ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ
ΟΜΙΛΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1984

ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ

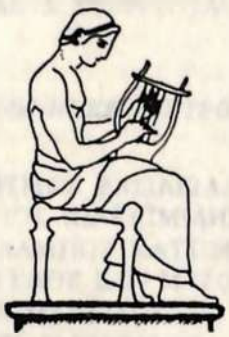
ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ
ΟΜΙΛΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΚΟΜΟΤΗΝΗ — 1984

ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ
ΟΜΙΛΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1984

ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΤΙΤΥΠΟΥ

907

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1959
ΕΔΡΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗ, ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ 42, ΤΗΛ. 27344

ΚΕΝΤΡΟ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1982

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος	: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ
Αντιπρόεδρος	: ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΪΜΤΖΟΓΛΟΥ
Γεν. Γραμματεύς	: ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ
Ταμίας	: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΥΡΕΖΗΣ
Σύμβουλοι	: ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΝΙΚΗΤΟΠΟΥΛΟΣ
	ΙΩΑΚΕΙΜ ΚΑΛΔΙΡΙΜΤΖΗΣ
	ΣΤΕΛΛΑ ΚΑΛΟΓΕΡΕΑ
Προϊστάμενος	ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ
Μέλη	ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ
: ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΑΤΣΙΜΙΓΑΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΪΜΤΖΟΓΛΟΥ
ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΚΙΔΟΥ
ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΤΣΚΙΔΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΡΩΣΣΙΔΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΦΩΤΕΑ
ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ «ΘΡΑΚΙΚΗΣ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑΣ»

1. Ἡ «Θρακική Ἐπετηρίδα» εἶναι ἔκδοση τοῦ Κέντρου Θρακικῶν Μελετῶν, τμήματος τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς.

2. Στή «Θρακική Ἐπετηρίδα» δημοσιεύονται μελέτες καί ἄρθρα πού ἀφοροῦν τή Θράκη (Βόρεια, Ἀνατολική καί Δυτική). Ἐπίσης λογοτεχνικά κείμενα Θρακῶν λογοτεχνῶν καί βιβλιοκρισίες γιά βιβλία καί δημοσιεύσεις πού ἀναφέρονται στή Θράκη.

3. Τά κείμενα πού ἀποστέλλονται γιά δημοσίευση πρέπει: α) νά μή καταλαμβάνουν ἔκταση μεγαλύτερη ἀπό $2\frac{1}{2}$ τυπογραφικά φύλλα (40 σελίδες) καί β) νά μή περιέχουν προσωπικές ἐπιθέσεις ἤ ἀντεγκλήσεις γ) νά συνοδεύονται ἀπό σύντομη περίληψη στήν γαλλική ἤ ἀγγλική γλῶσσα καί ἀπό σύντομο (ἕως μισή σελίδα γραφομηχανῆς) βιογραφικό σημείωμα τοῦ συνεργάτη.

4. Ἡ δημοσίευση τῶν ἀποστελλομένων κειμένων ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἔγκριση τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου Θρακικῶν Μελετῶν τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς.

5. Τά κείμενα πού ἀποστέλλονται γιά δημοσίευση πρέπει νά εἶναι εὐανάγνωστα, κατά προτίμηση δακτυλογραφημένα, γραμμένα στή μία ὄψη τῆς κόλλας καί στήν ὁριστική τους μορφή.

6. Στούς συνεργάτες τῆς «Θρακικῆς Ἐπετηρίδας» προσφέρονται 50 ἀνάτυπα τῶν κειμένων τους. Ἐκτύπωση περισσοτέρων ἀνατύπων γίνεται μέ δαπάνη τοῦ συνεργάτη καί μόνον ἐάν τό ἔχει ζητήσει κατά τήν παράδοση τῆς συνεργασίας του. Ὁ ἐκδότης διατηρεῖ τό δικαίωμα τῆς ἐκτυπώσεως καί διαθέσεως γιά λογαριασμό του ἀνατύπων τῆς κάθε συνεργασίας.

7. Γιά κάθε βιβλίο ἤ περιοδικό πού ἀποστέλλεται στό Κέντρο Θρακικῶν Μελετῶν γιά τήν «Θρακική Ἐπετηρίδα» ἤ στό Μορφωτικό Ὅμιλο για τή βιβλιοθήκη του γίνεται μνεία στίς βιβλιογραφικές σελίδες τῆς ἐκδόσεως.

8. Τά ἐνυπόγραφα ἄρθρα τῆς «Θρακικῆς Ἐπετηρίδας» δημοσιεύονται μέ προσωπική εὐθύνη τῶν συγγραφέων γιά τό περιεχόμενο, τή γλωσσική μορφή καί τό τονικό σύστημά τους. Ὁ ἐκδότης εἶναι ὑπεύθυνος γιά τήν προσαρμογή τῶν χειρογράφων στούς τεχνικούς κανόνες δημοσιεύσεως καί τά ἀνυπόγραφα κείμενα.

9. Ἡ «Θρακική Ἐπετηρίδα» ἀνταλλάσσεται μέ ὅλες τίς ἀνάλογες ἐκδόσεις.

10. Ἡ σχετική μέ τήν ἔκδοση ἀλληλογραφία πρέπει νά ἀπευθύνεται στήν ἑξῆς διεύθυνση. Μορφωτικό Ὅμιλο Κομοτηνῆς, Κέντρο Θρακικῶν Μελετῶν, Γιά τή «Θρακική Ἐπετηρίδα», Ἁγίου Γεωργίου 42, Κομοτηνή.

Τιμές διαθέσεως τοῦ πέμπτου Τόμου (1984):

α) γιά τούς προεγγραφόμενους συνδρομητές	δρχ. 1000
β) γιά ἰδιῶτες	δρχ. 1200
γ) γιά νομικά πρόσωπα	δρχ. 1500
δ) γιά φοιτητές καί μαθητές	δρχ. 1000

Οἱ ἴδιες τιμές ἰσχύουν καί γιά τούς προηγούμενους τόμους.

Ἡ ποιότητα τῆς ὕλης καί ἡ ἐμφάνιση τοῦ πέμπτου τόμου τῆς «Θρακικῆς Ἐπετηρίδας» ἐπιτρέπουν στό Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς καί τήν Ἐπιστημονική Ἐπιτροπή τοῦ Κέντρου Θρακικῶν Μελετῶν νά πιστεύουν ὅτι καί ὁ τόμος αὐτός θά γνωρίσει τήν ἴδια θερμή ὑποδοχή τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων καί τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ μέ τήν ὁποία ἔγιναν δεκτοί οἱ προηγούμενοι. Γι' αὐτόν τόν λόγο αἰσθάνονται τήν ὑποχρέωση νά ἐκφράσουν τίς εὐχαριστίες καί τά συγχαρητήριά τους στούς συντελεστές τῆς ἐκδόσεως, δηλαδή τούς φιλόπονους καί ἐκλεκτούς συνεργάτες πού παραχώρησαν γιά δημοσίευση τίς ἐργασίες τους καθώς καί τόν κύριο Ἀθανάσιο καί τήν κυρία Χρύσα Ἀλτιντζῆ καί τούς συνεργάτες τους πού πολύ κοπίασαν γιά τήν ἀπό τεχνική πλευρά ἄψογη ἐμφάνιση τοῦ τόμου.

Τήν χρονιά αὐτή ὁ Μορφωτικός Ὅμιλος Κομοτηνῆς γιόρτασε ἕνα σημαντικό σταθμό τῆς ἱστορίας του, τήν συμπλήρωση 25 χρόνων ζωῆς καί δράσεως. Γιά νά τιμηθεῖ ἡ ἐπέτειος ὀργανώθηκε σειρά ἐκδηλώσεων. Θεωρήθηκε σκόπιμο στόν τόμο αὐτό τῆς «Θρακικῆς Ἐπετηρίδας» νά περιληφθεῖ εἰδικό ἀφιέρωμα στά εἰκοσιπεντάχρονα τοῦ Ὁμίλου. Τό Διοικητικό Συμβούλιο καί ἡ Ἐπιστημονική Ἐπιτροπή πιστεύουν ὅτι ἡ πρωτοβουλία αὐτή θά κριθεῖ σωστή καί χρήσιμη.

Κομοτηνή, Δεκέμβριος 1984

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΛΕΤΕΣ

Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Τό 'Ανατολικό Ζήτημα, οί 'Εθνογραφικοί Χάρτες τοῦ 1877 καί ἡ Θράκη 1-9

Δημητρίου Δελιβάνη, Αἱ δυνατότητες ἐπιταχύνσεως τῆς προόδου τῆς Δυτικῆς Θράκης διά τῆς ἀποκεντρώσεως 11-16

Περικλῆ Βακουφάρη, 'Η Κοινοτική διοίκηση μετά τίς 'Οθωμανικές μεταρρυθμίσεις (Tanzimat) καί οἱ κανονισμοί Κεσσάνης καί 'Αλεξανδρούπολης (Δεδέαγατσ) 17-50

Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, 'Ο Γ. Βιζυηνός καί ἡ 'Εθνική Παράδοση 51-61

Μόσχου Κούκου, Τό ἔθιμο τοῦ Μπέη στό Πρωτοκκλήσι τοῦ "Εβρου 63-71

B. Lenk-Art. Betz, 'Ιστορία τῆς Θράκης 73-110

Μηνᾶ Μηναΐδη, Συμβολή στήν 'Ιστορία τῆς Θράκης 111-126

Λυδίας Κρανιώτη, Τύμβος στό Μυρωδάτο Ξάνθης (ἀνασκαφικό χρονικό) 127-145

Εὔης Σκαρλατίδου, 'Επισκόπηση τῆς 'Ιστορίας τῶν 'Αβδήρων μέ βάση τίς φιλολογικές πηγές καί τά ἀρχαιολογικά δεδομένα 147-161

Βασιλείου Κοντοβᾶ, Βιβλιογράφοι ἀπό τήν Θράκη (Ζ΄-ΙΘ΄ Αἰῶνες), Β΄ Μέρος 163-178

Φαίδωνα Κωνσταντινίδη, Ζητήματα 'Εκπαίδευσης τῶν 'Ελλήνων στήν Τουρκία ἀπό τή συνθήκη τῆς Λωζάνης ὡς σήμερα 179-227

Θανάση Μουσόπουλου, Θρακικά Περιοδικά 229-245

Κώστα Κατσιμίγα, 'Αναζητώντας τήν 'Αρχιτεκτονική φυσιογνωμία τῶν ἀγροτικῶν οἰκισμῶν τοῦ Νομοῦ Ροδόπης 247-286

Ἀντωνίου Ρωσσίδη, Ὁ Ἀντιβουλγαρικός ἀγώνας 1903-1912 στή Θράκη 287-341
Σταύρου Γουδελῆ, Ἡ ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων γενικά καί εἰδικά στό Νομό Ροδόπης 342-383

ΧΡΟΝΙΚΑ

Πάντου Α. Πάντου, Τό ἀρχαῖο σπίτι στήν Μαρώνεια 387-388
Κώστα Κατσιμίγα-Κώστα Καλούδη, Ἀρχιτεκτονική κληρονομιά, νοσταλγία ἤ ἀναγκαιότητα; 389-399

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Γεωργίου Καλούδη, Τό σπήλαιο τοῦ Κύκλωπα Πολυφήμου στή Μαρώνεια 403-417
Κορίννας Χάρη, Ποιήματα 419

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΑ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Δημητρίου Βασιλειάδη, Πανηγυρικός λόγος γιά τά εἰκοσιπεντάχρονα δράσεως τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς 423-448
Δ. Ι. Β., Χρονολογικοί πίνακες τῶν Διοικήσεων Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς 449-458
Δ. Ι. Β., Σύντομο Χρονικό τῶν ἑορταστικῶν Ἐκδηλώσεων γιά τά εἰκοσιπεντάχρονα τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς 459-460

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Βιβλία πού λάβαμε 463-464
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ 467-474

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΗ-ΜΟΥΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ, ΟΙ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΤΟΥ 1877 ΚΑΙ Η ΘΡΑΚΗ

Ἀπό τό 1875 τό κλυδωνιζόμενο ἀπό ἐσωτερικές ἀναταραχές καί ἐξωτερικές ἐπιβουλές Ὀθωμανικό κράτος ἀντιμετωπίζει τίς πιό κρίσιμες στιγμές τῆς ἱστορίας του. Τό δυσεπίλυτο, πολυκύμαντο καί πάντοτε πολυδιάστατο Ἀνατολικό Ζήτημα ἀναταράζει τήν ἱμπεριαλιστική πολιτική τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης[1].

Μέσα στή δίνη τῶν διχογνωμιῶν καί τήν πάλη ἀλληλοσυγκρουομένων συμφερόντων, ἐκτυπώνονται ἐθνογραφικοί χάρτες κυρίως γιά τίς πολυσυζητημένες περιοχές τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης.

Ἡ μελέτη αὐτή ἀναφέρεται σέ τέσσερις ἐκπονητές:

I. Ὁ γεωγράφος H. Kiepert ἐκδίδει τό 1877 στό Βερολίνο ἐθνογραφικό χάρτη μέ συνημμένο κείμενο 12 σελίδων, πού δέν ἱκανοποιεῖ μάλλον τίς ἑλληνικές θέσεις καί ἐξυπηρετεῖ τούς Πανσλαβιστές γιά τόν καθορισμό τῶν ὁρίων τῆς Βουλγαρίας στή συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου[2]. Τόν χάρτη αὐτόν φαίνεται ὅτι προτιμοῦσε ὁ Βίσμαρκ. Πάντως ὁ Kiepert στηρίχθηκε σέ ἐρωτήσεις πού ἔκανε σέ Βουλγάρους τῆς ΚΠολης.

2. Ὁ Synvet, καθηγητής στή Γαλλική Σχολή τοῦ Γαλατᾶ στήν ΚΠολη, τυπώνει τήν ἴδια χρονιά στό Παρίσι χάρτη μέ κείμενο 56 σελίδων. Ὁ τίτλος τοῦ ἔργου εἶναι: «Ἐθνογραφικός χάρτης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καί ὑπολογισμός τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας».

Ὁ Synvet εἶχε ἀντλήσει τίς πληροφορίες του ἀπό τούς μουχτάρηδες, πού βασίζονταν στίς φορολογικές ἐγγραφές. Ἔτσι δέν περιλαμβανόταν ἕνας σημαντικός ἀριθμός φτωχῶν οἰκογενειῶν. Π.χ. γιά τή Θράκη, ἐκτός ἀπό τήν ΚΠολη παρουσιάζει Ὀρθοδόξους 944.000 — ἀπό τούς ὁποίους Ἕλληνες 632.000 — Βούλγαροι 312.000. Ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ὑπῆρχαν ἀρκετές χιλιάδες Ἕλληνες στή Βουλγαρία. Σύμφωνα μέ τίς στατιστικές

1. E. Kuran, *La politique d'Abdoul - Hamid II dans la crise d'orient* (1876-1878), Revue d'histoire moderne & conteporaine, τ. 27 Paris 1980 σ. 37 κ.ἑξ.

2. V. Kolocotronis, *La Macedoine et l'hellenisme*, Paris 1919 σ. 484 κ.ἑξ.

πληροφορίες πού συγκέντρωσε ὁ Synvet 3.750.000 Ἕλληνες κατοικοῦσαν στό Ὀθωμανικό κράτος.

3. Ὁ J. Bianconi, μηχανικός ἀρχιτέκτων, ἐπικεφαλῆς τῶν μελετῶν γιά τή χάραξη τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν στήν Εὐρωπαϊκή Τουρκία (1872-6) ἐκδίδει ἐπίσης ἐθνογραφικό χάρτη στό Παρίσι. Παρουσιάζει ὅτι στήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία κατοικοῦσαν 3.000.000 Ἕλληνες καθαρόαιμοι, 630.000 Ἑλληνοαρβανίτες, καί 70.000 Ἑλληνοβλάχοι. Εἰδικά γιά τή Θράκη, ἐκτός ἀπό τήν περιοχή ΚΠόλεως, ὑπολογίζει ὅτι κατοικοῦσαν 500.000 Ἕλληνες.

4. Ὁ E. Stanford, διάσημος Ἄγγλος γεωγράφος ἐκδίδει τό 1877 στό Λονδίνο (ἀγγλικά) καί στό Παρίσι (γαλλικά) ἐθνογραφικό χάρτη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καί τῆς Ἑλλάδας μέ κείμενο 48 σελίδων.

Γιά τήν προεργασία καί τή διανομή τοῦ χάρτη αὐτοῦ, ἔχουν διασωθεί στό Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν ἐκθέσεις τοῦ Πρεσβευτῆ στό Λονδίνο Ἰ. Γενναδίου πρός τόν Ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν Α.Α. Κοντόσταυλο. Ἀκολουθοῦν χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα.

Στό ἀπό 14/26.10.1876 ἔγγραφο ἀναφέρεται ὅτι ὁ Stanford ἦταν ὁ πιό ἐπιφανής Ἄγγλος ἐκδότης χαρτῶν. Δικοί του ἦταν οἱ χάρτες τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καί τοῦ Ἐπιτελείου. Ὡς τότε κυκλοφοροῦσε στό Λονδίνο ἐθνογραφικός χάρτης γιά τή Μέση Ἀνατολή τοῦ Lejean, πού κατά τή γνώμη τοῦ Γενναδίου εἶχε παρακινηθεῖ ἀπό τή Ρωσική Πρεσβεία. Ὁ Ἕλληνας διπλωμάτης σημειώνει: «... (ὁ Stanford) ἀπεδέξατο τήν πρότασιν νά ὑπάρχῃ εἰς τόν χάρτην σύντομος προεισαγωγή, ἐξηγητική τοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστης τῶν ἐθνοτήτων καί τοῦ τρόπου τοῦ διαμερισμοῦ αὐτῶν, ἣν ἀνέλαβον νά συντάξω ἐγώ καί ἥτις θά προσκολληθῇ εἰς τόν χάρτην, ὅπως ὑπάρχει εἰς τόν τοῦ Kiepert...»[3].

Στό ἀπό 10/22.11.76 ἔγγραφο ὁ Πρεσβευτής Γεννάδιος γνωρίζει ὅτι πῆρε σχετική ἐπιστολή τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν «μετά τοῦ ἐν αὐτῇ ἐσωκλείστου σχεδίου τοῦ Ἐθνογραφικοῦ χάρτου καί τῆς ἐξηγητικῆς προεισαγωγῆς...» καί συνεχίζει: «Ἀμέσως συνέταξα μετάφρασιν τῆς εἰσαγωγῆς ταύτης καί προσεκάλεσα παρ' ἐμοί τόν Κον Stanford. Ἀτυχῶς ἀσθενῶν οὗτος ἀνέβαλε κατ' ἀνάγκην τήν ἐπίσκεψιν του ἕως ὅτε ἀπεφασίσθη νά ἰδῶ τόν διευθυντήν τοῦ καταστήματός του, μεθ' οὗ ἦλθον εἰς ἐξηγήσεις. Ὁ Κος οὗτος ἅμα ἰδών τό σχέδιον ἐξεδήλωσε μεγάλην ἀπορίαν καί ἔκστασιν, εἰπών ὅτι ἡ ἐπ' αὐτοῦ διαγραφή τῶν ὁρίων τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων ἀντίκειται ἐκ διαμέτρου εἰς τάς παραδεδεγμένας ἰδέας...». Ὁ Ἕλληνας διπλωμάτης παρατηρεῖ: «... Οἱ Ἄγγλοι ἔχουσιν ὡς

3. Α.Υ.Ε.Φ.Α΄ Πολιτικῆς/78 ἔγγρ. 455/14/26.10.76.

ἐξ ὁρμεμφύτου ζωηράν τήν διάγνωσιν τοῦ συμφέροντος τῆς Πατρίδος των...». Ἐπιτέλους ὁ Ἄγγλος γεωγράφος πείσθηκε νά ἐκδόσει τόν χάρτη. Ὁ Γεννάδιος πληροφορεῖ: «... Εἰς τήν προεισαγωγήν προτίθεμαι νά ἐπισυνάψω, ἄν ὡς δέν ἀμφιβάλλω τό ἐγκρίνῃ ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης, τάς στατιστικάς περί Τουρκίας πληροφορίας, ἄς αὐτη εὑηρεστήθη νά μοί διαβιβάσῃ καί ἄλλας τινας παραπομπάς εἰς συγγραφεῖς, παραστήσαντας τά πράγματα ὑπό Ἑλληνικήν ἔποψιν, ὅπως οὕτως καταρτίσωμεν τό ἔργον ἐντελές καί ἐπιστημονικόν... Σχετικῶς πρός τήν ἐπικρατοῦσαν ἐνταῦθα γνώμην περί τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῆς Θράκης λαμβάνω τήν τιμήν ν' ἀναφέρω ὅτι ἁπαντῶν πρός τινα τῶν εἰς αὐτόν ἀποταθέντων... ὁ Κος Γλάδστων προσέθηκε: «Δέν ἐννοεῖτε βεβαίως νά διαμφισβητήσητε ὅτι τό διαμέρισμα τῆς Φιλιππουπόλεως εἶνε μέρος τῆς ὑπό τῆς Βουλγαρικῆς φυλῆς κατοικουμένης χώρας[4]».

Στό ἀπό 18/30.11.1876 ἔγγραφο ὁ Γεννάδιος πληροφορεῖ ὅτι ἔπεισε τόν Stanford «... νά δεχθῇ τήν δημοσίευσιν τοῦ χάρτου ἀκριβῶς ὡς ἔχει ἐν τῷ σχεδίῳ, μέ τήν διαφοράν ὅτι ἡ Μικρά Ἀσία μένει λευκή καί δέν συμπεριλαμβάνεται εἰς τήν διά χρωμάτων παράστασιν. Ἐν τῷ προλόγῳ ὅμως τηροῦνται τά περί αὐτῆς λεγόμενα, οὐ μόνον ἀμετάβλητα, ἀλλά μάλλον ἐντεταμένα... Πρός τό παρόν θέλουσιν ἐκτυπωθῇ 1000 ἀντίτυπα τοῦ χάρτου καί 2000 τῆς εἰσαγωγῆς, ἵνα ἐκ ταύτης διανείμωμεν δωρεάν ὅσον ἔνεστι πλείονα τοῖς ἐνδιαφερομένοις περί τῶν κατά τήν Ἀνατολήν. Ἐπίσης θά πέμψωμεν ἀντίτυπα τοῦ χάρτου πρός πᾶσας τάς ἐφημερίδας καί τούς προεξάρχοντας τῶν πολιτευομένων, ὁ δέ Κος Stanford θέλει φροντίσει ἵνα τό ἔργον διαδοθῇ εὐρέως διά τῶν βιβλιοπωλίων κλπ. πωλούμενον ἀντί L ″/6 (δρχ. 3,50) τιμή μετρία ἐν Ἀγγλίᾳ. Τά ἔξοδα προϋπολογίζονται εἰς 40 τό ὅλον λίρας πλήν ἐκ τούτων θέλουσιν ἀφαιρεθῇ ὅσα εἰσπραχθῶσιν ἐκ τῆς πωλήσεως. Ἡ δαπάνη αὕτη εἶναι ἀναλόγως τῶν ἐδῶ μικρά καί ὡς μέ ἐβεβαίωσεν ὁ Κος Stanford δέν ὑπελόγισε εἰμή τά πραγματικά ἔξοδα...»[5].

Ἐπιτέλους μέ τήν ἔκθεσή του ἀπό 23/4.1.1877 ὁ Γεννάδιος ἀνακοινώνει ὅτι ἔστειλε ἀντίτυπα τοῦ ἐθνογραφικοῦ χάρτου τοῦ Stanford σέ πρεσβεῖες καί προσωπικότητες. Ἡ πώληση καί ἡ διάδοση τοῦ χάρτου ἦταν ἱκανοποιητική. Πληροφορεῖ ἐπίσης: «... Πρό πάντων ὅμως προσπαθοῦμεν ὅπως καταχωρισθῶσιν ἐπικρίσεις τοῦ ἔργου ἐν ταῖς ἐφημερίσι, ὡς τοῦ ἀσφαλεστέρου μέσου τῆς ἐπί αὐτοῦ προσελκύσεως τῆς προσοχῆς τοῦ κοινοῦ. Ἤδη δέ ἐδημοσιεύθη τοιαύτη τις ἐν τῇ Pall Mall Gazette,

4. A.Y.E. δ.π. ἔγγρ. 523/10/22.11.1876.
5. A.Y.E. δ.π. ἔγγρ. 546/18/30.11.1876.

ΓΕΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΝ ΡΩΜΗ.

Αρθ: 523. Ἐν Ῥώμῃ τῇ 18/22 Νοεμβρίου 1876.

Κύριε Ὑπουργέ,

Μετὰ τὴν ὑπ' ἀριθ: 518 ἀναφορὰν μου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐπιστείλω ὑμῖν τὰ δέκα ὑπὸ τὰς ἀριθ. 30 ἐνταῦθα παλαιὰ ὑμῶν ἔγγραφα μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀναφερομένων σχεδίων ὑπὸ ἀπαραμίλλου χάριν ἡ ὑμῶν ἐξυπηρετικῆς προθυμίας.

Ἀμέσως συνέλαβα μετάφρασιν τῶν εἰσαγωγῶν λέξεων ἡ προτιμάσασα παρ' ἐμοὶ τοῦ Κου Stamford. Ὁλοχλὴρ ἀθηνῶν βιβλίον ἀπέλαβα καὶ ἀνάμνησιν ἔχω ἐπιστεῖλαι ὑμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις τὰ ὀφειλόμενα τοῦ Γυμνασίου τῆς παλαιπαφίας μου, μεθ' ἣν ἤσχολήθην εἰς ἐξηγήσεις. Ὁ Κος βιβλιοπώλης ὑπόσχεται ἐξετάζων μεγάλην ἱστορίαν ἡ ἑπτάτομον, ἐντὸς ὀλίγου νὰ μοὶ διαγράψῃ τῶν ἰδίων τῶν παρ' ἐμοὶ ἐπτυπλίων ἀφίνουσι εἰς παῖδάς εἰς τὰς παραπλησίους ὥρας, τὸ μέτρον ὡς εἰς τῶν ἄλλων βιβλιοπωλείων πεπαίνων πρόσωπον ἄλλαι, ἀρχὴ ἡ εἰς τῶν εἰδήσεων ἂς παρέσχον ἡ τὸ νεωτερον τῶν δὲ μέρη ἐκείνα ἐπιστολαρίων περιμηλῶν. Ὁλὴ καθ' ἑκάστην τῶν πλησίον. Τῶν περὶ τῶν φιλοπονουσῶν γραμῶν σύντον ἡμετέρου περὶ ἐμοῦ· ὁλὴ μέρος τῆς Μακεδονίας ἐξορίστη πάντοτε ὡς ἀποδυναμοῦσιν· ὁλὴ ἡ Ἀλβανία θεωρεῖται ὡς φθάνουσα πολὺ

Πρὸς τὸν Ἀξιότ Ἐξοχότητα
τὸν Κύριον Α. Α. Κουμουνδοῦρον.

... πολὺ μικρὰ ἔκτασιν. Ἡ ἀγγλικὴ ἔκδοσις ὡς πρὸς τὴν περιγραφὴν τῶν πληθυσμῶν καὶ τὴν ἐθνογραφικὴν διαίρεσιν τῆς Παλαιστίνης ἐστὶν ἀπὸ πολλοῦ ὑποδεεστέρα τῆς γερμανικῆς μιᾶς καὶ ἐκείνη ἐστερεῖτο πολλῶν ἐκ τῶν ἀναγκαιοτέρων πληροφοριῶν, ἃς ἡ γερμανικὴ ἔκδοσις περιέχει εἰς τὸ ὑπόμνημα καὶ εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων τῆς τοπογραφίας καὶ τῶν φυσιογνωμικῶν ἐπιτευγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ περιπλοκὴ τῶν ἐθνικῶν χαρῶν ἐπιβάλλει μεγίστην ἀκρίβειαν εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ἐθνικοτήτων, ἐπεθύμησα νὰ ἐπικοινωνήσω μετὰ τοῦ κ. Stanford ὅπως ἐπιτύχω ἐπανορθώσεις τινὰς καὶ δι' ἐκείνου μοὶ ἐδόθη ἄδεια νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ.

Εἰς τὰς ἐκφράσεις μου περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας τῆς ἐργασίας του ἀπήντησε μετὰ πολλῆς εὐγενείας καὶ εἰλικρινείας ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ περὶ τῶν ἐθνικοτήτων τῆς Συρίας ἐπιστολῇ μου ἀπέστειλα ὁ κ. Stanford ἀποδείξεις τινὰς τῶν περὶ ὧν ἐκεῖνος ἐπεθύμει καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ἐκράτουν ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς μου, ἐπεθύμησα νὰ δώσω εἰς ἐκεῖνον ἀντίγραφον. Ἦτον ἀρκετὸν τῶν κατασκευασθέντων πλήρη καὶ τελεία ὡς ἐγὼ ἐνόμιζον τὴν ἐπιστολήν μου καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ἐσυνήθιζον νὰ κρατῶ ἀντίγραφον τῶν ἐπιστολῶν μου. Ὑπογράφων τὴν δευτέραν ἐξοχότητά του περιέστησε περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τὰς ἑξῆς φράσεις:—

„Le dit leur carte fait des difficultés considérant l'étendue
„élément Grec exagérée me semble qu'ainsi susciteons spectre
„grande idée produisant impression peu favorable. Parvien-
„drons aplanir difficulté si laissons Turquie en Asie
„seulement Grecque et sans couleur."

Ἐγὼ ἀπήντησα περὶ τούτου διὰ τῆς ἑξῆς ἐξοχότητός.

Εἰς τὰς περισσοτέρας περιστάσεις νὰ ἐπικοινωνήσω, ἂν ὡς ἦν ἀναγκαῖον διὰ ἐμοῦ πρὸς τὴν ἐξοχότητά του τὰς ἀπαιτουμένας περὶ Συριακῆς τοπογραφίας ἃς δὲν ἠδυνήθη νὰ μοὶ δώσῃ ἀπὸ προσωπικὴν του γνῶσιν ἢ ἀπὸ ἄλλας ἀνωτέρας πηγὰς καὶ συγγραφεῖς παραδεκτέας.

παλαιότερα; Σε αρχή επιστολής ή επιστημονική.

Η γραμμή εξοχής παραλιγώς θα περί δικ προσταγής θα άλλη μελαγχολική σπ' εμού πον να διακοπή δικ δε επόδον. Η γραμμή εξοχής πάλαι να παυδή βεβαία, θα δ' μήνυμα δότε ερμηνεύοντα μεθ' άπαρας προσοχής. αλλ' θα ειδικώς ή η δικ εχαρίν χώστος επίγνωστος εκ εν δη 13. δαίδη Πρωτείας δίτω πεζόρως ή άσφαλώς ώστε ή εν Τσακωνίδη έργος αποτέλεσμον άπαξ δικ άναγκης πάσης χωστικής συντροφής.

Σχεδόν περί δικ επιμελούνται ειδικά γράμμα περί δικ εθνικομικής καλλιέργειας της δραίνης δαμβάνω δικ δημ ν' αναφέρω θα αποκλειστ σήμ δικ δωρ εις αίδιν αποδεκτέλεσιν ώστ εν είδος επιθέσεως με μνημονεύω δ Κος Πάσχος προσέθηκε. "Δεν εννοείς βεβαίως να παραφουλιστούς θα δ' παράγραφος δικ Φιλοσοφικής είναι μέρος δικ από δικ Βουλγαρικής φυλής καλλιεργήσιμος χώρας."

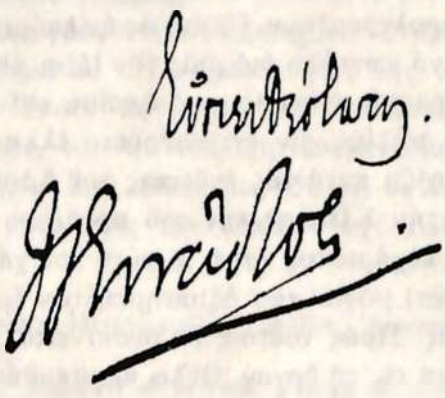
Κωνσταντίνος.
Βλασίδης.

ἐφημερίδι ἥτις μέχρις ἐσχάτων διέκειτο λίαν δυσμενῶς πρός πᾶν ἔργον 'Ελληνικόν, ἀλλ' ἥτις μετ' ἐκτάκτου ἐπιεικείας ἀποφαίνεται περί τοῦ ἔργου τούτου, ὡς ἡ 'Υμετέρα 'Εξοχότης, παρατηρεῖ ἐκ τοῦ ἐσωκλείστου ἀποσπάσματος. Καί εἰκάζει μέν ὅτι ὁ συγγραφεύς εἶναι "Ελλην, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὅλη τοῦ ἔργου οἰκονομία πλήν κρίνει δικαίαν καί εὔλογον τήν ἀπαίτησιν ὅπως μή παραγνωρισθῶσι τά δικαιώματα τῶν 'Ελλήνων ἀπέναντι τῶν Σλαύων.

Τά εὐάρεστα ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης δημοσιεύσεως ἤρξαντο γενόμενα ἐπαισθητά ἐπειδή καί αὐτή ἡ μισελληνική ἐφημερίς Daily Telegraph ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ὡμίλησε κατά πρώτην φοράν προχθές περί «Βουλγαροφώνων 'Ελλήνων» ὡς τοῦ κυρίου τῆς Θράκης στοιχείου[6].

'Ακολουθοῦν παράγραφοι, πού ἔχουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, ἀπό τό δημοσίευμα τῆς 30.12.1876 τῆς ἐφημερίδας Pall Mall σε μετάφραση:

«'Η 'Εθνολογία μελετιέται μέ ἠρεμία στή Δυτική Εὐρώπη, ἰδίως στήν 'Αγγλία, ὅπου παρουσιάζει μόνον ἐπιστημονικό ἐνδιαφέρον. 'Αλλά ἤδη στή Γερμανία συνδυάζεται μέ τήν πολιτική, στήν Αὐστρία καί τήν Πολωνία ἔχει πιό στενή ἀκόμα σχέση μέ τήν πολιτική, ἐνῶ στίς ἐκβολές τοῦ Δούναβη καί γενικότερα στή Βαλκανική Χερσόνησο (ἡ 'Εθνολογία) εἶναι οὐσιαστικά πολιτικό θέμα καί ἐξετάζεται ἀποκλειστικά ἀπό πολιτική ἄποψη. Νά χρησιμοποιεῖς τήν 'Εθνολογία ἀπό πολιτική ἄποψη, εἶναι τό νά παρουσιάζεις, καί στήν ἀνάγκη νά διαστρεβλώνεις, ἐθνολογικά δεδομένα ἔτσι ὥστε νά ταιριάζουν μέ πολιτικά ἐπιχειρήματα· αὐτό γίνεται τώρα σχετικά μέ διάφορες ἐπαρχίες τῆς εὐρωπαικῆς Τουρκίας... Εἶναι βέβαιο ὅτι χάρτες πού δείχνουν τή Βουλγαρία βόρεια καί νότια τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Βαλκανίων, τυπώθηκαν καί κυκλοφόρησαν ἀπό τούς Ρώσους... 'Ο Schaf-

6. A.Y.E. δ.π. ἔγγρ. 583/23/4.1.1877.

farik, ένας άπό τούς πρώτους πανσλαβιστές, άνακάλυψε κοινότητα ψευδοβουλγάρων νότια τῶν Βαλκανίων. Ἔτσι ἑτοίμασε χάρτη, πού ἔδειχνε ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐκτείνονταν νοτιότερα ἀπ' ὅ,τι νομιζόταν κι ὅτι Σλάβοι ἦταν ἐγκατεστημένοι στά περίχωρα τῆς Ἀδριανούπολης σέ ἀπόσταση 100 χιλιομέτρων ἀπό τήν ΚΠολη. Τώρα γνωρίζομε ὅτι στά νότια τῶν Βαλκανίων οἱ Βούλγαροι δέν ἐγκαταστάθηκαν ποτέ... Στά Βόρεια τῆς Θράκης καί τῆς Μακεδονίας αὐτοί πού ἔχουν ἀποκληθεῖ «Βούλγαροι» εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς... Εἶναι οἱ βουλγαρόφωνοι Ἕλληνες, στούς ὁποίους ὑπερέχει τό ἑλληνικό στοιχεῖο. Τά χαρακτηριστικά τους διαφέρουν τελείως ἀπό τῶν βορείων Βουλγάρων πού εἶναι Μογγόλοι... Τέλος ὁ χαρακτήρας, τά ἤθη καί τά ἔθιμα τους δέν μοιάζουν μέ τῶν Βουλγάρων, ἀλλά μέ τῶν Ἑλλήνων... Ἡ ἐνδυμασία τους εἶναι ἑλληνική, ἐνῶ οἱ Βούλγαροι διακρίνονται ἀπό τά φαρδυά πουτούρια τους καί τό καλπάκι, τό φτιαγμένο ἀπό ἀρνόδερμα. Ἡ γλώσσα τους εἶναι πιό ἁπαλή ἀπό τῶν βορείων Βουλγάρων καί ἔχει πάμπολλες ἑλληνικές λέξεις πού δέν καταλαβαίνουν οἱ ἀληθινοί Βούλγραροι. Οἱ παραδόσεις τους εἶναι ἑλληνικές... (Οἱ βουλγαρόφωνοι Ἕλληνες) λένε πώς εἶναι Θράκες ἤ Μακεδόνες καί *ποτέ* Βούλγαροι, ὅπως ἄλλωστε καί οἱ περιοχές τους πάντοτε ἦταν γνωστές ὡς Θράκη καί Μακεδονία. Στίς ἐκκλησιές τους, στά σχολεῖα τους, στήν ἀλληλογραφία τους χρησιμοποιοῦν πάντα ἑλληνικά... Τό λεγόμενο βουλγαρικό ζήτημα, ὅπως εἶναι γνωστό ἔχει πολιτικό σκοπό: τήν ἐγκατάσταση πανσλαβιστικῆς κοινότητας κοντά στήν ΚΠολη...».

Ἐξάλλου ὁ Ἕλληνας πρεσβευτής στό Λονδίνο ἔστειλε στό Ὑπουργεῖο μας τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπόσπασμα τῶν Times «...ἐμπεριέχον, ὅπως γράφει, ἐπιθεώρησιν τοῦ ἐθνογραφικοῦ ἡμῶν χάρτου κατά σύγκρισιν πρός τόν τοῦ Kiepert. Ἡ ἐπιθεώρησις αὕτη εἶναι λίαν μετριοπαθής καί πολλά παραθέτει χωρία ἐκ τῶν προλεγομένων. Πλήν, ὡς ἦν ἐπόμενον, δέν δύναται ὁ Ἄγγλος ἀρθρογράφος νά χωνεύσῃ διά μιᾶς τήν ἰδέαν τῆς τοιαύτης καθ' ἡμᾶς ἐκτάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τό ὁποῖον καίτοι ὁμολογεῖ ὅτι ἠδύνατο νά ἐπικρατήσῃ τελείως, ἄν ἐγκαθιδρύετο ἑλληνική ἐν ΚΠολει ἀρχή, προτιμᾶ νά ὑπολογίζῃ κατά τάς ἐκθέσεις τοῦ λόρδου Στράγκφορδ (Ἄγγλου Πρεσβευτοῦ στήν ΚΠολη) καί τοῦ προξένου Blunt.

« Ὁπωσδήποτε εἶνε εὐχάριστος καί ἡ τοιαύτη τοῦ χάρτου συζήτησις, ἐπειδή ὁ «Χρόνος» (Times) μόνον τῶν ἀξιοσημειώτων ἔργων συναινεῖ νά δημοσιεύσῃ ἐπιθεωρήσεις. Πρός τούτοις δέ ἀνακινεῖται οὕτω τό ζήτημα καί ἐπισύρεται ἡ προσοχή εἰς τό ἔργον. Θέλω προσπαθήσει νά καταχωρισθῇ ἀνταπάντησις εἰς τάς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ «Χρόνου», εἰ καί οἱ Ἄγγλοι θά θελήσωσι νά πεισθῶσι πραγματικῶς περί τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου μόνον ὅταν συμβιβασθῇ ἡ πρός αὐτούς ὀφειλή τῶν

δανείων τοῦ 1824 καί 1825 καί ὅταν ἡ 'Ελλάς δυνηθῇ νά παρατάξῃ 30-40 χιλιάδας ἀξιομάχου καί καλῶς κατηρτισμένου στρατοῦ...».

Στό ἴδιο ἄρθρο τῶν Times (10.1.1877) παρατηρεῖται ὅτι ὁ 'Εθνογραφικός χάρτης τοῦ Stanford «παρουσιάζει αὐτό πού θά ἐπιθυμοῦσαν οἱ πατριῶτες τῶν 'Αθηνῶν, ἡ ὀρθόδοξη 'Εκκλησία καί οἱ "Ελληνες τῆς ΚΠόλεως...».

Μετά τήν ἔκδοση τοῦ ἐθνολογικοῦ χάρτη τοῦ Στάνφορντ γιά τήν εὐρωπαϊκή Τουρκία καί τήν 'Ελλάδα, τό ἑλληνικό 'Υπουργεῖο τῶν 'Εξωτερικῶν ἔστειλε τό ἀκόλουθο ἔγγραφο στίς προξενικές ἀρχές τῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν περιοχῶν, ἐπιθυμώντας μιά πληρέστερη ἐνημέρωση:

«Διαπέμποντες ὑμῖν συνημμένως ἀντίτυπον τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἐκδοθέντος ἐσχάτως ἐθνολογικοῦ χάρτου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καί τῆς 'Ελλάδος, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς ἵνα ἐξετάσητε τό περιεχόμενον αὐτοῦ καί τάς συνοδευούσας αὐτόν προεισαγωγικάς παρατηρήσεις καί λαμβάνοντες ἀκριβεῖς στατιστικάς πληροφορίας παρά τῶν ὑπό τήν δικαιοδοσίαν ὑμῶν μερῶν, ἀνακοινώσητε τό ἐξ αὐτῆς πόρισμα εἰς τό 'Υπουργεῖον ὅ,τι τάχιστα, ὅπως, ἐπί τῇ βάσει τῆς πραγματικότητος καί τῆς ἀληθείας διορθωθῶσιν αἱ τυχόν ἐλλείψεις τοῦ δημοσιευθέντος χάρτου ἐν δευτέρᾳ αὐτοῦ ἐκδόσει»[7].

Τά προαναφερόμενα κείμενα δείχνουν πόσο ἀγωνίστηκε ἡ ἐλεύθερη 'Ελλάδα γιά νά ἐξουδετερώσει τίς ξένες προπαγάνδες, πού ἐπεδίωκαν νά στραγγαλίσουν τίς ἑλληνικές διεκδικήσεις στίς ὑπόδουλες περιοχές τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου. Οἱ ἀνταγωνισμοί τῶν μεγάλων δυνάμεων καί ἰδίως 'Αγγλίας καί Ρωσίας, πού διεκδικοῦσαν τήν ὑπεροχή στόν εὐαίσθητο αὐτό χῶρο τῆς Μέσης 'Ανατολῆς, προκάλεσαν λύσεις δυσμενεῖς γιά τήν πορεία τοῦ 'Ελληνισμοῦ.

"Οπως ἐξάλλου γράφει ὁ W. Baumgart: «ἀνάμεσα στίς τρεῖς ὄψεις τοῦ 'Ανατολικοῦ ζητήματος (τήν ἐξασθένηση τῆς ὀθωμανικῆς ἰσχύος στό ἐσωτερικό, τήν ἐθνική ἀφύπνιση τῶν ὑποδούλων στήν 'Οθωμανική Αὐτοκρατορία λαῶν, καί τήν ἀνάμιξη τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων στήν ἀποσύνθεση) οἱ δύο τελευταῖες (ὄψεις) συντέλεσαν ὥστε τό ζήτημα αὐτό νά γίνει ὁ ρυθμιστής τῶν διεθνῶν σχέσεων στόν 19ο αἰώνα[8]».

7. Καλ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, *Σελίδες 'Ιστορίας*, ΘΡΑΚΗ 1870-1886, 'Αθήνα 1984 σ. 40 κ.ἑξ.

8. W. Baumgart, *Bismarck et la crise d'orient de 1875* A 1878, Revue d'histoire moderne et contemporaine, t. 27 Paris 1980 σ. 104.

Σημείωση: τηρήθηκε ἡ ὀρθογραφία καί ἡ σύνταξη τῶν κειμένων.

Βραχυγραφίες

Α.Υ.Ε. 'Αρχεῖον 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν.

Φ. Φάκελος

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΕΛΙΒΑΝΗ

ΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ

Εἶχον πολλάκις τήν εὐκαιρίαν νά ἀσχοληθῶ μέ τάς δυνατότητας ἐντάσεως τῆς οἰκονομικῆς μας προόδου διά τῆς ἀποκεντρώσεως. Διά αὐτό, ὅταν μοῦ ἐπροτάθη νά συμμετάσχω εἰς τόν πέμπτον τόμον τῆς Θρακικῆς Ἐπετηρίδος, ἡ ὁποία ἐκδίδεται ὑπό τοῦ Κέντρου Θρακικῶν Μελετῶν τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς ἀπεφάσισα νά διαπραγματευθῶ αὐτό τό θέμα ἀποβλέπων εἰς τήν εἰς τήν Δυτικήν Θράκην δυνατότητα κατ' αὐτόν τόν τρόπον ἐπιταχύνσεως τῆς οἰκονομικῆς προόδου, ἡ ὁποία ἐσημειώθη κατά τήν τελευταῖαν εἰκοσαετίαν. Προτίθεμαι κατά ταῦτα

1) νά ἐξετάσω τάς θεωρητικάς δυνατότητας ἐπιταχύνσεως τῆς οἰκονομικῆς προόδου,

2) νά ἐρευνήσω πῶς ἔχει ἡ κατάστασις σχετικῶς εἰς τήν Δυτικήν Θράκην,

3) νά ἐκθέσω τάς πρακτικάς δυνατότητας τῆς ἀποκεντρώσεως καί τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρός ἐπιτάχυνσιν τῆς προόδου τῆς οἰκονομίας τῆς Δυτικῆς Θράκης,

4) νά ἐξαγάγω τό προκύπτον συμπέρασμα.

I

Θεωρητικῶς αἱ δυνατότητες τῆς ἀποκεντρώσεως πρός ἐπιτάχυνσιν καί πρός τελειοποίησιν τῆς οἰκονομικῆς προόδου εἶναι σημαντικαί, διότι

— ὅλαι αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται ἐπί τόπου κατόπιν ἐνδελεχοῦς μελέτης ὅλων τῶν πλευρῶν τοῦ ἑκάστοτε ἐπιλυτέου προβλήματος,

— ὅλος ὁ κόσμος ἐνδιαφέρεται διά τήν ταχυτέραν δυνατήν προώθησιν,

— ὅλος σχεδόν ὁ κόσμος γνωρίζει περί τίνος ἀκριβῶς πρόκειται,

— δέν ὑπάρχει φόβος νά παραμερισθῆ ἡ ἐπίλυσις ἑνός προβλήματος διά νά δοθῆ προτεραιότης εἰς τήν ἐπίλυσιν προβλήματος ἄλλης περιφερείας,

— δέν ὑπάρχει πιθανότης νά ἐπισκιασθοῦν τυχόν δυσμενεῖς πλευραί τῆς δοθησομένης λύσεως, αἱ ὁποῖαι ἐνδεχομένως θά ἐλησμονοῦντο κατά τήν λῆψιν ἀποφάσεως εἰς τήν μακρυνήν πρωτεύουσαν,

— ἡ πιθανότης ἐπιτυχίας μιᾶς προσπαθείας αὐξάνει, ὅταν ὑποστηρίζεται ὑπό τῆς κοινῆς γνώμης,

— ἡ ἐλπίς νά χρησιμοποιηθῆ ἕκαστος ὅπου καί ὅπως πρέπει εἶναι σημαντική, ἀλλά φυσικά ὄχι πάντοτε ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως «ἐπιτηδείων», οἱ ὁποῖοι συχνά καί εἰς πολλάς περιπτώσεις προτιμῶνται τῶν καλυτέρων.

Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἑκάστοτε ἀναλαμβανομένων προσπαθειῶν διά τήν πρόοδον μιᾶς περιφερείας προϋποθέτει τήν ὕπαρξιν τῶν ἀναγκαίων χρηματικῶν μέσων καί τῆς ἀπαιτουμένης ὑποδομῆς, πάντοτε δέ εἰς τό πλαίσιον ἑνός ἐθνικοῦ προγράμματος. Πράγματι ἐξυπακούεται ὅτι ἡ πρόοδος τῆς περιφερείας δέν ἀντιστρατεύεται εἰς τήν ἐθνικήν πρόοδον, ὅτι αἱ ἐπενδύσεις προβολῆς εἰς τήν πρωτεύουσαν καί εἰς τάς ἄλλας μεγάλας πόλεις ἐντάσσονται εἰς τήν ἐνδεδειγμένην βαθμίδα καί ὅτι δέν τούς ἀποδίδεται ὑπερβολική σημασία, ὅπως συνέβη πλέον ἤ ἅπαξ εἰς τήν Ἑλλάδα καί ἀλλαχοῦ.

Ἡ συμβολή τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων εἰς τήν οἰκονομικήν πρόοδον ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἐξασφαλίζει, συγχρονίζει καί ἐπεκτείνει τήν ὑποδομήν. Ἐξ ἄλλου αὐταί κατευθύνονται καί ἱεραρχοῦνται ὑπό τῆς Κυβερνήσεως εἰς ὅλας τάς χώρας εἰς τό πλαίσιον τῆς ἐθνικῆς των οἰκονομίας, ὑποτίθεται δέ ὅτι αἱ δημόσιαι ἐπενδύσεις γίνονται μέ ὀρθήν διαβάθμισιν καί ἱεράρχησιν τῶν προτεραιοτήτων καί χωρίς ἐξαναγκασμόν τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως νά παραβιάση τήν βασικήν οἰκονομικήν ἀρχήν. Πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι εἰς τήν Ἑλλάδα τά ἀνωτέρω δέν γίνονται πάντοτε ἀψόγως, διότι ἡ ἐπιλογή καί ἡ προτεραιότης τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων ἐπηρεάζονται πολύ συχνά ἀπό παράγοντας ἀσχέτους πρός τήν βασικήν οἰκονομικήν ἀρχήν τόσον μακροπροθέσμως ὅσον μεσο- ἤ βραχυπροθέσμως. Ἡ ἐπιρροή τῆς μικροπολιτικῆς, ἥτις γαλλικά ἀποκαλεῖται πατριωτισμός τοῦ κωδωνοστασίου, ὑπό τήν ἔννοιαν ὅτι ὅσοι ἀποφασίζουν ἐνδιαφέρονται κυρίως διά τήν περιοχήν, ἥτις εἶναι ὁρατή ἀπό τό κωδωνοστάσιον τῆς γενετείρας των ἤ τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς των, εἶναι ἀξιόλογος.

2

Οἱ ἀποφασιστικοί παράγοντες διά τήν διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομίας τῆς Δυτικῆς Θράκης εἶναι κυρίως:

— Ἡ ἀπελευθέρωσις τό 1920 μετά μακρούς αἰῶνας τουρκικῆς δουλείας, εἰς τούς ὁποίους πρέπει νά προστεθοῦν ἀκόμη 12 ἔτη βουλγαρικῆς κατοχῆς 1912-19 καί 1941-4 καί τά 4 ἔτη τῶν καταστροφῶν τοῦ

συμμοριτοπολέμου 1946-9, ὅτε μάχαι διεξήγοντο κατά καιρούς εἰς ὅλας σχεδόν τάς πόλεις, κωμοπόλεις καί χωρία τῆς Δυτικῆς Θράκης.

— Ἡ κακοδιοίκησις καί τά ἐξ αὐτῆς δυσμενῆ ἀποτελέσματα ἐν ὄψει τῆς ὑπερβολικῆς συγκεντρώσεως τῆς διοικήσεως καί μάλιστα τῆς λήψεως τῶν ἀποφάσεων εἰς τάς Ἀθήνας, τῆς εὐθυνοφοβίας τῶν περιφερειακῶν ὀργάνων, τά ὁποία συχνά προτιμοῦν νά παραπέμπουν τάς ὑποθέσεις εἰς τάς Ἀθήνας «διά τά καθ' Ὑμᾶς», ὅπως καθιερώθη νά γράφεται, τῆς μή ἐξασφαλίσεως τῶν ἀναγκαίων πιστώσεων καί μάλιστα ἐγκαίρως, τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν ὑπηρεσιακῶν καί τεχνικῶν παραγόντων τόσον εἰς τάς δημοσίας ὑπηρεσίας ὅσον εἰς τάς δημοτικάς. Ἀπό αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ Δυτική Θράκη ὅπως καί ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς ὑφίσταται τά δεινά τῆς διαλύσεως τῶν κοινοτήτων, ὅπως αὐταί ἐξειλίχθησαν καί ἀπέδωσαν ἐπί Τουρκοκρατίας.

— Κάποια παραμέλησις ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, ἰδίως κατά τά ἔτη 1920-35 τῆς ἐπιλύσεως τῶν ἀπασχολούντων τήν Δυτικήν Θράκην προβλημάτων.

— Ἡ ἔντασις τῶν σχέσεων μέ τήν Τουρκίαν, ἡ ὁποία ἐξησφάλισεν εἰς τήν Δυτικήν Θράκην τήν μόνιμον στάθμευσιν μεγάλων στρατιωτικῶν μονάδων, τήν ἐγκατάστασιν τοῦ Δ΄ Σώματος Στρατοῦ εἰς τήν Ξάνθην, τήν ἐφαρμογήν διαφόρων μέτρων ἐνισχύσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, ἀρχῆς γενομένης μέ τό Νομοθετικόν Διάταγμα 291, τήν σημαντικήν αὔξησιν τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων καί κάποιαν πρός τό παρόν ἀνεπαρκῆ βελτίωσιν τῆς ὑποδομῆς.

— Ἡ συμβολή τῶν προσφύγων, κυρίως ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης καί ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

— Ἡ ἀνάμνησις τῆς ταχυτάτης συγκροτήσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἕβρου τόν χειμῶνα 1922-23 καί τά χάρις εἰς αὐτήν ἐπιτευχθέντα εἰς Λωζάννην.

— Τό μεγάλον λάθος τῆς κατά τήν ἑπταετίαν μετακινήσεως 250 δημοσίων ὑπαλλήλων ἐκ Κομοτηνῆς, ὅπου ἦσαν πολύτιμοι εἰς τήν Καβάλαν, ὅπου δέν ἐχρειάζοντο.

— Ἡ ὑπερβολική καλομεταχείρισις τῆς τουρκικῆς μειονότητος, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἀπεδεκάτισαν τόν Ἑλληνισμόν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἴμβρου καί τῆς Τενέδου.

Τά ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας αὐτῶν τῶν παραγόντων ὑπῆρξαν κυρίως:

— ἡ ἀξιοπρεπής στέγασις τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καί ὀργανισμῶν χωρίς δυνατότητα συγκρίσεως μέ τήν πρό τοῦ 1945 ὄχι ἱκανοποιητικήν κατάστασιν,

— κάποια ἔστω ἀνεπαρκής βελτίωσις τῆς ὑποδομῆς ὄχι ὅμως εἰς τούς σιδηροδρόμους,

— ἡ ἔντασις τῆς ἀπασχολήσεως,

— ἡ σημαντική αὔξησις τῶν οἰκοδομῶν, τῆς βιοτεχνίας καί τῆς βιομηχανίας,

— ἡ προσέλκυσις ἱκανῶν δημοσίων ὑπαλλήλων χάρις εἰς τήν μείωσιν εἰς τάς παραμεθορίους περιοχάς τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν ἐπί τῶν εἰσοδημάτων των,

— ἡ ἔντασις τοῦ ἐνδιαφέροντος διά τήν γεωργίαν,

— ἡ αὔξησις τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἀπό ἀπόψεως ἐξωτερικῶν κινδύνων ἡ Ἑλλάς εἶναι ἀδιαίρετος,

— ἡ ἐπάνοδος εἰς τήν Δυτικήν Θράκην πολλῶν ἐξ ὅσων εἶχον μεταναστεύσει εἰς τήν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα καί εἰς τήν ἀλλοδαπήν,

— τό Πανεπιστήμιον Θράκης, τό ὁποῖον θά ἀπέδιδε περισσότερον, ἄν ὅλαι αἱ Σχολαί του ἐγκαθίσταντο εἰς τήν Κομοτηνήν καί ἄν ἐλαμβάνετο πρόνοια διά τήν ἵδρυσιν Οἰκονομικῆς καί Κτηνιατρικῆς Σχολῆς.

3

Αἱ πρακτικαί δυνατότητες τῆς ἀποκεντρώσεως καί τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρός ἐπιτάχυνσιν τῆς προόδου τῆς οἰκονομίας τῆς Δυτικῆς Θράκης συνίστανται:

— εἰς τήν συνειδητοποίησιν ἀπό τά περιφερειακά ὄργανα καί ἀπό τήν τοπικήν αὐτοδιοίκησιν ὅτι εἰς τά θέματα τῆς ἁρμοδιότητός των πρέπει νά ἀποφασίζουν μετά πλήρη ἐξονύχισιν, μετά πλήρη ἐμβάθυνσιν ὄχι ὅμως μέ ἀναβολήν ἐπ' ἀόριστον καί ὄχι νά ἀναφέρωνται διά τά καθ' Ὑμᾶς» εἰς τό ἁρμόδιον Ὑπουργεῖον,

— εἰς τήν μή ἀπόκρυψιν τῆς τυχόν ἀνεπαρκείας τῶν διαθεσίμων πιστώσεων,

— εἰς τήν κινητοποίησιν τῆς κοινῆς γνώμης πρός προώθησιν τῶν πρός ἐπίλυσιν προβλημάτων,

— εἰς τήν μή παράβλεψιν ὅτι ἀνεξαρτήτως τῆς μεγάλης σπατάλης τοῦ δημοσίου τομέως τά πρός διάθεσιν κονδύλια δέν εἶναι ἀπεριόριστα,

— εἰς τήν ὑποστήριξιν τῆς ἀδιαμφισβητήτου ἀρχῆς ὅτι ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν τῶν παραμεθορίων περιοχῶν προηγεῖται τῆς τῶν ἀναγκῶν της πρωτευούσης καί τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων.

Ἐξ ἄλλου οἱ καθηγηταί καί τά λοιπά στελέχη τοῦ πανεπιστημίου Θράκης ἀνεξαρτήτως τῆς ζημίας ἐκ τῆς ἐλλείψεως Οἰκονομικῆς καί Κτηνιατρικῆς Σχολῆς καί χωρίς ὑποτίμησιν ἤ παραγνώρισιν τῶν δυνατοτήτων συμβολῆς τῶν καθηγητῶν καί τῶν λοιπῶν στελεχῶν τῶν ἐν

λειτουργία Σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θράκης πρέπει νά μή ἀρκοῦνται εἰς τήν διδασκαλίαν καί εἰς τήν ὅσον τό δυνατόν μικροτέραν παρουσίαν των εἰς τήν ἕδραν των, ἀλλά ἐπί πλέον νά ἐρευνοῦν τά προβλήματα τῆς Θράκης, καί νά ὑποδεικνύουν λύσεις πρακτικάς, ἐφαρμοσίμους καί καλομελετημένας ἐν συνδυασμῷ πρός ἐνεργόν συμμετοχήν εἰς τήν πνευματικήν ζωήν τῆς Δυτικῆς Θράκης.

Σημαντικήν συμβολήν δύνανται νά παράσχουν καί οἱ βουλευταί τῆς Θράκης διά τήν προνομιακήν διά αὐτήν κατανομήν τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων, διά τήν ἐκεῖ μετάθεσιν τῶν ἱκανοτέρων δημοσίων λειτουργῶν καί ὄχι τῶν ἀλλαχοῦ ἀποτυχόντων ἤ δυσμενῶς μετατιθεμένων, διά τήν παρότρυνσιν τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, τῶν κορυφαίων στελεχῶν ὅλων τῶν κομμάτων καί μάλιστα τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους διά συχνάς ἐπισκέψεις εἰς τήν Θράκην πρός κατανόησιν ὑπ' αὐτῶν τῶν προβλημάτων τῆς Θράκης καί χωρίς νά περιορίζωνται εἰς ὁμιλίας καί ὑποσχέσεις, ἐκτός ἄν εἶναι ἐφαρμόσιμοι εἰς τό προσεχές μέλλον.

Πρακτική μέθοδος ἐξασφαλίσεως εἰς τήν Δυτικήν Θράκην τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἀποκεντρώσεως καί μάλιστα τῆς σημαντικῆς ἐπιταχύνσεως τῆς λήψεως ἐκτελεστῶν ἀποφάσεων θά ἦτο νά ἀνατεθοῦν εἰς τούς νομάρχας ὅλαι αἱ ὑπουργικαί ἁρμοδιότητες ἐκτός ὅσων ἀναφέρονται εἰς τά βουλευτικά καθήκοντα τῶν ὑπουργῶν. Δικαίωμα τῶν ἐνδιαφερομένων θά εἶναι νά ζητοῦν ἀναθεώρησιν ἀπό τόν καθ' ὕλην ὑπουργόν ἐντός δεκαημέρου ἀπό τῆς κοινοποιήσεως ἤ ἀπό τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ Νομάρχου. Παραλλήλως πρέπει νά καθορισθῆ ἡ ἀρχή ὅτι ἡ σιωπή τοῦ Ὑπουργοῦ ἐπί 15 ἡμέρας σημαίνει συμφωνίαν του μέ τόν Νομάρχην. Τόν νεωτερισμόν αὐτόν ἐπρότεινα ὄχι μόνον διά τήν Δυτικήν Θράκην ἀλλά διά ὁλόκληρον τήν Ἑλλάδα ἐπανειλημμένως ἀπό τό 1958 χωρίς ὅμως ἀποτέλεσμα, φοβοῦμαι λόγῳ ἱερᾶς συμμαχίας μερικῶν πολιτευομένων καί μερικῶν ἀνωτάτων δημοσίων ὑπαλλήλων μέ ἕδραν τάς Ἀθήνας. Ἐφ' ὅσον αὐτοί ἀπελύθησαν καί ἀντικατεστάθησαν ἀπό συμβούλους χωρίς πεῖραν τῆς διοικήσεως, χωρίς γνῶσιν τῆς νομολογίας τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων καί τῆς νομοθεσίας ἡ ὡς ἄνω λύσις εἶναι περισσότερον ἐπιτακτική. Ἡ συχνή μή συμμόρφωσις τῆς Διοικήσεως πρός τάς ἀποφάσεις τῶν διοικητικῶν καί τῶν τακτικῶν δικαστηρίων καί ἡ βραδυτάτη λειτουργία της καί μάλιστα εἰς περίοδον ἐντόνου πληθωρισμοῦ δυσχεραίνει ἔτι μᾶλλον τήν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῶν περιοχῶν μακράν τοῦ κέντρου, ὅπως εἶναι ἡ Δυτική Θράκη. Οὕτως ἡ λύσις αὐτή εἶναι περισσότερον ἐπιτακτική καί ἀναγκαία.

Συμπέρασμα

Ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς οἰκονομικῆς προόδου τῆς Δυτικῆς Θράκης διά τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἀποκεντρώσεως καί τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἐν συνδυασμῷ πρός τήν διεύρυνσιν τῆς νομαρχιακῆς ἁρμοδιότητος καί πρός τήν ἄμεσον ἐφαρμογήν τῶν ἀποφάσεων τῶν διοικητικῶν καί τῶν τακτικῶν δικαστηρίων ὑπό τοῦ Δημοσίου ἐπιβάλλεται. Ἀσφαλῶς θά ἀποδώση τά μέγιστα ἀρκεῖ νά γίνη καί νά ζητηθῆ ἀπό τούς ψηφοφόρους εἰς ἑκάστην προεκλογικήν περίοδον.

ΠΕΡΙΚΛΗ ΒΑΚΟΥΦΑΡΗ

Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ (TANZIMAT) ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΚΕΣΣΑΝΗΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ (ΔΕΔΕΑΓΑΤΣ)

Α΄ Όπως είναι γνωστό, η Οθωμανική αυτοκρατορία, ύστερα από πιέσεις των ευρωπαϊκών δυνάμεων έκανε κάποιες διοικητικές μεταρρυθμίσεις, γνωστές ως tanzimat.

Οι μεταρρυθμίσεις αυτές βασίστηκαν στα εξής επίσημα έγγραφα.

α) Το αυτοκρατορικό *χάττι-σερίφ*, ή το νόμο του tanzimat, που εκδόθηκε στις 3 Νοέμβρη 1839 και διακήρυσσε απόλυτη θρησκευτική ελευθερία σ΄ όλους τους υπηκόους του Σουλτάνου, ανεξάρτητα από θρήσκευμα.

β) *Το Χάττι-Χουμαγιούν* (: Λαμπρή γραφή), τη συνταγματική δηλαδή διάταξη που ρύθμιζε σε γενικές γραμμές το σεβασμό της θρησκευτικής ελευθερίας και ισονομίας, και που εκδόθηκε, έπειτα από πολιτική πίεση των Ευρωπαϊκών δυνάμεων, από την Υψηλή Πύλη στις 18 Φλεβάρη 1856 ως αντάλλαγμα για τη διακήρυξη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στο συνέδριο ειρήνης του Παρισιού (25 Μάρτη 1856).

γ) Το Σουλτανικό βεράτι του 1860 με το οποίο καταρτίστηκαν οι «εθνικοί κανονισμοί», που θα διέπουν από δω και πέρα τις υποθέσεις των ελληνικών κοινοτήτων και θα καθορίζουν τα δικαιώματα και τα καθήκοντα των δημογεροντιών. Τους εθνικούς αυτούς κανονισμούς τους σύνταξε ειδική επιτροπή με τη συγκατάνευση της Υψηλής Πύλης, η οποία τελικά τους επικύρωσε με ειδικό φιρμάνι. Η τροποποίησή τους σύμφωνα με τις αρχές του Χάττι-Χουμαγιούν δεν ήταν δυνατή χωρίς τη συγκατάθεση του Πατριαρχείου.

δ) Το νόμο περί «βιλαετίων», που εκδόθηκε το 1865 και διαμόρφωσε το νομικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο έπρεπε να διοικούνται όλες οι κοινότητες της τουρκικής επικράτειας, επομένως και οι ελληνικές.

Σύμφωνα μ΄ αυτόν το νόμο το τουρκικό κράτος χωρίζεται σε:

1. *βιλαέτια* (νομαρχίες). Κάθε νομαρχία διοικούνταν από το νομάρχη (βαλής).

2. Οι νομαρχίες διαιρούνται σε *σαντζάκια ή λιβά* (επαρχίες).

Περιγραφή του διοικητικού συστήματος σύμφωνα με τους «κοινοτικούς κανονισμούς».

Σε κάθε κανονισμό αναφέρεται πως η ελληνική ορθόδοξη κοινότητα απαρτίζεται απ' όλους τους ορθόδοξους κατοίκους που αναγνωρίζουν ως πνευματική τους αρχή το μητροπολίτη της περιοχής.

Παντού προσδιορίζεται ο τρόπος των αρχαιρεσιών. Εκλογικό δικαίωμα έχουν όλοι οι Χριστιανοί κάτοικοι της πόλης που έχουν συμπληρωμένο το 25ο έτος, ή όσοι εγκαταστάθηκαν εκεί τουλάχιστον πριν από μια πενταετία. Εκλόγιμοι είναι όσοι συμπληρώνουν το 30ο έτος, είναι ευυπόληπτοι και ξέρουν ανάγνωση και γραφή. Ορισμένοι κανονισμοί δίνουν το δικαίωμα της εκλογής από το 20ο έτος μόνο στους επιστήμονες.

Στερούνται εντελώς από τα εκλογικά δικαιώματα:

α) Όσοι μισθοδοτούνται από την κοινότητα.

β) Όσοι διαχειρίστηκαν κοινοτική ή ενοριακή περιουσία και αποδείχτηκαν καταχραστές.

γ) Όσοι καθυστερούν οφειλές στην κοινότητα για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

δ) Όσοι σύναψαν παράνομο γάμο ή διατελούν «υπό εκκλησιαστικό επιτίμιο».

ε) Όσοι πτώχευσαν και δεν αποκαταστάθηκαν.

στ) Όσοι καταδικάστηκαν για κακουργήματα.

Ως στοιχείο απώλειας, του δικαιώματος «εκλέγειν» και «εκλέγεσθαι» προστίθεται στους νεότερους κανονισμούς, — κυρίως μετά το 1891 — και η αποστολή των τέκνων σε ξένα προσηλυτιστικά σχολεία.

Κατά τον κανονισμό του 1904 της κοινότητας Θεσσαλονίκης χαρακτηρίζονται εκλογείς όσοι είναι:

α) Επιστήμονες που έχουν πανεπιστημιακό δίπλωμα ή άδεια άσκησης του επαγγέλματός τους.

β) Κύριοι ακίνητης περιουσίας.

γ) Έμποροι, εμποροµεσίτες, βιομήχανοι και βιοτέχνες.

δ) Ανώτεροι υπάλληλοι καταστημάτων εμπορικών ή βιομηχανικών ή εταιρειών ή Τραπεζών (διευθυντές, λογιστές, ταμίες, γραμματείς).

Στην ίδια πόλη ένας υπάλληλος για να έχει το δικαίωμα του «εκλέγεσθαι» έπρεπε να έχει και μηνιαίο μισθό τουλάχιστο δέκα λίρες.

Έτσι δε συμμετέχουν οι φτωχοί, οι γυναίκες και οι μέτοικοι (ετεροδημότες).

Οι εκλογές γίνονται κάθε χρόνο με βάση τους εκλογικους καταλόγους που συντάσσει ειδική επιτροπή — συνήθως αποκαλείται «επιτροπεία» —, ύστερα από εντολή του μητροπολίτη. Οι εκλογικοί κατάλογοι αναρτώνται

στις εκκλησίες των ενοριών. Δίνεται το δικαίωμα υποβολής ενστάσεων ή για παράλειψη εγγραφής στον εκλογικό κατάλογο ή για εγγραφή ανθρώπων που δεν εξασφαλίζουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. Ειδική επιτροπή εξετάζει τις ενστάσεις και προχωρεί, αν υπάρξει περίπτωση, σε ανάλογες προσθήκες ή αφαιρέσεις. Η εκλογική συνέλευση γίνεται στο δημαρχείο, ή στο μητροπολιτικό ναό, ή σ' όλους τους ενοριακούς ναούς, σε μεγαλύτερες πόλεις. Κάθε ψηφοφόρος μπορεί να ψηφίζει μόνος του ή με εκπρόσωπο της εμπιστοσύνης του. Η ψηφοφορία είναι μυστική και το εκλογικό σώμα ονομάζεται σ' όλους τους κανονισμούς «εκλογική συνέλευση».

Σώματα που διοικούν την κοινότητα

α) *Δημογεροντία.* Είναι η ανώτατη διοικητική και δικαστική αρχή της κοινότητας. Όλα τα κοινοτικά σωματεία υπάγονται σ' αυτήν. Πρόεδρός της είναι ο μητροπολίτης. *Καθήκοντά της είναι:*

1. Εκπροσωπεί την κοινότητα στις συνταγματικές αυτοκρατορικές αρχές.

2. Εξετάζει και αποφασίζει για κάθε διοικητική υπόθεση, ατομική και κοινοτική, και οι αποφάσεις της είναι σεβαστές απ' όλους.

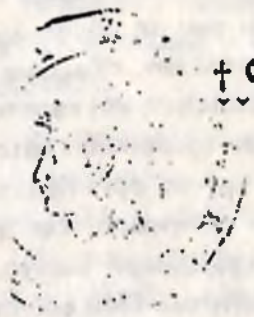
3. Ως εκκλησιαστικό δικαστήριο δικάζει όλες τις υποθέσεις που υπάγονται στην αρμοδιότητά της, δηλαδή διαχειρίσεις εσόδων και εξόδων ναών, διαφορές που προκύπτουν από μνηστείες, προίκες, προγαμιαίες δωρεές, διατροφή μετά τη λύση του γάμου, διαφορές από διαθήκες, υιοθεσίες κλπ.

4. Συντάσσει, σε ορισμένες κοινότητες τους εκλογικούς καταλόγους.

5. Εξετάζει και εγκρίνει τις αποφάσεις των, ενοριακών συνελεύσεων, επικυρώνει τα αποτελέσματα των εκλογών και χορηγεί τα σχετικά πιττάκια (διοριστήρια έγγραφα) στους εκλεγμένους.

Αντίθετα, όπου δεν υπάρχει μητροπολίτης, όπως π.χ. στην κοινότητα Ασβεστοχωρίου, η δημογεροντία, επαγρυπνεί για την τακτική και κανονική διοίκηση των σχολικών, εκκλησιαστικών και κοινοτικών πραγμάτων, εκλέγει τους εφόρους των σχολείων, τους επιτρόπους της εκκλησίας, τον προεστώτα (κοτσιάμπαση), τους παρέδρους (αζάδες), το γραμματέα της κοινότητας, φροντίζει για τον καλλωπισμό της κωμόπολης, «τη στρώση» των δρόμων, το υδρευτικό δίκτυο και διορίζει τον κλητήρα της (πορτόγυρο).

Σ' άλλη περιοχή, ως καθήκοντα των δημογερόντων αναφέρονται και διορισμοί μικρότερων επιτροπών, για να διαχειρίζονται τις κοινοτικές υποθέσεις και να επιθεωρούν τα διάφορα ιδρύματα της κοινότητας, όπως νοσοκομεία, εκκλησίες, βιβλιοθήκες κλπ. Οι δημογεροντίες έχουν συνή-

† Ο ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΕΠΙΚΥΡΟΙ

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ
ΚΕΣΣΑΝΗΣ

Α΄. Περὶ Ἀντιπροσωπείας.

ΑΡΘΡΟΝ 1. — Τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Κοινότητα Κεσσάνης διοικεῖ 24μελὴς Ἀντιπροσωπεία διὰ τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐκλεγομένων σωματείων Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας τῶν Σχολῶν· διατελεῖ δ' αὐτοδικαίως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας ἢ τοῦ Ἀντιπροσώπου αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 2. — Οἱ Ἀντιπρόσωποι ἐκλέγονται μεταξὺ 40 ὑποψηφίων, ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας καὶ τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολῶν, διὰ φανερᾶς, ἢ ἐν περιπτώσει διχογνωμίας, διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ ἐχόντων τὰ ἑξῆς προσόντα: α΄) ἡλικίαν ἄνω τῶν 25 καὶ οὐχὶ ἀνωτέρων τῶν 60· β΄) εἶναι ἐνταῦθα ἐγκατεστημένοι τοὐλάχιστον ἀπὸ τριετίας· καὶ γ΄) δὲν ὀφείλουσιν εἰς Ἐκκλησίας, Σχολεῖα καὶ τὴν Μητρόπολιν.

ΑΡΘΡΟΝ 3. — Ἡ ἐκλογὴ τῆς 24μελοῦς Ἀντιπροσωπείας διενεργεῖται ὑπὸ τῶν πολιτῶν Κεσσάνης, ὧν τὸν ἀριθμόν, οὐχὶ ἀνώτερον τῶν 100, καὶ τὰ πρόσωπα ὁρίζει ἡ Δημογεροντία καὶ ἡ Ἐφορεία τῶν Σχολῶν μετὰ τῶν μικτάριδων τῶν τεσσάρων συνοικιῶν Κεσσάνης μεταξὺ τῶν ἐχόντων: α΄) ἡλικίαν ἄνω τῶν 25 ἐτῶν· β΄) βιοποριστικόν τι ἐπάγγελμα· γ΄) ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἐγκατεστημένων τοὐλάχιστον ἀπὸ τριετίας καὶ δ΄) μὴ ὀφειλόντων εἰς Ἐκκλησίας, Σχολεῖα καὶ τὴν Μητρόπολιν.

ΑΡΘΡΟΝ 4. — Ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν τῆς Ἀντιπροσωπείας ὁρίζεται ἡ Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας.

ΑΡΘΡΟΝ 5. — Μίαν ἑβδομάδα πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκλογῆς τῆς 'Αντιπροσωπείας πέμπεται κατάλογος τῶν 40 ὑποψηφίων εἰς τοὺς ἐκλογεῖς.

ΑΡΘΡΟΝ 6. — Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς 24μελοῦς 'Αντιπροσωπείας ἐκ τῶν 40 ὑποψηφίων, οἱ ὑπολειπόμενοι 16 λογίζονται ἐπιλαχόντες.

ΑΡΘΡΟΝ 7. — Τὸν παραιτούμενον ἢ θανόντα ἐκ τῆς 'Αντιπροσωπείας, διαδέχεται ὁ πρῶτος ἐρχόμενος ἐκ τῶν 16 ἐπιλαχόντων.

ΑΡΘΡΟΝ 8. — Οἱ συμφώνως πρὸς τὰ ἄρθρα 2 καὶ 3 ἀναδειχθέντες 'Αντιπρόσωποι, λαμβάνουσι γνῶσιν τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν διὰ πιττακίου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως, μεθ' ὃ ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑπὸ τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ ἀνατιθεμένην αὐτοῖς ἐντολήν.

ΑΡΘΡΟΝ 9. — 'Η 'Αντιπροσωπεία: α') ἐκλέγει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, διενεργουμένης ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ συνεδρίᾳ παρευρεθέντων μελῶν αὐτῆς, τοὺς Δημογέροντας καὶ τοὺς 'Εφόρους τῶν Σχολῶν μεταξὺ τῶν 24 ἀτόμων τῶν ἀποτελούντων τὸ σῶμα αὐτῆς ἢ καὶ μεταξὺ τῶν 16 ἐπιλαχόντων· β') ἐγκρίνει μετὰ τῆς Δημογεροντίας τὸν ὑπὸ τῆς 'Εφορείας συντασσόμενον προϋπολογισμὸν τῶν Σχολῶν· γ') ἐξελέγχει τοὺς λ/σμοὺς καὶ τὰς πράξεις τῆς Δημογεροντίας καὶ τῆς 'Εφορείας τῶν Σχολῶν· δ') ἐγκρίνει τὰς ἀποφάσεις τῆς Δημογεροντίας καὶ τῆς 'Εφορείας τῶν Σχολῶν περὶ νέων οἰκοδομῶν πρὸς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῆς Κοινότητος, περὶ πωλήσεως ἢ ἀγορᾶς οἰκοπέδου ἢ ἐν γένει κοινοτικοῦ κτήματος καὶ ε') ἀποφασίζει περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 10. — Οἱ ὡς Δημογέροντες καὶ Ἔφοροι τῶν Σχολῶν ἐκλεγέντες ἐκ τῶν 24 μελῶν τῆς 'Αντιπροσωπείας, δὲν θ' ἀναπληρῶνται, ἐφ' ὅσον διατελοῦσιν ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τῶν 16 ἐπιλαχόντων.

ΑΡΘΡΟΝ 11. — Μετὰ τὴν ἐκλογὴν Δημογερόντων καὶ 'Εφόρων ἐκ τῆς 'Αντιπροσωπείας, ὁσαδήποτε μέλη καὶ ἂν μείνωσιν ἀποτελοῦσι τὴν 'Αντιπροσωπείαν, λογιζομένην πλήρη.

ΑΡΘΡΟΝ 12. — Οἱ ἐκ τῶν 'Αντιπροσώπων ἐκλεγόμενοι Δημογέροντες καὶ Ἔφοροι τῶν Σχολῶν, παραιτούμενοι τῆς Δημογεροντίας ἢ τῆς 'Εφορείας, ἢ ἐν τῇ λήξει τῆς περιόδου αὐτῶν, αὐτοδικαίως εἶναι καὶ πάλιν 'Αντιπρόσωποι.

ΑΡΘΡΟΝ 13. — Τὰ μέλη τῆς 'Αντιπροσωπείας συγκαλεῖ ἐκτάκτως ὁ Πρόεδρος.

ΑΡΘΡΟΝ 14. — 'Η 'Αντιπροσωπεία ὁσαδήποτε καὶ ἂν ἦναι τὰ μέλη αὐτῆς λογίζεται ἐν ἀπαρτίᾳ ὅταν παρῶσι τὰ ἡμίση πλέον ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτῆς· ἐν ᾗ ὅμως περιπτώσει μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν πρόσκλησιν δὲν ἀποτελεσθῇ ἀπαρτία, ἐν τῇ τρίτῃ, ἀπαρτία λογίζεται ὁσαδήποτε καὶ ἂν εὑρεθῶσι μέλη. Προκειμένου μόνον περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ κοινοτικοῦ

Κανονισμοῦ, δέον νὰ παρῶσι τὰ δύο τρίτα τῶν μελῶν αὐτῆς μετὰ τῆς Δημογεροντίας καὶ τῆς Ἐφορείας.

ΑΡΘΡΟΝ 15. — Ἡ διάρκεια τῆς Ἀντιπροσωπείας εἶναι διετής.

ΑΡΘΡΟΝ 16. — Τὰ ἀποχωροῦντα μέλη τῆς Ἀντιπροσωπείας εἶναι καὶ αὖθις ἐκλέξιμα.

Β΄. Περὶ Δημογεροντίας.

ΑΡΘΡΟΝ 17. — Ἡ Δημογεροντία ἀπαρτίζεται ἀπὸ 6 μέλη, ἐκλεγόμενα παρὰ τῆς Ἀντιπροσωπείας (ἄρθ. 9), διατελεῖ δ' αὐτοδικαίως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἀντιπροσώπου αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 18. — Δημογέροντες δύνανται νὰ ἐκλεγῶσιν οἱ ἔχοντες, πλὴν τῶν ἐν ἄρθρῳ 2 ἀναφερομένων προσόντων, καὶ τὰ ἑξῆς: α΄) ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν 30 ἐτῶν καὶ β΄) δὲν εἶναι πρὸς ἀλλήλους συγγενεῖς μέχρι τοῦ β΄ βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου.

ΑΡΘΡΟΝ 19. — Οἱ Δημογέροντες δὲν δύνανται νὰ ἐκλεγῶσι μέλη καὶ ἄλλων Σωματείων, εἰμὴ μόνον μέλη Ἐπιτροπῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 20. — Ἡ Δημογεροντία: α΄) διοικεῖ μετὰ τοῦ Ἀρχιερέως ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ τὴν Κοινότητα, ἀντιπροσωπεύουσα αὐτὴν εἰς τὰς ἐπισήμους μετὰ τῆς Κυβερνήσεως σχέσεις, ἐξευρίσκουσα νέους πόρους καὶ φροντίζουσα περὶ τῆς προαγωγῆς ἐν γένει τῆς Κοινότητος· β΄) ἐγκρίνει μετὰ τῆς Ἀντιπροσωπείας τὸν ὑπὸ τῆς Ἐφορείας συντασσόμενον προϋπολογισμὸν τῶν Σχολῶν τῆς Κοινότητος· γ΄) κανονίζει μετὰ τῆς Ἐφορείας τὸ δικαίωμα τῶν εἰσιτηρίων τῶν μαθητῶν ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων αὐτῶν· δ΄) ἐγκρίνει, τῇ ἀποφάσει καὶ ὑποδείξει τῆς Ἐφορείας, τὴν παῦσιν διδασκάλου τῶν Σχολῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σχολικοῦ ἔτους· ε΄) διορίζει τοὺς Ἐπιτρόπους τῶν ἱερῶν ναῶν· στ΄) ἐγκρίνει τὸν διορισμὸν καὶ τὴν παῦσιν τῶν ψαλτῶν καὶ νεωκόρων τῶν ἱερῶν ναῶν ὡς καὶ τὰς μισθοδοσίας αὐτῶν· ζ) συσκεπτομένη μετὰ τοῦ Ἀρχιερέως ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ, φροντίζει περὶ καταλλήλων ἱερέων, ἐφημερίων διὰ τὴν Κοινότητα, ἀποφοίτων ἱερατικῶν σχολῶν καὶ ἀποφοίτων Γυμνασίων, προνοοῦσα περὶ ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως αὐτῶν, περιοριζομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων εἰς 4 ἀνά 2 εἰς ἑκάστην συνοικίαν καὶ καθοριζομένων τῶν ὁρίων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνοριῶν καὶ η΄) πρὸς εὔκολον διεξαγωγὴν κοινωφελῶν ἔργων, διορίζει ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπὰς ἐξ εὐϋπολήπτων πολιτῶν, ὧν παρακολουθεῖ τὴν ἐνέργειαν καὶ ἐξελέγχει τοὺς λ/σμούς, οὖσα συνυπεύθυνος μετ' αὐτῶν πρὸ τῆς Κοινότητος.

ΑΡΘΡΟΝ 21. — Ἡ Δημογεροντία συνεδριάζει τακτικῶς ἑκάστην Τετάρτην, καὶ ἐκτάκτως, ὁσάκις δεήσῃ, ἐν τῇ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 22. — Ἡ Δημογεροντία εὑρίσκεται ἐν ἀπαρτίᾳ, ὅταν παρῶσι τὰ ἡμίση πλέον ἑνὸς μέλη αὐτῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 23. — Ἡ Δημογεροντία ἐκλέγει μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς ἕνα ταμίαν, συνυπεύθυνος οὗσα μετ' αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς Κοινότητος.

ΑΡΘΡΟΝ 24. — Ὁ Ταμίας τῆς Δημογεροντίας: α΄) κρατεῖ τὸ ταμεῖον τῆς Κοινότητος· β΄) εἰσπράττει πᾶν χρηματικὸν ποσόν, προερχόμενον ἐξ ἐνοικίων κοινοτικῶν κτημάτων, ἐκ διαφόρων δωρεῶν πρὸς τὴν Κοινότητα· γ΄) εἰσπράττει, συνῳδὰ τῇ σχετικῇ διατιμήσει, τὰ δικαιώματα τῶν διοικητικῶν, δικαστικῶν καὶ συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων καὶ πράξεων, πρὸ τῆς συντάξεως τῶν εἰρημένων ἐγγράφων καὶ πρὸ τῆς νενομισμένης ἱεροτελεστίας ἐν ταῖς συμβολαιογραφικαῖς πράξεσιν, ἐπὶ διπλοτύπῳ ἀποδείξει ὑπογεγραμμένῃ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐσφραγισμένῃ τῇ σφραγῖδι τῆς Κοινότητος· δ΄) οὐδεμίαν πληρωμὴν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἄνευ ἐντάλματος τοῦ Προέδρου· ε΄) ὑποβάλλει κατ' ἔτος τῇ Ἀντιπροσωπείᾳ λεπτομερῆ ἔκθεσιν τῆς διαχειρίσεώς του καθ' ὅλην τὴν περίοδόν του· στ΄) παρέχει, ὁσάκις ζητηθῶσιν ὑπὸ τῶν συναδέλφων του, πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ταμείου· ζ΄) δικαιοῦται ν' ἀναθέτῃ προσωρινῶς καὶ ὑπ' εὐθύνην του ἐν ἀπουσίᾳ του ἢ ἐν ἑτέρᾳ δεδικαιολογημένῃ ἀνάγκῃ, τὰ καθήκοντά του ἑνὶ τῶν συναδέλφων του τῇ γνώσει τῆς Μητροπόλεως καὶ η΄) φροντίζει περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς κοινοτικῆς ἐν γένει περιουσίας κτημάτων, πραγμάτων σχολικῶν, θεατρικῶν κ.τ.τ., ὧν κατάλογος συντασσόμενος δοθήσεται αὐτῷ καὶ δι' ἃ εἶναι ὑπεύθυνος.

ΑΡΘΡΟΝ 25. — Ἡ Δημογεροντία ἔχει ἰδιαίτερον γραμματέα, γνώστην τῆς τουρκικῆς, νομομαθῆ, ἔμμισθον, πληρωνόμενον ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 26. — Ὁ Γραμματεὺς τῆς Δημογεροντίας: α΄) συντάσσει τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀντιπροσωπείας, τῆς Δημογεροντίας, τοῦ Πνευματικοῦ καὶ τοῦ Μικτοῦ Δικαστηρίου καὶ πᾶν ἐν γένει ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς Μητροπόλεως· β΄) καταστρώνει ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν κώδικα τῆς Μητροπόλεως πᾶν συμβόλαιον ἀρραβῶνος, προικοσύμφωνον, διαθήκην καὶ ἐν γένει πᾶν συμβολαιογραφικὸν ἢ δικαστικὸν ἢ ἄλλης φύσεως ἐπίσημον ἔγγραφον, σχετιζόμενον πρὸς τὴν Μητρόπολιν· γ΄) εἰσπράττει ἀπ' εὐθείας, τὸ αὐτῷ ἀνῆκον δικαίωμα τῆς συντάξεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ συντασσομένων ἐγγράφων, συνῳδὰ τῇ σχετικῇ διατιμήσει, ἣν θὰ ὁρίσῃ ἡ Δημογεροντία καὶ δ΄) ἀναλαμβάνει καὶ διεξάγει δωρεὰν πᾶσαν ὑπόθεσιν σχετικὴν πρὸς τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς Κοινότητος ἢ τοῦ τμήματος καθόλου, ἐπ' ἰδιαιτέρᾳ δ' ἀμοιβῇ πᾶσαν ἰδιωτικήν.

ΑΡΘΡΟΝ 27. — Ἡ Δημογεροντία ἔχει ἰδίαν σφραγῖδα, φέρουσαν ἐν τῷ μέσῳ τὴν εἰκόνα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ πέριξ τὴν γραφὴν «*Κοινότης Κεσσάνης*», δι' ἧς σφραγίζεται πᾶν ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς Μητροπόλεως. Εὑρίσκεται δὲ ἀνατιθεμένη ἑνὶ τῶν Δημογερόντων, ἐκτὸς τοῦ Ταμίου.

ΑΡΘΡΟΝ 28. — Οὐδὲν ἔγγραφον, ὑποκείμενον εἰς φορολογίαν συνφδὰ τῇ σχετικῇ διατιμήσει, σφραγίζεται ἄνευ καταβολῆς προηγουμένως τοῦ νενομισμένου τέλους καὶ τῆς προσαγωγῆς τῆς ἐπὶ τούτῳ ὑπογραφῆς τοῦ Ταμία.

ΑΡΘΡΟΝ 29. — Ἡ Δημογεροντία ἔχει δύο κλητῆρας, χρησιμοποιοῦσα ὡς τοιούτους τοὺς δύο νεωκόρους τῶν ἱ. ναῶν μετ' ἰδιαιτέρας στολῆς ἐν καιρῷ ὑπηρεσίας.

ΑΡΘΡΟΝ 30. — Ἡ περίοδος τῆς Δημογεροντίας εἶναι διετής, τοῦ ἡμίσεως τῶν μελῶν αὐτῆς ἀνανεουμένου κατ' ἔτος.

ΑΡΘΡΟΝ 31. — Τὰ ἀποχωροῦντα μέλη εἶναι ἐκλέξιμα καὶ αὖθις.

Γ΄. Περὶ Ἐφορείας τῶν Σχολῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 32. — Ἡ Ἐφορεία τῶν Σχολῶν ἀποτελεῖται ἐκ 4 μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας (ἄρθρ. 9), διατελεῖ δ' αὐτοδικαίως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 33. — Ἔφοροι τῶν Σχολῶν δύνανται νὰ ἐκλεγῶσι: α΄) οἱ ἔχοντες ἡλικίαν ἄνω τῶν 25 ἐτῶν· β΄) οἱ μὴ ὄντες συγγενεῖς μέχρι τοῦ τρίτου βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου· γ΄) οἱ διακρινόμενοι ἐπὶ ἐμπράκτῳ ὑπὲρ τῶν κοινοτικῶν ζήλῳ καὶ δ΄) οἱ ὄντες ἐγγράμματοι.

ΑΡΘΡΟΝ 34. — Ἡ Ἐφορεία: α΄) διοικεῖ καὶ ἐποπτεύει ἐν γένει τὰς Σχολὰς τῆς Κοινότητος, ἐπαγρυπνοῦσα εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν αὐτῶν, ἐπισκεπτομένη τακτικῶς αὐτὰς ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἢ τουλάχιστον δὶς τοῦ μηνὸς καὶ λαμβάνουσα παρὰ τῶν διευθύνσεων τὰς δεούσας πληροφορίας περὶ τῆς ἐπιμελείας, τῆς τακτικῆς φοιτήσεως καὶ τῆς ἐργασίας ἐν γένει τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν· β΄) συντάσσει ἐτησίως τὸν προϋπολογισμὸν τῶν Σχολῶν, ὃν ὑποβάλλει μέχρι τῆς 15ης Ἰουνίου τὸ βραδύτερον, εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἀντιπροσωπείας καὶ τῆς Δημογεροντίας· γ΄) διορίζει καὶ παύει τοὺς διδασκάλους, οἵτινες ἀφεύκτως δέον νὰ ὦσι τελειόφοιτοι Γυμνασίου ἢ ἀπόφοιτοι Διδασκαλείου καὶ μὲ πεῖραν ἑνὸς τοὐλάχιστον ἔτους, καθὼς καὶ ἅπαν ἐν γένει τὸ προσωπικὸν τῶν Σχολῶν, ἀπαγορευομένης τῆς συμφωνίας ἐν τῇ προσλήψει διδασκάλου μετὰ κατοικίας καὶ καυσίμου ὕλης· δ΄) ὁρίζει τὰς μισθοδοσίας τῶν διδασκάλων καὶ ἅπαντος τοῦ προσωπικοῦ ἐν γένει τῶν Σχολῶν· ε΄) ἐγκρίνει τὰ προγράμματα τῶν Σχολῶν, ἅτινα ἀκολούθως ἐπικυροῦνται ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως, καθὼς καὶ τὴν εἰσαγωγὴν νέων βιβλίων· στ΄) ἀναθέτει ὑπ' εὐθύνην της εἰς ἰδιαίτερον βιβλιοπώλην τὴν πώλησιν βιβλίων τῶν Σχολείων, ἐλέγχουσα τοὺς λ/σμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου· ζ΄) φροντίζει περὶ τῆς τακτικῆς καὶ ἀνελλιποῦς πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων καὶ ἅπαντος τοῦ προσωπικοῦ τῶν Σχολῶν· η΄) συσκέπτεται ἀπὸ κοινοῦ

μετὰ τῆς Δημογεροντίας πρὸς αὔξησιν καὶ ἐξεύρεσιν νέων πόρων ὑπὲρ τῶν Σχολείων· θ΄) κανονίζει τῇ συμπράξει τῆς Δημογεροντίας μέχρι τῆς 15ης Ὀκτωβρίου τὸ βραδύτερον τὸ δικαίωμα τῶν εἰσιτηρίων τῶν μαθητῶν ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων αὐτῶν· ι΄) εἰς τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους συντάσσει ἔκθεσιν τῆς ἐτησίας διαχειρίσεώς της, ἣν ὑποβάλλει μέχρι τῆς 15ης Ἰουνίου τὸ βραδύτερον εἰς τὴν Ἀντιπροσωπείαν καὶ τὴν Δημογεροντίαν· ια΄) φροντίζει περὶ περιαγωγῆς τοῦ δίσκου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 15ης Αὐγούστου (Λοῦτζα) καὶ ιβ΄) ὀφείλει ἐντὸς 10 ἡμερῶν μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐξετάσεων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐγκριθέντος προϋπολογισμοῦ νὰ κλείῃ συμφωνίας μετὰ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων διδασκάλων ἢ ν' ἀποφασίζῃ περὶ τῆς ἀπολύσεως αὐτῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 35. — Ἡ Ἐφορεία συνεδριάζει ἐκτάκτως ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ ὁσάκις προσκληθῇ ὑπ' αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 36. — Ἡ Ἐφορεία εὑρίσκεται ἐν ἀπαρτίᾳ, ὅταν παρῶσι τρία τῶν μελῶν αὐτῆς πλέον τοῦ Προέδρου. Μὴ ἀποτελουμένης ὅμως ἀπαρτίας, ἐν τῇ δευτέρᾳ προσκλήσει ἀπαρτίαν ἀποτελοῦσι καὶ δύο τῶν μελῶν αὐτῆς πλὴν τοῦ Προέδρου.

ΑΡΘΡΟΝ 37. — Ἡ Ἐφορεία ἐκλέγει ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἕνα Ταμίαν, συνυπεύθυνος οὗσα μετ' αὐτοῦ πρὸ τῆς Κοινότητος.

ΑΡΘΡΟΝ 38. — Ὁ Ταμίας τῆς Ἐφορείας: α΄) κρατεῖ τὸ ταμεῖον τῶν Σχολῶν· β΄) εἰσπράττει πᾶν χρῆμα ὡρισμένον ἐπὶ τούτῳ μεταξὺ τῶν ἰδιαιτέρων πόρων τῶν Σχολῶν συνῳδὰ τῷ ἄρθρῳ 39 καὶ τῇ σχετικῇ διατιμήσει, ἐπὶ διπλοτύπῳ ἀποδείξει, ὑπογεγραμμένῃ ὑπ' αὐτοῦ καὶ φερούσῃ τὴν σφραγῖδα τῆς Ἐφορείας· γ΄) κρατεῖ τὴν σφραγῖδα τῆς Ἐφορείας, σφραγίζων πᾶν ἐπίσημον ἔγγραφον αὐτῆς· δ΄) συντάσσει καὶ ὑπογράφει τὰ πρακτικὰ τῆς Ἐφορείας· ε΄) πληρώνει τακτικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἢ ἐν περιπτώσει ἀνεπαρκείας τοῦ ταμείου κατ' ἀναλογίαν καὶ δικαίως ἐν τῷ τέλει ἑκάστου μηνὸς τὰς μισθοδοσίας τῶν διδασκάλων καὶ ἐν γένει τοῦ προσωπικοῦ τῶν Σχολῶν· στ΄) οὐδεμίαν πληρωμὴν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἄνευ ἐντάλματος τοῦ Προέδρου, εἶναι δ' ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν προπληρωμὴν γενομένην αὐτοβούλως ὑπ' αὐτοῦ· ζ΄) ὑποβάλλει τῇ Ἀντιπροσωπείᾳ κατὰ τὴν λῆξιν τῆς περιόδου του λεπτομερῆ ἔκθεσιν τῆς διαχειρίσεώς του καὶ η΄) παρέχει πληροφορίας, ὁσάκις ζητηθῶσι τοιαῦτα ὑπὸ τῶν συναδέλφων του, περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ταμείου.

ΑΡΘΡΟΝ 39. — Ὁ Ταμίας τῆς Ἐφορείας ὀφείλει νὰ κρατῇ τὰ ἑξῆς λογιστικὰ βιβλία: ἓν πρόχειρον, ἓν ταμεῖον, ἓν μεριδολόγιον, κόπιαν καὶ διπλοτύπους ἀποδείξεις.

ΑΡΘΡΟΝ 40. — Πόροι τῶν Σχολῶν ὁρίζονται: α΄) τὸ περίσσευμα ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν Ἐκκλησιῶν· β΄) τὸ ἐκ τῶν εἰσιτηρίων τῶν μαθητῶν

προϊόν· γ΄) τὸ ἐκ τῶν προικοσυμφώνων δικαίωμα συνφδὰ τῇ σχετικῇ διατιμήσει καὶ δ΄) τὸ προϊὸν εὐεργετικῶν ὑπὲρ τῶν Σχολῶν θεατρικῶν παραστάσεων, ἐκδόσεως λαχείων, χορῶν κ.τ.τ.

ΑΡΘΡΟΝ 41. — Ἡ περίοδος τῆς Ἐφορείας εἶναι διετής, ἀνανεουμένου κατ' ἔτους τοῦ ἡμίσεως τῶν μελῶν αὐτῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 42. — Τὰ ἀποχωροῦντα μέλη τῆς Ἐφορείας εἶναι καὶ αὖθις ἐκλέξιμα.

Δ΄. Περὶ Ἐπιτρόπων τῶν ἱερῶν ναῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 43. — Οἱ Ἐπίτροποι τῶν δύο ἐνοριακῶν ναῶν, ἤτοι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἀνὰ 2 εἰς ἑκάστην ἐκκλησίαν, διορίζονται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας, ἐξ εὐϋπολήπτων καὶ τιμίων πολιτῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 44. — Οἱ Ἐπίτροποι τῶν ἱερῶν ναῶν: α΄) κρατοῦσι τὸ ταμεῖον τῶν Ἐκκλησιῶν· β΄) φροντίζουσι περὶ τῆς εὐπρεπείας, τῆς τάξεως καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἱερῶν ναῶν, δικαιούμενοι ἵνα ἐξοδεύσωσι πρὸς τοῦτο, πλὴν τῶν τακτικῶν ἐξόδων τῶν ναῶν, δι' ἐκτάκτους ἀνάγκας μέχρι 250 γροσίων· δι' ἀνωτέραν δαπάνην ἀπαιτεῖται ἡ ἔγκρισις τῆς Δημογεροντίας· γ΄) πληρώνουσι τακτικῶς τὰς μισθοδοσίας τῶν ψαλτῶν καὶ νεωκόρων καὶ πᾶσαν ἐν γένει χρηματικὴν ὑποχρέωσιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν· δ΄) παραδίδουσιν εἰς τὸ τέλος ἑκάστου μηνὸς τῷ Ταμίᾳ τῆς Ἐφορείας πᾶν τὸ περισσεῦον χρῆμα ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν ἱερῶν ναῶν, ἀπέναντι ἀποδείξεως διπλοτύπου τοῦ Ταμία· ε΄) περιφέρουσιν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοὺς δίσκους καὶ λαμβάνουσι τὰ ὡρισμένα δι' ἑκάστην ἱεροτελεστίαν δικαιώματα, φροντίζοντες περὶ τῆς ἐγκαίρου εἰσπράξεως αὐτῶν καὶ ὄντες ὑπεύθυνοι διὰ τὴν καθυστέρησιν αὐτῶν· στ΄) διενεργοῦσι τὴν πώλησιν τῶν διαφόρων ἀναθημάτων, ὧν ἐνεκρίθη ἡ ἐκποίησις· ζ΄) ὑποδεικνύουσι τῇ Δημογεροντίᾳ τὰ ἀδέσποτα στασίδια τῶν γυναικωνιτῶν, διενεργοῦντες μετ' αὐτῆς τὴν πώλησιν αὐτῶν· η΄) διενεργοῦσι τὴν μεταβίβασιν τῶν στασιδίων τῶν γυναικωνιτῶν, ἐκδίδοντες τὰ σχετικὰ ἔγγραφα τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν, ἐπικυρούμενα ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως καὶ εἰσπράττουσι τὰ ὡρισμένα ἐπὶ τούτῳ δικαιώματα στασιδίων συνφδὰ τῇ σχετικῇ διατιμήσει· θ΄) διορίζουσι τοὺς ψάλτας καὶ νεωκόρους καὶ ὁρίζουσι τὰς μισθοδοσίας αὐτῶν τῇ ἐγκρίσει τῆς Δημογεροντίας καὶ ι΄) εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους, περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου, ὑποβάλλουσι τῇ Δημογεροντίᾳ ἀκριβῆ λ/σμὸν τῆς διαχειρίσεώς των.

ΑΡΘΡΟΝ 45. — Τὰ ἰδιωτικὰ στασίδια τῶν γυναικωνιτῶν μεταβιβάζονται κατὰ τὸ ἀρχαῖον καθεστὼς ἀπὸ τῆς μητρὸς εἰς τὴν μεγαλειτέραν

θυγατέρα· ἐν ἐλλείψει δὲ θυγατρὸς περιέρχονται αὐτοδικαίως εἰς τὴν κυριότητα τῆς Ἐκκλησίας.

ΑΡΘΡΟΝ 46. — Εἰς τοὺς Ἐπιτρόπους τῶν ἱερῶν ναῶν εἶναι ἀνατεθειμένη καὶ ἡ φροντὶς τῆς ἐπιβλέψεως τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως εὑρισκομένων κοινοτικῶν Μετοχίων, Μονιδρίων, ἁγιασμάτων, ὧν τὰ εἰσοδήματα εἰσπράττουσιν ὑπὲρ τῆς Κοινότητος.

ΑΡΘΡΟΝ 47. — Πᾶσα πληρωμὴ ἢ πρᾶξις τῶν Ἐπιτρόπων ἐνεργεῖται κοινῇ ὑπ' ἀμφοτέρων αὐτῶν, οὐδετέρου δικαιουμένου ἐνεργῆσαι μονομερῶς· ἄλλως ἡ πρᾶξις αὐτοῦ λογίζεται ἄκυρος καὶ ἐπιβαρύνει τὸν ἐνεργήσαντα.

ΑΡΘΡΟΝ 48. — Ἡ περίοδος τῶν Ἐπιτρόπων τούτων εἶναι διετής.

ΑΡΘΡΟΝ 49. — Οἱ ἀποχωροῦντες Ἐπίτροποι δύνανται νὰ ἐκλεγῶσι καὶ αὖθις.

Ε΄. Περὶ Δικαστηρίων

ΑΡΘΡΟΝ 50. — Ἐν Κεσσάνῃ, τῇ ἕδρᾳ τοῦ τμήματος Κεσσάνης, λειτουργοῦσι τῇ ἐγκρίσει τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου καὶ συνῳδὰ τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς ἡμῶν Κανόσι καὶ τοῖς Ἐθνικοῖς ἡμῶν Κανονισμοῖς, δύο ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια: τὸ Πνευματικόν, συγκείμενον ἐκ 4 ἱερέων, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, καὶ τὸ Μ. Ἐκκλησ. Δικαστήριον, συγκείμενον ἐκ 4 λαϊκῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας ἐκ τῶν Δημογερόντων. Ἀμφότερα δὲ τὰ Δικαστήρια διατελοῦσιν αὐτοδικαίως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου, ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 51. — Τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον συνεδριάζει τακτικῶς ἑκάστην Τρίτην· ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Προέδρου.

ΑΡΘΡΟΝ 52. — Τὸ Μ. Ἐκκλ. Δικαστήριον συνεδριάζει τακτικῶς ἑκάστην Τετάρτην· ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Προέδρου.

ΑΡΘΡΟΝ 53. — Τὰ δικαιώματα τῶν Δικαστηρίων λαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Ταμίου τῆς Κοινότητος συνῳδὰ τῇ σχετικῇ διατιμήσει.

ΑΡΘΡΟΝ 54. — Ἡ περίοδος τῶν δικαστῶν εἶναι διετής.

ΑΡΘΡΟΝ 55. — Οἱ δικασταί, ὧν ἔληξεν ἡ περίοδος, δύνανται καὶ αὖθις νὰ διορισθῶσι.

ΣΤ΄. Περὶ διατιμήσεων.

α΄) Δικαιώματα καταβαλλόμενα εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Δημογεροντίας:

1. Πᾶσα αἴτησις ἀφορῶσα εἰς οἱανδήποτε ὑπόθεσιν	Γρ.	ἀργ.	5
2. Πᾶν πιστοποιητικὸν προωρισμένον διὰ ξένας πόλεις, γεννήσεως καὶ βαπτίσεως, ἐλλείψεως κωλύματος γάμου, τετελεσμένου γάμου, θανάτου, συγγενείας κτλ.	»	»	100-40-10
3. Τακρίρια δι' ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις	»	»	30
4. Μετάφρασις ἢ ἐπικύρωσις μεταφράσεως προικοσυμφώνου, διαθήκης, ἀποφάσεως δικαστικῆς ἢ ἄλλου ἐγγράφου.	»	»	30
5. Ἀντίγραφον τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων.	»	»	20
6. Ἀγωγὴ προκαταβολικῶς.	»	»	20
7. Κλῆσις διαδίκου ἢ μάρτυρος.	»	»	5
8. Ἔγγραφον προσαγόμενον πρὸς ὑποστήριξιν δίκης.	»	»	5
9. Διορισμὸς πληρεξουσίου ἐπ' ἀκροατηρίου ἢ καταθέσεως πληρεξουσίου.	»	»	20
10. Ἀπόφασις Πνευματικοῦ Δικαστηρίου.	»	»	200-20
Ἀπόφασις Μικτοῦ Δικαστηρίου ἀφορῶσα ὑλικὴν διαφορὰν ἐπὶ τοῦ αἰτουμένου ποσοῦ μέχρι 500 Λ.Τ.	»	»	1%
διὰ πᾶσαν μετὰ ταῦτα ἑκατοντάδα.	»	»	1/2 %
Τοῦ δικαιώματος τούτου τὸ 1/4 προκαταβάλεται.			
11. Διαλυτήριον ἀρραβῶνος.	»	»	500-50
12. Διαλυτήριον γάμου.	»	»	1000-100
13. Ἀντίγραφον ἀποφάσεως δικαστικῆς.	»	»	20
14. Σύνταξις καὶ καταχώρισις συμβολαίου ἀρραβῶνος ἐπὶ τῆς ἀξίας ἐν γένει τοῦ περιεχομένου, ἤτοι:			
1- 10 Λ.Τ.	Γρ.	ἀργ.	5
11- 25 » »	»	»	15
26- 50 » »	»	»	30
51-100 » »	»	»	40
101-200 » »	»	»	60
201-400 » »	»	»	80
401 καὶ ἄνω	»	»	108

15. Σύνταξις καὶ καταχώρισις προικοσυμφώνου: ἰσχύουσι τὰ ὑπ' ἀριθμ. 14 περὶ συμβολαίου ἀρραβῶνος, ὅταν ὅμως δὲν συνετάχθη προηγουμένως συμβόλαιον ἀρραβῶνος καὶ δὲν ἐφορολογήθη.
16. Ἐπικύρωσις συμβολαίου ἀρραβῶνος ἢ προικοσυμφώνου, μὴ καταχωρισθέντος ἐν τῷ κώδικι ἐπὶ τῆς ἀξίας ἐν γένει ὡς ὑπ' ἀριθμ. 14.
17. Σύνταξις καὶ καταχώρισις διαθήκης ἐπὶ τῆς ἀξίας ἐν γένει ἤτοι:

1- 50	Λ.Τ.	Γρ. ἀργ.	40
51- 100	» »	» »	80
101- 200	» »	» »	120
201- 300	» »	» »	150
301- 400	» »	» »	200
401- 500	» »	» »	250
501- 750	» »	» »	300
751-1000	» »	» »	400
1001-1500	» »	» »	500
1501-2000	» »	» »	700
2001 καὶ ἄνω		» »	1000

18. Ἐπικύρωσις καὶ καταχώρισις διαθήκης ἐπὶ τῆς ἀξίας ἐν γένει ὡς ὑπ' ἀριθμ. 17.
19. Μυστικὴ διαθήκη παρακατατεθησομένη ἢ μὴ κατ' ἀποκοπὴν ἐπιφυλασσομένου τοῦ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς διαθήκης δικαιώματος συμφώνως ὑπ' ἀριθμ. 17 μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς. Λ.Τ. 1
20. Σύνταξις καὶ ἐπικύρωσις πληρεξουσίου Γρ. ἀργ. 20
21. Ἐπικύρωσις συμφωνητικοῦ διδασκάλου » » 20
22. Ἀντίγραφον οἱουδήτινος τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων » » 20
23. Πιστοποιητικὸν γεννήσεως καὶ βαπτίσεως. » » 5-2
24. Πιστοποιητικὸν τελέσεως γάμου. » » 3
25. Πιστοποιητικὸν θανάτου. » » 1
26. Ἰλμουχαμπέριον πρὸς ἀνακοίνωσιν γάμου καὶ καὶ μετοικήσεως μετὰ τῶν κυβερνητικῶν. » » 20

β΄) Δικαιώματα καταβαλλόμενα εἰς τὸ ταμεῖον τῶν Σχολῶν:

27. Ἐκ τῶν προικοσυμφώνων ἐπὶ τῆς ἀξίας ἐν γένει, ἤτοι μετρητῶν, κτημάτων καὶ πραγμάτων. Γρ. ἀργ. 1%
28. Ἐν ἐλλείψει προικοσυμφώνου, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ἐνδιαφερομένων τῇ ἀποφάσει τῆς Δημογεροντίας.

Σημ. Τὰ δικαιώματα τῶν Σχολῶν λαμβάνονται πρὸ τῆς λήψεως τῆς ἀδείας γάμου.

γ΄) Δικαιώματα καταβαλλόμενα εἰς τὸ ταμεῖον τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν:

29. Διὰ πώλησιν στασιδίου ἐπὶ τῆς ἀξίας ἢ μεταβίβασιν τίτλου ἰδιοκτησίας. Γρ. ἀργ. 40%
» » 30-10

30. *Βαπτίσεις.*

Τάξις α΄.

Ὁ ἀρχιερεὺς	Γρ. ἀργ.	50
Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	» »	24
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	20
Ὁ διάκονος	» »	10
Ὁ κανδηλάπτης	» »	6
Ἡ ἐκκλησία	» »	60
	» »	170

Σημ. Διακόσμησις χαρμόσυνος τοῦ ναοῦ καὶ φωταψία γενική.

Τάξις β΄

Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	20
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	10
Ὁ διάκονος	» »	5
Ὁ κανδηλάπτης	» »	5
Ἡ ἐκκλησία	» »	35
	» »	75

Σημ. Φωταψία δύο πολυελαίων.

Τάξις γ΄

Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	10
	» »	
Πρὸς μεταφορὰν	» »	10

Ἐκ μεταφορᾶς	Γρ. ἀργ.	10
Ψάλτης εἷς	» »	4
Ὁ κανδηλάπτης	» »	4
Ἡ ἐκκλησία	» »	20
	» »	*38*

Σημ. Φωταψία ἑνὸς πολυελαίου.

Τάξις δ΄

Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	6
Ὁ κανδηλάπτης	» »	2
Ἡ ἐκκλησία	» »	4
	» »	12

Σημ. Τά αὐτά δικαιώματα καί εἰς βάπτισιν ἐν τῷ οἴκῳ.

31. *Γάμοι*

Τάξις α΄

Ὁ ἀρχιερεύς	Γρ. ἀργ.	50
Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	» »	40
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	20
Ὁ διάκονος	» »	10
Ὁ κανδηλάπτης	» »	10
Ἡ ἐκκλησία	» »	120
	» »	250

Σημ. Διακόσμησις τοῦ ναοῦ χαρμόσυνος, ἐπίστρωσις τάπητος καί γενική φωταψία.

Τάξις β΄

Ὁ ἀρχιερεύς	Γρ. ἀργ.	40
Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	» »	30
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	15
Ὁ διάκονος	» »	10
Ὁ κανδηλάπτης	» »	8
Ἡ ἐκκλησία	» »	77
	» »	180

Σημ. Φωταψία τριῶν πολυελαίων.

Τάξις γ΄

Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	20
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	10
Ὁ διάκονος	» »	5
Ὁ κανδηλάπτης	» »	5
Ἡ ἐκκλησία	» »	45
	» »	85

Σημ. Φωταψία δύο πολυελαίων.

Τάξις δ΄

Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	10
Ψάλτης εἷς	» »	3
Ὁ κανδηλάπτης	» »	3
Ἡ ἐκκλησία	» »	14
	» »	30

Σημ. Ὁ σύντεκνος πληρώνει ἕνα μετζηδιὲ διὰ τὰ στέφανα.

32. *Κηδεῖαι*

Τάξις α΄

Ὁ ἀρχιερεὺς	Γρ. ἀργ.	60
Οἱ ἱερεῖς τῶν δύο ναῶν πάντες	» »	60
Ὁ διάκονος	» »	10
Οἱ ψάλται τῶν δύο ναῶν πάντες	» »	40
Οἱ κανδηλάπται τῶν δύο ναῶν	» »	20
Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ φέρετρον	» »	210
	» »	400

Σημ. Διακόσμησις τοῦ ναοῦ πένθιμος, φωταψία, γενικὴ κηροδοσία 20 παράδων, κωδωνοκρουσία ἀνάλογος.

Τάξις β΄

Ὁ ἀρχιερεὺς	Γρ. ἀργ.	40
Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	» »	20
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	12
Πρὸς μεταφορὰν	» »	72

Ἐκ μεταφορᾶς	Γρ. ἀργ.	72
Ὁ διάκονος	» »	10
Ὁ κανδηλάπτης	» »	6
Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ φέρετρον	» »	142
	» »	230

Σημ. Φωταψία δύο πολυελαίων, κηροδοσία 20 παράδων, κωδωνοκρουσία ἀνάλογος.

Τάξις γ΄

Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	12
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	8
Ὁ διάκονος	» »	5
Ὁ κανδηλάπτης	» »	4
Ἡ ἐκκλησία	» »	76
	» »	105

Σημ. Φωταψία ἑνὸς πολυελαίου.

Τάξις δ΄

Ἱερεὺς εἷς	Γρ. ἀργ.	5
Ὁ κανδηλάπτης	» »	3
Ἡ ἐκκλησία	» »	7
	» »	15

Κηδεία νηπίων

Σημ. Ἡ κηδεία τῶν νηπίων ὑπάγεται εἰς τὴν δ΄ τάξιν ἢ ἀναλόγως τῆς θελήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων.

33. *Μνημόσυνα*

Τάξις α΄

Ὁ ἀρχιερεὺς	Γρ. ἀργ.	60
Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	» »	20
Ὁ διάκονος	» »	10
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	10
Ὁ κανδηλάπτης	» »	5
Πρὸς μεταφορὰν	» »	105

Ἐκ μεταφορᾶς	Γρ. ἀργ.	105
Ἡ ἐκκλησία	» »	113
	» »	218

Σημ. Γενικὴ φωταψία, κηροδοσία 20 παράδων.

Τάξις β΄

Ὁ ἀρχιερεὺς	Γρ. ἀργ.	40
Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	» »	12
Ὁ διάκονος	» »	10
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	8
Ὁ κανδηλάπτης	» »	4
Ἡ ἐκκλησία	» »	86
	» »	160

Σημ. Φωταψία τριῶν πολυελαίων, κηροδοσία 20 παράδ.

Τάξις γ΄

Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	10
Οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ	» »	5
Ὁ διάκονος	» »	5
Ὁ κανδηλάπτης	» »	3
Ἡ ἐκκλησία	» »	52
	» »	75

Σημ. Φωταψία δύο πολυελαίων, κηροδοσία 10 παράδων.

Τάξις δ΄

Ὁ εἷς ἱερεὺς	Γρ. ἀργ.	5
Ἡ ἐκκλησία	» »	15
	» »	20

Σημ. Φωταψία ἑνὸς πολυελαίου.

34. *Ἀρτοκλασία.*

Συντεχνιῶν

Ὁ ἀρχιερεὺς	Γρ. ἀργ.	40
Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	» »	10
Πρὸς μεταφορὰν	» »	50

Ἐκ μεταφορᾶς	Γρ. ἀργ.	50
Ὁ διάκονος	» »	5
Ὁ κανδηλάπτης	» »	3
Ἡ ἐκκλησία	» »	22
	» »	80

Σημ. Κηροδοσία τῶν 10 παράδων.

Ἰδιωτική

Ὁ ἱερεὺς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	4
Ὁ κανδηλάπτης	» »	1
Ἡ ἐκκλησία	» »	6
	» »	11

35. *Σαρανταλείτουργον*

Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ	Γρ. ἀργ.	40
Ἡ ἐκκλησία	» »	110
	» »	150

36. *Νεκροταφεῖον*

Ἄνοιγμα νέου τάφου ἐν τῇ πρώτῃ θέσει	Γρ. ἀργ.	50
Ἄνοιγμα νέου τάφου ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει	» »	30
Ἄνοιγμα νέου τάφου ἐν τῇ τρίτῃ θέσει	» »	5
Οἰκογενειακὸς τάφος	» »	218

Σημ. α΄. Οὐδεμία ἱεροπραξία τῶν ἐν τῷ τιμολογίῳ τελεῖται πρὶν ἢ ἐκδοθῇ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ μετὰ τὴν πληρωμὴν σχετικὴ διπλότυπος ἀπόδειξις.

Σημ. β΄. Πρὸ τῆς τελέσεως ὁποιασδήποτε ἱεροτελεστίας καὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς σχετικῆς ἀποδείξεως τῶν Ἐπιτρόπων, δέον νὰ ζητῆται καὶ ἡ ἀπόδειξις τοῦ ταμείου τῆς Κοινότητος.

Σημ. γ΄. Τὰ δικαιώματα πληρώνονται εἰς μετζηδιὲ 20 γρ.

δ΄) Δικαιώματα ἱερέων λαμβανόμενα ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν ἰδίων:

Εὐχέλαιον εἰς ὑγιεῖς	10-8
Εὐχέλαιον εἰς ἀσθενεῖς	10-8
Ἀνάγνωσις 4 εὐαγγελίων	20
Ἁγιασμὸς	5-3
Παράκλησις	2

Εὐχὴ ἐξορκισμῶν	3
Εὐχὴ εἰς γυναῖκας	2
Εὐχὴ εἰς μικρὰ	2
Σαραντισμὸς	4-2

Σημ. α΄. Ἀπαγορεύονται οἱ δίσκοι ἀνεξαιρέτως ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἱερέων.

Σημ. β΄. Ἀπαγορεύεται ἡ ἀποδοχὴ ἀμοιβῆς ὑπὸ τῶν ἱερέων κατὰ τὸ φώτισμα εἰς τὰ καταστήματα τῆς ἀγορᾶς· ἐπιτρέπεται ὅμως ἡ ἐν τοῖς οἴκοις τῆς ἐνορίας.

Ζ΄. *Γενικαὶ διατάξεις*

ΑΡΘΡΟΝ 56. — Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς πολίτας νὰ ἐνεργῶσι δι' ἀναφορῶν ἢ ἄλλων μέσων πρὸς ματαίωσιν ἀποφάσεως τῶν κοινοτικῶν σωματείων, ὧν αἱ πράξεις ἐξελέγχονται ὑπὸ μόνης τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 57. — Οὐδὲν μέλος Σωματείου τινὸς ἢ Ἐπιτροπῆς δικαιοῦται νὰ ἐνεργῇ μονομερῶς ἄνευ τῆς γνώμης καὶ ἀποφάσεως τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ οἰκείου Σωματείου.

ΑΡΘΡΟΝ 58. — Οὐδὲν Σωματεῖον ἢ Ἐπιτροπὴ δικαιοῦται νὰ προβῇ εἰς δικαστικοὺς ἀγῶνας πρὶν ἢ λάβῃ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἔγκρισιν τῆς Δημογεροντίας.

ΑΡΘΡΟΝ 59. — Πᾶν μέλος Σωματείου, ἀπουσιάζον ἄνευ δεδικαιολογημένης αἰτίας εἰς τρεῖς κατὰ συνέχειαν συνεδρίας, παύεται αὐτοδικαίως.

ΑΡΘΡΟΝ 60. — Οὐδεμία αἴτησις λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως πρὶν ἢ καταβληθῶσι τὰ ὡρισμένα δικαιώματα.

ΑΡΘΡΟΝ 61. — Οἱ ἐντελῶς ἄποροι ἀπαλάσσονται τῶν δικαιωμάτων κατόπιν πιστοποιήσεως τοῦ ἱερέως τῆς ἐνορίας καὶ τοῦ μικτάρη τῆς συνοικίας.

ΑΡΘΡΟΝ 62. — Ἐὰν οἱ ὀφείλοντες εἰς τὴν Κοινότητα, τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν Μητρόπολιν, ἀποθάνωσι χωρὶς νὰ πληρωθῇ ἡ ὀφειλὴ αὐτῶν, καίτοι δυνάμενοι νὰ ἐξοφλήσωσιν αὐτήν, αὕτη θὰ λαμβάνηται παρὰ τῶν κληρονόμων ἢ οἰκείων αὐτοῦ πρὸ τῆς ταφῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 63. — Ἐὰν πολίτης τις ὀφείλῃ κοινοτικὰ χρήματα εἰς Ἐκκλησίαν, Σχολεῖα καὶ τὴν Μητρόπολιν, θὰ ὑποχρεοῦται, ἐν περιπτώσει προσφυγῆς του εἰς τὴν Μητρόπολιν, νὰ πληρώσῃ τὴν ὀφειλήν του προηγουμένως, μεθ' ὃ καὶ μόνον θὰ ᾖ δυνατὸν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ αἴτησίς του.

ΑΡΘΡΟΝ 64. — Ἐὰν πολίτης τις ἀποφύγῃ, νὰ φορολογηθῇ ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ καταστάσεως χάριν τῆς Κοινότητος, ἐν περιπτώσει γενικῆς τῶν πολιτῶν φορολογίας ὑπὸ τῶν κοινοτικῶν Σωματείων ἢ τῶν

Ἐπιτροπῶν, θά χρεώνηται εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον ὑπό τῆς Δημογεροντίας ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως καί θά εἰσπράττηται ἡ ὀφειλή του ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ προσφυγῆς του εἰς τήν Κοινότητα.

ΑΡΘΡΟΝ 65. — Μεγάλοι Εὐεργέται τῆς Κοινότητος λέγονται οἱ προσφέροντες εἰς τήν Κοινότητα ἄνω τῶν 100 λιρῶν. Εὐεργέται οἱ προσφέροντες ἄνω τῶν 50 λιρῶν. Δωρηταί οἱ προσφέροντες ἄνω τῶν 10 λιρῶν. Χορηγοί δέ οἱ προσφέροντες ἄνω τῶν 5 λιρῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 66. — Τά ὀνόματα τῶν Μ. Εὐεργετῶν, Εὐεργετῶν, Δωρητῶν καί Χορηγῶν θά μνημονεύωνται ἀπ' ἄμβωνος, ὑπό τινος κληρικοῦ ἤ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς καί οἱ ψάλται θά ψάλλωσιν εἰς μέν τούς τεθνεῶτας «αἰωνία αὐτῶν ἡ μνήμη» τρίς, εἰς δέ τούς ζῶντας «δώοι αὐτοῖς Κύριος ὁ Θεός ὑγιείαν καί εὐτυχίαν».

ΑΡΘΡΟΝ 67. — Κατά τήν κηδείαν τῶν Μ. Εὐεργετῶν ἤ τῶν Εὐεργετῶν, πρός τιμήν αὐτῶν θά συνοδεύωσι τήν ἐκφοράν αὐτῶν ἅπαντα τά Σωματεῖα τῆς Κοινότητος, τό διδάσκον προσωπικόν, αἱ ἀνώτεραι τάξεις τῶν Σχολῶν, τά δέ Σχολεῖα θ' ἀργῶσιν ἐπί μίαν ἡμέραν. Κατά δέ τήν κηδείαν τῶν Δωρητῶν τῆς Κοινότητος, πρός τιμήν αὐτῶν θά συνοδεύωσι τήν ἐκφοράν αὐτῶν οἱ Δημογέροντες καί Ἔφοροι τῶν Σχολῶν, ἡ ἀνωτέρα τάξις τῶν Σχολῶν, ἡ δέ κωδωνοκρουσία θά γίνηται συνεχῶς.

ΑΡΘΡΟΝ 68. — Ὁ παρών Κανονισμός ἰσχύει ἐπί πενταετίαν, τίθεται δ' εἰς ἐφαρμογήν μετά τήν ἐπιψήφισιν αὐτοῦ ὑπό τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Κοινότητος καί τήν ἐπικύρωσιν ὑπό τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου ἡμῶν ἁγίου Ἡρακλείας κ. Γρηγορίου.

*Ἐν Κεσσάνῃ, τῇ 30 Μαρτίου 1911.**

* Ἡ δημοσίευση γίνεται ἀπό τό τεῦχος «Κανονισμός τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος Κεσσάνης, 1911, Σπῦρος Θεοχάρης, Γαλατᾶ, Μαχμουδιέ 1-Κωνσταντινούπολις».

✠ Ο ΑΙΝΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ ΕΠΙΚΥΡΟΙ

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

ΔΕΔΕΑΓΑΤΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Περὶ Κοινότητος

ΑΡΘΡΟΝ 1. — Τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Κοινότητα Δεδεαγὰτς ἀποτελοῦσι πάντες οἱ Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὄντες αὐτοδικαίως μέλη αὐτῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 2. — Ἀρχηγὸς τῆς Κοινότητος εἶναι ὁ ἑκάστοτε Μητροπολίτης, ὅστις, δυνάμει τοῦ ὑπὸ τῶν σεπτῶν Πατριαρχείων παρεχομένου αὐτῷ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος καὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως χορηγουμένου αὐτῷ Ὑψηλοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Φιρμανίου, εἶναι ἀνώτατος διευθυντὴς καὶ ἐπόπτης τῆς Κοινότητος καὶ αὐτοδικαίως Πρόεδρος τῶν Σωματείων αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Περὶ ἐκλογέων καὶ ἐκλεξίμων.

ΑΡΘΡΟΝ 3. — Τὰ μέλη τῆς Κοινότητος διαιροῦνται εἰς ἐκλογεῖς καὶ ἐκλεξίμους· καὶ ἐκλογεὺς μὲν εἶναι πᾶν μέλος τῆς Κοινότητος, συμπληρῶσαν τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ· ἐκλέξιμος δὲ δι'

ἅπαντα τά Σωματεῖα πᾶν μέλος τῆς Κοινότητος, συμπληρῶσαν τό εἰκοστόν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 4. — Στεροῦνται δικαιώματος ἐκλογέως ἤ ἐκλεξίμου α΄) οἱ μή συμπληρώσαντες μίαν διετίαν διαρκοῦς διαμονῆς εἰς Δεδεαγάτς· β΄) οἱ καταδικασθέντες τελεσιδίκως ἐπί κακουργήματι, κλοπῇ, ἀπάτῃ, πλαστογραφίᾳ καί προσβολῇ ἠθῶν· γ) οἱ ἀρνούμενοι νά δώσωσι λόγον τῆς Κοινοτικῆς αὐτῶν διαχειρίσεως· δ΄) οἱ δι' ἀποφάσεως τοῦ Πολιτικοῦ ἤ τοῦ Μ. Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου κηρυχθέντες καταχρασταί Κοινοτικῶν προσόδων· ε΄) οἱ ἀρνούμενοι νά πληρώσωσι τάς ὀφειλάς αὐτῶν εἰς τήν Κοινότητα· στ΄) οἱ καθυστεροῦντες τήν ἀρχιερατικήν αὐτῶν ἐπιχορήγησιν καί ζ΄) οἱ ἔμμισθοι τῆς Κοινότητος ὑπάλληλοι.

Σημ. Τήν Ἀρχιερατικήν ἐπιχορήγησιν ὁρίζει καί κατανέμει εἰς τάξεις ἡ Δημογεροντία· εἰς τήν καταβολήν δέ ταύτης εἰσίν ὑπόχρεα πάντα τά μέλη τῆς Κοινότητος, ὁσοσδήποτε καί ἄν ᾖ ὁ χρόνος τῆς ἐν Δεδεαγάτς διαμονῆς αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Περί διοικήσεως τῆς Κοινότητος.

ΑΡΘΡΟΝ 5. — Ἡ Κοινότης διοικεῖ τά ἑαυτῆς διά τῶν ἑξῆς Σωματείων· α΄) τῆς Ἀντιπροσωπείας, β΄) τῆς Δημογεροντίας, γ) τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολῶν, δ΄) τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Νεκροταφείου καί ε΄) τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐλέους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Διαίρεσις εἰς τμήματα ἤ περιφερείας.

ΑΡΘΡΟΝ 6. — Ἡ Κοινότης Δεδεαγάτς διαρεῖται εἰς τρεῖς περιφερείας ἤ τμήματα· α΄) εἰς τήν περιφέρειαν Μητροπόλεως, β΄) εἰς τήν περιφέρειαν Φάρου καί γ΄) εἰς τήν περιφέρειαν Διοικητηρίου.

Σημ. Σύνορα τῶν περιφερειῶν εἶναι τά ἑξῆς:

Τμῆμα Α΄) Μητροπόλεως. Καφενεῖον Σκάλας (κτῆμα Δημαρχείου). Ἀποθῆκαι παλαιᾶς Ἑταιρείας. Σταθμός παλαιᾶς Ἑταιρείας. Συνδετική γραμμή Ν. Ἑταιρείας. Οἰκία Σ. Βερναρδάκη. Δρόμος Νοσοκομείου. Οἰκία Ἐμμ. Μπελέμου. Οἰκία Α. Τζανῆ.

Τμῆμα Β΄) Φάρου, Οἰκία Π. Λεονταρίδου. Οἰκία Α. Χαμπούρη. Φαρμακεῖον Π. Παπαδοπούλου. Γραφεῖον Μ. Κανέτσου. Κτῆμα Δ. Πουλημένου. Παντοπωλεῖον Βασ. Μαχαίρα. Οἰκία Ι. Μολλᾶ, Οἰκία Πασχάλη Βασιλείου. Λάμπρου Βατίκη

ὑφασματοπωλεῖον. Οἰκία Γαβρ. Βόγια. Οἰκία Νικ. Χατζέλου. Οἰκία Χρήστου Ἠλία. Οἰκία Σωτηρ. Κομνηνίδου. Οἰκία Φιλομ. Λεονταρίδου, Οἰκία Δαλαβέρα. Καφενεῖον Ἀθ. Βανικιώτη.

Τμῆμα Γ΄) Διοικητηρίου. Οἰκία Ἀλεξ. Κρήτη. Οἰκία Ἑλένης Δερλίκη. Οἰκία Γεωργίου Μπαρμπαγιάννη. Οἰκία Π. Μηλιώνη. Οἰκία Ἀντ. Σεγβαλῆ. Οἰκία Κ. Κορδέλη. Οἰκία Κωνστ. Ἀστυνόμου. Οἰκία Ἀχμὲτ ἀγᾶ. Συνδετικὴ γραμμὴ Ν. Ἑταιρείας.

Σημ. Ἐν περιπτώσει διαφωνίας περὶ τῶν συνόρων τμήματός τινος λύει τὸ ζήτημα τὸ εἰδικὸν τῶν συνόρων σχεδιάγραμμα, ἐν τῷ ὁποίῳ δι΄ ὡρισμένων γραμμῶν σαφέστερον διακρίνονται τὰ σύνορα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Περὶ καταρτισμοῦ ἐκλογικῶν καταλόγων

ΑΡΘΡΟΝ 7. — Κατὰ πᾶσαν τετραετίαν, τὴν τρίτην Κυριακὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις, ἀποφάσει τῆς Δημογεροντίας, διορίζει εἰς ἑκάστην περιφέρειαν ἀνὰ τρεῖς ἐκλογεῖς, οἵτινες συνερχόμενοι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐφημερίου αὐτῆς καταρτίζουσιν ἀλφαβητικὸν κατάλογον, περιλαμβάνοντα τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ἐνοριτῶν τῆς περιφερείας, τῶν ἐχόντων δικαίωμα ἐκλογέως καὶ ἐκλεξίμου συνῳδὰ τοῖς 3ῳ καὶ 4ῳ ἄρθροις τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ. Οἱ κατάλογοι οὗτοι, ὑπογραφόμενοι ὑπὸ τῆς συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ ἐφημερίου, ἀναρτῶνται εἰς τὸν Νάρθηκα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μένουσιν ἐκεῖ μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πᾶς ὁ ἔχων ἐνστάσεις ἐπὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῶν καταλόγων, ὑποβάλλει αὐτὰς δι΄ ἐνυπογράφου αἰτήσεως αὐτοῦ τῇ Δημογεροντίᾳ, διὰ τοῦ προέδρου αὐτῆς, ἥτις καὶ ἀποφασίζει ἐπ΄ αὐτῶν. Παρελθόντος ὅμως τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις, ἀποφάσει τῆς Δημογεροντίας, ἐπικυροῖ τοὺς ἐκλογικοὺς Καταλόγους, οἵτινες καὶ ἰσχύουσιν ἐπὶ ὁλόκληρον τετραετίαν.

ΑΡΘΡΟΝ 8. — Ἡ Ἀντιπροσωπεία ἐξαιρετικῶς δύναται νὰ ἀναγράψῃ εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς τῶν τμημάτων καταλόγους πρόσωπα ἐπιδειξάμενα στοργὴν καὶ ἀγάπην εἰς τὴν Κοινότητα, μὴ ἔχοντα ὅμως συμπεπληρωμένην τὴν διετίαν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Περὶ συνεδριάσεων τῶν περιφερειῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 9. — Ἑκάστη περιφέρεια, τῇ προηγουμένῃ προσκλήσει τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, συνέρχεται ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ

τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου καὶ ἐκλέγει τοὺς ἰδίους αὐτῆς ἀντιπροσώπους, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἔσται δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τῆς τελευταίας τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ δεκάδος δυναμένης καὶ ἂν δέν ἦ συμπεπληρωμένη νὰ δώσῃ ἕνα ἀντιπρόσωπον ἐὰν ὑπερβαίνῃ τὸν ἀριθμὸν 5 καὶ ὧν ἡ ἐντολὴ ἰσχύει διὰ μίαν τετραετίαν.

ΑΡΘΡΟΝ 10. — Ἡ συνεδρίασις ἑκάστης περιφερείας θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ, ἐὰν παρῶσι τὸ ἓν τέταρτον τῶν ἐκλογέων· μὴ γενομένης ἀπαρτίας, προσκαλοῦνται οἱ ἐκλογεῖς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς δευτέραν συνεδρίασιν μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ὁπότε θεωρηθήσεται ἀπαρτία ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν ἦ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσελευσομένων.

ΑΡΘΡΟΝ 11. — Αἱ τῶν περιφερειῶν συνελεύσεις προσκαλοῦνται δι' ἐπὶ τούτῳ προσκλητηρίων, τρεῖς τοὐλάχιστον ἡμέρας, πρὸ τῆς ἐκλογῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 12. — Ἡ ἐκλογὴ γίνεται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, μεθ' ἣν συντάσσεται πρακτικόν, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνον τὰ ὀνόματα τῶν ἐκλεγέντων καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν παρόντων μελῶν, ὑποβάλλεται τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει, ἥτις καὶ ἀποστέλλει τὰ διοριστήρια μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας.

ΑΡΘΡΟΝ 13. — Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὀκτὼ ἡμερῶν, πᾶς ὁ ἔχων ἐνστάσεις κατὰ τῆς ἐκλογῆς τῆς ἰδίας περιφερείας, δι' ἐγγράφου αἰτήσεως αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ Μητροπολίτου, ὑποβάλλει αὐτὰς τῇ Δημογεροντίᾳ, ἥτις καὶ ἐξετάζουσα, ἐπικυροῖ ἢ ἀκυροῖ τὴν γενομένην ἐκλογὴν διατάσσουσα νέαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Περὶ Ἀντιπροσωπείας

ΑΡΘΡΟΝ 14. — Οἱ ἐξ ἑκάστης περιφερείας ὑποδειχθέντες, συνῳδὰ τῷ 9ῳ ἄρθρῳ καὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἐγκριθέντες ἀντιπρόσωποι μετὰ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Δημογερόντων, ἀποτελοῦσι τὴν ἀντιπροσωπείαν τῆς Κοινότητος.

ΑΡΘΡΟΝ 15. — Ἡ Ἀντιπροσωπεία ἐστὶ τὸ ἀνώτατον τῆς Κοινότητος Σωματεῖον, ἀποφασίζον περὶ παντὸς ζητήματος μὴ ὑπαγομένου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν λοιπῶν Σωματείων.

ΑΡΘΡΟΝ 16. — Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Κοινότητος συνεδριάζει τακτικῶς μὲν τὴν πρώτην ἢ δευτέραν Κυριακὴν τοῦ Ἰουνίου, ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις ἐπείγουσαι τῆς Κοινότητος ἀνάγκαι ἀπαιτοῦσι τοῦτο.

ΑΡΘΡΟΝ 17. — Πρόεδρος τῆς Ἀντιπροσωπείας εἶναι ὁ κατὰ καιροὺς Μητροπολίτης Αἴνου, ἢ ὁ Ἐπίτροπος αὐτοῦ, ὅστις καὶ συγκαλεῖ δι' ἰδιαιτέρων προσκλητηρίων τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους τῆς ἀντιπροσπείας συνεδριάσεις, διευθύνει τὰς συζητήσεις, παρέχει τὸν λόγον εἰς τοὺς

αἰτοῦντας καὶ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς παρεκτρεπομένους, διαλύων ἐν ἀνάγκῃ τὴν συνεδρίασιν.

ΑΡΘΡΟΝ 18. — Ἡ συνεδρίασις τῆς Ἀντιπροσωπείας θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ, ἐὰν παρῶσι τὰ ἡμίση τῶν μελῶν αὐτῆς πλέον ἑνός, μὴ γενομένης ὅμως τοιαύτης, ἡ συνεδρίασις ἐπαναλαμβάνεται τὴν ἐπομένην Κυριακήν, ὁπότε καὶ θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ, ὁσοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσελευσομένων.

ΑΡΘΡΟΝ 19. — Ἑκάστη συνεδρίασις ἀσχολεῖται εἰς συζήτησιν τῶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἐγγεγραμμένων ζητημάτων, πᾶσα δὲ νέα πρότασις, προβαλλομένη ὑπὸ μέλους τῆς Ἀντιπροσωπείας, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τίθεται ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ταύτης ἢ τῆς ἀμέσως προσεχοὺς συνεδριάσεως.

ΑΡΘΡΟΝ 20. — Αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἀντιπροσωπείας, αἱ ἀφορῶσαι κοινοτικὰς ὑποθέσεις, λαμβάνονται δι' οἱουδήποτε τρόπου ψηφοφορίας, αἱ ἐκλογαὶ ὅμως τῶν σωματείων δέον νὰ γίνωνται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, ἐν περιπτώσει δὲ ἰσοψηφίας, λύει τὸ ζήτημα ἡ ψῆφος τοῦ Προέδρου, ἢ ὁ κλῆρος, ἐὰν τοῦτον προτιμήσῃ ὁ Πρόεδρος.

ΑΡΘΡΟΝ 21. — Τὴν ἐκλογὴν τῶν διαφόρων Σωματείων ἐγκρινομένων καὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἀναγγέλλει ὁ Πρόεδρος διὰ πιττακίων.

ΑΡΘΡΟΝ 22. — Ἡ Ἀντιπροσωπεία πρὶν ἢ προβῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς Ἐφορείαν τῶν Σχολῶν καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, διορίζει τετραμελῆ ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπήν, πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν λ/σμῶν τῆς παρελθούσης χρήσεως, ἀμφοτέρων τῶν Σωματείων, ἅτινα ὀφείλουσιν, ἵνα ἐνώπιον τῆς Ἀντιπροσωπείας καὶ πρὸ τῆς ἐκλογῆς τῶν διαδόχων αὐτῶν νὰ δώσωσι λόγον τῶν πεπραγμένων.

ΑΡΘΡΟΝ 23. — Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξελέγχουσα τὴν διαχείρισιν τῶν Σωματείων, Σχολῶν καὶ Ναοῦ καὶ παντὸς ἑτέρου Σωματείου, οὗτινος ἡ ἐξέλεγξις ἤθελεν ἁρμοδίως αὐτῇ ἀνατεθῇ, ὑποβάλλει τὸ πόρισμα αὐτῆς δι' ἰδιαιτέρας ἐκθέσεως τῇ Δημογεροντίᾳ, ἥτις καὶ συζητοῦσα ἐπὶ ταύτης ὑποβάλλει αὐτὴν εἰς τὴν πρώτην τῆς Ἀντιπροσωπείας συνεδρίασιν μετὰ τοῦ ἰδίου ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως πρακτικοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 24. — Πᾶν μέλος μὴ ἀποδεχόμενον τὴν ἐκλογὴν ἢ παραιτούμενον ἢ παυόμενον ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως ἢ τῆς Δημογεροντίας, ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ἀμέσως ἐπιλαχόντος. Ὁλοκλήρου ὅμως Σωματείου παραιτουμένου ἢ παυομένου ὑπό τῆς Ἀντιπροσωπείας ἢ τῆς Μητροπόλεως, ἡ ἀντικατάστασις γίνεται οὐχὶ διὰ τῶν ἐπιλαχόντων, ἀλλὰ διὰ νέας ἐκλογῆς ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας, ἐὰν οἱ παραιτηθέντες δὲν διήνυσαν τὸ ἥμισυ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, ἐξ ὀφφικίου δέ, ἐὰν διήνυσαν τὸ ἥμισυ τῆς ὑπηρεσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Περὶ Δημογεροντίας.

ΑΡΘΡΟΝ 25. — Ἡ Δημογεροντία ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων εὐυπολήπτων μελῶν, Ὀθωμανῶν ὑπηκόων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας.

ΑΡΘΡΟΝ 26. — Ἡ δικαιοδοσία τῆς Δημογεροντίας εἶναι Διοικητικὴ καὶ Δικαστική. Καὶ Διοικητικὴ μέν, ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως ἀφορώσης τὴν Κοινότητα καὶ τὰ Σωματεῖα αὐτῆς, Δικαστικὴ δέ, δικάζουσα ἐπὶ τῶν ἐκ διαθήκης, προικός, διαλύσεως γάμου καὶ μνηστείας διαφορῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 27. — Ἡ Δημογεροντία συνεδριάζει τακτικῶς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει, τῇ προσκλήσει τοῦ Μητροπολίτου, εὑρίσκεται δὲ ἐν ἀπαρτίᾳ, ὅταν παρευρίσκωνται τὰ ἡμίση τῶν Μελῶν αὐτῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 28. — Πρόεδρος τῆς Δημογεροντίας εἶναι ὁ Μητροπολίτης ἢ ὁ Ἐπίτροπος αὐτοῦ, διευθύνων τὰς συζητήσεις, παρέχων τὸν λόγον εἰς τοὺς αἰτοῦντας καὶ ἀφαιρῶν αὐτὸν ἐκ τῶν παρεκτρεπομένων, ἢ καὶ διαλύων ἐν ἀνάγκῃ τὴν συνεδρίασιν.

ΑΡΘΡΟΝ 29. — Αἱ ἀποφάσεις τῆς Δημογεροντίας λαμβάνονται κατὰ πλειονοψηφίαν, ἰσχυούσης ἐν ἰσοψηφίᾳ τῆς τοῦ Προέδρου ψήφου.

ΑΡΘΡΟΝ 30. — Ἑκάστη συνεδρίασις ἀσχολεῖται εἰς συζήτησιν τῶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἐγγεγραμμένων ζητημάτων, πᾶσα δὲ νέα πρότασις, προτεινομένη ὑπὸ μέλους λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τίθεται ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ταύτης ἢ τῆς ἀμέσως ἑπομένης συνεδριάσεως.

ΑΡΘΡΟΝ 31. — Οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται εἰς τὰ μέλη τῆς Δημογεροντίας ν' ἀνήκωσιν εἰς ἄλλα Σωματεῖα.

ΑΡΘΡΟΝ 32. — Τῇ δημογεροντίᾳ ὑποβάλλονται οἱ προϋπολογισμοὶ τῶν διαφόρων Σωματείων, πρὸς γνῶσιν πρὸ τῆς ὑποβολῆς αὐτῶν εἰς τὴν Ἀντιπροσωπείαν.

ΑΡΘΡΟΝ 33. — Ἡ Δημογεροντία ἐξελέγχει ἅπαντας τοὺς ἀπολογισμοὺς τῶν Σωματείων καὶ φροντίζει περὶ τῆς καταλλήλου τοποθετήσεως τῶν πλεονασμάτων αὐτῶν, περὶ τῆς τύχης τῶν ὁποίων ἀποφαίνεται ἡ Ἀντιπροσωπεία.

ΑΡΘΡΟΝ 34. — Ἡ Δημογεροντία ἐν πάσῃ στιγμῇ δικαιοῦται νὰ ζητῇ πρὸς ἐπιθεώρησιν τὰ τῆς διαχειρίσεως τῶν διαφόρων Σωματείων σχετικὰ Βιβλία.

ΑΡΘΡΟΝ 35. — Τῇ Δημογεροντίᾳ ἀναφέρονται ἅπαντες οἱ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ ἑαυτοὺς ἠδικημένους θεωροῦντες ὑπὸ τῶν οἰκείων σωματείων, τῆς ἀποφάσεως αὐτῶν οὔσης ἀνεκκλήτου.

ΑΡΘΡΟΝ 36. — Ἡ Δημογεροντία, ἐν περιπτώσει διαφωνίας μεταξὺ τῶν μελῶν, ὅλων ἐν γένει τῶν Σωματείων τῆς Κοινότητος πλὴν τῆς Ἀντι-

ΑΡΘΡΟΝ 53. — Ἅπαντες οἱ μαθηταὶ ὀφείλουσι νὰ συμμορφῶνται ἀπαρεγκλίτως πρὸς τοὺς ἐσωτερικοὺς Κανονισμοὺς τῶν Σχολῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

Περὶ Ἐπιτροπῆς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 54. — Ἡ διεύθυνσις καὶ διαχείρισις τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Κοινότητος ἀνατίθεται εἰς ἰδιαιτέραν ἐπιτροπὴν ἐκλεγομένην ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας κατὰ διετίαν.

ΑΡΘΡΟΝ 55. — Ἡ ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ μελῶν, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἶναι ταμίας, ὁ ἕτερος γραμματεὺς καὶ τρεῖς σύμβουλοι ὁριζόμενοι ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας.

ΑΡΘΡΟΝ 56. — Ἡ ἐπιτροπὴ ὀφείλει νὰ φροντίζῃ περὶ παντὸς ἀφορῶντος τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ἀξιοπρεῆ συντήρησιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, διορίζουσα τὸ κατάλληλον προσωπικὸν τοῦ Ναοῦ, ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως ἐγκρινομένων ὑποψηφίων, παύουσα ἐν ἀνάγκῃ τὸν παραβάτην τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, πλὴν τῶν κληρικῶν, ὧν ὁ διορισμὸς καὶ ἡ παῦσις ὑπάγεται εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς Μητροπόλεως δικαιοδοσίαν.

ΑΡΘΡΟΝ 57. — Ἡ Ἐπιτροπὴ συνεδριάζει τακτικῶς μὲν κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ συσκέπτεται περὶ παντὸς ἀφορῶντος τὸν Ναόν, καταμετροῦσα τὴν τῆς ἑβδομάδος εἴσπραξιν, ἣν καταχωρεῖ εἰς τὸ τούτῳ βιβλίον, τὸ ὁποῖον μένει πάντοτε ἐντὸς τοῦ Παγκαρίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ παραδίδει αὐτὴν τῷ ταμίᾳ, ὅστις ὑπογράφει ἐν τῷ βιβλίῳ μεθ' ἑνὸς τοὐλάχιστον Ἐπιτρόπου.

ΑΡΘΡΟΝ 58. — Ἡ Ἐπιτροπὴ συνέρχεται ὁσάκις ἡ ἀνάγκη ἀπαιτήσῃ ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 59. — Πᾶν ἔγγραφον ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, δέον νὰ ᾖ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Ταμίου καὶ ἑνὸς τοὐλάχιστον Ἐπιτρόπου.

ΑΡΘΡΟΝ 60. — Πᾶσα πληρωμὴ δέον νὰ γίνηται ἐπὶ ἐγγράφῳ ἀποδείξει τοῦ Ταμίου, φερούσῃ τὴν σφραγῖδα τῆς Ἐπιτροπῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 61. — Ἡ Ἐπιτροπὴ ὀφείλει κατὰ πᾶν ἔτος ὅπως ὑποβάλλῃ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Ναοῦ εἰς τὴν Δημογεροντίαν.

ΑΡΘΡΟΝ 62. — Οὐδαμῶς δικαιοῦται ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ δαπανήσῃ πλείοντας τῶν 15 λιρῶν δι' ἔξοδα μὴ ἀναγραφόμενα εἰς τὸν προϋπολογισμὸν αὐτῆς, ἄνευ προηγουμένης ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας.

ΑΡΘΡΟΝ 63. — Πρόσοδοι τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς:

α΄) Ἡ πώλησις τῶν κηρίων.

β΄) Οἱ τακτικῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ περιαγόμενοι δίσκοι.

γ΄) Τὰ ἐνοίκια τῶν κτημάτων αὐτῆς.

δ΄) Τὰ ἐνοίκια τῶν στασιδίων πληρωνομένων ὡρισμένως ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων μέχρι τῆς Μ. Τρίτης ἑσπέρας.

ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΗ-ΜΟΥΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ*

Κατά τόν Πλίνιο ἡ Βιζύη εἶναι ἡ ἀκρόπολη τῶν βασιλέων τῆς Θράκης ἀπό τήν ἐποχή τοῦ μυθικοῦ Τηρέα. Χτισμένη σέ λόφο στάθηκε περήφανο προπύργιο στίς ἐπιδρομές ἀπό τό βοριά. «Κάστρο τῆς Βιζύης» τήν ἀποκαλοῦσε ὁ Ζωναράς. Ἦταν ἀπόρθητο ὀχυρό τῶν Βυζαντινῶν. Ἁλώθηκε τό 1453 ἀπό τούς Τούρκους, ὅταν ἔπεσε καί ἡ ΚΠολη. Τόν καιρό πού γεννήθηκε ὁ Γεώργιος Βιζυηνός (8.3.1849), ἡ κωμόπολη δέσποζε στήν πλούσια πεδιάδα, ὅπου κυλοῦσε σάν ἀτέλειωτο γαλάζιο φίδι ὁ ποταμός Ἐργίνης. Σ' αὐτό τό γραφικό περιβάλλον, ὅπου ἡ γῆ εἶχε ποτιστεῖ ἀπό τό αἷμα παλιῶν ἀγωνιστῶν καί τόν ἱδρώτα τῶν καλλιεργητῶν της, πέρασε τά παιδικά του χρόνια κι ἔμαθε τά πρῶτα γράμματα ὁ Βιζυηνός. Τό ὄνομά του τό ἔδεσε μέ ἐκεῖνο τῆς ἀγαπημένης του πατρίδας, ὥστε κάθε φορά πού τόν ἀναφέρουμε νά στοχαζόμαστε κι αὐτή.

Τό «Γιωργί τῆς Μιχαλιέσσας», ἔτσι τόν ἀποκαλοῦσαν ὅταν ἦταν παιδάκι, ὀρφάνεψε πολύ μικρό, πέντε ἤ ἕξι χρονῶν. Γύρω στό 1861, ὁ ἀδερφός του Χρηστάκης, πού ἦταν γυρολόγος πραματευτής, τόν πῆγε στήν ΚΠολη γιά νά γίνει τσιράκι στό ἐργαστήρι ἑνός ράφτη καί νά μάθει τήν τέχνη. Σ' ἕνα ποιημά του ἐξομολογεῖται:

Ραφτάκι μ' ἤθελε ἄλλοτες ἡ τύχη,
γιατί νά ντροπιασθῶ, καί νά τ' ἀρνιοῦμαι;
λησμόνησα τά ράμματα, τήν πήχη
μά τήν ἰδέα τῆς τέχνης τή θυμοῦμαι

Στό διήγημα του «Τό μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον» περιγράφει τίς συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν στά ἐσνάφια τοῦ τόπου του καί ἰδίως στά ἐργαστήρια τῶν ραφτάδων.

Ὁ ἰδιότροπος μάστοράς του πεθαίνει. Τότε ἀναλαμβάνει τόν Βιζυηνό ὁ Κύπριος ἔμπορος Τσελεμπής Γιάγκος Γεωργιάδης, πού τόν μαθαίνει γράμ-

*Κείμενο διαλέξεως πού ὀργανώθηκε ἀπό τόν Μορφωτικό Ὅμιλο Κομοτηνῆς καί πραγματοποιήθηκε στίς 23-10-1984 στήν Αἴθουσα τοῦ Διοικητηρίου Κομοτηνῆς.

ματα. Ὁ Γ. Βιζυηνός μεγάλωσε σέ θεοσεβούμενο περιβάλλον. Στήν ἐκκλησία κάνει συχνά τόν ἀναγνώστη ἤ τό λαμπαδάριο. Τό 1867 ἤ 1868 ὁ Γεωργιάδης τόν στέλνει ὑποτακτικό στόν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου στή Λευκωσία. Ὁ νεαρός Βιζυηνός σπουδάζει, γράφει στίχους καί φορεῖ τό ράσο, ἄν καί δέν ἐπιθυμεῖ νά γίνει κληρικός. Ἐρωτεύεται μιά «μελανόφθαλμο ξανθή κόρη» πού μένει ἀπέναντι ἀπό τή Μητρόπολη. Τό αἴσθημα αὐτό προκάλεσε προβλήματα. Τόν βλέπουν τήν ὥρα πού προσπαθεῖ ν' ἀνεβεῖ μέ κινητή σκάλα γιά νά τή συναντήσει. Οἱ γονεῖς στέλνουν μακριά τήν κόρη τους. Ὁ νεαρός τιμωρεῖται παραδειγματικά: σαράντα μέρες νηστεία, προσευχή καί μετάνοιες. Τό 1872 πηγαίνει στήν ΚΠολη μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου. Ἐκεῖ τόν βοηθεῖ ὁ καθηγητής Γ. Χασιώτης καί εἰσάγεται στή Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, ὅπου κερδίζει τήν ἀγάπη τοῦ τυφλοῦ ποιητῆ Η. Τανταλίδη. Αὐτός τόν ἀναλαμβάνει, τόν καθοδηγεῖ στίς ποιητικές προσπάθειές του. Μαθητής ἀκόμη τυπώνει τά «Ποιητικά πρωτόλεια», πού κινοῦν τό ἐνδιαφέρον τοῦ Γ. Ζαρίφη, τραπεζίτη τοῦ Σουλτάνου. Ἀποφασίζει, λοιπόν, νά φροντίσει γιά τή μόρφωση τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, ὁ ὁποῖος βγάζει τά ράσα. Γράφεται στήν τελευταία τάξη τοῦ Γυμνασίου τῆς Πλάκας στήν Ἀθήνα καί μετά στή Φιλοσοφική Σχολή.

Τό 1874 ὑποβάλλει στό Βουτσιναῖο διαγωνισμό τό ἐπικολυρικό ἔργο του «Κόδρος» πού βραβεύεται. Μετά τήν ἐπιτυχία του αὐτή ὁ προστάτης του τόν στέλνει στή Γοτίγγη τῆς Γερμανίας γιά νά σπουδάσει φιλοσοφία. Γίνεται μαθητής καί εὐνοούμενος τοῦ Λότσε, μετά τοῦ Τσέλλερ στό Βερολίνο καί κατόπιν στή Λειψία πρῶτος βοηθός τοῦ Βούντ.

Ὡς πρωτοπόρος καί πρόδρομος στήν ποίηση ἐμφανίζεται μέ τή συλλογή «Ἄρες, Μάρες, Κουκουνάρες» ἤ «Βοσπορίδες Αὖραι» ὅπως ξαναβαφτίστηκε ἀργότερα.

Βραβεύεται γιά δεύτερη φορά στό Βουτσιναῖο διαγωνισμό τό 1876. Μέ τή συλλογή αὐτή καθιερώνεται ἐπίσημα ἡ δημοτική γλώσσα στήν ποίηση. Ἔχοντας στήν ψυχή του ὅλη τήν Ἑλλάδα, ὁ Βιζυηνός ἔγραψε στόν Η. Τανταλίδη γιά τίς Βοσπορίδες του ὅτι τίς ἔχει συνθέσει: «ἀπό λούλουδα τοῦ δροσεροῦ νησιοῦ, ἀπό ἀνεμῶνες τῆς Ἀττικῆς καί προσέθηκα ὀλίγον θύμον τοῦ βουνοῦ». Ἐπιστρέφει στή Γερμανία γιά τή διατριβή του. Τήν τυπώνει μέ τήν ὑποστήριξη πάντα τοῦ «κηδεμόνα» του, γιά τόν ὁποῖο αἰσθάνεται ἀπέραντη εὐγνωμοσύνη.

Ταξιδεύει στή Γαλλία. Στό Παρίσι ἀποκτᾶ ἐκλεκτούς φίλους. Ἐκεῖνος ὅμως, πού τόν ἐπηρέασε πολύ στό ἔργο του, εἶναι ὁ Ἕλληνας πρεσβευτής στό Λονδίνο Π. Βράϊλας Ἀρμένης, ὁ ὁποῖος τόνωσε τήν κλίση τοῦ Βιζυηνοῦ νά ἐμπνέεται ἀπό τίς παραδόσεις, τούς θρύλους, τό δημοτικό τραγούδι, τά παραμύθια καί τούς μύθους.

Ὀφείλουμε στό λογοτέχνη πλούσιες λαογραφικές καταγραφές στό ποιητικό καί τό πεζό του ἔργο. Προέρχονται ἀπό προσωπικά του βιώματα,

γι' αὐτό διατηροῦν τή ζωντάνια τους. Ἄλλωστε πολύ νέος ἀκόμη, 23 χρονῶν, εἶχε δημοσιεύσει τή μελέτη του γιά τούς «Καλογέρους», στήν ὁποία τό ἐνδιαφέρον αὐτό δρώμενο μέ τίς τόσο ἀρχαῖες καταβολές καταγράφεται προσεχτικά. Ὁ Βιζυηνός παρατηρεῖ ὅτι ἡ φορεσιά τῶν Καλογέρων θυμίζει «τήν τῶν ἀρχαίων Θρακῶν πολεμιστῶν ἐνδυμασίαν...». Ἔτσι μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁ Θρακιώτης λόγιος ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τούς πρώτους λαογράφους τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου καί ἴσως ὁ πιό σημαντικός.

Οἱ παραδόσεις μας ἀποτελοῦν πηγή ἔμπνευσης σέ πολλά ποιήματα τῆς συλλογῆς του «Ἀτθίδες Αὖραι», πού ἔφερε τυπωμένη στήν Ἀθήνα ἀπό τό ἐξωτερικό καί θεωρεῖται τό καλύτερό του βιβλίο. Μέ τή συλλογή του αὐτή ἀπομακρύνεται ἀπό τό λόγιο στοιχεῖο. Εἶναι ἡ πιό μεγάλη ποιητική προσφορά του. Ὅπως γράφει ὁ Γ. Βαλέτας «οἱ Βοσπορίδες ἑνώνουνε τήν ἑλληνική παράδοση. Ὁ τελευταῖος φαναριώτης γίνεται ὁ πρῶτος Ἀθηναῖος. Ὁ φαναριώτης ἔρχεται νά ρίξει τό φαναριωτισμό, πού βασιλεύει στήν Ἀθήνα καί ν' ἀνοίξει τό δρόμο τῆς Νέας Σχολῆς. Μέ τίς Βοσπορίδες πραγματικά ἀρχίζει νά γυαλοφέγγει μιά ἀνατολή. Ξαναγυρίζει ἡ ἀληθινή ποίηση. Οἱ Ἀτθίδες τελειωμένες στά 1880 τήν πραγματοποιοῦνε. Τήν ξαναφέρνουνε. Γύρω τους ἀκούγονται οἱ νέοι σκοποί...».

Γι αὐτή ὁ μεγάλος Κ. Παλαμάς παρατηρεῖ: «... Ἀπό τό πλούσιο τοῦτο μεταλλεῖο πηγάζουν καί θά περισυλλεχθοῦν μέ τόν καιρό μεταλλεύματα καί ἀκριβώτερα ἴσως ἀπό τά θησαυρίσματα τοῦ ποιητῆ... Ἡ «Μητέρα τῶν Ἑπτά» προσθέτει στήν πατριωτική μας ποίηση ἀπροσδόκητη δύναμη νέας ζωῆς καί ἁπλῶς ὡς ποίημα καί χωρίς ἄλλον προσδιορισμόν θά ἔφτανε γιά τήν δόξα τοῦ Βιζυηνοῦ...». Ἀκολουθοῦν λίγοι στίχοι ἀπό τό ποίημα αὐτό:

Γιατ' ἤρθαν βίσεκτοι καιροί σ' ἀνατολή καί δύσι·
κι ὅπου πλάγιασ' ἀπό βραδίς δέν ξεύρ' ἄν θά ξυπνήσῃ
γερός ὡς τό ταχύ.

Κι ὁπόχει κάναν ἄρρωστο, ἄς τόνε σαβανώσῃ!
Ἄς ψάλῃ ἐν' «Ἀλληλούϊα» κι ἄς τόνε παραχώσῃ
σέ μνῆμα σκοτεινό,
πρίν φθάσουν καί τό μυρισθοῦν Τσερκέζοι καί Πομάκια,
καί τόνε ρίξουν ζωντανό στοῦ κάμπου τά κοράκια,
στ' ἀγρίμια ἀπ' τό βουνό.

Γιατ' ἔστειλεν ὁ Μόσκοβος ἕνα κρυφό χαμπάρι,
πώς θἄρθῃ τήν Ἁγία-Σοφιά, τήν Πόλι νά μᾶς πάρῃ
τήν Πόλι τή γραικιά!

Κι' ἀνδρείεψεν ἡ Βουργαριά, κι ἀπό λαγός ἐγίνη
λιοντάρι π' ἀναφρύμαζε νά φά' τή ρωμιοσύνη
μαζί μέ τήν Τουρκιά...

Ὁ Γ. Βιζυηνός δέν εἶναι μόνο ὁ ποιητής πού ἄνοιξε νέους δρόμους, ὁ πατέρας τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος, πού ἐνδιαφέρθηκε ἰδιαίτερα γιά τόν ψυχισμό τῶν ἡρώων του, ἀλλά καί ὁ πρόδρομος λαογράφος. Ὁ καθηγητής Μητσάκης παρατηρεῖ σχετικά: «Μιά σωστή μελέτη τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ βίου τῆς Θράκης καί μόνο στό ἔργο τοῦ Βιζυηνοῦ θ' ἀποκάλυπτε τίς αἰωνόβιες ρίζες τοῦ ἑλληνισμοῦ σέ μιά ἀπό τίς πιό ἀρχαῖες κοιτίδες του».

Ὁ Βιζυηνός δίνει ἀνάγλυφες εἰκόνες ἀπό τήν ἰδιαίτερή του πατρίδα. Δέν φωτογραφίζει ἁπλά ὅ,τι περιγράφει, ἀλλά δείχνει καθαρά πῶς συμμετέχει καί ὁ ἴδιος. Τό ἔργο του πηγάζει ἀπό προσωπικά του βιώματα. Οἱ χαρακτῆρες πού παρουσιάζει ἔχουν τήν ἀτομικότητά τους, εἶναι ὁλοκληρωμένοι.

Ἐξάλλου στό ποίημα «Ἡ τέχνη μου» ἐκφράζει καθαρά τό ἰδανικό πού κυριαρχεῖ σ' ὅλο τό πνευματικό του ἔργο: τό πάθος νά διασωθοῦν.

... αἰσθήματα, καί ὄνειρα, καί πόθοι,
κ' εἰκόνες, καί παράδοσες, καί μύθοι.

Ὁ ἥλιος τρώγει τ' ἀνθηρό τους σῶμα,
κ' ἡ παγωνιά τά μέλη τους πληγώνει.
Ἂν μείνουν ἄνδυτα, σάν εἶν' ἀκόμα,
θά τ' ἀφανίσουν τά ὀρφανά μ' οἱ χρόνοι!

Καί θά τολμήσῃ τῶν ἐχθρῶν μ' ἡ σπείρα
νά μέ νειδίσῃ, τέκνο μου μιά μέρα,
νά πῇ πώς εἶμαι μιά μητέρα στεῖρα,
μιά ἀνάξια τῶν Ἀρχαίων θυγατέρα.

Ἐμπρός της πέφτω πά στά γόντά μου:
«Ἐσύ' σαι, λέγω, ἡ ἅγια μας Πατρίδα».

Ἡ φλόγα γιά τή διαφύλαξη ὅλων αὐτῶν τῶν θησαυρῶν τῆς λαϊκῆς ζωῆς, πού ἀποτελοῦν τό συνδετικό κρίκο μέ τήν ἀρχαιότητα καί τό Βυζάντιο, τό μεράκι γιά τή σκλαβωμένη θρακική γῆ, ἡ λατρεία του γιά τήν πολυαγαπημένη μητέρα ἦταν οἱ φάροι γιά δημιουργία στά «νυχτέρια» τοῦ Θρακιώτη λόγιου.

Ἀκολουθεῖ ἀπόσπασμα ἀπό χαρακτηριστική ἀναφορά πού ἔστειλε ὁ Βιζυηνός στίς 10.2.1885 στόν Ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν Α. Κοντόσταυλο, τήν ἔφερε στό φῶς ὁ ἐρευνητής τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Χρ. Ἀνδρεάδης. Τό ἔγγραφο αὐτό ἀποκαλύπτει τή διορατικότητα τοῦ μελετητῆ, ὅταν ὑποστηρίζει τήν ἀνάγκη τῆς αὐτογνωσίας σέ μιά κρίσιμη ἐποχή πού ὁ θρακικός — ἰδίως — Ἑλληνισμός βαλλόταν ἀπό πολλές πλευρές.

«Ἐξοχώτατε,

Προκειμένου νά συντεθῶσι ποιήματα ἤ ἀφηγήσεις ἐπιτήδειαι πρός ἀναζωπύρησιν τῆς ἐθνικῆς φιλοπατρίας παρά τοῖς κατοίκοις ὡρισμένων τινῶν χωρῶν τῆς δούλης Ἑλλάδος, θά ἤρκει νά ληφθῶσι μέν αἱ ὑποθέσεις τῶν τοιούτων συνθέσεων ἐξ ἐπικαίρων σημείων τῆς εἰδικῆς ἱστορίας τῶν περί ὧν πρόκειται τόπων, νά διασκευασθῶσι δέ αὗται προσφόρως τῷ σκοπῷ τῷ ποθουμένῳ.

Ἀλλά ἡ διά τοιούτων ἔργων ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ κατά πόσον τά ἱστορικά γεγονότα διατελοῦσιν εἰσέτι ζῶντα ἐν τῇ μνήμῃ καί ἀπασχολοῦντα πως τήν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὅπου ἡ ἱστορική συνείδησις ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἤ ἐξησθένησεν ἄγαν, ἐκεῖ ζωηρά καί σκόπιμος διδασκαλία αὐτῶν τούτων τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ὑπό καταλλήλων ὀργάνων γιγνομένη, ἐπιδρᾷ, νομίζω, ἀποτελεσματικώτερον καί αὐτῆς τῆς ποιήσεως, ἥτις συνήθως ἔρχεται οὐχί νά πλουτήσῃ τόν νοῦν, ἀλλά νά θερμάνῃ μόνον τήν καρδίαν καί νά ἐξάρῃ τό φρόνημα...

Διά τοῦτο, ὅπου καί ἐφ' ὅσον ἡ ἱστορική ἀλήθεια ἠμαυρώθη, ἐπί τοσοῦτον ἐκεῖ ποιηταί καί λογογράφοι ἐπιλαμβάνονται πρός παρομοίους σκοπούς οὐχί τῆς ἱστορίας, τῆς ἀγνώστου, ἀλλά σχετικῶν ἐπιτοπίων παραδόσεων, ἐάν τινες ὑπάρχωσι γνωσταί, ἐπεξεργαζόμενοι ταύτας, τοῦτο δε προσφόρως τῷ ἰδιαιτέρῳ σκοπῷ ὃν λελῃθότως ἐπιδιώκουσιν...

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Γ. Βιζυηνός προτείνει στήν ἀναφορά του τήν «ἐπί τόπου» ἀναζήτηση καί μελέτη τοῦ ὑλικοῦ (τραγουδιῶν, παραμυθιῶν, παραδόσεων, τοπωνυμίων κλπ.) εἴκοσι τέσσερα χρόνια πρίν διατυπώσει ὁ Νικόλαος Πολίτης τίς ἀρχές τῆς νέας ἐπιστήμης (τῆς Λαογραφίας): «ὅτι ἐπειδή κατά δύο τρόπους, διά λόγου καί διά πράξεων ἤ ἐνεργειῶν γίνονται αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καί κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ, διττή εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ λαογράφου συνισταμένη εἰς καταγραφήν καί εἰς περιγραφήν...».

Οἱ παραδόσεις μας ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπό τή μυθοπλαστική ἱκανότητα τοῦ λαοῦ, ποῦ τίς συνδέει μέ ἱστορικά γεγονότα, φυσικά φαινόμενα ἤ ὄντα, τόπους, πλάσματα τῆς φαντασίας κ.ἄ. Καθρεφτίζουν τή λαϊκή ψυχοσύνθεση καί τήν τάση τοῦ ἀνθρώπου νά προσωποποιεῖ ὅ,τι τόν περιβάλλει. Πολλές μεταλαμπαδεύθηκαν ἀπό γενιά σέ γενιά καί ἔχουν τίς

ρίζες τους στήν ἀρχαιότητα, ἄλλες μαρτυροῦν τή βυζαντινή κληρονομιά.

Ὁ Γ. Βιζυηνός διέσωσε πολλές παραδόσεις ἀπότήν ἰδιαίτερη πατρίδα του, κυρίως στήν ποιητική του συλλογή «Ἀτθίδες Αὖραι». Περιορίζομαι σέ μερικά ψήγματα ἀπό αὐτές, πού ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τήν ἀναζωπύρωση τῆς Ἐθνικῆς Συνειδήσεως:

Στο ποίημα

Ἡ Ἅγια-Σοφιά. Ὁ βασιλιάς ἔχει ἀποφασίσει νά χτίσει ἕνα ναό

...δύναμη, κάλλος νάχῃ
νᾶν ὅμοιος μέ τούς οὐρανούς...

Οἱ παλατιανοί τοῦ ὑποδεικνύουν πολλά σχέδια, μά κανένα δέν κρίνεται «ἄξιο καί καλό».

Μιά Κυριακή, μετά τήν ἀπόλυση, ὁ Πατριάρχης ἔδωσε ἀντίδωρο στό βασιλιά, πού δέν τό ἔπιασε καλά καί τοῦ ἔπεσε ἕνα «ψυχίδι σέ λεοντόδερμα παχύ...».

Τοῦ κάκου ψάχνει ὁ ἡγεμόνας νά τό βρεῖ, μήπως κανένας τό πατήσει «κι ἀπό τό κρῖμα κολασθῇ». Ξαφνικά βλέπει μιά μέλισσα μέ τό ἀντίδωρο στό στόμα νά πετᾶ ἀπό τό ἀνοιχτό παράθυρο. Ἀμέσως βγάζει «διαλαλητή» καί τάζει ἀμοιβή σέ ὁποιον μελισσουργό βρεῖ σέ κυψέλη του τό «ψυχίδι».

... Κι ὁ Πρωτομάστορας τρυγᾶ
κ' ἐξαφνισμένος μένει
ἐμπρός στό θαῦμα πού θωρεῖ!

Σέ μιά κυψέλη του βρίσκει ἐκκλησιά πελεκητή φτιαγμένη ἀπό κερήθρα καί μέλι. Στήν ἁγία Τράπεζα της ἦταν τό ἀντίδωρο. Ἀμέσως πηγαίνει στό παλάτι καί «δείχνει τό σχέδιο τοῦ ναοῦ».

...κανένας μας δέν φθάνει
τό μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

Καί ὅταν ὁ βασιλιάς βλέπει τό θαῦμα, τί ἔκανε δηλ. τό μελίσσι μέ τή χάρη τοῦ ἀντίδωρου, προσεύχεται στόν Πλάστη:

– Εὐχαριστῶ σε, κράζει,
μεγαλοδύναμ' Εὐμορφιά.–
Φιλᾶ τό σχέδιο τρεῖς βολές,
καί σάν αὐτό προστάζει
νά κτίσουν τήν Ἁγιά Σοφιά.

Τό Μπαλουκλί. Τήν ἐποχή πού ὁ Μωάμεθ Β΄ πολιορκοῦσε τήν ΚΠολη, μετά ἀπό σαράντα μέρες νηστεία, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς στό Μπαλουκλί ἔριξε τά δίχτυα στή θάλασσα καί ἔπιασε

τρία ψάρια. Καθώς τά τηγάνιζε καί ἑτοιμαζόταν νά τά γυρίσει ἀπό τήν ἄλλη μεριά, πληροφορήθηκε ὅτι ἔπεσε ἡ Πόλη. Δέν τό πίστεψε καί εἶπε:

...Στήν Πόλη Τούρκου δέν πατοῦν κι Ἀγαρηνοῦ ποδάρια!
Μέ φαίνεται σάν ψεῦμα!
Μ' ἄν εἶν' ἀλήθεια τό κακό, νά σηκωθοῦν τά ψάρια
νά πέσουν μέσ' στό ρεῦμα!

Δέν πρόφτασε νά τελειώσει τη φράση του καί τά μισοψημένα ψάρια ζωντάνεψαν, πήδηξαν καί ἔπεσαν στή λίμνη:

Ἀκόμ' ὡς τώρα πλέουνε, κόκκιν' ἀπό τό μέρος,
ὅπου τά εἶχε ψήσει.
Φυλάγουν τό Βυζάντιον ν' ἀναστηθῇ κι ὁ γέρος
νά τ' ἀποτηγανίσῃ.

Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος. Μέ τό ποίημα αὐτό, πού ἀναφέρεται στή σχετική παράδοση, ὁ Βιζυηνός ἀγκαλιάζει τούς ἐθνικούς ὁραματισμούς. Ὁ Κ. Παλαμάς ἔχει γράψει σχετικά: «ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς εἶναι ἡ ἀθανασία τῆς Πατρίδας. Τά ἰδανικά πού ζοῦνε τούς λαούς, κάθε λογῆς, ἁπλᾶ, περίπλοκα, χτεσινά, πανάρχαια, αἰσθήματα, προβλήματα, πράγματα, πρόσωπα, σύμβολα δέν πεθαίνουν· κ ο ι μ ο ῦ ν τ α ι. Πάντα εἶναι ἐπιδεκτικά ἑνός ξυπνήματος...».

Ἡ γιαγιά πού κοντεύει νά γίνει ἑκατό χρονῶν, τόν εἶδε «μέ τά μάτια της», τό μαρμαρωμένο βασιλιά. Ὁ πατέρας της, κρατώντας την ἀπό τό χέρι, τήν πῆγε νά προσκυνήσει στή σπηλιά, πού βρίσκεται κάτω ἀπό τόν πύργο στή Χρυσόπορτα τῆς Πόλης. Κανένας Τοῦρκος δέν μπορεῖ νά βρεῖ τό μονοπάτι. Μόνο ὅσοι Χριστιανοί τό ξέρουν, περνοῦν καί κάνουν τό σταυρό τους.
Καί ἡ γιαγιά θυμᾶται πῶς εἶδε:

Μέσ' στό σκοτάδι τό βαθύ ἕν' ἄστρο, σάν λυχνάρι,
σάν μία φλόγα μυστική ἀπ' τόν Θεό ἀναμμένη,
γαλάζια λάμψη χύνει.
Καί φέγγει τή λευκόχλωμη τοῦ Βασιλέως χάρη,
πού μέ κλεισμένα βλέφαρα ἐξαπλωμένος μένει
στήν ἀργυρή του κλίνη.

«Ἀπέθανε γιαγιά;» ρωτᾶ τό παιδί. Καί ἐκείνη ἀπαντᾶ: «Ποτέ, παιδάκι μου! Κοιμᾶται, κοιμᾶται μόνο!» Φορεῖ τήν κορόνα του, ἔχει στό χέρι τό σκῆπτρο, στό στῆθος τό σταυρετό, στά πόδια του δικέφαλο «ξαφτέρι». Τό θηκάρι του εἶναι ἄδειο. Ὁ Ἄγγελος σκόρπισε μέ τό σπαθί τοῦ κυκλωμένου βασιλιᾶ τά στίφη τῶν Τούρκων. Τόν πῆρε στά φτερά του καί

τόν ἀπέθεσε στή σπηλιά. Μά θάρθει ἡ ὥρα πού θά φέρει ὁ Ἄγγελος πίσω τό σπαθί κι οἱ ἀγγελικές δυνάμεις θά ξυπνήσουνε τόν τελευταῖο Παλαιολόγο:

Κι' ὁ Βασιλές θά σηκωθῆ τήν σπάθα του νά δράξη
καί, στρατηγός σας, θενά μβῆ στό πρῶτο του βασίλειο
καί Τοῦρκο νά χτυπήση.
Καί χτύπα, χτύπα θά τόν πᾶ μακρά νά τόν πετάξη
πίσω στήν Κόκκινη Μηλιά, καί πίσ' ἀπό τόν ἥλιο
πού πιά νά μή γυρίση!

Παράλληλα μέ τό λογοτεχνικό του ἔργο ὁ Γ. Βιζυηνός ἀσχολεῖται καί μέ τή συγγραφή ἐπιστημονικῶν μελετῶν. Γίνεται Ὑφηγητής στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐπιθυμοῦσε νά γίνει καθηγητής στό Πανεπιστήμιο, ἀλλά, ὅπως ἀναφέρει ὁ φίλος του Ν. Βασιλειάδης «ἕνας συναγωνισμός κάθε ἄλλο παρά ἠθικός ἄρχισε νά πλέκεται ὁλόγυρα του καί ὁ Βιζυηνός δέν εἶχε τήν ὑπομονήν πού χρειάζεται σ' αὐτάς τάς περιστάσεις, οὔτε τήν εὐλυγισία τοῦ χαρακτῆρος. Γι' αὐτό ἀπογοητευμένος ἐστράφηκε σέ μιά ἐπιχείρησι ἑνός μεταλλείου στό Σαμακόβι καί ἄρχισε νά πλέκῃ ὄνειρα ὅτι μιαν ἡμέραν θά ἐγίνετο οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος».

Ἡ μή ἐκλογή του στήν ἕδρα τῆς Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο, ἡ ἀποτυχία του στήν ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων, οἱ ὑλικές ἀντιξοότητες, πού τόν καταπονοῦν μετά τό θάνατο τοῦ Γ. Ζαρίφη, συντρίβουν τήν ψυχή του. Τόν διέκρινε μιά βαθιά μελεγχολία καί ὁ Ν. Βασιλειάδης ἀναφέρει ὅτι τόν ἄκουγε συχνά νά ψιθυρίζει:

Ποῦ πᾶς δικό μου ἀστέρι
στόν ἄφωτο βυθό
καρτέρει με, καρτέρει
κι ἐγώ σ' ἀκολουθῶ!

Οἱ παραπάνω στίχοι θυμίζουν τή λαϊκή δοξασία ὅτι καθένας ἔχει τό ἄστρο του. Ἄλλωστε, ὅπως προαναφέρθηκε, τόσα ἔχει καταγράψει καί περιγράψει ὁ Βιζυηνός ἀπό τόν ψυχικό κόσμο καί τή ζωή τοῦ λαοῦ... Ὁ διορισμός του στό Ὠδεῖο Ἀθηνῶν (διευθυντής στό Δραματικό τμῆμα) τόν ἐνθουσιάζει. Ἡ θέση του ἦταν ὅπως τήν ἤθελε. Στό Ὠδεῖο ἐρωτεύθηκε τή μαθήτριά του Μπετίνα Φραβασίλη. Ἔμεναν στό ἴδιο σπίτι καί τήν εἶχε προστατευομένη του. Ὅλα ὅμως ἤρθαν πολύ ἀργά. Ἤδη ἀπό τό 1890 ὁ Βιζυηνός, εἶχε σοβαρά προβλήματα ὑγείας. Ἡ ἀγιάτρευτη ἀρρώστια του ὑποβόσκει.

Τό 1892 δέν προφταίνει νά μιλήσει στόν Παρνασσό γιά τήν ἐθνική μας γιορτή. Μετά ἀπό μιά περίοδο ἔντονης νευρικότητας ξεσπάει ἡ μεγάλη

κρίση. Οί Κουρτίδης καί Νάζος τόν μεταφέρουν στό Δρομοκαΐτειο. Πολλά άπό τά όνειρα τοῦ Θρακιώτη βάρδου ἔμειναν άπραγματοποίητα. Τό προαίσθημά του ὅμως, πού εἶχε ἐκφράσει στό ποίημά του «Τό ὄνειρον» ἐπαλήθευσε:

'Εψές εἶδα στόν ὕπνο μου
ἕνα βαθύ ποτάμι
– Θεός νά μήν τό κάμῃ
νά γίν' ἀληθινό!
Στήν ὄχθη του στεκόντανε
γνωστό μου παλληκάρι,
χλωμό σάν τό φεγγάρι,
σάν νύχτα σιγανό.

'Αγέρας τό παράσπρωχνε
μέ δύναμη μεγάλη,
σάν νἄθε νά τό βγάλῃ
ἀπ' τῆς ζωῆς τήν μέση.
Καί τό νερό, π' ἀχόρταγα
τά πόδια του φιλοῦσε,
θαρρεῖς τό προσκαλοῦσε
στ' ἀγκάλια του νά πέσῃ.

– Δέν εἶν' ἀγέρας, σκέφθηκα,
καί σένα πού σέ δέρνει.
'Η ἀπελπισιά σέ παίρνει
κ' ἡ ἀπονιά τοῦ κόσμου!
Κ' ἐχύθηκ' ἀπ' τόν θάνατο
τόν δύστυχο ν' ἁρπάξω...
'Ωιμέ! Πρίν ἤ προφθάξω,
ἐχάθηκ' ἀπ' ἐμπρός μου!

Στά ρέματα παράσκυψα,
νά τόν εὑρῶ γυρεύω.
Στά ρέματ' ἀγναντεύω –
Τό λείψανό μ' ἀχνό!...
'Εψές εἶδα στόν ὕπνο μου
ἕνα βαθύ ποτάμι,
– Θεός νά μήν τό κάμῃ
νά γίν' ἀληθινό!

'Ο Βιζυηνός εἶναι πιά νεκρός γιά τόν κόσμο τῶν γραμμάτων. Τό σκοτεινιασμένο μυαλό του ἔχει ὅμως φωτεινές ἀναλαμπές. Στό φρενοκο-

μεῖο, «ὅπου τόν συντρόφευαν, λέει ὁ Παλαμάς, τά ὁράματα τοῦ χαλασμένου του λογικοῦ» γράφει τά πιό λυρικά του ποιήματα:

Σάν μ' ἁρπάχθηκε ἡ χαρά
πού ἐχαιρόμουν μιά φορά
ἔτσι σέ μιάν ὥρα..
μέσ' σ' αὐτήν τήν χώρα
ὅλα ἀλλάξαν τώρα!
Καί ἀπό τότε πού θρηνῶ
τό ξανθό καί γαλανό
καί οὐράνιο φῶς μου,
μετεβλήθη ἐντός μου
καί ὁ ρυθμός τοῦ κόσμου...

Πεθαίνει τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1896. Πρίν 17 χρόνια, στίς 3 Ἰουνίου 1879, εἶχε γράψει τό ποίημα «Ἡ Διαθήκη μου», ὅπου κυριαρχοῦν ὁ πόθος του γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδας του τῆς Θράκης καί ἡ βαθειά ἀγάπη του γιά τή μάνα του:

Σάν ἀποθάνω ξενιτειά, στά ξένα σάν πεθάνω,
θάψετε τό κορμάκι μου· σ' ἕνα ψηλό βουνί·
πράσιν' ἰτιά φυτέψετε στόν τάφο μου ἐπάνω
καί στά κλωνιά κρεμάσετε τή λύρα μ' ὀρφανή.

Σάν νοιώθω πώς βοΐζουνε, πώς τρέμουν τά κλαδιά της,
εἰς τῆς Αὐγῆς τό φίλημα, στό φύσα τοῦ Βοριᾶ,
νά λέγω πώς ἐξύπνησαν στή Θράκη τά παιδιά της,
κι' ἀνδρειωμένα πολεμοῦν γιατήν ἐλευθεριά.

Ν' ἀναθερμαίνετ' ἡ ζωή στό κρύο μου κουφάρι,
ν' ἀνάφτῃ φῶς στό βλέμμα μου σάν πρῶτα χαρωπό,
νά ξεκρεμῶ τή λύρα μου, νά παίρνω τό δοξάρι,
νά ψάλλω γιά τούς ἥρωας τῆς νίκης τό σκοπό.

Κι' ἄν νοιώθω πώς σταλάζουνε τά φύλλα της γυρμένα
πού τά ποτᾶ μέ δάκρυα μιά σιγανή βροχή,
νά ξέρω πώς ἡ μάννα μου θυμήθηκεν ἐμένα
πέφτει καί μονολογᾶ καί κλαίγει μοναχή!

Νά μοῦ βουρκώνεται ἡ καρδιά, κι' ἀπό τῶν ματιῶν τήν ἄκρη
νά ξεχυλᾶ σταλάζοντας τό δάκρυ θολερό,
νά παίρνω κἄνα κόκκαλο νά τό βουτῶ στό δάκρυ
νά τῆσε γράφω μιά γραφή νά τήν παρηγορῶ.

Ὁ Γ. Βιζυηνός δέν ἀντιπροσωπεύει μόνο τό θρακικό Ἑλληνισμό τῆς ἐποχῆς του, ἀλλ' ὅπως παρατηρεῖ ὁ Περ. Παπαχριστοδούλου: «Πρῶτος αὐτός μέσ' ἀπό τή πνευματική κίνηση πού περιορίζονταν στόν ἀσφυκτικόν ὁρίζοντα τῆς Πόλης, βγῆκεν ἔξαφνα ἀντάρτης ἀπό τή σιωπηλή Θράκη, κι ἀφήνοντας τή δουλική παράδοση πού κυριαρχοῦσε στό Βυζάντιο πέταξε, πλανήθηκε, κουράσθηκε, σταμάτησε, πάλι ξαναπέταξε μόνος του, καί τέλος μετατοπίστηκε στίς Ἀθῆνες γιά νά γίνῃ ἀπό θρακικός πανελλήνιος πρόδρομος λογοτεχνικῆς ἐργασίας, ἀνήμπορης ν' ἀρνηθῇ τήν ἐπίδρασή του στό τραγούδι καί πλιότερο στό διήγημα».

Γιά τόν Γ. Βιζυηνό ἡ ἔμπνευση ἀπό τή λαϊκή ζωή ἦταν ἄμεσα δεμένη μέ τήν πύρινη ἀγάπη του γιά τήν πατρίδα. Ὅπως γράφει ὁ Κωστής Παλαμάς:» ... ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ καθορίζει, δίνει σχῆμα καί περίγραμμα στήν Ἑλληνική καταγωγή του...».

ΠΗΓΕΣ

Γ. Βιζυηνός, *Τά ἅπαντα*, ἐκδ. Χρίστου Γιοβάνη, Ἀθῆναι 1967.

— *Οἱ Καλόγεροι καί ἡ Λατρεία τοῦ Διονύσου ἐν* Θράκῃ, Θρακική Ἐπετηρίς, τόμ. Α΄ Ἀθῆναι 1897.

— *Ἀνά τόν Ἑλικώνα*, Ἀθῆναι 1930.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Βαλέτας, *Γ. Φιλολογικά στό Βιζυηνό*, Θρακικά τόμ. Η΄ Ἀθῆναι 1937.

Λουκάτος, Δ., *Εἰσαγωγή στήν Ἑλληνική Λαογραφία*, Μ.Ι.Ε.Τ. Ἀθήνα 1978.

Μαμώνη, Κ., *Γεώργιος Βιζυηνός*, Ἑλληνική Δημιουργία, τόμ. Δ΄ Ἀθῆναι 1949.

Μελᾶς, Σπ., *Γ. Βιζυηνός, ἕνας πρωτοπόρος τοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος*, Ἑλληνική Δημιουργία, τόμ. Δ΄ Ἀθῆναι 1949.

Μητσάκης, Κ., *Ἀναδρομή στίς ρίζες Γ. Βιζυηνός*, Ἀθήνα 1977.

Ξενόπουλος, Γρ. *Ἅπαντα*, ἐκδ. Μπίρη, τόμ. ΙΑ΄ Ἀθῆναι.

Παλαμάς Κ., *Τά πρῶτα κριτικά*, Ἀθῆναι 1913.

— Βιζυηνός & *Κρυστάλλης*. Διαλέξεις περί Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰ., τόμ. Β΄ Ἀθῆναι 1925.

Παλαμάς, Κ., Βασιλειάδης, Ν., Βελλιανίτης, Θ., *Ἐγκώμια Γ. Βιζυηνοῦ*, Θρακικά, Ἔκτακτο τεῦχος, Ἀθῆναι 1931.

Παναγιωτόπουλος, Ι.Μ. *Τά πρόσωπα καί τά κείμενα, Β΄ Ἀνήσυχα χρόνια*, ἐκδ. ΑΕΤΟΣ, Ἀθῆναι 1943.

Παναγιωτόπουλος Σπ., Γ. *Βιζυηνός, θεμελιωτής τῆς ψυχογραφικῆς πεζογραφίας μας*, Φιλολογική Πρωτοχρονιά, τόμ. ΙΘ΄ Ἀθῆναι 1962.

Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Κ., *Λαογραφικές Μαρτυρίες Γ. Βιζυηνοῦ*, Ἀθῆναι 1982.

Παπαχριστοδούλου, Π. *Ὁ Γ. Βιζυηνός ὡς ποιητής διηγηματογράφος*, Ε.Θ.Μ., Ἀνάτυπο 9 Ἀθῆναι 1947.

ΜΟΣΧΟΥ ΚΟΥΚΟΥ

ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ ΜΠΕΗ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟΚΚΛΗΣΙ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

Ένα από τα άρματα που παρήλασαν στο Σουφλιώτικο καρναβάλι την Κυριακή της Τυρινής του 1983 (20-3-83) ήταν και ο Μπέης του Πρωτοκκλησιού. Ταυτόχρονα με την παρουσίασή του, από τις μεγαφωνικές εγκαταστάσεις του Δήμου, ανακοινώνονταν συνέχεια ότι την επόμενη ημέρα (Καθαρή Δευτέρα) θα γίνονταν στο Πρωτοκκλήσι αναβίωση του εθίμου.

Πραγματικά την άλλη μέρα είχαμε την τύχη να παρακολουθήσουμε το έθιμο αυτό που περιγράφεται παρακάτω.

Το χωριό Πρωτοκκλήσι βρίσκεται Βορειοδυτικά του Σουφλίου επάνω στον επαρχιακό δρόμο Μάντρας-Μικρού Δερείου και 7 περίπου χιλιόμετρα από τη Μάντρα. Οι κάτοικοί του ήρθαν πρόσφυγες από το Ακ Αλάν της περιφέρειας Ορτάκιοϊ που ανήκει σήμερα στη Βουλγαρία. Η περιοχή αυτή που αποτελούσε παλιότερα την εκκλησιαστική επαρχία της Μητροπόλεως Λιτίτσης κατοικούνταν από Ελληνικούς πληθυσμούς που ζούσαν στα χωριά Ορτάκιοϊ, Ακ Αλάν, Αηδονοχώρι, Λιτίτσα, Παλικράβα, Μανδρίτσα, Ισεκερδεκλή, Πλαβού, Λειβαδού, Καρά Τεπέ και Κετενλή. Μετά το 1922 οι πληθυσμοί αυτοί μετανάστευσαν στήν Ελλάδα και πολλοί εγκαταστάθηκαν στο Πρωτοκκλήσι. Ο πληθυσμός του χωριού αυτού ήταν στην απογραφή του 1981, 846 κάτοικοι. Οι ασχολίες τους είναι κύρια η γεωργία και η καπνοκαλλιέργεια καθώς και η σηροτροφία. Το εισόδημά τους κρίνεται μέτριο και το βιοτικό τους επίπεδο σχετικά ικανοποιητικό. Ικανοποιητικό πρέπει να θεωρηθεί και το πνευματικό τους επίπεδο γιατί από τα παλιά χρόνια ο αριθμός των αγράμματων ήταν πολύ μικρός, ενώ αντίθετα, (όπως και στα περισσότερα ορεινά χωριά), μεγάλο μέρος των νέων στράφηκε στις ανώτερες σπουδές, με αποτέλεσμα πολλοί καταγόμενοι από το Πρωτοκκλήσι να διαπρέπουν στα γράμματα. Πολλοί από τους κάτοικούς του είχαν ιδιαίτερη κλίση στην έρευνα του ιστορικού παρελθόντος της περιοχής τους ένας δε απ' αυτούς, (ο Απόστολος Τσαγκίδης που για χρόνια πολλά είχε διατελέσει και πρόεδρος της Κοινότητας), είχε υποστηρίξει ότι στην περιοχή του χωριού τους είχε ζήσει στους πανάρχαιους χρόνους ο Ορφέας.

Την επιχειρηματολογία του αυτή στο ότι υπήρχε στο παρακείμενο του ύψωμα, ερείπιο αρχαίου ναού εξαιτίας του οποίου έδωσαν την ονομασία στο χωριό του (Μπας-Κιλισέ=Μεγάλη ή πρώτη εκκλησία που στα ελληνικά αποδόθηκε σε Πρωτοκκλήσι).

Αυτός λοιπόν ήταν ο φυσικός περίγυρος όπου την Καθαρή Δευτέρα του 1983 παρακολουθήσαμε το έθιμο του Μπέη. Συμπληρωματικές πληροφορίες μας έδωσαν ο Άγγελος Τσομπαπνίδης και ο παππούς Παναγιώτης Τζιομακίδης που επιστατούσε στην καλή διεξαγωγή και τέλεση του εθίμου και έδινε τις απαραίτητες συμβουλές και οδηγίες. Δυστυχώς δεν υπήρχε φωτογράφος κι' έτσι δεν είχαμε φωτογραφίες από την τέλεση του εθίμου.

Το έθιμο αυτό συνηθιζόταν να τελείται κάθε χρόνο και σήμερα δε ακόμη πιστεύουν οι γηραιότεροι ότι μ' αυτό εξασφαλίζονταν η «Ευετηρία», δηλ. η Καλοχρονιά. Μια ή δυό χρονιές που δεν τελέστηκε έδωσε αφορμή σε πολλούς να εκφράσουν την υπόνοια ότι η μη ικανοποιητική παραγωγή οφείλονταν στην μη τέλεση του εθίμου.

Η έναρξη της τελετής και του «δρώμενου» γίνεται από το βράδυ της Κυριακής της Τυροφάγου. Αυτός που ανακηρύχτηκε Μπέης από την προηγούμενη χρονιά, ετοιμάζει το θίασό του από συγχωριανούς του που έχει ο ίδιος επιλέξει.

Ο θίασος αποτελείται από τα εξής πρόσωπα.

1. Ο Μπέης. Χωρικός ντυμένος με αρχοντική φορεσιά. Φορούσε βελούδινο καλπάκι, γούνινο σακκάκι βαλμένο ανάποδα, τσόχινη κεντημένη βράκα και ρουφούσε ναργιλέ.

2. Ο Κριτής. Φορούσε άσπρη ιατρική μπλούζα και ψηλό σκούφο με φτερά. Στα χέρια κρατούσε τεφτέρι με μολύβι.

3. Η Καντίνα (τουρκικά = κυρία). Νέος ντυμένος με γυναικεία κόκκινη ρόμπα και ξανθειά περούκα.

4. Ο Αράπης. Ντυμένος με παραδοσιακή τούρκικη φορεσιά και με το πρόσωπο βαμμένο κατάμαυρο.

5. Η Κατσιβέλα. Χωρικός ντυμένος με στολή γύφτισας και μαυρισμένο πρόσωπο. Είναι στολισμένη με αρμάθες από κρομύδια, σκόρδα κ.ά.

6. Βούργαρ'ς (Βούλγαρος). Συνοδεύει το Μπέη. Ντυμένος με παραδοσιακή ντόπια φορεσιά. Κρατά στα χέρια του το τοπούζι (ρόπαλο) ξύλο φαλλόμορφο και το συνίκι (τενεκέ-ταψί). Στη ζώνη του έχει περασμένα κουδούνια διαφόρων μεγεθών και ανάλογων ήχων, έτσι που όταν κινείται η κάθε κίνησή του συνοδεύεται με τον ήχο των κουδουνιών.

7. Τα βόδια. Τέσσερα (4) παληκάρια ντυμένα τα 2 με κόκκινες και τ' άλλα 2 με μπλε φόρμες. Στο κεφάλι φορούσαν ειδικά σκουφιά με χρωματιστά χαρτόνια που απολήγαν σε 2 κέρατα. Στη ζώνη είχαν περασμένα κυπροκούδουνα διαφόρων μεγεθών και ήχων.

Η ακολουθία του «Μπέη» στο Καρναβάλι του Σουφλίου. Αποκριές 1983.

Το «άρμα» του «Μπέη» στο Καρναβάλι του Σουφλίου. Αποκριές 1983.

8. Δύο Γκαϊντατζήδες με τις γκάϊντες τους παίζουν τοπικούς σκοπούς.

Στη συγκέντρωση αυτή, που φαντάζομαι πως ακολούθησε κι' άλλες με τις σχετικές προεργασίες για εξεύρεση των κουστουμιών και των άλλων αντικειμένων, έγινε η τελική προετοιμασία.

Το πρωί της Καθαρής Δευτέρας όλος ο θίασος συγκεντρώθηκε στο σπίτι του Μπέη όπου αυτός παράθεσε στα μέλη του πρόχειρο πρόγευμα. Αυτό είναι «Το φίλεμα του Μπέη». Από κει αρχίζει η περιφορά σ' όλα τα σπίτια του χωριού. Ο Μπέης περιφέρεται καθισμένος σε δίτροχο αμάξι που σέρνουν τα 4 βόδια. Το αμάξι ήταν στολισμένο με σερπαντίνες, κιλίμια και πολύχρωμα χαρτόνια εικονογραφημένα ενώ γύρω-γύρω είχε τις εξής επιγραφές· μπροστά: «Καλή χρονιά», πίσω: «Πηγή χαράς η εργασία». Δεξιά: «Τη Ρωμιοσύνη μην την κλαίς», και αριστερά: «Αύριο Καθαρά Δευτέρα παίρνουν τα μ... αέρα». Οι επιγραφές αυτές όπως μας άφησαν να εννοήσουμε ήταν εμπνεύσεις της χρονιάς και μάλλον δεν είχαν τίποτα το παραδοσιακό.

Γύρω από τ' αμάξι περιφερόταν όλη η συνοδεία του Μπέη η οποία πήρε στη σειρά όλα τα σπίτια, χορεύοντας με τη μουσική που έπαιζαν οι 2 γκάϊντες. Η κάθε νοικοκυρά που περίμενε στο σπίτι την επίσκεψη αυτού του παραδοσιακού θίασου, κερνούσε ούζο και χαλβά στο Μπέη και τη συνοδεία του, ενώ τους έδινε ως φιλοδώρημα από τα προϊόντα του σπιτού (αυγά, καρύδια, σιτάρι, καλαμπόκι κ.ά.). Από την πλευρά του ο Μπέης με την ακολουθία του έδιναν ευχές ανάλογα με την οικογένεια (καλούς γαμπρούς σε σπίτι με κορίτσια, καλή επάνοδο για ξενητεμένους), πάντοτε όμως και την ευχή για καλή σοδειά (καλά μπερεκέτια). Φεύγοντας ο Μπέης, που διατηρεί τη σοβαρότητά του, ραίνει με σιτάρι τα μέλη της οικογένειας του νοικοκύρη, επαναλαμβάνοντας τις ευχές. Έτσι γυρνώντας όλα τα σπίτια του χωριού, μη παραλείποντας κανένα, γιατί όλες οι νοικοκυρές περιμένουν να φιλοδωρήσουν το Μπέη και να πάρουν τις ευχές του, η συνοδεία με τ' αμάξι κατάφορτο με δοσίματα, καταλήγει αργά το απόγευμα στην αυλή του Σχολείου όπου στο μεταξύ έχει μαζευτεί όλο το χωριό. Παλιότερα η συγκέντρωση αυτή γινόταν στ' αλώνια του χωριού.

Προηγούνται οι γκαϊντες παίζοντας τοπικούς σκοπούς ενώ γύρω απ' τ' αμάξι του Μπέη χορεύουν οι συνοδοί του. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι ότι πολλοί αποπειρώνται ν' αρπάξουν την «Καντίνα» που την φυλάει άγρυπνα ο Αράπης κυνηγώντας όσους το επιχειρούν.

Στην αυλή του σχολείου, στο μεταξύ, έχουν στρωθεί κιλίμια όπου κάθεται ο Μπέης και τρώει την καλοψημένη πίττα που μόλις βγήκε από το φούρνο. Ενώ αρχίζει και συνεχίζεται αυτή η ευωχία, οι μουσικοί με τις Γκάϊντες παίζουν επιτραπέζιους σκοπούς. Έτσι τρώγοντας και πίνοντας ανάβει το κέφι και στήνεται χορός στον οποίο παίρνουν μέρος όλα τα μέλη

Ο «Μπέης» και η συνοδεία του στο Καρναβάλι του Σουφλίου. Αποκριές 1983.

της συνοδείας του Μπέη, με τον ίδιο επικεφαλής και στη συνέχεια με τη συμμετοχή των περισσότερων χωρικών. (Στα παλιότερα χρόνια όλες οι οικογένειες του χωριού έφερναν φαγητά κι' έτρωγαν σε κοινό γεύμα).

Όμως έρχεται η ώρα να τελειώσει ο χορός για να τελεστεί το ιερότερο μέρος του έθιμου. Να λοιπόν ο «Βούργαρ'ς» που τρέχει δεξιά-αριστερά, πάνω-κάτω χτυπώντας το συνίκι με την «τοπούζα» και καλεί τα βόδια να ζεφτούν στο ζυγό. Γιατί ήδη σε μιά γωνιά της αυλής του σχολείου έχει μεταφερθεί ένα άροτρο με το ζυγό του. Τα παληκάρια που κάνουν τα βόδια, ενώ μέχρι τώρα έτρεχαν ατίθασσα, ζεύονται πειθαρχικά στο ζυγό. Ο Μπέης κρεμά απ' το λαιμό του τον «τρουβά» με το σιτάρι πιάνει με τ' αριστερό τη λαβή του αλετριού κι' αρχίζει το όργωμα. Η κατεύθυνση που παίρνουν είναι η συνηθισμένη στο όργωμα απ' τα δεξιά προς τ' αριστερά και αντίθετα με την πορεία του ήλιου (καταηλιού). Να τώρα το αλέτρι που σκίζει συμβολικά τη γη ενώ ακούεται η φωνή του Μπέη:

— Καλά Μπερεκέτια (καλή σοδειά).

Ενώ όμως συμπληρώνεται ο κύκλος κάποιος απ' την ομήγυρη δίνει μια τρικλοποδιά στο Μπέη που πέφτει αμέσως κάτω ανάσκελα. Αυτό, μας εξηγούν, γίνεται για το καλό της χρονιάς. Εδώ, μας εξηγεί ο παππούς

Τζιομακίδης, στα παλιά τα χρόνια, ο Αράπης χάραζε μια γραμμή και τα παληκάρια πηδούσαν σε μήκος το ποιό θα πάει μακρύτερα.

Το αγωνιστικό αυτό στοιχείο θα έχει οπωσδήποτε τη σημασία του.

Μετά το σήκωμα του Μπέη από κάτω, που ασφαλώς θα υποδηλώνει τη νεκρανάσταση, ακολουθεί μια σκηνή που απ' ότι ξέρω δεν απαντάται στο έθιμο αυτό σε άλλη περιοχή. Σε μια καρέκλα που τοποθετείται στο κέντρο της πλατείας κάθετα ο «Κριτής» ο οποίος κάνει πως διαβάζει εφημερίδα. Να όμως που η εφημερίδα παίρνει φωτιά, ο «Κριτής» φεύγει πανικόβλητος, τότε δε έρχεται η «Καντίνα» που μιμούμενη τη στάση των γυναικών, στο μέρος που και η βασίλισσα ακόμα πηγαίνει μόνη της, σβήνει με τον τρόπο αυτό τη φωτιά. Το άναμμα και η κατάσβεση με τον τρόπο αυτό της φωτιάς να ενέχει άραγε μαγικό χαρακτήρα;

Ακολούθησε και πάλι χορός στο τέλος του δε ο Μπέης ανακοίνωσε ποιός θα είναι ο αντικαταστάτης του το επόμενο έτος.

Περιγραφές παρόμοιων τελετών στο Θρακικό χώρο, ή σε μέρη όπου έχουν εγκατασταθεί Θρακιώτες πρόσφυγες, υπάρχουν αρκετές.

Η παλιότερη είναι του Θρακιώτη ποιητή και συγγραφέα Γ. Βιζυηνού που έχει τον τίτλο «Οί καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου ἐν Θράκῃ». Δημοσιεύτηκε το 1888 στο περιοδικό «Εβδομάς» και αναδημοσιεύτηκε το 1897 στο περιοδικό «Θρακική επετηρίς». Το κείμενο αυτό κίνησε το ενδιαφέρον των επιστημόνων της εποχής. Έτσι την Αποκριά του 1906 ο Άγγλος αρχαιολόγος R. W. Dawkins επισκέφτηκε τα χωριά της Βιζύης και παρακολούθησε ο ίδιος το «δρώμενο» αυτό που το συσχέτισε με ανάλογα έθιμα της αρχαιότητας, σε μελέτη του που δημοσιεύτηκε Αγγλικά και πήρε μεγάλη δημοσιότητα. Έτσι το έθιμο αυτό που στην Ανατολική και τη Βόρεια Θράκη ονομάζεται «Καλόγερος», έγινε γνωστό σε παγκόσμια κλίμακα κι' από τότε Έλληνες και ξένοι κορυφαίοι επιστήμονες ασχολήθηκαν μ' αυτό που στην αρχή το χαρακτήρισαν σαν «λείψανον τῆς ἀρχαίας διονυσιακῆς λατρείας ἐν Θράκῃ»[1].

Άλλοι λαογράφοι όπως ο Γ. Μέγας το χαρακτήρισαν Προδιονυσιακό[2].

Ο λαογράφος Κ. Ρωμαίος ασχολήθηκε με το ίδιο έθιμο στην εκτενή μελέτη του «Λαϊκές λατρείες της Θράκης» που δημοσιεύτηκε στον ΙΑ' Τόμο του Αρχείου του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού 1944-45 όπου και αναφέρει την μέχρι τότε γνωστή βιβλιογραφία. Έτσι μας

1. Κατερίνας Κακούρη, *Διονυσιακά*, Αθήνα 1964 σελ. 4.
2. Γ. Μέγα, *Ελληνικαί εορταί και Έθιμα της λαϊκής Λατρείας*, Αθήνα 1963 σελ. 101.

πληροφορεί ότι παρόμοιο έθιμο τελούνταν στη Γέννα της Αν. Θράκης, όπου οι μασκαρευόμενοι ονομάζονταν «μπουρμπούτσελοι», «γκλαγκλάδες», «κούκεροι» ή «τζαμάλες». Οι κούκεροι αυτοί έμπαιναν στις αυλές και χόρευαν. «Κάθε νοικοκύρης τους έδινε λίγο σιτάρι, αυγά ή και χειμωνιάτικα λαχανικά»[3]. Στο Ρωμαίο οφείλουμε επίσης την επισήμανση παρόμοιων τελετών στο Θρακικό χώρο που γίνονταν την Τυρινή Δευτέρα στο Κωστή, (που είναι σήμερα στη Βουλγαρία), την Αδριανούπολη και τα γύρω χωριά, το Ορτάκιοϊ, το Σαμακόβι και το Αφκάρι. Μας παραθέτει επίσης και την περιγραφή του Ν. Ροδόοινου, που δημοσιεύτηκε και στα «Θρακικά»[4] για παρόμοιο έθιμο που γίνονταν στο Ορτάκιοϊ. Ο Ροδόοινος του έδωσε την ονομασία «Τα Δημήτρια» επειδή πίστευε ότι η γιορτή είναι καθαρά γεωργική και σκοπό έχει την καλοχρονιά για τα σπαρτά. Τα πρόσωπα που αναφέρει ο Ροδόοινος είναι τα ίδια που είδαμε στο Πρωτοκκλήσι που οι κάτοικοί του κατάγονται από την περιοχή του Ορτάκιοϊ γι' αυτό δε και αβίαστα βγαίνει το συμπέρασμα ότι το έθιμο αυτό όπως τελείται στο Πρωτοκκλήσι είναι το ίδιο μ' αυτό που περιγράφει ο Ροδόοινος.

Ο Κ. Ρωμαίος προχωρώντας παρακάτω αναφέρει άλλες μορφές της λαϊκής λατρείας σε διάφορες άλλες εποχές για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα έθιμα αυτά έχουν καταγωγή πανάρχαιη. Διαπιστώνει ότι «τα σχετικά δρώμενα έχουν καταπληκτική μακροβιότητα, απαντούν στην ιστορική αρχαιότητα και φτάνουν παραλλαγμένα κάπως και κρυμμένα από την κοινή αντίληψη έως τη δική μας εποχή»[5]. Ο ίδιος δίνει την εξήγηση για τη μακροβιότητα αυτή: «... ο αγροτικός λαός και σήμερ' ακόμα από τότε που μεγαλων' η μέρα, τις χειμερινές τροπές παρακολουθεί με συμπάθεια έντονη το μεγάλο δραματικό αγώνα στη φύση, να φύγει η νάρκη και η νέκρα του χειμώνα και να πάρει ο τόπος καλύτερη ζωή. Αυτόνε τον αγώνα τον κάνει μαζύ κι' ο άνθρωπος και δεν κάθεται σταυροχέρι. Σα δε φτάνει η γεωργική φροντίδα, βάνει όλα τα δυνατά του και είναι αυτός που κατορθώνει με την ομαδική προσπάθεια και την πίστη του να διώξει τον κακό χειμώνα και να φέρει μια άνοιξη πλούσια σε τροφές και σοδειά. Και με την απλή αυτή σκέψη φτάνουμε άσφαλτα στους πρόγονούς μας τους πρώτους πως... θέλουν να υποτάξουν την άτεγκτη πολλές φορές φύση και πως με τα διάφορα δρώμενα, την εικονική ή και πραγματική ομαδική συνουσία την διευκολύνουν ή πως με τον εικονικό λόγο και αναγέννηση δίνουν νέα ζωή και ανδρισμό στο παιδί το αδύνατο». Το τελικό συμπέρασμα του Ρωμαίου: «Το έθιμο της Τ. Δευτέρας είναι το

3. Αρχείο Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού τ. ΙΓ' σελ. 89.
4. Ν. Ροδόοινου, τα *Δημήτρια*, «Θρακικά τ. ΙΓ' σ. 311-320.
5. Κ. Ρωμαίου, όπου παραπάνω σελ. 113.

αρτιώτερο παράδειγμα μιας ευετηρικής τελετής ενιαίας που διατηρείται σε όλους τους Ελληνικούς τόπους με ποικίλες μορφές και ονόματα.

Νεότερη είναι η εργασία της κ. Κατερίνας Κακούρη «Διονυσιακά» διατριβή για διδακτορία που εκδόθηκε στην Αθήνα το Σεπτέμβρη του 1963. Στην εργασία αυτή, μια απ' τις πιο ολοκληρωμένες κατά τη γνώμη μου στο θέμα αυτό, η κ. Κακούρη εξετάζει το δρώμενο του «Καλόγερου» όπως λέγεται και τελείται στην Αγία Ελένη Σερρών, σε αντιπαραβολή με την τελεσή του σε άλλα μέρη της πατρίδας μας και επισημαίνει ότι «παρά τήν ἐξωτερικήν ποικιλίαν των καί τήν ρευστότητα τῆς δράσεώς των, ὑπάρχουν σημαντικά μόνιμα στοιχεῖα, ὑπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά ἀποδεικνύοντα τήν θεμελιακήν των ὁμοιότητα εἰς τάς κατά τόπους παραλλαγάς καί τήν ἱεράν ἐξάρτησίν των»[6].

Η κ. Κακούρη σημειώνει την παρατήρηση του Βιζυηνού ότι η μεταμφίεση των καλόγερων έχει διασώσει πολλά από την πολεμική ενδυμασία των αρχαίων Θρακών. Επισημαίνει επίσης κι' αυτή την ομοιότητα του εθίμου σ' όλα τα μέρη της Θράκης. Αναφέρεται τέλος στη σημασία και το έργο που επιτελεί το κάθε πρόσωπο αυτού του ιερού θιάσου του καλόγερου, θυμίζει τις απόψεις των διαφόρων λαογράφων για την καταγωγή τους και συμπεραίνει για το αναμφισβήτητο της γονιμικής σημασίας της μορφής του Μπέη. Αναφέρεται και στο αγωνιστικό στοιχείο που υπάρχει στο έθιμο του Μπέη-Καλόγερου όπως το είδε η ίδια στην Αγία Ελένη Σερρών και όπως το άκουσε από διάφορες περιγραφές για τα χωριά της Θράκης και θυμίζει ότι αυτό έχει ευετηριακό χαρακτήρα (είναι δηλ. για το καλό της χρονιάς). Αναφέρεται επίσης στην ύπαρξη φαλλόμορφων συμβόλων και στη σημασία που έχουν αυτά ως σύμβολα της γονιμότητας (φαλλόμορφο ήταν το «τοπούζι» του «Βούργαρ'» στο Πρωτοκκλήσι με το οποίο χτυπούσε το «συνίκι») και στη μεγάλη σημασία της πτώσης του πρωταγωνιστή Καλόγερου ή Μπέη που θυμίζει θάνατο ανάσταση ή το θάψιμο και τη βλάστηση του σπόρου.

Το έθιμο του καλόγερου στην Αγία Ελένη Σερρών περίγραψε και η κ. Μαρία Μιχαήλ-Δέδε στον τόμο του περιοδικού «Θρακικά» του 1979 ενώ ο καθηγητής κ. Γρηγόρης Ευθυμίου έχει παρουσιάσει παρόμοια εργασία με τίτλο «Ο Κιοπέκ Μπέης Διδυμοτείχου» στον ΙΘ΄ τόμο του Αρχείου Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού.

Τέλος ο γνωστός συγγραφέας Κώστας Θρακιώτης σε σειρά από εργασίες του που δημοσιεύτηκαν κατά καιρούς στο περιοδικό «Θρακικά Χρονικά» της Ξάνθης τονίζει την ομοιότητα του Καλόγερου καί του

6. Κατερίνας Κακούρη, *Διονυσιακά*, Αθήνα 1963. σελ. 113.

Κιοπέκ Μπέη με τα αρχαία δρώμενα και αποδείχνει ότι οι μορφές αυτές των Θρακιώτικων εθίμων είναι συνέχεια πανάρχαιων μορφών λατρείας. Έχει μάλιστα, ο Κ. Θρακιώτης, επισημάνει ομοιότητες του εθίμου με την τραγωδία «Ιχνευτές» του Σοφοκλή. Ο ίδιος έχει συγγράψει και το θεατρικό έργο «Το χαμόγελο της Μήδειας» όπου παρουσιάζει τους χωρικούς της Θράκης σε στιγμές ευφορίας και έκστασης να γιορτάζουν, με τα παραδοσιακά τους έθιμα, την αναγέννηση της φύσης. Μακάρι να το δούμε κάποτε να παρουσιάζεται σε κάποια Θρακική σκηνή.

Ίδιο λοιπόν το έθιμο όπως τελούνταν παλιότερα στα διάφορα μέρη του Θρακικού χώρου ίδιο σχεδόν στα διάφορα επεισόδια με ελάχιστες παραλλαγές.

Περιφορά του Μπέη στα σπίτια (οι αρχαίοι «αγερμοί»), κεράσματα κρασιού ή ούζου απ' τις νοικοκυρές, ράντισμα της οικογένειας και του σπιτιού με ποικιλία σπόρων που καλλιεργούνται στο χωριό (καταχύσματα με πολυσπόρια), απομίμηση οργώματος με σπορά, αγώνισμα πηδήματος ή διελκυνστίνδα, δείπνο του πρωταγωνιστή Μπέη ή Καλόγερου, θάνατος και ανάσταση, κυκλικός χορός στο μέρος όπου έγινε το όργωμα και ευχές για πλούσια σοδειά (καλό μπερεκέτι) είναι τα χαρακτηριστικά του σημεία παντού όπου κι' αν τελείται.

Πανάρχαιο λοιπόν αυτό το έθιμο όπως παρουσιάζεται στο Πρωτοκλήσι και σ' όλα σχεδόν τα χωριά των περιοχών Διδυμοτείχου και Ορεστιάδας και μέσα στο ίδιο το Διδυμότειχο είναι μια απόδειξη ότι μέσα στους σημερινούς Θρακιώτες η ψυχή των αρχαίων προγόνων που φανερώνει και τη συνεχή παρουσία του Ελληνισμού της Θράκης από τους προϊστορικούς χρόνους ως τις μέρες μας.

B. LENK - ART. BETZ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Α΄

Σημείωμα του Μεταφραστοῦ

Ἡ Ἱστορία τῆς Θράκης πού ἐγράφη ἀπό τους B. Lenk και Artur Betz γιά τό λῆμμα Thrake στην Realenzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft, τόμ. VI A (1936) στ. 414-472 σέ λίγα σημεῖα ἔχει ξεπερασθῆ μέχρι σήμερα, παρά τήν ἔκδοσι νεωτέρων βιβλίων, ὅπως τοῦ J. Wiesner καί τοῦ Chr. Danov. Καί αὐτό ὀφείλεται κυρίως στό ὅτι οἱ δύο συγγραφεῖς στηρίζουν τήν σύνθεσί τους σέ εὐρύτατη γνῶσι καί χρῆσι τῶν ἀρχαίων πηγῶν, πού βεβαίως δέν ἔχουν αὐξηθῆ κατά πολύ στό διάστημα πού διέρρευσε ἀπό τήν δημοσίευσι τοῦ ἄρθρου τους ὡς σήμερα. Ἐκεῖνο πού κυρίως ἔχει ἀλλάξει εἶναι ἡ συσσώρευσις ἀρχαιολογικοῦ ὑλικοῦ ἀπό τίς ἀνασκαφές, κυρίως στήν ἑλληνική καί βουλγαρική (λιγότερο στήν τουρκική) Θράκη καί ἡ ἔκδοσις τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῆς Βουλγαρίας ἀπό τόν καθηγητή G. Mihailov, ἐπάνω στήν ὁποία στηρίχθηκε κυρίως καί ἡ παρακολούθησις τῆς διαδικασίας τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν θρακικῶν φύλων στήν πρόσφατη (Θεσσαλονίκη 1980) διατριβή τοῦ Δ.Κ. Σαμσάρη. Ἄν καί οἱ συγγραφεῖς, ὑποχρεωμένοι νά συνοψίσουν ἕνα τόσο εὐρύ θέμα στά ὅρια ἑνός ἄρθρου, χρησιμοποιοῦν ἕνα λόγο σχεδόν ἐπιγραμματικό, ὥστόσο ἡ σύνοψίς τους δέν παύει νά ἀποτελῆ ἔργο, ὅπου μέ ἐμπιστοσύνη μπορεῖ νά ἀνατρέξῃ πάντοτε ὁ ἐπιστήμων, ἀλλά καί ὁ ἁπλός φιλάρχαιος ἀναγνώστης πού ἐνδιαφέρεται νά γνωρίσῃ τήν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Θράκης καί τῶν λαῶν πού κατά τήν ἀρχαιότητα κατοίκησαν στά χώματά της. Ἔτσι κρίθηκε ὅτι ἡ δημοσίευσις μιᾶς μεταφράσεως τῆς ἐργασίας τῶν δύο Γερμανῶν ἱστορικῶν κλείνει κάποιο κενό, μιά καί ὡς σήμερα δέν ἔχει δημοσιευθῆ στά νέα ἑλληνικά κάποια ὁλοκληρωμένη ἱστορία τῆς Θράκης, μέ ἐξαίρεσι φιλότιμες, ἀλλά κατ' ἀνάγκη ἀτελεῖς προσπάθειες διαφόρων ἐρασιτεχνῶν ἱστορικῶν.

Το ἄρθρο περιλαμβάνει μετά μία σύντομη εἰσαγωγή ἐννέα κεφάλαια, τά ἑξῆς:

1. Προϊστορία.

2. Ἡ Θράκη καί τό περσικό κράτος.

3. Οἱ Ὀδρύσαι ὡς ἡγετικόν φῦλον. Τήρης, Σιτάλκης, Σεύθης.

4. Διάλυσις τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν. Προσάρτησις τῆς Θράκης εἰς τήν Μακεδονίαν.

5. Ἡ Θράκη ὑπό μακεδονικήν κυριαρχίαν. Ἀλέξανδρος, Λυσίμαχος.

6. Ἀπό τῆς εἰσβολῆς τῶν Γαλατῶν μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας.

7. Ἀπό τοῦ 148 π.Χ. μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως θρακικοῦ ὑποτελοῦς κράτους ὑπό τόν αὐτοκράτορα Αὔγουστον.

8. Ἡ Θράκη ὡς ρωμαϊκόν ὑποτελές περιφερειακόν κράτος μέχρι τῆς μετατροπῆς της εἰς ἐπαρχίαν.

9. Ἡ Θράκη ὑπό ρωμαϊκήν κυριαρχίαν,

καί κλείνει μέ μία «ἐπισκόπησι τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων ἐπί τοῦ ἐδάφους τῆς ἐπαρχίας καί τῆς διοικήσεως Θράκης», πού φθάνει ἕως τά μέσα περίπου τοῦ δου αἰ. μ.Χ. Ἡ μετάφρασις τοῦ ἄρθρου ἔγινε πρίν ἀπό ἀρκετά χρόνια στήν καθαρεύουσα καί δέν μεταγλωττίσθηκε γιά τήν παροῦσα δημοσίευσι, κυρίως διότι αὐτό θά ἀπαιτοῦσε χρόνο καί διότι σημασία ἐδῶ ἔχει τό περιεχόμενο καί ὄχι τό γλωσσικό του ἔνδυμα. Τό πρῶτο μέρος δημοσιεύεται στόν παρόντα τόμο.

Π.Α. Πάντος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὑπό τό ὄνομα Ἱστορία τῆς Θράκης νοεῖται, ἡ ἱστορία τῆς ὑπό Θρακῶν κατοικουμένης περιοχῆς, ἡ ὁποία περικλείεται ἀπό τόν Στρυμόνα, τόν Αἷμον καί τάς ἀκτάς τοῦ Πόντου καί τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἐπειδή εἰς αὐτήν τήν χώραν οἱ Θρᾶκες οὐδέποτε ἔφθασαν εἰς μίαν πλήρη ἕνωσιν, θά ἦτο ὑποχρεωμένος κανείς νά γράψῃ κυρίως τήν ἱστορίαν τῶν ἐπί μέρους φύλων, εἰς τά ὁποῖα ὑποδιαιροῦνται, ὅπως τό ἔπραξεν ἤδη ὁ Τόμασεκ[1]. Ἀλλά τοῦτο εἶναι θέμα ἐπί μέρους ἄρθρων· ὡς ἐκ τούτου καταβάλλεται ἐν τοῖς ἀκολούθοις προσπάθεια νά δοθῇ μία ἐπισκόπησις περί τῶν γεγονότων, τά ὁποῖα ἔλαβον χώραν εἰς τήν Θράκην, περί τῶν ξένων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐκέρδησαν τήν χώραν πλήρως ἤ ἐν μέρει, καί περί τῶν μικροτέρων ἤ μεγαλυτέρων κρατῶν, τά ὁποῖα ἐσχημάτισαν οἱ Θρᾶκες ἐπί τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐδάφους. Ὁ θρακικός *λαός* ἐξῆλθε πανταχοῦ τῶν οὕτω διαγραφομένων ὁρίων· Θρᾶκες κατῴκουν δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος καί βορείως τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Δουνάβεως· οἱ Γέται, ἀκόμη καὶ οἱ Δᾶκες ὑπῆρξαν Θρᾶκες[2]. Ὅταν ἐδημιουργεῖτο εἰς τήν Θράκην ἕνα μεγαλύτερο κράτος, ἐξήρχετο πέραν τοῦ Αἵμου καί ἐπεζήτει νά φθάσῃ εἰς τόν Δούναβιν. Αἱ συνθῆκαι αὐται καθιστοῦν ἀναγκαῖον νά μή παραμείνωμεν αὐστηρῶς ἐντός τῶν δοθέντων ὁρίων[3].

1. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

Οἱ Θρᾶκες ἦσαν ἀναμφιβόλως ἰνδογερμανικός λαός· τά σποραδικά γλωσσικά ὑπολείμματα ἐπιτρέπουν νά συμπεράνωμε ὅτι ἡ γλῶσσα των

1. S. – Ber. Akad. Wien 1893, 128, IV.

2. Jokl εἰς: Ebert Reallex, XIII 280. Ἡρόδοτ. IV 93: οἱ Γέται εἶναι οἱ γενναιότατοι Θρᾶκες. Σκυμν. 659 κἑξ. ὑπολογίζει τούς Θρᾶκας μέχρι τοῦ Δουνάβεως, εἰς τήν σ. 740 ὅμως ἡ Μεσημβρία εἶναι τό ὅριον μεταξύ Θράκης καί Γετικῆς. Ὁ Δίων Κάσσιος (LI, 22,7) δέν γνωρίζει ἄν ὀφείλη νά κατατάξη τούς Δᾶκας εἰς τούς Γέτας ἤ τούς Θρᾶκας. [Σ.τ.Μ. Ἡ σύγχρονη γλωσσολογία τονίζει τήν διαφορά δακικῆς καί θρακικῆς, βλ. ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 35, 1979, σ. 97].

3. Μία πλήρης σύνθεσις τῆς βιβλιογραφίας ὑπό Kazarow, Cambr. Anc. Hist. VIII κεφ. 17, σ. 781 κἑξ. Ἡ βιβλιογραφία περί τῆς ἀρχαιοτέρας θρακικῆς ἱστορίας, δηλαδή τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, εἰς τοῦ: Casson, «Macedonia, Thrace and Illyria» [Σ.τ.Μ: καί τώρα εἰς : J. Wiesner, Die Thraker, 1963, σ. 45-73].

ἀνῆκεν εἰς τάς Satem. Προσεγγίζουν τούς Σλάβους καί ἰδιαιτέρως τούς Βαλτικούς καί ἀνήκουν συνεπῶς εἰς τούς λεγομένους «εὐρωπαίους Ἰνδογερμανούς»[4]. Διά τοῦτο ἀναζητοῦν τάς ἀρχαιοτάτας οἰκήσεις των εἰς τήν γειτονίαν τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκήσεων τῶν συγγενῶν των, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Σλάβοι ἐπλήρουν, κατά τόν Buga[5], περίπου τήν Πολωνίαν καί τήν Βολυνίαν μεταξύ Βιστούλα καί Δνειπέρου· βορείως τοῦ τείχους τῶν Καρπαθίων κατώκουν — κατά τόν Jokl[5a] — ἐπίσης οἱ Θρᾶκες, οἱ ὁποῖοι ὑπερβάντες τά Καρπάθια εἰσεχώρησαν εἰς τά μεταγενέστερα ἐνδιαιτήματά των. Ὁ E. Meyer[6] ὑπενθυμίζει μία ὁμάδα οἰκισμῶν τῆς ἀρχῆς τῆς χαλκοκρατίας, 2.500-2.000 π.Χ., εἰς τήν περιοχήν τοῦ Δνειστέρου καί τοῦ Δνειπέρου. Οἱ κάτοικοι φαίνεται ὅτι ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ ἐπί τινας αἰῶνας καί κατόπιν μετηνάστευσαν. Ὁ E. Meyer πιστεύει ὅτι δυνάμεθα, κρίνοντες ἐκ τῶν εὑρημάτων, νά σκεφθῶμεν τούς Θρᾶκας. Ἡ μετοικεσία των εἰς τήν μεταγενέστερον παρ' αὐτῶν λαβοῦσαν τό ὄνομα χώραν συμπίπτει περίπου μέ τήν ἀρχήν τῆς 2ας χιλιετίας π.Χ. Ἐνταῦθα πρέπει νά σημειωθῆ ὡς ἐσφαλμένη ἡ ἄποψις, καθ' ἥν ὁ ὑψηλός νεολιθικός πολιτισμός τῶν χωρῶν τοῦ κάτω Δουνάβεως ἦτο θρακικός[7]. Ἡ διαδεδομένη θεωρία εἶναι ὅμως ἐκείνη, καθ' ἥν ἡ ἐπέκτασις τῶν Ἰνδογερμανῶν συμβαδίζει μέ τήν ἐμφάνισιν τοῦ χαλκοκασσιτέρου καί ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποδοθῆ εἰς τούς Θρᾶκας αὐτός ὁ νεολιθικός πολιτισμός[8]. Ἴσως οὗτοι ἐπεκάλυψαν ἕνα προϊνδογερμανικόν πληθυσμόν. Ὁ Casson[9] συμπεραίνει ὅτι ἡ κεντρική Θράκη φαίνεται ὅτι δέν εἶχε ἀνθοῦσα χαλκῆ περίοδον[10]· σημειώνει μίαν διστακτικήν προχώρησιν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ χαλκοῦ εἰς τήν βόρειον καί κεντρικήν Βουλγαρίαν· εἰς τάς θέσεις τῆς χαλκῆς περιόδου θά ἀνήκη καί ὁ μεγαλιθικός κύκλος εἰς Aboba. Οἱ βόρειοι λαοί ἐπίσης θά εἶχον ὑπερβῆ τό πρῶτον τάς ὀρεινάς ἀλύσεις κατά μῆκος τῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου καί θά εἶχον φθάσει ἐπομένως εἰς τήν Τρωάδα καί τήν Μικράν Ἀσίαν. Ὁ Casson[10a] χαρακτηρίζει ἀκόμη αὐτό τό πρῶτον κῦμα ὡς Φρύγας, τῶν ὁποίων ἡ κυρία δύναμις εἶχε μετακινηθῆ εἰς τήν Μικράν Ἀσίαν μέχρι τῆς αὐγῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου. Ὁ Τόμασεκ[11] εἰσήγαγε τήν διαίρεσιν τῶν

4. Περί γλώσσης καί ἀρχικῆς πατρίδος βλ. Jokl εἰς: Ebert Reallex, XIII, 278 κἑξ. Πρβλ. ἐπίσης E. Meyer, G.d.A. I 2^3, 473. Hirt, «Indogerm.» I 130.
5. Streitberglestgabe 1924, 24.
5α. Jokl. ἔ.ἀ., σ. 296.
6. G.d.A. I 2^3, 570.
7. Schuchhardt, Alteuropa 155, 283· Wilke εἰς: Ebert Reall. II 280.
8. Π.χ. Menghin, Prachist. Zeitschr. IX, 113.
9. Casson 136, 138 κἑξ.
10. Οὕτως καί ὁ Wilke εἰς Ebert Reallex. II 206
10α. Casson, ἔ.ἀ., σ. 163.
11. S.-Ber. Akad. Wien 1893, 128, Abh. IV.

θρακικῶν φύλων εἰς ἓν φρυγομυσικόν καί ἕν κατ' ἐξοχήν θρακικόν στρῶμα· κατά τόν Kretschmer[12] ὅμως ἡ διαίρεσις αὕτη δέν δικαιολογεῖται. Ὁ Kazarow[13] ὁμιλεῖ δι' ἕνα ἀκμαῖον πολιτισμόν τῆς χαλκοκρατίας κατά τά μέσα τῆς 2ας χιλιετίας.

Πολλαί μαρτυρίαι ὑπάρχουν ὅτι κατά τήν 2αν χιλιετίαν π.Χ. οἱ Θρᾶκες κατεῖχον ἕνα μεγαλύτερον οἰκιστικόν χῶρον παρά βραδύτερον. Ὁ Patsch[14] συμπεραίνει μίαν ἐξάπλωσιν μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς. Ἀσφαλῶς ἐγέμισαν οἱ Θρᾶκες τήν Μακεδονίαν[15]. Καί εἰς τήν μεταγενεστέραν Μακεδονίαν κατῴκουν ἀρκετά θρακικά φῦλα: Σίντιες, Μύγδονες, Κρήστωνες, Βισάλται, Σίθωνες. Καί αἱ νῆσοι εἶχον καταληφθῆ ὑπ' αὐτῶν: ὁ Jokl[15α] παραθέτει τό ἀρχαῖον ὑπό τοῦ Στεφ. Βυζ. παραδοθέν ὄνομα τῆς Θάσου, «*Ὀδωνίς*» ὁμοῦ μέ τούς *Ἠδωνούς* εἰς τόν κάτω Στρυμόνα· τό ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Σαμοθράκης ἦτο (Διοδ. V 47,2) «*Σαόννησος*» καί συνδέεται μέ τό φυλετικόν ὄνομα «*Σάιοι*» (πρβλ. Ἀρχίλοχ. ἀποσπ. 6 Diehl)· κατά τόν Ὅμηρον (Ἰλ. I 594) *Σίντιες* κατῴκουν εἰς τήν Λῆμνον, πρβλ. τούς *Σιντούς* (Διόδ. V 50). Ὁ Ἀνδρίσκος (FHG IV 303,2) λέγει ὅτι ἡ Νάξος εἶχε θρακικόν πληθυσμόν, καί ἡ Κῶς ἴσως κατά τόν Πλούταρχον (Ἠθ. II 352,20 Bernard), ἡ Ἴμβρος κατά τά προσωπωνύμια[15β].

Ὁ Kazarow[16] ἐπικροτεῖ τήν ἄποψιν τοῦ Maiuri[17], ὅτι ἓν θρακικόν

12. Einleitung 212.

13. VIII 534.

14. Österr. Jahresh. X 169 κἑξ.: Ἱκανός ἀριθμός τοπωνυμιῶν θρακικῶν ἀπαντᾶται ἀπό τῆς Ἀπολλωνίας μέχρι τῆς Λιβουρνίας καί ἀπό τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Σάβου· ὁ Σκύμν. 434 γνωρίζει «*Βρύγους*» παρά τό Δυρράχιον, εἰς τήν νότιον Ἰλλυρίαν ὑπάρχει ἡ περιοχή Τραλλία· Βρύγοι καί Τράλλεις ὅμως εἶναι θρακικά φῦλα. Ἰλλυρικά φῦλα εἶχον εἴλωτας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑποτεταγμένοι Θρᾶκες. Ἀντιθέτως πιστεύει ὁ Vulic (Praehist. Zeitschr. IX 81 κἑξ.). Ὁ Τόμασεκ (32) νομίζει ὅτι πρῶτον ἡ πίεσις τῶν Ἰλλυριῶν ἀπώθησε θρακικά φῦλα εἰς τήν ἰλλυρικήν ἐνδοχώραν. Ὁ Jokl εἰς: Ebert Reallex. VI 45 ὑποδεικνύει τούς *Δαρσίους* τῆς Δαλματίας, οἱ ὁποῖοι κατά τόν Ἀππιανόν (Ἰλλ. 2) καί τόν Πλίνιον (Nat. Hist. III 143) ἦσαν Ἰλλυριοί, κατά τόν Ἑκαταῖον (παρά Στεφ. Βυζ. ἰδ. λ.) ἦσαν θρακικός λαός. Ὁ Jokl πρεσβεύει ἐν πάσῃ περιπτώσει τήν ἄποψιν, ἐνταῦθα καί ἰδία εἰς: Ebert Reall. XIII 283, ὅτι οἱ Ἰλλυριοί καί οἱ Θρᾶκες εἶναι ἰδιαιτέρως στενά συγγενεῖς λαοί, οὕτως ὥστε ἐξηγῆται ἡ διακύμανσις τῆς παραδόσεως. Σκέπτεται (σ. 284) κατ' ἐξοχήν ἀπομεμονωμένας μετοικεσίας.

15. Στράβ. X 471. Ἐκεῖ κατώκουν «*Βρῦγοι Θρῆικες*» (Ἡρόδοτ. VI 45· VII 73)· οὗτοι εἰς τήν μακεδονικήν προφοράν εἶναι οἱ Θρᾶκες Φρύγοι (Στράβ. VII 330 XII 550). Κατ' ἀκολουθίαν ἀρχικῶς οἱ ροδῶνες τοῦ Μίδα εὑρίσκονται εἰς τήν Μακεδονίαν (Ἡρόδοτ. VIII 138· Στράβ. XIV 680· Ἰουστῖν. VII, 1, 11).

15α. Jokl, ἔ.ἀ., σ. 283.

15β. Jokl, ἔ.ἀ., σ. 283.

16. Kulturgesch der Thraker 3.

17. Rendiconti della R. Accademia XIX 353, XX 632 κἑξ.

ρεῦμα προεχώρησε μέχρι τῆς Κρήτης. Ὁ Διόδωρος[18] γνωρίζει τούς Θρᾶκας ὡς θαλασσοκράτορας· ἐφόσον κατά τήν ἱστορικήν ἐποχήν δέν ἦσαν οὗτοι ναυτικός λαός, ἡ εἴδησις δύναται νά ἐξηγηθῆ μόνον ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τῆς κατοικήσεως τῶν νήσων[19].

Συνεπῶς αἱ ἀρχαῖαι πληροφορίαι περί Θρακῶν εἰς τήν κεντρικήν Ἑλλάδα δέν φαίνονται ἀβάσιμοι· κατά τήν καθόδον του ὁ ἰσχυρός οὗτος λαός ἦτο ὑποχρεωμένος νά ἔλθη κατά μικρά ἅλματα πρός Νότον, ἰδιαιτέρως ἐάν — ὅπως ἀργότερα κατά τήν διείσδυσιν τῶν Ἰλλυριῶν — ἐξησκήθη πίεσις ἐπί τῶν μαζῶν. Ἀσφαλῶς ὑπετέθη κάποια ἀλήθεια εἰς τάς διηγήσεις περί θρακικῶν ἐκστρατειῶν — πρό παντός διότι ἡ θρακική θρησκεία εἶχε πολλά νά δώση εἰς τούς Ἕλληνας καί οὗτοι ἀνεζήτησαν τήν ἀπαρχήν τῆς ᾠδικῆς τέχνης των εἰς τούς βαρβάρους τοῦ Βορρᾶ[20]. Αἱ σπουδαιότεραι θέσεις εἶναι: Θρᾶκες εἰς τήν Βοιωτίαν[21]. Θρᾶκες εἰς τήν Φωκίδα[22]. Κατά τόν Παυσανία (141,9) ὁ Τηρεύς ἀποθνήσκει εἰς αὐτά τά Μέγαρα. Οἱ Kretschmer[23], Hirt[24], Kazarow[25], Busolt[26] von Wilamowitz[27] ἔχονται στερρῶς τῆς παραδόσεως, καθώς καί ὁ Jokl[27α]· ὡς μυθώδης ἀποκρούεται αὕτη ὑπό τοῦ Τόμασεκ[27β] καί τοῦ Beloch[27γ].

Σχέσεις μεταξύ Θρακῶν καί Ἑλλήνων τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς δύνανται νά βεβαιωθοῦν διά τῆς ἀνευρέσεως ἑνός ξίφους τῆς τρίτης ὑστερομινωϊκῆς περιόδου μεταξύ Σόφιας καί Φιλιππουπόλεως[28]. Ἐδοκίμασαν ἐπίσης νά ἑρμηνεύσουν ὡς θρακικόν καί τόν διακοσμητικόν τύπον τῆς κρεμαμένης σπείρας εἰς τήν Τροίαν καί τάς Μυκήνας[29]. Ἂν σκεφθῆ κανείς ὅτι ἡ Ἰλιάς, ἔστω καί ἐάν διατηρῆ παναρχαίαν ὕλην, ἀνήκει ὡστόσο εἰς τήν πρώτην χιλιετίαν, εἶναι δύσκολον νά συναγάγωμεν ἐξ

18. VII 11 (παρ' Εὐσεβ. Χρον. I 225 Schoene).
19. Kazarow, Kulturgesch. 3,6.
20. Hiller von Gaertringen, De Graecorum fabulis ad Thraces pertinentibus, Berlin 1886.
21. Ἑλλάνικος FHG 154· Στράβ. X 471. IX 401. 410. Παυσ. IX 16, 4. Πολύαιν. VII 43.
22. Θουκ. II, 29 Στράβ. IX 423.
23. Einleitung 242.
24. Indogerm. I 129.
25. Klio XVII 20.
26. GG II² 79 A.
27. Gl. d. Hell. I 52.
27α. Jokl, ἔ.ἀ., σ. 282.
27β. Tomaschek, σ. 33.
27γ. Griechische Geschichte I 1, σ. 77 κέξ.
28. Casson 135.
29. Schmidt, Zeitschr. für Ethnologie XXXVI 626 κέξ.

αὐτῆς ἀσφαλεῖς γνώσεις διά τήν «μυκηναϊκήν ἐποχήν», τῆς Θράκης. Ὁ ἥρως Πείροος (Ἰλ. IV 517) ἔρχεται π.χ. ἀπό τήν Αἶνον — ἡ πόλις αὐτή ἐφημίσθη πολύ ὡς ἑλληνική πόλις κατά τούς μεταγενεστέρους αἰῶνας τό πρῶτον· οἱ Θρᾶκες ἡγεμόνες Ἀκάμας καί Πείροος (Ἰλ. II 844) φέρουν ἑλληνικά ὀνόματα.

Ὁ Ὅμηρος φημίζει τά θρακικά ξίφη[30] καί τόν θρακικόν οἶνον τοῦ Ἰσμάρου[31]. Ὅτι οἱ Θρᾶκες, εἰς τήν κατοχήν τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο πλούσια καί γενναίως προστατευόμενα ὀρυχεῖα, ἐγνώριζον τήν σιδηρουργίαν, εἶναι ἐμφανές (Ἡρόδοτ. II 167). Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι οἱ Θρᾶκες τοποθετοῦνται διά τῶν οἰκήσεων των γεωγραφικῶς ἐντός τοῦ Ἑλλησπόντου (Ἰλ. II 845 κἑξ). Ἐκεῖ τούς ἀντικρύζει κανείς ἐκ τῆς Ἀσίας. Ὁ Beloch[32] χαρακτηρίζει τά χωρία τῆς Ἰλιάδος, εἰς τά ὁποῖα παρουσιάζονται Θρᾶκες, ὡς νεωτέρας ἐπεξεργασίας.

Ὡς καί διά τόν ἑλληνικόν κόσμον, καί διά τόν θρακικόν ἡ εἰσβολή τῶν ἰλλυρικῶν φύλων ὑπῆρξεν ὡσαύτως εἰς βαρύς συγκλονισμός. Οἱ Ἰλλυριοί ἐξεχύθησαν πιθανόν κατά τόν 13ον αἰ. π.Χ. ἀπό βορειοδυτικά εἰς τό ΒΔ τμῆμα τῆς Χερσοννήσου τοῦ Αἵμου καί ἐτάραξαν τά βορειοδυτικά ἑλληνικά φῦλα. Αἱ συνέπειαι ἦσαν τό μέν ἔλλειψις χώρου καί ἡ ἔξοδος συνωθηθέντων θρακικῶν φύλων εἰς τήν Ἀσίαν (ἡ λεγομένη «φρυγική μετανάστευσις» κατά τάς ἀρχάς τοῦ 12ου αἰ. π.Χ.)[33], τό δέ ἐπιμειξία μέ τούς Ἰλλυριούς. Ὁ σπουδαιότερος αὐτῶν τῶν ἐπιμείκτων λαῶν εἶναι *οἱ Παίονες* εἰς τόν ἄνω Ἀξιόν μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Μοράβα, ἡ ὁποία κατά τήν ἀκολουθοῦσαν περίοδον θεωρεῖται περίπου ὡς ὅριον μεταξύ Ἰλλυριῶν καί Θρακῶν[34]. Ἡ μεταναστευτική κίνησις δέν κατεσίγασεν ἀμέσως· μιά τελευταία ἰσχυρά πρόοδος ἔφερε κατά τόν 7ον αἰ. π.Χ. εἰς τήν Μικράν Ἀσίαν Θρᾶκας, ἰδίᾳ τούς Βιθυνούς, οὗτοι δι' ἐγκατεστάθησαν εἰς τήν βορειοδυτικήν γωνίαν, κατέναντι τοῦ Βυζαντίου[35]. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον

30. Π.χ. Ἰλ. XIII 577. Ἕνα θρακικόν φῦλον φέρει σχεδόν ὡς κύριον ὄνομα τόν χαρακτηρισμόν *«μαχαιροφόροι»* (RE, τ. XIV, σ. 138).

31. Ὀδ. IX 196.

32. GG I 1, 187.

33. Kretschmer, Einleitung 211. E. Meyer, G.d.A. I 2^3, 473.

34. Kretschmer, Einl. 245. Jokl εἰς: Ebert Reall. I 92: Ἰλλυριοί καί Θρᾶκες ἔρχονται εἰς ἐπαφήν περίπου εἰς τήν περιοχήν τῆς ἀρχαίας Δαρδανίας μέ τήν πόλιν Ναϊσσόν, σήμερα Νίς. Casson 287: Ἀνατολικόν ὅριον τῆς Ἰλλυρίας περίπου ἡ δίοδος Μοράβα-Ἀξιοῦ. Περί τῶν Παιόνων ὡς ἐπιμείκτου λαοῦ: Kazarow, Klio XVIII 25. Menghin, Mitteil. d. anthropol. Gesellsch. 1917, 34. Ἤδη πρό τῆς κατά τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου οὗτοι διέσχιζον τήν θρακικήν περιοχήν μέχρι τῆς Περίνθου (Ἡρόδοτ. V 1).

35. Kretschmer, Einl. 211, E. Meyer, G.d.A. I 2^3, 473.

τούς Βιθυνούς ἐντελῶς ὡς Θρᾶκας[36]. Κατά τόν 7ον αἰ. παρατηρεῖται μία ἰδιαιτέρως ἰσχυρά προώθησις τοῦ σκυθικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τό Siebenbürgen[37]· ἴσως αὐτή ἦτο ἡ ὥθησις, ἡ ὁποία ἠνάγκασε τούς Βιθυνούς νά μεταναστεύσουν.

Ἐν τῷ μεταξύ κατά τόν 8ον αἰ. ἤρχισεν ὁ ἑλληνικός ἀποικισμός καί τήν θρακικήν ἀκτήν περιέβαλε ἐντός ὀλίγου εἰς στέφανος ὀνομαστῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐν μέρει, συμφώνως πρός τό ὄνομά των, ἱδρύθησαν ἐπί τοῦ ἐδάφους παλαιοτέρων θρακικῶν οἰκισμῶν· ἂς ἐνθυμηθῶμεν τήν θρακικήν Χαλκιδικήν, τά Ἄβδηρα, τήν Μαρώνειαν, τήν Αἶνον, τήν οἴκησιν τῆς Χερσοννήσου, τήν Πέρινθον, τήν Σηλυμβρίαν, τό Βυζάντιον, τήν Ἀπολλωνίαν, τήν Ἀγχίαλον, τήν Μεσημβρίαν. Παρά τάς μεγάλας πόλεις ὑφίσταντο πολλαί μικρότεραι ὀχυραί θέσεις, τά «*τείχη ἐπί Θράκης*» Ἡρόδοτ. VI 33). Οἱ Ἕλληνες δέν ἦσαν πάντοτε εὐχαρίστως ἀποδεκτοί: ὁ πρῶτος ἱδρυτής τῶν Ἀβδήρων ἐξεδιώχθη ὑπό τῶν Θρακῶν (Ἡρόδοτ. I 168)· ὀνομασταί ἐγένοντο ἰδίᾳ αἱ προσπάθειαι τῶν Ἀθηναίων νά ἐγκατασταθοῦν εἰς τάς Ἐννέα Ὁδούς, εἰς τήν θέσιν τῆς μεταγενεστέρας Ἀμφιπόλεως, ἔνθα οὗτοι ἠτύχησαν δῆθεν ἐννεάκις (Σχόλ. Αἰσχ. 2, 31). Εἰς ταῦτα προσετέθησαν καί αἱ κτήσεις Ἑλλήνων ἰδιωτῶν· ὁ Πεισίστρατος εἶχεν ἐπιχειρηματικάς ἐπαφάς μέ τήν περιοχήν τῶν μεταλλείων εἰς τόν κάτω Στρυμόνα καί ἐλάμβανε ἐκεῖθεν μισθοφόρους, ἀσφαλῶς Θρᾶκας (Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολιτ. 15). Κατά τήν ἐποχήν αὐτήν ὁ Μιλτιάδης ὁ Κυψέλου ἔλαβε κτῆσιν εἰς τήν Χερσόννησον καί τήν ἀπέκλεισε διά μακροῦ τείχους ἀπό τούς ἐχθρικούς Θρᾶκας[38]. Ὁ Θουκυδίδης, τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ Ὄλορος φέρει θρακικόν ὄνομα, κατεῖχε χρυσωρυχεῖα εἰς τήν Θράκην, ἐκεῖ ἔγραψε τό ἔργον του καί ἐπίσης ἐκεῖ πρέπει νά ἀπέθανεν[39]. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχεν εἰς τήν Βισάνθην (ἔπειτα Ραιδεστόν) ἕνα πύργον[40].

Τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικός τρόπος ζωῆς καί πολιτισμός ἐπέδρασε πανταχοῦ εἰς τά παράλια τῆς χώρας καί εἰσῆλθε εἰς τό ἐσωτερικόν[41]. Ἤδη κατά τόν 6ον αἰ. τά θρακικά φῦλα εἰς τόν κάτω Στρυμόνα ἔκοπτον νομίσματα κατά τό μιλησιακόν ἢ εὐβοϊκόν σύστημα[42]. Πολύ ὡραῖα ταφικά

36. π.χ. Ἡρόδοτ. III 90. Ἀρριαν. FHG III 593, 37.

37. Wilke εἰς Ebert Reallex XII 235 (Σ.τ.Μ.: Δυτ. Ρουμανία).

38. Ἡροδοτ. VI 34. Ἀνεκαινίσθη τό ἔτος 447 ὑπό τοῦ Περικλέους (Πλουτ. Περικλ. 19), τό 398 ὑπό τοῦ Σπαρτιάτου Δερκυλίδα (Ξενοφ. Ἑλλην. III 2, 9. Διόδ. XIV, 38).

39. Θουκ. IV 105 Πλούτ. Κίμων 4 Ἠθικ. III 567, 10 Bern. Perdrizet, Klio X 21.

40. Πλουτ. Ἀλκιβ. 35· Ἠθικ. I 127, 14 Bern. Διόδ. XIII 66. Παρά Λυσία 14, 38 ὀνομάζεται εἰρωνικῶς «*πολίτης Θράκης*».

41. Περί τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως: Seure, Rev. arch. 1922, 49 κέξ.

42. Beloch GG I 1, 293. Kazarow VIII 542.

εὑρήματα ἔχομεν ἤδη ἀπό τό τέλος τοῦ 6ου αἰ. π.Χ.[43], εἰς τάφους ἐπίσης ἀνευρέθησαν ὡραιότατα ἑλληνικά εἰσηγμένα εἴδη ἀπό τά μέσα τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.[44]. Μάλιστα ἐντυπωσιακῶς φαίνεται ἡ ἑλληνική ἐπίδρασις εἰς ἕνα χρυσοῦν δακτύλιον, ὁ ὁποῖος φέρει μίαν θρακικήν ἐπιγραφήν μέ ἑλληνικά γράμματα[45]. Ὁ δακτύλιος εἶναι τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰ.· ὁ Hirt[46] ἡρμήνευσεν τάς λέξεις τῆς ἐπιγραφῆς ὡς διατεταγμένας εἰς δύο ἑξαμέτρους — ὥστε δέν ἔχομε μόνον ἑλληνικήν γραφήν, ἀλλά καί ἑλληνικόν μέτρον. Μία κύλιξ ἀπό ἕνα τάφον τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.[47] φέρει τήν ἐπιγραφήν ΚΟΤΥΟΣ ΕΓΓΙΣΤΩΝ, ἑρμηνευομένην ὡς «*Κότυος Ἐγγιστῶν [δυνάστου]*» (ἴσως θά ἠδύνατό τις νά ἐξηγήση τάς λέξεις ὡς ἀνάθημα καί νά χωρίση ἄλλως: «*Κότυος ἐγ (=ἐν) γῆ ἵστων*», δηλαδή αἱ δύο συνανήκουσαι κύλικες).

Παρά τήν ἑλληνικήν ἐπίδρασιν σπουδαία ὑπῆρξεν καί ἡ σκυθική. Οἱ Σκύθαι δέν κατῴκουν μόνον βορείως τοῦ κάτω Δουνάβεως· εἶχον προχωρήσει καί εἰς τήν Δοβρουτσᾶ[48], ὅπου συνηντήθησαν μέ τά θρακικά φῦλα τῶν Γετῶν. Ὁ Ἀθήναιος (XII 524d) ἐκθέτει ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Σκυθῶν ἔστιζον τάς τῶν Θρακῶν, διά νά τάς ὀνειδίσουν· ἀπό τοῦ χρόνου ἐκείνου θά εἶχον αἱ Θρᾶσσαι τό ἔθιμον, νά ἀποκρύπτουν τό ὀνειδός των. Τοῦτο βεβαίως εἶναι αἰτιολογικός μῦθος, ἀλλά μαρτυρεῖ περί τῆς ἐπαφῆς τῶν λαῶν. Ὁ Στράβων (VII 296.313) γνωρίζει τήν ἐπιμειξίαν τῶν λαῶν, ἥτις ἐτελέσθη εἰς ἀμφοτέρας τάς πλευράς τοῦ Δουνάβεως μεταξύ Σκυθῶν, Σαρματῶν καί Θρακῶν. Ἤδη κατά τάς ἀρχάς τοῦ 5ου αἰ., εὐθύς μετά τήν σκυθικήν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου, ὁ Μιλτιάδης, ὁ ὁποῖος εἶχε νυμφευθῆ μίαν Θρᾶσσα βασιλόπαιδα, ἠναγκάσθη νά ἐγκαταλείψη προσωρινῶς τήν Χερρόννησον ἐν ὄψει μιᾶς σκυθικῆς εἰσβολῆς (Ἡρόδοτ. VI 40). Ἰδιατέρως ἰσχυρά φαίνεται ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἰς τούς τάφους τῶν μέσων ἢ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.[49].

Συνοψίζοντες δυνάμεθα νά εἴπωμεν τά ἀκόλουθα περί τῆς ἐποχῆς πρό τῆς εἰσόδου τῶν Θρακῶν εἰς τήν ἱστορίαν: Ὅλα τά παράλια καί τά πρός τήν θάλασσαν μέρη ἦσαν εἰς ἑλληνικάς χεῖρας· ἡ τύχη τοῦ λαοῦ, δηλ. τῶν πολλῶν μικρῶν καί μεγαλυτέρων φύλων ἀπεφασίζετο καθ' ὁλοκληρίαν εἰς

43. Filow, Arch. Jahrb. 1930, 322.
44. Filow, Bull. de L'Inst. archéol. Bulgare VI, πρβλ. Berl. Phil. W. 1934, 726.
45. Kretschner, Glotta VI 74, VII 86. Detschew, Glotta VII 81, καί τελευταῖον Blumenthal, Indogerm. Forsch. LI 113 κἑξ.
46. Indogerm. Forschungen XXXVII 209 κἑξ.
47. Seure, Revue archeol. 1922, 61 κἑξ: Filow, Röm. Mitt. 1917, 53.
48. Jokl 298. Κατά τόν Weiss, Zur Kunde der Balkanhalbinsel XII 24, ἡ εἴσοδος τῶν Σκυθῶν συμπίπτει μέ τό πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.
49. Wilke εἰς: Ebert II 207. Casson 242. 246. Filow, Römisch. Mitt. 1917, 66. Kazarow, VIII 557 κἑξ.

τήν ἐνδοχώραν. Παρά τάς ἰσχυράς ἐμπορικάς σχέσεις καί παρά τήν ἀνωτερότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ὑλικοῦ καί πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ὁ λαός δέν ἐξελληνίσθη — μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου δέν γνωρίζομε κανένα Θρᾶκα ἡγεμόνα μέ ἑλληνικόν ὄνομα. Ἡ γραφή φαίνεται ὅτι εἰσήχθη ἁπλῶς ὡς ἕτοιμον κατασκεύασμα καί ὁ μνημονευθείς ἀνωτέρω χρυσοῦς δακτύλιος εἶναι μέχρι τοῦδε τό μοναδικόν μνημεῖον τῆς θρακικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ὅμως εἰς τήν πατρώαν χώραν δέν παρεμερίσθη ἐντελῶς ἀπό τήν ἑλληνικήν γλῶσσαν.

B. Lenk

2. Η ΘΡΑΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἡ ἐκστρατεία κατά τῶν Σκυθῶν τοῦ Δαρείου περί τό 513 π.Χ. (Ἡρόδοτ. IV 89 κἑξ.) ἐκινήθη διά τῆς Θράκης, οὐχί μακράν τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς χώρας. Ἀπό τάς τοποθεσίας, τάς ὁποίας προσήγγισεν τό στράτευμα μετά τήν διέλευσιν τοῦ Βοσπόρου, μνημονεύονται πρῶτον αἱ 38 περίφημοι πηγαί τοῦ Τεάρου. Ἡ ἑπομένη θέσις τῆς ἐκστρατείας εἶναι ὁ Ἀρτίσκος εἰς τήν Ὀδρυσικήν. Ἡ διέλευσις τοῦ Αἵμου δέν ἐξαίρεται, ὅπερ συνηγορεῖ εἰς τό ὅτι ὁ βασιλεύς δέν ἀπεμακρύνθη πολύ ἀπό τήν παραλίαν. Τά θρακικά φῦλα, διά τῆς περιοχῆς τῶν ὁποίων διῆλθεν, παρεδόθησαν ἀμαχητί. Ὀνομαστί ἀναφέρονται οἱ Θρᾶκες τῆς Σαλμυδησσοῦ, δηλαδή οἱ Θυνοί, καί οἱ κατοικοῦντες εἰς τήν ἐνδοχώραν τῆς Ἀπολλωνίας καί τῆς Μεσαμβρίας, πιθανόν φῦλα ὀδρυσικά. Μέ τά ὀνόματα αὐτῶν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος τούς Σκυρμιᾶνας (; ἀκρωτηριασμένη λέξις) καί τούς Νιψαίους (ἴσως ἓν θυνικόν φῦλον). Ὁ Δαρεῖος ἠναγκάσθη νά πολεμήση τό πρῶτον μέ τούς Γέτας. Εἰς τήν βεσσαραβικήν στέππαν μεταξύ Δουνάβεως καί Δνειστέρου δέν προεχώρησεν πολύ, ὡς γνωστόν· μετά τήν ἐκστρατείαν του ἔπλασσαν τόν μῦθον μιᾶς ἐκστρατείας τοῦ Σεσώστριος ἕως τήν Θράκην (Διόδ. I 55· ἀντιστρόφως οἱ Σκύθαι καί αἱ Ἀμαζόνες, προελαύνοντες ἀπό τήν Ἀσίαν εἰς τήν Εὐρώπην, ἔρχονται μόνον ἕως τήν Θράκην, ὅπερ διά τούς Σκύθας εἶναι ὀρθόν: Διόδ. II 43.46).

Ἐπειδή οἱ Πέρσαι εἰς οὐδέν ἐμπόδιον προσέκρουσαν εἰς τά ἀνατολικά τῆς Θράκης καί ἡ νοτία παραλία ὑπέσχετο τό ἄνοιγμα μιᾶς σπουδαίας ὁδοῦ καί πλούτη, ὁ Μεγάβαζος ἀφέθη εἰς τήν χώραν διά περαιτέρω κατακτήσεις. Ὅταν ὁ Ἡρόδοτος λέγη (V 2), ὅτι οὗτος ἐξεστράτευσε διά τῆς Θράκης, ὑποτάσσων πᾶν φῦλον καί πᾶσαν πόλιν εἰς τόν μέγα βασιλέα, ἀντιλαμβάνεται κανείς τοῦτο μόνον προκειμένου περί τῶν νοτίων παραλίων (σαφῶς V 10). Καί ὁ βασιλεύς τῶν Μακεδόνων Ἀμύντας ἠναγκάσθη τότε νά ὑποταχθῆ. Ἡ παραλιακή ὁδός διησφαλίσθη μέ φρούρια (π.χ.

ὁ Δορίσκος εἰς τόν Ἕβρον, ἡ Ἠιών εἰς τόν Στρυμόνα). Μόνον εἰς τήν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος (μάχαι μέ τούς Παίονας, οἱ ὁποῖοι, μεταφυτευθέντες εἰς τήν Ἀσίαν, ἄφησαν ἐλευθέραν τήν ὁδόν εἰς θρακικά φῦλα) διεισέδυσαν βαθύτερον εἰς τό ἐσωτερικόν[1]. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου (Ἡρόδοτ. V, 43) τό ἔτος 492 ἐστερέωσε καί διηύρυνε τήν περσικήν κυριαρχίαν[2]. Τό ἔτος 480 οἱ Θρᾶκες ὑπεχρεώθησαν νά παράσχουν στρατιωτικήν δύναμιν εἰς τόν βασιλέα Ξέρξην (Ἡρόδοτ. VII, 110.185. Διόδ. XI, 3· εἰς τόν στρατόν τοῦ Μαρδονίου τό 479: Ἡρόδοτ. IX, 32. Διόδ. XI, 28). Ὁ Ξέρξης μετέβη ἀπό τῆς Χερσονήσου παρά τόν Μέλανα κόλπον καί τήν πόλιν Αἶνον εἰς Δορίσκον. Οὕτως ὀνομάζεται ὑπό τοῦ Ἡροδότου (VII, 59) ὁλόκληρος ἡ παρά τάς ἐκβολάς τοῦ Ἕβρου πεδιάς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σέρρειον, ἀλλά καί ἓν φρούριον αὐτόθι. Μετά τήν μεγάλην ἐπιθεώρησιν τῶν στρατευμάτων ὠνόμασε ἕνα νέον «ὕπαρχον» εἰς τόν Δορίσκον (Ἡρόδοτ. VII 105). Ὡς ἔθνη, διά τῆς χώρας τῶν ὁποίων διῆλθεν ὁ στρατός, κατονομάζει ὁ Ἡρόδοτος (VII, 110) τούς Παίτους, τούς Κίκονας, τούς Σαππαίους τούς Δερσαίους, τούς Ἠδωνούς, τούς Σάτρας. Ἡ ἀπαρίθμησις ἀκολουθεῖ τήν Α. — Δ. κατεύθυνσιν τῆς προελάσεως: οἱ Παῖτοι καί οἱ Κίκονες κατοικοῦν εἰς τήν πεδιάδα τοῦ Δορίσκου, οἱ Ἠδωνοί παρά τόν Στρυμόνα. Οἱ Σάτραι κατονομάζονται τελευταῖοι, διότι οὗτοι, κάτοικοι τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Ροδόπης, ἠδυνήθησαν πάντοτε νά διατηρήσουν τήν ἐλευθερίαν των καί ἔναντι τῶν Περσῶν· ἐκτός τούτου ὁ ἱστορικός (VII 112) τούς γνωρίζει εἰς τήν μεταλλοφόρον περιοχήν τοῦ Παγγαίου μαζί μέ τούς Πίερας καί τούς Ὀδομάντας. Ἡ ὁδός τοῦ Ξέρξου ἐφυλάσσετο κατά τόν Ἡρόδοτον (VII, 115) ἀκόμη κατά τήν ἐποχήν του ὑπό τῶν Θρακῶν· ἐπίσης κατά τόν Λίβιον (XXXIX, 27, 10), ἡ παλαιά βασιλική ὁδός παίζει ρόλον τινα εἰς συνοριακάς διενέξεις μεταξύ Μαρωνείας καί Φιλίππου τῆς Μακεδονίας κατά τόν 2ον αἰ. π.Χ. Τό μῖσος ὅμως, τό ὁποῖον ἐξήφθη εἴς τινας Θρᾶκας κατά τῶν ξένων, ἀποκαλύπτεται εἰς τήν βαρβαρικήν ἐκδίκησιν, τήν ὁποίαν ἔλαβε ἀπό τούς υἱούς του ὁ βασιλεύς τῶν Βισαλιῶν (εἰς τήν μεταγενεστέραν Μακεδονίαν, δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος), διότι οὗτοι ἐναντίον τῆς θελήσεώς του ἠκολούθησαν τήν ἐκστρατείαν (Ἡρόδοτ. VII, 116). Εἰς Πέρσης ἐθυσιάσθη ὑπό τῶν Θρακῶν εἰς τούς θεούς μετά τήν φυγήν τοῦ Ξέρξου ἀπό τῆς Χερσονήσου τό 479.

Ἂν ἡ Θράκη εἶχεν διοργανωθῆ ἤδη ὑπό τῶν Περσῶν ὡς σατραπία, εἶναι ἀμφίβολον. Οὐδέποτε μνημονεύεται σατράπης. Ὁ Ἡρόδοτος (VII

1. E. Meyer, G.d.A. III 172.
2. Wilcken, GG[1] 97. Berve, GG I 223.

105 κἑξ.) μόνον «*ὑπάρχους*» γνωρίζει εἰς τάς ὀχυράς θέσεις καί εἰς τόν Ἑλλήσποντον. Ἴσως ἡ ὑποταγή δέν ἐθεωρεῖτο ἀκόμη ὡς συντελεσθεῖσα καί αἱ πρόσοδοι δέν εἶχον διευθετηθῆ εἰσέτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς σατραπικῆς τάξεως[3]. Μετά τήν ἥτταν εἰς τήν Ἑλλάδα, αἱ ὀχυραί θέσεις-βάσεις, τάς ὁποίας εἶχον εἰς τήν Θράκην, δέν ἐγκατελείφθησαν. Τό πρῶτον ὁ ἐπιθετικός πόλεμος τῶν Ἑλλήνων ἤγαγε τό 476/5 τόν Κίμωνα μέ στρατόν καί στόλον εἰς τά θρακικά παράλια· ἀλλά ὁ Βόγης ἀντέταξε ἀντίστασιν εἰς τήν Ἠιόνα παρά τάς ἐκβολάς τοῦ Στρυμόνος καί ὁ Δορίσκος ἐκράτησε ἐπί τινα ἔτη ἀκόμη (Ἡρόδοτ. VII 110 κἑξ)[4].

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεπειράθησαν ἀνεπιτυχῶς κατ' ἀρχάς νά ἐγκατασταθοῦν εἰς τήν μεταλλοφόρον περιοχήν τοῦ κάτω Στρυμόνος· ἐκεῖ ἔπρεπε νά διεξαγάγουν σκληροτάτους πολέμους μέ τούς Θρᾶκας, οἱ ὁποῖοι ἤδη εἰς τάς μάχας περί τήν Ἠιόνα εἶχον ὑποστηρίξει τόν Βόγην μᾶλλον παρά αὐτούς (Πλούτ. Κίμων 7). Καί οἱ Πέρσαι εἰς τήν Χερσόννησον ἐκάλεσαν Θρᾶκας ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Κίμωνος (Πλουτ. Κίμων 14)· ὁ Κίμων τούς ἀπώθησε ἀπό τήν Χερσόννησον, ἐπί τῆς ὁποίας οὗτοι εὐχαρίστως θά πρέπει νά ἤθελον διαμείνει, ὑποτίθεται. Ἀλλά ἡ ἀπόκτησις τῆς τόσον σημαντικῆς θέσεως, παρά τήν ὁποίαν ἀργότερον ἱδρύθη ἡ Ἀμφίπολις, ἐκόστισεν θυσίας· περίφημος κατέστη ἡ καταστροφή μιᾶς ἀθηναϊκῆς ἐκστρατείας ὑπό τούς Λυσίστρατον, Λυκοῦργον καί Κρατῖνον βαθέως εἰς τό ἐσωτερικόν τῆς χώρας παρά τόν Δραβῆσκον[5]. Ἡ καταστροφή τοῦ Δραβήσκου ἀνάγεται κατά τόν E. Meyer[6] εἰς τό ἔτος 465/4. Ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀμφιπόλεως ἐπετεύχθη ὑπό τοῦ Ἄγνωνος ἀπό τῆς Ἠιόνος μετά τήν ἐκδίωξιν τῶν Ἠδωνῶν, 29 ἔτη μετά τήν καταστροφήν τοῦ Δραβήσκου, καί τίθεται εἰς τό ἔτος 437.

Κατά τήν ἐποχήν τοῦ Δαρείου τό ὄρος Δύσωρον (τά Κρούσια δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος) ἐθεωρεῖτο ὡς σύνορον Μακεδονίας καί Θράκης (Ἡρόδοτ. V 17)[7]· τώρα, μετά τό τέλος τῆς περσικῆς κυριαρχίας, ὁ Ἀλέξανδρος τῆς

3. Lehmann-Haupt, RE, τόμ. II A, σ. 95, 110 κἑξ.

4. Beloch GG II 1[2], 65.

5. Θουκ. IV 102: 32 ἔτη μετά τήν καταστροφήν τοῦ Ἀρισταγόρα τῆς Μιλήτου, τόν ὁποῖον κατέβαλον οἱ Ἠδωνοί εἰς τήν πεδιάδα τοῦ Στρυμόνος, Διόδ. XI 70, Παυσ. I 29,4 κἑξ. Σχόλ. Αἰσχίν. 2, 31. — Ὁ Ἡρόδοτος (IX 75) καί ὁ Ἰσοκράτης (Λογ. 8, 86) γνωρίζουν μίαν καταστροφήν παρά τό Δάτον, τούς μεταγενεστέρους Φιλίππους· ὁ Ἡρόδοτος κατονομάζει ὡς ἀρχηγούς τόν Σοφάνη καί τόν Λέαγρον. Περί αὐτῶν τῶν ζητημάτων Perdrizet, Klio X 13.

6. Forschungen II 62.

7. Θουκ. II 99: οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς βασιλεύουν καί ἐκεῖθεν τοῦ Ἀξιοῦ εἰς τήν λεγομένην Μυγδονίαν μετά τήν ἐκδίωξιν τῶν Ἠδωνῶν. Σκύλ. 67: Ἡ Θράκη φθάνει ἀπό τήν ἐκβολήν τοῦ Στρυμόνας μέχρι τήν ἐκβολήν τοῦ Δουνάβεως. E.Meyer G.d.A. III 295.

Μακεδονίας ἐπεξέτεινε τήν ἰδικήν του μέχρι τοῦ Στρυμόνος. Προσέβαλε καί ὑπέταξε εἰς τήν ἐνδοχώραν τῆς Χαλκιδικῆς τά θρακικά φῦλα, Μύγδονας, Κρήστωνας καί Βισάλτας· εἰς τήν ὀροσειράν τοῦ Δυσώρου κατέλαβε ἕνα πολύ προσοδοφόρον ὀρυχεῖον ἀργύρου (Ἡρόδοτ. V. 17)[7].

B. Lenk

3. ΟΙ ΟΔΡΥΣΑΙ ΩΣ ΗΓΕΤΙΚΟΝ ΦΥΛΟΝ. ΤΗΡΗΣ, ΣΙΤΑΛΚΗΣ, ΣΕΥΘΗΣ

Ἀλλ' ἐνῶ μετά τήν ἐκδίωξιν τῶν Περσῶν ξέναι δυνάμεις ἐνεργοποιοῦνται εἰς τά δυτικά τῆς Θράκης, μία σημαντική ἕνωσις τῶν φύλων συντελεῖται εἰς τά ἀνατολικά. Τήν ἐξουσίαν ἀπέσπασεν τό φῦλον τῶν Ὀδρυσῶν ὑπό τόν βασιλέα του Τήρην (Θουκ. II 29), ἐκμεταλλευόμενον τό μῖσος κατά τῶν ξένων δυναστῶν[1]. Βεβαίως ὁ Τήρης ἐχρειάσθη καί νά πολεμήσῃ, π.χ. μέ τούς Θυνούς (Ξεν. Ἀν. VII 2,21· πρβλ. Πλούτ. Ἠθικ. II 7, 14 Bernard). Οἱ Ὀδρύσαι εἶχον βεβαίως αἰσθανθῆ τήν δύναμιν τοῦ Δαρείου κατά τήν προέλασίν του, ἀλλά δέν ἐξησθένησαν σοβαρῶς. Τά ἐνδιαιτήματά των ἀπό τοῦ κάτω Τόνζου μέχρι τῆς θαλάσσης ἐπέτρεπον εἰς αὐτούς μίαν πρόοδον πρός Δυσμάς εἰς τήν πεδιάδα τοῦ Ἔβρου, ἢ πρός Νότον εἰς τήν παραποτάμιον περιοχήν τοῦ Ἐργίνη, ἀλλά καί πρός Βορρᾶν πέραν τοῦ Μικροῦ Αἵμου. Κατά τόν Στράβωνα (VII ἀπόσπ. 48) Ὀδρύσαι ἦσαν ὅλοι ἀπό τοῦ Ἔβρου καί τῶν Κυψέλων (παρά τάς ἐκβολάς τοῦ Ἔβρου) μέχρι τῆς Ὀδησσοῦ (Βάρνας). Ἐνταῦθα λαμβάνονται βεβαίως ὑπ' ὄψει παλαιότεραι τοῦ Στράβωνος ἐποχαί, διότι ἀπαριθμοῦνται μόνον βασιλεῖς τοῦ 4ου αἰ. Ὁ Τήρης εἶχεν ἤδη ἐπαφάς μέ τούς Σκύθας· ἐνυμφεύθη μίαν κόρην εἰς τήν Σκυθίαν (Ἡρόδοτ. IV 80). Ὁ Θουκυδίδης (II 96 κἑξ.) περιγράφει τά φῦλα καί τά ὅρια τοῦ κράτους. Εἰς τόν στρατόν κατετάσσοντο τά φῦλα νοτίως τοῦ Αἵμου, δηλ. εἰς τάς πεδιάδας τοῦ Ἔβρου, τοῦ Τόνζου καί τοῦ Ἐργίνη[2] — οἱ ὀρεσίβιοι Θρᾶκες τῆς Ροδόπης ἦσαν ἐλεύθεροι καί προσήρχοντο ἐν μέρει ἐθελοντικῶς, ἐν μέρει ὡς μισθοφόροι. Στρατιωτικήν ὑπηρεσίαν παρεῖχον περαιτέρω τά γετικά καί θρακικά φῦλα εἰς τό ἀνατολικόν διαμέρισμα τῆς παραδουναβείου Βουλγαρίας μεταξύ Αἵμου καί Δουνάβεως (*πρός θάλασσαν μᾶλλον τήν τοῦ Εὐξείνου Πόντου*, πρβλ. Ἡρόδοτ. IV 80). Εἰς τόν υἱόν τοῦ Τήρου, τόν Σιτάλκην,

1. Beloch GG III 2, 85.

2. Εἰς τήν λεκάνην τοῦ Ἐργίνη τό ὄνομα Δρυζίπαρα σημαίνει παλαιάν τοποθεσίαν τῶν Ὀδρυσῶν, εἰς: Tomaschek, Thraker 81.

ἦσαν περαιτέρω ὑποτελεῖς ἐκ τῶν Παιόνων οἱ Ἀγριᾶνες καὶ οἱ Λαιαῖοι καὶ ἄλλα τινά τμήματα πληθυσμοῦ μέχρι τοῦ ὁρίου τῶν αὐτονόμων Παιόνων, τό ὁποῖον ἀπετέλει ἡ κοιλάς τοῦ Στρυμόνος. Ὁ Στρυμών ἦτο σύνορον μέχρι τῆς πηγῆς εἰς τόν Σκόμβρον (σήμ. Βίτοσα)[3], βορείως δέ τοῦ Σκόμβρου ὁ ἀπό τήν Ρίλα Πλάνινα ρέων Ὄσκιος (Ἰσκέρ). Οἱ ἀνατολικοί γείτονες τοῦ Ὀσκίου εἰς τά βόρεια τοῦ Σκόμβρου, ὑπό τήν λέξιν αὐτήν πρέπει νά ἐννοηθοῦν ὄχι μόνον ἡ Βίτοσα, ἀλλά καί τά γειτονικά της ὄρη, ἦσαν οἱ Τρηροί καί οἱ Τιλαταῖοι, οἱ δυτικοί δέ ἦσαν οἱ ἐλεύθεροι Τριβαλλοί. Εἰς τήν νοτίαν παραλίαν τῆς Θράκης, ἡ τελευταία πόλις εἰς τήν περιοχήν τοῦ Σιτάλκου ἦσαν τά Ἄβδηρα, οὕτως ὥστε φαίνεται ἀποκεκλεισμένη ἡ μεταλλοφόρος περιοχή μεταξύ Στρυμόνος καί Νέστου[4].

Τό κράτος αὐτό εἶχε συντεθῆ ἐν μέρει μέν δι' ἐθελουσίας ὑπαγωγῆς ὑπό τούς ἑκάστοτε ἰσχυροτέρους καθισταμένους στρατιωτικούς ἀρχηγούς, ἐν μέρει δέ διά πολέμων. Ὁ συνδετικός κρίκος ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν τό πρόσωπον τοῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγκαθίστα ἐδῶ καί ἐκεῖ κάποιον διοικητήν, ὅπως τόν Μαισάδην εἰς τήν περιοχήν τῶν Θυνῶν, Μελανδιτῶν καί Τρανιψῶν. Τά ὑποτεταγμένα φῦλα θά διετήρησαν τούς ἐπιτοπίους ἀρχηγούς των. Ὁ Θουκυδίδης (II 97) ὀνομάζει τούς τοιούτους ἡγέτας «*παραδυναστεύοντας*»· κάποιον ρόλον ἔπαιζαν καί οἱ «*γενναῖοι τῶν Ὀδρυσῶν*»[5]· τό ὀδρυσικόν κράτος εἶχε ἱπποτικήν-φεουδαλικήν διάρθρωσιν[6].

Οἱ ὑπήκοοι καί οἱ ἐλάσσονες ἀρχηγοί ἀπέλαυον τήν εὔνοιαν τῶν μεγάλων δίδοντες δῶρα. Τά βιαίως ὑποτεταγμένα φῦλα καί αἱ ἑλληνικαί πόλεις ὑπεχρεοῦντο εἰς φόρον[7]. Ὁ Σιτάλκης κατά τόν Διόδωρον (XII 50), ὁ ὁποῖος τόν θεωρεῖ ἐσφαλμένως ἱδρυτήν τοῦ κράτους, ἔστρεψε τήν ἰδιατέραν του μέριμναν εἰς τάς προσόδους, καί ἕνεκα τούτου ἐστερέωσε

3. Ischirkoff, Zur Kunde d. Balkanhalbinsel, XVII 58.

4. Πρβλ. Ἡροδ. IV 101: ἐλεύθεροι εἶναι οἱ Θρᾶκες εἰς τήν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, εἰς τό βορειότερον τμῆμα τῆς παραποταμίου πεδιάδος· εἰς τό V6 ἀναφέρεται εἰς Πόλλης, βασιλεύς τῶν Ὀδομάντων, καί εἰς τό IV 107 εἰς Πιττακός, βασιλεύς τῶν Ἠδωνῶν. Νομίσματα βασιλέως τινός τῶν Ἠδωνῶν Γέτα εἰς: Head, HN² 101. Τό 382 εἰσέτι οἱ τό πρῶτον παρά τήν Ὄλυνθον οἰκοῦντες Θρᾶκες, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν περί τά χρυσωρυχεῖα, εἶναι ἐλεύθεροι (Ξεν. Ἑλλ. V 2, 17). Πρβλ. Casson 20 περί τῆς σημασίας τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος ὡς συγκοινωνιακῆς ὁδοῦ: σημαντική ἦτο ὡς τοιαύτη τό πρῶτον κατά τήν ρωμαϊκήν ἐποχήν, κατά δέ τόν 5ον καί 4ον αἰ. ἡ κοιλάς ἦτο ἡ ἕδρα φιλελευθέρων φύλων. Εἰς τοῦτο συμφωνεῖ καί τό ὅτι ὁ Σιτάλκης δέν προσήγγισε τήν Μακεδονίαν διά τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ἦλθεν ἐκ Βορρᾶ καί κατέλαβεν κατ' ἀρχάς τήν Εἰδομένην.

5. Περί τῶν «*δυναστῶν*» Seure, Rev. arch. 1922, 51, 2.

6. Kazarow, Kulturgesch, 20.

7. Φόροι ὑποτελείας ἑλληνικῶν πόλεων ἀπό τόν 4ον ἔτι αἰῶνα εἰς: IG II² 126.

τήν θέσιν του. Ὑπό τόν Σεύθην ἔτι, τόν διάδοχον τοῦ Σιτάλκου, τό μέγιστον εἰσόδημα αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, καθόσον ὁ Θουκυδίδης ἠδυνήθη νά πληροφορηθῆ, ἀνήρχετο εἰς 400 τάλαντα, ἐξαιρουμένων τῶν δώρων, τά ὁποῖα κατά τό μέγιστον μέρος συνίσταντο ἀπό ἀγροτικά προϊόντα. Ὁ E. Meyer[8] δεικνύει, πῶς ἡ ἐνδυνάμωσις τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐπέδρασεν ἐπί τῶν καταβαλλομένων εἰς τό ἀθηναϊκόν κράτος φόρων ὑποτελείας. Πρωτεύουσα δέν ἀναφέρεται. Ὁ βασιλεύς θά διέμενεν εἰς τάς διαφόρους, κατά τό μᾶλλον ἤ ἧττον, ὀχυράς οἰκήσεις καί εἰς τάς θέσεις τῶν συνελεύσεων[9]. Κατά τόν 4ον αἰ. δυνάμεθα ἴσως νά προσαγορεύσωμεν τά Κύψελα πρωτεύουσαν[10]. Κατά τόν Στράβωνα ὅμως (VII ἀποσπ. 48) τό «Ἱερόν ὄρος» ἐγένετο τρόπον τινά ἡ Ἀκρόπολις τῆς χώρας, οὕτως ὥστε μέ τήν κατάληψίν του ἐτελείωνε εἰς πόλεμος.

Οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι καθώριζον τήν πολιτικήν των λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει καί τόν εἰς δημητριακά πλοῦτον τῆς Θράκης[11], ἐπέτυχον νά καταρτίσουν μίαν καλήν συμφωνίαν μέ τόν Σιτάλκην. Προσεταιρίσθησαν ἕνα πολίτην τῶν Ἀβδήρων, τοῦ ὁποίου τήν ἀδελφήν εἶχε νυμφευθῆ ὁ Σιτάλκης· οὗτος, κατόπιν ἀποδοθεισῶν τιμῶν (ὁ Σάδοκος, ὁ υἱός τοῦ Σιτάλκου, ἐγένετο Ἀθηναῖος πολίτης)[12] ἔκλεισε τό 431 συμμαχίαν μέ τάς Ἀθήνας. Ὁ Σιτάλκης ὑπεχρεοῦτο εἰς παροχήν στρατιωτικῆς βοηθείας, ἡ ὁποία ἐστρέφετο ὀνομαστικῶς κατά τοῦ Μακεδόνος Περδίκκα (Θουκ. II 29). Ἐπειδή μετά ταῦτα ὁ Περδίκκας ἐγένετο ἐπίσης σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, ἡ κατ' αὐτοῦ ἐκστρατεία ἐχρειάσθη νά γίνῃ τό πρῶτον περί τά τέλη τοῦ μεθεπομένου ἔτους 429 (Θουκ. II 95 κἑξ.). Ἡ πρόσκλησις τῶν μαζῶν διήρκεσε τοσοῦτον, ὥστε ὁ στρατός ἐκινήθη κατά τό φθινόπωρον. Ἡ Μακεδονία μεταξύ Στρυμόνος καί Ἀξιοῦ ἐδηώθη, ἔπειτα ἡ Χαλκιδική. Οἱ Ἕλληνες, μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν ἐτρομοκρατήθησαν ἀπό τήν εἰσβολή τῶν βαρβάρων, καθώς καί οἱ ἐλεύθεροι Θρᾷκες, οἱ Παναῖοι, οἱ Ὀδόμαντες, οἱ Δρῶοι καί Δερσαῖοι ἐκεῖθεν τοῦ Στρυμόνος. Οἱ Ἀθηναῖοι δέν ἀπέστειλαν τά πλοῖα πού εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τήν Χαλκιδικήν, καί ἐκ τοῦ δέους διά τούς βαρβάρους συμμάχους των[13]. Ἡ καταπολέμησις τοῦ

8. G.d.A. IV 428.

9. προβλ. Ἀθήν. XII 531e περί τοῦ Κότυος. Ξεν. Ἀν. VII 3, 16: ὁ Μήδοκος εἶναι βαθέως εἰς τό ἐσωτερικόν, 12 ἡμέρας ἀπό τῆς θαλάσσης.

10. Head 284: ὁ Κότυς καί ὁ υἱός τοῦ Κερσοβλέπτης ἔκοπτον νομίσματα εἰς τά Κύψελα. Casson 196. Kazarow, Cambr. Anc. Hist. VIII 538. Mela II 2, 16 κἑξ. ὑπερβάλλων περί Κυψέλων.

11. Casson 57.

12. Πρβλ. Ἀριστοφ. Ἀχ. 141 κἑξ.

13. Beloch GG II 1^2, 310. Busolt GG III/2, 971 κατά τούς Ἀριστοφ. Ἀχ. 148.

Περδίκκα καί ὁ καταναγκασμός εἰς ὑποταγήν τῆς Χαλκιδικῆς δέν ἐπέτυχε ὅμως, διότι οἱ ἄνθρωποι ἀπεχώρησαν εἰς τάς ὀχυράς θέσεις καί ὁ Σιτάλκης οὐδεμίαν ἐπιτυχίαν ἔσχε εἰς τάς πολιορκίας· ἐπί τούτοις ἦλθεν καί ὁ χειμών καί ὁ Σιτάλκης, ἀπεσύρθη τῇ συμβουλῇ τοῦ ἀνεψιοῦ του Σεύθου, ὁ ὁποῖος συνεδέθη μέ τόν Περδίκκα. Ἡ ἐκστρατεία κατά τοῦ Περδίκκα δεικνύει πῶς αὐταί αἱ μεγάλαι, τεθεῖσαι εἰς κίνησιν ἀνθρώπιναι μᾶζαι προκαλοῦν ἴσως ἀρκετήν ζημίαν, ἀλλά εἰς ἕνα τόπον μέ ὑψηλότερον ἐξειλιγμένην πολεμικήν τέχνην δυσκόλως δύνανται νά ἐπιτύχουν κάποιον πολιτικόν στόχον. Ἤδη οἱ θώρακες τῶν Μακεδόνων ἱππέων κατέστησαν περίφοβοι εἴς τινας Θρᾴκας (Θουκ. II 100). Ὁ Σιτάλκης ἔπεσε κατά τό ἔτος 424 εἰς τόν ἀγῶνα κατά τῶν Τριβαλλῶν, κατά τόν Θουκυδίδην (IV 101) εἴς τινα ἀπολεσθεῖσαν μάχην. Κατά μίαν ἄλλην παράδοσιν οὗτος ἐδολοφονήθη[14]. Ἡ διακυβέρνησίς του ἐθεωρεῖτο ὑπό τῶν Ὀδρυσῶν ὡς ἡρωϊκή ἐποχή[15]. Βασιλεύς ἐγένετο ὁ ἀνεψιός του Σεύθης· κατά τόν Θουκυδίδην (IV 101) βασίλευσε ἐπί τοῦ ἰδίου κράτους, ὡς καί ὁ προκάτοχός του.

B. Lenk

4. ΔΙΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΟΔΡΥΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

Τήν ἑπομένην ἀκριβεστέραν εἰκόνα τοῦ ὁδρυσικοῦ κράτους ἔχομεν εἰς τήν λαμπράν περιγαφήν τοῦ Ξενοφῶντος (Ἀν. VII), ὁ ὁποῖος τό φθινόπωρον τοῦ 400 μέ τούς μισθοφόρους του, τοῦ Κύρου, ὑπήχθη εἰς τήν ὑπηρεσίαν κάποιου Σεύθου. Οὗτος ἦτο ὑποτελής βασιλεύς[1] τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν Μηδόκου, κατά τήν ἔκφρασιν τοῦ Θουκυδίδου ἕνας *«παραδυναστεύων»*. Ἡ ἀφήγησις ἀρχίζει εἰς τήν ἐνδοχώραν τοῦ Βυζαντίου, εἰς τό «θρακικόν δέλτα» (Ἀν. VII 1,33. Πρβλ. Ἑλλ. III, 2,9). Ὁ Σεύθης ἦτο ὁ υἱός τοῦ Μαισάδου καί ἀπόγονος τοῦ πρώτου Τήρου, τῶ ἱδρυτοῦ τῆς ὁδρυσικῆς ἡγεμονίας. Ὁ Μαισάδης ἐτιμαριοδοτήθη ὑπό τοῦ Τήρου μέ τήν περιοχήν τῶν Θυνῶν, Μελανδιτῶν καί Τρανιψῶν, ἀλλ' ὅτε ἤρχισεν ἡ ἐξασθένησις τοῦ ὁδρυσικοῦ κράτους, εἶχεν ἐκδιωχθῆ πάλιν[2]. Ὁ Σεύθης,

14. Ἐπιστολ. Φιλ. = Δημοσθ. XII 9. Höck Herm. XXVI 82.
15. Ἕν ἡρωϊκόν ἄσμα Σιτάλκης, Ξεν. Ἀν. VII. Kazarow VIII, 554.

1. E. Meyer, G.d.A., V 836.
2. Ἀπό τόν Πλούταρχον (Ἀλκιβ. 36) πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης παρά τήν Βισάνθην (Ραιδεστόν) εἶχε νά κάμη μέ *ἀβασιλεύτους* Θρᾴκας, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπενέβη μετά τό 408 πρός προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν οἰκισμῶν. Μέ τούς Θρᾴκας αὐτούς ἐπολέμησε καί ὁ ἀρχηγός μισθοφόρων Κλέαρχος, προτοῦ καταλάβη τήν θέσιν του κοντά εἰς τόν Κῦρον τόν νεώτερον (Ξεν. Ἀν. I 1,9).

ἀνατραφείς κοντά εἰς τόν βασιλέα Μήδοκον, ἤθελε νά γίνη αὐτόνομος καί παρεκάλεσε νά τοῦ ἐπιτραπῆ νά δοκιμάση ὅπως ἀνακαταλάβη τήν πατρικήν του γῆν. Κατά τύχην μανθάνομεν ὅτι ὁ Τήρης εἶχε διαφυλάξει δι' ἑαυτόν τήν ἄμεσον ἐνδοχώραν τοῦ Βυζαντίου ἄλλοτε καί δέν τήν μετεβίβασεν εἰς τόν Μαισάδην (Ἀν. VII 5,1). Ὁ Σεύθης κατεῖχεν ἤδη ἰσχυράς θέσεις παρά τήν θάλασσαν· ἡ ὡραιοτέρα ἦτο ἡ πόλις Βισάνθη (Ἀν. VII 2,25. 2,38). Τήν ὑπ' αὐτοῦ μή κατεχομένην εἰσέτι χώραν ἠρήμωσε ἐπί τι διάστημα. Οἱ μισθοφόροι προσελήφθησαν εἰς τήν ὑπηρεσίαν του· αἱ ἐπιτυχίαι των εἰς τήν θυνικήν χώραν προσείλκυσαν καί ἄλλους ἐκ τῶν Ὀδρυσῶν (VII 4,21. 5,15). Μετά τήν ἀπόκτησιν τῆς Σαλμυδησσοῦ, μιᾶς παραλιακῆς λωρίδος, ἡ ὁποία ἦτο σημαντική διά τούς Θρᾶκας ἕνεκα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐκβραζομένων ναυαγίων (VII 5,14), οἱ Ἕλληνες ἀπεχωρίσθησαν ἀπό τόν Σεύθην τό 399, ὁ ὁποῖος ἀπό τῆς πλευρᾶς του ἦτο εὐχαριστημένος νά μή τούς ἔχη πλέον εἰς τήν χώραν. Σημαντικός ὑπῆρξε ὁ ἄλλως λίαν ἀμφίβολος ρόλος, τόν ὁποῖον ἔπαιζε εἰς Ἕλλην ἀπό τήν Μαρώνεια, ὁ Ἡρακλείδης, κοντά εἰς τόν ἡγεμόνα (π.χ. VII 3,16). Τοιούτους Ἕλληνας ἐμπίστους καί μεσολαβητάς, ὡς ἐπί τό πλεῖστον ἀρχηγούς μισθοφόρων, εὑρίσκομε κοντά εἰς ὅλους τούς μεταγενεστέρους Θρᾶκας βασιλεῖς.

Κατά τό ἔτος 395 πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Ἀγησίλαος, ἐπιστρέφων ἐκ τῆς Ἀσίας, ἠναγκάσθη νά πολεμήση σκληρά μέ τούς Θρᾶκας πού τοῦ ἐπετέθησαν[3]. Ἐκ τῆς ἐνεργείας των δέν δύναται βεβαίως νά συναγάγη κανείς πολιτικήν ὡρισμένην τῶν θρακικῶν φύλων ἔναντι τῆς Σπάρτης· μία ἐκστρατεία διά μέσου τῆς θρακικῆς περιοχῆς δι' οὐδένα ἦτο ἀκίνδυνος μέχρι τῆς ὑστέρας ἐποχῆς.

Ὁ Μήδοκος, *«ὁ ἄνω βασιλεύς»* (Ξεν. Ἀν. VII 7,3) ἐμφανίζεται εἰς τόν Διόδωρον (XIII 105,3) παρά τόν Σεύθην ὡς φίλος τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ ὁποῖος ἐπίσης εἶχεν θεωρήσει ἀναγκαῖον νά κερδήση ὑπέρ αὐτοῦ ὄχι μόνον τόν γειτονικόν Σεύθην[4], ἀλλά καί τόν κυρίως βασιλέα τῶν Ὀδρυσῶν. Καί ὁ Σεύθης χαρακτηρίζεται ἐδῶ βασιλεύς, πιθανόν ἐξ ἐπιπολαιότητος, διότι ὁ Ξενοφῶν ἀποφεύγει αὐτόν τόν τίτλον· ἐν πάσῃ περιπτώσει δέν εἶναι δυνατόν νά ἀμφισβητηθῆ ὡς ἐκ τῆς ὅλης προβολῆς του, ὅπως τήν περιγράφει ἡ Ἀνάβασις, ὅτι ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ *«κάτω βασιλεύς»*, τοὐλάχιστον θά ἤθελε νά γίνη. Ἀλλά καί ἀργότερα πράγματι ἐγκατελείφθη ἐντελῶς ἀπό τόν Μήδοκον (Ἀριστοτ. Πολ. V 8, 14 =

3. Πλουτ. Ἀγησίλ. 16. Διόδ. XIV 83, 3. Πλουτ. Ἠθικ. II 108, 27 Bernard: δεικνύει πολλά φῦλα εἰς τήν παραλίαν, μέ τά ὁποῖα ὑπεχρεώθη νά κάμη χωριστάς διαπραγματεύσεις.

4. Ὁ Nepos Alcibiad. 8,10 ὀνομάζει μόνον τόν Σεύθην rex Thracum.

Κι' ἀνδρείεψεν ἡ Βουργαριά, κι ἀπό λαγός ἐγίνη
λιοντάρι π' ἀναφρύμαξε νά φά' τή ρωμιοσύνη
μαζί μέ τήν Τουρκιά...

Ὁ Γ. Βιζυηνός δέν εἶναι μόνο ὁ ποιητής πού ἄνοιξε νέους δρόμους, ὁ πατέρας τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος, πού ἐνδιαφέρθηκε ἰδιαίτερα γιά τόν ψυχισμό τῶν ἡρώων του, ἀλλά καί ὁ πρόδρομος λαογράφος. Ὁ καθηγητής Μητσάκης παρατηρεῖ σχετικά: «Μιά σωστή μελέτη τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ βίου τῆς Θράκης καί μόνο στό ἔργο τοῦ Βιζυηνοῦ θ' ἀποκάλυπτε τίς αἰωνόβιες ρίζες τοῦ ἑλληνισμοῦ σέ μιά ἀπό τίς πιό ἀρχαῖες κοιτίδες του».

Ὁ Βιζυηνός δίνει ἀνάγλυφες εἰκόνες ἀπό τήν ἰδιαίτερή του πατρίδα. Δέν φωτογραφίζει ἁπλά ὅ,τι περιγράφει, ἀλλά δείχνει καθαρά πώς συμμετέχει καί ὁ ἴδιος. Τό ἔργο του πηγάζει ἀπό προσωπικά του βιώματα. Οἱ χαρακτῆρες πού παρουσιάζει ἔχουν τήν ἀτομικότητά τους, εἶναι ὁλοκληρωμένοι.

Ἐξάλλου στό ποίημα «Ἡ τέχνη μου» ἐκφράζει καθαρά τό ἰδανικό πού κυριαρχεῖ σ' ὅλο τό πνευματικό του ἔργο: τό πάθος νά διασωθοῦν.

... αἰσθήματα, καί ὄνειρα, καί πόθοι,
κ' εἰκόνες, καί παράδοσες, καί μύθοι.

Ὁ ἥλιος τρώγει τ' ἀνθηρό τους σῶμα,
κ' ἡ παγωνιά τά μέλη τους πληγώνει.
Ἄν μείνουν ἄνδυτα, σάν εἶν' ἀκόμα,
θά τ' ἀφανίσουν τά ὀρφανά μ' οἱ χρόνοι!

Καί θά τολμήσῃ τῶν ἐχθρῶν μ' ἡ σπείρα
νά μέ νειδίσῃ, τέκνο μου μιά μέρα,
νά πῇ πώς εἶμαι μιά μητέρα στεῖρα,
μιά ἀνάξια τῶν Ἀρχαίων θυγατέρα.

Ἐμπρός της πέφτω πά στά γόντά μου:
«Ἐσύ' σαι, λέγω, ἡ ἅγια μας Πατρίδα».

Ἡ φλόγα γιά τή διαφύλαξη ὅλων αὐτῶν τῶν θησαυρῶν τῆς λαϊκῆς ζωῆς, πού ἀποτελοῦν τό συνδετικό κρίκο μέ τήν ἀρχαιότητα καί τό Βυζάντιο, τό μεράκι γιά τή σκλαβωμένη θρακική γῆ, ἡ λατρεία του γιά τήν πολυαγαπημένη μητέρα ἦταν οἱ φάροι γιά δημιουργία στά «νυχτέρια» τοῦ Θρακιώτη λόγιου.

'Ακολουθεῖ ἀπόσπασμα ἀπό χαρακτηριστική ἀναφορά πού ἔστειλε ὁ Βιζυηνός στίς 10.2.1885 στόν 'Υπουργό τῶν 'Εξωτερικῶν Α. Κοντόσταυλο, τήν ἔφερε στό φῶς ὁ ἐρευνητής τοῦ 'Ιστορικοῦ 'Αρχείου τοῦ 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν Χρ. 'Ανδρεάδης. Τό ἔγγραφο αὐτό ἀποκαλύπτει τή διορατικότητα τοῦ μελετητῆ, ὅταν ὑποστηρίζει τήν ἀνάγκη τῆς αὐτογνωσίας σέ μιά κρίσιμη ἐποχή πού ὁ θρακικός — ἰδίως — 'Ελληνισμός βαλλόταν ἀπό πολλές πλευρές.

«'Εξοχώτατε,

Προκειμένου νά συντεθῶσι ποιήματα ἤ ἀφηγήσεις ἐπιτήδειαι πρός ἀναζωπύρησιν τῆς ἐθνικῆς φιλοπατρίας παρά τοῖς κατοίκοις ὡρισμένων τινῶν χωρῶν τῆς δούλης 'Ελλάδος, θά ἤρκει νά ληφθῶσι μέν αἱ ὑποθέσεις τῶν τοιούτων συνθέσεων ἐξ ἐπικαίρων σημείων τῆς εἰδικῆς ἱστορίας τῶν περί ὧν πρόκειται τόπων, νά διασκευασθῶσι δέ αὗται προσφόρως τῷ σκοπῷ τῷ ποθουμένῳ.

'Αλλά ἡ διά τοιούτων ἔργων ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ κατά πόσον τά ἱστορικά γεγονότα διατελοῦσιν εἰσέτι ζῶντα ἐν τῇ μνήμῃ καί ἀπασχολοῦντα πως τήν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων. "Οπου ἡ ἱστορική συνείδησις ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἤ ἐξησθένησεν ἄγαν, ἐκεῖ ζωηρά καί σκόπιμος διδασκαλία αὐτῶν τούτων τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ὑπό καταλλήλων ὀργάνων γιγνομένη, ἐπιδρᾷ, νομίζω, ἀποτελεσματικώτερον καί αὐτῆς τῆς ποιήσεως, ἥτις συνήθως ἔρχεται οὐχί νά πλουτήσῃ τόν νοῦν, ἀλλά νά θερμάνῃ μόνον τήν καρδίαν καί νά ἐξάρῃ τό φρόνημα...

Διά τοῦτο, ὅπου καί ἐφ' ὅσον ἡ ἱστορική ἀλήθεια ἠμαυρώθη, ἐπί τοσοῦτον ἐκεῖ ποιηταί καί λογογράφοι ἐπιλαμβάνονται πρός παρομοίους σκοπούς οὐχί τῆς ἱστορίας, τῆς ἀγνώστου, ἀλλά σχετικῶν ἐπιτοπίων παραδόσεων, ἐάν τινες ὑπάρχωσι γνωσταί, ἐπεξεργαζόμενοι ταύτας, τοῦτο δε προσφόρως τῷ ἰδιαιτέρῳ σκοπῷ ὅν λεληθότως ἐπιδιώκουσιν...

'Επισημαίνεται ὅτι ὁ Γ. Βιζυηνός προτείνει στήν ἀναφορά του τήν «ἐπί τόπου» ἀναζήτηση καί μελέτη τοῦ ὑλικοῦ (τραγουδιῶν, παραμυθιῶν, παραδόσεων, τοπωνυμίων κλπ.) εἴκοσι τέσσερα χρόνια πρίν διατυπώσει ὁ Νικόλαος Πολίτης τίς ἀρχές τῆς νέας ἐπιστήμης (τῆς Λαογραφίας): «ὅτι ἐπειδή κατά δύο τρόπους, διά λόγου καί διά πράξεων ἤ ἐνεργειῶν γίνονται αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καί κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ, διττή εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ λαογράφου συνισταμένη εἰς καταγραφήν καί εἰς περιγραφήν...».

Οἱ παραδόσεις μας ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπό τή μυθοπλαστική ἱκανότητα τοῦ λαοῦ, ποὗ τίς συνδέει μέ ἱστορικά γεγονότα, φυσικά φαινόμενα ἤ ὄντα, τόπους, πλάσματα τῆς φαντασίας κ.ἄ. Καθρεφτίζουν τή λαϊκή ψυχοσύνθεση καί τήν τάση τοῦ ἀνθρώπου νά προσωποποιεῖ ὅ,τι τόν περιβάλλει. Πολλές μεταλαμπαδεύθηκαν ἀπό γενιά σέ γενιά καί ἔχουν τίς

ρίζες τους στήν ἀρχαιότητα, ἄλλες μαρτυροῦν τή βυζαντινή κληρονομιά.

Ὁ Γ. Βιζυηνός διέσωσε πολλές παραδόσεις ἀπότήν ἰδιαίτερη πατρίδα του, κυρίως στήν ποιητική του συλλογή «Ἀτθίδες Αὖραι». Περιορίζομαι σέ μερικά ψήγματα ἀπό αὐτές, πού ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τήν ἀναζωπύρωση τῆς Ἐθνικῆς Συνειδήσεως:

Στο ποίημα

Ἡ Ἅγια-Σοφιά Ὁ βασιλιάς ἔχει ἀποφασίσει νά χτίσει ἕνα ναό

...δύναμη, κάλλος νἄχῃ
νἂν ὅμοιος μέ τούς οὐρανούς...

Οἱ παλατιανοί τοῦ ὑποδεικνύουν πολλά σχέδια, μά κανένα δέν κρίνεται «ἄξιο καί καλό».

Μιά Κυριακή, μετά τήν ἀπόλυση, ὁ Πατριάρχης ἔδωσε ἀντίδωρο στό βασιλιά, πού δέν τό ἔπιασε καλά καί τοῦ ἔπεσε ἕνα «ψυχίδι σέ λεοντόδερμα παχύ...».

Τοῦ κάκου ψάχνει ὁ ἡγεμόνας νά τό βρεῖ, μήπως κανένας τό πατήσει «κι ἀπό τό κρῖμα κολασθῇ». Ξαφνικά βλέπει μιά μέλισσα μέ τό ἀντίδωρο στό στόμα νά πετᾶ ἀπό τό ἀνοιχτό παράθυρο. Ἀμέσως βγάζει «διαλαλητή» καί τάζει ἀμοιβή σέ ὁποιον μελισσουργό βρεῖ σέ κυψέλη του τό «ψυχίδι».

... Κι ὁ Πρωτομάστορας τρυγᾶ
κ' ἐξαφνισμένος μένει
ἐμπρός στό θαῦμα πού θωρεῖ!

Σέ μιά κυψέλη του βρίσκει ἐκκλησιά πελεκητή φτιαγμένη ἀπό κερήθρα καί μέλι. Στήν ἁγία Τράπεζα της ἦταν τό ἀντίδωρο. Ἀμέσως πηγαίνει στό παλάτι καί «δείχνει τό σχέδιο τοῦ ναοῦ».

...κανένας μας δέν φθάνει
τό μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

Καί ὅταν ὁ βασιλιάς βλέπει τό θαῦμα, τί ἔκανε δηλ. τό μελίσσι μέ τή χάρη τοῦ ἀντίδωρου, προσεύχεται στόν Πλάστη:

– Εὐχαριστῶ σε, κράζει,
μεγαλοδύναμ' Εὐμορφιά.–
Φιλᾶ τό σχέδιο τρεῖς βολές,
καί σάν αὐτό προστάζει
νά κτίσουν τήν Ἁγιά Σοφιά.

Τό Μπαλουκλί. Τήν ἐποχή πού ὁ Μωάμεθ Β΄ πολιορκοῦσε τήν ΚΠολη, μετά ἀπό σαράντα μέρες νηστεία, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς στό Μπαλουκλί ἔριξε τά δίχτυα στή θάλασσα καί ἔπιασε

τρία ψάρια. Καθώς τά τηγάνιζε καί ἑτοιμαζόταν νά τά γυρίσει ἀπό τήν ἄλλη μεριά, πληροφορήθηκε ὅτι ἔπεσε ἡ Πόλη. Δέν τό πίστεψε καί εἶπε:

...Στήν Πόλη Τούρκου δέν πατοῦν κι Ἀγαρηνοῦ ποδάρια!
Μέ φαίνεται σάν ψεῦμα!
Μ' ἄν εἶν' ἀλήθεια τό κακό, νά σηκωθοῦν τά ψάρια
νά πέσουν μέσ' στό ρεῦμα!

Δέν πρόφτασε νά τελειώσει τη φράση του καί τά μισοψημένα ψάρια ζωντάνεψαν, πήδηξαν καί ἔπεσαν στή λίμνη:

Ἀκόμ' ὡς τώρα πλέουνε, κόκκιν' ἀπό τό μέρος,
ὅπου τά εἶχε ψήσει.
Φυλάγουν τό Βυζάντιον ν' ἀναστηθῇ κι ὁ γέρος
νά τ' ἀποτηγανίσῃ.

Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος. Μέ τό ποίημα αὐτό, πού ἀναφέρεται στή σχετική παράδοση, ὁ Βιζυηνός ἀγκαλιάζει τούς ἐθνικούς ὁραματισμούς. Ὁ Κ. Παλαμάς ἔχει γράψει σχετικά: «ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς εἶναι ἡ ἀθανασία τῆς Πατρίδας. Τά ἰδανικά πού ζοῦνε τούς λαούς, κάθε λογῆς, ἁπλᾶ, περίπλοκα, χτεσινά, πανάρχαια, αἰσθήματα, προβλήματα, πράγματα, πρόσωπα, σύμβολα δέν πεθαίνουν· κ ο ι μ ο ῦ ν τ α ι. Πάντα εἶναι ἐπιδεκτικά ἑνός ξυπνήματος...».

Ἡ γιαγιά πού κοντεύει νά γίνει ἑκατό χρονῶν, τόν εἶδε «μέ τά μάτια της», τό μαρμαρωμένο βασιλιά. Ὁ πατέρας της, κρατώντας την ἀπό τό χέρι, τήν πῆγε νά προσκυνήσει στή σπηλιά, πού βρίσκεται κάτω ἀπό τόν πύργο στή Χρυσόπορτα τῆς Πόλης. Κανένας Τοῦρκος δέν μπορεῖ νά βρεῖ τό μονοπάτι. Μόνο ὅσοι Χριστιανοί τό ξέρουν, περνοῦν καί κάνουν τό σταυρό τους.

Καί ἡ γιαγιά θυμᾶται πῶς εἶδε:

Μέσ' στό σκοτάδι τό βαθύ ἕν' ἄστρο, σάν λυχνάρι,
σάν μία φλόγα μυστική ἀπ' τόν Θεό ἀναμμένη,
γαλάζια λάμψη χύνει.
Καί φέγγει τή λευκόχλωμη τοῦ Βασιλέως χάρη,
πού μέ κλεισμένα βλέφαρα ἐξαπλωμένος μένει
στήν ἀργυρή του κλίνη.

«Ἀπέθανε γιαγιά;» ρωτᾶ τό παιδί. Καί ἐκείνη ἀπαντᾶ: «Ποτέ, παιδάκι μου! Κοιμᾶται, κοιμᾶται μόνο!» Φορεῖ τήν κορόνα του, ἔχει στό χέρι τό σκῆπτρο, στό στῆθος τό σταυρακέτο, στά πόδια του δικέφαλο «ξαφτέρι». Τό θηκάρι του εἶναι ἄδειο. Ὁ Ἄγγελος σκόρπισε μέ τό σπαθί τοῦ κυκλωμένου βασιλιᾶ τά στίφη τῶν Τούρκων. Τόν πῆρε στά φτερά του καί

τόν ἀπέθεσε στή σπηλιά. Μά θάρθει ἡ ὥρα πού θά φέρει ὁ Ἄγγελος πίσω τό σπαθί κι οἱ ἀγγελικές δυνάμεις θά ξυπνήσουνε τόν τελευταῖο Παλαιολόγο:

Κι' ὁ Βασιλές θά σηκωθῆ τήν σπάθα του νά δράξη
καί, στρατηγός σας, θενά μβῆ στό πρῶτο του βασίλειο
καί Τοῦρκο νά χτυπήση.
Καί χτύπα, χτύπα θά τόν πᾶ μακρά νά τόν πετάξη
πίσω στήν Κόκκινη Μηλιά, καί πίσ' ἀπό τόν ἥλιο
πού πιά νά μή γυρίση!

Παράλληλα μέ τό λογοτεχνικό του ἔργο ὁ Γ. Βιζυηνός ἀσχολεῖται καί μέ τή συγγραφή ἐπιστημονικῶν μελετῶν. Γίνεται Ὑφηγητής στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐπιθυμοῦσε νά γίνει καθηγητής στό Πανεπιστήμιο, ἀλλά, ὅπως ἀναφέρει ὁ φίλος του Ν. Βασιλειάδης «ἕνας συναγωνισμός κάθε ἄλλο παρά ἠθικός ἄρχισε νά πλέκεται ὁλόγυρα του καί ὁ Βιζυηνός δέν εἶχε τήν ὑπομονήν πού χρειάζεται σ' αὐτάς τάς περιστάσεις, οὔτε τήν εὐλυγισία τοῦ χαρακτῆρος. Γι' αὐτό ἀπογοητευμένος ἐστράφηκε σέ μιά ἐπιχείρησι ἑνός μεταλλείου στό Σαμακόβι καί ἄρχισε νά πλέκῃ ὄνειρα ὅτι μιαν ἡμέραν θά ἐγίνετο οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος».

Ἡ μή ἐκλογή του στήν ἕδρα τῆς Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο, ἡ ἀποτυχία του στήν ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων, οἱ ὑλικές ἀντιξοότητες, πού τόν καταπονοῦν μετά τό θάνατο τοῦ Γ. Ζαρίφη, συντρίβουν τήν ψυχή του. Τόν διέκρινε μιά βαθιά μελεγχολία καί ὁ Ν. Βασιλειάδης ἀναφέρει ὅτι τόν ἄκουγε συχνά νά ψιθυρίζει:

Ποῦ πᾶς δικό μου ἀστέρι
στόν ἄφωτο βυθό
καρτέρει με, καρτέρει
κι ἐγώ σ' ἀκολουθῶ!

Οἱ παραπάνω στίχοι θυμίζουν τή λαϊκή δοξασία ὅτι καθένας ἔχει τό ἄστρο του. Ἄλλωστε, ὅπως προαναφέρθηκε, τόσα ἔχει καταγράψει καί περιγράψει ὁ Βιζυηνός ἀπό τόν ψυχικό κόσμο καί τή ζωή τοῦ λαοῦ... Ὁ διορισμός του στό Ὠδεῖο Ἀθηνῶν (διευθυντής στό Δραματικό τμῆμα) τόν ἐνθουσιάζει. Ἡ θέση του ἦταν ὅπως τήν ἤθελε. Στό Ὠδεῖο ἐρωτεύθηκε τή μαθήτριά του Μπετίνα Φραβασίλη. Ἔμεναν στό ἴδιο σπίτι καί τήν εἶχε προστατευομένη του. Ὅλα ὅμως ἦρθαν πολύ ἀργά. Ἤδη ἀπό τό 1890 ὁ Βιζυηνός, εἶχε σοβαρά προβλήματα ὑγείας. Ἡ ἀγιάτρευτη ἀρρώστια του ὑποβόσκει.

Τό 1892 δέν προφταίνει νά μιλήσει στόν Παρνασσό γιά τήν ἐθνική μας γιορτή. Μετά ἀπό μιά περίοδο ἔντονης νευρικότητας ξεσπάει ἡ μεγάλη

κρίση. Οἱ Κουρτίδης καί Νάζος τόν μεταφέρουν στό Δρομοκαΐτειο. Πολλά ἀπό τά ὄνειρα τοῦ Θρακιώτη βάρδου ἔμειναν ἀπραγματοποίητα. Τό προαίσθημά του ὅμως, πού εἶχε ἐκφράσει στό ποίημά του «Τό ὄνειρον» ἐπαλήθευσε:

Ἐψές εἶδα στόν ὕπνο μου
ἕνα βαθύ ποτάμι
– Θεός νά μήν τό κάμῃ
νά γίν' ἀληθινό!
Στήν ὄχθη του στεκόντανε
γνωστό μου παλληκάρι,
χλωμό σάν τό φεγγάρι,
σάν νύχτα σιγανό.

Ἀγέρας τό παράσπρωχνε
μέ δύναμη μεγάλη,
σάν νἄθε νά τό βγάλῃ
ἀπ' τῆς ζωῆς τήν μέση.
Καί τό νερό, π' ἀχόρταγα
τά πόδια του φιλοῦσε,
θαρρεῖς τό προσκαλοῦσε
στ' ἀγκάλια του νά πέσῃ.

– Δέν εἶν' ἀγέρας, σκέφθηκα,
καί σένα πού σέ δέρνει.
Ἡ ἀπελπισιά σέ παίρνει
κ' ἡ ἀπονιά τοῦ κόσμου!
Κ' ἐχύθηκ' ἀπ' τόν θάνατο
τόν δύστυχο ν' ἁρπάζω...
Ὡιμέ! Πρίν ἤ προφθάζω,
ἐχάθηκ' ἀπ' ἐμπρός μου!

Στά ρέματα παράσκυψα,
νά τόν εὕρῳ γυρεύω.
Στά ρέματ' ἀγναντεύω –
Τό λείψανό μ' ἀχνό!...
Ἐψές εἶδα στόν ὕπνο μου
ἕνα βαθύ ποτάμι,
– Θεός νά μήν τό κάμῃ
νά γίν' ἀληθινό!

Ὁ Βιζυηνός εἶναι πιά νεκρός γιά τόν κόσμο τῶν γραμμάτων. Τό σκοτεινιασμένο μυαλό του ἔχει ὅμως φωτεινές ἀναλαμπές. Στό φρενοκο-

μεῖο, «ὅπου τόν συντρόφευαν, λέει ὁ Παλαμάς, τά ὁράματα τοῦ χαλασμένου του λογικοῦ» γράφει τά πιό λυρικά του ποιήματα:

Σάν μ' ἁρπάχθηκε ἡ χαρά
πού ἐχαιρόμουν μιά φορά
ἔτσι σέ μιάν ὥρα..
μέσ' σ' αὐτήν τήν χώρα
ὅλα ἀλλάξαν τώρα!
Καί ἀπό τότε πού θρηνῶ
τό ξανθό καί γαλανό
καί οὐράνιο φῶς μου,
μετεβλήθη ἐντός μου
καί ὁ ρυθμός τοῦ κόσμου...

Πεθαίνει τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1896. Πρίν 17 χρόνια, στίς 3 Ἰουνίου 1879, εἶχε γράψει τό ποίημα «Ἡ Διαθήκη μου», ὅπου κυριαρχοῦν ὁ πόθος του γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδας του τῆς Θράκης καί ἡ βαθειά ἀγάπη του γιά τή μάνα του:

Σάν ἀποθάνω ξενιτειά, στά ξένα σάν πεθάνω,
θάψετε τό κορμάκι μου· σ' ἕνα ψηλό βουνί·
πράσιν' ἰτιά φυτέψετε στόν τάφο μου ἐπάνω
καί στά κλωνιά κρεμάσετε τή λύρα μ' ὀρφανή.

Σάν νοιώθω πώς βοΐζουνε, πώς τρέμουν τά κλαδιά της,
εἰς τῆς Αὐγῆς τό φίλημα, στό φύσα τοῦ Βοριᾶ,
νά λέγω πώς ἐξύπνησαν στή Θράκη τά παιδιά της,
κι' ἀνδρειωμένα πολεμοῦν γιάτήν ἐλευθεριά.

Ν' ἀναθερμαίνετ' ἡ ζωή στό κρύο μου κουφάρι,
ν' ἀνάφτῃ φῶς στό βλέμμα μου σάν πρῶτα χαρωπό,
νά ξεκρεμῶ τή λύρα μου, νά παίρνω τό δοξάρι,
νά ψάλλω γιά τούς ἥρωας τῆς νίκης τό σκοπό.

Κι' ἄν νοιώθω πώς σταλάζουνε τά φύλλα της γυρμένα
πού τά ποτᾶ μέ δάκρυα μιά σιγανή βροχή,
νά ξέρω πώς ἡ μάννα μου θυμήθηκεν ἐμένα
πέφτει καί μονολογᾶ καί κλαίγει μοναχή!

Νά μοῦ βουρκώνεται ἡ καρδιά, κι' ἀπό τῶν ματιῶν τήν ἄκρη
νά ξεχυλᾶ σταλάζοντας τό δάκρυ θολερό,
νά παίρνω κἄνα κόκκαλο νά τό βουτῶ στό δάκρυ
νά τῆσε γράφω μιά γραφή νά τήν παρηγορῶ.

'Ο Γ. Βιζυηνός δέν άντιπροσωπεύει μόνο τό θρακικό 'Ελληνισμό τῆς ἐποχῆς του, ἀλλ' ὅπως παρατηρεῖ ὁ Περ. Παπαχριστοδούλου: «Πρῶτος αὐτός μέσ' ἀπό τή πνευματική κίνηση πού περιορίζονταν στόν ἀσφυκτικόν ὁρίζοντα τῆς Πόλης, βγῆκεν ἔξαφνα ἀντάρτης ἀπό τή σιωπηλή Θράκη, κι ἀφήνοντας τή δουλική παράδοση πού κυριαρχοῦσε στό Βυζάντιο πέταξε, πλανήθηκε, κουράσθηκε, σταμάτησε, πάλι ξαναπέταξε μόνος του, καί τέλος μετατοπίστηκε στίς 'Αθῆνες γιά νά γίνῃ ἀπό θρακικός πανελλήνιος πρόδρομος λογοτεχνικῆς ἐργασίας, ἀνήμπορης ν' ἀρνηθῇ τήν ἐπίδρασή του στό τραγούδι καί πλιότερο στό διήγημα».

Γιά τόν Γ. Βιζυηνό ἡ ἔμπνευση ἀπό τή λαϊκή ζωή ἦταν ἄμεσα δεμένη μέ τήν πύρινη ἀγάπη του γιά τήν πατρίδα. Ὅπως γράφει ὁ Κωστής Παλαμάς:» ... ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ καθορίζει, δίνει σχῆμα καί περίγραμμα στήν 'Ελληνική καταγωγή του...».

ΠΗΓΕΣ

Γ. Βιζυηνός, *Τά ἅπαντα*, ἐκδ. Χρίστου Γιοβάνη, 'Αθῆναι 1967.

— *Οἱ Καλόγεροι καί ἡ Λατρεία τοῦ Διονύσου ἐν Θράκῃ*, Θρακική 'Επετηρίς, τόμ. Α' 'Αθῆναι 1897.

— *'Ανά τόν 'Ελικώνα*, 'Αθῆναι 1930.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Βαλέτας, *Γ. Φιλολογικά στό Βιζυηνό*, Θρακικά τόμ. Η' 'Αθῆναι 1937.

Λουκάτος, Δ., *Εἰσαγωγή στήν 'Ελληνική Λαογραφία*, Μ.Ι.Ε.Τ. 'Αθήνα 1978.

Μαμώνη, Κ., *Γεώργιος Βιζυηνός*, 'Ελληνική Δημιουργία, τόμ. Δ' 'Αθῆναι 1949.

Μελᾶς, Σπ., *Γ. Βιζυηνός, ἕνας πρωτοπόρος τοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος*, 'Ελληνική Δημιουργία, τόμ. Δ' 'Αθῆναι 1949.

Μητσάκης, Κ., *'Αναδρομή στίς ρίζες. Γ. Βιζυηνός*, 'Αθήνα 1977.

Ξενόπουλος, Γρ. *Ἅπαντα*, ἐκδ. Μπίρη, τόμ. ΙΑ' 'Αθῆναι.

Παλαμάς Κ., *Τά πρῶτα κριτικά*, 'Αθῆναι 1913.

— Βιζυηνός & *Κρυστάλλης*. Διαλέξεις περί 'Ελλήνων ποιητῶν τοῦ ΙΘ' αἰ., τόμ. Β' 'Αθῆναι 1925.

Παλαμάς, Κ., Βασιλειάδης, Ν., Βελλιανίτης, Θ., *'Εγκώμια Γ. Βιζυηνοῦ*, Θρακικά, Ἔκτακτο τεῦχος, 'Αθῆναι 1931.

Παναγιωτόπουλος, Ι.Μ. *Τά πρόσωπα καί τά κείμενα. Β' 'Ανήσυχα χρόνια*, ἐκδ. ΑΕΤΟΣ, 'Αθῆναι 1943.

Παναγιωτόπουλος Σπ., Γ. *Βιζυηνός, θεμελιωτής τῆς ψυχογραφικῆς πεζογραφίας μας*. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, τόμ. ΙΘ' 'Αθῆναι 1962.

Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Κ., *Λαογραφικές Μαρτυρίες Γ. Βιζυηνοῦ*, 'Αθήναι 1982.

Παπαχριστοδούλου, Π. *'Ο Γ. Βιζυηνός ὡς ποιητής διηγηματογράφος*, Ε.Θ.Μ., 'Ανάτυπο 9 'Αθῆναι 1947.

ΜΟΣΧΟΥ ΚΟΥΚΟΥ

ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ ΜΠΕΗ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟΚΚΛΗΣΙ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

Ένα από τα άρματα που παρήλασαν στο Σουφλιώτικο καρναβάλι την Κυριακή της Τυρινής του 1983 (20-3-83) ήταν και ο Μπέης του Πρωτοκκλησιού. Ταυτόχρονα με την παρουσίασή του, από τις μεγαφωνικές εγκαταστάσεις του Δήμου, ανακοινώνονταν συνέχεια ότι την επόμενη ημέρα (Καθαρή Δευτέρα) θα γίνονταν στο Πρωτοκκλήσι αναβίωση του εθίμου.

Πραγματικά την άλλη μέρα είχαμε την τύχη να παρακολουθήσουμε το έθιμο αυτό που περιγράφεται παρακάτω.

Το χωριό Πρωτοκκλήσι βρίσκεται Βορειοδυτικά του Σουφλίου επάνω στον επαρχιακό δρόμο Μάντρας-Μικρού Δερείου και 7 περίπου χιλιόμετρα από τη Μάντρα. Οι κάτοικοί του ήρθαν πρόσφυγες από το Ακ Αλάν της περιφέρειας Ορτάκιοϊ που ανήκει σήμερα στη Βουλγαρία. Η περιοχή αυτή που αποτελούσε παλιότερα την εκκλησιαστική επαρχία της Μητροπόλεως Λιτίτσης κατοικούνταν από Ελληνικούς πληθυσμούς που ζούσαν στα χωριά Ορτάκιοϊ, Ακ Αλάν, Αηδονοχώρι, Λιτίτσα, Παλικράβα, Μανδρίτσα, Ισεκερδεκλή, Πλαβού, Λειβαδού, Καρά Τεπέ και Κετενλή. Μετά το 1922 οι πληθυσμοί αυτοί μετανάστευσαν στήν Ελλάδα και πολλοί εγκαταστάθηκαν στο Πρωτοκκλήσι. Ο πληθυσμός του χωριού αυτού ήταν στην απογραφή του 1981, 846 κάτοικοι. Οι ασχολίες τους είναι κύρια η γεωργία και η καπνοκαλλιέργεια καθώς και η σηροτροφία. Το εισόδημά τους κρίνεται μέτριο και το βιοτικό τους επίπεδο σχετικά ικανοποιητικό. Ικανοποιητικό πρέπει να θεωρηθεί και το πνευματικό τους επίπεδο γιατί από τα παλιά χρόνια ο αριθμός των αγράμματων ήταν πολύ μικρός, ενώ αντίθετα, (όπως και στα περισσότερα ορεινά χωριά), μεγάλο μέρος των νέων στράφηκε στις ανώτερες σπουδές, με αποτέλεσμα πολλοί καταγόμενοι από το Πρωτοκκλήσι να διαπρέπουν στα γράμματα. Πολλοί από τους κάτοικούς του είχαν ιδιαίτερη κλίση στην έρευνα του ιστορικού παρελθόντος της περιοχής τους ένας δε απ' αυτούς, (ο Απόστολος Τσαγκίδης που για χρόνια πολλά είχε διατελέσει και πρόεδρος της Κοινότητας), είχε υποστηρίξει ότι στην περιοχή του χωριού τους είχε ζήσει στους πανάρχαιους χρόνους ο Ορφέας.

Την επιχειρηματολογία του αυτή στο ότι υπήρχε στο παρακείμενο του ύψωμα, ερείπιο αρχαίου ναού εξαιτίας του οποίου έδωσαν την ονομασία στο χωριό του (Μπας-Κιλισέ = Μεγάλη ή πρώτη εκκλησία που στα ελληνικά αποδόθηκε σε Πρωτοκκλήσι).

Αυτός λοιπόν ήταν ο φυσικός περίγυρος όπου την Καθαρή Δευτέρα του 1983 παρακολουθήσαμε το έθιμο του Μπέη. Συμπληρωματικές πληροφορίες μας έδωσαν ο Άγγελος Τσομπανίδης και ο παππούς Παναγιώτης Τζιομακίδης που επιστατούσε στην καλή διεξαγωγή και τέλεση του εθίμου και έδινε τις απαραίτητες συμβουλές και οδηγίες. Δυστυχώς δεν υπήρχε φωτογράφος κι' έτσι δεν είχαμε φωτογραφίες από την τέλεση του εθίμου.

Το έθιμο αυτό συνηθιζόταν να τελείται κάθε χρόνο και σήμερα δε ακόμη πιστεύουν οι γηραιότεροι ότι μ' αυτό εξασφαλίζονταν η «Ευετηρία», δηλ. η Καλοχρονιά. Μια ή δυό χρονιές που δεν τελέστηκε έδωσε αφορμή σε πολλούς να εκφράσουν την υπόνοια ότι η μη ικανοποιητική παραγωγή οφείλονταν στην μη τέλεση του εθίμου.

Η έναρξη της τελετής και του «δρώμενου» γίνεται από το βράδυ της Κυριακής της Τυροφάγου. Αυτός που ανακηρύχτηκε Μπέης από την προηγούμενη χρονιά, ετοιμάζει το θίασό του από συγχωριανούς του που έχει ο ίδιος επιλέξει.

Ο θίασος αποτελείται από τα εξής πρόσωπα.

1. Ο Μπέης. Χωρικός ντυμένος με αρχοντική φορεσιά. Φορούσε βελούδινο καλπάκι, γούνινο σακκάκι βαλμένο ανάποδα, τσόχινη κεντημένη βράκα και ρουφούσε ναργιλέ.

2. Ο Κριτής. Φορούσε άσπρη ιατρική μπλούζα και ψηλό σκούφο με φτερά. Στα χέρια κρατούσε τεφτέρι με μολύβι.

3. Η Καντίνα (τουρκικά = κυρία). Νέος ντυμένος με γυναικεία κόκκινη ρόμπα και ξανθειά περούκα.

4. Ο Αράπης. Ντυμένος με παραδοσιακή τούρκικη φορεσιά και με το πρόσωπο βαμμένο κατάμαυρο.

5. Η Κατσιβέλα. Χωρικός ντυμένος με στολή γύφτισας και μαυρισμένο πρόσωπο. Είναι στολισμένη με αρμάθες από κρομύδια, σκόρδα κ.ά.

6. Βούργαρ'ς (Βούλγαρος). Συνοδεύει το Μπέη. Ντυμένος με παραδοσιακή ντόπια φορεσιά. Κρατά στα χέρια του το τοπούζι (ρόπαλο) ξύλο φαλλόμορφο και το συνίκι (τενεκέ-ταψί). Στη ζώνη του έχει περασμένα κουδούνια διαφόρων μεγεθών και ανάλογων ήχων, έτσι που όταν κινείται η κάθε κίνησή του συνοδεύεται με τον ήχο των κουδουνιών.

7. Τα βόδια. Τέσσερα (4) παληκάρια ντυμένα τα 2 με κόκκινες και τ' άλλα 2 με μπλε φόρμες. Στο κεφάλι φορούσαν ειδικά σκουφιά με χρωματιστά χαρτόνια που α[illegible] σε 2 κέρατα. Στη ζώνη είχαν περασμένα κυπροκούδουνα δ[illegible]γεθών και ήχων.

Η ακολουθία του «Μπέη» στο Καρναβάλι του Σουφλίου. Αποκριές 1983.

Το «άρμα» του «Μπέη» στο Καρναβάλι του Σουφλίου. Αποκριές 1983.

Την επιχειρηματολογία του αυτή στο ότι υπήρχε στο παρακείμενο του ύψωμα, ερείπιο αρχαίου ναού εξαιτίας του οποίου έδωσαν την ονομασία στο χωριό του (Μπας-Κιλισέ = Μεγάλη ή πρώτη εκκλησία που στα ελληνικά αποδόθηκε σε Πρωτοκκλήσι).

Αυτός λοιπόν ήταν ο φυσικός περίγυρος όπου την Καθαρή Δευτέρα του 1983 παρακολουθήσαμε το έθιμο του Μπέη. Συμπληρωματικές πληροφορίες μας έδωσαν ο Άγγελος Τσομπαπνίδης και ο παππούς Παναγιώτης Τζιομακίδης που επιστατούσε στην καλή διεξαγωγή και τέλεση του εθίμου και έδινε τις απαραίτητες συμβουλές και οδηγίες. Δυστυχώς δεν υπήρχε φωτογράφος κι' έτσι δεν είχαμε φωτογραφίες από την τέλεση του εθίμου.

Το έθιμο αυτό συνηθιζόταν να τελείται κάθε χρόνο και σήμερα δε ακόμη πιστεύουν οι γηραιότεροι ότι μ' αυτό εξασφαλίζονταν η «Ευετηρία», δηλ. η Καλοχρονιά. Μια ή δυό χρονιές που δεν τελέστηκε έδωσε αφορμή σε πολλούς να εκφράσουν την υπόνοια ότι η μη ικανοποιητική παραγωγή οφείλονταν στην μη τέλεση του εθίμου.

Η έναρξη της τελετής και του «δρώμενου» γίνεται από το βράδυ της Κυριακής της Τυροφάγου. Αυτός που ανακηρύχτηκε Μπέης από την προηγούμενη χρονιά, ετοιμάζει το θίασό του από συγχωριανούς του που έχει ο ίδιος επιλέξει.

Ο θίασος αποτελείται από τα εξής πρόσωπα.

1. Ο Μπέης. Χωρικός ντυμένος με αρχοντική φορεσιά. Φορούσε βελούδινο καλπάκι, γούνινο σακκάκι βαλμένο ανάποδα, τσόχινη κεντημένη βράκα και ρουφούσε ναργιλέ.

2. Ο Κριτής. Φορούσε άσπρη ιατρική μπλούζα και ψηλό σκούφο με φτερά. Στα χέρια κρατούσε τεφτέρι με μολύβι.

3. Η Καντίνα (τουρκικά = κυρία). Νέος ντυμένος με γυναικεία κόκκινη ρόμπα και ξανθειά περούκα.

4. Ο Αράπης. Ντυμένος με παραδοσιακή τούρκικη φορεσιά και με το πρόσωπο βαμμένο κατάμαυρο.

5. Η Κατσιβέλα. Χωρικός ντυμένος με στολή γύφτισας και μαυρισμένο πρόσωπο. Είναι στολισμένη με αρμάθες από κρομύδια, σκόρδα κ.ά.

6. Βούργαρ'ς (Βούλγαρος). Συνοδεύει το Μπέη. Ντυμένος με παραδοσιακή ντόπια φορεσιά. Κρατά στα χέρια του το τοπούζι (ρόπαλο) ξύλο φαλλόμορφο και το συνίκι (τενεκέ-ταψί). Στη ζώνη του έχει περασμένα κουδούνια διαφόρων μεγεθών και ανάλογων ήχων, έτσι που όταν κινείται η κάθε κίνησή του συνοδεύεται με τον ήχο των κουδουνιών.

7. Τα βόδια. Τέσσερα (4) παληκάρια ντυμένα τα 2 με κόκκινες και τ' άλλα 2 με μπλε φόρμες. Στο κεφάλι φορούσαν ειδικά σκουφιά με χρωματιστά χαρτόνια που απολήγαν σε 2 κέρατα. Στη ζώνη είχαν περασμένα κυπροκούδουνα διαφόρων μεγεθών και ήχων.

Η ακολουθία του «Μπέη» στο Καρναβάλι του Σουφλίου. Αποκριές 1983.

Το «άρμα» του «Μπέη» στο Καρναβάλι του Σουφλίου. Αποκριές 1983.

8. Δύο Γκαϊντατζήδες με τις γκάϊντες τους παίζουν τοπικούς σκοπούς.

Στη συγκέντρωση αυτή, που φαντάζομαι πως ακολούθησε κι' άλλες με τις σχετικές προεργασίες για εξεύρεση των κουστουμιών και των άλλων αντικειμένων, έγινε η τελική προετοιμασία.

Το πρωί της Καθαρής Δευτέρας όλος ο θίασος συγκεντρώθηκε στο σπίτι του Μπέη όπου αυτός παράθεσε στα μέλη του πρόχειρο πρόγευμα. Αυτό είναι «Το φίλεμα του Μπέη». Από κει αρχίζει η περιφορά σ' όλα τα σπίτια του χωριού. Ο Μπέης περιφέρεται καθισμένος σε δίτροχο αμάξι που σέρνουν τα 4 βόδια. Το αμάξι ήταν στολισμένο με σερπαντίνες, κιλίμια και πολύχρωμα χαρτόνια εικονογραφημένα ενώ γύρω-γύρω είχε τις εξής επιγραφές· μπροστά: «Καλή χρονιά», πίσω: «Πηγή χαράς η εργασία». Δεξιά: «Τη Ρωμιοσύνη μην την κλαίς», και αριστερά: «Αύριο Καθαρά Δευτέρα παίρνουν τα μ... αέρα». Οι επιγραφές αυτές όπως μας άφησαν να εννοήσουμε ήταν εμπνεύσεις της χρονιάς και μάλλον δεν είχαν τίποτα το παραδοσιακό.

Γύρω από τ' αμάξι περιφερόταν όλη η συνοδεία του Μπέη η οποία πήρε στη σειρά όλα τα σπίτια, χορεύοντας με τη μουσική που έπαιζαν οι 2 γκάϊντες. Η κάθε νοικοκυρά που περίμενε στο σπίτι την επίσκεψη αυτού του παραδοσιακού θίασου, κερνούσε ούζο και χαλβά στο Μπέη και τη συνοδεία του, ενώ τους έδινε ως φιλοδώρημα από τα προϊόντα του σπιτού (αυγά, καρύδια, σιτάρι, καλαμπόκι κ.ά.). Από την πλευρά του ο Μπέης με την ακολουθία του έδιναν ευχές ανάλογα με την οικογένεια (καλούς γαμπρούς σε σπίτι με κορίτσια, καλή επάνοδο για ξενητεμένους), πάντοτε όμως και την ευχή για καλή σοδειά (καλά μπερεκέτια). Φεύγοντας ο Μπέης, που διατηρεί τη σοβαρότητά του, ραίνει με σιτάρι τα μέλη της οικογένειας του νοικοκύρη, επαναλαμβάνοντας τις ευχές. Έτσι γυρνώντας όλα τα σπίτια του χωριού, μη παραλείποντας κανένα, γιατί όλες οι νοικοκυρές περιμένουν να φιλοδωρήσουν το Μπέη και να πάρουν τις ευχές του, η συνοδεία με τ' αμάξι κατάφορτο με δοσίματα, καταλήγει αργά το απόγευμα στην αυλή του Σχολείου όπου στο μεταξύ έχει μαζευτεί όλο το χωριό. Παλιότερα η συγκέντρωση αυτή γινόταν στ' αλώνια του χωριού.

Προηγούνται οι γκαϊντες παίζοντας τοπικούς σκοπούς ενώ γύρω απ' τ' αμάξι του Μπέη χορεύουν οι συνοδοί του. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι ότι πολλοί αποπειρώνται ν' αρπάξουν την «Καντίνα» που την φυλάει άγρυπνα ο Αράπης κυνηγώντας όσους το επιχειρούν.

Στην αυλή του σχολείου, στο μεταξύ, έχουν στρωθεί κιλίμια όπου κάθεται ο Μπέης και τρώει την καλοψημένη πίττα που μόλις βγήκε από το φούρνο. Ενώ αρχίζει και συνεχίζεται αυτή η ευωχία, οι μουσικοί με τις Γκάϊντες παίζουν επιτραπέζιους σκοπούς. Έτσι τρώγοντας και πίνοντας ανάβει το κέφι και στήνεται χορός στον οποίο παίρνουν μέρος όλα τα μέλη

Ο «Μπέης» και η συνοδεία του στο Καρναβάλι του Σουφλίου. Αποκριές 1983.

της συνοδείας του Μπέη, με τον ίδιο επικεφαλής και στη συνέχεια με τη συμμετοχή των περισσότερων χωρικών. (Στα παλιότερα χρόνια όλες οι οικογένειες του χωριού έφερναν φαγητά κι' έτρωγαν σε κοινό γεύμα).

Όμως έρχεται η ώρα να τελειώσει ο χορός για να τελεστεί το ιερότερο μέρος του έθιμου. Να λοιπόν ο «Βούργαρ'ς» που τρέχει δεξιά-αριστερά, πάνω-κάτω χτυπώντας το συνίκι με την «τοπούζα» και καλεί τα βόδια να ζεφτούν στο ζυγό. Γιατί ήδη σε μιά γωνιά της αυλής του σχολείου έχει μεταφερθεί ένα άροτρο με το ζυγό του. Τα παληκάρια που κάνουν τα βόδια, ενώ μέχρι τώρα έτρεχαν ατίθασσα, ζεύονται πειθαρχικά στο ζυγό. Ο Μπέης κρεμά απ' το λαιμό του τον «τρουβά» με το σιτάρι πιάνει με τ' αριστερό τη λαβή του αλετριού κι' αρχίζει το όργωμα. Η κατεύθυνση που παίρνουν είναι η συνηθισμένη στο όργωμα απ' τα δεξιά προς τ' αριστερά και αντίθετα με την πορεία του ήλιου (καταηλιού). Να τώρα το αλέτρι που σκίζει συμβολικά τη γη ενώ ακούεται η φωνή του Μπέη:

— Καλά Μπερεκέτια (καλή σοδειά).

Ενώ όμως συμπληρώνεται ο κύκλος κάποιος απ' την ομήγυρη δίνει μια τρικλοποδιά στο Μπέη που πέφτει αμέσως κάτω ανάσκελα. Αυτό, μας εξηγούν, γίνεται για το καλό της χρονιάς. Εδώ, μας εξηγεί ο παππούς

Τζιομακίδης, στα παλιά τα χρόνια, ο Αράπης χάραζε μια γραμμή και τα παληκάρια πηδούσαν σε μήκος το ποιό θα πάει μακρύτερα.

Το αγωνιστικό αυτό στοιχείο θα έχει οπωσδήποτε τη σημασία του.

Μετά το σήκωμα του Μπέη από κάτω, που ασφαλώς θα υποδηλώνει τη νεκρανάσταση, ακολουθεί μια σκηνή που απ' ότι ξέρω δεν απαντάται στο έθιμο αυτό σε άλλη περιοχή. Σε μια καρέκλα που τοποθετείται στο κέντρο της πλατείας κάθετα ο «Κριτής» ο οποίος κάνει πως διαβάζει εφημερίδα. Να όμως που η εφημερίδα παίρνει φωτιά, ο «Κριτής» φεύγει πανικόβλητος, τότε δε έρχεται η «Καντίνα» που μιμούμενη τη στάση των γυναικών, στο μέρος που και η βασίλισσα ακόμα πηγαίνει μόνη της, σβήνει με τον τρόπο αυτό τη φωτιά. Το άναμμα και η κατάσβεση με τον τρόπο αυτό της φωτιάς να ενέχει άραγε μαγικό χαρακτήρα;

Ακολούθησε και πάλι χορός στο τέλος του δε ο Μπέης ανακοίνωσε ποιός θα είναι ο αντικαταστάτης του το επόμενο έτος.

Περιγραφές παρόμοιων τελετών στο Θρακικό χώρο, ή σε μέρη όπου έχουν εγκατασταθεί Θρακιώτες πρόσφυγες, υπάρχουν αρκετές.

Η παλιότερη είναι του Θρακιώτη ποιητή και συγγραφέα Γ. Βιζυηνού που έχει τον τίτλο «Οί καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου έν Θράκη». Δημοσιεύτηκε το 1888 στο περιοδικό «Εβδομάς» και αναδημοσιεύτηκε το 1897 στο περιοδικό «Θρακική επετηρίς». Το κείμενο αυτό κίνησε το ενδιαφέρον των επιστημόνων της εποχής. Έτσι την Αποκριά του 1906 ο Άγγλος αρχαιολόγος R. W. Dawkins επισκέφτηκε τα χωριά της Βιζύης και παρακολούθησε ο ίδιος το «δρώμενο» αυτό που το συσχέτισε με ανάλογα έθιμα της αρχαιότητας, σε μελέτη του που δημοσιεύτηκε Αγγλικά και πήρε μεγάλη δημοσιότητα. Έτσι το έθιμο αυτό που στην Ανατολική και τη Βόρεια Θράκη ονομάζεται «Καλόγερος», έγινε γνωστό σε παγκόσμια κλίμακα κι' από τότε Έλληνες και ξένοι κορυφαίοι επιστήμονες ασχολήθηκαν μ' αυτό που στην αρχή το χαρακτήρισαν σαν «λείψανον τῆς ἀρχαίας διονυσιακῆς λατρείας ἐν Θράκη»[1].

Άλλοι λαογράφοι όπως ο Γ. Μέγας το χαρακτήρισαν Προδιονυσιακό[2].

Ο λαογράφος Κ. Ρωμαίος ασχολήθηκε με το ίδιο έθιμο στην εκτενή μελέτη του «Λαϊκές λατρείες της Θράκης» που δημοσιεύτηκε στον ΙΑ΄ Τόμο του Αρχείου του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού 1944-45 όπου και αναφέρει την μέχρι τότε γνωστή βιβλιογραφία. Έτσι μας

1. Κατερίνας Κακούρη, *Διονυσιακά*, Αθήνα 1964 σελ. 4.
2. Γ. Μέγα, *Ελληνικαί εορταί και Έθιμα της λαϊκής Λατρείας*, Αθήνα 1963 σελ. 101.

πληροφορεί ότι παρόμοιο έθιμο τελούνταν στη Γέννα της Αν. Θράκης, όπου οι μασκαρευόμενοι ονομάζονταν «μπουρμπούτσελοι», «γκλαγκλάδες», «κούκεροι» ή «τζαμάλες». Οι κούκεροι αυτοί έμπαιναν στις αυλές και χόρευαν. «Κάθε νοικοκύρης τους έδινε λίγο σιτάρι, αυγά ή και χειμωνιάτικα λαχανικά»[3]. Στο Ρωμαίο οφείλουμε επίσης την επισήμανση παρόμοιων τελετών στο Θρακικό χώρο που γίνονταν την Τυρινή Δευτέρα στο Κωστή, (που είναι σήμερα στη Βουλγαρία), την Αδριανούπολη και τα γύρω χωριά, το Ορτάκιοϊ, το Σαμακόβι και το Αφκάρι. Μας παραθέτει επίσης και την περιγραφή του Ν. Ροδόοινου, που δημοσιεύτηκε και στα «Θρακικά»[4] για παρόμοιο έθιμο που γίνονταν στο Ορτάκιοϊ. Ο Ροδόοινος του έδωσε την ονομασία «Τα Δημήτρια» επειδή πίστευε ότι η γιορτή είναι καθαρά γεωργική και σκοπό έχει την καλοχρονιά για τα σπαρτά. Τα πρόσωπα που αναφέρει ο Ροδόοινος είναι τα ίδια που είδαμε στο Πρωτοκκλήσι που οι κάτοικοί του κατάγονται από την περιοχή του Ορτάκιοϊ γι' αυτό δε και αβίαστα βγαίνει το συμπέρασμα ότι το έθιμο αυτό όπως τελείται στο Πρωτοκκλήσι είναι το ίδιο μ' αυτό που περιγράφει ο Ροδόοινος.

Ο Κ. Ρωμαίος προχωρώντας παρακάτω αναφέρει άλλες μορφές της λαϊκής λατρείας σε διάφορες άλλες εποχές για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα έθιμα αυτά έχουν καταγωγή πανάρχαιη. Διαπιστώνει ότι «τα σχετικά δρώμενα έχουν καταπληκτική μακροβιότητα, απαντούν στην ιστορική αρχαιότητα και φτάνουν παραλλαγμένα κάπως και κρυμμένα από την κοινή αντίληψη έως τη δική μας εποχή»[5]. Ο ίδιος δίνει την εξήγηση για τη μακροβιότητα αυτή: «... ο αγροτικός λαός και σήμερ' ακόμα από τότε που μεγαλων' η μέρα, τις χειμερινές τροπές παρακολουθεί με συμπάθεια έντονη το μεγάλο δραματικό αγώνα στη φύση, να φύγει η νάρκη και η νέκρα του χειμώνα και να πάρει ο τόπος καλύτερη ζωή. Αυτόνε τον αγώνα τον κάνει μαζύ κι' ο άνθρωπος και δεν κάθεται σταυροχέρι. Σα δε φτάνει η γεωργική φροντίδα, βάνει όλα τα δυνατά του και είναι αυτός που κατορθώνει με την ομαδική προσπάθεια και την πίστη του να διώξει τον κακό χειμώνα και να φέρει μια άνοιξη πλούσια σε τροφές και σοδειά. Και με την απλή αυτή σκέψη φτάνουμε άσφαλτα στους πρόγονούς μας τους πρώτους πως... θέλουν να υποτάξουν την άτεγκτη πολλές φορές φύση και πως με τα διάφορα δρώμενα, την εικονική ή και πραγματική ομαδική συνουσία την διευκολύνουν ή πως με τον εικονικό λόγο και αναγέννηση δίνουν νέα ζωή και ανδρισμό στο παιδί το αδύνατο». Το τελικό συμπέρασμα του Ρωμαίου: «Το έθιμο της Τ. Δευτέρας είναι το

3. Αρχείο Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού τ. ΙΓ΄ σελ. 89.
4. Ν. Ροδόοινου, *τα Δημήτρια*, «Θρακικά τ. ΙΓ΄ σ. 311-320.
5. Κ. Ρωμαίου, όπου παραπάνω σελ. 113.

αρτιώτερο παράδειγμα μιας ευετηρικής τελετής ενιαίας που διατηρείται σε όλους τους Ελληνικούς τόπους με ποικίλες μορφές και ονόματα.

Νεότερη είναι η εργασία της κ. Κατερίνας Κακούρη «Διονυσιακά» διατριβή για διδακτορία που εκδόθηκε στην Αθήνα το Σεπτέμβρη του 1963. Στην εργασία αυτή, μια απ' τις πιο ολοκληρωμένες κατά τη γνώμη μου στο θέμα αυτό, η κ. Κακούρη εξετάζει το δρώμενο του «Καλόγερου» όπως λέγεται και τελείται στην Αγία Ελένη Σερρών, σε αντιπαραβολή με την τελεσή του σε άλλα μέρη της πατρίδας μας και επισημαίνει ότι «παρά τήν ἐξωτερικήν ποικιλίαν των καί τήν ρευστότητα τῆς δράσεώς των, ὑπάρχουν σημαντικά μόνιμα στοιχεῖα, ὑπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά ἀποδεικνύοντα τήν θεμελιακήν των ὁμοιότητα εἰς τάς κατά τόπους παραλλαγάς καί τήν ἱεράν ἐξάρτησίν των»[6].

Η κ. Κακούρη σημειώνει την παρατήρηση του Βιζυηνού ότι η μεταμφίεση των καλόγερων έχει διασώσει πολλά από την πολεμική ενδυμασία των αρχαίων Θρακών. Επισημαίνει επίσης κι' αυτή την ομοιότητα του εθίμου σ' όλα τα μέρη της Θράκης. Αναφέρεται τέλος στη σημασία και το έργο που επιτελεί το κάθε πρόσωπο αυτού του ιερού θιάσου του καλόγερου, θυμίζει τις απόψεις των διαφόρων λαογράφων για την καταγωγή τους και συμπεραίνει για το αναμφισβήτητο της γονιμικής σημασίας της μορφής του Μπέη. Αναφέρεται και στο αγωνιστικό στοιχείο που υπάρχει στο έθιμο του Μπέη-Καλόγερου όπως το είδε η ίδια στην Αγία Ελένη Σερρών και όπως το άκουσε από διάφορες περιγραφές για τα χωριά της Θράκης και θυμίζει ότι αυτό έχει ευετηριακό χαρακτήρα (είναι δηλ. για το καλό της χρονιάς). Αναφέρεται επίσης στην ύπαρξη φαλλόμορφων συμβόλων και στη σημασία που έχουν αυτά ως σύμβολα της γονιμότητας (φαλλόμορφο ήταν το «τοπούζι» του «Βούργαρ'» στο Πρωτοκκλήσι με το οποίο χτυπούσε το «συνίκι») και στη μεγάλη σημασία της πτώσης του πρωταγωνιστή Καλόγερου ή Μπέη που θυμίζει θάνατο ανάσταση ή το θάψιμο και τη βλάστηση του σπόρου.

Το έθιμο του καλόγερου στην Αγία Ελένη Σερρών περίγραψε και η κ. Μαρία Μιχαήλ-Δέδε στον τόμο του περιοδικού «Θρακικά» του 1979 ενώ ο καθηγητής κ. Γρηγόρης Ευθυμίου έχει παρουσιάσει παρόμοια εργασία με τίτλο «Ο Κιοπέκ Μπέης Διδυμοτείχου» στον ΙΘ΄ τόμο του Αρχείου Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού.

Τέλος ο γνωστός συγγραφέας Κώστας Θρακιώτης σε σειρά από εργασίες του που δημοσιεύτηκαν κατά καιρούς στο περιοδικό «Θρακικά Χρονικά» της Ξάνθης τονίζει την ομοιότητα του Καλόγερου καί του

6. Κατερίνας Κακούρη, *Διονυσιακά*, Αθήνα 1963. σελ. 113.

Κιοπέκ Μπέη με τα αρχαία δρώμενα και αποδείχνει ότι οι μορφές αυτές των Θρακιώτικων εθίμων είναι συνέχεια πανάρχαιων μορφών λατρείας. Έχει μάλιστα, ο Κ. Θρακιώτης, επισημάνει ομοιότητες του εθίμου με την τραγωδία «Ιχνευτές» του Σοφοκλή. Ο ίδιος έχει συγγράψει και το θεατρικό έργο «Το χαμόγελο της Μήδειας» όπου παρουσιάζει τους χωρικούς της Θράκης σε στιγμές ευφορίας και έκστασης να γιορτάζουν, με τα παραδοσιακά τους έθιμα, την αναγέννηση της φύσης. Μακάρι να το δούμε κάποτε να παρουσιάζεται σε κάποια Θρακική σκηνή.

Ίδιο λοιπόν το έθιμο όπως τελούνταν παλιότερα στα διάφορα μέρη του Θρακικού χώρου ίδιο σχεδόν στα διάφορα επεισόδια με ελάχιστες παραλλαγές.

Περιφορά του Μπέη στα σπίτια (οι αρχαίοι «αγερμοί»), κεράσματα κρασιού ή ούζου απ' τις νοικοκυρές, ράντισμα της οικογένειας και του σπιτιού με ποικιλία σπόρων που καλλιεργούνται στο χωριό (καταχύσματα με πολυσπόρια), απομίμηση οργώματος με σπορά, αγώνισμα πηδήματος ή διελκυνστίνδα, δείπνο του πρωταγωνιστή Μπέη ή Καλόγερου, θάνατος και ανάσταση, κυκλικός χορός στο μέρος όπου έγινε το όργωμα και ευχές για πλούσια σοδειά (καλό μπερεκέτι) είναι τα χαρακτηριστικά του σημεία παντού όπου κι' αν τελείται.

Πανάρχαιο λοιπόν αυτό το έθιμο όπως παρουσιάζεται στο Πρωτοκλήσι και σ' όλα σχεδόν τα χωριά των περιοχών Διδυμοτείχου και Ορεστιάδας και μέσα στο ίδιο το Διδυμότειχο είναι μια απόδειξη ότι μέσα στους σημερινούς Θρακιώτες η ψυχή των αρχαίων προγόνων που φανερώνει και τη συνεχή παρουσία του Ελληνισμού της Θράκης από τους προϊστορικούς χρόνους ως τις μέρες μας.

B. LENK - ART. BETZ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Α΄

Σημείωμα του Μεταφραστοῦ

Ἡ Ἱστορία τῆς Θράκης πού ἐγράφη ἀπό τους B. Lenk και Artur Betz γιά τό λῆμμα Thrake στην Realenzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft, τόμ. VI A (1936) στ. 414-472 σέ λίγα σημεῖα ἔχει ξεπερασθῆ μέχρι σήμερα, παρά τήν ἔκδοσι νεωτέρων βιβλίων, ὅπως τοῦ J. Wiesner καί τοῦ Chr. Danov. Καί αὐτό ὀφείλεται κυρίως στό ὅτι οἱ δύο συγγραφεῖς στηρίζουν τήν σύνθεσί τους σέ εὐρύτατη γνῶσι καί χρῆσι τῶν ἀρχαίων πηγῶν, πού βεβαίως δέν ἔχουν αὐξηθῆ κατά πολύ στό διάστημα πού διέρρευσε ἀπό τήν δημοσίευσι τοῦ ἄρθρου τους ὡς σήμερα. Ἐκεῖνο πού κυρίως ἔχει ἀλλάξει εἶναι ἡ συσσώρευσις ἀρχαιολογικοῦ ὑλικοῦ ἀπό τίς ἀνασκαφές, κυρίως στήν ἑλληνική καί βουλγαρική (λιγότερο στήν τουρκική) Θράκη καί ἡ ἔκδοσις τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῆς Βουλγαρίας ἀπό τόν καθηγητή G. Mihailov, ἐπάνω στήν ὁποία στηρίχθηκε κυρίως καί ἡ παρακολούθησις τῆς διαδικασίας τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν θρακικῶν φύλων στήν πρόσφατη (Θεσσαλονίκη 1980) διατριβή τοῦ Δ.Κ. Σαμσάρη. Ἄν καί οἱ συγγραφεῖς, ὑποχρεωμένοι νά συνοψίσουν ἕνα τόσο εὐρύ θέμα στά ὅρια ἑνός ἄρθρου, χρησιμοποιοῦν ἕνα λόγο σχεδόν ἐπιγραμματικό, ὡστόσο ἡ σύνοψίς τους δέν παύει νά ἀποτελῆ ἔργο, ὅπου μέ ἐμπιστοσύνη μπορεῖ νά ἀνατρέξη πάντοτε ὁ ἐπιστήμων, ἀλλά καί ὁ ἁπλός φιλάρχαιος ἀναγνώστης πού ἐνδιαφέρεται νά γνωρίση τήν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Θράκης καί τῶν λαῶν πού κατά τήν ἀρχαιότητα κατοίκησαν στά χώματά της. Ἔτσι κρίθηκε ὅτι ἡ δημοσίευσις μιᾶς μεταφράσεως τῆς ἐργασίας τῶν δύο Γερμανῶν ἱστορικῶν κλείνει κάποιο κενό, μιά καί ὡς σήμερα δέν ἔχει δημοσιευθῆ στά νέα ἑλληνικά κάποια ὁλοκληρωμένη ἱστορία τῆς Θράκης, μέ ἐξαίρεσι φιλότιμες, ἀλλά κατ' ἀνάγκη ἀτελεῖς προσπάθειες διαφόρων ἐρασιτεχνῶν ἱστορικῶν.

Το ἄρθρο περιλαμβάνει μετά μία σύντομη εἰσαγωγή ἐννέα κεφάλαια, τά ἑξῆς:

1. Προϊστορία.

2. Ἡ Θράκη καί τό περσικό κράτος.

3. Οἱ Ὀδρύσαι ὡς ἡγετικόν φῦλον. Τήρης. Σιτάλκης. Σεύθης.

4. Διάλυσις τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν. Προσάρτησις τῆς Θράκης εἰς τήν Μακεδονίαν.

5. Ἡ Θράκη ὑπό μακεδονικήν κυριαρχίαν. Ἀλέξανδρος. Λυσίμαχος.

6. Ἀπό τῆς εἰσβολῆς τῶν Γαλατῶν μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας.

7. Ἀπό τοῦ 148 π.Χ. μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως θρακικοῦ ὑποτελοῦς κράτους ὑπό τόν αὐτοκράτορα Αὔγουστον.

8. Ἡ Θράκη ὡς ρωμαϊκόν ὑποτελές περιφερειακόν κράτος μέχρι τῆς μετατροπῆς της εἰς ἐπαρχίαν.

9. Ἡ Θράκη ὑπό ρωμαϊκήν κυριαρχίαν,

καί κλείνει μέ μία «ἐπισκόπησι τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων ἐπί τοῦ ἐδάφους τῆς ἐπαρχίας καί τῆς διοικήσεως Θράκης», πού φθάνει ἕως τά μέσα περίπου τοῦ δου αἰ. μ.Χ. Ἡ μετάφρασις τοῦ ἄρθρου ἔγινε πρίν ἀπό ἀρκετά χρόνια στήν καθαρεύουσα καί δέν μεταγλωττίσθηκε γιά τήν παροῦσα δημοσίευσι, κυρίως διότι αὐτό θά ἀπαιτοῦσε χρόνο καί διότι σημασία ἐδῶ ἔχει τό περιεχόμενο καί ὄχι τό γλωσσικό του ἔνδυμα. Τό πρῶτο μέρος δημοσιεύεται στόν παρόντα τόμο.

Π.Α. Πάντος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὑπό τό ὄνομα Ἱστορία τῆς Θράκης νοεῖται, ἡ ἱστορία τῆς ὑπό Θρακῶν κατοικουμένης περιοχῆς, ἡ ὁποία περικλείεται ἀπό τόν Στρυμόνα, τόν Αἷμον καί τάς ἀκτάς τοῦ Πόντου καί τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἐπειδή εἰς αὐτήν τήν χώραν οἱ Θρᾶκες οὐδέποτε ἔφθασαν εἰς μίαν πλήρη ἕνωσιν, θά ἦτο ὑποχρεωμένος κανείς νά γράψῃ κυρίως τήν ἱστορίαν τῶν ἐπί μέρους φύλων, εἰς τά ὁποῖα ὑποδιαιροῦνται, ὅπως τό ἔπραξεν ἤδη ὁ Τόμασεκ[1]. Ἀλλά τοῦτο εἶναι θέμα ἐπί μέρους ἄρθρων· ὡς ἐκ τούτου καταβάλλεται ἐν τοῖς ἀκολούθοις προσπάθεια νά δοθῇ μία ἐπισκόπησις περί τῶν γεγονότων, τά ὁποῖα ἔλαβον χώραν εἰς τήν Θράκην, περί τῶν ξένων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐκέρδησαν τήν χώραν πλήρως ἤ ἐν μέρει, καί περί τῶν μικροτέρων ἤ μεγαλυτέρων κρατῶν, τά ὁποῖα ἐσχημάτισαν οἱ Θρᾶκες ἐπί τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐδάφους. Ὁ θρακικός *λαός* ἐξῆλθε πανταχοῦ τῶν οὕτω διαγραφομένων ὁρίων· Θρᾶκες κατῴκουν δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος καί βορείως τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Δουνάβεως· οἱ Γέται, ἀκόμη καί οἱ Δᾶκες ὑπῆρξαν Θρᾶκες[2]. Ὅταν ἐδημιουργεῖτο εἰς τήν Θράκην ἕνα μεγαλύτερο κράτος, ἐξήρχετο πέραν τοῦ Αἵμου καί ἐπεζήτει νά φθάσῃ εἰς τόν Δούναβιν. Αἱ συνθῆκαι αὗται καθιστοῦν ἀναγκαῖον νά μή παραμείνωμεν αὐστηρῶς ἐντός τῶν δοθέντων ὁρίων[3].

1. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

Οἱ Θρᾶκες ἦσαν ἀναμφιβόλως ἰνδογερμανικός λαός· τά σποραδικά γλωσσικά ὑπολείμματα ἐπιτρέπουν νά συμπεράνωμε ὅτι ἡ γλῶσσα των

1. S. – Ber. Akad. Wien 1893, 128, IV.

2. Jokl εἰς: Ebert Reallex, XIII 280. Ἡρόδοτ. IV 93: οἱ Γέται εἶναι οἱ γενναιότατοι Θρᾶκες. Σκυμν. 659 κἑξ. ὑπολογίζει τούς Θρᾶκας μέχρι τοῦ Δουνάβεως, εἰς τήν σ. 740 ὅμως ἡ Μεσημβρία εἶναι τό ὅριον μεταξύ Θράκης καί Γετικῆς. Ὁ Δίων Κάσσιος (LI, 22,7) δέν γνωρίζει ἄν ὀφείλη νά κατατάξη τούς Δᾶκας εἰς τούς Γέτας ἤ τούς Θρᾶκας. [Σ.τ.Μ. Ἡ σύγχρονη γλωσσολογία τονίζει τήν διαφορά δακικῆς καί θρακικῆς, βλ. ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 35, 1979, σ. 97].

3. Μία πλήρης σύνθεσις τῆς βιβλιογραφίας ὑπό Kazarow, Cambr. Anc. Hist. VIII κεφ. 17, σ. 781 κἑξ. Ἡ βιβλιογραφία περί τῆς ἀρχαιοτέρας θρακικῆς ἱστορίας, δηλαδή τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, εἰς τοῦ: Casson, «Macedonia, Thrace and Illyria» [Σ.τ.Μ: καί τώρα εἰς : J. Wiesner, Die Thraker, 1963, σ. 45-73].

ἀνῆκεν εἰς τάς Satem. Προσεγγίζουν τούς Σλάβους καί ἰδιαιτέρως τούς Βαλτικούς καί ἀνήκουν συνεπῶς εἰς τούς λεγομένους «εὐρωπαίους Ἰνδογερμανούς»[4]. Διά τοῦτο ἀναζητοῦν τάς ἀρχαιοτάτας οἰκήσεις των εἰς τήν γειτονίαν τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκήσεων τῶν συγγενῶν των, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Σλάβοι ἐπλήρουν, κατά τόν Buga[5], περίπου τήν Πολωνίαν καί τήν Βολυνίαν μεταξύ Βιστούλα καί Δνειπέρου· βορείως τοῦ τείχους τῶν Καρπαθίων κατώκουν — κατά τόν Jokl[5a] — ἐπίσης οἱ Θρᾶκες, οἱ ὁποῖοι ὑπερβάντες τά Καρπάθια εἰσεχώρησαν εἰς τά μεταγενέστερα ἐνδιαιτήματά των. Ὁ E. Meyer[6] ὑπενθυμίζει μία ὁμάδα οἰκισμῶν τῆς ἀρχῆς τῆς χαλκοκρατίας, 2.500-2.000 π.Χ., εἰς τήν περιοχήν τοῦ Δνειστέρου καί τοῦ Δνειπέρου. Οἱ κάτοικοι φαίνεται ὅτι ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ ἐπί τινας αἰῶνας καί κατόπιν μετηνάστευσαν. Ὁ E. Meyer πιστεύει ὅτι δυνάμεθα, κρίνοντες ἐκ τῶν εὑρημάτων, νά σκεφθῶμεν τούς Θρᾶκας. Ἡ μετοικεσία των εἰς τήν μεταγενέστερον παρ' αὐτῶν λαβοῦσαν τό ὄνομα χώραν συμπίπτει περίπου μέ τήν ἀρχήν τῆς 2ας χιλιετίας π.Χ. Ἐνταῦθα πρέπει νά σημειωθῆ ὡς ἐσφαλμένη ἡ ἄποψις, καθ' ἥν ὁ ὑψηλός νεολιθικός πολιτισμός τῶν χωρῶν τοῦ κάτω Δουνάβεως ἦτο θρακικός[7]. Ἡ διαδεδομένη θεωρία εἶναι ὅμως ἐκείνη, καθ' ἥν ἡ ἐπέκτασις τῶν Ἰνδογερμανῶν συμβαδίζει μέ τήν ἐμφάνισιν τοῦ χαλκοκασσιτέρου καί ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποδοθῆ εἰς τούς Θρᾶκας αὐτός ὁ νεολιθικός πολιτισμός[8]. Ἴσως οὗτοι ἐπεκάλυψαν ἕνα προϊνδογερμανικόν πληθυσμόν. Ὁ Casson[9] συμπεραίνει ὅτι ἡ κεντρική Θράκη φαίνεται ὅτι δέν εἶχε ἀνθοῦσα χαλκῆ περίοδον[10]· σημειώνει μίαν διστακτικήν προχώρησιν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ χαλκοῦ εἰς τήν βόρειον καί κεντρικήν Βουλγαρίαν· εἰς τάς θέσεις τῆς χαλκῆς περιόδου θά ἀνήκη καί ὁ μεγαλιθικός κύκλος εἰς Aboba. Οἱ βόρειοι λαοί ἐπίσης θά εἶχον ὑπερβῆ τό πρῶτον τάς ὀρεινάς ἀλύσεις κατά μῆκος τῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου καί θά εἶχον φθάσει ἐπομένως εἰς τήν Τρωάδα καί τήν Μικράν Ἀσίαν. Ὁ Casson[10a] χαρακτηρίζει ἀκόμη αὐτό τό πρῶτον κῦμα ὡς Φρύγας, τῶν ὁποίων ἡ κυρία δύναμις εἶχε μετακινηθῆ εἰς τήν Μικράν Ἀσίαν μέχρι τῆς αὐγῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου. Ὁ Τόμασεκ[11] εἰσήγαγε τήν διαίρεσιν τῶν

4. Περί γλώσσης καί ἀρχικῆς πατρίδος βλ. Jokl εἰς: Ebert Reallex, XIII, 278 κἑξ. Πρβλ. ἐπίσης E. Meyer, G.d.A. I 2², 473. Hirt, «Indogerm.» I 130.
5. Streitberglestgabe 1924, 24.
5a. Jokl. ἔ.ἀ., σ. 296.
6. G.d.A. I 2², 570.
7. Schuchhardt, Alteuropa 155, 283· Wilke εἰς: Ebert Reall. II 280.
8. Π.χ. Menghin, Praehist. Zeitschr. IX, 113.
9. Casson 136, 138 κἑξ.
10. Οὕτως καί ὁ Wilke εἰς Ebert Reallex. II 206
10α. Casson, ἔ.ἀ., σ. 163.
11. S.-Ber. Akad. Wien 1893, 128, Abh. IV.

θρακικῶν φύλων εἰς ἓν φρυγομυσικόν καί ἓν κατ' ἐξοχήν θρακικόν στρῶμα· κατά τόν Kretschmer[12] ὅμως ἡ διαίρεσις αὕτη δέν δικαιολογεῖται. Ὁ Kazarow[13] ὁμιλεῖ δι' ἕνα ἀκμαῖον πολιτισμόν τῆς χαλκοκρατίας κατά τά μέσα τῆς 2ας χιλιετίας.

Πολλαί μαρτυρίαι ὑπάρχουν ὅτι κατά τήν 2αν χιλιετίαν π.Χ. οἱ Θρᾶκες κατεῖχον ἕνα μεγαλύτερον οἰκιστικόν χῶρον παρά βραδύτερον. Ὁ Patsch[14] συμπεραίνει μίαν ἐξάπλωσιν μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς. Ἀσφαλῶς ἐγέμισαν οἱ Θρᾶκες τήν Μακεδονίαν[15]. Καί εἰς τήν μεταγενεστέραν Μακεδονίαν κατῴκουν ἀρκετά θρακικά φῦλα: Σίντιες, Μύγδονες, Κρηστωνες, Βισάλται, Σίθωνες. Καί αἱ νῆσοι εἶχον καταληφθῆ ὑπ' αὐτῶν: ὁ Jokl[15α] παραθέτει τό ἀρχαῖον ὑπό τοῦ Στεφ. Βυζ. παραδοθέν ὄνομα τῆς Θάσου, «*Ὀδωνίς*» ὁμοῦ μέ τούς *Ἠδωνούς* εἰς τόν κάτω Στρυμόνα· τό ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Σαμοθράκης ἦτο (Διοδ. V 47,2) «*Σαόννησος*» καί συνδέεται μέ τό φυλετικόν ὄνομα «*Σάιοι*» (πρβλ. Ἀρχίλοχ. ἀποσπ. 6 Diehl)· κατά τόν Ὅμηρον (Ἰλ. I 594) *Σίντιες* κατῴκουν εἰς τήν Λῆμνον, πρβλ. τούς *Σιντούς* (Διόδ. V 50). Ὁ Ἀνδρίσκος (FHG IV 303,2) λέγει ὅτι ἡ Νάξος εἶχε θρακικόν πληθυσμόν, καί ἡ Κῶς ἴσως κατά τόν Πλούταρχον (Ἠθ. II 352,20 Bernard), ἡ Ἴμβρος κατά τά προσωπωνύμια[15β].

Ὁ Kazarow[16] ἐπικροτεῖ τήν ἄποψιν τοῦ Maiuri[17], ὅτι ἓν θρακικόν

12. Einleitung 212.

13. VIII 534.

14. Österr. Jahresh. X 169 κἑξ.: Ἱκανός ἀριθμός τοπωνυμιῶν θρακικῶν ἀπαντᾶται ἀπό τῆς Ἀπολλωνίας μέχρι τῆς Λιβουρνίας καί ἀπό τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Σάβου· ὁ Σκύμν. 434 γνωρίζει «*Βρύγους*» παρά τό Δυρράχιον, εἰς τήν νότιον Ἰλλυρίαν ὑπάρχει ἡ περιοχή Τραλλία· Βρύγοι καί Τράλλεις ὅμως εἶναι θρακικά φῦλα. Ἰλλυρικά φῦλα εἶχον εἴλωτας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑποτεταγμένοι Θρᾶκες. Ἀντιθέτως πιστεύει ὁ Vulic (Praehist. Zeitschr. IX 81 κἑξ.). Ὁ Τόμασεκ (32) νομίζει ὅτι πρῶτον ἡ πίεσις τῶν Ἰλλυριῶν ἀπώθησε θρακικά φῦλα εἰς τήν ἰλλυρικήν ἐνδοχώραν. Ὁ Jokl εἰς: Ebert Reallex. VI 45 ὑποδεικνύει τούς *Δαρσίους* τῆς Δαλματίας, οἱ ὁποῖοι κατά τόν Ἀππιανόν (Ἰλλ. 2) καί τόν Πλίνιον (Nat. Hist. III 143) ἦσαν Ἰλλυριοί, κατά τόν Ἑκαταῖον (παρά Στεφ. Βυζ. ἰδ. λ.) ἦσαν θρακικός λαός. Ὁ Jokl πρεσβεύει ἐν πάσῃ περιπτώσει τήν ἄποψιν, ἐνταῦθα καί ἰδία εἰς: Ebert Reall. XIII 283, ὅτι οἱ Ἰλλυριοί καί οἱ Θρᾶκες εἶναι ἰδιαιτέρως στενά συγγενεῖς λαοί, οὕτως ὥστε ἐξηγῆται ἡ διακύμανσις τῆς παραδόσεως. Σκέπτεται (σ. 284) κατ' ἐξοχήν ἀπομεμονωμένας μετοικεσίας.

15. Στράβ. X 471. Ἐκεῖ κατῴκουν «*Βρῦγοι Θρῆικες*» (Ἡρόδοτ. VI 45· VII 73)· οὗτοι εἰς τήν μακεδονικήν προφοράν εἶναι οἱ Θρᾶκες Φρύγοι (Στράβ. VII 330 XII 550). Κατ' ἀκολουθίαν ἀρχικῶς οἱ ροδῶνες τοῦ Μίδα εὑρίσκονται εἰς τήν Μακεδονίαν (Ἡρόδοτ. VIII 138· Στράβ. XIV 680· Ἰουστῖν. VII, 1, 11).

15α. Jokl, ἔ.ἀ., σ. 283.

15β. Jokl, ἔ.ἀ., σ. 283.

16. Kulturgesch der Thraker 3.

17. Rendiconti della R. Accademia XIX 353, XX 632 κἑξ.

ρεῦμα προεχώρησε μέχρι τῆς Κρήτης. Ὁ Διόδωρος[18] γνωρίζει τούς Θρᾶκας ὡς θαλασσοκράτορας· ἐφόσον κατά τήν ἱστορικήν ἐποχήν δέν ἦσαν οὗτοι ναυτικός λαός, ἡ εἴδησις δύναται νά ἐξηγηθῆ μόνον ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τῆς κατοικήσεως τῶν νήσων[19].

Συνεπῶς αἱ ἀρχαῖαι πληροφορίαι περί Θρακῶν εἰς τήν κεντρικήν Ἑλλάδα δέν φαίνονται ἀβάσιμοι· κατά τήν καθόδόν του ὁ ἰσχυρός οὗτος λαός ἠτο ὑποχρεωμένος νά ἔλθη κατά μικρά ἅλματα πρός Νότον, ἰδιαιτέρως ἐάν — ὅπως ἀργότερα κατά τήν διείσδυσιν τῶν Ἰλλυριῶν — ἐξησκήθη πίεσις ἐπί τῶν μαζῶν. Ἀσφαλῶς ὑπετέθη κάποια ἀλήθεια εἰς τάς διηγήσεις περί θρακικῶν ἐκστρατειῶν — πρό παντός διότι ἡ θρακική θρησκεία εἶχε πολλά νά δώση εἰς τούς Ἕλληνας καί οὗτοι ἀνεζήτησαν τήν ἀπαρχήν τῆς ὠδικῆς τέχνης των εἰς τούς βαρβάρους τοῦ Βορρᾶ[20]. Αἱ σπουδαιότεραι θέσεις εἶναι: Θρᾶκες εἰς τήν Βοιωτίαν[21]. Θρᾶκες εἰς τήν Φωκίδα[22]. Κατά τόν Παυσανία (141,9) ὁ Τηρεύς ἀποθνήσκει εἰς αὐτά τά Μέγαρα. Οἱ Kretschmer[23], Hirt[24], Kazarow[25], Busolt[26] von Wilamowitz[27] ἔχονται στερρῶς τῆς παραδόσεως, καθώς καί ὁ Jokl[27α]· ὡς μυθώδης ἀποκρούεται αὕτη ὑπό τοῦ Τόμασεκ[27β] καί τοῦ Beloch[27γ].

Σχέσεις μεταξύ Θρακῶν καί Ἑλλήνων τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς δύνανται νά βεβαιωθοῦν διά τῆς ἀνευρέσεως ἑνός ξίφους τῆς τρίτης ὑστερομινωϊκῆς περιόδου μεταξύ Σόφιας καί Φιλιππουπόλεως[28]. Ἐδοκίμασαν ἐπίσης νά ἑρμηνεύσουν ὡς θρακικόν καί τόν διακοσμητικόν τύπον τῆς κρεμαμένης σπείρας εἰς τήν Τροίαν καί τάς Μυκήνας[29]. Ἂν σκεφθῆ κανείς ὅτι ἡ Ἰλιάς, ἔστω καί ἐάν διατηρῆ παναρχαίαν ὕλην, ἀνήκει ὡστόσο εἰς τήν πρώτην χιλιετίαν, εἶναι δύσκολον νά συναγάγωμεν ἐξ

18. VII 11 (παρ' Εὐσεβ. Χρον. I 225 Schoene).
19. Kazarow, Kulturgesch. 3,6.
20. Hiller von Gaertringen, De Graecorum fabulis ad Thraces pertinentibus, Berlin 1886.
21. Ἑλλάνικος FHG 154· Στράβ. X 471. IX 401. 410. Παυσ. IX 16, 4. Πολύαιν. VII 43.
22. Θουκ. II, 29 Στράβ. IX 423.
23. Einleitung 242.
24. Indogerm. I 129.
25. Klio XVII 20.
26. GG II² 79 A.
27. Gl. d. Hell. I 52.
27α. Jokl, ἔ.ἀ., σ. 282.
27β. Tomaschek, σ. 33.
27γ. Griechische Geschichte I 1, σ. 77 κέξ.
28. Casson 135.
29. Schmidt, Zeitschr. für Ethnologie XXXVI 626 κέξ.

αὐτῆς ἀσφαλεῖς γνώσεις διά τήν «μυκηναϊκήν ἐποχήν», τῆς Θράκης. Ὁ ἥρως Πείροος (Ἰλ. IV 517) ἔρχεται π.χ. ἀπό τήν Αἶνον — ἡ πόλις αὐτή ἐφημίσθη πολύ ὡς ἑλληνική πόλις κατά τούς μεταγενεστέρους αἰῶνας τό πρῶτον· οἱ Θρᾶκες ἡγεμόνες Ἀκάμας καί Πείροος (Ἰλ. II 844) φέρουν ἑλληνικά ὀνόματα.

Ὁ Ὅμηρος φημίζει τά θρακικά ξίφη[30] καί τόν θρακικόν οἶνον τοῦ Ἰσμάρου[31]. Ὅτι οἱ Θρᾶκες, εἰς τήν κατοχήν τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο πλούσια καί γενναίως προστατευόμενα ὀρυχεῖα, ἐγνώριζον τήν σιδηρουργίαν, εἶναι ἐμφανές (Ἡρόδοτ. II 167). Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι οἱ Θρᾶκες τοποθετοῦνται διά τῶν οἰκήσεων των γεωγραφικῶς ἐντός τοῦ Ἑλλησπόντου (Ἰλ. II 845 κἑξ). Ἐκεῖ τούς ἀντικρύζει κανείς ἐκ τῆς Ἀσίας. Ὁ Beloch[32] χαρακτηρίζει τά χωρία τῆς Ἰλιάδος, εἰς τά ὁποῖα παρουσιάζονται Θρᾶκες, ὡς νεωτέρας ἐπεξεργασίας.

Ὡς καί διά τόν ἑλληνικόν κόσμον, καί διά τόν θρακικόν ἡ εἰσβολή τῶν ἰλλυρικῶν φύλων ὑπῆρξεν ὡσαύτως εἰς βαρύς συγκλονισμός. Οἱ Ἰλλυριοί ἐξεχύθησαν πιθανόν κατά τόν 13ον αἰ. π.Χ. ἀπό βορειοδυτικά εἰς τό ΒΔ τμῆμα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καί ἐτάραξαν τά βορειοδυτικά ἑλληνικά φῦλα. Αἱ συνέπειαι ἦσαν τό μέν ἔλλειψις χώρου καί ἡ ἔξοδος συνωθηθέντων θρακικῶν φύλων εἰς τήν Ἀσίαν (ἡ λεγομένη «φρυγική μετανάστευσις» κατά τάς ἀρχάς τοῦ 12ου αἰ. π.Χ.)[33], τό δέ ἐπιμειξία μέ τούς Ἰλλυριούς. Ὁ σπουδαιότερος αὐτῶν τῶν ἐπιμείκτων λαῶν εἶναι *οἱ Παίονες* εἰς τόν ἄνω Ἀξιόν μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Μοράβα, ἡ ὁποία κατά τήν ἀκολουθοῦσαν περίοδον θεωρεῖται περίπου ὡς ὅριον μεταξύ Ἰλλυριῶν καί Θρακῶν[34]. Ἡ μεταναστευτική κίνησις δέν κατεσίγασεν ἀμέσως· μιά τελευταία ἰσχυρά πρόοδος ἔφερε κατά τόν 7ον αἰ. π.Χ. εἰς τήν Μικράν Ἀσίαν Θρᾶκας, ἰδίᾳ τούς Βιθυνούς, οὗτοι δι' ἐγκατεστάθησαν εἰς τήν βορειοδυτικήν γωνίαν, κατέναντι τοῦ Βυζαντίου[35]. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον

30. Π.χ. Ἰλ. XIII 577. Ἕνα θρακικόν φῦλον φέρει σχεδόν ὡς κύριον ὄνομα τόν χαρακτηρισμόν *«μαχαιροφόροι»* (RE, τ. XIV, σ. 138).

31. Ὀδ. IX 196.

32. GG I 1, 187.

33. Kretschmer, Einleitung 211. E. Meyer, G.d.A. I 2[1], 473.

34. Kretschmer, Einl. 245. Jokl εἰς: Ebert Reall. I 92: Ἰλλυριοί καί Θρᾶκες ἔρχονται εἰς ἐπαφήν περίπου εἰς τήν περιοχήν τῆς ἀρχαίας Δαρδανίας μέ τήν πόλιν Ναϊσσόν, σήμερα Νίς. Casson 287: Ἀνατολικόν ὅριον τῆς Ἰλλυρίας περίπου ἡ δίοδος Μοράβα-Ἀξιοῦ. Περί τῶν Παιόνων ὡς ἐπιμείκτου λαοῦ: Kazarow, Klio XVIII 25. Menghin, Mitteil. d. anthropol. Gesellsch. 1917, 34. Ἤδη πρό τῆς κατά τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου οὗτοι διέσχιζον τήν θρακικήν περιοχήν μέχρι τῆς Περίνθου (Ἡρόδοτ. V 1).

35. Kretschmer, Einl. 211, E. Meyer, G.d.A. I 2[3], 473.

τούς Βιθυνούς ἐντελῶς ὡς Θρᾶκας[36]. Κατά τόν 7ον αἰ. παρατηρεῖται μία ἰδιαιτέρως ἰσχυρά προώθησις τοῦ σκυθικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τό Siebenbürgen[37]· ἴσως αὐτή ἦτο ἡ ὥθησις, ἡ ὁποία ἠνάγκασε τούς Βιθυνούς νά μεταναστεύσουν.

Ἐν τῷ μεταξύ κατά τόν 8ον αἰ. ἤρχισεν ὁ ἑλληνικός ἀποικισμός καί τήν θρακικήν ἀκτήν περιέβαλε ἐντός ὀλίγου εἰς στέφανος ὀνομαστῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐν μέρει, συμφώνως πρός τό ὄνομά των, ἱδρύθησαν ἐπί τοῦ ἐδάφους παλαιοτέρων θρακικῶν οἰκισμῶν· ἂς ἐνθυμηθῶμεν τήν θρακικήν Χαλκιδικήν, τά Ἄβδηρα, τήν Μαρώνειαν, τήν Αἶνον, τήν οἴκησιν τῆς Χερσοννήσου, τήν Πέρινθον, τήν Σηλυμβρίαν, τό Βυζάντιον, τήν Ἀπολλωνίαν, τήν Ἀγχίαλον, τήν Μεσημβρίαν. Παρά τάς μεγάλας πόλεις ὑφίσταντο πολλαί μικρότεραι ὀχυραί θέσεις, τά *«τείχη ἐπί Θράκης»* Ἡρόδοτ. VI 33). Οἱ Ἕλληνες δέν ἦσαν πάντοτε εὐχαρίστως ἀποδεκτοί: ὁ πρῶτος ἱδρυτής τῶν Ἀβδήρων ἐξεδιώχθη ὑπό τῶν Θρακῶν (Ἡρόδοτ. I 168)· ὀνομασταί ἐγένοντο ἰδίᾳ αἱ προσπάθειαι τῶν Ἀθηναίων νά ἐγκατασταθοῦν εἰς τάς Ἐννέα Ὁδούς, εἰς τήν θέσιν τῆς μεταγενεστέρας Ἀμφιπόλεως, ἔνθα οὗτοι ἠτύχησαν δῆθεν ἐννεάκις (Σχόλ. Αἰσχ. 2, 31). Εἰς ταῦτα προσετέθησαν καί αἱ κτήσεις Ἑλλήνων ἰδιωτῶν· ὁ Πεισίστρατος εἶχεν ἐπιχειρηματικάς ἐπαφάς μέ τήν περιοχήν τῶν μεταλλείων εἰς τόν κάτω Στρυμόνα καί ἐλάμβανε ἐκεῖθεν μισθοφόρους, ἀσφαλῶς Θρᾶκας (Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολιτ. 15). Κατά τήν ἐποχήν αὐτήν ὁ Μιλτιάδης ὁ Κυψέλου ἔλαβε κτῆσιν εἰς τήν Χερσόννησον καί τήν ἀπέκλεισε διά μακροῦ τείχους ἀπό τούς ἐχθρικούς Θρᾶκας[38]. Ὁ Θουκυδίδης, τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ Ὄλορος φέρει θρακικόν ὄνομα, κατεῖχε χρυσωρυχεῖα εἰς τήν Θράκην, ἐκεῖ ἔγραψε τό ἔργον του καί ἐπίσης ἐκεῖ πρέπει νά ἀπέθανεν[39]. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχεν εἰς τήν Βισάνθην (ἔπειτα Ραιδεστόν) ἕνα πύργον[40].

Τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικός τρόπος ζωῆς καί πολιτισμός ἐπέδρασε πανταχοῦ εἰς τά παράλια τῆς χώρας καί εἰσῆλθε εἰς τό ἐσωτερικόν[41]. Ἤδη κατά τόν 6ον αἰ. τά θρακικά φῦλα εἰς τόν κάτω Στρυμόνα ἔκοπτον νομίσματα κατά τό μιλησιακόν ἢ εὐβοϊκόν σύστημα[42]. Πολύ ὡραῖα ταφικά

36. π.χ. Ἡρόδοτ. III 90. Ἀρριαν. FHG III 593, 37.

37. Wilke εἰς Ebert Reallex XII 235 (Σ.τ.Μ.: Δυτ. Ρουμανία).

38. Ἡροδοτ. VI 34. Ἀνεκαινίσθη τό ἔτος 447 ὑπό τοῦ Περικλέους (Πλουτ. Περικλ. 19), τό 398 ὑπό τοῦ Σπαρτιάτου Δερκυλίδα (Ξενοφ. Ἑλλην. III 2, 9. Διόδ. XIV, 38).

39. Θουκ. IV 105 Πλούτ. Κίμων 4 Ἠθικ. III 567, 10 Bern. Perdrizet, Klio X 21.

40. Πλουτ. Ἀλκιβ. 35· Ἠθικ. I 127, 14 Bern. Διόδ. XIII 66. Παρά Λυσία 14, 38 ὀνομάζεται εἰρωνικῶς *«πολίτης Θράκης»*.

41. Περί τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως: Seure, Rev. arch. 1922, 49 κέξ.

42. Beloch GG I 1, 293. Kazarow VIII 542.

εὑρήματα ἔχομεν ἤδη ἀπό τό τέλος τοῦ 6ου αἰ. π.Χ.[43], εἰς τάφους ἐπίσης ἀνευρέθησαν ὡραιότατα ἑλληνικά εἰσηγμένα εἴδη ἀπό τά μέσα τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.[44]. Μάλιστα ἐντυπωσιακῶς φαίνεται ἡ ἑλληνική ἐπίδρασις εἰς ἕνα χρυσοῦν δακτύλιον, ὁ ὁποῖος φέρει μίαν θρακικήν ἐπιγραφήν μέ ἑλληνικά γράμματα[45]. Ὁ δακτύλιος εἶναι τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰ.· ὁ Hirt[46] ἡρμήνευσεν τάς λέξεις τῆς ἐπιγραφῆς ὡς διατεταγμένας εἰς δύο ἑξαμέτρους — ὥστε δέν ἔχομε μόνον ἑλληνικήν γραφήν, ἀλλά καί ἑλληνικόν μέτρον. Μία κύλιξ ἀπό ἕνα τάφον τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.[47] φέρει τήν ἐπιγραφήν ΚΟΤΥΟΣ ΕΓΓΙΣΤΩΝ, ἑρμηνευομένην ὡς *«Κότυος Ἐγγιστῶν [δυνάστου]»* (ἴσως θά ἠδύνατό τις νά ἐξηγήσῃ τάς λέξεις ὡς ἀνάθημα καί νά χωρίσῃ ἄλλως: *«Κότυος ἐγ (=ἐν) γῇ ἵστων»*, δηλαδή αἱ δύο συνανήκουσαι κύλικες).

Παρά τήν ἑλληνικήν ἐπίδρασιν σπουδαία ὑπῆρξεν καί ἡ σκυθική. Οἱ Σκύθαι δέν κατῴκουν μόνον βορείως τοῦ κάτω Δουνάβεως· εἶχον προχωρήσει καί εἰς τήν Δοβρουτσᾶ[48], ὅπου συνηντήθησαν μέ τά θρακικά φῦλα τῶν Γετῶν. Ὁ Ἀθήναιος (XII 524d) ἐκθέτει ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Σκυθῶν ἔστιζον τάς τῶν Θρακῶν, διά νά τάς ὀνειδίσουν· ἀπό τοῦ χρόνου ἐκείνου θά εἶχον αἱ Θρᾷσσαι τό ἔθιμον, νά ἀποκρύπτουν τό ὄνειδός των. Τοῦτο βεβαίως εἶναι αἰτιολογικός μῦθος, ἀλλά μαρτυρεῖ περί τῆς ἐπαφῆς τῶν λαῶν. Ὁ Στράβων (VII 296.313) γνωρίζει τήν ἐπιμειξίαν τῶν λαῶν, ἥτις ἐτελέσθη εἰς ἀμφοτέρας τάς πλευράς τοῦ Δουνάβεως μεταξύ Σκυθῶν, Σαρματῶν καί Θρακῶν. Ἤδη κατά τάς ἀρχάς τοῦ 5ου αἰ., εὐθύς μετά τήν σκυθικήν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου, ὁ Μιλτιάδης, ὁ ὁποῖος εἶχε νυμφευθῇ μίαν Θρᾷσσα βασιλόπαιδα, ἠναγκάσθη νά ἐγκαταλείψῃ προσωρινῶς τήν Χερρόννησον ἐν ὄψει μιᾶς σκυθικῆς εἰσβολῆς (Ἡρόδοτ. VI 40). Ἰδιατέρως ἰσχυρά φαίνεται ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἰς τούς τάφους τῶν μέσων ἢ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.[49].

Συνοψίζοντες δυνάμεθα νά εἴπωμεν τά ἀκόλουθα περί τῆς ἐποχῆς πρό τῆς εἰσόδου τῶν Θρακῶν εἰς τήν ἱστορίαν: Ὅλα τά παράλια καί τά πρός τήν θάλασσαν μέρη ἦσαν εἰς ἑλληνικάς χεῖρας· ἡ τύχη τοῦ λαοῦ, δηλ. τῶν πολλῶν μικρῶν καί μεγαλυτέρων φύλων ἀπεφασίζετο καθ' ὁλοκληρίαν εἰς

43. Filow, Arch. Jahrb. 1930, 322.

44. Filow, Bull. de L'Inst. archéol. Bulgare VI, πρβλ. Berl. Phil. W. 1934, 726.

45. Kretschner, Glotta VI 74, VII 86. Detschew, Glotta VII 81, καί τελευταῖον Blumenthal, Indogerm. Forsch. LI 113 κέξ.

46. Indogerm. Forschungen XXXVII 209 κέξ.

47. Seure, Revue archeol. 1922, 61 κέξ: Filow, Röm. Mitt. 1917, 53.

48. Jokl 298. Κατά τόν Weiss, Zur Kunde der Balkanhalbinsel XII 24, ἡ εἴσοδος τῶν Σκυθῶν συμπίπτει μέ τό πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

49. Wilke εἰς: Ebert II 207. Casson 242. 246. Filow, Römisch. Mitt. 1917, 66. Kazarow, VIII 557 κέξ.

τήν ἐνδοχώραν. Παρά τάς ἰσχυράς ἐμπορικάς σχέσεις καί παρά τήν ἀνωτερότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ὑλικοῦ καί πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ὁ λαός δέν ἐξελληνίσθη — μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου δέν γνωρίζομε κανένα Θρᾶκα ἡγεμόνα μέ ἑλληνικόν ὄνομα. Ἡ γραφή φαίνεται ὅτι εἰσήχθη ἁπλῶς ὡς ἕτοιμον κατασκεύασμα καί ὁ μνημονευθείς ἀνωτέρω χρυσοῦς δακτύλιος εἶναι μέχρι τοῦδε τό μοναδικόν μνημεῖον τῆς θρακικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ὅμως εἰς τήν πατρώαν χώραν δέν παρεμερίσθη ἐντελῶς ἀπό τήν ἑλληνικήν γλῶσσαν.

B. Lenk

2. Η ΘΡΑΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἡ ἐκστρατεία κατά τῶν Σκυθῶν τοῦ Δαρείου περί τό 513 π.Χ. (Ἡρόδοτ. IV 89 κἑξ.) ἐκινήθη διά τῆς Θράκης, οὐχί μακράν τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς χώρας. Ἀπό τάς τοποθεσίας, τάς ὁποίας προσήγγισεν τό στράτευμα μετά τήν διέλευσιν τοῦ Βοσπόρου, μνημονεύονται πρῶτον αἱ 38 περίφημοι πηγαί τοῦ Τεάρου. Ἡ ἑπομένη θέσις τῆς ἐκστρατείας εἶναι ὁ Ἀρτίσκος εἰς τήν Ὀδρυσικήν. Ἡ διέλευσις τοῦ Αἵμου δέν ἐξαίρεται, ὅπερ συνηγορεῖ εἰς τό ὅτι ὁ βασιλεύς δέν ἀπεμακρύνθη πολύ ἀπό τήν παραλίαν. Τά θρακικά φῦλα, διά τῆς περιοχῆς τῶν ὁποίων διῆλθεν, παρεδόθησαν ἀμαχητί. Ὀνομαστί ἀναφέρονται οἱ Θρᾶκες τῆς Σαλμυδησσοῦ, δηλαδή οἱ Θυνοί, καί οἱ κατοικοῦντες εἰς τήν ἐνδοχώραν τῆς Ἀπολλωνίας καί τῆς Μεσαμβρίας, πιθανόν φῦλα ὀδρυσικά. Μέ τά ὀνόματα αὐτῶν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος τούς Σκυρμιᾶνας (; ἀκρωτηριασμένη λέξις) καί τούς Νιψαίους (ἴσως ἕν θυνικόν φῦλον). Ὁ Δαρεῖος ἠναγκάσθη νά πολεμήση τό πρῶτον μέ τούς Γέτας. Εἰς τήν βεσσαραβικήν στέππαν μεταξύ Δουνάβεως καί Δνειστέρου δέν προεχώρησεν πολύ, ὡς γνωστόν· μετά τήν ἐκστρατείαν του ἔπλασσαν τόν μῦθον μιᾶς ἐκστρατείας τοῦ Σεσώστριος ἕως τήν Θράκην (Διόδ. I 55· ἀντιστρόφως οἱ Σκύθαι καί αἱ Ἀμαζόνες, προελαύνοντες ἀπό τήν Ἀσίαν εἰς τήν Εὐρώπην, ἔρχονται μόνον ἕως τήν Θράκην, ὅπερ διά τούς Σκύθας εἶναι ὀρθόν: Διόδ. II 43.46).

Ἐπειδή οἱ Πέρσαι εἰς οὐδέν ἐμπόδιον προσέκρουσαν εἰς τά ἀνατολικά τῆς Θράκης καί ἡ νοτία παραλία ὑπέσχετο τό ἄνοιγμα μιᾶς σπουδαίας ὁδοῦ καί πλούτη, ὁ Μεγάβαζος ἀφέθη εἰς τήν χώραν διά περαιτέρω κατακτήσεις. Ὅταν ὁ Ἡρόδοτος λέγη (V 2), ὅτι οὗτος ἐξεστράτευσε διά τῆς Θράκης, ὑποτάσσων πᾶν φῦλον καί πᾶσαν πόλιν εἰς τόν μέγα βασιλέα, ἀντιλαμβάνεται κανείς τοῦτο μόνον προκειμένου περί τῶν νοτίων παραλίων (σαφῶς V 10). Καί ὁ βασιλεύς τῶν Μακεδόνων Ἀμύντας ἠναγκάσθη τότε νά ὑποταχθῆ. Ἡ παραλιακή ὁδός διησφαλίσθη μέ φρούρια (π.χ.

ὁ Δορίσκος εἰς τόν Ἕβρον, ἡ Ἠιών εἰς τόν Στρυμόνα). Μόνον εἰς τήν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος (μάχαι μέ τούς Παίονας, οἱ ὁποῖοι, μεταφυτευθέντες εἰς τήν Ἀσίαν, ἄφησαν ἐλευθέραν τήν ὁδόν εἰς θρακικά φῦλα) διεισέδυσαν βαθύτερον εἰς τό ἐσωτερικόν[1]. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου (Ἡρόδοτ. V, 43) τό ἔτος 492 ἐστερέωσε καί διηύρυνε τήν περσικήν κυριαρχίαν[2]. Τό ἔτος 480 οἱ Θρᾶκες ὑπεχρεώθησαν νά παράσχουν στρατιωτικήν δύναμιν εἰς τόν βασιλέα Ξέρξην (Ἡρόδοτ. VII, 110.185. Διόδ. XI, 3· εἰς τόν στρατόν τοῦ Μαρδονίου τό 479: Ἡρόδοτ. IX, 32. Διόδ. XI, 28). Ὁ Ξέρξης μετέβη ἀπό τῆς Χερσοννήσου παρά τόν Μέλανα κόλπον καί τήν πόλιν Αἶνον εἰς Δορίσκον. Οὕτως ὀνομάζεται ὑπό τοῦ Ἡροδότου (VII, 59) ὁλόκληρος ἡ παρά τάς ἐκβολάς τοῦ Ἕβρου πεδιάς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σέρρειον, ἀλλά καί ἓν φρούριον αὐτόθι. Μετά τήν μεγάλην ἐπιθεώρησιν τῶν στρατευμάτων ὠνόμασε ἕνα νέον «*ὕπαρχον*» εἰς τόν Δορίσκον (Ἡρόδοτ. VII 105). Ὡς ἔθνη, διά τῆς χώρας τῶν ὁποίων διῆλθεν ὁ στρατός, κατονομάζει ὁ Ἡρόδοτος (VII, 110) τούς Παίτους, τούς Κίκονας, τούς Σαππαίους τούς Δερσαίους, τούς Ἠδωνούς, τούς Σάτρας. Ἡ ἀπαρίθμησις ἀκολουθεῖ τήν Α. — Δ. κατεύθυνσιν τῆς προελάσεως: οἱ Παῖτοι καί οἱ Κίκονες κατοικοῦν εἰς τήν πεδιάδα τοῦ Δορίσκου, οἱ Ἠδωνοί παρά τόν Στρυμόνα. Οἱ Σάτραι κατονομάζονται τελευταῖοι, διότι οὗτοι, κάτοικοι τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Ροδόπης, ἠδυνήθησαν πάντοτε νά διατηρήσουν τήν ἐλευθερίαν των καί ἔναντι τῶν Περσῶν· ἐκτός τούτου ὁ ἱστορικός (VII 112) τούς γνωρίζει εἰς τήν μεταλλοφόρον περιοχήν τοῦ Παγγαίου μαζί μέ τούς Πίερας καί τούς Ὀδομάντας. Ἡ ὁδός τοῦ Ξέρξου ἐφυλάσσετο κατά τόν Ἡρόδοτον (VII, 115) ἀκόμη κατά τήν ἐποχήν του ὑπό τῶν Θρακῶν· ἐπίσης κατά τόν Λίβιον (XXXIX, 27, 10), ἡ παλαιά βασιλική ὁδός παίζει ρόλον τινα εἰς συνοριακάς διενέξεις μεταξύ Μαρωνείας καί Φιλίππου τῆς Μακεδονίας κατά τόν 2ον αἰ. π.Χ. Τό μῖσος ὅμως, τό ὁποῖον ἐξήφθη εἴς τινας Θρᾶκας κατά τῶν ξένων, ἀποκαλύπτεται εἰς τήν βαρβαρικήν ἐκδίκησιν, τήν ὁποίαν ἔλαβε ἀπό τούς υἱούς του ὁ βασιλεύς τῶν Βισαλιῶν (εἰς τήν μεταγενεστέραν Μακεδονίαν, δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος), διότι οὗτοι ἐναντίον τῆς θελήσεώς του ἠκολούθησαν τήν ἐκστρατείαν (Ἡρόδοτ. VII, 116). Εἰς Πέρσης ἐθυσιάσθη ὑπό τῶν Θρακῶν εἰς τούς θεούς μετά τήν φυγήν τοῦ Ξέρξου ἀπό τῆς Χερσοννήσου τό 479.

Ἂν ἡ Θράκη εἶχεν διοργανωθῆ ἤδη ὑπό τῶν Περσῶν ὡς σατραπία, εἶναι ἀμφίβολον. Οὐδέποτε μνημονεύεται σατράπης. Ὁ Ἡρόδοτος (VII

1. E. Meyer, G.d.A. III 172.
2. Wilcken, GG[1] 97. Berve, GG I 223.

105 κἑξ.) μόνον «ὑπάρχους» γνωρίζει εἰς τάς ὀχυράς θέσεις καί εἰς τόν Ἑλλήσποντον. Ἴσως ἡ ὑποταγή δέν ἐθεωρεῖτο ἀκόμη ὡς συντελεσθεῖσα καί αἱ πρόσοδοι δέν εἶχον διευθετηθῆ εἰσέτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς σατραπικῆς τάξεως[3]. Μετά τήν ἥτταν εἰς τήν Ἑλλάδα, αἱ ὀχυραί θέσεις-βάσεις, τάς ὁποίας εἶχον εἰς τήν Θράκην, δέν ἐγκατελείφθησαν. Τό πρῶτον ὁ ἐπιθετικός πόλεμος τῶν Ἑλλήνων ἤγαγε τό 476/5 τόν Κίμωνα μέ στρατόν καί στόλον εἰς τά θρακικά παράλια· ἀλλά ὁ Βόγης ἀντέταξε ἀντίστασιν εἰς τήν Ἠιόνα παρά τάς ἐκβολάς τοῦ Στρυμόνος καί ὁ Δορίσκος ἐκράτησε ἐπί τινα ἔτη ἀκόμη (Ἡρόδοτ. VII 110 κἑξ)[4].

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεπειράθησαν ἀνεπιτυχῶς κατ' ἀρχάς νά ἐγκατασταθοῦν εἰς τήν μεταλλοφόρον περιοχήν τοῦ κάτω Στρυμόνος· ἐκεῖ ἔπρεπε νά διεξαγάγουν σκληροτάτους πολέμους μέ τούς Θρᾷκας, οἱ ὁποῖοι ἤδη εἰς τάς μάχας περί τήν Ἠιόνα εἶχον ὑποστηρίξει τόν Βόγην μᾶλλον παρά αὐτούς (Πλούτ. Κίμων 7). Καί οἱ Πέρσαι εἰς τήν Χερσόννησον ἐκάλεσαν Θρᾷκας ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Κίμωνος (Πλουτ. Κίμων 14)· ὁ Κίμων τούς ἀπώθησε ἀπό τήν Χερσόννησον, ἐπί τῆς ὁποίας οὗτοι εὐχαρίστως θά πρέπει νά ἤθελον διαμείνει, ὑποτίθεται. Ἀλλά ἡ ἀπόκτησις τῆς τόσον σημαντικῆς θέσεως, παρά τήν ὁποίαν ἀργότερον ἱδρύθη ἡ Ἀμφίπολις, ἐκόστισεν θυσίας· περίφημος κατέστη ἡ καταστροφή μιᾶς ἀθηναϊκῆς ἐκστρατείας ὑπό τούς Λυσίστρατον, Λυκοῦργον καί Κρατῖνον βαθέως εἰς τό ἐσωτερικόν τῆς χώρας παρά τόν Δραβῆσκον[5]. Ἡ καταστροφή τοῦ Δραβήσκου ἀνάγεται κατά τόν E. Meyer[6] εἰς τό ἔτος 465/4. Ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀμφιπόλεως ἐπετεύχθη ὑπό τοῦ Ἄγνωνος ἀπό τῆς Ἠιόνος μετά τήν ἐκδίωξιν τῶν Ἠδωνῶν, 29 ἔτη μετά τήν καταστροφήν τοῦ Δραβήσκου, καί τίθεται εἰς τό ἔτος 437.

Κατά τήν ἐποχήν τοῦ Δαρείου τό ὄρος Δύσωρον (τά Κρούσια δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος) ἐθεωρεῖτο ὡς σύνορον Μακεδονίας καί Θράκης (Ἡρόδοτ. V 17)[7]· τώρα, μετά τό τέλος τῆς περσικῆς κυριαρχίας, ὁ Ἀλέξανδρος τῆς

3. Lehmann-Haupt, RE, τόμ. II A, σ. 95, 110 κἑξ.

4. Beloch GG II 1^2, 65.

5. Θουκ. IV 102: 32 ἔτη μετά τήν καταστροφήν τοῦ Ἀρισταγόρα τῆς Μιλήτου, τόν ὁποῖον κατέβαλον οἱ Ἠδωνοί εἰς τήν πεδιάδα τοῦ Στρυμόνος, Διόδ. XI 70, Παυσ. I 29,4 κἑξ. Σχόλ. Αἰσχίν. 2, 31. — Ὁ Ἡρόδοτος (IX 75) καί ὁ Ἰσοκράτης (Λογ. 8, 86) γνωρίζουν μίαν καταστροφήν παρά τό Δάτον, τούς μεταγενεστέρους Φιλίππους· ὁ Ἡρόδοτος κατονομάζει ὡς ἀρχηγούς τόν Σοφάνη καί τόν Λέαγρον. Περί αὐτῶν τῶν ζητημάτων Perdrizet, Klio X 13.

6. Forschungen II 62.

7. Θουκ. II 99: οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς βασιλεύουν καί ἐκεῖθεν τοῦ Ἀξιοῦ εἰς τήν λεγομένην Μυγδονίαν μετά τήν ἐκδίωξιν τῶν Ἠδωνῶν. Σκύλ. 67: Ἡ Θράκη φθάνει ἀπό τήν ἐκβολήν τοῦ Στρυμόνας μέχρι τήν ἐκβολήν τοῦ Δουνάβεως. E.Meyer G.d.A. III 295.

Μακεδονίας ἐπεξέτεινε τήν ἰδικήν του μέχρι τοῦ Στρυμόνος. Προσέβαλε καί ὑπέταξε εἰς τήν ἐνδοχώραν τῆς Χαλκιδικῆς τά θρακικά φῦλα, Μύγδονας, Κρήστωνας καί Βισάλτας· εἰς τήν ὀροσειράν τοῦ Δυσώρου κατέλαβε ἕνα πολύ προσοδοφόρον ὀρυχεῖον ἀργύρου (Ἡρόδοτ. V. 17)[7].

B. Lenk

3. ΟΙ ΟΔΡΥΣΑΙ ΩΣ ΗΓΕΤΙΚΟΝ ΦΥΛΟΝ. ΤΗΡΗΣ, ΣΙΤΑΛΚΗΣ, ΣΕΥΘΗΣ

Ἀλλ' ἐνῶ μετά τήν ἐκδίωξιν τῶν Περσῶν ξέναι δυνάμεις ἐνεργοποιοῦνται εἰς τά δυτικά τῆς Θράκης, μία σημαντική ἕνωσις τῶν φύλων συντελεῖται εἰς τά ἀνατολικά. Τήν ἐξουσίαν ἀπέσπασεν τό φῦλον τῶν Ὀδρυσῶν ὑπό τόν βασιλέα του Τήρην (Θουκ. II 29), ἐκμεταλλευόμενον τό μῖσος κατά τῶν ξένων δυναστῶν[1]. Βεβαίως ὁ Τήρης ἐχρειάσθη καί νά πολεμήση, π.χ. μέ τούς Θυνούς (Ξεν. Ἀν. VII 2,21· πρβλ. Πλούτ. Ἠθικ. II 7, 14 Bernard). Οἱ Ὀδρύσαι εἶχον βεβαίως αἰσθανθῆ τήν δύναμιν τοῦ Δαρείου κατά τήν προέλασίν του, ἀλλά δέν ἐξησθένησαν σοβαρῶς. Τά ἐνδιαιτήματά των ἀπό τοῦ κάτω Τόνζου μέχρι τῆς θαλάσσης ἐπέτρεπον εἰς αὐτούς μίαν πρόοδον πρός Δυσμάς εἰς τήν πεδιάδα τοῦ Ἕβρου, ἢ πρός Νότον εἰς τήν παραποτάμιον περιοχήν τοῦ Ἐργίνη, ἀλλά καί πρός Βορρᾶν πέραν τοῦ Μικροῦ Αἵμου. Κατά τόν Στράβωνα (VII ἀπόσπ. 48) Ὀδρύσαι ἦσαν ὅλοι ἀπό τοῦ Ἕβρου καί τῶν Κυψέλων (παρά τάς ἐκβολάς τοῦ Ἕβρου) μέχρι τῆς Ὀδησσοῦ (Βάρνας). Ἐνταῦθα λαμβάνονται βεβαίως ὑπ' ὄψει παλαιότεραι τοῦ Στράβωνος ἐποχαί, διότι ἀπαριθμοῦνται μόνον βασιλεῖς τοῦ 4ου αἰ. Ὁ Τήρης εἶχεν ἤδη ἐπαφάς μέ τούς Σκύθας· ἐνυμφεύθη μίαν κόρην εἰς τήν Σκυθίαν (Ἡρόδοτ. IV 80). Ὁ Θουκυδίδης (II 96 κἑξ.) περιγράφει τά φῦλα καί τά ὅρια τοῦ κράτους. Εἰς τόν στρατόν κατετάσσοντο τά φῦλα νοτίως τοῦ Αἵμου, δηλ. εἰς τάς πεδιάδας τοῦ Ἕβρου, τοῦ Τόνζου καί τοῦ Ἐργίνη[2] — οἱ ὀρεσίβιοι Θρᾶκες τῆς Ροδόπης ἦσαν ἐλεύθεροι καί προσήρχοντο ἐν μέρει ἐθελοντικῶς, ἐν μέρει ὡς μισθοφόροι. Στρατιωτικήν ὑπηρεσίαν παρεῖχον περαιτέρω τά γετικά καί θρακικά φῦλα εἰς τό ἀνατολικόν διαμέρισμα τῆς παραδουναβείου Βουλγαρίας μεταξύ Αἵμου καί Δουνάβεως (*πρός θάλασσαν μᾶλλον τήν τοῦ Εὐξείνου Πόντου*, πρβλ. Ἡρόδοτ. IV 80). Εἰς τόν υἱόν τοῦ Τήρου, τόν Σιτάλκην,

1. Beloch GG III 2, 85.

2. Εἰς τήν λεκάνην τοῦ Ἐργίνη τό ὄνομα Δρυζίπαρα σημαίνει παλαιάν τοποθεσίαν τῶν Ὀδρυσῶν, εἰς: Tomaschek, Thraker 81.

ἦσαν περαιτέρω ὑποτελεῖς ἐκ τῶν Παιόνων οἱ Ἀγριᾶνες καί οἱ Λαιαῖοι καί ἄλλα τινά τμήματα πληθυσμοῦ μέχρι τοῦ ὁρίου τῶν αὐτονόμων Παιόνων, τό ὁποῖον ἀπετέλει ἡ κοιλάς τοῦ Στρυμόνος. Ὁ Στρυμών ἦτο σύνορον μέχρι τῆς πηγῆς εἰς τόν Σκόμβρον (σήμ. Βίτοσα)[3], βορείως δέ τοῦ Σκόμβρου ὁ ἀπό τήν Ρίλα Πλάνινα ρέων Ὄσκιος (Ἰσκέρ). Οἱ ἀνατολικοί γείτονες τοῦ Ὀσκίου εἰς τά βόρεια τοῦ Σκόμβρου, ὑπό τήν λέξιν αὐτήν πρέπει νά ἐννοηθοῦν ὄχι μόνον ἡ Βίτοσα, ἀλλά καί τά γειτονικά της ὄρη, ἦσαν οἱ Τρηροί καί οἱ Τιλαταῖοι, οἱ δυτικοί δέ ἦσαν οἱ ἐλεύθεροι Τριβαλλοί. Εἰς τήν νοτίαν παραλίαν τῆς Θράκης, ἡ τελευταία πόλις εἰς τήν περιοχήν τοῦ Σιτάλκου ἦσαν τά Ἄβδηρα, οὕτως ὥστε φαίνεται ἀποκεκλεισμένη ἡ μεταλλοφόρος περιοχή μεταξύ Στρυμόνος καί Νέστου[4].

Τό κράτος αὐτό εἶχε συντεθῆ ἐν μέρει μέν δι' ἐθελουσίας ὑπαγωγῆς ὑπό τούς ἑκάστοτε ἰσχυροτέρους καθισταμένους στρατιωτικούς ἀρχηγούς, ἐν μέρει δέ διά πολέμων. Ὁ συνδετικός κρίκος ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν τό πρόσωπον τοῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγκαθίστα ἐδῶ καί ἐκεῖ κάποιον διοικητήν, ὅπως τόν Μαισάδην εἰς τήν περιοχήν τῶν Θυνῶν, Μελανδιτῶν καί Τρανιψῶν. Τά ὑποτεταγμένα φῦλα θά διετήρησαν τούς ἐπιτοπίους ἀρχηγούς των. Ὁ Θουκυδίδης (II 97) ὀνομάζει τούς τοιούτους ἡγέτας *«παραδυναστεύοντας»* κάποιον ρόλον ἔπαιζαν καί οἱ *«γενναῖοι τῶν Ὀδρυσῶν»*[5]· τό ὀδρυσικόν κράτος εἶχε ἱπποτικήν-φεουδαλικήν διάρθρωσιν[6].

Οἱ ὑπήκοοι καί οἱ ἐλάσσονες ἀρχηγοί ἀπέλαυον τήν εὔνοιαν τῶν μεγάλων δίδοντες δῶρα. Τά βιαίως ὑποτεταγμένα φῦλα καί αἱ ἑλληνικαί πόλεις ὑπεχρεοῦντο εἰς φόρον[7]. Ὁ Σιτάλκης κατά τόν Διόδωρον (XII 50), ὁ ὁποῖος τόν θεωρεῖ ἐσφαλμένως ἱδρυτήν τοῦ κράτους, ἔστρεψε τήν ἰδιατέραν του μέριμναν εἰς τάς προσόδους, καί ἕνεκα τούτου ἐστερέωσε

3. Ischirkoff, Zur Kunde d. Balkanhalbinsel, XVII 58.

4. Πρβλ. Ἡροδ. IV 101: ἐλεύθεροι εἶναι οἱ Θρᾷκες εἰς τήν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, εἰς τό βορειότερον τμῆμα τῆς παραποταμίου πεδιάδος· εἰς τό V6 ἀναφέρεται εἰς Πόλλης, βασιλεύς τῶν Ὀδομάντων, καί εἰς τό IV 107 εἰς Πιττακός, βασιλεύς τῶν Ἠδωνῶν. Νομίσματα βασιλέως τινός τῶν Ἠδωνῶν Γέτα εἰς: Head, HN² 101. Τό 382 εἰσέτι οἱ τό πρῶτον παρά τήν Ὄλυνθον οἰκοῦντες Θρᾷκες, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν περί τά χρυσωρυχεῖα, εἶναι ἐλεύθεροι (Ξεν. Ἑλλ. V 2, 17). Πρβλ. Casson 20 περί τῆς σημασίας τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος ὡς συγκοινωνιακῆς ὁδοῦ: σημαντική ἦτο ὡς τοιαύτη τό πρῶτον κατά τήν ρωμαϊκήν ἐποχήν, κατά δέ τόν 5ον καί 4ον αἰ. ἡ κοιλάς ἦτο ἡ ἕδρα φιλελευθέρων φύλων. Εἰς τοῦτο συμφωνεῖ καί τό ὅτι ὁ Σιτάλκης δέν προσήγγισε τήν Μακεδονίαν διά τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ἦλθεν ἐκ Βορρᾶ καί κατέλαβεν κατ' ἀρχάς τήν Εἰδομένην.

5. Περί τῶν *«δυναστῶν»* Seure, Rev. arch. 1922, 51, 2.

6. Kazarow, Kulturgesch, 20.

7. Φόροι ὑποτελείας ἑλληνικῶν πόλεων ἀπό τόν 4ον ἔτι αἰῶνα εἰς: IG II² 126.

τήν θέσιν του. Ὑπό τόν Σεύθην ἔτι, τόν διάδοχον τοῦ Σιτάλκου, τό μέγιστον εἰσόδημα αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, καθόσον ὁ Θουκυδίδης ἠδυνήθη νά πληροφορηθῆ, ἀνήρχετο εἰς 400 τάλαντα, ἐξαιρουμένων τῶν δώρων, τά ὁποῖα κατά τό μέγιστον μέρος συνίσταντο ἀπό ἀγροτικά προϊόντα. Ὁ E. Meyer[8] δεικνύει, πῶς ἡ ἐνδυνάμωσις τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐπέδρασεν ἐπί τῶν καταβαλλομένων εἰς τό ἀθηναϊκόν κράτος φόρων ὑποτελείας. Πρωτεύουσα δέν ἀναφέρεται. Ὁ βασιλεύς θά διέμενεν εἰς τάς διαφόρους, κατά τό μᾶλλον ἤ ἧττον, ὀχυράς οἰκήσεις καί εἰς τάς θέσεις τῶν συνελεύσεων[9]. Κατά τόν 4ον αἰ. δυνάμεθα ἴσως νά προσαγορεύσωμεν τά Κύψελα πρωτεύουσαν[10]. Κατά τόν Στράβωνα ὅμως (VII ἀποσπ. 48) τό «*Ἱερόν ὄρος*» ἐγένετο τρόπον τινά ἡ Ἀκρόπολις τῆς χώρας, οὕτως ὥστε μέ τήν κατάληψίν του ἐτελείωνε εἰς πόλεμος.

Οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι καθώριζον τήν πολιτικήν των λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει καί τόν εἰς δημητριακά πλοῦτον τῆς Θράκης[11], ἐπέτυχον νά καταρτίσουν μίαν καλήν συμφωνίαν μέ τόν Σιτάλκην. Προσεταιρίσθησαν ἕνα πολίτην τῶν Ἀβδήρων, τοῦ ὁποίου τήν ἀδελφήν εἶχε νυμφευθῆ ὁ Σιτάλκης· οὗτος, κατόπιν ἀποδοθεισῶν τιμῶν (ὁ Σάδοκος, ὁ υἱός τοῦ Σιτάλκου, ἐγένετο Ἀθηναῖος πολίτης)[12] ἔκλεισε τό 431 συμμαχίαν μέ τάς Ἀθήνας. Ὁ Σιτάλκης ὑπεχρεοῦτο εἰς παροχήν στρατιωτικῆς βοηθείας, ἡ ὁποία ἐστρέφετο ὀνομαστικῶς κατά τοῦ Μακεδόνος Περδίκκα (Θουκ. II 29). Ἐπειδή μετά ταῦτα ὁ Περδίκκας ἐγένετο ἐπίσης σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, ἡ κατ' αὐτοῦ ἐκστρατεία ἐχρειάσθη νά γίνῃ τό πρῶτον περί τά τέλη τοῦ μεθεπομένου ἔτους 429 (Θουκ. II 95 κἑξ.). Ἡ πρόσκλησις τῶν μαζῶν διήρκεσε τοσοῦτον, ὥστε ὁ στρατός ἐκινήθη κατά τό φθινόπωρον. Ἡ Μακεδονία μεταξύ Στρυμόνος καί Ἀξιοῦ ἐδῃώθη, ἔπειτα ἡ Χαλκιδική. Οἱ Ἕλληνες, μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν ἐτρομοκρατήθησαν ἀπό τήν εἰσβολήν τῶν βαρβάρων, καθώς καί οἱ ἐλεύθεροι Θρᾷκες, οἱ Παναῖοι, οἱ Ὀδόμαντες, οἱ Δρῶοι καί Δερσαῖοι ἐκεῖθεν τοῦ Στρυμόνος. Οἱ Ἀθηναῖοι δέν ἀπέστειλαν τά πλοῖα πού εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τήν Χαλκιδικήν, καί ἐκ τοῦ δέους διά τούς βαρβάρους συμμάχους των[13]. Ἡ καταπολέμησις τοῦ

8. G.d.A. IV 428.

9. προβλ. Ἀθήν. XII 531e περί τοῦ Κότυος. Ξεν. Ἀν. VII 3, 16: ὁ Μήδοκος εἶναι βαθέως εἰς τό ἐσωτερικόν, 12 ἡμέρας ἀπό τῆς θαλάσσης.

10. Head 284: ὁ Κότυς καί ὁ υἱός τοῦ Κερσοβλέπτης ἔκοπτον νομίσματα εἰς τά Κύψελα. Casson 196. Kazarow, Cambr. Anc. Hist. VIII 538. Mela II 2, 16 κἑξ. ὑπερβάλλων περί Κυψέλων.

11. Casson 57.

12. Πρβλ. Ἀριστοφ. Ἀχ. 141 κἑξ.

13. Beloch GG II 1², 310. Busolt GG III/2, 971 κατά τούς Ἀριστοφ. Ἀχ. 148.

Περδίκκα καί ὁ καταναγκασμός εἰς ὑποταγήν τῆς Χαλκιδικῆς δέν ἐπέτυχε ὅμως, διότι οἱ ἄνθρωποι ἀπεχώρησαν εἰς τάς ὀχυράς θέσεις καί ὁ Σιτάλκης οὐδεμίαν ἐπιτυχίαν ἔσχε εἰς τάς πολιορκίας· ἐπί τούτοις ἦλθεν καί ὁ χειμών καί ὁ Σιτάλκης, ἀπεσύρθη τῇ συμβουλῇ τοῦ ἀνεψιοῦ του Σεύθου, ὁ ὁποῖος συνεδέθη μέ τόν Περδίκκα. Ἡ ἐκστρατεία κατά τοῦ Περδίκκα δεικνύει πῶς αὐταί αἱ μεγάλαι, τεθεῖσαι εἰς κίνησιν ἀνθρώπιναι μᾶζαι προκαλοῦν ἴσως ἀρκετήν ζημίαν, ἀλλά εἰς ἕνα τόπον μέ ὑψηλότερον ἐξειλιγμένην πολεμικήν τέχνην δυσκόλως δύνανται νά ἐπιτύχουν κάποιον πολιτικόν στόχον. Ἤδη οἱ θώρακες τῶν Μακεδόνων ἱππέων κατέστησαν περίφοβοι εἴς τινας Θρᾶκας (Θουκ. II 100). Ὁ Σιτάλκης ἔπεσε κατά τό ἔτος 424 εἰς τόν ἀγῶνα κατά τῶν Τριβαλλῶν, κατά τόν Θουκυδίδην (IV 101) εἴς τινα ἀπολεσθεῖσαν μάχην. Κατά μίαν ἄλλην παράδοσιν οὗτος ἐδολοφονήθη[14]. Ἡ διακυβέρνησίς του ἐθεωρεῖτο ὑπό τῶν Ὀδρυσῶν ὡς ἡρωϊκή ἐποχή[15]. Βασιλεύς ἐγένετο ὁ ἀνεψιός του Σεύθης· κατά τόν Θουκυδίδην (IV 101) βασίλευσε ἐπί τοῦ ἰδίου κράτους, ὡς καί ὁ προκάτοχός του.

B. Lenk

4. ΔΙΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΟΔΡΥΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

Τήν ἑπομένην ἀκριβεστέραν εἰκόνα τοῦ ὀδρυσικοῦ κράτους ἔχομεν εἰς τήν λαμπράν περιγαφήν τοῦ Ξενοφῶντος (Ἀν. VII), ὁ ὁποῖος τό φθινόπωρον τοῦ 400 μέ τούς μισθοφόρους του, τοῦ Κύρου, ὑπήχθη εἰς τήν ὑπηρεσίαν κάποιου Σεύθου. Οὗτος ἦτο ὑποτελής βασιλεύς[1] τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν Μηδόκου, κατά τήν ἔκφρασιν τοῦ Θουκυδίδου ἕνας *«παραδυναστεύων»*. Ἡ ἀφήγησις ἀρχίζει εἰς τήν ἐνδοχώραν τοῦ Βυζαντίου, εἰς τό «θρακικόν δέλτα» (Ἀν. VII 1,33. Πρβλ. Ἑλλ. III, 2,9). Ὁ Σεύθης ἦτο ὁ υἱός τοῦ Μαισάδου καί ἀπόγονος τοῦ πρώτου Τήρου, τῶ ἱδρυτοῦ τῆς ὀδρυσικῆς ἡγεμονίας. Ὁ Μαισάδης ἐτιμαριοδοτήθη ὑπό τοῦ Τήρου μέ τήν περιοχήν τῶν Θυνῶν, Μελανδιτῶν καί Τρανιψῶν, ἀλλ' ὅτε ἤρχισεν ἡ ἐξασθένησις τοῦ ὀδρυσικοῦ κράτους, εἶχεν ἐκδιωχθῆ πάλιν[2]. Ὁ Σεύθης,

14. Ἐπιστολ. Φιλ. = Δημοσθ. XII 9. Höck Herm. XXVI 82.
15. Ἓν ἡρωϊκόν ἄσμα Σιτάλκης, Ξεν. Ἀν. VII. Kazarow VIII, 554.

1. E. Meyer, G.d.A., V 836.
2. Ἀπό τόν Πλούταρχον (Ἀλκιβ. 36) πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης παρά τήν Βισάνθην (Ραιδεστόν) εἶχε νά κάμη μέ *ἀβασιλεύτους* Θρᾶκας, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπενέβη μετά τό 408 πρός προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν οἰκισμῶν. Μέ τούς Θρᾶκας αὐτούς ἐπολέμησε καί ὁ ἀρχηγός μισθοφόρων Κλέαρχος, προτοῦ καταλάβη τήν θέσιν του κοντά εἰς τόν Κῦρον τόν νεώτερον (Ξεν. Ἀν. I 1,9).

ἀνατραφείς κοντά εἰς τόν βασιλέα Μήδοκον, ἤθελε νά γίνη αὐτόνομος καί παρεκάλεσε νά τοῦ ἐπιτραπῆ νά δοκιμάση ὅπως ἀνακαταλάβη τήν πατρικήν του γῆν. Κατά τύχην μανθάνομεν ὅτι ὁ Τήρης εἶχε διαφυλάξει δι' ἑαυτόν τήν ἄμεσον ἐνδοχώραν τοῦ Βυζαντίου ἄλλοτε καί δέν τήν μετεβίβασεν εἰς τόν Μαισάδην ('Αν. VII 5,1). Ὁ Σεύθης κατεῖχεν ἤδη ἰσχυράς θέσεις παρά τήν θάλασσαν· ἡ ὡραιοτέρα ἦτο ἡ πόλις Βισάνθη ('Αν. VII 2,25. 2,38). Τήν ὑπ' αὐτοῦ μή κατεχομένην εἰσέτι χώραν ἠρήμωσε ἐπί τι διάστημα. Οἱ μισθοφόροι προσελήφθησαν εἰς τήν ὑπηρεσίαν του· αἱ ἐπιτυχίαι των εἰς τήν θυνικήν χώραν προσείλκυσαν καί ἄλλους ἐκ τῶν 'Οδρυσῶν (VII 4,21. 5,15). Μετά τήν ἀπόκτησιν τῆς Σαλμυδησσοῦ, μιᾶς παραλιακῆς λωρίδος, ἡ ὁποία ἦτο σημαντική διά τούς Θρᾶκας ἕνεκα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐκβραζομένων ναυαγίων (VII 5,14), οἱ Ἕλληνες ἀπεχωρίσθησαν ἀπό τόν Σεύθην τό 399, ὁ ὁποῖος ἀπό τῆς πλευρᾶς του ἦτο εὐχαριστημένος νά μή τούς ἔχη πλέον εἰς τήν χώραν. Σημαντικός ὑπῆρξε ὁ ἄλλως λίαν ἀμφίβολος ρόλος, τόν ὁποῖον ἔπαιζε εἰς Ἕλλην ἀπό τήν Μαρώνεια, ὁ 'Ηρακλείδης, κοντά εἰς τόν ἡγεμόνα (π.χ. VII 3,16). Τοιούτους Ἕλληνας ἐμπίστους καί μεσολαβητάς, ὡς ἐπί τό πλεῖστον ἀρχηγούς μισθοφόρων, εὑρίσκομε κοντά εἰς ὅλους τούς μεταγενεστέρους Θρᾶκας βασιλεῖς.

Κατά τό ἔτος 395 πληροφορούμεθα ὅτι ὁ 'Αγησίλαος, ἐπιστρέφων ἐκ τῆς 'Ασίας, ἠναγκάσθη νά πολεμήση σκληρά μέ τούς Θρᾶκας πού τοῦ ἐπετέθησαν[3]. 'Εκ τῆς ἐνεργείας των δέν δύναται βεβαίως νά συναγάγη κανείς πολιτικήν ὡρισμένην τῶν θρακικῶν φύλων ἔναντι τῆς Σπάρτης· μία ἐκστρατεία διά μέσου τῆς θρακικῆς περιοχῆς δι' οὐδένα ἦτο ἀκίνδυνος μέχρι τῆς ὑστέρας ἐποχῆς.

Ὁ Μήδοκος, *«ὁ ἄνω βασιλεύς»* (Ξεν. 'Αν. VII 7,3) ἐμφανίζεται εἰς τόν Διόδωρον (XIII 105,3) παρά τόν Σεύθην ὡς φίλος τοῦ 'Αλκιβιάδου, ὁ ὁποῖος ἐπίσης εἶχεν θεωρήσει ἀναγκαῖον νά κερδήση ὑπέρ αὐτοῦ ὄχι μόνον τόν γειτονικόν Σεύθην[4], ἀλλά καί τόν κυρίως βασιλέα τῶν 'Οδρυσῶν. Καί ὁ Σεύθης χαρακτηρίζεται ἐδῶ βασιλεύς, πιθανόν ἐξ ἐπιπολαιότητος, διότι ὁ Ξενοφῶν ἀποφεύγει αὐτόν τόν τίτλον· ἐν πάσῃ περιπτώσει δέν εἶναι δυνατόν νά ἀμφισβητηθῆ ὡς ἐκ τῆς ὅλης προβολῆς του, ὅπως τήν περιγράφει ἡ 'Ανάβασις, ὅτι ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ *«κάτω βασιλεύς»*, τοὐλάχιστον θά ἤθελε νά γίνη. 'Αλλά καί ἀργότερα πράγματι ἐγκατελείφθη ἐντελῶς ἀπό τόν Μήδοκον ('Αριστοτ. Πολ. V 8, 14 =

3. Πλουτ. 'Αγησίλ. 16. Διόδ. XIV 83, 3. Πλουτ. 'Ηθικ. II 108, 27 Bernard: δεικνύει πολλά φῦλα εἰς τήν παραλίαν, μέ τά ὁποῖα ὑπεχρεώθη νά κάμη χωριστάς διαπραγματεύσεις.

4. Ὁ Nepos Alcibiad. 8,10 ὀνομάζει μόνον τόν Σεύθην rex Thracum.

1312α)· ὁ Θρασύβουλος τούς συμφιλίωσε καί τούς ἐκέρδησε καί τούς δύο διά τάς Ἀθήνας[5]. Παρά τήν ἐπιγραφικῶς βεβαιωθεῖσαν μορφήν τοῦ ὀνόματος Μήδοκος γράφεται καί ἡ μορφή Ἀμάδοκος (π.χ. εἰς τόν Ἀριστοτέλην ἔ.ά.)· ὁ Ἰσοκράτης (V6) τόν γνωρίζει ὡς «ὁ παλαιός Ἀμάδοκος», εἰς τόν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον εὐγνωμοσύνην διά διευκολύνσεις εἰς τήν Χερσόννησον. Ὑπάρχει δηλαδή καί ἕνας νεώτερος, ὁ υἱός (ἤ ἐγγονός) τοῦ ἀνωτέρω, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε κάποιον ρόλον κατά τήν ἐποχήν τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας (Ἁρποκρ. ἰδ. λ.). Νομίσματα ὑπάρχουν μέ τήν κοπήν *ΜΗΤΟΚΟ* καί *ΑΜΑΔΟΚΟ*· τά πρῶτα ἀποδίδονται ὑπό τοῦ Head (282) εἰς τόν ἐπικυρίαρχον τοῦ Σεύθου, τά τελευταῖα εἰς τόν μεταγενέστερον βασιλέα. Εἰς τοῦτο συνηγορεῖ καί τό ὅτι τά νομίσματα τοῦ Ἀμαδόκου ἐκόπησαν εἰς τήν Μαρώνειαν, ὅπου ἐπίσης συμφώνως πρός γραπτάς πηγάς ὁ βασιλεύς οὗτος εἶχε ἐπικυριαρχήσει (Δημοσθ. XXIII 183). Ἐκεῖ ἔκοψε νομίσματα καί ὁ υἱός του Τήρης.

Βλέπομε συνεπῶς δύο ἀνταγωνιζομένας οἰκογενείας ἐν τῷ γίγνεσθαι, τήν τοῦ Μηδόκου, ἡ ὁποία εἶχε τά παλαιότερα δικαιώματα, καί τήν τοῦ Σεύθου, ἡ ὁποία ἐπειρᾶτο νά καταστῇ αὐτόνομος εἰς τόν κάτω Ἕβρον καί εἰς τήν ἐνδοχώραν τῆς Προποντίδος. Ὁ διάδοχος τοῦ Μηδόκου φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Ἑβρύζελμις, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε περί τό 386. Τό ἀθηναϊκόν ψήφισμα I G II^2 1,31 (= Syll^3. 138) πρός τιμήν του ἐξεδόθη κατά τόν Beloch[6] ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνθρονίσεως του.

Κατ' αὐτοῦ[7] ἤ ἴσως μετά τόν πρόωρον θάνατόν του ὁ Ἰφικράτης ὑπεστήριξε τόν συχνάκις μνημονευθέντα Σεύθην (Nepos Iphicr. 2). Κατά τόν Νέπωτα (Iphicr. 3) ὁ στρατηγός οὗτος ἐνυμφεύθη θυγατέρα τοῦ Κότυος, ὁ ὁποῖος ὑποτίθεται ὅτι ἦτο υἱός τοῦ Σεύθου[8]. Ὁ Κότυς ἀνῆλθεν εἰς τήν ἀρχήν τό 383 καί τήν διετήρησε κατά τόν Ἁρποκρατίωνα (ἰδ. λ.) 24 ἔτη· ὁ Ἰφικράτης τόν ἐβοήθησεν μέ πίστιν νά καταστήσῃ πειθήνια τά θρακικά φῦλα[9]. Ὅπως διακρίνει τις ἀπό τά κρατίδια πού ἐδημιουργήθησαν μετά τόν θάνατόν του, ὁ Κότυς οὗτος ὑπῆρξεν ἰσχυρός ἡγεμών, ὁ ὁποῖος πειθανάγκασε ἕνα μεγάλο ἀριθμόν φύλων ὑπό τήν ἐξουσίαν του· εἰς τήν ἐποχήν του ἀναφέρεται ἴσως ἡ μνημονευθεῖσα ἤδη μαρτυρία (Στράβ. VII

5. Ξεν. Ἑλλ. IV 8,26. Διόδ. XIV 94, 2. IGII^2 21, 22α. Swoboda, ἀν. Τόμ. IIA, σ. 2019 κἑξ.

6. GG III 2,85 κἑξ.

7. Beloch, ἔ.ά.

8. Höck, Herm. XXVI 89: ἐπί τῆς CIA II 1, 175b = IG II 1, 349 τοῦ 330 εἶναι ὁ Ῥηβούλας, ὁ υἱός τοῦ Σεύθου, ἀδελφός τοῦ Κότυος.

9. Πολυάριθμοι κατάλογοι πολέμων ἐναντίον τῶν Θρακῶν παρά Πολυαίνῳ III 9,4. 32. 41. III 9, 60. 62. Χαρακτηριστικῶς ἀντίπαλοί του εἶναι Ὀδρύσαι. Πρβλ. Ἀριστοτ. Οἰκ. II 1351α.

άπόσπ. 48) ὅτι Ὀδρύσαι ἐγένοντο πάντες ἀπό Κυψέλων μέχρι Ὀδησσοῦ. Ἀντιπάλους βασιλεῖς φαίνεται ὅτι δέν εἶχεν· πληροφορούμεθα μόνον περί τινος στασιαστοῦ Μιλτοκύθου, ὁ ὁποῖος παρεμερίσθη τό πρῶτον ἐπί τοῦ υἱοῦ του[10]. Εἰς τήν ἐπιγραφήν τῆς δευτέρας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας (Syll³. 147) ἐλλείπει οὗτος, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύονται αἱ πόλεις τῆς παραλίας. Ἄλλωστε κατέστη ἐπικίνδυνος διά τάς Ἀθήνας, οὕτως ὥστε τόν ἐγκατέλειψε καί αὐτός ὁ Ἰφικράτης[11] καί οἱ δολοφόνοι του, Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι διά λόγους προσωπικῆς ἐκδικήσεως τόν ἐφόνευσαν τό 360, ἔλαβον τό δικαίωμα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου (Δημοσθ. XXIII 118. Διογ. Λαέρτ. IX 11).

Ὅπως κάποτε ὁ Ἰφικράτης διά τόν Κότον, ἔτσι ἐπενέβη καί ὁ ἐνεργητικός ἀρχηγός μισθοφόρων Χαρίδημος ὑπέρ τοῦ υἱοῦ του Κερσοβλέπτου· δέν ἐπέτυχεν ὅμως νά διασώση δι' αὐτόν ὅλο τό κράτος τοῦ πατρός, πολλῷ δέ μᾶλλον τοῦτο κατεκερματίσθη εἰς τρία τμήματα. Αἰτία, ἤ διά νά λεχθῇ καλύτερον, τελευταία ἀφορμή διά τήν διάλυσιν πρέπει νά ὑπῆρξε ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Μιλτοκύθου, ἡ ὁποία κατέστησε ἀντιδημοτικούς τόν Χαρίδημον καί τόν Κερσοβλέπτην (Δημοσθ. XXIII 169 κἑξ.). Περί της διαιρέσεως καί τῶν ἐντεῦθεν προελθουσῶν ἐντάσεων ἐκθέτει ὁ Δημοσθένης (XXIII), ἀπευθυνόμενος κατά τοῦ Ἀριστοκράτου καί μαζί κατά τοῦ Χαριδήμου, τοῦ παντοδυνάμου προστάτου τοῦ Κερσοβλέπτου, μέ λόγον πού ἐξεφώνησε τό 352[12]. Ὁ κατακερματισμός ἐγένετο τό 359 καί ἡ συνθήκη ἀνενεώθη τό 358/57[13] μεταξύ Κερσοβλέπτου, Βηρισάδου καί Ἀμαδόκου[14]· ὁ Βηρισάδης ἀποτελεῖ μίαν νέαν παρουσίαν· ὁ Ἀμάδοκος εἶναι ἀπόγονος τοῦ Μηδόκου· κατά τόν Beloch[15] θά ἦτο υἱός τοῦ Ἑβρυζέλμιος, ἐν πάσῃ δέ περιπτώσει ἐνεσάρκωνε τόν παλαιόν βασιλικόν οἶκον τῶν Ὀδρυσῶν· παρ' αὐτόν ἵσταται ὁ Κερσοβλέπτης ὡς ἀπόγονος τοῦ Σεύθου καί τοῦ Μαισάδου. Παρά τό πλευρόν καί τῶν τριῶν ἡγεμόνων ἵσταντο Ἕλληνες.

Ὁ Κερσοβλέπτης διετήρησε τήν χώραν τοῦ φύλου του, τά ἀνατολικά τῆς Θράκης· πόσον ἐξετείνετο πρός Βορρᾶ ἡ περιοχή του, δέν εἶναι δυνατόν νά ἐξακριβωθῇ. Περί τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ καί τοῦ πατρός του Κύψελα ἰδ. ἀνωτέρω. Ὁ Ἀμάδοκος ἐκυβέρνα περί τήν Μαρώνειαν,

10. Δημοσθ. XXIII 104. 114. 169 κἑξ. Blass, Herm. XVII 150. Kazarow, Kulturgesch. 100 κἑξ.
11. Δημοσθ. XXIII 129 κἑξ. Beloch, GG III 1, 218.
12. Beloch, GG III 2, 281.
13. Judeich, RE τόμ. III, σ. 294.
14. IG II² 126
15. GG III 2, 85 κἑξ.

πιθανόν μέχρι τοῦ Ἔβρου, ἴσως δέ καί εἰς τήν περιοχήν τῆς μεταγενεστέρας Φιλιππουπόλεως. Ὡς τμῆμα τοῦ Βηρισάδου διεγράφη ὑπό τοῦ Höck[16] ἡ χώρα μεταξύ Στρυμόνος καί Νέστου. Ὁ Höck ἀνεγνώρισε τόν ἡγεμόνα Κετρίποριν καί τούς ἀδελφούς του ὡς τούς υἱούς τοῦ Βηρισάδου (Δημοσθ. 8 κἑξ.). Ὁ Κετρίπορις ἀναφέρεται εἰς μίαν ἀττικήν ἐπιγραφήν τοῦ 356/55[17]. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπόσχονται εἰς τήν ἀμυντικήν καί ἐπιθετικήν συμμαχίαν μέ τόν Κετρίποριν τόν Θρᾶκαν, τόν Λύκκειον τόν Παίονα, τόν Γράβον τόν Ἰλλυριόν νά ἐξασφαλίσουν εἰς τόν Κετρίποριν τάς Κρηνίδας (Φιλίππους) κατά τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας[18] κατά τόν Διόδωρον (XVI 8) οἱ Φίλιπποι οἰκήθησαν ἐκ νέου τό 358/7, ὠχυρώθησαν καί προσηρτήθησαν εἰς τήν Μακεδονίαν. Καί τά μεταλλεῖα ἀπεπερατώθησαν καί ἐμεγεθύνθησαν ὑπό τοῦ Φιλίππου[19]. Ὁ Κετρίπορις ἐπεχείρησε συμμαχῶν μέ τάς Ἀθήνας νά τά ἐπαναφέρη εἰς τήν ἐξουσίαν του, ὅπερ ὅμως δέν ἐπέτυχεν. Εἰς τό ἔτος 356 τίθεται καί ἡ ἀπόδοσις τιμῶν πρός τούς υἱούς τοῦ Κερσοβλέπτου εἰς τούς Δελφούς[20]. Ὁ Beloch[21] ἐκφράζεται ἐναντίον τῆς ταυτίσεως αὐτοῦ τοῦ Κερσοβλέπτου μέ τόν βασιλέα· δέν εἶναι ἐπίσης πολύ πιθανόν, ὁ Κερσοβλέπτης, ὁ ὁποῖος ὅταν ἐδολοφονήθη ὁ πατήρ του τό 360 ἦτο κατά τόν Δημοσθένην (XXIII 163) ἕνας ἐντελῶς νέος ἄνδρας, νά εἶχεν ἤδη τό 356 τέσσαρας ἐνηλίκους υἱούς. Τό τμῆμα τοῦ κράτους τοῦ Κετριπόριος, τό ὁποῖον παρέμεινεν εἰς τήν Μακεδονίαν, ἡ περιοχή τῶν Φιλίππων, ἦτο βραδύτερον γνωστόν ὑπό τό ὄνομα *«ἡ Θράκη ἡ καλουμένη ποτέ Κετριπόριος» (Κεδριπόλιος)*[22].

Συνεπῶς ἡ κατάτμησις τοῦ κράτους τοῦ Κότυος ἐγένετο τό 358/57· τό 357/56 ἀπέθανεν ὁ Βηρισάδης[23]. Μετά τόν θάνατόν του ὁ Χαρίδημος ἠγωνίσθη νικηφόρως μέ τούς ἄλλους βασιλεῖς· τούς υἱούς τοῦ Βηρισάδου ὑπερήσπισε ὁ Ἕλλην προστάτης των Ἀθηνόδωρος (Δημοσθ. XXIII 8 κἑξ.). Ὁ πολύ ἐπικινδυνώτερος γείτων ὅμως ἦτο ὁ Φίλιππος, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχάς ἐξησθένησε τήν ἀρχήν τοῦ Κετριπόριος καί κατόπιν τόν ἔθεσε

16. Jahrb. f. Philol. 1887, 835.

17. CIA II 1 add. 66b= IG II^2 127 = Syll^3 196.

18. Διόδ. XVI 22: διότι οὗτοι, οἱ τρεῖς βασιλεῖς, γειτονεύουν πρός τόν Φίλιππον... καί δέν αὐξάνονται πλέον εἰς βάρος του διότι ἄπαξ ἤδη ἡττήθησαν. Ἕνακα τούτου τούς προσέβαλεν ὁ Φίλιππος, καθ' ὅν χρόνον συνέλεγον τά στρατεύματά των, καί τούς ἐξηνάγκασε εἰς φιλίαν μέ τήν Μακεδονίαν.

19. Ἰουστῖν. VIII 3, 12. Appian. Bell. cin. IV 105 μέ ἀκριβεστέραν περιγραφήν τῆς περιοχῆς.

20. Syll^3 195. Perdrizet, Bull. bell. XX 467.

21. GG III 2, 88.

22. Ἀριστοτ. Περί τά ζῶα ἱστορίαι IX 36. Θεοφρ. Περί ὀσμῶν II, 4.

23. Beloch, GG III 2, 88.

πλήρως ἐκποδών. Ὁ Höck[24] τοποθετεῖ τήν ἐκθρόνισιν τοῦ Κετριπόριος εἰς τό 352/1, παραπέμπων εἰς τόν Δημοσθένην (Ὀλυνθ. I 13), τόν Ἰσοκράτην (Λόγ. V 21) καί τόν Ἰουστῖνον (VII 3,12). Ὁ Δημοσθένης καί ὁ Ἰσοκράτης (ἔ.ἀ.) τονίζουν ἀμφότεροι, ὅτι ὁ Φίλιππος καθίστα κύριον εἰς τήν Θράκην ὅποιον ἤθελε· ὁ «Φίλιππικός» ἀνάγεται πάντως εἰς τό 346 π.Χ. καί ἤδη εἶχον συμβῆ περισσότερα. Ὁ Δημοσθένης (XXIII 189) ὁμιλεῖ τό 352 π.Χ. περί δύο Θρακῶν βασιλέων, συμμάχων τῶν Ἀθηναίων· τό 349/48 μανθάνομεν ἀπό τόν ἴδιον (Ὀλυνθ. III 4) ὅτι ὁ Φίλιππος εἰς τήν Θράκην ἐπολιόρκησε πρό τριῶν ἤ τεσσάρων ἐτῶν τό *Ἡραῖον τεῖχος* παρά τήν Πέρινθον. Τότε ἐπίσης (352/1)[25] διέσχισε τό κράτος τοῦ Κερσοβλέπτου, ὁ σύμβουλος τοῦ ὁποίου Χαρίδημος οὐδεμιᾶς ὑποστηρίξεως ἔτυχεν εἰς Ἀθήνας. Ἡ προέλασις κατά τοῦ Κερσοβλέπτου προϋποθέτει ὅτι τά δυτικώτερα μικρά κράτη εἶχον ἤδη καταστῆ πειθήνια ἑκουσίως ἤ ἀκουσίως. Κατά τά Σχόλια τοῦ Αἰσχίνου (II 81)[26] ὁ Ἀμάδοκος μετά τοῦ Βυζαντίου καί τῆς Περίνθου διέκειντο ἐχθρικῶς πρός τόν Κερσοβλέπτην, ὁ ὁποῖος τοιουτοτρόπως συνεπιέζετο ἀπό Ἀνατολῶν καί Δυσμῶν. Ὁ Φίλιππος ἦτο ὁ ἐπιτιθέμενος εἰς τόν πόλεμον καί ὡδήγησε τόν υἱόν τοῦ Κερσοβλέπτου ὡς ὅμηρον εἰς τήν Μακεδονίαν. Οὗτος εὑρίσκετο κατά τήν ἐποχήν τῆς φιλοκρατείου εἰρήνης ὡς ὅμηρος ἀκόμη παρά τῷ Φιλίππῳ (Αἰσχίν. 2,81) καί προφανῶς καί κατά τήν ἐπακολουθήσασαν περίοδον. Κάποιος Τήρης, κατά τόν Höck[27] διάδοχος τοῦ Ἀμαδόκου, μνημονεύεται εἰς τήν ἐπιστολήν τοῦ Φιλίππου (8 κἑξ.) ὡς σύμμαχός του, ὅπερ ἁρμόζει εἰς τήν τοποθέτησιν τοῦ Ἀμαδόκου, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχάς εἶχεν ἑνωθῆ ἑκουσίως μέ τόν Μακεδόνα βασιλέα. Τό ἔτος 347/6 ὁ Φίλιππος ἠγωνίζετο πάλιν εἰς τήν Θράκην· κατέλαβε τόν Δορίσκον, τήν Θράκην, τήν περιοχήν «παρά τα τείχη» (τά μακρά τείχη τῆς Χερσοννήσου) καί τό *Ἱερόν ὄρος* (Δημοσθ. XVIII 30 XIX 156). Τό *Ἱερόν ὄρος* παρά τήν Πέρινθον κατελήφθη κατά τόν Αἰσχίνην (2,90) τόν Ἀπρίλιον τοῦ 346. Ὑπό τόν ὅρον Θράκη (Δημοσθ. XIX 156) πρέπει νά ἐννοηθῆ ὁ Κερσοβλέπτης καί ἡ περί αὐτόν χώρα (πρβλ. XIX 334)· ὁ βασιλεύς δέν ἐγένετο δεκτός εἰς τήν φιλοκράτειον εἰρήνην (Δημοσθ. XIX 174). Κατ' ἀρχάς κατέστη ὑποτελής ἡγεμών: ὁ τελευταῖος ἀγών τοῦ Φιλίππου μέ τόν βασιλέα τῶν Ὀδρυσῶν, ὁ ὁποῖος ἐτελείωσεν μέ τόν παραμερισμόν του, διεξήχθη ἀπό τοῦ 342/1. Κατά τήν ἐποχήν τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους περί τῶν ἐν Χερροννήσῳ ὑποθέσεων

24. Jahrb f. Philol. 1877, 839.
25. Beloch GG III 2², 280: τό ἔτος 351.
26. Πρβλ. Ἀρποκρ. ἰδ. λ. Ἀμάδοκος.
27. Herm. XXVI 110.

τό 341, ὁ Φίλιππος εὑρίσκετο ἀπό 11 μηνῶν μέ μεγάλην δύναμιν εἰς τήν Θράκην καί διέτασσε νά ἀκολουθήσουν διαρκῶς νέα στρατεύματα (Δημοσθ. VIII 2,74). Ὁ βασιλεύς οὐδέ ἅπαξ ἐγκατέλειψε κατά τόν χειμῶνα τήν ἐχθρικήν χώραν. Παρά τόν Κερσοβλέπτην ρόλον τινά διαδραματίζει καί ὁ Τήρης, ὁ ὁποῖος ἐξεθρονίσθη μαζί του τό 341. Τώρα ἡ Θράκη κατέστη φόρου ὑποτελής (Διόδ. XVI 71, 1) καί εἰς εὐνοϊκάς θέσεις ἱδρύθησαν οἰκισμοί ἤ ἐγένοντο ἐπανεγκαταστάσεις, ὅπως ἡ Φιλιππούπολις, εἰς τήν πεδιάδα τοῦ Ἔβρου καί ἡ Καβύλη, φαίνεται μέ μετοικισθέντας, ἐγκληματίας[28]. Περί τῶν πολέμων μέ τούς Θρᾶκας βασιλεῖς γράφουν οἱ Beloch καί Pickard[29].

Ἤδη ἡ μακρά καί ἐπανειλημμένη παραμονή τοῦ Φιλίππου εἰς τήν Θράκην — περιώδευσε εἰς αὐτήν καί τό 340 καί τό 339 — ἀποδεικνύει ὅτι ἐπεσκέπτετο φῦλα καί μέρη, τά ὁποῖα οὐδέποτε μέχρι τώρα εἶχεν ταράξει κάποιος ξένος στρατός, καί ὅτι ἀνεζήτει νά διαποτίση πράγματι μέ τήν ἐπίδρασίν του τήν χώραν, ἰδιαιτέρως διά τῶν νέων οἰκισμῶν. Δέν ἠδύνατο νά παραλείψη, ὅπως ὑπερβῆ τόν Αἷμον· τόν βλέπομε συμμαχοῦντα μέ τόν βασιλέα τῶν Γετῶν Κοθήλαν (Σάτυρος FHG III 161 κἑξ. Ἰορδ. ×65)· ὁ Ἰορδάνης (ἔ.ἀ.) γνωρίζει μίαν ἐπίθεσιν κατά τῆς πόλεως Ὀδησσοῦ. Ἐνταῦθα ἀνήκει καί ὁ ἀγών τοῦ Φιλίππου μέ τόν βασιλέα τῶν Σκυθῶν Ἀτέα κατά τό ἔτος 339, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἱδρύσει κράτος εἰς τόν κατώτατον Δούναβιν (Ἰουστ. 1×2,1 κἑξ.). Ἦτο, ὅπως εἴδαμε ἀνωτέρω, ἡ ἐποχή τῆς σκυθικῆς ἐπιρροῆς εἰς τήν Θράκην· τότε ἐξησκήθη ἐπί τῶν Σκυθῶν πίεσις ὑπό τοῦ νεοϊρανικοῦ κύματος τῶν Σαρματῶν. Ὁ Ἀτέας εἶχεν συγκρουσθῆ ἤδη μέ τούς Τριβαλλούς[30]. Ἐπί τῶν Τριβαλλῶν πάλιν ἤσκουν πίεσιν Ἰλλυριοί καί Κέλται[31]. Τό 376/75 ἤδη οἱ Τριβαλλοί εἶχον προωθηθῆ δηοῦντες μέχρι τῶν Ἀβδήρων[32]. Ἡ νίκη τοῦ Φιλίππου ἐπί τοῦ Ἀτέα ἀνεκούφισε τούς Γέτας, οὕτως ὥστε οὗτοι κατέστησαν κατά τάς ἑπομένας δεκαετίας ἀνεπιθύμητοι γείτονες· τήν μεγάλην λείαν ὑπεχρεώθη ὁ Φίλιππος νά ἀφήση εἰς τούς Τριβαλλούς καί ἐτραυματίσθη βαρέως. Πάντως ἐδείκνυε διαρκῶς τήν πρόθεσίν του νά φθάση τό ὅριον τοῦ Δουνάβεως διά τήν Θράκην.

28. Oberhummer, RE, Bd. X, σ. 1455.

29. Beloch, GGIII 1, 491. 500. 505/06. 548. 557. Pickard, Cambr. Anc. Hist. VI 217 κἑξ. 237. 251.

30. Πολύαιν. VII 44,1. Frontin. strat. II 4, 20.

31. Tomaschek 88. Müllenhoff 137. Rostovtzeff, Cambr. Anc. Hist. VIII 573. Tarn, Cambr. Anc. Hist. VI 335. Κατά τόν 3ον αἰ. ἐμφανίζονται εἶτα εἰς τό «*πεδίον Τριβαλλικόν*» εἰς τόν ἡνωμένον Μοράβαν οἱ Ἰλλυριοί Δάρδανοι.

32. Διόδ. XV 36· πρβλ. Αἰν. Τακτ. 15, 8.

Το δυτικόν ὅριον τῆς Θράκης ἦτο ἀπό τῆς προσαρτήσεως τῆς μεταλλοφόρου περιοχῆς ὁ Νέστος[33]· τοῦτο ἦτο σκόπιμον, διότι δι' ἧ ἐξ αὐτῆς ἤρχοντο τά ὀρυκτά εἰς τήν Μακεδονίαν καί διότι εἶναι σχεδόν ἀδύνατον νά ταξιδεύση κανείς κατά μῆκος του[34].

Ὁ Μακεδών διοικητής εἰς τήν Θράκην ἔλαβε τόν τίτλον «*στρατηγός ἐπί Θράκης*»[35]· τά φῦλα διετήρησαν τούς ἀρχηγούς των, ἔπρεπε ὅμως νά πληρώνουν φόρον καί νά παρέχουν στρατιωτικήν ὑπηρεσίαν.

B. Lenk

5. Η ΘΡΑΚΗ ΥΠΟ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΝ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ

Μετά τήν δολοφονίαν τοῦ Φιλίππου κατά τό ἔτος 336 ἐφοβοῦντο μήπως ἐκσπάσουν ταραχαί μεταξύ τῶν Θρακῶν[1]· ἐπίσης ἡ τελευταία ἤττα τοῦ Φιλίππου εἶχεν μείνει ἄνευ ἐκδικήσεως κατά τῶν Τριβαλλῶν. Κατ' ἀκολουθίαν αὐτῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέλαβε τό ἔτος 335 μίαν μακράν ἐκστρατείαν διά τῆς Θράκης, ἡ ὁποία ἀποκατέστησε τήν ἠρεμίαν. Ὁ Ἀρριανός[2] διηγεῖται ὅτι οὗτος μετά τήν ἐπανάστασιν τῆς Ἀμφιπόλεως ἦλθε κατ' ἀρχάς, ἀκολουθῶν τήν ἀκτήν εἰς τήν Θράκην τῶν λεγομένων ἀβασιλεύτων Θρακῶν (νοοῦνται ἴσως οἱ Δῖοι καί οἱ συγγενεῖς των εἰς τήν Ροδόπην), ἔπειτα διέβη τόν Νέστον καί εἰς 10 ἡμέρας ἔφθασε πεζῇ εἰς τόν Αἷμον. Κατά τόν Niese[3] καί τόν Beloch[4] διῆλθε διά τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, οὐχί μακράν τῆς ἀκτῆς. Ἐπειδή οὐδαμῶς γίνεται λόγος περί διαβάσεως τοῦ Ἔβρου, πιθανόν εἶναι ὅτι ἐπορεύθη ἀνωτέρω τῆς Ἀδριανουπολεως πέραν τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, ὅπου ὑπάρχουν ἀκόμη τενάγη[5], ἔπειτα πρός τά ἄνω ἀκολουθῶν τόν Τόνζον καί διά μιᾶς τῶν ἀνατολικῶν διόδων, περίπου τήν δίοδον Kazan. Εἰς λόγος διά τήν ἀποδοχήν αὐτῆς τῆς διαδρομῆς εἶναι κατ' ἐμέ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀρριανοῦ[6], καθ' ἥν εἶχεν ἔλθει εἴς τινα ποταμόν, ὁ ὁποῖος ἀπέχει τρεῖς ἡμέρας ἀπό τοῦ Δουνάβεως. Οὕτω δέν δύναται νά ὁμιλήση κανείς διά ποταμόν, ὁ ὁποῖος ἐκβάλλει εἰς τόν

33. Στράβ. 331. Niese I 197, Pickard, Cambr. Anc. Hist. VI 309.
34. Casson 22, 88.
35. Berve, Alexanderreich I 227.

1. Διόδ. XVII 8, 1. Πλούτ. Ἀλέξ. 11. Ἰουστ. XI 1, 6.
2. Ἀνάβ. I 1.
3. I 5[1].
4. GG III 2[1], 352 κἑξ.
5. Casson, 23 κἑξ.
6. I 2, 1.

Δούναβιν· ποταμοί ὅμως, οἱ ὁποῖοι δέν ἐκβάλλουν εἰς τόν Δούναβιν, ὑπάρχουν μόνον εἰς τό ἀνατολικώτατον τμῆμα τῆς παριστρίου Βουλγαρίας. Ποῖος πρέπει νά ἐννοηθῆ ὡς Λύγινος, δέν εἶναι δυνατόν νά λεχθῆ βεβαίως· ὁ σπουδαιότερος εἶναι ὁ Kamčik, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται μέ τό ἀρχαῖον ὄνομα Κάνυσος. Ὅμως εἶναι λίαν πιθανόν ὅτι οὗτος ἤ εἷς ἐκ τῶν παραποτάμων του τότε ὠνομάζετο ἄλλως· κατά τήν μαρτυρίαν τοῦ Ischirkoff[7] ἔν ὡραῖον δασῶδες μέρος εἰς τήν κοιλάδα τοῦ Kamčik ὀνομάζεται Longoss.

Ἀντίστασιν συνήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τήν Θράκην τό πρῶτον κατά τήν διάβασιν τοῦ Αἵμου, ὅπου «οἱ ἐλεύθεροι Θρᾶκες» προσεπάθησαν νά τοῦ ἀποκόψουν τήν προέλασιν. Μετά τήν ἥτταν των ἠκολούθησαν ἀγῶνες μέ τούς Τριβαλλούς, ἡ ἐκπληκτική διάβασις τοῦ Δουνάβεως ὑπό τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ ὁποία ἐπέφερε τήν ὑποταγήν τῶν ἐλευθέρων φύλων παρά τόν Δούναβιν καί ἐπίσης τῶν Τριβαλλῶν· μέ αὐτούς καί μέ τούς Κέλτας συνήφθησαν συνθῆκαι. Κατά τήν ἀποχώρησιν δέν ἐπηκολούθησαν συγκρούσεις μέ τούς Θρᾶκας. Κατά τόν Frontinus[8], ὁ βασιλεύς ἔλαβε μαζί του εἰς τήν ἐκστρατείαν εἰς Ἀσίαν εὐγενεῖς Θρᾶκας ἐκ φόβου τυχόν ἐξεγέρσεώς των[9].

Ἐκ τῶν στρατηγῶν ἐπί Θράκης γνωρίζομε δι' αὐτήν τήν ἐποχήν[10] τόν Ἀλέξανδρον, τόν υἱόν τοῦ Ἀερόπου[11], μέχρι τοῦ 334, ἔπειτα τόν Μέμνωνα καί Ζωπυρίωνα. Κατά τήν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν μετεβιβάσθη ἴσως εἰς τόν Ἀντίπατρον καί ἡ ὑψηλή ἐποπτεία ἐπί τῆς Θράκης διά τόν χρόνον τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλέως[12]· εἰς τοῦτο συνηγορεῖ καί τό χωρίον τοῦ Ἀρριανοῦ[13], εἰς τό ὁποῖον ἀνατίθεται ἡ κηδεμονία ἐπί τῆς Μακεδονίας, Θράκης, Θεσσαλίας καί τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων εἰς τόν ὀνομασθέντα διάδοχον τοῦ Ἀντιπάτρου Κρατερόν. Ἐπειδή αὐτή ἡ ὑψηλή ἐποπτεία ὑφίστατο μόνον διά τόν χρόνον τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλέως, ἡ Θράκη παρεχωρήθη μετά τόν θάνατον τοῦ βασιλέως ὡς σατραπεία, ὅπως ὀνομάζεται κατά τάς ἀσιατικάς ἐπαρχίας.

Εἰς τήν Θράκην ἡ ἠρεμία δέν διήρκεσε πολύ. Ὁ Διόδωρος[14] περιγράφει τό 330[14] μίαν στάσιν, τήν ὁποίαν ἐμηχανορράφησεν ὁ

7. Z. Kunde d. Balkanhalbinsel, XVII 144 (Σ.τ.Μ. πρόκειται βεβαίως γιά κάποιον βυζαντινό-νεοελληνικό λόγγο).

8. Strat. II 11, 3.

9. Στρατιωτική δύναμις τῶν Θρακῶν ὑπό τινα ἀρχηγόν Σιτάλκην π.χ. Ἀρριαν. Ἀνάβ. I 28, 4.

10. Berve, Alexanderreich I 227 κἑξ.

11. Ἀρριαν. Ἀνάβ. I 25, 2.

12. Berve, ἔ.ἀ.· Tarn, Cambr. Anc. Hist. VI 358.

13. Ἀνάβ. VII 12, 4.

14. XVII 62, 5. Ἡ χρονολογία μαρτυρεῖται εἰς Curtius V 1, 1.

στρατηγός Μέμνων συμμαχῶν μέ ἐντοπίους ἡγέτας. Πρός αὐτήν συνάπτεται ἐπιγραφή[15] τοῦ Ἰουνίου τοῦ 330 π.Χ., ἡ ὁποία δεικνύει ἐν Ἀθήναις τόν Ῥηβούλαν, τόν υἱόν τοῦ Σεύθον καί ἀδελφόν τοῦ Κότυος. Ὁ Σεύθης καί ὁ Κότυς εἶναι οἱ βασιλεῖς, ὡς ἐκ τῆς προβολῆς των συνάγεται· ὁ Swoboda[16] ἑρμηνεύει τόν Ῥηβούλαν ὡς τόν νεώτερον υἱόν τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῶν Ὀδρυσῶν Σεύθου. Ὁ Ἀντίπατρος εἶδε τόν ἑαυτόν του ἠναγκασμένον νά εἰσβάλῃ εἰς τήν Θράκην μέ ὅλην τήν στρατιωτικήν του δύναμιν, ἔπρεπε ὅμως ἐπί τῇ ἀναγγελίᾳ ἀνησυχιῶν εἰς τήν Ἑλλάδα νά ἐξομαλύνῃ τόν πόλεμον, ὅσον ἐγίνετο καλύτεραν. Οὐδέν φαίνεται ὅτι συνέβη εἰς τόν Μέμνωνα συνεπείᾳ αὐτῆς τῆς καταστάσεως ἀνάγκης· βραδύτερον οὗτος ἐπαύθη (μετά τήν νίκην τῆς Μεγαλοπόλεως[17] ἤ τό πρῶτον τό 327/26[18]) καί ἐπέρασεν μέ ἰσχυράς θρακικάς δυνάμεις εἰς τήν Ἀσίαν[19]. Ὁ Miltner[20] ὑποθέτει ὅτι ἡ Θράκη τό 331 ἀφηρέθη ἀπό τήν ἐπιστασίαν τοῦ Ἀντιπάτρου καί μετεβλήθη εἰς ἰδιαιτέραν σατραπείαν· ἐντεῦθεν θά προέκυψεν ἡ ῥῆξις μεταξύ αὐτοῦ καί τοῦ Μέμνωνος (ἡ βραδύτερον σχεδιασθεῖσα παράδοσις τῆς Θράκης εἰς τόν Κρατερόν ἑρμηνεύεται ὑπό τοῦ Miltner[21] ὡς ἐπανεισαγωγή τῆς παλαιᾶς καταστάσεως μετά τήν καταστροφήν τοῦ Ζωπυρίωνος). Εἰς τοῦτο δύναται ν' ἀντιταχθῇ ὅτι ὁ Ἀντίπατρος εἰς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν δέν θά εἶχε δυνηθῇ να βαδίσῃ μέ ὁλόκληρον τόν στρατόν του καί μέ πᾶσαν αὐστηρότητα, εἶναι ὡστόσον δυνατόν, ὅτι προσωπικαί ἀντιθέσεις πρός τόν ἀντιπρόσωπον τοῦ βασιλέως ἐδελεάσαν τόν δεσποτικόν Μέμνωνα εἰς μίαν ἀπρόσεκτον συμφωνίαν μέ τούς ἐντοπίους ἀρχηγούς[22]. Εἰς τήν ἀπόλυσίν του ὁ Μέμνων δέν ἠναντιώθη· ἡ ἀπαγωγή ἰσχυρῶν θρακικῶν στρατευμάτων ἐξησθένησε τήν ἔνοπλον ἰσχύν τῆς χώρας· οἱ Θρᾶκες συνολικῶς ἀφέθησαν ὀπίσω εἰς τάς ἄνω σατραπείας τῆς Ἀσίας[23]. Σημαντικόν εἶναι ὅτι οἱ Θρᾶκες ἀρχηγοί ἠδύναντο νά διαδραματίζουν κάποιον ρόλον εἰς τήν μακεδονικήν ἀνωτάτην ἡγεσίαν καί τόν διεδραμάτιζον. Ὁ Ζωπυρίων, ὁ ἑπόμενος στρατηγός ἐν Θράκῃ, δέν ἦτο ἐπίσης τυχηρός· ἐφονεύθη εἰς ἔν πόλεμον κατά τῶν Γετῶν

15. CIA II 175b = IG II^2 349.
16. RE, τόμ. IVA, σ. 2029.
17. Beloch GG IV I^2, 44.
18. Berve, Alexanderreich II 254.
19. Curt. IX 3, 21.
20. Klio XXVI 43.
21. 55, 3.
22. Ὑπόθεσις τοῦ W.Otto εἰς Berve, Alexanderreich II 254, 1 ἡ στάσις τοῦ Μέμνωνος κατηυθύνετο ἴσως εἰδικῶς κατά τοῦ Ἀντιπάτρου.
23. Ἀρριαν. Ἀνάβ. VI 15, 2. Διόδ. XIX 27, 5. Curt, X 1, 21, Berve, Alexanderreich I 136 κἑξ.

ἢ τῶν Σκυθῶν ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως τό 325, μᾶλλον ἐκ τῆς κακοκαιρίας παρά ὑπό τῶν ἐχθρῶν[24]. Ἕνεκα τῆς ἐξουδετερώσεως τοῦ στατηγοῦ μετά τῶν δυνάμεών του ἡ μακεδονική κυριαρχία εἰς τήν Θράκην ἐκλονίσθη σοβαρῶς. Κατά τόν Curtius[25], ὁ Σεύθης μέ τούς Ὀδρύσας του ἀπεσκίρτησεν ἀμέσως. Ἀγῶνες τοῦ Ἀντιπάτρου κατά τῶν Βησσῶν δυνατόν νά ἀνάγωνται εἰς τήν ἐποχήν αὐτήν[26].

Μετά τόν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ σωματοφύλαξ Λυσίμαχος παρέλαβε τήν Θράκην μέ τήν ἐντολήν νά ἀποκαταστήση τήν ἡσυχίαν εἰς τήν χώραν[27]. Ἡ ὑπό τοῦ Ἀρριανοῦ ἀναφερομένη Σαλμυδησσός εἶναι, κατά τόν Hünerwadel[28], μία παραλιακή λωρίς[29]. Φρονεῖ οὗτος ὅτι ἡ ἐπαρχία δέν ἐξικνεῖτο οὐδέποτε ἴσως περαιτέρω καί αἱ περιοχαί βαρειότερον μέχρι τοῦ Δουνάβεως μόνον ἐπισήμως ἀξιουμένη κτῆσις ἦσαν καί κείμεναι ἐντός τῆς σφαῖρας ἰσχύος. Νῦν ὅμως ἡ Σαλμυδησσός τίθεται νοτίως τῆς Θυνιάδος ἄκρας — σύγχρονος πόλις Μήδεια — συνεπῶς πρέπει νά δεχθῶμεν πολύ περισσότερον, ὅτι ἡ ἰσχύς τοῦ διοικητοῦ ὤφειλε νά ἐκτείνεται πρός Νότον μέχρι τῆς Σαλμυδησσοῦ, διότι νοτίως αὐτῆς εἰς τό θρακικόν Δέλτα ἔκειντο αἱ κτήσεις τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, κυρίως τοῦ Βυζαντίου, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νά τύχουν διαφορετικῆς μεταχειρίσεως. Τήν δυνατότητα ἀποκαταστάσεως συνδέσμου μέ τήν Ἀσίαν εἶχεν ὁ Λυσίμαχος εἰς τήν Χερσόννησον. Βόρειον σύνορον ἦτο ὁ Δούναβις, δυτικόν ὁ Νέστος μέχρι τῶν πηγῶν του, ἔπειτα ἴσως ὁ Ὅσκιος (Isker). Οἱ Ἀγριᾶνες τῆς ἄνω κοιλάδας τοῦ Στρυμόνος, οἱ Τριβαλλοί, τούς ὁποίους ὁ Θουκυδίδης γνωρίζει δυτικῶς τοῦ Ὀσκίου — οὗτοι, μετά τινα προσωρινήν ἐπέκτασιν πρός Ἀνατολάς ἀπωθήθησαν ἴσως, ὑπό τῆς μακεδονικῆς προωθήσεως —

24. Curt. X 1, 44. Iust. II 3, 4. XII 1, 4 κἑξ. 2, 16. XXXVII 3, 2. Beloch IV 1², 44. Berve, Alexanderreich II 164. Ὁ Tarn (Cambr. Anc. Hist VI 394) νομίζει ὅτι ὁ Ζωπυρίων ἔφθασε ἴσως μέχρι τῆς Ὀλβίας καί εἶχε τήν ἐντολήν νά ἔλθη ἀπό τήν Εὐρώπην εἰς τήν ὑπό τοῦ Ἀλεξάνδρου καταληφθεῖσαν Βακτρίαν. Κατά τόν Ἰουστῖνον (XII 1, 4 κἑξ. 2, 16) ὁ Ζωπυρίων, ἐκεῖ praefectus Ponti, κατεστράφη ὑπό τῶν Σκυθῶν καί περί τούτου ἐπληροφορήθη ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τήν Παρθίαν, ἄρα τό 330 π.Χ. Ἂν αὐτή ἡ χρονολογική μαρτυρία τοῦ Ἰουστίνου εἶναι ὀρθή, ὅπως πιστεύει ὁ Geyer (RE, τόμ. XIV, σ. 2), ὁ Ζωπυρίων θά ὑπῆρξε ὁ Προκάτοχος τοῦ Μέμνωνος..

25. Ἔ.ἀ.

26. Ἡ εἰς τήν ἐποχήν τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Μέμνωνος Πολύαιν. IV 4, 1: οἱ Τετραχωρῖται τοῦ χωρίου αὐτοῦ εἶναι κατά τόν Στέφ. Βυζ. (ἰδ. λ.) οἱ Βησσοί.

27. Ἀρριαν. Τά μετά Ἀλέξανδρον, Ia 7 ed. Roos: παρέλαβε τήν ἐξουσίαν ἐπί τῆς Θράκης, τῆς Χερσοννήσου καί ἐπί τῶν γειτόνων πρός τούς Θρᾷκας λαῶν, οἱ ὁποῖοι φθάνουν μέχρι τῆς Σαλμυδησσοῦ παρά τόν Εὔξεινον Πόντον· ἀνακριβῶς ὁ Δέξιππος I b 6 = FHG III 667, 1. Διόδ. XVIII 3, 2 [Curt. X 10, 4]. Iust. XIII 4, 16.

28. Forsch zur Gesch. des Königs Lysimachos von T., Diss. Zürich 15.

29. Ξεν. Ἀν. VII 5, 12. Διόδ. XIV 37. Στράβ. 319.

εὑρίσκονται ἤδη ὑπό τήν ἐξουσίαν τοῦ Ἀντιπάτρου. Κατά τήν εἴσοδόν του εἰς τήν Θράκην ὁ Λυσίμαχος εὗρε τόν Σεύθην ἑτοιμοπόλεμον. Συνεπεία τῶν δυσκολιῶν, εἰς τάς ὁποίας περιήχθη ἡ μακεδονική κυριαρχία μετά τόν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνρου, ὁ Σεύθης κατέστη δημοφιλής, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλός του διέθετεν μόνον 4.000 πεζούς καί 2.000 ἱππεῖς. Ἕνεκα τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου ὁ Λυσίμαχος δέν ἠδυνήθη τότε νά λάβη ἐνισχύσεις καί κατόπιν μιᾶς μάχης ἄνευ ἀποτελέσματος ἠναγκάσθη κατ' ἀρχάς ν' ἀποσυρθῆ διά περαιτέρω προετοιμασίας[30]. Ὅτι ὁ Σεύθης προσεχώρησε εἰς τήν νοτιοελληνικήν συμμαχίαν κατά τῶν Μακεδόνων, δέν ἔχει παραδοθῆ· ὁ Διόδωρος[31] ὁμιλεῖ μόνον δι' ὀλίγους Θρᾶκας καί Ἰλλυριούς καί δέν ἀναφέρει τόν βασιλέα Σεύθην, ὁ ὁποῖος κατά τήνπληροφορίαν τοῦ Curtius ἀπεσκίρτησε ἀμέσως μετά τήν καταστροφήν τοῦ Ζωπυρίωνος. Εἶναι πιθανόν ὅτι ὁ Διόδωρος[32] ἐννοεῖ τόν Σεύθην, ἐάν συλλογισθῆ κανείς ὅτι οὗτος ἤδη τό 330 προσεπάθει διά τοῦ Ῥηβούλα νά ἔλθη εἰς συμφωνίαν μέ τάς Ἀθήνας[33]. Ὁ Θρᾷξ βασιλεύς παρέμεινε ἀναξιόπιστος καί τό 313 ἔτι ἐπετέθη ἐκ τῶν νώτων κατά τοῦ διοικητοῦ[34]. Ὁ Λυσίμαχος προσέκειτο καθ' ὅλον τόν χρόνον πρός τόν Ἀντίπατρον· ἄν καί κατά τήν διανομήν τῶν σατραπειῶν εἰς τήν Βαβυλῶνα ἦτο ἀνεξάρτητος αὐτοῦ[35], ἕνεκα τῆς δυσκόλου θέσεώς του καί τῶν περιωρισμένων δυνάμεών του ἐδεσμεύετο ἀπό τήν εὔνοιαν τοῦ ἰσχυροῦ του γείτονος, ὁ ὁποῖος τελικῶς ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τοῦ κράτους. Τό 322 ἤδη ὁ Ἀντίπατρος εἶχε καταστήσει δυνατήν τήν ἐγκατάστασιν πτωχῶν Ἀθηναίων εἰς τήν Θράκην[36], ὅπερ προϋποθέτει τήν συναίνεσιν τοῦ Λυσιμάχου· εἰς τήν νεωτέραν διανομήν σατραπειῶν εἰς Τριπαράδεισον ὑπό τήν διεύθυνσιν τοῦ Ἀντιπάτρου[37] ὁ Λυσίμαχος δέν ἐμφανίζεται καθόλου. Τό μερίδιόν του δέν ἐθίγετο πλέον· τό γεγονός ὅτι δέν κατονομάζεται καθόλου, δύναται κανείς νά ἐξηγήση ἴσως ἀπό τό ὅτι ὁ Ἀντίπατρος ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ πρῶτος εἰς τήν Εὐρώπην καί ὁ Λυσίμαχος ὡς στρατηγός του· διότι ὁ παλαιός βασιλικός ἀντιπρόσωπος, ὁ ὁποῖος κατά τούς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχεν τήν ἐποπτείαν τῆς Θράκης, μετά τήν προσπάθειαν τοῦ δεσποτικοῦ Περδίκκα νά ἐλαττώση τήν ἐπιρροήν του διά τῆς ἀποσχίσεως τῆς Θράκης, εἶχε ἀναλάβει παραχρῆμα τήν παλαιάν του θέσιν[37α]. Ὁ Λυσίμαχος, ἄν καί ὑψηλοῦ ἐπιπέδου καί κατ'

30. Διόδ. XVIII 4.
31. XVIII 11.
32. 11.
33. Περί αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, Hünerwadel 17.
34. Διόδ. XIX 73.
35. Tarn, Cambr. Anc. Hist. VI 464.
36. Διόδ. XVIII 18, 4. Πλουτ. Φωκίων 28.
37. Διόδ. XVIII 39.
37α. Διόδ. XVIII 25, 4.

ἀρχάς ἰσότιμός του, διέβλεπε πλεονέκτημά του εἰς τήν στενήν πρόσδεσιν εἰς αὐτόν, τόν ὁποῖον προσεταιρίζοντο ἰσχυραί προσωπικότητες ὅπως ὁ Κρατερός. Τοιουτοτρόπως ἐπέτυχεν νά ἐνισχύση τά στρατεύματά του κατά τά ἑπόμενα ἔτη καί ὅτε ὁ Ἀντίπατρος ἀπέθανε (319 π.Χ.), ἔκλεισε, τώρα πλέον ἀποβλέπων εἰς πλήρη αὐτοτέλειαν, συμμαχίαν μέ τόν δυσηρεστημένον Κάσσανδρον. Ὅτε οὗτος τό 311 ὅμως ἐξελέγη ὡς στρατηγός εἰς τήν Εὐρώπην, εἰς τόν Λυσίμαχον τοῦ ὁποίου ἡ θέσις δέν ἠδύνατο νά κλονισθῆ πλέον, ἐδόθη ρητή ἐγγύησις τῆς ἀνεξαρτησίας του[38].

Προηγουμένως ὅμως εἶχεν ὁ Λυσίμαχος νά διεξαγάγη ἅπαξ ἔτι πόλεμον μέ τόν Σεύθην, ὁ ὁποῖος τό 313 εἶχεν ἀφεθῆ ὑπό τοῦ Ἀντιγόνου, τοῦ ἀντιπάλου τῶν ἀνταγωνιζομένων διοικητῶν νά ὑποκινήση στάσιν μέ ἑλληνικάς πόλεις εἰς τόν Πόντον. Ἡ Κάλλατις ἔπρεπε νά πολιορκηθῆ, ἐνῶ ὁ Παυσανίας, ὁ στρατηγός τοῦ Ἀντιγόνου, ἐνεφανίσθη εἰς τά νότια τῆς Θράκης καί ἐστρατοπέδευσε παρά τό *Ἱερόν ὄρος*[39]. Ὅτε ὁ Λυσίμαχος συνεπεία τῶν γεγονότων αὐτῶν ἐστράφη μέ τό μεγαλύτερον μέρος τῶν δυνάμεων του πρός Νότον, ὁ Σεύθης τοῦ ἔφραξε τήν διάβασιν διά τοῦ Αἵμου. Ὡστόσο ἀντεπεξῆλθε ἀρκετά εὔκολα μέ αὐτόν καί μέ τόν Παυσανίαν, ἐνῶ ἡ Κάλλατις ἔπεσε μετά τινα ἔτη (309;). Ἀπό τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καί ἐνόσω ἔζη οὐδέν τόν ἐτάραξε εἰς τήν Θράκην, τοὐλάχιστον δύναται κανείς νά συμπεράνη ἀπό τάς μεταγενεστέρας ἐξωτερικάς ἐπιχειρήσεις τοῦ βασιλέως — τό 305 προσέλαβε μετά τῶν λοιπῶν ἰσχυρῶν αὐτόν τόν τίτλον — ὅτι εἰς τήν χώραν του εἶχεν ἡσυχίαν[40]. Ἐπεκράτησε οὐχί μόνον διά τῆς βίας, ἀλλά καί διά φιλικῶν διαπραγματεύσεων· ὁ ἴδιος ἔλαβεν σύζυγον Ὀδρυσίδα[41].

Ὁ Δούναβις ὡς βόρειον σύνορον τοῦ κράτους του ὑπῆρξεν δεδομένον ἐκ τῶν προτέρων· μία ἐκ τῶν κυρίων βάσεών του καί θησαυροφυλάκιον ἦτο ἡ *«Τίριζις ἄκρα»*[42], ἡ σημερινή Καλή Ἄκρα, ἐκ τῆς θέσεως τῆς ὁποίας ἐξάγεται ὅτι οὗτος ἠδύνατο νά θεωρῆ ἐξησφαλισμένην τήν χώραν βορείως τοῦ Αἵμου[43]· πόσον ἐξετείνετο ἡ ἐπιρροή του πρός Δυσμάς εἰς τήν πρό τοῦ Αἵμου χώραν εἶναι πάντως ἀμφίβολον. Περίφημοι εἶναι αἱ ἐφορμήσεις του κατά τῶν ἰσχυρῶν Γετῶν ἀρχηγῶν ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως[44].

38. Διόδ. XIX 105.

39. Οἱ παρασχόντες μεγάλην βοήθειαν Θρᾶκες εἰς τήν πλευράν τῆς πόλεως ἦσαν Γέται: Hünerwadel 28, 1.

40. Beloch, GG IV 1^2, 140.

41. Niese I 367. Geyer, RE τόμ. XIV, σ. 4.

42. Στράβ. VII 319.

43. Tomaschek 95.

44. Διόδ. XXI 10, 12. Παυσ. 1, 9, 5 κἑξ. Ἐγγύτερον Geyer, RE τόμ. XIV, σ. 4, 15.

Ἡ μακεδονική κατοχή εἰς τήν Θράκην ἀποσυνετέθη εἰς τήν περιοχήν τῶν ὑπηκόων ἑλληνικῶν πόλεων καί τῶν φύλων καί εἰς τήν χώραν, ἡ ὁποία εἶχε παραχωρηθῆ εἰς μακεδονικούς οἰκισμούς, π.χ. ἡ Φιλιππούπολις, ἤ μεμονωμένους οἰκιστάς. Σταθερά σύνορα εἶναι δύσκολον νά διαγραφοῦν. Ὁ Παυσανίας[45] ἐκφράζει ἐνδοιασμούς κατά πόσον ὁ Λυσίμαχος, ὁ Ἀλέξανδρος καί ὁ Φίλιππος συνήνωσαν πράγματι πάντας τούς Θρᾶκας ὑπό τήν ἐξουσίαν των. Τίθεται πράγματι ἐντόνως τό ζήτημα, ἄν ἡμακεδονική κυριαρχία περιέλαβε κάθε γωνίαν τῆς χώρας, ὅπως βραδύτερον ἡ ρωμαϊκή. Ἀπό τήν μακράν κυριαρχίαν τοῦ Λυσιμάχου (στρογγυλά 40 ἔτη) θά ἠδύνατο νά τό ἀναμένη κανείς, ἀλλά διά τόν ἀποικισμόν ὁΦίλιππος ἔπραξε ἀποφασιστικῶς τά μέγιστα. Διότι ὁ Λυσίμαχος ἐπί πολλά ἔτη δέν ἔδειξε ἐνδιαφέρον διά τήν Θράκην· αἱ ἑλληνικαί πόλεις ἀπετέλουν τήν κατ' ἐξοχήν βάσιν τῆς ἰσχύος του[46]. Τό μοναδικόν του ἀσφαλές καθίδρυμα, ἡ Λυσιμάχεια (ἱδρύθη τό 309/08), κεῖται χαρακτηριστικῶς εἰς τήν Χερσόνησον καί δέν ὑπῆρξε σημαντική διά τό ἐσωτερικόν τῆς χώρας, τῆς ὁποίας φῦλα ἐπιδραμόντα αἰφνιδίως τήν κατέστρεψαν βραδύτερον[47]. Ὁ Weiss[48] θεωρεῖ πάντως τήν Ἀξιόπολιν ἐπί τοῦ Δουνάβεως ὡς ἑλληνιστικόν καθίδρυμα ἐπί τῷ τέλει διασφαλίσεως τῆς ἐπικοινωνίας ἀπό τῶν Τόμων εἰς τόν Δούναβιν. Ὑπενθυμίζεται ὅτι εἰς τήν θέσιν αὐτήν ὁ ποταμός προσεγγίζει ἰδιατέρως τήν ἀκτήν, οὕτως ὥστε ὑπῆρχον ἐδῶ ρωμαϊκά προχώματα. Ἄν ἡ Ἀξιόπολις εἶναι ἑλληνιστική, τότε ἀνάγεται εἰς τήν ἐποχήν τοῦ Λυσιμάχου, διότι μόνον τότε οἱ τόποι αὐτοί εἰρήνευσαν ἐντελῶς. Ὁ Λυσίμαχος ἔχασε τήν ζωήν του τό 281 εἰς τήν μάχην τοῦ Κουροπεδίου καί ἐπίσης ἔν κράτος ἐκτεινόμενον πολύ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Θράκης· ἀπό τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἡ Θράκη ἐθεωρεῖτο ὡς δορυάλωτος χώρα τῶν νικηφόρων Σελευκιδῶν· ὅτε τήν ἐπάτησε ὁ παλαιός Σέλευκος, ἐδολοφονήθη παρά τήν Λυσιμάχειαν.

B. Lenk

6. ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΚΕΛΤΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ὁ Πτολεμαῖος Κεραυνός ἀνηγορεύθη ὑπό τοῦ στρατοῦ καί τοῦ στόλου τοῦ Λυσιμάχου βασιλεύς· δέν δυνάμεθα νά δεχθῶμεν ὅτι εὗρε χρόνον διά νά πλησιάση πράγματι τό κληροδότημα εἰς τήν Θράκην. Τότε

45. I 9, 5 κἑξ.
46. Berve GG II 218. 235.
47. Hünerwadel 19. Kazarow VIII 556.
48. Zur Kunde der Balkanhalbinsel XII 29.

ἤρχισαν αἱ εἰσβολαὶ τῶν Κελτῶν, τούς ὁποίους προσείλκυσε ἡ κατάρρευσις τοῦ ἰσχυροῦ λυσιμαχείου κράτους· ὑπό τόν Καμβαύλην ἦλθον μέχρι τῆς Θράκης μόνον· τήν ἐπομένην ἐπίθεσιν κατ' αὐτῆς τῆς χώρας ὡδήγησεν ὁ Κερέθριος, ἐνῶ ἄλλα στίφη ἐνέπιπτον κατά τῆς Μακεδονίας[1]. Εἰς τόν πόλεμον μέ αὐτούς ἐφονεύθη τό 279 ὁ Πτολεμαῖος Κεραυνός· τά στίφη τοῦ Λεονταρίου καί τοῦ Λουταρίου προεχώρησαν δηοῦντα μέχρι τοῦ Βυζαντίου, διά νά διαπεραιωθοῦν εἰς τήν Ἀσίαν. Ἡ μεγάλη νίκη, τήν ὁποίαν κατήγαγε ἐπ' αὐτῶν ὁ Ἀντίγονος Γονατᾶς παρά τήν Λυσιμάχειαν (277 π.Χ.), ἀπηλευθέρωσε τοὐλάχιστον τήν νότιον Θράκην. Οὗτος διεμοίρασε μέ τούς Σελευκίδας τό κράτος τοῦ Λυσιμάχου καί ἡ Θράκη περιῆλθεν εἰς αὐτούς[2]. Εἰς τήν βόρειον Θράκην παρά τόν Αἷμον, ἱδρυσε τότε μία ὁρδή Κελτῶν ὑπό τόν Κομοντόριον ἓν κράτος μακροτέρας διαρκείας, τό ὁποῖον ἐκ τοῦ κέντρου του, τῆς Τύλιος, ὠνομάσθη κράτος τῆς Τύλιος[3]. Ἡ Τύλις, ἡ ὁποία κατά τόν Στέφανον τόν Βυζάντιον[4] ἔκειτο ἐγγύς τοῦ Αἵμου, εἶναι κατά τόν Tomaschek[5] τό Tulowo εἰς τό Tulowsko-Polé εἰς τόν ἄνω ροῦ τοῦ Τόνζου (Τούντζα). Ἐκεῖθεν κατέλαβον τάς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ὑπῆρξαν ὁ πυρήν τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν. Εἰς τήν παραλίαν διετηρήθησαν οἱ Σελευκίδαι[6]. Ἀκόμη ὁ Ἀντίοχος ὁ Β' διεξήγαγε πόλεμον εἰς τήν Θράκην[7]· προήχθη μέχρι Κυψέλων εἰς τόν κάτω ροῦ τοῦ Ἕβρου, ἔνθα διεξήγαγε μάχην μέ τούς Θρᾶκας, τήν ὁποίαν προφανῶς ἐκέρδησεν[8]. Ὁ Niese ἐνθυμεῖται ἐνταῦθα δικαίως τούς αὐτοτελεῖς Θρᾶκας δυνάστας αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, τούς ὁποίους βεβαίως γνωρίζομε μόνον ἀπό νομίσματα[9]. Ὁ Ἀντίοχος Ἱέραξ εἰσέβαλε εἰς τήν Θράκην[10]· εἰς τούς χρόνους αὐτούς — περί τό 230 — ἀνάγεται ἡ σύλληψις καί ἐκτέλεσις τοῦ δυνάστου Ἀδαίου, ὁ ὁποίος ἐβασίλευε καθ' ὑπόθεσιν εἰς τά Κύψελα, ὑπό τοῦ Πτολεμαίου Γ'[11]. Διότι αἱ σελευκιδικαί κτήσεις εἰς τήν Θράκην ἀπωλέσθησαν ὑπέρ τοῦ Πτολεμαίου Εὐεργέτου κατ' ἀκολουθίαν τοῦ πολέμου τῶν ἀδελφῶν. Ὁλόκληρος ἡ νοτία θρακική παραλία ἀπό τοῦ Νέστου, ἰδιαιτέρως ἡ Μαρώνεια, ἡ Αἶνος, ἀλλά καί ἡ Χερσόννησος,

1. Παυσ. X 19. Iust. XXXII 3, 6.
2. Beloch IV 2², 335 κἑξ.
3. Πολύβ. IV 46. Pomp. Trog. 25.
4. Στέφ. Βυζ., ἰδ. λ.
5. Tomaschek 91.
6. Niese II 22, 6. 74, 3.
7. κατά τόν Niese (II 138) περί τό 225 π.Χ.
8. Πολύαιν. IV 16.
9. πρβλ. Head HN² 285.
10. Πολύβ. V 74, 7. Beloch IV 2², 346. Berve GG II 273.
11. Pomp. Trog. prol. 27. Niese Herm XXXV 69 κἑξ.

ἐτέθησαν τότε ὑπό τήν κατοχήν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων. Ὁ Εὐεργέτης ἐγκαταριθμεῖ μεταξύ τῶν κατακτήσεών του τόν «Ἑλλήσποντον» καί τήν «Θράκην»[12].

Ἐνῶ οἱ Πτολεμαῖοι ἐχρησιμοποίουν διά τά συμφέροντά των τήν θρακικήν παραλίαν, οἱ Θρᾶκες εἰς τό ἐσωτερικόν τῆς χώρας ἀπωθοῦν ἐπιτυχῶς τούς Κέλτας, ἄλλως τε εὑρίσκοντο εἰς τήν ἰδικήν των χώραν καί ἦσαν πολυαριθμώτεροι, ἀφ' ὅτου ἔπαυσαν αἱ ἐφορμήσεις τῶν κελτικῶν στιφῶν· τό κράτος τῆς Τύλιος περιωρίσθη καί κατεδικάσθη εἰς μαρασμόν. Ὁ τελευταῖος βασιλεύς Καύαρος εἶχεν ἤδη ἀπωθηθῆ σοβαρῶς[13], ὅταν μία ἐξέγερσις τῶν ὑπηκόων του κατέστρεψε ἐντελῶς τήν κυριαρχίαν τῶν Κελτῶν εἰς τήν Θράκην[14].

Εἰς τόν 3ον αἰ. π.Χ. ἀνήκει εἰς βασιλεύς τῶν Θρακῶν Κότυς, υἱός τοῦ Ῥαίζδου[15]. Ὁ Pomtow τόν τοποθετεῖ περί τό 260, ὁ Perdrizet[16] περί τό 212/11, ἄρα κατά τά τέλη τῆς Κελτοκρατίας. Ὁ Perdrizet διακρίνει ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς τήν περαιτέρω ὕπαρξιν τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν. Πρός τήν ἐπιγραφήν αὐτήν τίθεται τό ψήφισμα μιᾶς πόλεως, εὑρεθέν εἰς Ἀγχίαλον, τό ὁποῖον ἐπαινεῖ κάποιον Ῥαισκούπορινν, υἱόν τοῦ βασιλέως Κότυος, ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη ὑπό τοῦ πατρός του ὡς ὅμηρος εἰς τήν πόλιν[17]. Ὁ βασιλεύς Κότυς ταυτίζεται μέ τόν υἱόν τοῦ Ραίζδου καί ἐξάγεται τό συμπέρασμα ὅτι τό παλαιόν κράτος τῶν Ὀδρυσῶν ἀνεστήθη πάλιν. Τοῦτο, δέν δύναται νά λεχθῆ ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ βασιλεύς Κότυς ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι ἕν καί τό αὐτό πρόσωπον, εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα. Τό ὄνομα Ῥαισκούπορις ἁπαντᾶ βραδύτερον παρά τοῖς Σαπαίοις. Καί αἱ δύο ἐπιγραφαί πάντως εἶναι ἀπόδειξις ὅτι παρά τήν κελτικήν θύελλαν καί εἰς τόν ἀγῶνα κατά τῶν ἀξιώσεων τῶν ἑλληνιστικῶν κυριάρχων ἐν τῇ Θράκῃ τοῦ 3ου αἰ. π.Χ., ἐντόπιοι ἡγεμόνες προέβαλον καί, ὅπως δεικνύει ὁ τίτλος Θρακῶν βασιλεύς, κατεῖχον, ἢ τοὐλάχιστον ἠξίουν μίαν ὑπερτοπικήν σημασίαν.

Μετά τόν θάνατον τοῦ Πτολεμαίου 4ου ἡ αἰγυπτιακή κυριαρχία ἀπώλεσε τάς κτήσεις καί τήν ἐπιρροήν εἰς τήν Θράκην. Ὁ Φίλιππος Ε' ἀπεπειράθη νά ὑπεισέλθη εἰς τήν κληρονομίαν τῶν Πτολεμαίων· ὑφίστα-

12. Syll. or. 54. Πρβλ. Syll³ 502 τόν ἰδικόν του «στρατηγόν ἐφ' Ἑλλησπόντου καί τῶν ἐπί Θράκης τόπων». Πολύβ. V 34, 8. Niese II 105 κἑξ.

13. Πολύβ. VIII 22.

14. Πολύβ. IV 46. Κατά τόν Niese (II 570) περί τό 212.

15. Syll³ 438.

16. Bull. hell. XX 477.

17. Kazarow Österr. Jahresh. 1912, Beibl. 95 κἑξ. Κατά τόν Wilhelm, ebd., ἐκ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 3ου αἰῶνος.

ντο ὅμως εἰσέτι αἱ σελευκιδικαί ἀξιώσεις ἐπί τῆς Θράκης[18]. Εἰς τόν ἐπακολουθήσαντα ἀγῶνα τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου, τοῦ σελευκίδου Ἀντιόχου καί τελικῶς τῶν Ρωμαίων προέκειτο μόνον περί λίαν περιωρισμένων τμημάτων τῆς θρακικῆς περιοχῆς, δηλαδή περί τῶν ἑλληνικῶν οἰκήσεων τῆς νοτίου παραλίας ἀπό τοῦ Νέστου μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου, δηλ. περί τῆς σημαντικωτάτης τότε διά τήν σύνδεσιν Ἀσίας καί Εὐρώπης ὁδοῦ. Ἄλλα τμήματα τῆς Θράκης μόλις ἐθίγησαν. Ὁ Ἀντίοχος ὁ Μέγας εἶχε πράγματι ἐν νῷ νά δημιουργήση μία σατραπεία Θράκη καί ταύτης τήν διοίκησιν νά παραχωρήση εἰς τόν υἱόν του Σέλευκον[19], ἀλλ' αἱ προσπάθειαί του ἀφορμῶντο πάντοτε ἐκ τῶν παραλίων, ἐκ τῆς νεοϊδρυθείσης Λυσιμαχείας καί ἡ κυριαρχία του διήρκεσε πάρα πολύ ὀλίγον.

Ὁ Φίλιππος εἶχεν νά πράξη πολλά κατ' ἀρχάς, διά νά ἀποθαρρύνη τούς δυσαρέστους Θρᾶκας γείτονάς του, τούς Μαίδους, οἱ ὁποῖοι, ὡς πολλάκις πρότερον, κατέστησαν τό 211 καί τό 207 ἐπικίνδυνοι πάλιν διά τήν Μακεδονίαν[20]. Τό 211 ὁ Λίβιος[21] γνωρίζει συμμαχοῦντας μέ τούς Ρωμαίους, τόν Ἄτταλον καί τήν αἰτωλικήν συμπολιτείαν, τόν Πλευρᾶτον καί τόν Σκερδίλαιδον, βασιλεῖς τῶν Θρακῶν καί τῶν Ἰλλυριῶν· θρακικόν δέν εἶναι κανέν ἐκ τῶν δύο ὀνομάτων. Συνεπεία τοῦ συγκλονισμοῦ τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων ὁ Φίλιππος ἀνέλαβε ἐκστρατείας εἰς τήν νότιον Θράκην· κατέλαβε τήν Μαρώνεια, τήν Αἶνον, τό Σέρρειον, τόν Δορίσκον, τά Κύψελα, τήν Χερσόννησον[22]. Αὐτή ἡ δυναμική ἐπέκτασις τοῦ προεκάλεσε τόν «δεύτερον μακεδονικόν πόλεμον»· τό 196 ὑπεχρεώθη ν' ἀναγνωρίση τήν αὐτονομίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων[23]. Ἡ Λυσιμάχεια, τήν ὁποία μετά βίας ἐκέρδησε ἀπό τούς Θρᾶκας διά τοῦ πολέμου, ἦτο ἤδη τό 197 πάλιν εἰς τάς χεῖρας των[24]. Εἰς τόν πόλεμον ὅμως εἶχεν οὗτος τούς Θράκας ὡς συμμάχους καί μισθοφόρους[24a]. Αἱ δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι παρουσιάσθη-

18. Πολύβ. XVIII 51, 3. Liv. XXXIII 40, 4. XXXIV 58. Ἀππιαν. Συρ. 3. Flor. I 24.

19. Liv. XXXVI 7, 15. XXXIII 40, 4: ἡ Λυσιμάχεια ὡς *sedes regni*. Appian. Syr. 3. Patsch, Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa V 8.

20. Πολύβ. X 41, 4. Liv. XXVI 25, 6. XXVIII 5, 7. Tomaschek 20, 23. Patsch V 22: οἱ Μαῖδοι εἶχον ἐπεκταθῆ πολύ εἰς βάρος τῶν Παιόνων καί τῶν ἀποδεκατατισθέντων ἕνεκα ἰσχυρᾶς προσελεύσεως πρός θητείαν εἰς τόν μακεδονικόν στρατόν Ἀγριάνων· δέν κατώκουν μόνον τόν ἄνω Στρυμόνα, ἀλλά καί τήν Βρεγαλνίτσαν, ἕνα ἀριστερόν παραπόταμον τοῦ Ἀξιοῦ.

21. Liv. XXVI, 24, 9.

22. Liv. XXXI 16· πρβλ. καί XXXIX 27, 10: ἡ νέα ὁδός κατά τό σχέδιον τοῦ Φιλίππου. Κατά τόν Niese (II 570, 580) ὁ Φίλιππος πολεμᾶ τό 204 καί τό 202 εἰς τήν Θράκην, κατάτι δέ σχόλιον εἰς Πολυβ. XIII 10 — ἔκδοσις Dindorf-Büttner-Wobst — ἤδη τό 205/4.

23. Πολύβ. XVIII 48, 2. Liv. XXXIII 30.

24. Πολύβ. XVIII 4, 6. Liv. XXXII 34, 7.

24a. Πολύβ. XVIII 22, 2. 26, 8. Liv. XXXII 25. XXXIII 4, 4. Niese II 599. 619. 628.

σαν εἰς τόν Μακεδόνα βασιλέα, ἦσαν ὁλέθριαι δι' ἐκτεθειμένας θέσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως ἦτο ἤδη τότε ἡ Λυσιμάχεια, καί διά τόν Ἑλληνισμόν αὐτῶν τῶν τόπων ἐν γένει. Ὁ T. Quinctius Flamininus ἐγνώριζε τοῦτο πολύ καλῶς[25].

Ὅταν τό 196 ὁ Ἀντίοχος ὁ Γ' ὑπέταξε τήν Χερσόννησον, εὗρε τήν Λυσιμάχειαν ἐγκαταλελειμένην καί ἐντελῶς εἰς ἐρείπια· ἤρχισε νά τήν ἀνεγείρῃ καί νά τήν ἐπανοικίζῃ καί ἠρήμωσε μέ τό ἥμισυ τοῦ στρατοῦ του τήν γειτονεύουσαν Θράκην. Τό ἔτος 195 ἐπανῆλθεν εἰς τήν Εὐρώπην, ὅπου συνέχισε τήν ἀπελευθέρωσιν ἑλληνικῶν θέσεων καί τήν καταπτόησιν θρακικῶν φύλων[26]. Ἐκ τοῦ ὅτι ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μέ τούς Βαστάρνους[27] θά ἠδύνατό τις νά συμπεράνῃ ὅτι οὗτος εἶχεν προχωρήσει περαιτέρω πρός Βορρᾶν, ἄν καί μόνον προσωρινῶς καί ἐντελῶς εἰς τά παράλια καί τήν ἐνδοχώραν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Ἡ ἔφοδος τῆς Ρώμης κατ' αὐτοῦ ὑπεστηρίχθη (190 π.Χ.) ὑπό τοῦ Φιλίππου, ἐφόσον οὗτος διηυκόλυνε τήν πορείαν ἀμφοτέρων τῶν Σκιπιώνων ἐπί τῆς νοτίας θρακικῆς ὁδοῦ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου[28]· τό φθινόπωρον τοῦ 190 κατελήφθη ἡ Λυσιμάχεια. Ὁ Μακεδών βασιλεύς ἤσκησε τήν ἐπιρροήν του μεταξύ τῶν Θρακῶν φίλων του ὑπέρ τῶν Ρωμαίων[29], διότι ἐπίστευε ὅτι ἀνεγνώριζε εἰς τόν Ἀντίοχον τόν πλέον ἐπικίνδυνον ἀνταγωνιστήν· αἱ ἐλπίδες του διεψεύσθησαν δεινῶς ὑπό τῶν Ρωμαίων, διότι καί αἱ πόλεις τῆς νοτίου ἀκτῆς παρέμειναν «ἐλεύθεροι» μετά τήν νίκην ἐπί τοῦ Ἀντιόχου· μετά τήν εἰρήνην τοῦ ἔτους 189 ὁ πιστός Εὐμένης ἔλαβε τήν Χερσόννησον μέ τήν Λυσιμάχειαν καί τά προπύργια, γειτονεύοντα πρός αὐτήν, καί πᾶσαν τήν ὑπό τοῦ Ἀντιόχου ἐξουσιαζομένην χώραν, κατά τόν Λίβιον φρούρια, κτήματα, χωρία[30]. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ εἷς στρατηγός τῆς Χερσοννήσου καί «τῶν τόπων ἐν Θράκῃ»[31]· τήν κυριαρχίαν τῶν Ἀτταλιδῶν ἐνθυμίζει ἐπιγραφή ἐκ Πανίδου, ἡ ὁποία κατονομάζει τόν Εὐμένην Β', τούς ἀδελφούς του καί τήν σύζυγόν του[32]. Τώρα ὁ Φίλιππος δέν παρέσχε καμμίαν περαιτέρω ὑποστήριξιν εἰς τούς Ρωμαίους· συνέπεια ἦτο ἡ προκαλέσασα αἴσθησιν ἐπίθεσις

25. Πολύβ. XVIII 37, 9. Niese II 644 κἑξ.

26. Πολύβ. XVIII 51. Liv. XXXIII 38, 10. XXXIV 58. Appian. Syr. 1, 6. Κασσ. Δίων IX 18, 8 ἔκδ. Boissevain. Niese II 668. 675.

27. Appian, Syr. 6. Patsch V 8.

28. Liv. XXXVII 7, 16. 33, 16. Appian. Mac. 9 = Syr. 23. Κάσσ. Δίων IX 19, 3 Boissevain.

29. Liv. XXXVII 39, 12: Θρᾷκες προσχωροῦν ἑθελουσίως εἰς τόν ρωμαϊκόν στρατόν.

30. Πολύβ. XXI 46, 9. Liv. XXXVIII 39, 14. Niese II 760. Patsch V 26.

31. Syll. or. I 339.

32. Kalinka, Öster. Jahrh. XXIII 151.

θρακικῶν φύλων κατά τοῦ στρατοῦ τοῦ ὑπάτου Cn. Manlius Vulso τό 188 π.Χ.[33]. Οἱ Θρᾶκες ἄφησαν τόν Manlius νά ἔλθη μέχρι τά Κύψελα. Περί τάς ἐκβολάς τοῦ Ἔβρου ἐκτείνεται δηλονότι μιά μεγάλη ἑλώδης περιοχή. Τά Κύψελα (Ibsala) κεῖνται νῦν εἰς τό μέσον τοῦ ἕλους[34]. Ἐκεῖ τόν προσέβαλον τέσσαρα φῦλα: οἱ Καϊνοί καί Κορπῖλοι ἀπό τόν κάτω Ἔβρον, οἱ Ἄσται ἀπό τήν Βιζύην, οἱ ὁποῖοι κατῆλθον τόν Ἐργίνην καί οἱ Μαδουατηνοί. Οὗτοι ἐπέπεσαν εἰς τήν λείαν, μέχρις ὅτου εἶχον ἀρκετήν. Μεταξύ Ἔβρου καί Μαρωνείας οἱ Ρωμαῖοι ἐδέχθησαν ἀκόμη μίαν προσβολήν ἀπό τούς Τραυσούς, τούς ὁποίους ὅμως ἠδυνήθησαν νά ἀποκρούσουν.

Μετά τήν ἀποχώρησιν τῶν Ρωμαίων ὁ Μακεδών βασιλεύς προσεπάθησε νά θέση ὑπό τήν κατοχήν του τήν θρακικήν νοτίαν παραλίαν μέχρι τῆς Χερσοννήσου, πρό παντός τήν Μαρώνειαν καί τήν Αἶνον[35]. Διά νά τρομοκρατήση τούς Θρᾶκας τῆς ἐνδοχώρας πάλιν, ὑπεσχέθη εἰς τό Βυζάντιον βοήθειαν κατά τῶν Θρακῶν περιοίκων τῆς Προποντίδος[36]. Ἕνα ἡγεμόνα αὐτῆς τῆς περιοχῆς, Ἀμάδοκον — Ὀδρύσην συμφώνως πρός τό ὄνομα — συνέλαβε αἰχμάλωτον εἰς νικηφόρον μάχην[37]. Ἀργότερα μανθάνομε περί τινος Τήρου, ἐπίσης ἡγεμόνος εἰς τήν ἐνδοχώραν τοῦ Βυζαντίου, κατά τό ὄνομα Ὀδρύσην ἐπίσης, ὁ ὁποῖον εἶχεν ὡς σύζυγον μίαν θυγατέρα τοῦ Φιλίππου[38]. Κατόπιν διαπραγματεύσεων μέ ἐναλασσομένην τροπήν ὑπεχρεώθη ὅμως τό 183 νά ἐκκενώση πλήρως τά παράλια[39]. Μόνον μερικαί θέσεις ἐκεῖθεν τοῦ Νέστου παρέμειναν κατά τόν Λίβιον[40] εἰς τήν Μακεδονίαν. Τήν φιλίαν του μέ τούς Θρᾶκας καί τήν ληστρικότητα αὐτῶν ἐχρησιμοποίησεν κακῶς ὁ Φίλιππος πρός τιμωρίαν τῆς πόλεως Μαρωνείας[41]· ὁ Ὀνόμαρχος, στρατηγός του εἰς τά ἀμφισβητούμενα παράλια — κατά τόν Λίβιον: qui praeerat maritimae orae – ἐπέτρεψεν εἰς τούς Θρᾶκας νά ἐπιπέσουν νύκτα κατά τῶν ἀτυχῶν πολιτῶν.

Ὅταν τά σχέδιά του ἐναυάγησαν οὕτως, προσεπάθησε νά ἐπεκτείνη τήν δύναμίν του πρός ἀνατολάς παρακάμπτων τήν ἀκτήν καί ἐπενέβη εἰς τό

33. Πολύβ. XXI 47. Appian. Συρ. 43. Liv. XXXVIII 40, 7: οἱ ἐκεῖ ὀνομαζόμενοι Coreli εἶναι οἱ Κορπῖλοι: Niese II 761, 3.
34. Schaffer, Zur Kunde der Balkanbalbinsel XIX 11.
35. Liv. XXXIX 23, 13. 24.
36. Πολύβ. XXII 14, 11.
37. Liv. XXXIX 35, 4.
38. Διόδ. XXXII 15.
39. Περί τῶν διενέξεων αὐτῶν: Πολύβ. XXII 6, 1. 11. XXIII 3, 8. Liv. XXXIX 27, 10. 28. 33, 4. 53, 10. Niese III 20 κἑξ. 24 κἑξ. 26.
40. Liv. XLII 29.
41. Πολύβ. XXII 13. Liv. XXXIX 34.

ἐσωτερικόν τῆς Θράκης. Τό ἔτος 183 μία μεγάλη πορεία τόν ἔφερε εἰς τό ἐσωτερικόν· κατέλαβε τήν Φιλιππούπολιν, ἡ ὁποία ἀπό καιροῦ εἶχεν ἀποβῆ θρακική, βεβαίως προσωρινῶς μόνον, διότι οἱ Ὀδρύσαι, ἀψηφοῦντες τάς συνθήκας μέ τόν Φίλιππον, ἀνακατέλαβον τήν πόλιν ἀμέσως. Κατά τόν Πολύβιον[42] καί τόν Λίβιον[43] εἰσέβαλεν εἰς τήν χώραν τῶν Ὀδρυσῶν, Βησσῶν καί Δανθηλητῶν. Οἱ Δανθαλῆται κατώκουν περί τήν Παυταλίαν (Küstendil), οἱ Βησσοί τήν Ροδόπην, τήν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἔβρου καί φθάνουν μέχρι τοῦ Αἵμου[44], οἱ Ὀδρύσαι δέ εἶχον ἐξαπλωθῆ πρός Δυσμάς μέχρι τῆς Φιλιππουπόλεως. Τό ἔτος 181 αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Φιλίππου ἀφεώρων τούς παλαιούς ἐχθρούς τῆς Μακεδονίας, τούς Μαίδους. Εἰς τήν ἐποχήν αὐτῶν τῶν ἐκστρατειῶν ἀνάγεται ἡ περίφημος ἄνοδός του εἰς τόν Αἷμον[45]. Ἐπορεύθη κατ' ἀρχάς εἰς τήν χώραν τῶν Μαίδων, ἔπειτα δέ εἰς ἑπτά ἡμέρας εἰς τάς ὑπωρείας τοῦ Αἵμου· κατά τήν ἐπιστροφήν ἦλθεν εἰς τήν χώραν τῶν Δανθαλητῶν, τήν ὁποίαν ἐδῄωσε, ἄν καί ἀπό τοῦ 183 εἶχεν εἰρήνην μέ τό φῦλον. Εἰς τήν Μαιδικήν κατελήφθη ἡ Πέτρα, ἀλλ' οἱ κάτοικοι διέφυγον ἐπάνω εἰς τά ὄρη. Ὁ Φίλιππος ἠδύνατο ὡστόσο ν' ἀναμένη ὁμήρους ἐκ τῶν Θρακῶν εἰς τήν Ἀμφίπολιν[46].

Ὁ Φίλιππος ἤθελε νά χρησιμοποιήση κατά τῆς Ρώμης τούς Βαστάρνους[47]. Οὗτοι ὤφειλον κατ' ἀρχάς νά καταστρέψουν τούς δυσαρέστους βορείους γείτονας τῆς Μακεδονίας, τούς Ἰλλυριούς Δαρδάνους εἰς τήν σημερινήν Βόρειον Μακεδονίαν, Νοτίαν καί Παλαιάν Σερβίαν. Ὁ βασιλεύς τούς ἠγγυήθη ἐλευθέραν δίοδον διά τῆς Θράκης καί προμηθείας. Ἀκριβῶς κατά τήν ἐποχήν τοῦ θανάτου του οἱ Βάστarνοι ἐξαπέλυσαν ἐπίθεσιν[48]. Ἡ διαδρομή των διά τῆς Θράκης ἐπέρασε κατά τόν Patsch[49] ἀπό τήν Μεσαμβρίαν καί Ἀπολλωνίαν εἰς τήν θρακικήν πεδιάδα, διά τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν μέχρι Φιλιππουπόλεως, παρά τάς βορείας ὑπωρείας τῆς Ρίλας Πλάνινα καί κατά μῆκος τοῦ Ἔβρου πρός τήν Δαρδανίαν. Μετά τόν θάνατον τοῦ βασιλέως προέκυψαν ἔριδες μεταξύ αὐτῶν καί τῶν Θρακῶν καί τμῆμα αὐτῶν κατεστράφη ὑπό κακοκαιρίας εἴτε ἐξηναγκάσθη εἰς ἐπιστροφήν παρά τήν ὀροσειράν Δονούκα (= Ρίλα Πλάνινα), εἰς τήν ὁποίαν εἶχον ἀποσυρθῆ οἱ Θρᾷκες. Οἱ προχωρήσαντες

42. Πολύβ. XXIII 8.
43. Liv. XXXIX 53, 10.
44. Πτολεμ. III 9. Στράβ. ἀποσπ. 48. VII 318. Patsch V 6.
45. Liv. XL 21 κἑξ. Oberhummer, RE τόμ. VII, σ. 2222.
46. Liv. XL 24, 3.
47. Liv. XXXIX 35, 4. Περί αὐτοῦ τοῦ φύλου ἰδιαιτέρως ὁ Patsch V 6 κἑξ.
48. Liv. XL 57, 2.
49. Patsch V 11.

περαιτέρω ὑπεστηρίχθησαν κατ' ἀρχάς τοὐλάχιστον ὑπό τῶν ὁμόρων πρός τήν Δαρδανίαν Θρακῶν[50].

Ἀξιόλογον καί διαρκές κέρδος ἐδαφικόν δέν ἔφερον αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ Φιλίππου[51]· ἀφεώρων εἰς τήν διασφάλισιν τῶν συνόρων. Ἐκτός τούτου ὁ Φίλιππος ἔπρεπε νά ἐκμεταλλευθῇ τήν ἀνεξάντλητον ζωτικότητα τῶν Θρακῶν διά τήν ἐρημωθεῖσαν καί ἀναλωθεῖσαν πατρίδα του[52]· πληροφορούμεθα περί Θρακῶν ἐποίκων εἰς τήν Μακεδονίαν[53]· ὁ βασιλεύς πρέπει νά ὑποκατέστησεν ἀναξιόπιστα στοιχεῖα διά Θρακῶν[54]. Ὁ Στράβων[55] χαρακτηρίζει τόν πληθυσμόν τῆς Μακεδονίας κατά τήν ἐποχήν του ὡς θρακικόν.

Αἱ σχέσεις πρός τό ἀποκατασταθέν μετά τήν κελτικήν περίοδον βασίλειον τῶν Ὀδρυσῶν φαίνεται ὅτι συντόμως ὑπῆρξαν καλαί· ὡς φίλος τῆς Μακεδονίας ἀναφέρεται συχνάκις ὁ Κότυς, ὁ υἱός τοῦ Σεύθου, εἰς βασιλεύς τῶν Ὀδρυσῶν[56]. Οὗτος ἐπαινεῖται ἰδιαιτέρως παρά Πολυβίῳ[57]. Ἐπειδή ἡ Μακεδονία ἐξικνεῖτο μέχρι τοῦ Νέστου καί ὁ Φίλιππος δέν προεχώρησε πολύ εἰς τήν κοιλάδα τοῦ Ἕβρου — τήν Φιλιππούπολιν δέν ἠδυνήθη νά ὑπερασπίση πλέον —, οἱ Ὀδρύσαι δέν εἶχον νά προφυλάξουν τίποτε ἀπό αὐτόν κατ' ἀρχάς.

Ἄλλοι Θρᾷκες γειτονεύοντες πρός τήν Μακεδονίαν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπό τῆς Ρώμης ὡς ὄργανα κατά τοῦ Περσέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντως τό 179 Φιλίππου· οὗτοι ἐλάμβανον δῶρα διά νά ἐνοχλοῦν τήν Μακεδονίαν[58]. Ὁ Ἀβρούπολις, ἡγεμών τῶν Σαπαίων, εἰσέβαλε μετά τόν θάνατον τοῦ Φιλίππου εἰς μεταλλοφόρον περιοχήν περί τό Παγγαῖον, ἠττήθη ὅμως καί ἐξεδιώχθη ἀπό τήν ἡγεμονίαν του[59]. Ἡ ἐκδίωξις του ἐθεωρήθη ὑπό τῶν Ρωμαίων ὡς λύσις τῆς εἰρήνης καί τῶν συνθηκῶν[60].

Εἰς τόν πόλεμον κατά τῆς Ρώμης (171-168) ὁ Κότυς ἦτο σχεδόν ὁ μοναδικός ἔμπιστος σύμμαχος τοῦ Περσέως· ἐπλήρωσε τήν φιλίαν αὐτήν μέ ἐπιδρομάς εἰς τήν χώραν του, τάς ὁποίας ἀνέλαβον ὁ ἡγεμών Θρακῶν Αὖτλεβις καί ὁ Κώρραγος, ὁ διοικητής τοῦ Εὐμένους· οὗτοι κατέλαβον τήν

50. Liv. XLI 19, 7. Περί τῆς περαιτέρω τύχης των ἰδ. Patsch V 12.
51. Holleaux, Campr. Anc. Hist. VIII 254.
52. Πολύβ. XXIII 10, 4.
53. Liv. XXXIX 24. Niese III 27·
54. Liv. XL 3, 4.
55. Στράβ. VII 321.
56. Liv. XLII 29, 12. Niese III 28 κέξ. 98.
57. Πολύβ. XXVII 12, 2 (= Διόδ. XXX 3).
58. Τό 172 π.Χ. οἱ Μαῖδοι παρά Liv. XLII 19, 6.
59. Πολύβ. XXII 18, 2. Liv. XLII 41, 11.
60. Syll³. II 643. Διόδ. XXIX 33. Παύσ. VII 10, 6.

λεγομένην Μαρηνήν[61]. Θρᾶκες ἀπετέλουν τήν φρουράν τῆς Ἀμφιπόλεως[62], ἡ τελευταία ἐλπίς τοῦ Περσέως ἦσαν, οἱ ὑπήκοοι εἰς τήν Μακεδονίαν Βισάλται δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος[63]· ἀπό τῆς Σαμοθράκης ἤθελε νά καταφύγη εἰς τόν Κότυν[64]. Κατά τόν κατακερματισμόν τῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος ἀνηγγέλθη τό 167 εἰς τήν Ἀμφίπολιν ὑπό τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, τά προεχόντως ὑπό Θρακῶν κατοικούμενα μέρη τῆς Μακεδονίας μεταξύ Στρυμόνος καί Νέστου καί αἱ πόλεις, φρούρια καί χωρία, τά ὁποῖα κατεῖχεν ὁ Περσεύς ἐκεῖθεν τοῦ Νέστου, ἐπίσης ἡ Βισαλτία καί ἡ χώρα τῶν Σιντῶν δυτικῶς τοῦ Στρυμόνος συνηνώθησαν εἰς μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων μερίδων[65]. Ὁ βασιλεύς Κότυς συνῆψε τώρα φιλίαν μέ τούς Ρωμαίους· ὁ υἱός του Βίθυς ἐγένετο δημος τῶν Ρωμαίων[66] (167 π.Χ.), ἀλλ' ἀπεστάλη ὀπίσω μέ δῶρα, διότι ὁ ρωμαϊκός λαός ἀνεμνήσθη τῆς φιλίας του μέ τόν Κότυν καί τούς προγόνους του καί τόν θρακικόν λαόν. Ἡ φιλία αὐτή δυνατόν νά ἀνάγεται εἰς τό ἔτος 190 π.Χ., ὅτε ὁ Φίλιππος προσέφερε τήν ἐπιρροήν του ἐν Θράκῃ ὑπέρ τῶν Σκιπιώνων. Ἂν ἡ ἐπιγραφή περί Ἀβδήρων[67] ἀναφέρεται εἰς αὐτόν τόν Κότυν, δέν εἶναι ἐντελῶς βέβαιον. Περί τό 100 π.Χ. πρέπει νά ἀναγνωρίσωμεν ἐπίσης ἕνα βασιλέα Κότυν[68], ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος τῶν Ρωμαίων καί ἵδρυσε μίαν ἰσχυράν δυναστείαν. Εἰς τά γεγονότα περί τό 150 π.Χ. δέν ἐμφανίζεται κανείς Κότυς ἢ Βίθυς πλέον.

Τότε ἡ ἁρπακτικότης καί πολυπραγμοσύνη Θρακῶν ἡγεμόνων ηὐνόησεν τήν ἐπιχείρησιν τοῦ Ἀνδρίσκου — Ψευδοφιλίππου, ἡ ὁποία εἶχε ἐπιτυχίαν ἕνεκα τῶν ἀφορήτων συνθηκῶν εἰς τήν Μακεδονίαν. Ἀλλά καί ἡ ρωμαϊκή πίεσις, τήν ὁποίαν ἤρχισαν νά αἰσθάνωνται οἱ δυνάσται καί πολλοί τῶν αὐτονόμων Θρακῶν, παρεκίνει κατά τόν Ζωναρᾶ[69] εἰς ὑποστήριξιν τοῦ σφετεριστοῦ. Ὁ Ἀνδρίσκος ἀπετάθη κατ' ἀρχάς πρός

61. Liv. XLII 51, 10. 67, 4 κἑξ. XLIV 42, 3. Flor. I 28. Εὐτρόπ. IV 6. Niese III 119. 165 κἑξ.

62. Liv. XLIV 44, 4.

63. Liv. XLIV 45, 8.

64. Liv. XLV 6, 2.

65. Liv. XLV 29. Niese III 179 κἑξ. Περί τῶν κτήσεων ἐκεῖθεν τοῦ Νέστου Στράβ. VII ἀπόσπ. 48: κατά τήν ἐποχήν τοῦ Περσέως καί τοῦ Ψευδοφιλίππου ὁ Ἕβρος πρέπει νά ἦτο τό μακεδονικόν σύνορον· παρά Διοδ. XXXI 8 εἶναι ἡ Μαρώνεια, τά Ἄβδηρα καί ἡ Αἶνος. Συνεπῶς ὁ Περσεύς εἶχεν καταλάβει τήν παρά τοῦ πατρός του ἀποσπασθεῖσαν παραλίαν: Οἱ Ρωμαῖοι «ἀπηλευθέρωσαν» τάς ἑλληνικάς πόλεις.

66. Liv. XLV 42.

67. Syll. II[3] 656.

68. Kahrstedt, RE τόμ. XI, σε 1551 κἑξ.

69. Ζωναρ. IX 28.

τόν Θρᾶκα ἡγεμόνα Τήρην, εἰς τήν ἐνδοχώραν τοῦ Βυζαντίου, ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγον μίαν θυγατέρα τοῦ Φιλίππου. Οὗτος τόν ἐβοήθησε καί τόν συνέστησε εἰς τόν Θρᾶκα βασιλέα Βαρσάβα, τόν ὁποῖον ἐπίσης ἐκέρδησε ὑπέρ αὐτοῦ ὁ Ἀνδρίσκος, οὕτως ὥστε ὁ ἀρχηγός τόν συνώδευσε εἰς τήν πορείαν του πρός τήν Μακεδονία. Ὁ στρατός τῆς πρώτης Μακεδονίας ὑπερεκεράσθη εἰς τήν χώραν τῶν Ὀδομάντων παρά τήν Ἀμφίπολιν[70]. Τό 148 π.Χ. τό πρῶτον, κατόπιν ἥττης τοῦ Ἀνδρίσκου — ὁ ὁποῖος, ἡττήθη ὑπό τοῦ Qu. Caecilius Metellus — τόν ἐγκατέλειψαν οἱ Θρᾶκες καί εἰς ἐκ τῶν βασιλέων των ὁ Βύζης, τόν παρέδωσε[71]. Τώρα ἡ Μακεδονία κατέστη ἐπαρχία (Provincia).

B. Lenk

70. Διόδ. XXXII 15. Πορφύριος ὁ Τύριος FHG III 702, 13. Niese III 232 κἑξ.
71. Flor. I 30.

ΜΗΝΑ ΜΗΝΑΪΔΗ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ο χώρος που φέρει το όνομα *Θράκη* από τους αρχαιοτάτους ακόμη χρόνους δεν είχε σαφή και καθορισμένα όρια.

Το γένος των Θρακών, κατά τον πατέρα της Ιστορίας Ηρόδοτο εθωρείτο μετά τους Ινδούς, σαν ο πολυπληθέστερος λαός της τότε γνωστής υφηλίου, με όρια τον Ίστρο (Δούναβη), στην Μ. Ασία, τον Ταύρο και την Αδριατική θάλασσα.

Οι Θράκες είχαν μεγάλη συγγένεια με τους Φρύγες ή Θρύγες. Μερικοί γλωσσολόγοι μάλιστα ισχυρίζονται ότι και οι λέξεις *Θράκες* και *Φρύγες* είναι ίδιες, με παραλλαγμένη προφορά[1].

Το ότι οι Θράκες κατείχαν εκτεταμένα εδάφη της Μ. Ασίας εμφαίνεται και από την ονομασία ενός μεγάλου διαμερίσματος διοικητικού, που επί Βυζαντινής εποχής απεκαλείτο *Θέμα Θρακησίων* με κεντρικό άξονα την Φρυγία και Λυκαονία.

Επί Βυζαντινής εποχής το θέμα Θράκης είχε περιορισθεί σε στενά όρια από το Αναστασιανό τείχος μέχρι το Βυζάντιο, ενώ όλη η λοιπή Θράκη είχε ενσωματωθεί για στρατηγικούς λόγους στο Θέμα Μακεδονίας[2].

Στα χρόνια της Οθωμαν. Αυτοκρατορίας η Θράκη ήταν χωρισμένη σε Βόρεια και Νότια περιοχή. Είναι γνωστό ότι μετά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο και την συνθήκη του Βερολίνου (23-6-1878) το Βόρειο τμήμα της Θράκης απετέλεσε μια ανεξάρτητη ηγεμονία με την ονομασία Ανατολική Ρωμυλία που περικλειόταν ανάμεσα στα Βουνά Αίμου (Balkan) και Ροδόπης και είχε πρωτεύουσα την Φιλιππούπολη, σε αντιδιαστολή με την Δυτική Ρωμυλία δηλ. την Στερεά Ελλάδα[3].

1. Να μη μας φαίνεται και πολύ παράξενη η αλλαγή στην διάφορη προφορά των συμφώνων. Παράδειγμα πρόχειρο έχουμε την περίπτωση της λέξεως «Βαθυρρύακας» σαν περιοχής κοντά στη Ι. Μονή Παναγίας Φανερωμένης ανατολικά της Κομοτηνής που την είχαν μεταβάλει οι πρόγονοί μας στα χρόνια της σκλαβιάς σε Φατήρ-Γιακά.

2. Γι' αυτόν τον λόγο και η δυναστεία Βασιλείου του Α΄ ενώ καταγόταν από την Αδριανούπολη ονομάσθηκε Μακεδονική.

3. Η λέξη Ρωμυλία προέρχεται από την μετάφραση της σύνθετης τουρκικής λέξεως Rum-Ili δηλαδή Χώρας των Ρωμηών.

Η ηγεμονία αυτή με χριστιανό ηγεμόνα, φόρου υποτελή στον σουλτάνο και μικτή κυβέρνηση από Έλληνες Βουλγάρους και Τούρκους διατηρήθηκε λίγα χρόνια και σε πρώτη ευκαιρία στις 10 Σεπτεμβρίου του 1885 καταλήφθηκε από τους Βουλγάρους για να ενσωματωθεί στην τότε ηγεμονία της Βουλγαρίας.

Το Νότιο τμήμα της Θράκης αποτέλεσε τον απέραντο Νομό της Αδριανουπόλεως (Edirne Vilayeti) που έφθανε μέχρι Μετρών και Αθύρων (Çatalca - Büyük Çekmece) και αποτέλεσαν την ανεξάρτητη διοίκηση Τσατάλτζας[4] μέχρι τα όρια Κων/πόλεως.

Τήν εποχή εκείνη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία υπήρχαν τρείς βαθμίδες διοίκησης.

— Τα Bilafetia (νομοί) — τα Μουτεσαριφλίκια (διοικήσεις) και τα Καϊμακαμαλίκια (υποδιοικήσεις ή επαρχίες).

Ειδικά ο νομός Ανδριανουπόλεως χωριζόταν στα Μουτεσαριφλίκια Edirne (Αδριανούπολης) Kirk-Kilise (40 Εκκλησιών) Tekir dağ (Ραιδεστού) Gelibolu (Καλλίπολης) και Gümülcine (Κομοτηνής)[5].

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι επέφεραν εδαφική αλλοίωση στον νοτιοθρακιώτικο χώρο. Οι Βούλγαροι προήλασαν μέχρι Τσατάλτζας και είχαν επικεφαλής τον φιλόδοξο Φερδινάνδο, που ήταν έτοιμος να μπει στην Αγία Σοφία και να περιβληθεί το διάδημα και τον αυτοκρατορικό σάκκο των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων, αλλά «φρούδαι αι προσδοκίαι». Τα βουλγαρικά στρατεύματα αναχαιτίσθηκαν από την πείσμονα αντίσταση των οθωμαν. στρατευμάτων, που είχαν αυξηθεί με την αργοπορημένη επιστράτευση.

Σε συνέχεια με τις υπερφίαλες αξιώσεις τους οι Βούλγαροι που ζητούσαν την μερίδα του λέοντα, ανάγκασαν τους λοιπούς τέως συμμάχους τους Ελλάδα και Σερβία να ενωθούν και να χάσουν έτσι όχι μονάχα τα εδάφη που ανήκαν δικαιωματικά στους συμμάχους, αλλά και αυτή την Ανατ. Θράκη την οποία με ένα απλό περίπατο ξαναπήρε ο νεότουρκος Εμβέρ πασάς.

Στο αναμεταξύ τα νικηφόρα ελληνικά στρατεύματα μετά την πτώση των

4. Επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τα μεγάλα διοικητικά διαμερίσματα, δηλαδή τα βιλαφέτια, είχαν μεγάλες εκτάσεις. Έτσι η Ευρωπαϊκή Τουρκία μέχρι το 1912 είχε πέντε νομούς, Αδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης, Κοσσυφοπεδίου, Ιωαννίνων και Σκύδρας.

5. Γύρω από το όνομα Γκιουμουλτζίνα δίνονται διάφορες ερμηνείες, ως προς την προέλευσή του. Η γνώμη του γράφοντος είναι ότι πρόκειται για παραφθορά της λέξεως Κομοτηνά (τα) δηλαδή τα υποστατικά του κόμητα, υπονοώντας το κάστρο της πόλεως όπου επί Φραγκοκρατίας θα είχε εγκατασταθεί ένας κόμης-τιμαριούχος. Τα Κομοτηνά ο λαός θα μετέβαλε σε Κομουτσίνα, όπως αναφέρεται στα απομνημονεύματα του Ιωάννη Καντακουζηνού και αργότερα από τους Τούρκους χάριν ευφωνίας σε «Γκιουμουλτζίνα».

οχυρών Κιλκίς και Λαχανά προήλασαν αστραπιαία και κατέλαβαν την Ανατολ. Μακεδονία και την Δυτ. Θράκη, γενόμενα δεκτά με ενθουσιασμό ακράτητο από τον πληθυσμό όλο, ανεξάρτητα φυλής και θρησκεύματος. Μα η συνθήκη του Βουκουρεστίου απέδωσε ξανά την Δυτ. Θράκη στους Βουλγάρους από την οποία τα ελληνικά στρατεύματα αποσύρθηκαν αμέσως.

Τότε οι ταλαίπωροι θρακιώτες έλληνες αναγκάσθηκαν, για να αποφύγουν τις βουλγάρικες αντεκδικήσεις, να ακολουθήσουν τον υποχωρούντα ελληνικό στρατό και να εγκαταλείψουν το πάτριο έδαφος. Κι έτσι τα σύνορα Ελλάδας και Βουλγαρίας έγιναν ο Νέστος ποταμός μέχρι των Τοξοτών (Okçilar). Από εκεί σε βόρεια κάθετη τομή η περιφέρεια της Σταυρούπολης που βρίσκεται δεξιά από τον ποταμό Νέστο παρέμεινε στην Ελλάδα.

Με την υποχώρηση των ελληνικών δυνάμεων από τον χώρο της Δυτ. Θράκης η Τουρκία παρεκίνησε τον τουρκικό πληθυσμό να αντισταθεί κατά των βουλγαρικών δυνάμεων και να ανακηρύξει ένα Τουρκικό Αυτόνομο Κράτος της Δυτ. Θράκης.

Πραγματικά οι προύχοντες Οθωμανοί της Κομοτηνής συγκεντρώθηκαν στην τότε έδρα της Διοίκησης και σήμερα Δικαστικό Μέγαρο στις 31 Αυγούστου 1913 και αφού σχημάτισαν προσωρινή κυβέρνηση ύψωσαν την σημαία του νέου κράτους[6] και στη συνέχεια απηύθυναν προκήρυξη στις μεγάλες δυνάμεις ζητώντας την αναγνώριση του νέου κρατιδίου[7].

Κατά το δίμηνο περίπου διάστημα που έζησε το κρατίδιο αυτό Τούρκοι αξιωματικοί ηγήθηκαν σε ομάδες Τσετών και προέβησαν την καταστροφή βουλγαρικών χωριών και περιουσιών και έκαψαν το βουλγάρικο μοναστήρι που βρισκόταν κοντά στον Κέχρο[8] καθώς και την κωμόπολη Σιτσανλή

6. Η σημαία αυτή ήταν πανομοιότυπη με την τουρκική σημαία, με την διαφορά ότι αντί ενός αστέρα είχε τρία αστέρια γύρω από το μισοφέγγαρο.

7. Το περιοδικό Yeni Bati Trakya, που εκδίδεται στην Κων/πολη, στο τεύχος της 17 Αυγούστου 1984 παραθέτει όχι μονάχα σχετικές φωτογραφίες της συγκεντρώσεως στο διοικητήριο, αλλα και τον εθνικό ύμνο, την σημαία, την κρατική σφραγίδα και το γραμματόσημο του νέου κρατιδίου. «Το κρατίδιο αυτό, κατά τον τούρκο δημοσιογράφο Tahsin Onal, ιδρύθη από τους Τούρκους της Δ. Θράκης λόγω της πλειονότητάς της, πλήν όμως άνευ επιτυχίας διότι δεν βρέθηκε κατάλληλο και πρόσφορο έδαφος. Το Κράτος αυτό ιδρύθηκε στην Κομοτηνή στις 31 Αυγούστου 1913 και διήρκεσε 58 μέρες και καταργήθηκε μετά την συμφωνία Κων/πολης με την Τουρκία και Βουλγαρία».

8. Το βουλγαρικό αυτό μοναστήρι βρισκόταν σε λόφο που δέσποζε στην γύρω περιφέρεια και χρησιμοποιόταν σαν καταφύγιο των Βουλγάρων κομιτατζήδων. Στην θέση αυτή επειδή υπήρχαν καλλιεργήσιμες εκτάσεις εγκαταστάθηκαν από το 1950 πολλοί πομάκοι ακτήμονες από τους γύρω συνοικισμούς και σχημάτισαν τον νέο συνοικισμό Μοναστήρι — Κέχρου.

(Ποντίκια). Το ελληνικό στοιχείο που είχε εναπομείνει στην Δ. Θράκη τήρησε ευμενή στάση στο νέο καθεστώς, γιατί προτιμούσε κάθε άλλη διοίκηση, αρκεί να μη ξαναγυρνούσαν οι Βούλγαροι, χωρίς να λάβει μέρος στη σχηματισθείσα προσωρινή τουρκική Κυβέρνηση. Πολλοί μάλιστα Έλληνες που βρίσκονταν ακόμα πρόσφυγες στους Τοξότες γύρισαν πίσω στα σπίτια τους.

«Η αυτονομία όμως αυτή της Δυτ. Θράκης δεν κράτησε πολύ. Κι' έτσι με την σύναψη της τουρκοβουλγαρικής συνθήκης Κωνσταντινουπόλεως τα μέλη της αντιπροσωπείας Δυτ. Θράκης που είχαν προστρέξει εκεί για να ζητήσουν την επίσημη υποστήριξη της αυτονομίας από την τουρκική κυβέρνηση, επέστρεψαν μαζί με άλλους πράκτορες στην Δ. Θράκη και μετά υπόδειξη της τουρκικής κυβέρνησης έπεισαν τους ομοεθνείς τους να υποταχθούν και να ανεχθούν τους Βουλγάρους».

Τα παραπάνω αντιγράφηκαν από την μελέτη του Αντώνη Ρωσσίδη «Το χρονικό απελευθερώσεως της Δυτικής Θράκης», που συμπεριλήφθηκε στον Α΄ τόμο της Θρακικής Επετηρίδας 1980.

Μετά 57 ημέρες η Δυτ. Θράκη ξαναγύρισε στην βουλγαρική διοίκηση, που σκοπό βασικό είχε την εξολόθρευση του εδώ ελληνισμού με την κατάληψη των ελληνικών ναών και σχολείων και διαφόρων ιδρυμάτων. Μετά την κήρυξη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, ύστερα από πολλές διαπραγματεύσεις η Βουλγαρία και η Τουρκία συντάχθηκαν με την Γερμανία και η Βουλγαρία αναγκάσθηκε να εκχωρήσει το Ανατολικό τμήμα της Δυτ. Θράκης, δηλαδή το Διδυμότειχο, Σουφλί μέχρι το Καραγάτς στην Τουρκία και σε αντάλλαγμα να πάρει την Ανατολ. Μακεδονία, γιατί έτσι είχε αποφασίσει η Γερμανική Αυτοκρατορία.

Κατά την επιστράτευση που επακολούθησε οι μουσουλμάνοι της Δυτ. Θράκης, πάλι μετά απόφαση της γερμανικής κυβέρνησης μεταφέρθηκαν στην Σμύρνη και παραδόθηκαν στις τουρκικές στρατιωτικές αρχές για να υπηρετήσουν στον τουρκικό στρατό, στα μέτωπα Μεσοποταμίας και Αραβίας.

Η ήττα της Βουλγαρίας και σε συνέχεια η προέλαση των συμμαχικών δυνάμεων με αρχηγό τον Γάλλο στρατηγό Nτ'Εσπραί απελευθέρωσε τον χώρο της Δυτ. Θράκης, η οποία με την συνθήκη του Νεϊγύ (άρθρο 48) παραχωρήθηκε στις συμμαχικές Μεγ. Δυνάμεις για να ρυθμισθεί αργότερα η οριστική τύχη της. Στο αναμεταξύ και η Τουρκία αναγκάσθηκε και αυτή να καταθέσει τα όπλα ύστερα από σύναψη ανακωχής στο Μούδρο Λήμνου στις 13-11-18, οπότε ο Nτ' Εσπραί όταν διορίσθηκε μέλος της Στρατιωτικής Διασυμμαχικής Επιτροπής κατοχής Κωνσταντινουπόλεως στην θέση του αφήκε στην Κομοτηνή τον επιτελάρχη του στρατηγό Σαρπύ, σαν Ανώτατο Διοικητή Δυτ. Θράκης, ενώ η Ξάνθη καταλήφθηκε από ελλην.

δυνάμεις που προωθήθησαν μέχρι τον ποταμό Κομψάτο πέρα από τον Ἴασμο, στις 4-10-19. Η ημερομηνία αυτή εορτάζεται κάθε χρόνο σαν η επέτειος απελευθέρωσης της Ξάνθης.

Οι Βούλγαροι που είχαν κατεβεί στα χρόνια της κατοχής 1913-1918 στην Δυτ. Θράκη εξακολούθησαν τις διαβουλεύσεις τους για να μή περιέλθει αυτή στην Ελλάδα, αλλά να ιδρυθεί ένα αυτόνομο κρατίδιο και να παρεμβληθεί ανάμεσα στα εχθρικά κράτη Ελλάδας-Βουλγαρίας-Τουρκίας, που υπό τύπο «Εντολής»[9] να διοικείται από την Γαλλία, πράγμα που, όπως φαίνεται, ευνοούσε και ο στρατηγός Σαρπύ. Την εποχή εκείνη σπουδαίο ρόλο στον χειρισμό και την επιτυχία των ελληνικών συμφερόντων έπαιξε ο πολιτευτής Χαρίσιος Βαμβακάς, που είχε τοποθετηθεί σαν σύμβουλος του Σαρπύ[10]. Κατά περίεργη συγκυρία ο περιβόητος Ουίλσων, Πρόεδρος των Η.Π.Α. είχε την αντίληψη ότι η Δυτ. Θράκη έπρεπε να εξακολουθεί να παραμείνει υπό την βουλγαρική διοίκηση, πράγμα που υποστήριξε επίμονα και ο υφυπουργός των Εξωτερικών των ΗΠΑ που αντικατέστησε τον Πρόεδρο μετά την αναχώρησή του στην Αμερική. Ενθυμούμαι δε ότι ο Υφυπουργός Pork με την περίεργη και ακατανόητη στάση του είχε προκαλέσει κυριολεκτικά την μήνη του ελληνικού τύπου που τον ευρωνευόταν και για την σύμπτωση του επωνύμου του Pork προς το ομώνυμο ζώο. Ευτυχώς ότι οι ΗΠΑ αποσύρθησαν από την Συνδιάσκεψη των Μεγάλων Δυνάμεων γιατί στο αναμεταξύ οι ΗΠΑ αποσύρθησαν από

9. Μετά την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ) επεκράτησε η αρχή, όπως διάφορα εδάφη και δή εκείνα που βρισκόταν ίσαμε τώρα κάτω από την κυριαρχία της Οθωμανικής και Γερμανικής Αυτοκρατορίας να τεθούν
να τεθούν προσωρινά υπό την Διοίκηση των Μεγάλων Δυνάμεων Αγγλίας, Γαλλίας και Ιταλίας, κατόπιν εντολής της ΚΤΕ. Έτσι οι αραβικές χώρες Συρία και Λίβανος είχαν τεθεί υπό γαλλική εντολή, ενώ η Ιορδανία, το Ιράκ, το Ισραήλ και η Αραβία κάτω από αγγλική εντολή, και οι εντολές αυτές βάσταξαν μέχρι τέλους του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου οπότε οι μεγάλες δυνάμεις αναγκάσθηκαν να αποσυρθούν και να δώσουν την ευκαιρία να οργανωθούν και ανακηρυχθούν οι χώρες αυτές σε ανεξάρτητα κράτη.

10. Ο Χαρίσιος Βαμβακάς ήταν απόφοιτος της Νομικής Σχολής του Παν/μίου Κων/πολης και χρημάτισε Βουλευτής Γρεβενών στην Τουρκική Βουλή μαζί με τον εξίσου αγωνιστή Γεώργιο Μπούσιο (1908-1912) και μάλιστα εξέδιδαν μαζί εβδομαδιάτικη πολιτική εφημερίδα που επετίθετο κατά των πιέσεων των νεοτούρκων στις μειονότητες γι' αυτό και η 15θήμερη αυτή πολιτική επιθεώρηση έβγαινε κάθε φορά με καινούργιο τίτλο, γιατί στο αναμεταξύ η νεοτουρκική κίνηση απαγόρευε την προηγούμενη έκδοση. Ο Χ. Βαμβακάς αργότερα και μετά την απελευθέρωση της πατρίδας του χρησιμοποιήθηκε σε διάφορες εμπιστευτικές αποστολές και τερμάτισε την δράση του σαν δήμαρχος Θεσ/νίκης. Η Κομοτηνή ευγνωμονούσα τον άνδρα έστησε την προτομή του σε περίοπτο θέση της πόλεως.

το Ανώτ. Συμβούλιο Ειρήνης κατόπιν ισχυρής αντίδρασης του Κογκρέσου για την μή ανάμιξη των ΗΠΑ στα ευρωπαϊκά θέματα για να επακολουθήσουν οι φιλελληνικές για την Θράκη αποφάσεις του Ανωτάτου Συμβουλίου με πρόεδρο τον γάλλο Πρωθυπουργό Κλεμανσώ.

Στην λήψη της ευνοϊκής αυτής απόφασης για την παραχώρηση της Δυτ. Θράκης στην Ελλάδα, πρέπει να ομολογήσουμε ότι συνετέλεσε κατά πολύ και ένα τηλεγράφημα των μουσουλμάνων βουλευτών της Δυτ. Θράκης στην Σοβράνιε της Σόφιας προς το Ανώτατο Συμβούλιο Ειρήνης στα Παρίσια. Τους βουλευτές αυτούς τους φυγάδεψε από την Σόφια ο στρατηγός Μαζαράκης που βρισκόταν εκεί σαν αντιπρόσωπος της Ελλάδας στην Διασυμμαχική Στρατιωτική Επιτροπή Κατοχής, για να μη συλληφθούν από τις βουλγαρικές αρχές μετά το διάβημά τους αυτό.

Η ενέργεια αυτή των μουσουλμάνων βουλευτών στην Βουλγαρική Βουλή υπέρ της Ελλάδας έκλινε αποφασιστικά την πλάστιγγα της τόσο για την Ελλάδα ευμενής απόφασης, σχολιάσθηκε ποικολλότροπα τόσο τότε όσο και αργότερα, δηλαδή αν ήταν αυτόβουλη ή κατόπιν υποδείξεως.

Στην απόφαση αυτή συνετέλεσε ασφαλώς, όπως προελέχθη, εκτός από την αμερόληπτη και φιλική πολιτική του Βαμβακά προς τους μουσουλμάνους και το γεγονός ότι οι μουσουλμάνοι της Δυτ. Θράκης επληροφορούντο από διάφορες πηγές την δίκαιη αμερόληπτη και φιλελεύθερη συμπεριφορά της Ελλάδας στους χιλιάδες ομοθρήσκους τους που ζούσαν τότε στην Θεσαλία, Ήπειρο και Μακεδονία.

Πέρα όμως από τα δεδομένα αυτά για την πραγματοποίηση των ελληνικών βλέψεων και την λήψη της θετικής και κρίσιμης αυτής απόφασης των μουσουλμάνων βουλευτών θα συνετέλεσε και το παρακάτω γεγονός, το οποίο μας το διηγήθηκε πριν 30 χρόνια ο μακαρίτης πολιτευτής και τέως βουλευτής Ξάνθης Φεχμή Χαμδή Βέης. Κατά τα μεταπολεμικά χρόνια 1950-52 ηγήτορες στην Ξάνθη της Μουσουλμανικής Μειονότητας ήσαν δύο ο Νούρη Γιλμάζ και ο Φεχμή Χαμδή, ο πρώτος εν ενεργεία και ο δεύτερος εν συντάξει βουλευτές της ελληνικής Βουλής. Και οι δύο εξέδιδαν τότε τις μοναδικές μειονοτικές εφημερίδες Trakya και Milliyet[11].

Επειδή δε ο Νούρη σαν βουλευτής της τότε συμπολίτευσης τηρούσε στάση μάλλον φιλική, αντίθετα ο Χαμδή παίρνοντας την αντίθετη γραμμή κατηγορούσε τον Νουρή σαν αδιάφορο στην επίλυση των μειονοτικών

11. Στην Κομοτηνή τότε δεν εξεδίδετο καμιά άλλη μειονοτική εφημερίδα. Η πρώτη μειονοτική εφημερίδα ήταν η Hak-Yol (οδός δίκαια) που εξεδίδετο με αραβικούς χαρακτήρες, αλλά μικρής κυκλοφορίας.

θεμάτων και γενικά οι δύο μειονοτικοί πολιτευτές βρισκόταν σε αντιδικία μεταξύ τους με τις αλληλοκατηγορίες από τις στήλες των εφημερίδων τους.

Κατά την συνέχεια των προσωπικών τους αντεγκλήσεων ο Χαμδή κατηγόρησε τον Νουρή σαν εαμίτη και μάλιστα ενεργό μέλος του εαμικού λαϊκού δικαστηρίου. Ο Νουρή ανταπαντώντας κατηγορούσε τον Χαμδή ότι γράφθηκε Βούλγαρος[12] για να παίρνει άφθονο σιτηρέσιο από τους Βουλγάρους, αλλά και στο γεγονός ότι συνετέλεσε έμπρακτα στην απόφαση των μουσουλμάνων βουλευτών και λοιπών προυχόντων να ζητήσουν την προσάρτηση της Δυτ. Θράκης στην Ελλάδα.

Τις μέρες εκείνες ο γράφων με την ιδιότητά του σαν επιθεωρητής των Μουσουλμανικών Σχολείων Δυτ. Θράκης έτυχε να συναντηθεί στο Μουσουλμανικό Σχολείο Ξάνθης με τον Χαμδή που σαν πρόεδρος της τότε διαχειριστικής επιτροπής βακουφικής περιουσίας Ξάνθης είχε και την ιδιότητα προέδρου της Σχολ. Εφορείας και ήταν επόμενο η συνάντηση τους εκάστοτε και η ανταλλαγή γνωμών για διάφορα εκπαιδευτικά και άλλα μειονοτικά θέματα. Ο Χαμδή φαινόταν νευρικός όπως δικαιολογημένα για τα όσα τον κατηγορούσε ο Νουρή εξέθεσε με σαφήνεια την πραγματική αλήθεια, ως εξής:

Ο Χαμδή στα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη σαν σπουδαστής στο περίφημο Λύκειο Γαλατά-Σεραΐ. Στις αρχές του 1920 τον επισκέφθηκε μια Επιτροπή από προύχοντες μουσουλμάνους της Κομοτηνής και τον παρεκάλεσε να εξασφαλίσει με τις γνωριμίες που είχε αποκτήσει, να γίνουν δεκτοί σε ακρόαση από τον τότε Μεγάλο Βεζύρη στρατηγό Τεφίκ-Πασά[13]. Όταν η 3μελής αυτή Επιτροπή

12. Ο Χαμδή ήταν γιός του Φεχμή, Πομάκου την καταγωγή. Ο πατέρας του είχε ενεργό μέρος στην Απριλιανή Επανάσταση του 1876 των μουσουλμάνων κατά των Βουλγάρων που είχαν προβεί στην σφαγή χιλιάδων Βουλγάρων ιδίως στον χώρο Μπαράκ της Ροδόπης. Όταν δε με την συνθήκη του Βερολίνου, όπως θα δούμε παρακάτω η Βόρεια Θράκη, με το όνομα Ανατ. Ρωμυλία γένηκε «ανεξάρτητη ηγεμονία» 21 πομακικά χωριά είχαν ιδρύσει ανεξάρτητη δημοκρατία στην οποία ο Φεχμή είχε ηγετική θέση. Αργότερα το κρατίδιο αυτό μαζί με την λοιπή Ανατολ. Ρωμυλία προσαρτήθηκε στην Βουλγαρική ηγεμονία (ίδε Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια-Τόμος Κ). Στον πατέρα του Χαμδή η Οθωμανική Κυβέρνηση απέδωσε μεγάλες τιμές και ηθικές και υλικές αμοιβές όταν κατέβηκε και εγκαταστάθηκε στην Ξάνθη. Από τα ατομικά κτήματά του ο Φεχμή εδώρησε πολλά σαν βακούφια για τα σχολεία και τα τεμένη της πόλεως, τα οποία διαχειρίζεται ο εγγονός του Σεβκέτ Χαμδή.

13. Μέγας Βεζύρης λεγόταν ο εκάστοτε Πρωθυπουργός που αυτοδικαίως μόλις διοριζόταν Βεζύρης έπαιρνε και τον τίτλο Πασάς, τον οποίο εξακολουθούσε να διατηρεί και μετά την παραίτησή του. Ο τίτλος αυτός επί Οθωμανικής Αυτοκρτορίας διδόταν και σε όλους τους ανωτάτους αξιωματικούς από τον βαθμό του υποστρατήγου και πάνω. Ο Κεμάλ κατήργησε τον τίτλο του Πασά με απόφαση της Μεγ. Εθνοσυνέλευ-

με συνοδεία του Χαμδή, παρουσιάσθηκε στον Μ. Βεζύρη και του υπέβαλε το ερώτημα ποιά στάση να τηρήσουν οι μουσουλμάνοι για την μελλοντική τύχη της Δυτ. Θράκης. Ο Μ. Βεζύρης, αφού σκέφθηκε λιγάκι τους είπε: «Να πάτε στο Υπουργείο των Στρατιωτικών και να ζητήσετε τον επιτελάρχη Ισμέτ και να συμμορφωθείτε σε όσα θα σας συμβουλεύσει»[14].

Στη συνέχεια τριμελής επιτροπή συνοδευόμενη πάντοτε από τον Χαμδή επισκέφθηκε τον Ισμέτ, που όταν έμαθε τον σκοπό της επίσκεψής τους, έδωσε την εξής συμβουλή: «Επειδή η Τουρκία για την ώρα δεν έχει την δυνατότητα να διεκδικήσει την Δυτ. Θράκη και το γεγονός ότι η Βουλγαρία κατά το τετραετές διάστημα της κατοχής της Δυτ. Θράκης επίεσε ποικιλλοτρόπως τους εκεί Τούρκους δεν πρέπει να την προτιμήσετε. Απομένουν η Γαλλία και η Ελλάδα και μεταξύ αυτών επί του παρόντος να προτιμήσετε την ελληνική διοίκηση με την οποία οψέποτε η Τουρκία θα τεθεί αντιμέτωπη, ενώ με την Γαλλία δεν υπάρχουν ποτέ παρόμοιες προοπτικές».

Έτσι λοιπόν εξηγείται από που ορμήθησαν οι μουσουλμάνοι βουλευτές να απευθύνουν την έκκληση στις Μεγάλες Δυνάμεις για να καταληφθεί η Δυτ. Θράκη από την Ελλάδα. Την άποψη αυτή του Ισμέτ δέχθηκε, ύστερα από λίγους μήνες και ο Κεμάλ από το βήμα της Βουλής και διακήρυξε τα εξής πριν την διάσκεψη της Λωζάνης: «Στις διαπραγματεύσεις που θα γίνουν με τους ξένους, για το πολιτικό μέλλον της Δυτικής Θράκης, πρέπει να δραστηριοποιηθούμε με σύνεση. Σκοπός μας είναι η Δυτική Θράκη να παραμείνει στα τουρκικά χέρια, σαν ενιαίο σύνολο και σε κατάλληλο χρόνο και ευκαιρία, να ενωθεί με την Μητέρα Πατρίδα. Εμείς δεν μπορούμε να δεχθούμε την απαλλοτρίωση του τουρκικού αυτού τμήματος. Οι δυτικοθρακιώτες αδελφοί μας, σε πρώτο βήμα, πρέπει να αγωνισθούν για να κερδίσουν την ανεξαρτησία και αυτονομία της Δυτικής Θράκης».

σης, όπως επίσης και το Εφένδη σαν ελληνικό από το Βυζαντινό Αυθέντης και το Μπέης. Το τελευταίο γένηκε Bay για τους άρρενες και Bayan για τους θήλεις και προτάσσονται αυτοί οι τίτλοι από το όνομα.

14. Πρόκειται για τον Ισμέτ Ινονού που αργότερα εδραπέτευσε από την Κων/πολη και πήγε στην Άγκυρα όπου του ανατέθηκε η αρχηγία της στρατιάς κατά των ελληνικών δυνάμεων Δυτ. Μετώπου. Ο Ισμέτ αξιωματικός του πυροβολικού υπήρξε ο πρώτος οργανωτής των ίσαμε τότε ανοργάνωτων Τσετών και σε συνέχεια κατά το διάστημα διαφόρων εκκαθαριστικών επιχειρήσεων του ελληνικού στρατού πρόβαλε πρώτη φορά σθεναρά αντίσταση στα στενά Ινονού δύο φορές (10-1-21 και 31-3-21) και η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση του απένειμε τον τίτλο Ινονού για τις πρώτες επιτυχείς νίκες του. Οι παραπάνω ημερομηνίες αναγράφονται σαν ημέρες εθνικής εορτής στα διάφορα τουρκικά ημερολόγια (Inonou Zaferi) νίκες στο Ινονού.

Η παραπάνω περικοπή είναι από λόγο του Κεμάλ που εξεφώνησε την 23-4-20 στην Α΄ Εθνοσυνέλευση της Αγκύρας, κατά την οποία αναγνώσθηκαν οι προγραμματικές δηλώσεις της επαναστατικής κυβέρνησης και μετά την δια βοής έγκριση, αναγνώσθηκε ο εθνικός όρκος (Misak Milli) ότι οι εδαφικές απαιτήσεις της Τουρκίας φθάνουν μέχρι του ποταμού Νέστου (Kara-Su). Σ' αυτό εδράζεται και η δράση του λεγομένου Συλλόγου Απελευθέρωσης της Δυτ. Θράκης[15].

Αλλά και μετά την συνθήκη της Λωζάνης ο Κεμάλ σαν αρχηγός του κράτους μιλώντας στην Εθνοσυνέλευση για την μελλοντική κατεύθυνση της πολιτικής του κράτους δήλωσε για τις διεκδικήσεις της Τουρκίας τα εξής χαρακτηριστικά:

«Όσο για την Δυτ. Θράκη ο πρώτος στόχος μας είναι όπως οι αδελφοί μας που αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία εκεί, να ενισχύσουν τις εθνικές τους οργανώσεις και, στηριζόμενοι στις αρχές που διακήρυξε ο Ουίλσων, σαν πρώτο βήμα να εργασθούν για την απόκτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων τους αγωνιζόμενοι για την ανεξαρτησία ή αυτονομία της» (περιοδικό Yeni Bati Trakya τεύχος 17 Αυγούστου 1984, σελίς 34).

Η απελευθέρωση της Ξάνθης ήδη είχε πραγματοποιηθεί στις 5 Οκτωβρίου 1919, ως αναφέραμε, ενώ η της Κομοτηνή στις 14 Μαΐου 1920[16]. Το ιστορικό της καταλήψεως της Κομοτηνής από τον ελληνικό στρατό έχει περιγράψει με γλαφυρότητα ο Αντώνης Ρωσίδης και η εξιστόρηση έχει καταχωρηθεί σε προηγούμενο τεύχος.

Την ίδια ημέρα το θρυλικό θωρηκτό Αβέρωφ αποβίβαζε πεζοναύτες στο Δεδέαγατς και επειδή με το ναυτικό άγημα βρισκόταν και ο βασιλιάς

15. Η περικοπή αυτή μεταφράσθηκε από το 77 δελτίο του περιοδικού Bati Trakya του Συλλόγου Απελευθέρωσης της Δυτ. Θράκης, που εδρεύει στην Κων/πολη και έχει παραρτήματα στις κυριώτερες πόλεις της Τουρκίας, ενισχυόμενο από το τουρκικό Δημόσιο σε αντιπερισπασμό με την έξαρση του κυπριακού προβλήματος για να δημοσιεύει ψευδείς και ανυπόστατες ειδήσεις περί δήθεν πιέσεων στην Δ. Θράκη από τις ελληνικές αρχές.

16. Ο Βενιζέλος ύστερα από πολλές προσπάθειες και υπεράνθρωπες ενέργειες κατόρθωσε να πάρει την συγκατάθεση του Ανωτάτου Συμβουλίου για την προέλαση των ελληνικών δυνάμεων, αλλά περιέργως οι γαλλικές δυνάμεις που φρουρούσαν στην γέφυρα του Πολυάνθου αντέταξαν άρνηση, που προς στιγμή επέφερε κάποια σύγχυση. Ίσως ο στρατηγός Σαρπύ να περίμενε καμιά νεώτερη διαταγή που να αναιρέσει την ευνοϊκή για μας απόφαση, αλλά διαμαρτυρίες του Βενιζέλου ανάγκασαν τον πρόεδρο του Ανωτάτου Συμβουλίου και Πρωθυπουργό της Γαλλίας Κλεμανσώ να εκδώσει αυστηρή διαταγή στον Σαρπύ οπότε και αυθημερόν (14.5.20) πραγματοποιήθηκε η προέλαση των ελληνικών δυνάμεων και η κατάληψη της Κομοτηνής.

Αλέξανδρος, το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλεως συνήλθε εκτάκτως και έδωσε στην πόλη το όνομα Αλεξανδρούπολη[17].

Στη συνέχεια οι ελληνικές δυνάμεις που έκαμψαν την αντίσταση του επιτρόπου του Κεμάλ στην Θράκη Τζαφέρ-Ταγιάρ κατέλαβαν και την Ανατ. Θράκη μέχρι Μετρών και Καλλικράτειας και όλη η Θράκη ενώθηκε πάλι διοικητικά σε μια Ελληνική Γενική Διεύθυνση Θράκης με έδρα την Αδριανούπολη. Όταν όμως βάσκανος μοίρα που είχε σαν αιτία από μια μεριά τον εσωτερικό σπαραγμό και την εξωτερική διχόνοια των συμμαχικών δυνάμεων από την άλλη, επέφερε την μικρασιατική καταστροφή, με την ανακωχή των Μουδανιών[18] η Ελλάδα περιορίσθηκε στα εδάφη της Δυτ. Θράκης με σύνορα τον ποταμό Έβρο.

Η άποψη του Ισμέτ Ινονού μετά την μικρασιατική καταστροφή βρήκε πρόσφορο έδαφος για την αυτονόμιση ή και την επανάκτηση της Δυτ. Θράκης. Οι Τούρκοι νόμισαν ότι επέστη ο εύθετος χρόνος για μια επιτόπια στάση κατά της Ελλάδας, που βρέθηκε παραζαλισμένη προς στιγμή μετά την απροσδόκητη διάλυση του ελληνικού στρατού. Αυτοί οι ίδιοι που είχαν κάνει το κίνημα κατά των Βουλγάρων στα 1913 τώρα επανέλαβαν το δεύτερο πείραμα στάσης με έδρα το ορεινό χωριό Οργάνη και διακήρυξαν έτσι για δεύτερη φορά και πάλι την σύσταση της Τουρκικής Δημοκρατίας Δυτ. Θράκης[19] για να κατευθύνουν από την ορεινή περιοχή τον ένοπλο κατά των ελληνικών δυνάμεων αγώνα. Η καταστολή όμως του κινήματος αυτού ήταν

17. Το Δεδέαγατς δηλαδή το δέντρο του Ασκητή πριν 150 χρόνια είχε λίγες καλύβες στην παραλία γύρω από ένα γέρικο πλατάνι, στην κουφάλα του οποίου είχε την κατοικία του ο Δέδες, θεραπεύοντας τους ελονοσούντες ψαράδες και χορηγώντας τους χαϊμαλιά και μουσκάδες με ρητά του Κορανίου για θεραπεία τους.

Το δένδρο αυτό μπροστά στο Νομαρχιακό Κατάστημα σωζόταν πριν λίγα χρόνια με κουρέλια πάνω στα κλαδιά που τάφηναν όσοι γλύτωναν από την ελονοσία. Κατά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1878 Ρώσοι μηχανικοί εκτελώντας διαταγές των προϊσταμένων τους, που προέβλεπαν το μέλλον του συνικισμού, χάραξαν το πρώτο σχέδιο της πόλεως.

18. Στα Μουδανιά ο Έλλην αντιπρόσωπος Μαζαράκης δεν επετράπει να αποβιβασθεί από βαπόρι και να πάρει μέρος στην συνδιάσκεψη ανακωχής, αλλά περίμενε μέσα στο ατμόπλοιο όπου του ανακοινώθηκαν οι όροι της ανακωχής, με την οποία οι συμμαχικές δυνάμεις ανέλαβαν να αναγκάσουν την συμμαχό τους (;) Ελλάδα να αποχωρήσει από την Ανατ. Θράκη μέσα σε τακτή προθεσμία και να παραδώσει την περιοχή στις Μεγάλες Δυνάμεις και εκείνες να την μεταβιβάσουν στους Τούρκους πράγμα που γένηκε με την πρωτοφανή για την ιστορία μετακίνηση 200 χιλ. Ελλήνων προς την Δυτ. Θράκη και από εκεί πάλι στην Ελλάδα.

19. Την φορά αυτή οι βλέψεις των Τούρκων είχαν επεκταθεί με στόχο σαν σύνορο όχι πια τον Νέστο, αλλά τον Στρυμώνα ποταμό. Σχετικός χάρτης που δημοσιεύεται στο τεύχος 17 Αυγούστου 1984 της Batí Trakya περιλαμβάνει μέσα στα σύνορα του καινούργιου κράτους και την Ανατολ. Μακεδονία...

ραγδαία. Οι στασιαστές ύστερα από μικρές αψιμαχίες συνελήφθησαν και καταδικάσθηκαν σε θάνατο.

Η κεμαλική κυβέρνηση για να σώσει τους στασιαστές, για αντιστοιχία συνέλαβε και αυτή όλους τους έλληνες κατοίκους από 20-50 χρονών του προαστείου Μπεϊκόζ που βρίσκεται στο στόμιο του Βοσπόρου προς τον Εύξεινο Πόντο. Εκεί στα χρόνια της κατοχής Κων/λεως (1918- 1923) μετά σχετική απόφαση των συμμαχικών δυνάμεων, ένα τάγμα του ελληνικού στρατού υπό τον ταγματάρχη Βλαχόπουλο έδρευε στο προάστειο αυτό[20]. Οι συλληφθέντες καταδικάσθηκαν σε θάνατο μετά από συνοπτική διαδικασία από το Δικαστήριο της Ανεξαρτησίας (Istiklal Mahkemesi)[21].

Η ελληνική Κυβέρνηση αναγκάσθηκε να ζητήσει την μεσολάβηση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού και με την συνδρομή του οργανισμού αυτού δόθηκε αμνηστεία και από τις δύο πλευρές, με την διαφορά ότι οι μεν Έλληνες του Μπεϊκόζ εγκατέλειψαν αμέσως τις εστίες τους, γνωρίζοντας την τουρκική μνησικακία, ενώ αντίθετα οι στασιαστές της Δυτ. Θράκης ετιμήθησαν από τις ελληνικές αρχές και σε συνέχεια κατέλαβαν θέσεις βουλευτών, προέδρων κοινοτήτων και δημοτικών συμβούλων αυτοί και τα τέκνα τους, γιατί η ανεξικακία είναι βαθειά μέσα στο αίμα των Ελλήνων.

Όταν στην Λωζάνη άρχισαν οι διαπραγματεύσεις για σύναψη ειρήνης οι ίδιοι πάλι πρόκριτοι της Δυτ. Θράκης, ύστερα από υπόδειξη της τουρκικής κυβερνήσεως έστειλαν αντιπροσωπεία για να παρουσιασθεί στην Συνδιάσκεψη και να ζητήσει την χορήγηση αυτονομίας της Δυτ. Θράκης. Αλλά ο Πρόεδρος της Συνδιάσκεψης Λόρδος Κουρζόν όχι μονάχα δεν τους δέχθηκε, αλλά εμήνυσε ότι το θέμα καθορισμού των συνόρων Ελλάδας-Τουρκίας έληξε μετά τον ρητό όρο της ανακωχής των Μουδανιών όπου καθορίστηκε ότι οριστικά σύνορα των δύο κρατών θα είναι ο Έβρος ποταμός και κατά συνέπεια δεν υφίσταται θέμα προς συζήτηση[22].

Η τουρκική αντιπροσωπεία αν και δεν επέμεινε στο παραπάνω αίτημα εν τούτοις έθεσε θέμα του Καραγάτς που βρίσκεται αριστερά από τον Έβρο και συνεπώς στην ελληνική πλευρά. Οι Τούρκοι όμως το ζητούσαν γιατί ήταν το προάστειο της Αδριανούπολης και ταυτόχρονα διότι εκεί βρίσκεται και ο

20. Η σύλληψη των Ελλήνων βασίσθηκε σε διάφορες καταγγελίες ότι ύψωσαν την ελληνική σημαία ή ότι εφιλοξένησαν Έλληνες αξιωματικούς ή ότι έσχισαν την τουρκική σημαία κ.λ.π.

21. Τα Istiklal Mahkemessi ήταν κινητά δικαστήρια που περιερχόταν την χώρα με αυτοκίνητο και μετά από σύντομη διαδικασία και κατηγορητήριο καταδίκαζαν συνήθως σε θάνατο με απαγχονισμό για παραδειγματισμό.

22. Αυτά τα αναγράφει ο Β΄ αντιπρόσωπος της Τουρκίας στην συνδιάσκεψη της Λωζάνης, Piza Nour, στα απομνημονεύματά του «Hayatim ve Katiratim σελ. 995).

σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανούπολης. Η Συνδιάσκεψη όμως έχοντας υπόψη, ότι το Καραγάτς[23] είχε αμιγή ελληνικό πληθυσμό, απόρριψε το αίτημα της Τουρκίας. Δυστυχώς όμως το ζήτημα ξαναήλθε στην ημερήσια διάταξη στο Συμβούλιο κατά την συζήτηση των επανορθώσεων. Επιδικάσθηκε στην Ελλάδα να καταβάλει στην Τουρκία χρηματική αποζημίωση πέντε εκατομμυρίων χρυσών λιρών για τις κταστροφές που είχε κάνει ο ελληνικός στρατός κατά την υποχώρησή του από την Μ.Ασία. Οι φίλοι μας σύμμαχοι(!) όλοι αποφάνθηκαν ότι το ποσό αυτό έπρεπε να καταβληθεί. Επειδή όμως η Ελλάδα «καθημαγμένη» από την προσφυγιά του ελληνικού πληθυσμού και το οικονομικό χάος ήταν απόλυτα αδύνατο να καταβάλει το ποσό. Τελικά η ελληνική αντιπροσωπεία αναγκάσθηκε να θυσιάσει το Καραγάτς σε αντιστάθμισμα της πολεμικής αποζημίωσης. Οι Αδριανουπολίτες που είχαν καταφύγει στο Καραγάτς και από εκεί κάθε μέρα βλέποντας στην αντιπέρα όχθη έκλαιγαν την μοίρα τους όπως πριν δυόμιση χιλιάδες χρόνια οι Ισραηλίτες, όπως αναφέρει μια περικοπή της Παλαιάς Διαθήκης για τους εκτοπισμένους Εβραίους «Επί τον ποταμό Βαβυλώνος εκεί εκαθήσαμεν και εκλαύσαμεν εν τω μνησθήναι ημάς την Σιών». Και εγκατέλειψαν έτσι και την Ορεστιάδα (Καραγάτς) και εγκαταστάθηκαν σε ένα τσιφλίκι (Κουμ-Τσιφλίκι) που βρισκόταν σε απόσταση 28 χιλιομέτρων όπου και συνέπηξαν την Νέα Ορεστιάδα, που τώρα σφύζει κυριολεκτικά από ζωή και προκοπή.

Στην Συνδιάσκεψη της Λωζάνης παρουσιάσθηκε και μια βουλγαρική αντιπροσωπεία υπό τον Πρωθυπουργό Σταμπουλίνσκι που ζητούσε συγκυριαρχία στην Αλεξανδρούπολη για λόγους δήθεν εμπορικούς και για να έχει η Βουλγαρία διέξοδο στο Αιγαίο πέλαγος. Η συνδιάσκεψη απόρριψε το αίτημα της συγκυριαρχίας του λιμανιού της πόλεως, δέχθηκε όμως όπως δοθεί από την Ελλάδα το δικαίωμα της ελεύθερης μεταφοράς εμπορευμάτων στην Βουλγαρία μέσω του λιμένα της Αλεξανδρούπολης και παρέπεμψε το θέμα για συνεννόηση ανάμεσα στα δύο κράτη. Η Βουλγαρία όμως δεν θεώρησε ικανοποιητική την απόφαση της Συνδιάσκεψης και δεν έδωκε συνέχεια στο αίτημά της, αλλά αφήκε το θέμα εκκρεμές για να το λύσει με ευκολία σε ευθετότερο χρόνο.

Πραγματικά μετά 20 χρόνια «επέπρωτο» η Δυτ. Θράκη να βρεθεί κάτω από την μπότα των ορδών του Χίτλερ και σε συνέχεια για ανταμοιβή να

23. Το Καραγάτς βρίσκεται στην συμβολή των ποταμών Άρδα, Τούντζα και Έβρου και είναι η αρχαία Ορεστιάδα, που πήρε το όνομά της από τον γνωστό Ορέστη γιό του Αγαμέμνονα, γιατί εκεί είχε λουσθεί στα νερά του ποταμού για εξαγνισμό του και απαλλαγή του από τις Ερινύες που τον καταδίωκαν για τον φόνο της μητέρας του Κλυταιμνήστρας.

προσκληθεί η Βουλγαρία να καταλάβει πάλι με απλό περίπατο την Δυτ. Θράκη και να πραγματοποιήσει το πατρογονικό όνειρο της διεξόδου στο Μάρε-Νόστρα[24].

Στις 6 Απριλίου του 1941 μέρα Κυριακή οι γερμανικές θωρακισμένες δυνάμεις άρχισαν να χτυπούν τα δύο κάστρα της Δυτ. Θράκης Εχίνου και Νυμφαίας, τα οποία με μικρού βεληνεκούς κανόνια θέρισαν κυριολεκτικά τους ναζί μα τελικά υπέκυψαν στις τεράστιες δυνάμεις του εχθρού και προ παντός στα στούκας και στα φλογοβόλα μηχανήματα.

Μετά μια εβδομάδα οι Βούλγαροι άρχισαν να κατεβαίνουν ελεύθερα και να καταλαμβάνουν τις διάφορες κρατικές υπηρεσίες με τον φαρισαϊκό ισχυρισμό των Γερμανών, ότι αφού οι ελληνικές αρχές έφυγαν και εγκατέλειψαν τις θέσεις τους δεν μπορούσαν να αφήσουν ακυβέρνητο το χώρο της Δυτ. Θράκης. Ταυτόχρονα Βούλγαροι ακτήμονες αλλά και πολλοί διάφοροι επιτήδειοι βρήκαν την ευκαιρία να καταλαμβάνουν γαίες και ακίνητα Ελλήνων με διάφορες νομιμόφρονες ενέργειες και προφάσεις, αλλά και μετά εξαναγκασμούς και απειλές.

Εξάλλου οι βουλγαρικές αρχές σαν πρώτο τους μέλημα είχαν να αναζητήσουν τους αίτιους της διαρπαγής των εφοδίων σε τρόφιμα και είδη οπλοφορίας και ιματισμού που βρίσκονται στις κρατικές αποθήκες και με την πρόθεση αυτή εισέβαλαν στις ελληνικές και μουσουλμανοκρατούμενες περιοχές και στενωπούς της Κομοτηνής για λεπτομερή δήθεν έρευνα και ανεύρεση κατά κύριο λόγο τροφίμων και δή ζάχαρης-καφέ, αλευριού, άλατος και οσπρίων. Και οι μεν Έλληνες αγόγγυστα δέχθηκαν την έρευνα. Οι μουσουλμάνοι όμως άρρενες έφυγαν από τα σπίτια τους στα γύρω δάση και αφήκαν τις γυναίκες τους με την εντολή να μή ανοίξουν τις πόρτες τους με τον ισχυρισμό ότι οι γυναίκες κατά τα ισλαμικά θέσμια δεν εμφανίζονται μπροστά σε ξένους εκτός από πολύ στενά συγγενικά πρόσωπα και έτσι απέφυγαν να ανοίξουν τις πόρτες.

Οι Βούλγαροι αναγκάσθηκαν να παραβιάζουν τις πόρτες των σπιτιών και να κάνουν λεπτομερείς έρευνες και έτσι με την ευκαιρία αυτή άρχισαν την λεηλασία του περιεχομένου των σεντουκιών και την οικειοποίηση όλων των τιμαλφών, χρυσαφικών κυρίως αντικειμένων. Οι χανούμισες υπό το κράτος του τρόμου και της απογνώσεως άρχισαν να καλούν σε βοήθεια χτυπώντας

24. Η Μάρε-Νόστρα. Οι Βούλγαροι στηρίζουν τις απαιτήσεις τους για την Δυτ. Θράκη διότι ένας Βούλγαρος στρατιώτης και μισθοφόρος του Καντακουζηνού ο Μομτσιλέφ είχε καταλάβει για λογαριασμό του ιδίου το Περιθώριο και εκεί είχε αναγορευθεί Βούλγαρος ηγεμών της Δυτ. Θράκης. Οι Βούλγαροι τον θεωρούν εθνικό ήρωα και την περιοχή στα βόρεια σύνορα με την Ελλάδα ονομάζουν Μομτσιλία.

τενεκεδένια και μπακιρένια σκεύη. Και όπως διηγούνται εκείνοι που έζησαν τις τραγελαφικές εκείνες στιγμές όλη η Κομοτηνή σειόταν από τους τρομακτικούς σπαραγμούς, τις εκκωφαντικές επικλήσεις και τους ήχους των τενεκέδων που χτυπούσαν οι χανούμισσες.

Ο μόνος που θέλησε να επέμβει ήταν ο τότε Γεν. Πρόξενος της Τουρκίας που θέλησε μόνος του, χωρίς καμιά συνοδεία να πάει στο διοικητή για να διαμαρτυρηθεί. Μα στον δρόμο μια περίπολος βουλγαρική μη ξέροντας την ιδιότητά του τον συνέλαβε παρόλες τις διαμαρτυρίες του και επειδή έλειπε ο διοικητής της αστυνομίας τον έκλεισε στο κρατητήριο, ώσπου να βρεθεί διερμηνέας, που ενημέρωσε τον Βούλγαρο διοικητή και απολύθηκε ο τούρκος Γ. Πρόξενος, αφού του ζήτησαν συγγνώμη για την παρεξήγηση. Ο Μητροπολίτης Κυρός Βασίλειος ήταν ο μόνος ιεράρχης στην Δ. Θράκη που δεν είχε εγκαταλείψει την θέση του στην Κομοτηνή. Σε λίγες μέρες τον επισκέφθηκε τυπικά ο Βούλγαρος Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως χωρίς να φανερώσει τις προθέσεις του. Μετά την ανάχωρησή του όμως ο Μητροπολίτης Βασίλειος οδηγήθηκε έξω από την Δυτ. Θράκη και αμέσως κατελήφθησαν όλες οι εκκλησίες όπου εγκαταστάθηκαν Βούλγαροι ιερείς, αφού κλήθηκαν και οι Έλληνες ιερείς να δεχθούν να συλλειτουργήσουν σε βουλγαρική γλώσσα, πράγμα που όλοι σχεδόν οι ιερείς αποποιήθησαν, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων που αριθμούνται στα δάχτυλα του ενός χεριού. Αρκετοί μάλιστα ιερείς όταν οι Βούλγαροι θέλησαν να ασκήσουν βία εναντίον τους για να τελέσουν την λειτουργία στην βουλγαρική γλώσσα αρνήθηκαν και υπέστησαν βασανιστήρια πολλά. Στην μνήμη των ιερομαρτύρων αυτών η Ιερά Μητρόπολις Μαρωνείας και Κομοτηνής μετά την αποκατάσταση και πάλι της ελληνικής κυριαρχίας ανήγειρε μνημείο σε αοίδιο μνήμη των μαρτύρων ιερέων έξω από τον Ι. Ναό Αγίας Σοφίας Κομοτηνής[25]. Όσοι έζησαν την εποχή της βουλγαροκρατίας στην Δυτ. Θράκη όλοι σχεδόν ομιλούν για την σκληρότητα της συμπεριφοράς των βουλγαρικών αρχών που αντί της πειθούς και τρόπου ηπίου καταλλήλου για

25. Στο μνημείο των ιερέων αναγράφονται τα εξής:
«ΕΝ ΠΙΣΤΕΙ ΕΜΑΡΤΥΡΗΘΗΣΑΝ ΟΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙ
Θεόδωρος Παπαδόπουλος 22-6-41
Δημήτριος Καβάζης 29-4-41
Βαγιάννης Εμμανουηλίδης 25-6-41
Γεώργιος Βουλγαράκης 13-11-44
Γίνεσθέ μοι μάρτυρες (Ησαΐου ΜΓ 10)
ΘΥΤΑΙΣ ΟΣΙΟΙΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ ΙΕΡΕΙΟΝ ΑΜΩΜΟΝ ΓΕΝΟΜΕΝΟΙΣ
1940-44
Αρχιερατεύοντος Τιμοθέου εκκλησία Ευγνωμόνως ανέθηκε αλογ'.

συνεννοήσεις, χρησιμοποιούσαν αποκλειστικά το ξύλο, τα γρονθοκοπήματα και τα ραπίσματα από τις βουλγαρικές αρχές.

Στη συνέχεια ο ελληνικός αστικός πληθυσμός τέθηκε ενώπιον διλήμματος, ή να γραφθούν οι Έλληνες σαν Βούλγαροι, ή να εγκαταλείψουν σε δύο μήνες την Δυτ. Θράκη. Η δοκιμασία ήταν μεγάλη, διότι δεν ετίθετο μονάχα θέμα συνειδήσεως, αλλά πιο πολύ το θέμα επιβιώσεως προ πάντων για τους οικογενειάρχες. Παρά ταύτα οι Έλληνες κάτοικοι των πόλεων κατά μεγάλο ποσοστό προτίμησαν την δεύτερη λύση και μάλιστα πολλοί καταστηματάρχες αφήκαν τα μαγαζιά τους σε μουσουλμάνους συμπολίτες, που με την ευκαιρία αυτή γένηκαν από αγρότες, έμποροι και επιχειρηματίες. Ήσαν οι εντόπιοι Έλληνες που για δεύτερη φορά, αλλά και οι πρόσφυγες, δηλαδή Ανατ. Θράκης και Μ. Ασίας για τρίτη φορά έπαιρναν τον δρόμο της αυτεξορίας και πήγαιναν κυρίως στην φτωχομάνα Θεσσαλονίκη, αλλά και σε άλλες πόλεις που είχαν συγγενείς και φίλους[26].

Έδρα της Γενικής Διεύθυνσης των Βουλγάρων ήταν η Ξάνθη που εγκατεστάθηκε στο μέγαρο της Εθνικής Τράπεζας, γιατί στην Ξάνθη υπήρχαν πολλοί δυτικοθρακιώτες επαμφοτερίζοντες και κρυπτοβούλγαροι, που αμέσως εκδηλώθηκαν, γιατί μερικοί από αυτούς αποδείχθηκαν εκ των υστέρων σαν πληροφοριοδότες της Βουλγαρίας.

Ανάμεσα σ' αυτούς υπήρχαν και υπηρετήσαντες σαν έφεδροι αξιωματικοί στον ελληνικό στρατό και σαν στελέχη της μεταξικής ΕΟΝ που μόλις γονάτισε η κυριαρχία των Ναζί έσπευσαν να σωθούν στην Βουλγαρία.

Όταν πια εσίγησαν τα δύο θρυλικά φρούρια του Εχίνου και της Νυμφαίας και με την επικράτηση της ναζιστικής μπότας στην Δυτ. Θράκης, οι Γερμανοί δεν επέτρεψαν στους Βουλγάρους να καταλάβουν και την περιοχή του Έβρου πλην της Αλεξανδρουπόλεως. Το γεγονός ανακοινώθηκε στην ψευδοκυβέρνηση Τσολάκογλου για να σπεύσει να επανδρώσει την περιοχή με έλληνες δημοσίους υπαλλήλους, πράγμα που γένηκε[27].

Η χειρονομία αυτή του Χίτλερ που άραγε να οφειλόταν;

26. Η Βουλγαρική κατοχή ωφέλησε τους μουσουλμάνους, διότι οι αδαείς αυτοί στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις αγόρασαν τα καταστήματα των ελλήνων και εξελίχθησαν, ενώ οι αυτοεξόριστοι έλληνες πήγαιναν στο αόριστο για να στήσουν καινούργια στέκια.

27. Ο Ν. Έβρου στα χρόνια της εχθρικής κατοχής με ένα λιμανάκι της Άνθειας επικοινωνούσε με την λοιπή Ελλάδα και είχε έδρα το Διδυμότειχο.

Ο Νομάρχης είχε ευρεία δικαιοδοσία και στην περιοχή δεν πάτησε βουλγαρικό πόδι, αλλά βρισκόταν ένας λόχος γερμανικού στρατού. Τα στελέχη της δημόσιας διοίκησης αποτελούσαν «ως επί το πλείστον» εντόπιοι θρακιώτες.

Αν και καμιά δικαιολογία δεν έγινε, αλλά και αργότερα δεν αποδείχθηκε τίποτε, από επίσημες πηγές, βγαίνει το συμπέρασμα ότι η παραμονή του τμήματος Έβρου στην ελληνική διοίκηση οφειλόταν σε αίτημα της Τουρκίας, που όπως περιγράψαμε παραπάνω είχε αποσπάσει από την Βουλγαρία την περιοχή αυτή και στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Με άλλα λόγια η Τουρκία έπαιξε «σε διπλό ταμπλό», δηλαδή αν μεν η Γερμανία νικήσει, η περιοχή αυτή του Έβρου να παραδοθεί στην Τουρκία σαν γέρας για την ουδετερότητα που κράτησε, αλλά και την μη σύμπραξή της με την Ελλάδα, της οποίας ήταν σύμμαχος, με την εύκολη απόδιωξη των ελληνικών αρχών, αν δεν νικηθεί η Γερμανία να κάνει την πάπια σαν να μη συνέβη τίποτε.

Η πενιχρή αυτή μελέτη σε πολλά σημεία της είναι γνωστή. Απλώς ο γράφων θέλησε με την πραγματεία του αυτή να συγκεντρώσει τα γεγονότα και πληροφορίες και να διασταυρώσει τις διάφορες εικασίες χωρίς πολλές ατομικές κρίσεις, αφήνοντας να βγάλουν τα συμπεράσματά τους οι αναγνώστες, με σκοπό την διαφύλαξη του νευραλγικού αυτού χώρου σαν κόρης οφθαλμού, από κάθε επιβουλέα.

ΛΥΔΙΑΣ ΚΡΑΝΙΩΤΗ

ΤΥΜΒΟΣ ΣΤΟ ΜΥΡΩΔΑΤΟ ΞΑΝΘΗΣ

Ανασκαφικό χρονικό*

Ανάμεσα στις θέσεις Μπάντακλι και Μπουζαλίκια (σχ. 1) της Κοινότητας Μυρωδάτου Ξάνθης (σχ. 2)[1] ανασκάφηκε[2] ταφικός τύμβος (φωτ. 1), που περιείχε αρχικά μία νεκρική καύση (φωτ. 2) χρονολογούμενη στα τέλη του 6ου π.Χ. με αρχές του 5ου π.Χ. αι. Ο χώρος, όμως, του τύμβου χρησιμοποιήθηκε επίσης και για δύο άλλες μεταγενέστερες ταφές (ταφή Ι, φωτ. 3 και ταφή ΙΙ, φωτ. 4), που αποκαλύφθηκαν στις δοκιμαστικές ανασκαφικές τομές στην περιφέρεια του αρχαίου τύμβου[3].

Ι. *Η ΑΡΧΑΙΑ ΤΑΦΗ*

Α. *Ο ΤΥΜΒΟΣ*

Πριν την ανασκαφική έρευνα[4], ο τύμβος, πάνω στον αγροτικό δρόμο, ήταν ευδιάκριτος σε μία μεγάλη καλλιεργούμενη έκταση. Είχε ύψος περίπου 3,00 μ. από την επιφάνεια του δρόμου και διάμετρο σχεδόν 25,00 μ.

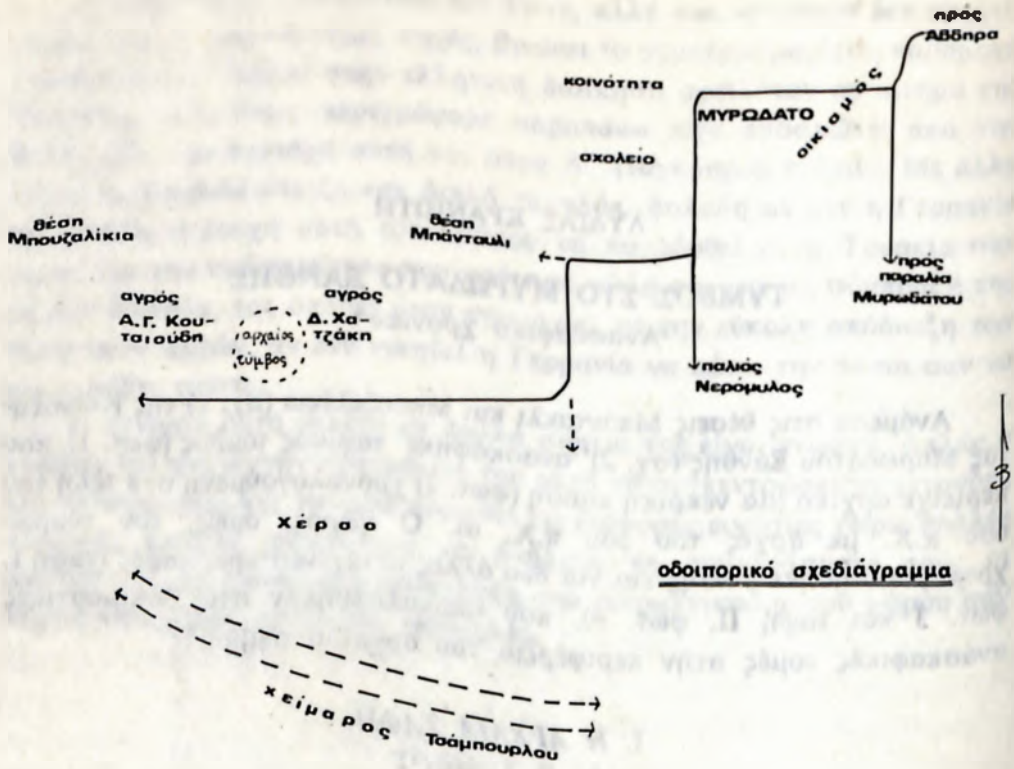
* Τον Προϊστάμενο της ΙΘ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων κ. Διαμαντή Τριαντάφυλλο ευχαριστώ για την άδεια δημοσιεύσεως καθώς και για κάθε διευκόλυνση.

1. Ο χάρτης του Ν. Ξάνθης με τη σχετική ιστορική τοπογραφία ανήκει στη σχεδιοθήκη της ΙΘ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, συντάχθηκε με την επιμέλεια του Π. Α. Πάντου, Επιμελητή Αρχαιοτήτων, που τον δημοσίευσε στη μελέτη του: Ιστορική Τοπογραφία του Νομού Ξάνθης, Θρακικά Χρονικά, 1975-1976, σ. 3-26.

2. Ευχαριστίες για κάθε βοήθεια στην ομαλή διεξαγωγή της ανασκαφής οφείλονται στις τοπικές δυνάμεις της Χωροφυλακής, στους Αγροφύλακες της περιοχής και στον Βασίλη Κατσίκα, Φύλακα Αρχαιοτήτων, για την πέρα από τα υπηρεσιακά καθήκοντα εθελοντική του εργασία.

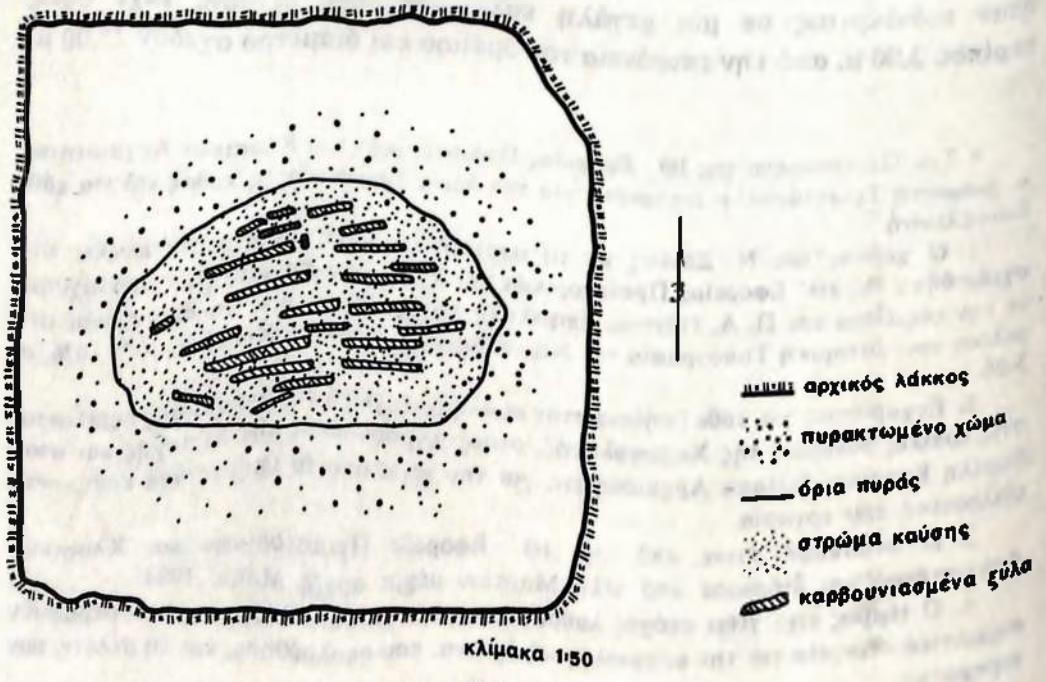
3. Η ανασκαφή έγινε από την ΙΘ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και διήρκεσε από τέλη Μαρτίου μέχρι αρχές Μαΐου 1984.

4. Ο τύμβος είχε γίνει στόχος λαθρανασκαφέων με αποτέλεσμα να καταστραφούν σημαντικά στοιχεία για την αρχαιολογική έρευνα, που ακολούθησε, και τη μελέτη των ευρημάτων.

οδοιπορικό σχεδιάγραμμα

Σχήμα 1

Σχήμα 2

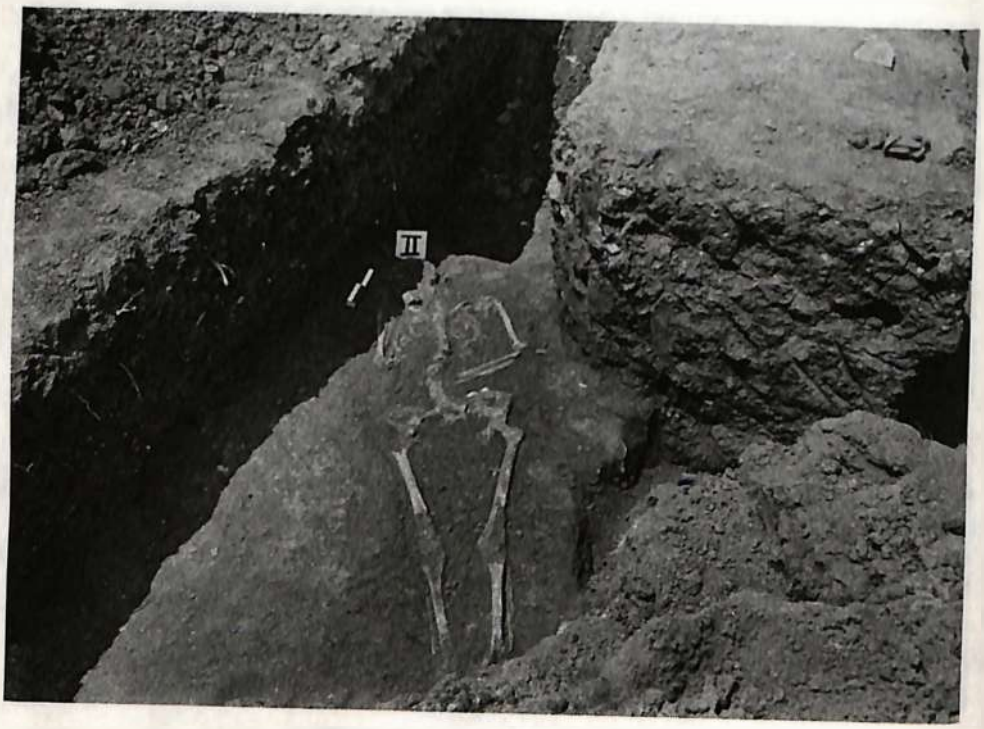
1. Ο ταφικός Τύμβος του Μυρωδάτου πριν την ισοπέδωσή του (από Ν).

2. Η νεκρική καύση (από Ν).

3. Ελεύθερη ταφή I (από ΒΑ).

4. Ελεύθερη ταφή II (από ΒΑ).

Πρόκειται για ένα απλό τεχνικό λοφίσκο (τούμπα), που δημιουργήθηκε από την επισώρευση «φερτών» χωμάτων από κοντινές τοποθεσίες[5].

Ο τύμβος κατά την αρχαιότητα αποτελεί ένα συνηθισμένο τύπο ταφικού μνημείου, που μνημονεύεται μ' έμφαση ήδη στα ομηρικά έπη[6]. Περιέχει μία ή περισσότερες ταφές της ίδιας συνήθως οικογένειας ή ομαδικές ταφές πολεμιστών κοντά στο πεδίο της μάχης[7]. Γνωστή η χρήση του τύμβου και ως κενοτάφιου.

Πάνω στον τύμβο, που είναι ουσιαστικά ταφικό μνημείο, τοποθετείται ως σήμα αγγείο ή ανιδρύεται στήλη[8] με το όνομα του νεκρού, στοιχεία της καταγωγής και του θανάτου του. Αυτή η αρχική επιγραφή αναπτύσσεται αργότερα σ' έμμετρο επίγραμμα[9], γεμάτο λυρισμό. Οι στήλες-σήματα στη συνέχεια κοσμούνται και με ανάγλυφη παράσταση σχετική συνήθως με τον νεκρό. Οι επιτύμβιες στήλες, από την αρχαϊκή εποχή κι έπειτα, συχνά εξελίσσονται σ' έργα τέχνης κι αποτελούν ειδικό κεφάλαιο της ελληνικής πλαστικής[10].

Β. *Η ΝΕΚΡΙΚΗ ΚΑΥΣΗ*

Το είδος της ταφής στούς τύμβους δεν είναι προκαθορισμένο κι οφείλεται αποκλειστικά στην επιλογή των συγγενών του νεκρού.

Ο τύμβος του Μυρωδάτου περιέχει νεκρική καύση ενός ενήλικου άντρα[11]. Σύμφωνα με την ανθρωπολογική εξέταση[12], τα ελάχιστα κομμάτια

5. Η γύρω από τον τύμβο περιοχή έχει χρώματα σκληρά γκριζοπράσινα.

6. Χαρακτηριστική η εξέταση-αναφορά των τύμβων αρχαιολογικά και φιλολογικά μ' αντίστοιχες σημειώσεις: Δημ. Σκιλάρντι, Ανασκαφή παρά τα Μακρά Τείχη και η οινοχόη του Ταύρου, ΑΕ 1975, σ. 86-95.

7. Ενδεικτικά αναφέρονται οι γνωστοί τύμβοι των Μαραθωνομάχων, των Σαλαμινομάχων και των πεσόντων στις Θερμοπύλες.

8. D. Kurtz-J. Boardman, Greek Burial Customs (1971): 1) σ. 71-76 με σχετικές εικόνες, 2) σ. 107, εικ. 20, 3) ένθετοι πίνακες 28-32. (στο εξής: Kurtz-Boardman).

9. 1) W. Peek, Griechische Versinschriften (1955) και 2) P. Friedländer, Epigrammata, Greek Inscriptions in Verse (1948).

10. Η σχετική με τις επιτύμβιες στήλες βιβλιογραφία είναι πολυάριθμη, γιαυτό αναφέρονται ενδεικτικά: 1) G. M. Richter, The Archaic Gravestones of Attica (1961), 2) K. Johansen, The Attic Grave-Reliefs of the classical period (1951), 3) Γ. Μπακαλάκη, Ανάγλυφα (1969), 4) H. Diepolder, Die attischen Grabreliefs des 5. und 4. Jahrhunderts v. Chr. (1931), 5) M. Collignon, Les Statues Funéraires (1911), 6) H. Möbius, Die Ornamente der griechischen Grabstelen (1968), 7) Γ. Μπακαλάκη, Προανασκαφικές Έρευνες στη Θράκη (1958), 8) E. H. Harrison, Archaic Gravestones from the Athenian Agora, Hesperia, XXV, 1956 κ.λ.π.

11. Η ηλικία παραμένει ακαθόριστη: 22-50 ετών.

12. Ευχαριστώ τον φίλο Νότη Αγελαράκη, ανθρωπολόγο, για την πρόθυμη εξέταση του σκελετικού υλικού της νεκρικής καύσης.

οστών, που βρέθηκαν κατά τον καθορισμό του στρώματος της πυράς, είναι ό,τι έμεινε[13] ύστερα από τη συγκέντρωση κυρίως της τέφρας κι άλλων τυχόν οστών για εναπόθεσή τους σε τεφροδόχο αγγείο[14].

Μόλις 50 εκατοστά χαμηλότερα από την επιφάνεια του σημερινού αγροτικού δρόμου, διανοίχτηκε πρώτα ένας αρκετά μεγάλος λάκκος με διαστάσεις 5,60×5,75 μ. Το βάθος του αυξάνει προοδευτικά προς το κέντρο μέχρι 50 εκατ. (κάτω από τη καύση), καθώς συγκλίνουν τα τοιχώματά του. Τα χώματα από το όρυγμα του λάκκου παρέμειναν, όπως έβγαιναν πρόχειρα, γύρω στην περιφέρειά του, δημιουργώντας έτσι ένα υπερυψωμένο (κατά 25 εκατ. περίπου) περιχείλωμα πλάτους 1,00-1,20 μ. Στα ψηλότερα σημεία των τοιχωμάτων, τα χώματα είναι κόκκινα κι ιδιαίτερα σκληρά, πυρακτωμένα από την καύση.

Ακολουθεί, σε βάθος 35 εκατ. από τα χείλη του λάκκου, η καύση του νεκρού, που το στρώμα της, πάχους 15-20 έκατ., διαμορφώνεται από συμπαγή στάχτη. Έχει ελλειπτικό σχήμα με μέγιστη διάσταση (Δ – Α) 3,90 μ. κι ελάχιστη (Β – Ν) 2,50 μ[15].

Πολύ καλά διασώθηκαν κι αποκαλύφθηκαν, ύστερα από επιμελημένο καθαρισμό, μεγάλα κομμάτια από απανθρακωμένα χοντρά ξύλα, πάχους 8-12 εκατ. (φωτ. 5), που χρησιμοποιήθηκαν κατά την καύση. Ήταν στρωμένα παράλληλα κάθε 15-25 εκατ. (φωτ. 6) και κάλυπταν σε μήκος όλο το στρώμα της πυράς (φορά Δ – Α).

Σύμφωνα με τα ανασκαφικά στοιχεία συμπεραίνεται ότι, κατά τη διάρκεια της καύσης, το αρχικό όρυγμα παρέμενε ανοιχτό[16]. Ακολούθησε η συγκέντρωση τέφρας και μερικών, ίσως, οστών σε τεφροδόχο αγγείο[17], καλύφθηκε πάλι ο λάκκος με χώματα της εκσκαφής του κι ύστερα οι παρόντες στην ταφή απόθεσαν[18] τα διάφορα αγγεία πάνω στη σβησμένη πυρά και κοντά στο τεφροδόχο αγγείο[19].

13. Τα κομμάτια των οστών προέρχονται από διάφορα μέρη του σκελετού.

14. Η διαταραγμένη στρωματογραφία στο κέντρο του τύμβου αλλά και η καταστροφή μέρους της νεκρικής καύσης καθώς και όλων των αγγείων δεν επιτρέπουν την ανασκαφική τεκμηρίωση για ύπαρξη συγκεκριμένου τεφροδόχου αγγείου.

15. Από τη μεγαλύτερη διάσταση της πυράς αλλά και της φοράς των ξύλων (Δ – Α) μπορεί να υποτεθεί ότι αυτή ήταν κι η φορά τοποθετήσεως του νεκρού.

16. Δεν παρατηρήθηκαν ίχνη από διέξοδο-σήραγγα αερισμού (ventilation channel) – βλ. 1) Kurtz-Boardman, σ. 73, σχ. 9 και 2) Χ. Τσούντα, Οι Προϊστορικοί Τάφοι της Ελλάδος, ΑΕ 1885, σ. 30-42.

17. Βλ. σημείωση 4.

18. Εμφανή ίχνη πυράς στα αγγεία δεν διακρίνονται, γιατί όλα σχεδόν είναι κακοψημένα με αποτέλεσμα να έχουν γκρίζο πηλό σε πολλά μέρη.

19. 1) Kurtz-Boardman, σ. 52, εικ. 6, 2) γενικά: The Athenian Agora, Vol. XIII, The Neolithic and Bronze Ages (1971).

5. Λεπτομέρεια απανθρακωμένου ξύλου από το Α, τμήμα της καύσης.

6. Λεπτομέρεια της διατάξεως των ξύλων της καύσης.

Η καύση των νεκρών είναι έθιμο γνωστό στον Ελλαδικό χώρο ήδη από τη νεολιθική εποχή[20]. Συνεχώς οι ανασκαφικές έρευνες τεκμηριώνουν τη διατήρηση του εθίμου αυτού από την εποχή του Χαλκού στην εποχή του Σιδήρου. Η καύση κατά την πρωτογεωμετρική περίοδο (11ος-10ος π.Χ. αι.) καθιερώνεται κυρίως για ενήλικους και απαντά τόσο συχνά όσο και οι απλοί ενταφιασμοί στο ίδιο νεκροταφείο[21].

Η νεκρική καύση απαντά στον Όμηρο ως συνηθισμένος τρόπος ταφής: «πυραὶ νεκύων καίοντο θαμειαὶ»[22], ίσως επειδή οι πολεμιστές ήταν μακριά από την πατρίδα τους. Την πληρέστερη εικόνα για το τελετουργικό τυπικό της νεκρικής καύσης[23], όμως, αποδίδει περιγράφοντας στην Ιλιάδα τις καύσεις του Έκτορα[24] και του Πάτροκλου[25], απ' όπου αποσπασματικά αναφέρονται οι παρακάτω στίχοι:

πρῶτον μὲν κατὰ πυρκαϊὴν σβέσαν αἴθοπι οἴνῳ,
ὅσσον ἐπὶ φλὸξ ἦλθε, βαθεῖα δὲ κάππεσε τέφρη·
κλαίοντες δ' ἑτάροιο ἐνηέος ὀστέα λευκὰ
ἄλλεγον ἐς χρυσέην φιάλην καὶ δίπλακα δημόν,
ἐν κλισίῃσι δὲ θέντες ἐανῷ λιτὶ κάλυψαν·
τορμώσαντο δὲ σῆμα θεμείλιά τε προβάλοντο
ἀμφὶ πυρήν· εἶθαρ δὲ χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχευαν,
χεύαντες δὲ τὸ σῆμα πάλιν κίον.

Γ. *ΤΑ ΑΓΓΕΙΑ*

Εκτός από τα ελάχιστα όστρακα στα φερτά χώματα της κατασκευής του τύμβου, η κεραμεική της ανασκαφής σχετίζεται άμεσα με την αρχαία ταφή.

Τα περισσότερα αγγεία είναι κύλικες και φιάλες[26], που είναι δυνατό να

20. Για την εφαρμογή, προέλευση και διάδοση της καύσης σαν ταφικού εθίμου: Σ. Ιακωβίδης, Περατή (Το Νεκροταφείον) Τόμος Β—Γενικές παρατηρήσεις, Αθήνα 1970, σ. 45-57, όπου ειδική βιβλιογραφία.

21. Γ.Ε. Μυλωνά, Το Δυτικόν Νεκροταφείον της Ελευσίνος, Τόμος Β, Αθήνα 1975, σ. 283 κε.

22. Α, 52.

23. Οι συχνές παραπομπές σε προϊστορικές καύσεις γίνονται για να σχηματιστεί πληρέστερη εικόνα του εθίμου, που ουσιαστικά δεν είχε αργότερα σημαντική μεταβολή.

24. Ω, Ἕκτορος Λύτρα: στιχ. 785-804.

25. Ψ, Ἆθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ: στιχ. 163-270.

26. Χαμηλά ανοιχτά αγγεία, τυπολογικά στοιχεία βλ. παρακάτω καθώς και φωτογραφίες.

χρησιμοποιήθηκαν για τις προσφορές προς τους νεκρούς[27] ή για περίδειπνα[28]. Τα αγγεία αυτά δεν τα έσπασαν[29] οι παρόντες στην ταφή, σύμφωνα με άλλο έθιμο[30]. Οι αμφορείς της ανασκαφής προέρχονται μάλλον[31] από τις προσφορές[32] σε διάφορες τελετές (τα «τρίτα», τα «ένατα», τα «ενιαύσια» ή «κατ' ενιαυτόν», όλα δηλαδή τα «νομιζόμενα»)[33]. Στην άμεση επίχωση της καύσης βρέθηκαν συνολικά 12 αγγεία ιωνικής τεχνοτροπίας, που προέρχονται από τοπικό εργαστήριο[34] και απαντούν σε δύο τύπους: χαμηλές κύλικες (8) και φιάλες (4)[35]. Έχουν όλα σχεδόν, γραμμική διακόσμηση με σκούρο αραιωμένο χρώμα (μαύρο-καφέ, vernis noir brunâtre). Στις φιάλες η διακόσμηση περιορίζεται σ' οριζόντια ταινία στο χείλος εξωτερικά. Στις κύλικες η συνηθέστερη εξωτερική διακόσμηση είναι μία ή περισσότερες οριζόντιες ταινίες στο πάνω μέρος και ημικυκλικά σχέδια (U) κάτω, που ξεκινούν ακτινωτά από τη δακτυλιόσχημη βάση. Πολλά από τα αγγεία είναι κι εσωτερικά μελανόβαφα με συνηθισμένη εξαίρεση το άβαφο κέντρο και δύο κοκκινωπές ομόκεντρες ταινίες. Οι λαβές των αγγείων είναι κυλινδρικές, πεταλόσχημες κι έχουν κλίση λοξά πάνω από το χείλος.

Εκτός από τα παραπάνω αγγεία, βρέθηκαν και πολλά κομμάτια από άβαφους, κυρίως, αμφορείς, που χρησιμοποιήθηκαν για τις χοές προς τιμή του νεκρού.

Η χρονολόγηση των αγγείων κυμαίνεται από τά τέλη του 6ου π.Χ. αι. μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 5ου π.Χ. αι.[36].

27. Σ. Ιακωβίδης, Τα Μυκηναϊκά Έθιμα Ταφής, ΑΑΑ, 1969 (1) σ. 123. Πρβλ. 1) Ευριπίδη, Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις, στιχ. 165: «ἃ νεκροῖς θελκτήρια κεῖται», 2) Ομήρου, Οδύσσεια: λ 27-31 και Ιλιάδα: Ψ 170-218, 3) Σοφοκλή, Ηλέκτρα, στίχ. 406. «Μήτηρ με πέμπει πατρὶ τυμβεῦσαι χοὰς».

28. Γ. Ε. Μυλωνά, Ο Ταφικός Κύκλος Β των Μυκηνών, Αθήνα 1973, σ. 261-2.

29. Τα αγγεία είναι πρόσφατα σπασμένα.

30. Σ. Ιακωβίδη, Τα Μυκηναϊκά Έθιμα Ταφής, ό.π., σ. 124.

31. Από τους αμφορείς δεν έχει εντοπισθεί κάποιος με χρήση τεφροδόχου αγγείου, πρβλ. σημείωση 14.

32. Βλ. σημείωση 20, 1.

33. Αρχαία νεκρικά έθιμα είναι σχεδόν ταυτόσημα με τ' αντίστοιχα νεοελληνικά: 1) «πρόθεση» του νεκρού με ξαγρύπνια και μοιρολόγια, 2) «εκφορά» = πομπή προς τον τάφο, 3) η τελετή της ταφής, 4) «περίδειπνο» = γεύμα συγγενών και φίλων μετά την ταφή, 5) τα «τρίτα» και τα «ένατα» = επιτάφιες δεήσεις αντίστοιχες προς τα σύγχρονα τριήμερα κι εννιάμερα, 6) τα «ἐνιαύσια» ή «κατ' ἐνιαυτόν» = ετήσια μνημόσυνη δέηση.

34. Οι τύποι των αγγείων είναι συνηθέστατοι στην περιοχή Αβδήρων, όπου πιθανότατα και ο τόπος παραγωγής τους.

35. Ανοιχτά χαμηλά αγγεία χωρίς λαβές (κούπες).

36. 1) Bulletin de Correspondance Hellénique, 1966, σ. 725 και εικ. 15, 16 σ. 729 και 2) Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας, 1966, σ. 65-6 πίν. 64α και Β.

Σύντομος Κατάλογος Αγγείων[37]

α. (12) κύλικα με μελανόβαφη γραμμική διακόσμηση, συγκολλημένη κι ελλιπής (φωτ. 7).
Διαστάσεις: ύψος χωρίς λαβές: 0,084 μ., ύψος με λαβές: 0,095 μ., δ. χειλ.: 0,176 μ., δ. βάσ.: 0,063 μ.
Πηλός: ανοιχτόχρωμος.
Εσωτερικά: μελανόβαφη (vernis noir brunâtre) μ' εξαίρεση τον κύκλο του κέντρου στο χρώμα του πηλού (άβαφο) και δύο λεπτές ομόκεντρες ερυθρωπές ταινίες.
Εξωτερικά: Μελανόβαφες η βάση κι οι δύο λαβές. Στο σώμα ακτινωτή διακόσμηση (συνεχιζόμενα U) μεταξύ ταινιών με παρόμοιο βερνίκι noir brunâtre.

Χρονολογείται στα τέλη του 6ου π.Χ. αί.[38].

β. (14) κύλικα, παρόμοια προς την κύλικα α (12). Συγκολλημένη κατά τμήματα (φωτ. 8).
Διαστάσεις: ύψος: 0,05 μ.
Πηλός: ανοιχτόχρωμος.

γ. (10) κύλικα, παρόμοια προς την κύλικα α (12). Ύστερα από τη συγκόλληση, διασώζεται περίπου το 1/4 του αγγείου (φωτ. 9).
Διαστάσεις: ύψος: 0,082 μ.
Πηλός: κιτρινωπός και τοπικά γκρίζος.

δ. (13) κύλικα με γραμμική διακόσμηση, ελλιπής και συγκολλημένη (φωτ. 10).
Διαστάσεις: ύψος χωρίς λαβές: 0,063 μ., δ. χειλ: 0,41 μ., δ. βασ: 0,058 μ.
Πηλός: ανοιχτόχρωμος.
Εσωτερικά: μελανόβαφη (vernis noir brunâtre) μ' εξαίρεση το άβαφο κέντρο και δύο ομόκεντρες ερυθρωπές ταινίες.
Εξωτερικά: Βάση, χείλος και λαβές με βαφή ανοιχτού καστανού (κεραμιδί) χρώματος. Στο πάνω μέρος δύο ταινίες (η κάτω λεπτότερη) με το ίδιο χρώμα.

37. Ο κατάλογος αναφέρεται μόνο σε ορισμένα, ακατάγραφα ακόμη, αγγεία, που συγκολλήθηκαν σχεδόν ταυτόχρονα με την ανασκαφή. Ο αριθμός σε παρένθεση είναι ο αριθμός ανασκαφικής ομάδας.

38. L. Ghali-Kahil, Etudes Thasiennes VII, La Céramique Grecque (1960), σ. 31, αρ. 23, πιν. IX, 23 και σημ. 36.

ε. (15) κύλικα, συγκολλημένη κατά τμήματα (φωτ. 11).
Διαστάσεις: δ. βασ: 0,058 μ.
Πηλός: κοκκινωπός, όχι καθαρός.
Εσωτερικά: βερνίκι ανοιχτού καστανού χρώματος σ' όλη την επιφάνεια μ' εξαίρεση το άβαφο κέντρο.

στ. (9) φιάλη, ελλιπής και συγκολλημένη (φωτ. 12).
Διαστάσεις: ύψος: 0,077 μ., δ. χειλ: 0,183 μ., δ. βασ: 0,068 μ.
Πηλός: ανοιχτόχρωμος.
Ταινία στο χείλος και το εσωτερικό του αγγείου μ' εξίτηλο βερνίκι noir brunâtre.

ζ. (11) φιάλη, παρόμοια προς τη φιάλη στ (9). Ελλιπής και συγκολλημένη (φωτ. 13).
Διαστάσεις: ύψος: 0,053 μ., δ. βασ.: 0,057 μ.
Πηλός: κοκκινωπός.

η. (7) πάνω μέρος άβαφου οξυπύθμενου αμφορέα, που αποτελείται από τμήμα του ώμου, τον ψηλό κυλινδρικό λαιμό με το χείλος και τις δύο ταινιόσχημες λαβές (η μία σπασμένη κάτω) (φωτ. 14).
Διαστάσεις: δ. χειλ: α) εσωτ: 0,088 μ. και β) εξωτ.: 0,11 μ.
Πηλός: ανοιχτόχρωμος (κιτρινωπός).
Πιθανή χρονολόγηση στις αρχές του 5ου π.Χ. αι.[39].

θ. (6) πάνω μέρος αμφορέα, που αποτελείται από τμήμα του ώμου, τον χαμηλό λαιμό με το πρόσθετο δακτυλοειδές χείλος και τις δύο διπλές κυλινδρικές λαβές (φωτ. 15).
Διαστάσεις: δ. χειλ: α) εσωτ. 0,10 μ. και β) εξωτ: 0,125 μ.
Πηλός: ανοιχτόχρωμος (κοκκινωπός).
Διακόσμηση: χείλος και λαβές με βερνίκι σε κεραμιδί (noir brunâtre) χρώμα, ταινία στον λαιμό και στον ώμο από παρόμοιο βερνίκι. Πάνω από την ταινία του λαιμού, σειρά από «στιγμές» λευκού επίθετου χρώματος.
Πιθανή χρονολόγηση στα τέλη του 6ου π.Χ. αι.[40].

II. *ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΤΑΦΕΣ*

Πολύ αργότερα από την αρχική του ταφή, ο τύμβος χρησιμοποιήθηκε

39. Για παρόμοιο σχήμα πρβλ. L. Ghali-Kahil, ό.π., σ. 54, αρ. 7, πιν. XIX (à comparer avec les amphores ioniennes).

40. Για παρόμοια τεχνική πρβλ. υδρία ιων. εργαστηρίου από Άβδηρα, Bulletin de Correspondance Hellènique 1966, σ. 724, εικ. 6.

για δύο ακόμη ταφές, που βρίσκονται αρκετά έξω από τα όρια της νεκρικής καύσης κι είναι χρονικά άσχετες μεταξύ τους.

ΤΑΦΗ Ι. Αποκαλύφθηκε σ' απόσταση 4,50 μ. περίπου ΝΑ της καύσης και σε βάθος 0,35 μ. από το επίπεδο του δρόμου. Διασώθηκε καλύτερα το πάνω μέρος του σκελετού σε ύπτια θέση (φωτ. 3) με το κρανίο προς ΝΔ. Στο ύψος περίπου της μέσης του νεκρού βρέθηκε χάλκινη πόρπη (αγκράφα), εξάρτημα μάλλον της ζώνης του (φωτ. 16). Ο νεκρός είχε λυγισμένο το δεξί χέρι, που κρατούσε πιθανότατα δερμάτινο πουγγί[41] με χάλκινα νομίσματα ευτελούς αξίας (μικρές υποδιαιρέσεις). Συγκεντρωμένα βρέθηκαν ανάμεσα στα οστά του χεριού 62 συνολικά κομμάτια φθαρμένων νομισμάτων, που χρονολογούνται στον 5ο-6ο αι. μ.Χ.[42]. Στα ίδια χρονικά πλαίσια τοποθετείται και η ταφή, που ανήκει μάλλον σε άντρα.

ΤΑΦΗ ΙΙ. Σ' απόσταση 3,50 μ. από τη Ν. πλευρά της καύσης και σε βάθος 0,60 μ. από τον σημερινό δρόμο, αποκαλύφθηκε ο σκελετός σε ύπτια θέση (φωτ. 4), με συνολικό μήκος — όπως βρέθηκε — 1,62 μ. και φορά από ΝΔ (θέση κρανίου) προς ΒΑ. Τα οστά διασώθηκαν σε σχετικά καλή κατάσταση. Το αριστερό χέρι έχει κλίση προς τη μέση (λεκάνη), ενώ το δεξί είναιλυγισμένο από τον αγκώνα προς τον ώμο. Η ταφή ανήκει σε γυναίκα σύμφωνα με τα κοσμήματα (φωτ. 17), που βρέθηκαν όπως τα φορούσε η νεκρή (φωτ. 4): α) ένα χάλκινο δαχτυλίδι, β) δύο χάλκινα σκουλαρίκια με τρεις κρίκους και ρομβοειδή κρεμαστά[43] το καθένα και γ) ένα περιδέραιο από 121 συνολικά γυάλινες χάντρες (116 στρογγυλές σκούρου μπλέ χρώματος, 2 ελικοειδείς, 2 ρομβοειδείς και 1 πεπλατυσμένη). Από τη χρονολόγηση των χάλκινων κοσμημάτων[44] η ταφή χρονολογείται στον 10ο αι. μ.Χ.

ΙΙΙ. *Ο ΤΥΜΒΟΣ ΤΟΥ ΜΥΡΩΔΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΑΒΔΗΡΑ*

Στην περιοχή της σύγχρονης Κοινότητας Μυρωδάτου ελάχιστα είναι

41. Η αφαίρεση των νομισμάτων έγινε μαζί με μεγάλο συμπαγές κομμάτι σκούρου χώματος. Από την επιμελημένη εργαστηριακή επεξεργασία του συντηρητή Γ. Λαϊνίδη, διαπιστώθηκαν ελάχιστα ίχνη δέρματος κάτω από τα νομίσματα.

42. Η ταύτιση των νομισμάτων έγινε στο Νομισματικό Μουσείο. Για χρονολόγηση σχετικά: Μίνα Κρίκου-Γαλάνη, Εύρημα Κορίνθου Μικρών Χαλκών Υποδιαιρέσεων Ε-ΣΤ αι. μ.Χ. ΑΔ 28 (1973) Μελέται, σ. 138-157, πικ. 82, όπου και σχετική βιβλιογραφία σ. 158.

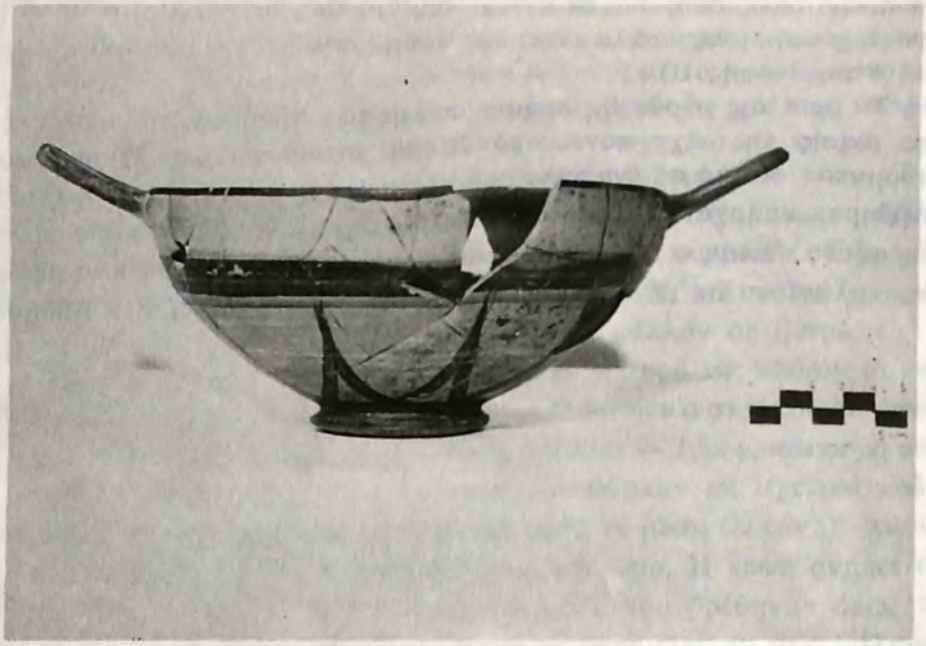
43. Παρόμοια και σε τάφο των Αβδήρων: Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας, 1979, σ. 104, πιν. 71 γ.

44. Η χρονολογική ταύτιση των κοσμημάτων έγινε από τον συνάδελφο Ν. Ζήκο, Επιμελητή Βυζ. Αρχαιοτήτων, που επίσης ευχαριστώ για κάθε βοήθεια στη φωτογράφηση των αντικειμένων.

τα μέχρι τώρα ανασκαφικά στοιχεία[45]. Ο τύμβος, που ανασκάφηκε την άνοιξη του 84, είναι μία επιπλέον μαρτυρία για τη σχέση Μυρωδάτου κι Αβδήρων, όπως δείχνουν τα αγγεία της αρχαίας ταφής, με τον πηλό και την τεχνική τους, αλλά και τα κοσμήματα της βυζαντινής ταφής (ελεύθερης ταφής ΙΙ).

Τα όρια της χώρας της αρχαίας πόλης των Αβδήρων, που στην εποχή της ακμής της είχε πάνω από 20.000 κατοίκους, δεν έχουν σαφώς καθοριστεί. Κοντά σ' ένα εμπορικό κέντρο με δύο λιμάνια, όπως ήταν τα Άβδηρα, υπήρχαν πολλοί συνοικισμοί και πιθανότατα κάποιος στο Μυρωδάτο. Έτσι, ο τύμβος εντάσσεται στο σύνολο των ταφικών τύμβων, που καλύπτουν σε μεγάλη ακτίνα την ευρύτερη περιοχή των Αβδήρων.

45. Το 1975 είχε γίνει απόπειρα λαθρανασκαφής κάποιου τύμβου ΝΔ του χωριού κοντά στη θέση Νερόμυλος και το 1976 επισημάνθηκαν και φωτογραφήθηκαν οι τύμβοι, που βρίσκονται στη θέση Αραμπάιλαρ του Μυρωδάτου και μάλλον προς ΒΔ και ΒΑ του ταφικού τύμβου του 1984.

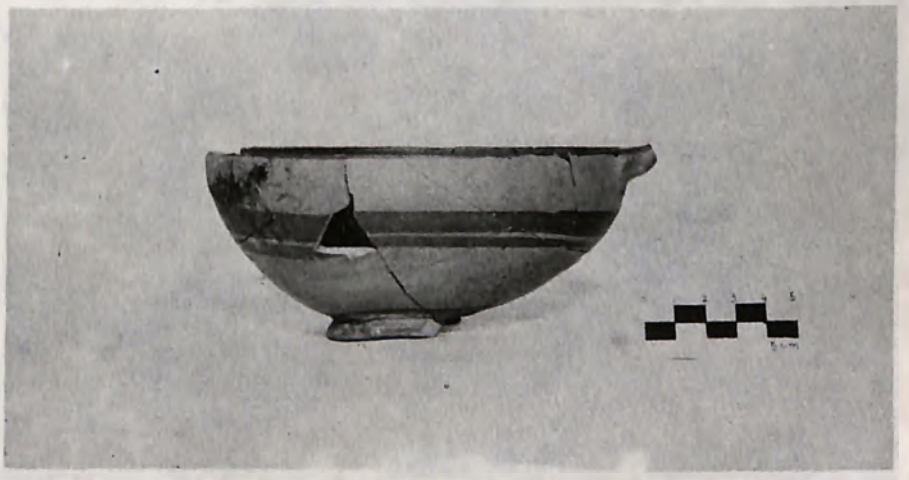
7. Κύλικα α. (12).

8. Κύλικα β (14).

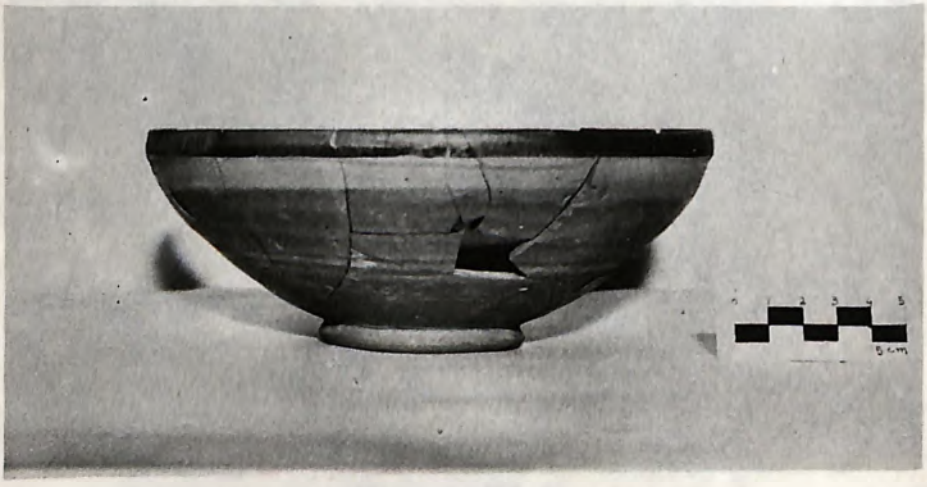
9. Κύλικα γ (10).

10. Κύλικα δ (13).

11. Κύλικα ε (15).

12. Φιάλη στ (9).

13. Φιάλη ζ (11).

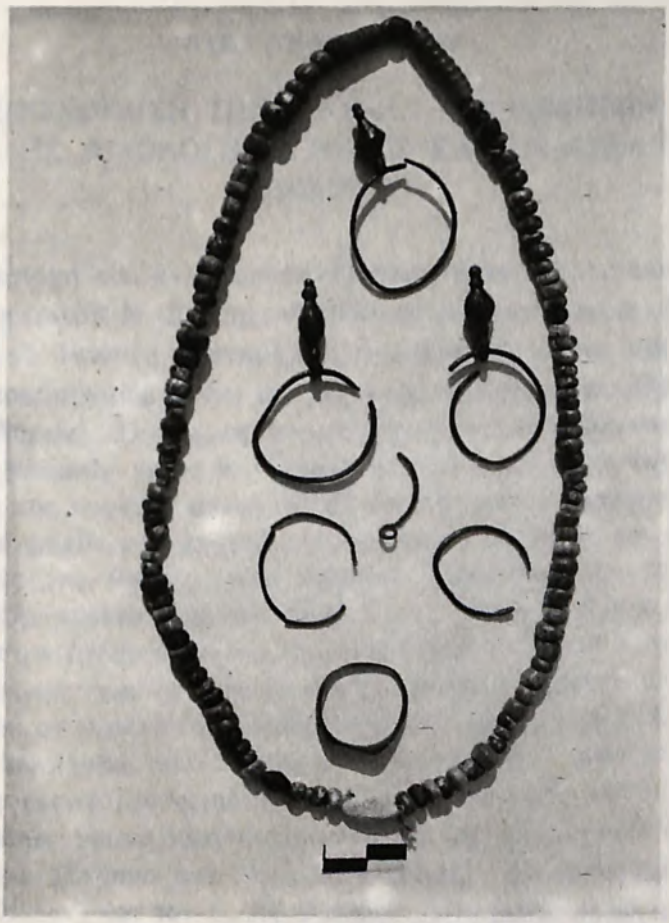
14. Τμήμα άβαφου αμφορέα η (7).

15. Τμήμα αμφορέα με γραμμική διακόσμηση θ (6).

16. Χάλκινη πόρπη από ταφή Ι.

17. Χάλκινα κοσμήματα από ταφή ΙΙ.

ΕΥΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΙΔΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΒΔΗΡΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ*

Στην περιοχή του ακρωτηρίου «Μπολούστρα» της Αιγαιακής παραλίας του σημερινού Ν. Ξάνθης, ο Έφορος Αρχαιοτήτων Δ. Λαζαρίδης άρχισε από το 1950 τη συστηματική ανασκαφική έρευνα μιας από τις σημαντικότερες αρχαίες πόλεις στο χώρο της σημερινής Δυτ. Θράκης, των αρχαίων Αβδήρων[1]. Ήδη, όμως, από τον προηγούμενο αιώνα επιστήμονες, όπως ο Sal. Reinach[2] και ο W. Regel[3], ασχολήθηκαν με τα τοπογραφικά προβλήματα της αρχαίας αυτής πόλης για την οποία υπάρχουν αρκετές αναφορές σε χωρία των αρχαίων συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων.

Οι αρχές της ίδρυσης των Αβδήρων ανάγονται από την αρχαία παράδοση στην περίοδο του Μυκηναϊκού πολιτισμού, καθώς ο μύθος που αναφέρεται στον όγδοο άθλο του Ηρακλή φέρνει τον ήρωα στη χώρα των Βιστόνων Θρακών για να συλλάβει τα ανθρωποφάγα άλογα του βασιλιά τους Διομήδη: στον φίλο του Άβδηρο εμπιστεύτηκε ο Ηρακλής τα άγρια άλογα που συνέλαβε, για να τα φυλάξει μέχρι να αποκρούσει τους Βίστονες, και εκείνα τον κατασπάραξαν. Ο Ηρακλής τότε έκτισε στην ίδια θέση τα Άβδηρα για να τιμήσει τον φίλο του (την πληροφορία οφείλουμε στον Ανώνυμο (Σκύμνο τον Χίο, ως φέρεται)[4], τον Φιλόστρατο[5], τον Στέφανο Βυζάντιο[6], και τον C. Jul. Solinus[7]. Αν ο μύθος αυτός απηχεί την

* Η μελέτη αυτή αποτελεί μέρος εκτενέστερης μελέτης της συγγραφέως που κατατέθηκε σαν μεταπτυχιακή εργασία στο μάθημα της Αρχαίας Ιστορίας.

1. Δ. Λαζαρίδη, Άβδηρα και Δίκαια, σειρά «Αρχαίες Ελληνικές πόλεις», αρ. 6, Αθήνα 1971.
2. S. Reinach, Antiquités de Maronée et d' Abdère, BCH 5 (1881), σ.σ. 94-95.
3. W. Regel, Abdera, AM. 1(1887), σ. 161-167.
4. Ανωνύμου (Σκύμνου του Χίου, ως φέρεται) Περιήγησις, στιχ. 666-671.
5. Φιλοστράτου, Εικόνες II, 25.
6. Στέφανος Βυζάντιος, λ. Άβδηρα.
7. C. Jul Solinus, Polyiistor, X, 9-10.

ύπαρξη μιας πόλης προς το τέλος της εποχής του χαλκού (το τέλος δηλ. της προϊστορικής εποχής), δεν είμαστε σε θέση να το γνωρίζομε, γιατί κανένα αρχαιολογικό εύρημα από τη θέση της αρχαίας πόλης και από την γύρω περιοχή δεν είναι ακόμη γνωστό.

Οι πληροφορίες που σχετίζονται με την ύπαρξη και τη θέση της αρχαίας πόλης στα ιστορικά χρόνια, οφείλονται σε γραμματειακά στοιχεία που αναφέρονται στην περίοδο του β΄ ελληνικού αποικισμού.

Έτσι, η πρώτη προσπάθεια για την ίδρυση αποικίας στη θέση αυτή έγινε γύρω στα 656 με 652 π.Χ. από τον Κλαζομένιο Τιμησία. Την πληροφορία μας δίνουν ο Ηρόδοτος[8], ο Πλούταρχος[9], ο Solinus[10] και ο Ευσέβιος[11]. Ο πρώτος μάλιστα προσθέτει ότι ο Τιμησίας «οὐκ ἀπόνητο, ἀλλ' ὑπό Θρηϊκων ἐξελασθεῖς τιμᾶς νῦν ἐν Ἀβδήροισι ὡς ἥρως ἔχει» και οτι αργότερα (το 545 π.Χ. σύμφωνα με τα σύγχρονα γεγονότα) κάτοικοι μιας άλλης ιωνικής πόλης των παραλίων της Μ. Ασίας, της Τέω, πιεζόμενοι από την Περσική δουλεία που τους επιβλήθηκε από τον στρατηγό του Κύρου Άρπαγο, ξεκίνησαν όλοι μαζί με τα πλοία τους και αναζητώντας τη νέα πατρίδα τους έφθασαν στα παράλια της Αιγαιακής Θράκης και ίδρυσαν τα Άβδηρα στην ίδια θέση όπου ένα αιώνα πριν είχαν φθάσει οι Κλαζομένιοι[12]. Την ίδια πληροφορία έχομε και από τον Στράβωνα τον Γεωγράφο[13] που προσθέτει ότι αργότερα μερικοί Τήιοι επέστρεψαν στην πατρίδα τους. Για το ίδιο μας πληροφορεί η περιήγηση του Ανωνύμου (Σκύμνου του Χίου, ως φέρεται)[14]. Της τελικής, βέβαια, εγκατάστασης των Τηίων, προηγήθηκαν σφοδρές πολεμικές συγκρούσεις με τα ντόπια θρακικά φύλα της περιοχής — Σίντους, Σαπαίους και Βίστονες —, όπως αναφέρουν ο Ηρόδοτος[15], ο Στράβων[16] και ο Πλίνιος[17]. Ο Πίνδαρος[18] στο δεύτερο παιάνα του (πολύτιμο κείμενο για την ιστορία της πόλης στα πρώτα δύσκολα χρόνια της) αναφέρει ότι οι Θράκες έδιωξαν στην αρχή τους αποίκους και τους ανάγκασαν να φτάσουν μέχρι τον Άθω, αλλ' αυτοί ξαναγύρισαν, νίκησαν στη μάχη του Μελαμφύλου

8. Ηροδότου 1.168.
9. Πλουτάρχου Ηθικά 812 Λ.
10. C. Jul. Solinus, ό.π.
11. Ευσέβιου Παμφίλου «Χρονικοί κανόνες «έκδ. J.K. Fortheringham, σ. 167.10.
12. Ηροδότου, ό.π.
13. Στράβωνος Γεωγράφου, 14C. 644.
14. Ανώνυμου (Σκύμνου του Χίου, ως φέρεται), ό.π. στ. 671.
15. Ηροδότου 7.110.
16. Στράβωνος Γεωγράφου 12.3. C. 550.
17. Πλίνιος, N.H. 4.40.
18. Πίνδαρος, Παιάν II Αβδηρίταις.

και έκτισαν οριστικά την πόλη τους. Ανάμεσα στους πρώτους αυτούς αποίκους που ήρθαν στα Άβδηρα ήταν και ο μελικός ποιητής Ανακρέων και δικά του είναι τα λόγια «Ἄβδηρα, καλή Τηίων ἀποικίη»[19]. Του Ανακρέοντος σώθηκαν επίσης τρία επιγράμματα για τρεις ηρωϊκούς Αβδηρίτες[20].

Είναι βέβαιο ότι οι νέοι άποικοι δεν περιορίστηκαν μόνο στον κύριο οικισμό, αλλ' επεξέτειναν τη δράση τους και στη γύρω περιοχή προς την ενδοχώρα που ήταν πλούσια και προσφερόταν για αγροτική εκμετάλλευση[21]. Η θέση εξάλλου της πόλης στα σύνορα του ελληνικού κόσμου και των βαρβαρικών θρακικών φύλων και στην αφετηρία μιας φυσικής οδού που οδηγούσε από τη θάλασσα στην ενδοχώρα της ορεινής περιοχής μέχρι τον Δούναβη (η απόσταση, κατά το Θουκιδίδη, από τα Άβδηρα μέχρι το Δούναβη ήταν ταξίδι 11 ημερών για έναν άνδρα «εύζωνον»[22]), βοηθούσαν επίσης στην ανάπτυξη του εμπορίου. Γρήγορα, λοιπόν, κατέλαβαν μια μεγάλη περιοχή και άρχισαν να δημιουργούν μια ισχυρή πόλη — κράτος, ελέγχοντας έναν εκτεταμένο χώρο που πρέπει να έφθανε στα δυτικά μέχρι τον ποταμό Νέστο, στα βόρεια μέχρι τη νοητή γραμμή που περνάει από τη σημερινή Ξάνθη και φθάνει μέχρι τη λίμνη Βιστονίδα και στα ανατολικά μέχρι το σημερινό Πόρτο-Λάγος (στο νότιο άκρο της Βιστονίδας). Στην έκταση αυτή πρέπει να δημιουργήθηκαν και άλλοι μικρότεροι οικισμοί από αγρότες, κτηνοτρόφους και λατόμους που διασκορπίστηκαν έξω από τον κεντρικό οικισμό από πολύ νωρίς, εφόσον η κατάκτηση των εδαφών φαίνεται να έγινε σχεδόν ταυτόχρονα με την ίδρυση της αποικίας, όταν οι Τήιοι με μία μάχη με τους Παίονες στην περιοχή του Παγγαίου και με μία άλλη κοντά σε ένα ποτάμι (πιθανότατα στο Νέστο[23]) προσπάθησαν να διεισδύσουν στην ενδοχώρα. Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει το όνομα μιας δεύτερης πόλης στην επικράτεια των Αβδήρων, τη Βεργέπολη[24], που έχει ταυτιστεί, χωρίς βεβαιότητα ακόμη, με τα ερείπια αρχαίου οικισμού κοντά στο χωριό Κουτσό του Ν. Ξάνθης, 8 περίπου χ.λ.μ. Β. της πόλης των Αβδήρων[25].

19. Στράβωνος Γεωγράφου 14. C. 644.
20. Ανακρέοντος, Επιγράμματα αριθμ. 100, 101, 104.
21. Πίνδαρος, ό.π. στιχ. 25 και 60.
22. Θουκιδίδης, 2.97.
23. Πίνδαρος, ό.π. στιχ. 59-76.
24. Στέφανος Βυζάντιος, λ. Βεργέπολις
25. Για την ταύτιση της πόλης παλιότερα Βλ. E. Oberhummer, RE 3 (1899) 291 και St Casson, Macedonia, Thrace and Illyria, Oxford 1926, σ. 90 (υποθέτει πως βρίσκεται στην παραλία, όπως οι άλλες ελληνικές αποικίες)· για την πρόσφατη ταύτιση βλ. Δ. Τριαντάφυλλου, ΑΔ. 29 (1973-4), τ. Β΄ 3 (Χρονικά) σ. 810-813.

Αν οι Αβδηρίτες διατήρησαν τον έλεγχο όλης αυτής της επικράτειας, δεν είναι γνωστό. Φαίνεται πιθανό, ότι υπήρξαν χρονικές περίοδοι που μέρος της δεν τους ανήκε. Έτσι, το έτος 166 π.Χ. η πόλη αγωνίζεται για την εδαφική της ακεραιότητα κατά των αξιώσεων του βασιλέως των Οδρυσών Θρακών, του Κότυος.

Τα μόνα, ωστόσο, σίγουρα στοιχεία για τα όρια του κράτους των Αβδηριτών, είναι πολύ μεταγενέστερα. Είναι δύο οροθετικές επιγραφές των χρόνων του αυτοκράτορα Αδριανού (117-138 μ.Χ.) που βρέθηκαν κοντά στη σημερινή μεγάλη γέφυρα του Νέστου (χωριό Τοξότες) και μιλούν για αποκατάσταση της κυριαρχίας των Αβδήρων στη γη τους έπειτα από συνοριακές διαφορές με γείτονές τους[26]. Είναι, επομένως, βέβαιο ότι την εποχή αυτή το Δυτικό όριο της χώρας των Αβδηριτών βρισκόταν στο Νέστο. Ο Αιλιανός μας πληροφορεί επίσης ότι στην εποχή του (α΄ μισό 2ου αι. μ. Χ.) ο ποταμός Κοσσινίτης διέρρεε τη χώρα των Αβδηριτών και χυνόταν στη Βιστονίδα[27]. Ο ποταμός αυτός έχει σχεδόν με βεβαιότητα ταυτιστεί με το ποτάμι που περνά από την πόλη της Ξάνθης και με κατεύθυνση προς τα Ανατολικά εκβάλλει στη Βιστονίδα[28]. Επομένως, αν όχι βορειότερα, τουλάχιστον, όμως, μέχρι τη ροή του Κοσσινίτη έφθαναν τα βόρεια όρια της επικράτειας των Αβδηριτών.

Πολύ σύντομα μετά την ίδρυση της αποικίας και μόλις άρχισε η οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική άνοδος της αυτόνομης πόλης, τα Ἄβδηρα χάνουν για ένα χρονικό διάστημα την ελευθερία τους γιατί το 491 π.Χ. ο βασιλιάς Δαρείος, αφού υπέταξε μαζί με το στρατηγό του Μαρδόνιο τις ελληνικές πόλεις και αρκετά από τα βαρβαρικά φύλα της Θράκης, «πρῶτα μέν Θασίους διαβληθέντας ὑπό τῶν ἀστυγειτόνων ὡς ἀπόστασιν μηχανῶτο πέμψας ἄγγελον ἐκέλευσε σφέας τό τεῖχος περιαιρέειν καί τάς νέας ἐς Ἄβδηρα κομίζειν», μας πληροφορεί ο Ηρόδοτος[29]. Φαίνεται, λοιπόν, πως το λιμάνι των Αβδήρων χρησίμευσε σαν ορμητήριο για τις πολεμικές επιχειρήσεις των Περσών, οι οποίοι ήδη προηγουμένως με τον στρατηγό Μεγάβαζο είχαν περάσει και από την περιοχή των Αβδήρων[30]. Το 480 π.Χ. οι Αβδηρίτες φιλοξένησαν τον στρατό του Ξέρξη που στάθμευσε στην πόλη τους περνώντας από τη Θράκη με προορισμό την κεντρική Ελλάδα. Η τεράστια δαπάνη που απαιτούσε αυτή η φιλοξενία μαρτυρεί την οικονομική ευρωστία της πόλης, αλλά και πλησίαζε τα όρια

26. Γ. Μπακαλάκη, Θρακικά 8 (1937), σ. 22 κ.ε.
27. Αιλιανού, Η.Α. 15,25.
28. E. Oberhummer, RE 11 (1922) 1503.
29. Ηροδότου 4.46 και 47.
30. Ηροδότου 5-2 και 14.

της οικονομικής καταστροφής, όπως φαίνεται από τα λόγια του Αβδηρίτη Μεγακρέοντος που διέσωσε ο Ηρόδοτος[31]. Ο Ξέρξης φιλοξενήθηκε για δεύτερη φορά στα Άβδηρα ένα χρόνο αργότερα, όταν έφευγε νικημένος από την Ελλάδα, και γι' αυτό χάρισε τότε στην πόλη ένα χρυσό ξίφος και μια χρυσοποίκιλτη τιάρα[32].

Μετά τους περσικούς πολέμους η πόλη γνώρισε μια μακρόχρονη περίοδο ειρήνης και οικονομικής άνθησης που αποδεικνύεται κυρίως από το ύψος του ετήσιου φόρου (10-15 τάλαντα) που πλήρωναν τα Άβδηρα ως μέλος της α΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας ήδη από το 454/3 π.Χ., όταν έγιναν μέλος της Συμμαχίας, σύμφωνα με τους φορολογικούς καταλόγους[33]. Αυτή η σχέση εξάρτησης της πόλης από την Αθήνα, μεταβάλλεται πολύ γρήγορα σε έντονη επιρροή της δεύτερης επάνω στην πρώτη, με αποτέλεσμα, περί το 450 π.Χ., τα Άβδηρα να προσαρμόσουν το νομισματικό τους κανόνα στον αττικό.

Την ίδια περίπου εποχή οι Αβδηρίτες πρέπει να πλήρωναν έναν ακόμη φόρο, σε χρυσό και άργυρο αυτή τη φορά, στον ηγεμόνα των Οδρυσών Θρακών, οι οποίοι μεταξύ του 480 και του 460 π.Χ. συγκροτήθηκαν υπό τον πρίγκηπα Τήρη σε ανεξάρτητο κράτος τεράστιας έκτασης που απλωνόταν από τα θρακικά παράλια ως το Δούναβη και τον Εύξεινο Πόντο και από τον Στρυμόνα ως το Βυζάντιο, σύμφωνα με τα στοιχεία που μας δίνει ο Θουκιδίδης[34] και επαναλαμβάνονται από τον Διόδωρο Σικελιώτη[35]. Φαίνεται πως ο Τήρης και ο γιός και διάδοχός του Σιτάλκης δεν επεχείρησαν να καταλάβουν τις ελληνικές πόλεις — αποικίες των θρακικών παραλίων στο Αιγαίο, αλλ' αρκέστηκαν σε ένα υψηλό, ίσως, φόρο. Μεταξύ των άλλων πόλεων, πρέπει να ήταν και τα Άβδηρα, όπως άλλωστε μαρτυρεί η αδιάκοπη κυκλοφορία των νομισμάτων της πόλης, η οποία διατηρούσε συγχρόνως αγαθές σχέσεις με την Οδρυσική αυλή, εφόσον κάποιος άρχοντας Αβδηρίτης, ο Νυμφόσωρος Πυθέω, ήταν γυναικάδελφος του βασιλιά των Οδρυσών Σιτάλκη και ανέπτυξε, ως πρόξενος των Αθηναίων, σημαντική δράση για τη σύναψη συμμαχιών των Αθηνών με τον Σιτάλκη και τον Περδίκα Β΄ της Μακεδονίας[36].

Στη διάρκεια του Πολεποννησιακού πολέμου τα Άβδηρα, ακολουθώντας και άλλες ελληνικές πόλεις, αποστάτησαν για τρία χρόνια (411-408

31. Ηροδότου 7.120.
32. Ηροδότου 8.120.
33. B. Meritt-H. Wade Gery-M. McGregor, The Athenian Tribute Lists, I, 128, 216 και III, 312.
34. Θουκιδίδη, 2.29 και 2.97.
35. Διόδωρος Σικελ. 12,50.
36. Θουκιδίδη 2.29.

π.Χ.) από την Αθηναϊκή Συμμαχία πηγαίνονας με το μέρος των Λακεδαιμονίων. Ο Αθηναίος, όμως, στρατηγός Θρασύβουλος έπλευσε με πλοία στα Θρακικά παράλια και ανάγκασε τις πόλεις που αποστάτησαν να επανέλθουν στη Συμμαχία[37]. Εκτός των άλλων πόλεων επανέφερε στην επιρροή των Αθηναίων ο Θρασύβουλος και τα Ἄβδηρα, «πόλιν ἐν ταῖς δυνατωτάταις οὖσαν τότε τῶν ἐπί Θράκης» κατά τον Διόδωρο Σικελιώτη[38]. Πολύ σύντομα, το 405 π.Χ., μετά την ήττα των Αθηναίων στους Αιγός Ποταμούς, ο Λύσανδρος υπέταξε όλες τις παράλιες πόλεις της Θράκης και, βέβαια, και τα Ἄβδηρα.

Σημαντικό γεγονός για την ιστορία και σοβαρό πλήγμα για την οικονομία της πόλης αποτέλεσε η εισβολή στη χώρα των Αβδηριτών ενός πολεμοχαρούς θρακικού φύλου, των Τριβαλλών. Το μέγεθος της καταστροφής που προκάλεσαν οι εισβολείς περιγράφει διεξοδικά ο Διόδωρος Σικελιώτης στο 15ο βιβλίο, χωρίο 36.

Έτσι, η οικονομική και πολιτική δύναμη των Αβδήρων υποβιβάστηκαν κατά πολύ, με συνέπεια τον επόμενο χρόνο (375 π.Χ.) η πόλη να γίνει μέλος της β΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας, τυπικά μόνο ελεύθερη, μέχρι το 350 π.Χ. που έγινε μία από τις πόλεις του Μακεδονικού κράτους, μετά τη δραστηριότητα του Φιλίππου Β΄ στις περιοχές ανατολικά του Στρυμόνα, όπως μας πληροφορούν τα Στρατηγήματα του Πολυπίνου[39]. Είναι τότε που η νομισματοκοπία των Αβδήρων περιορίστηκε σε μικρά χάλκινα και ασημένια νομίσματα που ο Φίλιππος προσάρμοσε στον μακεδονικό κανόνα, ενώ συγχρόνως λειτούργησε στην πόλη και βασιλικό νομισματοκοπείο που έκοψε νομίσματα του Φιλίππου Β΄ και αργότερα του Μ. Αλεξάνδρου και του Φιλίππου Γ΄.

Στα χρόνια του Μ. Αλεξάνδρου και των διαδόχων του, η τύχη των ελληνικών πόλεων της Αιγαιακής Θράκης, και των Αβδήρων φυσικά, ήταν κοινή. Αλλάζουν διαδοχικά κυρίαρχο. Μέχρι το 281 π.Χ. ανήκουν στο βασίλειο του Λυσιμάχου — που απαγόρευσε την κοπή ασημένιων και περιόρισε την κυκλοφορία των χάλκινων νομισμάτων της πόλης — και στη συνέχεια γνώρισαν την εξουσία των Μακεδόνων, των Σελευκιδών και των Πτολεμαίων. Περί το 202 π.Χ. την πόλη καταλαμβάνει ο Φίλιππος Ε΄ της Μακεδονίας, αλλά ελευθερώνεται, μαζί με όλες τις πόλεις της Θράκης, το 196 π.Χ. μετά τη μάχη στις Κυνός Κεφαλές, από τον Ρωμαίο στρατηγό Λούκιο Σερτίνιο. Έτσι, η πόλη μπαίνει κάτω από την κηδεμονία της

37. Ξενοφώντος, Ελληνικά 1,4.9.
38. Διόδωρος Σικελ. 12.72.2.
39. Πολυπίνου, Στρατηγήματα, 4-2-22.

Ρώμης και οι ρωμαϊκές λεγεώνες διασχίζουν πλέον ανενόχλητες την περιοχή της.

Ο Διόδωρος Σικελιώτης και ο Ρωμαίος ιστορικός Λίβιος μας διέσωσαν σημαντικές πληροφορίες για μία ακόμη μεγάλη καταστροφή που υπέστη η πόλη των Αβδήρων το 170 π.Χ. Ο Ρωμαίος στρατηγός Ορτένσιος ζήτησε από την πόλη 100.000 δηνάρια και 50.000 μοδίους σιτάρι. Οι Αβδηρίτες αρνήθηκαν να υπακούσουν και αντιπροσωπεία τους πήγε στη Ρώμη για να παραπονεθεί στη Σύγκλητο. Στο διάστημα, όμως, αυτό ο Ορτένσιος μαζί με στρατεύματα του βασιλιά Ευμένη Β' της Περγάμου «τήν τῶν 'Αβδηριτῶν πόλιν πολιορκοῦντες καί τήν ἐκ τῆς βίας ἅλωσιν ἀπογνόντες διεπέμψαντο λάθρᾳ πρός τινα Πύθωνα τῇ δόξῃ πρωτεύοντα τῶν 'Αβδηριτῶν καί τό κυριεῦον μέρος διαφυλάττοντα διά δούλων ἰδίων καί ἀπελευθέρων διακοσίων. ψυχαγωγήσαντες οὖν αὐτόν ἐπαγγελίαις διά τούτου παρεισήχθησαν ἐντός τοῦ τείχους καί τῆς πόλεως ἐκυρίευσαν...» παραθέτει ο Διόδωρος[40]. Ο Λίβιος[41] αναφέρει ότι πολλοί Αβδηρίτες σκοτώθηκαν ή πουλήθηκαν ως δούλοι. Η Σύγκλητος, ωστόσο, έκρινε άδικη την συμπεριφορά του Ρωμαίου στρατηγού, έστειλε δύο πρεσβευτές που φρόντισαν για την αποκατάσταση της ελευθερίας της πόλης και των πολιτών που πουλήθηκαν ως δούλοι.

Μία ακόμη επέμβαση της Ρώμης σε υποθέσεις των Αβδηριτών προκάλεσε η διεκδίκηση ενός τμήματος της χώρας του από το βασιλέα των Οδρυσών Κότυ, το 166 π.Χ. Το τιμητικό ψήφισμα των Αβδήρων που βρέθηκε στην Τέω[42] μας πληροφορεί ότι οι Αβδηρίτες ζήτησαν στη δύσκολη αυτή στιγμή την βοήθεια της μητρόπολής τους Τέω η οποία έστειλε πρεσβεία στη Ρώμη που με διπλωματικές επαφές αγωνίστηκε να σώσει τα εδάφη της αποικίας της[43].

Παρά τις επεμβάσεις της Ρώμης, τα 'Αβδηρα παρέμειναν τυπικά ελεύθερη πόλη, μαζί με την Μαρώνεια και την Αίνο, όταν το 167 π.Χ. οι Ρωμαίοι επέβαλαν την κυριαρχία τους δυτικά και ανατολικά του Νέστου, όπως ο Λίβιος αναφέρει[44]. Ακόμη και στα αυτοκρατορικά χρόνια η τυπική ελευθερία της πόλης διατηρήθηκε (ο Πλίνιος[45] την αποκαλεί «libera

40. Διόδωρος Σικελ. *30.6.
41. Livius, 43.4.8.
42. E. Pottier, A. Hauvette-Besnault, Decret des Abdéritains, BCH 4 (1880), σ. 47-59 και L. Robert, Sur un décret d' Abdère BCH 59 (1935) σ. 507-513.
43. Για τη σχέση Αβδήρων, Κότυος και Ρώμης βλ. E. Condurachi, Kotys, Rome et Abdère, Latomus 29 (1970), 585-594.
44. Livius, 45, 29, 5.
45. Πλίνιος, N.H. 4.42.

civitas») και τότε η πόλη εξέδωσε και πάλι δικά της νομίσματα που εικόνιζαν, όμως, Ρωμαίους αυτοκράτορες ή μέλη της οικογενείας τους.

Το 87 π.Χ. οι κάτοικοι της πόλης αντιστάθηκαν στην πολιορκία του βασιλέα της Καππαδοκίας Αριαράθου και φαίνεται ότι ευεργετήθηκαν τότε για την πράξη τους από τους Ρωμαίους, σύμφωνα με επιγραφή που βρέθηκε στη Θάσο[46].

Μεγάλη, εύπορη και ισχυρή άλλοτε πόλη τα Άβδηρα, άρχισε να μεταβάλλεται βαθμηδόν σε μια μικρή, ασήμαντη πολίχνη ταλαιπωρημένη από επιθέσεις και από έλλειψη πολιτικής αυτονομίας, παρήκμασε ραγδαία στα χρόνια της ρωμαϊκής κυριαρχίας και οδηγήθηκε στον αφανισμό όταν οι πλημμύρες του ποταμού Νέστου κατέκλυζαν την περιοχή και έλη άρχισαν να σχηματίζονται που κανένας αυτοκράτορας δεν ενδιαφέρθηκε να αποξηράνει.

Στα βυζαντινά χρόνια δημιουργήθηκε ένας μικρός οικισμός, στο χώρο της αρχαίας ακρόπολης, το Πολύστυλο. Το χριστιανικό νεκροταφείο που αποκαλύφθηκε στις πρόσφατες ανασκαφές την περιοχή γύρω και επάνω στην ακρόπολη, βεβαιώνει για τη ζωή του οικισμού αυτού από τον 9ο μέχρι τον 12ο αι. μ.Χ.

Αν και οι φιλολογικές πηγές είναι φειδωλές και λιγοστές και οι αρχαίες επιγραφές επίσης λιγοστές, συμπληρώνονται, όμως, εν μέρει από την ανασκαφική και την επιφανειακή αρχαιολογική έρευνα του χώρου των αρχαίων Αβδήρων. Έτσι, σήμερα μπορούμε να πούμε ότι, με βάση τα παραπάνω δεδομένα, έχουμε μία κάποια εικόνα σχετικά με την έκταση και τη δημογραφική σύνθεση της πόλης, την οικιστική, οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική της οργάνωση.

Φορείς μιάς μακρόχρονης πολιτικής και πολιτιστικής ιστορίας οι Ίωνες άποικοι των Αβδήρων οργάνωσαν μία ισχυρή, πολυάνθρωπη και πλούσια πόλη-κράτος. Τα ίδια τα Άβδηρα ήταν η έδρα του κράτους, μία από τις μεγαλύτερες αρχαίες πόλεις που στα κλασικά χρόνια περιβάλλόταν από ένα οχυρωματικό τείχος μήκους 5.000 μ. περίπου, που περιέκλειε ένα χώρο εμβαδού 2 τετραγ. χ.λ.μ. ή 200 εκταρίων. Δεν ήταν, όμως, κατοικημένη όλη αυτή η περιοχή. Υπάρχουν ήδη ενδείξεις ότι μέσα στην πόλη υπήρχαν ακάλυπτοι από κτήρια χώροι, όπου ίσως θα κατέφευγε ο πληθυσμός της υπαίθρου και των προαστείων της πόλης σε περίπτωση κινδύνου. Αν, ωστόσο, υποθέσουμε ότι κατά μέσο όρο σε κάθε εκτάριο

46. Chr. Dunant-J. Poulloux, Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos, II. Paris 1958, σ. 45.

ζούσαν 150 άνθρωποι, τότε ο πληθυσμός των Αβδήρων την εποχή της ακμής τους, θα ήταν περίπου 30.000 κάτοικοι. Όπως πιό πάνω αναφέρθηκε, ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει[47] ότι οι Αβδηρίτες, για να αποκρούσουν την εισβολή των 30.000 Τριβαλλών που εισέβαλαν στη χώρα τους το 376 π.Χ., εξεστράτευσαν εναντίον τους «πανδημεί» και σκότωσαν 2.000 βαρβάρους. Επομένως, αντιπαρέταξαν στους εισβολείς μία αρκετά μεγάλη στρατιωτική δύναμη, πιθανόν ισάριθμη με εκείνη των Τριβαλλών.

Εξάλλου, ο Ηρόδοτος[48] μας πληροφορεί ότι οι κάτοικοι της Τέω έκτισαν τα Άβδηρα το 454 π.Χ. «ἐσβάντες πάντες ἐς τα πλοῖα». Αργότερα, ένα μέρος του πληθυσμού γύρισε στη μητρόπολη. Ποιός, όμως, ήταν ο πληθυσμός της μητρόπολης δεν γνωρίζομε. Από τις πηγές, ωστόσο, είναι γνωστή η Τέως, από άποψη πληθυσμού, σαν μέση πόλη του Πανιωνίου.

Σύμφωνα με άποψη του Eug. Cavaignac[49] που δεν συνοδεύεται, ωστόσο, από αποδεικτικά στοιχεία, τα Άβδηρα ανήκαν, στις αρχές του 5ου αι. π.Χ. στην ομάδα των Ελληνικών πόλεων με πληθυσμό από 40.000-100.000 κατοίκους. Εξάλλου, ο J. Beloch[50] και ο K. Beloch[51] θεωρούν τα Άβδηρα την σημαντικότερη και την πολυανθρωπότερη πόλη της Αιγαιακής παραλίας της Θράκης.

Τι απέγινε, όμως, ο θρακικός πληθυσμός που κατείχε την περιοχή που αποτέλεσε την χώρα των Αβδηριτών; Αποσύρθηκε τελείως από την περιοχή, ή μήπως ένα μέρος του πληθυσμού αυτού παρέμεινε σε μικρούς οικισμούς μέσα στα όρια του κράτους των Αβδηριτών; Δυστυχώς, και τα αρχαία κείμενα κρατούν απόλυτη σιγή σχετικά με το θέμα, αλλά και η αρχαιολογική έρευνα δεν μας έδωσε ακόμη καμμία σχετική πληροφορία. Μέχρι στιγμής, μέσα στην επικράτεια της χώρας των Αβδηριτών, όπως αυτή προηγουμένως οριοθετήθηκε με μεγάλη πιθανότητα στην περίοδο από την ίδρυση της πόλης στα μέσα του 6ου αι. π.Χ., μέχρι τον 2ο αι. μ.Χ. δεν έχουν επισημανθεί θρακικοί οικισμοί, όμοιοι μ' αυτούς που εντοπίστηκαν και ερευνήθηκαν στη θρακική ενδοχώρα. Από τον Διόδωρο ξέρουμε ότι ο πληθυσμός της ίδιας της πόλης των Αβδήρων αποτελούνταν από ελεύθερους, απελεύθερους και δούλους[52].

47. Διόδωρος Σικελ. 15.36.

48. Ηροδότου, 1.168.

49. Eug. Cavaignac, Histoire de l'Antiquité, II: Athènes (480-330), Paris 1913, χάρτης.

50. J. Beloch, Die Bevölkerung der griechisch-romischen Welt, Leipzig 1886, 214.

51. K. Beloch, Griechische Griechische Geschichte, I, Strassburg, 1912, III, 1,255, Berlin Leipzig. 1922², 302.

52. Διόδωρος Σικελ., 15.36.

Η οικιστική οργάνωση και εκμετάλλευση όλου αυτού του χώρου που ήλεγχαν οι Αβδηρίτες, μας είναι σχεδόν άγνωστη. Μερικοί οικισμοί που επισημάνθηκαν στην πεδινή περιοχή μεταξύ Νέστου και Βιστονίδας λίμνης, δεν έχουν ακόμη ερευνηθεί. Τα ίχνη τους, όμως, δείχνουν ότι πρόκειται για μικρές εγκαταστάσεις αγροτών και κτηνοτρόφων που ζούσαν πιθανότατα από τους αγρούς και τους βοσκοτόπους της ενδοχώρας, που ήταν μία περιοχή με πλούσια χλωρίδα και πανίδα, όπως ενδεικτικά αναφέρουν οι αρχαίοι συγγραφείς. «Γαῖαν ἀμπελόεσσαν καί εὔκαρπον», «χθόνα πολύδωρον» αποκαλεί ο Πίνδαρος στον παιάνα του τη χώρα των Αβδηριτών[53]. Εφόσον οι Τριβαλλοί «πανδημεί τάς τροφάς ἐκ τῆς ἀλλοτρίας γῆς (Αβδηριτῶν) ἐπορίζοντο» κατά τον Διόδωρο Σικελιώτη[54], ενώ αργότερα ο Ορτένσιος, σύμφωνα με τον Λίβιο[55], ζήτησε από τούς Αβδηρίτες 50.000 μοδίους σιτάρι, από τα ιστορικά γεγονότα φαίνεται η εκτεταμένη καλλιέργεια σιτηρών και αμπελιών. Την ίδια πληροφορία έχουμε επίσης από ψήφισμα των Αβδηριτών που δίνει την άδεια στον Ρωμαίο Μάρκο Ουάλλιο Μάρκο, τον 2ο αι. π.Χ., να εξάγει με ατέλεια κάθε χρόνο 10 μεδίμνους σιτάρι από τα Ἄβδηρα για δική του χρήση[56].

Οι αρχαίες πηγές ελάχιστα μας πληροφορούν για την πανίδα της περιοχής (ο Ηρόδοτος[57] και ο Παυσανίας[58] αναφέρουν ότι στην περιοχή του Νέστου, που ανήκε στη χώρα των Αβδηριτών, ζούσαν λιοντάρια). Ένα πλήθος ζώων που εικονίζονται στα νομίσματα των Αβδήρων, θα συμπλήρωναν τη σχετική εικόνα, αν ξέραμε πως οι παραστάσεις τους δεν αποτελούσαν σύμβολα μόνο.

Η ίδια η πόλη των Αβδήρων, τουλάχιστον στο σημαντικότερο και το πιο πυκνοκατοικημένο τμήμα της, το δυτικό, ίσως ύστερα από κάποια καταστροφή (των Τριβαλλών;) ήταν κτισμένη, κατά την ελληνιστική και την πρώιμη ρωμαϊκή εποχή, επάνω σε ένα πολεοδομικό ιστό που ακολουθούσε το λεγόμενο «ιπποδάμειο» σύστημα, δηλ. νησίδες κατοικιών που αποτελούσαν ορθογώνια συγκροτήματα, με παράλληλη διάταξη, κατεύθυνση βόρεια — νότια και ευθύγραμμες προσόψεις προς την ανατολή ή τη δύση. Έτσι, όπως διαπιστώθηκε από τις ανασκαφές στο δυτ. τμήμα της πόλης, οι δρόμοι τεμνόταν κάθετα μεταξύ τους και κατέληγαν στις

53. Πίνδαρος, παιάν ΙΙ Αβδηρίταις, στιχ. 25 και 60.
54. Διόδωρος Σικελιώτης, ό.π.
55. Livius, 43.4.8.
56. Ch. Avezou-Ch. Picard, «Insctiptions de Macédoine et de Thrace» BCH 37 (1913), σ. 122 κ.ε.
57. Ηροδότου, 7.126.
58. Παυσανίου, Περιήγησις, 6.5.3.

πύλες του τείχους. Από τον Καλλίμαχο[59] πληροφορούμαστε ότι υπήρχαν «Προυρίδες» πύλες. Με τις ανασκαφές αποκαλύφθηκε η δυτική πύλη με την οποία η πόλη επικοινωνούσε με το δυτικό της λιμάνι, το εμπορικό και σπουδαιότερο. Ήδη, στο τέλος του 5ου αι. π.Χ. που ο Ιπποκράτης επισκέφθηκε ασθενείς στα Άβδηρα, στις «Επιδημίες» του μιλά γιά «ιερά όδό», «ἄνω ἀγωγή» (δηλ. δρόμο που οδηγούσε στις πιό ψηλές συνοικίες της πόλης) και για «Θρηϊκίας πύλας» του τείχους[60], ενώ την ίδια εποχή εξήτασε τον παλαιστροφύλακα των Αβδήρων[61]. Είχε επομένως η πόλη παλαίστρα τον 5ο αι. π.Χ., όπως πρέπει να είχε και αγορά, απαραίτητη για μια μεγάλη, εμπορική πόλη. Η μοναδική, όμως, πληροφορία για την ύπαρξη αγοράς στα Άβδηρα, προέρχεται από ψήφισμα του 166 π.Χ.[62] που βρέθηκε στην Τέω. Απότην μέχρι τώρα αρχαιολογική έρευνα δεν επισημάνθηκε η θέση της.

Όπως ήδη αναφέρθηκε η οικονομία των Αβδήρων στα αρχαϊκά, τα κλασικά και ελληνιστικά χρόνια στηριζόταν στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ένας τρίτος οικονομικός πόρος ήταν το εμπόριο με τις ελληνικές πόλεις και τα θρακικά φύλα της ενδοχώρας. Ευνοούσαν για την ανάπτυξη του εμπορίου η παραλιακή θέση της πόλης και τα δύο λιμάνια της (από ένα στο δυτικό και στο ανατολικό τμήμα της πόλης) από τα οποία εισέπραττε ελλιμένια τέλη. Όπως δείχνουν τα ωραιότατα αργυρά νομίσματα των Αβδήρων, στα οποία κύρια παράσταση — έμβλημα είναι ο γρύπας, και τα οποία βρέθηκαν ακόμη και στην Αίγυπτο, Συρία, Μεσοποταμία και νότια Τουρκία[63], η πόλη των Αβδήρων είχε εμπορικές σχέσεις ακόμη και με μακρινές χώρες, εκτός από τις γειτονικές πόλεις της Μακεδονίας και της Θράκης.

Σαν κράτος, τα Άβδηρα είχαν μια άριστη οργάνωση. Την περίοδο της αυτονομίας της πόλης το πολίτευμα ήταν δημοκρατικό με ανώτατα σώματα εξουσίας τη βουλή και το δήμο, γνωστά από ψηφίσματα του 2ου αι. π.Χ. και της ρωμαιοκρατίας[64]. Δεν υπάρχει καμμία ένδειξη για την εγκαθίδρυση τυραννίδας. Ανώτατος άρχοντας και επώνυμος άρχοντας είναι ο ιερεύς του Απόλλωνα (που είναι και ο πολιούχος θεός της πόλης) ή ο

59. Καλλίμαχος, Aetia IV, 90.

60. Ιπποκράτους, Επιδημιών III: ἄρρωστος ἑβδομος, ἄρρωστος ὀγδοος, ἄρρωστος ἔνατος.

61. Ιπποκράτους Επιδημιών XI: ἄρρωστος 30.

62. L. Robert, Sur un décret d' Abdère, BCH 59 (1935), σ. 507-513.

63. F. Münzer-M. Strack, Die Antiken Münzen Nordgriechenlands, II Berlin 1912· J. M. F. May, The coinage of Abdera (450-345 B. C) London 1966.

64. Ch. Avezou-Ch. Picard, ό.π. E. Pottier - A. Hauvette-Besnault, ό.π.

πρύτανις, σύμφωνα με άλλη άποψη[65]. Την εκτελεστική εξουσία είχαν οι Τιμούχοι, όπως και στη μητρόπολη Τέω[66], και οι οποίοι αντικαταστάθηκαν στο α΄ μισό του 2ου αι. π.Χ. από μία συναρχία, τους Νομοφύλακες, που παρακολουθούσαν τις εργασίες της εκκλησίας του δήμου και είχαν δικαίωμα ελέγχου στις πράξεις των αρχόντων και στις προτάσεις που επρόκειτο να ψηφιστούν. Άρχοντες με το αξίωμα του εξεταστή αναφέρονται στα ρωμαϊκά χρόνια. Οικονομικοί άρχοντες ήταν οι αργυροταμίες, γνωστοί από τον 3ο αι. π.Χ., αργότερα (2ος αι. π.Χ.) ο «ἐπί τῶν χρημάτων» και ο δημόσιος κήρυξ η ιεροκήρυξ. Οι άρχοντες αυτοί αναφέρονται σε ψηφίσματα από τα Άβδηρα[67], ενώ από τα νομίσματα γνωρίζουμε σήμερα πολλά ονόματα ενιαύσιων αρχόντων, υπεύθυνων για τη νομισματοκοπία[68].

Πληροφορίες για την πολιτική και κοινωνική οργάνωση του πληθυσμού που σχετίζονται με τη μητρόπολη των Αβδήρων την Τέω[69] (διαχωρισμός σε φυλές, κοινωνικές οργανώσεις με το όνομα «συμμορίες», στρατιωτικές οργανώσεις, ή τμήματα πόλης με το όνομα «πύργοι») δεν είναι εξακριβωμένο αν είχαν εφαρμογή και στην αποικία τα Άβδηρα, αν και είναι λογικό να υποθέσει κανείς πως οι Ίωνες άποικοι έφεραν στη νέα πατρίδα τους πολλούς από τους θεσμούς αυτούς. Είναι εξάλλου πιθανό πως υπήρχε και στα Άβδηρα διαίρεση των πολιτών σε «πύργους» (όπως στην Τέω) αν θεωρήσουμε ενδεικτικό ότι στα Άβδηρα η Αθηνά λατρευόταν ως «Ἐπιπυργίτις», σύμφωνα με τον Ησύχιο Αλεξανδρέα[70]. Είναι επίσης γνωστές στα Άβδηρα, από φιλολογικές και επιγραφικές μαρτυρίες, αλλά και από έργα μικροτεχνίας (πήλινα ειδώλια π.χ.), οι λατρείες: του Απόλλωνος ως πολιούχου θεού, του Ερμή, της Αφροδίτης, της Κυβέλης, της Δήμητρας, της Τύχης, της Εκάτης, του Ελευθερίου Διός και της Ρώμης, του Διός Λυκείου, ενώ παράλληλα υπήρχαν λατρείες ηρώων, όπως του Τιμησία (του Κλαζομένιου οικιστή)[71] και του Ιάσονος. Προς τιμήν, μάλιστα του Αβδήρου τελούνταν ετήσιοι αγώνες με τα αγωνίσματα της πάλης, του παγκρατίου, της πυγμής κ.ά., πλήν των ιπποδρομιών που θύμιζαν το τραγικό τέλος του μυθικού ήρωα. Αλλά η μεγαλύτερη γιορτή στην πόλη των Αβδήρων ήταν τα Διονύσια, γνωστή από επιγραφική

65. F. Münzer-M. Stack, ό.π., σ. 6· J. Bousquet, «Inscription de Delphes II, Acceptation de Sotéria par Abdère», BCH 64-65 (1940-41), σ. 103.
66. RE IX, Τέως, 558.
67. Ch. Avezou-Ch. Picard, ό.π., σ. 122 κ.ε., 123, 126, 136, 138.
68. F. Münzer-M. Strack, ό.π. σ. 33.
69. RE, ό.π.
70. Ησύχιος Αλεξανδρεύς, Λεξικόν, λ. ἐπιπυργῖτις, 5017.
71. Φιλοστράτου, ό.π. Ηροδ. 1,168.

μαρτυρία του 2ου αι. π.Χ.[72], όπου αναφέρεται τέλεση αγώνων, πρόσκληση επισήμων ξένων και προσφορά προεδρίας και στεφάνωμα με χρυσά στεφάνια στο θέατρο της πόλης ανθρώπων που πρόσφεραν μεγάλες υπηρεσίες στην πόλη. Είναι πιθανή από τον 5ο αι. π.Χ. η ύπαρξη θεάτρου του οποίου η θέση καθορίστηκε με τις ανασκαφές, αλλά διαπιστώθηκε η πολύ μεγάλη καταστροφή του οικοδομήματος. Σημαντική επίσης γιορτή ήταν, σύμφωνα με τον Διογένη Λαέρτιο[73], τα θεσμοφόρια, γιορτή των γυναικών, που διαρκούσε τρείς μέρες.

Από γραμματειακά και επιγραφικά στοιχεία είναι γνωστή η ύπαρξη στην πόλη ιερών του Απόλλωνος Δηρήνου και της Αφροδίτης (την πληροφορία οφείλουμε στον δεύτερο Παιάνα του Πινδάρου για τους Αβδηρίτες), Αθηνάς «επιπυργίτιδος»[74] και του Διονύσου. Το τελευταίο, γνωστό από την επιγραφή (ψήφισμα) που αναφέρθηκε προηγουμένως, χρησίμευε και για την έκθεση ψηφισμάτων προξενίας[75]. Ακόμη, όμως, δεν έχει εντοπιστεί η θέση κανενός από αυτά τα ιερά. Στις πολύ πρόσφατες ανασκαφές, αποκαλύφθηκε μία λατρευτική εσχάρα που πρέπει να ανήκε σε κάποιο μικρό ιερό, αφιερωμένο σε κάποια γυναικεία θεότητα (ανασκαφή αδημοσίευτη, εκτός από μία σύντομη είδηση)[76] και φαίνεται ότι χρησιμοποιούνταν από τα μέσα περίπου του 6ου αι. π.Χ. μέχρι ίσως τις αρχές του 3ου αι. π.Χ.

Η ομοιότητα στο πολίτευμα, στην κοινωνική, θρησκευτική και ίσως στρατιωτική οργάνωση ανάμεσα στην Τέω και στα Ἄβδηρα, κρίνοντας από τα λίγα γνωστά για τα Ἄβδηρα στοιχεία, αποτελεί μιά απόδειξη για την ομοιότητα ή την ταυτότητα των θεσμών των δύο πόλεων, λογική συνέπεια της μεταφοράς τους από τους Ἴωνες αποίκους στη νέα τους πατρίδα. Η καταγωγή, άλλωστε, των αποίκων από την Ιωνία και οι σχέσεις τους με τα πολιτιστικά κέντρα της Μ. Ασίας (όπως δείχνουν τα ευρήματα των Αβδήρων), είχαν σαν αποτέλεσμα την εξαιρετική ανάπτυξη και στα Ἄβδηρα ενός μεγάλου πολιτισμού. Αυτό μαρτυρούν τα πλούσια ευρήματα από τους τάφους της τεράστιας νεκρόπολης της αρχαίας πόλης (κοσμήματα εξαιρετικής τέχνης, αγγεία φερμένα από την Αττική και, κυρίως, από εργαστήρια του Ιωνικού κόσμου, πολυτελείς σαρκοφάγοι και όμορφες επιτύμβιες στήλες), ωραιότατα ψηφιδωτά δάπεδα και περίτεχνα αρχιτεκτονικά μέλη στις κατοικίες (που ήταν άνετες και σωστά διαρρυθμισμένες),

72. Ch. Avezou-Ch. Picard, ό.π. σ. 123 κ.ε.
73. Διογένης Λαέρτιος, 11.43.
74. Ησύχιος Αλεξανδρεύς, ό.π.
75. Ch. Avezou-Ch. Picard, ό.π. σ. 123 και 129.
76. Το έργο της Αρχαιολογικής Εταιρείας κατά το 1982, Αθήνα 1983, σ. 11-12.

πλούσια παραγωγή ενός τοπικού εργαστηρίου κοροπλαστικής με δημιουργίες πήλινων ειδωλίων εξαιρετικής τέχνης και, τέλος, η αδιάκοπη σειρά αργυρών και χάλκινων νομισμάτων με παραστάσεις που θεωρήθηκαν αντίγραφα αγαλμάτων του Διονύσιου, της Άρτεμης και χορεύτριας με καλαθίσκο στο κεφάλι, που ήταν στημένα στα Άβδηρα[77].

Εκτός, όμως, από τα έργα της τέχνης, στα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια συνδέονται με τα Άβδηρα γνωστά ονόματα της φιλοσοφίας, των επιστημών και της ποίησης. Έτσι, ο μελικός ποιητής Ανακρέων ήρθε μαζί με τους αποίκους από την Τέω στα Άβδηρα που τα αποκαλεί «καλή Τηΐων άποικίη»[78]. Τήιος ή Αβδηρίτης ήταν και ο διάσημος σοφιστής της αρχαιότητας, ο Πρωταγόρας. Στα Άβδηρα γεννήθηκαν επίσης οι φιλόσοφοι Λεύκιππος και Ανάξαρχος και ο ποιητής Νικαίνετος, σύμφωνα με όσα παραδίδουν οι Διογένης Λαέρτιος[79], Στέφανος Βυζάντιος[80], Annianus Marcellinus[81] και Ησύχιος[82]. Η μεγαλύτερη, όμως, πνευματική φυσιογνωμία των Αβδήρων και από τις μεγαλύτερες όλου του αρχαίου κόσμου υπήρξε ο Δημόκριτος. Ο Διογένης Λαέρτιος[83] διέσωσε την παράδοση ότι ο Δημόκριτος στα παιδικά του χρόνια στα Άβδηρα άκουσε μαθήματα αστρολογίας και θεολογίας από Χαλδαίους μάγους που ακολουθούσαν τον Ξέρξη στην εκστρατεία του. Αργότερα, έκανε ταξίδια στην Αίγυπτο, στην Περσία και αλλού για να συμπληρώσει τη μόρφωσή του. Στα ταξίδια, όμως, αυτά ξόδεψε την πατρική περιουσία και, σύμφωνα με νόμο που ίσχυε τότε στα Άβδηρα, δεν επιτρεπόταν να ταφεί στην πατρίδα του. Όταν, όμως, οι Αβδηρίτες άκουσαν το έργο του «Μέγας Διάκοσμος» τον τίμησαν όχι μόνο με χρήματα και χάλικα αγάλματα, αλλά και με δημόσια ταφή.

Πατρίδα επιφανών ανδρών, λοιπόν, τα Άβδηρα, αλλά και πόλη παροιμιώδης στον αρχαίο κόσμο για την μωρία των κατοίκων της, που ήταν ένα είδος ψυχικού πάθους που καταλάμβανε τους Αβδηρίτες[84]. Οι φιλολογικές μαρτυρίες μιλούν αόριστα για αρρώστιες που μείωναν την νοημοσύνη των Αβδηριτών και κατέληξε πλέον οι λέξεις «Αβδηριτισμός» και «Αβδηριτίζειν» να σημαίνουν την ηλιθιότητα, τη μωρία γενικότερα. Ο Λουκιανός[85] περιγράφει σκωπτικά έναν επταήμερο πυρετό που καταλάμβα-

77. Fr. Münzer-M. Strack, ό.π. σ. 31.
78. Στράβωνος Γεωγρ. 14. 644.
79. Διογένης Λαέρτιος 9.50.
80. Στεφ. Βυζάντιος, λ. Άβδηρα.
81. Annianus Marcellinus, 12.8.3.
82. Ησύχιος, λ. Άβδηρα 11.
83. Διογένης Λαέρτιος, 9.9.3.
84. RE λ. Άβδηρα, σ. 22. κε.
85. Λουκιανός, «Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν», 25, 1.

νε όλους τους Αβδηρίτες, κατά τή διάρκεια του οποίου όλοι «ἐς τραγωδίαν παρεκίνουν καί ἰαμβεῖα ἐφθέγγοντο καί μέγα ἐβόων· μάλιστα δέ τήν Εὐριπίδου Ἀνδρομέδαν ἐμονῴδουν... καί μεστή ἦν ἡ πόλις ὠχρῶν ἁπάντων...». Γενικότερα, όμως, φαίνεται ότι οι συνθήκες υγιεινής των κατοίκων των Αβδήρων δεν πρέπει να ήταν πολύ καλές. Ο Ιπποκράτης που στο τέλος του 5ου αι. π.Χ. ήρθε στα Άβδηρα, εξέτασε αρκετούς αρρώστους και αναφέρει διάφορες περιπτώσεις ασθενών που έπασχαν όλοι από πυρετό. Είναι, λοιπόν, πιθανόν ότι η αύξηση της νοσηρότητας των κατοίκων του οικισμού οφειλόταν στις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής (σ' αὐτές, άλλωστε, ο ιατρός Γαληνός απέδιδε την μωρία των Αβδηριτών)[86] και τις οποίες επηρέαζαν σημαντικά τα εκτεταμένα έλη της περιοχής, τα οποία ακόμη και σήμερα υπάρχουν. Εξάλλου, η ελονοσία ταλαιπωρούσε τους κατοίκους και του σύγχρονου οικισμού των Αβδήρων (6 χ.λ.μ. από την παραλία) μέχρι πριν μερικά ακόμη χρόνια, όταν έλη κατέκλυζαν μεγάλες εκτάσεις και δημιουργούσαν υψηλά επίπεδα υγρασίας, επηρεάζοντας το μικροκλίμα της περιοχής.

Κομοτηνή, Δεκέμβρης 1984

86. Βλ. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τομ. Α΄ λ. Άβδηρα, σ. 41.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΟΝΤΟΒΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΟΙ ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΑΚΗ
(Ζ΄ — ΙΘ΄ ΑΙΩΝΕΣ)
Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΘΗΕ

Διονυσίου Σερβίων καί Κοζάνης, Βυζάντιον (Μουσική), ΘΗΕ 3 (1962), 1154.

Λάμπρος I,-II

Σπυρίδωνος Λάμπρου, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμοι Α-Β, Κανταβριγία 1895-1900.

Πολίτης-Μανούσακας

Λίνου Πολίτη-Μανούσου Ι. Μανούσακα, Συμπληρωματικοί κατάλογοι χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ΕΛΛΗΝΙΚΑ 24, Θεσσαλονίκη 1973.

Andrés II

Gregorio de Andrés, Catalogo de los codices Griegos de la Real Biblioteca de el Escorial; codices 179-420; vol II, Madrid 1965, pp. 357.

Andrés III

Gregorio de Andrés, Catalogo... codices 421-649; vol. III, Madrid 1967, pp. 368.

Bandini I, II, III

Angelo Maria Bandini, Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothe-

cae Medicae Laurentianae, Lipsiae 1961, vol. I, pp. 556; vol. II, pp. 694; vol. III, pp. 628.

Pierleoni I

Ginus Pierleoni, Catalogus Codicum Graecorum Bibliothecae Nationalis Neapolitanae, vol. I, Roma 1962, Ed. Istituto Poligrafico dello Stato, pp. 310.

Rostagno-Festa

E. Rostagno-N. Festa, Indice dei codici Greci Laurenziani non compresi nel catalogo del Bandini Lipsiae 1961, pp. 85.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΤΟ Β΄ ΜΕΡΟΣ

Συνεχίζουμε τήν παρουσίαση τῶν βιβλιογράφων άπό τό θρακικό χῶρο, στό β΄ μέρος τῆς μελέτης μας, φέρνοντας, στά ἤδη παρουσιασθέντα, νέα όνόματα άτόμων πού ἔγραψαν ἤ άντέγραψαν χφφ. καί τά όποῖα εἶχαν τή Θράκη σάν τόπο καταγωγῆς τους ἤ σάν τόπο μακρόχρονης διαμονῆς καί ἐργασίας τους. Ὅπως καί στό α΄ μέρος, ἔτσι καί στό β΄, άλλά καί στά λοιπά ποὺ θ' ἀκολουθήσουν μέχρι τήν όλοκλήρωση τῆς ἔρευνας, οἱ βιβλιογράφοι παρελαύνουν κατ' ἀλφαβητική σειρά τοῦ κυρίου όνόματος. Στίς περιπτώσεις συνωνυμίας κατατάσσονται μέ βάση τό ἀκολουθοῦν ἐπώνυμο — ἤ τήν ἰδιότητά τους καί ὄχι τήν ἐμφάνισή τους χρονικά π.χ. «Ἀλέξιος ἀναγνώστης... 1732» καί ἔπειτα «Ἀλέξιος πρωτοψάλτης... 1483». Ὅταν ἔχομε καί συμφωνία τοῦ δευτέρου μέρους π.χ. Δύο Ἀλέξιοι πρωτοψάλτες, τότε προηγεῖται ὁ άρχαιότερος καί ἔπειτα ο νεότερος. Μ' αὐτόν τόν τρόπο ταξινομοῦμε κατ' ὄνομα, ἐπώνυμο καί ἰδιότητα τούς βιβλιογράφους, άφοῦ συμβαίνει συχνότατα νά ἐμφανίζονται στό τέλος κάποιου αἰῶνα καί νά ἐπεκτείνουν τή δράση τους στό 1/4 τοῦ ἐπόμενου. Ἄλλωστε πρώτιστο ἐνδιαφέρον ἐμφανίζουν αὐτές οἱ ἴδιες οἱ προσωπικότητες τῶν βιβλιογράφων καί ὄχι οἱ αἰῶνες, μέσα στούς όποίους ἐντοπίζεται ἡ δράση τους. Σ' ὅλα τά μέρη τῆς μελέτης αὐτῆς ἐξαντλεῖται τό ἑλληνικό ἀλφάβητο άπό τό πρῶτο μέχρι τό τελευταῖο γράμμα του. Πρέπει νά λάβει ὑπ' ὄψη του ὁ ἀγαπητός ἀναγνώστης, ὅτι ἡ ἔρευνά μας εὑρίσκεται σὲ ἐξέλιξη καί, ὅτι δέν παρέχεται, ἐνῶ ἔχει ἤδη όλοκληρωθεῖ. Ὁ λίγο άνορθόδοξος, ὁμολογουμένως τρόπος παρουσίασης ἐπιβλήθηκε άπό ἀνα-

γκαιότητα καί μόνο. Ἡ ὁλοκλήρωση μιᾶς τέτοιας ἔρευνας, καθώς ἐξηγήσαμε καί στό α΄ μέρος, εἶναι καί ἐπίπονη καί χρονοβόρα. Οἱ κατάλογοι κατά μεγάλο μέρος εἶναι δυσπρόσιτοι στό συντάκτη. Ἡ ἐργασία του μάλιστα στή Μέση Ἐκπαίδευση καθηλώνει αὐτόν μακριά ἀπό ἐρευνητικά κέντρα, πανεπιστημιακές βιβλιοθῆκες καί πηγές πληροφορήσεως, μέ ἀποτέλεσμα νά χάνεται πολύτιμος ἐρευνητικός χρόνος. Κάτω ἀπό τέτοιες προϋποθέσεις λοιπόν ἐπέπρωτο νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ ἐργασία μετά 5 τοὐλάχιστον ἔτη. Μέ τόν ἐλιγμό ὅμως αὐτό δίνεται ἡ δυνατότητα νά ἐμφανίζονται κατ' ἔτος νέα ὀνόματα μέ μορφή ἐνοτήτων. Ἂν ἔστω καί ἕνας ἐνδιαφερόμενος κάνει χρήση αὐτῶν τῶν πινάκων βιβλιογράφων ἐνωρίτερον, τότε ὁ συντάκτης δικαιώθηκε. Σάν ἀπώτερη σκέψη θεωρεῖται ἡ, μετά τήν ὁλοκλήρωση τῶν μερῶν κατάρτιση γενικοῦ εὑρετηρίου ὀνομάτων, ὥστε ὁ μέχρι τοῦδε δύσχρηστος κατάλογος νά καταστεῖ εὔχρηστος. Συνεχίσαμε καί στό μέρος αὐτό, ὅπως καί ἐξῆς, τή χρήση βοηθητικῶν συμβόλων, ὥστε ν' ἀποφεύγονται οἱ ἄσκοπες ἐπαναλήψεις κοινῶν λέξεων καί νά διευκολύνεται ἡ ἀπόδοση σημειωμάτων κατά τή μεταγραφή.

Ἐλασσόνα, Δεκέμβριος 1984

παπᾶς κύρ 'Αθανάσιος ὁ ἐν τῷ Γαλατᾶ — ± 1730

Δέν ἔχομε ἐγνωσμένο τό χφ. τοῦ 'Αθανασίου ἱερέα, ὥστε νά παραθέσουμε τήν ὀνομασία καί τόν ἀριθμό βιβλιοθήκης τῆς μονῆς. Γιά τόν ἴδιο ἀντιγραφέα μᾶς πληροφορεῖ καί ὁ κ. 6408.901 τῆς μονῆς Παντελεήμονος (κατάλογος χφφ. Σπ. Λάμπρου), πού ἀναφέραμε στό πρῶτο μέρος τοῦ ἄρθρου μας (βλ. σχετικά τ. 4, σσ. 238/9), ὅπου δηλώσαμε σάν χρόνο ἀντιγραφικῆς ἐργασίας του τά ἔτη 1700-1734. Ἄλλη πηγή πληροφόρησης λοιπόν ἀποτελεῖ καί ὁ κ. 352 [242] τῆς μονῆς Παντοκράτορος. Δέν πρόκειται γιά αὐτόγραφο τοῦ 'Αθανασίου, ἀλλά γιά ἀντίβολο ἐπίσης. Καί οἱ δύο προαναφερθέντες κώδικες εἶναι ἀντιγραφική ἐργασία τοῦ, περί τήν μουσικήν ἀσχολουμένου, ἱερομονάχου Γερμανοῦ ἀπό τήν μονή 'Αγίας Τριάδος 'Ολύμπου. Φαίνεται ἀπό τά σημειώματα, ὅτι ὁ Γερμανός γιά τούς δύο κώδικες χρησιμοποίησε ἀντίβολο ἤ ἀντίβολα — εἶναι ἄγνωστος ὁ ἀριθμός — πού ἀποτελοῦσαν ἰδιόχειρα τοῦ ἱερέα 'Αθανασίου ἀπό τήν Κ/Πολη. Στόν παρόντα κώδικα λοιπόν, πού πρόκειται γιά τόν β΄ τόμο Παπαδικῆς (μήπως ὁ α΄ τόμος εἶναι ὁ εὑρισκόμενος στή μονή Παντελεήμονος;), στό φ. 522^{v} διαβάζομε τό σημείωμα τοῦ Γερμανοῦ: «*Γέγραπται, καί τέλος ἡ παροῦσα εἴληφε παρά Γερμανοῦ μέν ἱερομονάχου τοῦ ἐκ τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Τριάδος τῆς ἐν τῷ 'Ολύμπῳ· δι' ἀρχαιτύπων δέ Βυζαντίου καί ἰδιοχείρου τοῦ πα(πᾶ) κύρ 'Αθανασίου τοῦ ἐν τῷ Γαλατᾶ· ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ τριακοστῷ τρίτῳ ἐν μηνί ἰαννουαρίου γ΄. Ἔρρωσθε τοίνυν οἱ ἐντυγχάνοντες, καί μου μνήαν ποιῆσθε τοῦ γράψαντος, διορθώνοντές τε καί ἅπερ ὡς ἄνθρωπος ἥμαρτον, εἷς γάρ μόνος ὁ Θεός ἀναμάρτητος*».

Σ χ ό λ ι α: 'Ο Γερμανός γράφει τήν Παπαδική του (β΄ τόμο) τό 1734 κατά μῆνα 'Ιανουάριο. Τόν Δεκέμβριο τοῦ 1734, δηλαδή 12 σχεδόν μῆνες μετά, γράφει τήν Παπαδική τῆς μονῆς Παντελεήμονος. Εἶναι λίγο ὀξύμωρη ἡ σκέψη, ὅτι ἔγραψε πρῶτα τόν β΄ τόμο καί ὕστερα τόν α΄. Αὐτό μᾶς ἄγει στό συμπέρασμα, ὅτι χάθηκε ὁ α΄ τόμος καί συνεπῶς τῆς Παντελεήμονος εἶναι ἄλλο ἀντίγραφο. Βέβαιο εἶναι πάντως, ὅτι γιά ὅλο τό 1734 ἔχει στά χέρια του τό ἀντίγραφο τοῦ παπᾶ-'Αθανασίου. Πρέπει λοιπόν νά ζοῦσε στήν Κ/Πολη ὁ Γερμανός κατά τήν περίοδο 1733-1735, νά γνώριζε τόν 'Αθανάσιο καί νά δανείσθηκε τό ἀντιγραφικό του προϊόν, πού χρησιμοποίησε σάν πρότυπο.

— «*δι' ἀρχαιτύπων δέ Βυζαντίου...*». 'Ο 'Αθανάσιος κάνει γνωστό στόν Γερμανό, ὅτι τό ἀντίγραφό του στηρίζεται στίς παλιές μουσικές ἐκδόσεις

τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τήν πληροφορία αὐτή περισώζει ὁ τελευταῖος στό σημείωμά του, ὥστε νά περιβάλλει τό ἔργο του μέ γνησιότητα καί, συνεπῶς, ἐγκυρότητα, ἀφοῦ ἀκολουθεῖ μέ θρησκευτική εὐλάβεια τίς πηγές καί δέν νεωτερίζει, κατά δυτικά πρότυπα.

— *«Καί ἰδιοχείρου τοῦ πα(πᾶ) κύρ Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Γαλατά»*. Καί σήμερα ἀκόμη, ὅταν κυκλοφοροῦνται ἐπιστημονικά ἄρθρα καί μελέτες, οἱ συντάκτες τους, ἀκολουθῶντας τή δεοντολογία, ἀλλά καί σάν ἔκφραση εὐγνωμοσύνης, μνημονεύουν ὅσους ἐβοήθησαν νά ἔλθει τό πόνημά τους στο φῶς, εἴτε μέ τήν παροχή πληροφοριῶν, εἴτε μέ κριτικές πρό τῆς ἐκδόσεως, εἴτε μέ συμπληρώσεις καί διορθώσεις. Δέν εἶναι νέα λοιπόν ἡ τακτική αὐτή. Χωρίς νά ἐπιτάσσει τοῦτο καμμία ἐπιστημονική ἀνάγκη, στίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰ. ὁ Κρητικός ἱερομόναχος Γερμανός — γνωστός μάλιστα καί σάν συγγραφέας μουσικῶν ἔργων — μνημονεύει, χάριν εὐγνωμοσύνης γιά τήν προσφερθεῖσα διευκόλυνση, τόν Ἀθανάσιο, πού πάνω σέ ἀντίγραφό του (ἤ ἀντίγραφά του) στήριξε τά δικά του ἀντιγραφικά παράγωγα.

Ἄννα – ΙΓ΄ αἰ.

Andrés III, pp. 166-168

530 (Ω.ΙΙ. 13), Χαρτῶος (φφ. 324-327 περγαμηνά), 290×224, (φφ. VII. 329).

1. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ὁμιλίαι διάφοροι. (φφ. 1-323^{v} καί 328^{r}-329^{r}).

2. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Κατά Ἰουλιανοῦ (περγαμηνό σπάραγμα).

Στό φ. 61^{v}: *«Χ(ριστ)έ βοήθει μοι τῇ σῇ δούλῃ Ἄννῃ τῇ γραψάσῃ τό βιβλίον / τοῦτο. / Ὦ κορυφαῖε τῶν ἀποστόλων Παῦλε, σκέποις με τήν δύστηνον τῇ / σῇ πρεσβείᾳ. / Ὦ δέσποινα σκέπουσα τά βροτῶν γένη σκέποιο κἀμέ τῇ πολλῇ σεπτσάσῃ / σχῶσαι συνεργόν τόν κορυφαῖον Παῦλον, ὁμοῦ τε Πέτρῳ καί πᾶσι τοῖς ἁγίοις / »*.

Ἀπόστολος Κώνστας ἐκ Χίου – 1796-1821

Ὅπως ἔκανα γνωστό στό εἰσαγωγικό σημείωμα τοῦ α΄ μέρους τοῦ ἄρθρου μου, μέσα στήν πνευματική ἐσοδεία τῆς Θράκης πρέπει νά λογισθοῦν καί ὅσοι ἀνήλωσαν τή ζωή τους καί παρήγαγαν ἔργα σ' αὐτή. Ὁ Ἀπόστολος Κώνστας, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τόν τίτλο ἀκόμη, κατάγεται ἀπό τό πανέμορφο αἰγαιοπελαγίτικο νησί μας. Δέν εἶναι συνεπῶς Θρακιώτης στήν καταγωγή του. Καθώς ὅμως θ' ἀποδείξω στή συνέχεια, ζεῖ καί κινεῖται στήν Κ/Πολη ἀπό τό 1796 μέχρι καί τό 1821

άποδεδειγμένα. Καλύπτει λοιπόν περίοδο 26 ἐτῶν. Ἡ ἔλλειψη βεβαίως ἀποδείξεων δέν ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Κώνστας φεύγει ἀπό τήν Πόλη καί διαμένει ἀλλοῦ μονίμως. Ἀντιθέτως μάλιστα τό διάστημα παραμονῆς — 26 χρόνια — εἶναι πολύ μεγάλο, πράγμα πού μᾶς κάνει νά πιστέψουμε, ὅτι εἶναι μόνιμα κάτοικος Κ/Πόλεως. Ἐπαγγέλλεται τόν ἀντιγραφέα καί μουσικοδιδάσκαλο γιά βιοπορισμό, χωρίς νά μᾶς δίνει στοιχεῖα, ὅτι ἦταν ἱερωμένος. Στήν Κ/Πολη διαμένει σέ διάφορες συνοικίες — καθόλου περίεργες οἱ μετακομίσεις αὐτές — πού κατονομάζει στά σημειώματά του. Δέν εἶναι σίγουρο, ὅτι δέν ταξίδεψε καί σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἔργα του ὅμως βρίσκονται σήμερα θησαυρισμένα σέ πολλές ἁγιορειτικές βιβλιοθῆκες.

Λάμπρος, τ. 1ος, Μονή Χιλανδαρίου.
294-73 (856), Χαρτῶος 8ου σχήματος, φφ. 329, πφφ. 7, ἔτους 1800.
Ἐκκλησιαστική μουσική ἀνθολογία.

Ὁ τίτλος πού παρατίθεται στήν ἀρχή τοῦ κώδικα μᾶς δίδει καί τίς βιβλιογραφικές, συγχρόνως, πληροφορίες: «*ΔΟΞΑΣΤΙΚΑΡΙΟΝ σύν Θεῷ ἁγίῳ... συντεθέν παρά... μεταγραφέν δέ παρά καμοῦ / ἀποστόλου τοῦ ἐπίκλην κώνστα χίου /ἐν ἔτει σωτηρίῳ / ᾱω̄ϡ̄ / ἐν κωνσταντίνου πολι εἰς ὕψωμα / θεῖον κατά μῆνα νοέμβριον: –*».

Σχόλιο: Τό κείμενο τοῦ τίτλου πού ἀπαλείψαμε περιέχει ἐπεξηγήσεις τῶν περιεχομένων πού δέν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Ὁ Ἀπόστολος δέν εἶναι μόνον ὁ ἀντιγραφέας τῶν χφφ., ἀλλά καί ὁ ἐρυθρογράφος τους.

Πολίτης-Μανούσακας, Μονή Κουτλουμουσίου.
108 [674], Χαρτῶος 4ου σχήματος, ἔτους 1796.
Προφητεία Ἀγαθαγγέλου, Ἀκολουθία τοῦ Μικροῦ Ἁγιασμοῦ.
Στό φ. 34ʳ: «*Ἡ γράψασα χεῖρ Ἀποστόλη Κῶνστα Χίου τοῦ ἀναξίου καί ἁμαρτωλοῦ, ἐν ἔτει τῷ σωτηρίῳ ͵αψ ϟς΄*».

Λάμπρος, τ. 1ος, Μονή Καρακάλου.
1727-214, Χαρτῶος 4ου σχήματος, ἔτους 1821.
Πολυέλεος, Δοξολογία, Χερουβικά, Κρατήματα, Οἶκοι, Προκείμενα, Μαθήματα κ.ἄ.
Τό σημείωμα ἀναφέρει: «*Ἡ γράψασα χεῖρ Ἀποστόλου Κῶνστα Χίου, ͵αωκα΄ Μαΐῳ κθ΄*».

Λάμπρος, τ. 2ος, Μονή Παντελεήμονος.
6520-1013, Χαρτῶος 8ου σχήματος, φφ. 258, ἔτους 1805.

Δοξαστικάριον.
Στό φ. 254ᵛ: «*Ἐγράφη ἡ παροῦσα βίβλος... παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Ἀποστόλου τούπύκλην Κῶνστα Χίου ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αωε'ᵠ κατά μῆνα Ἰούνιον ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς χωρίον αὐτῆς Μπεσίκτασί· δι' ἡμερῶν ἐννέα*».

Λάμπρος, τ. 2ος, Μονή Παντελεήμονος.
6522-1015, Χαρτῶος 8ου σχήματος, φφ. 184.
Ἀνθολόγιον τοῦ Στιχηραρίου.
Τό χφ. δέν φέρει βιβλιογραφικό σημείωμα, ὁ Σπ. Λάμπρος ὅμως σημειώνει γι' αὐτό τά ἑξῆς: «*Ἐγράφη διά χειρός ὁμοίας πρός τήν τοῦ Ἀποστόλου Κώνστα τοῦ γράψαντος τόν ὑπ' ἀρ. 6520-1013 κώδικα*» καί ἀποδίδει σέ κεῖνον τήν πατρότητα.

Λάμπρος, τ. 1ος, Μονή Κουτλουμουσίου.
3523-450, Χαρτῶος, ἔτους 1809.
Μέθοδος ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.
«*Ἀρχή σύν Θεῷ ἁγίῳ τῆς μουσικῆς τέχνης, τῆς κοινῆς παραδώσεως καῖ τεχνολογίας, τῆς περιεχούσης κατά ἀκρίβιαν πάσαν τέχνην καί ἐνέργειαν τῶν φωνῶν, ἐν συντόμῳ τρόπῳ· συνετέθη δέ παρ' ἐμοῦ Ἀποστόλου τούπίκλην Κῶνστα ἐκ νίσου Χίου, τοῦ ἰδίου γραφέως. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αω΄. μετεγράφη δε ἐν ἔτει ,αωθ΄. Κατά μῆνα Ἰαννουάριον ἐν Κωνσταντινουπόλι, εἰς Κερπίτζ χάνη*».
Σχόλιο: Ὁ τίτλος-σημείωμα, μορφή προσφιλής, καθώς φαίνεται ἀπό τήν ἐπανάληψή της, στόν Ἀπόστολο Κώνστα, εἶναι πολύ ἐνημερωτικός καί χρήσιμος, ἀφοῦ μᾶς γνωρίζει, ὅτι ὁ ἴδιος, ἐκτός ἀπό τό ἐπάγγελμα τοῦ ἀντιγραφέα, πού ἐξασκοῦσε, ἦταν πολύ καλός γνώστης τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἡ γνώση του αὐτή, ἀλλά καί ἡ, πιθανότατα, ἐργασία του σάν μουσικοδιδάσκαλου τοῦ εἴδους σ' ἐνδιαφερόμενους, τόν ὤθησε νά συγγράψει ἕνα ἐγχειρίδιο τῆς μουσικῆς «*τῆς κοινῆς παραδώσεως καίτεχνολογίας*», ὅπως ὀνομάζει τό ὕφος τό χρησιμοποιούμενο κατά τήν ἐποχή του. Ὑποψήφιοι ἱεροψάλτες, μαθητές σχολείων — ἡ βυζαντινή μουσική ἦταν ἀντικείμενο διδασκαλίας στά σχολεῖα τῆς ἐποχῆς —, κληρικοί, μοναχοί ἐνασχολούμενοι μέ τήν ψαλτική τέχνη καί λοιποί ἐνδιαφερόμενοι θά ἦσαν οἱ ἀποδέκτες τοῦ ἔργου του. Δέν μᾶς πληροφορεῖ γιά τό χρόνο ἐνάρξεως συγγραφῆς τοῦ ἔργου του, ἀλλά ὁρίζει τό ἔτος 1800 «*,αω΄*», σάν ἔτος λήξεως τῆς συνθέσεως αὐτῆς. Φαίνεται, ὅτι τό ἔργο του κυκλοφόρησε γιά πρώτη φορά μόλις 9 χρόνια μετά τή συγγραφή του σέ πρωτότυπο χφ. Οἱ λόγοι τῆς σχετικά μεγάλης καθυστερήσεως κυκλοφορίας εἶναι ἄγνωστοι, ἀφοῦ δέν ἀναφέρονται ἀπό τόν ἴδιο. Ἴσως μεταξύ 1800-1809 ὁ Ἀπόστολος

ξαναδούλεψε τή μορφή, πρόσθεσε ἤ ἀφαίρεσε τμήματα, βελτίωσε ἄλλα καί παρήγαγε τό πρῶτο ἀντίγραφό του μέ τή νέα αὐτή βελτιωμένη μορφή. Αὐτό εἶναι ἁπλή ὑπόθεσή μας, στηριζόμενη στό γεγονός, ὅτι ἔτσι συμβαίνει συνήθως μέ τά ἔργα τῶν διαφόρων συγγραφέων, πρίν αὐτά κυκλοφορήσουν. Μιά ἄλλη πιθανή ὑπόθεση εἶναι, ὁ Ἀπόστολος, ὅταν ὑπῆρχε ἐλεύθερος χρόνος, συμπλήρωνε τή σύνθεση τοῦ ἔργου του, ὁπότε, μετά τό 1800, τελειωμένο πλέον, τό ἔβαλε στό συρτάρι του περιμένοντας νά ἔλθει ἡ στιγμή παραγωγῆς ἀντιτύπων. Μόλις τό 1809 ἐμφανίζεται ἡ εὐκαιρία καί τότε βλέπει τό φῶς τό ἀντίγραφο, πού ὑπάρχει σήμερα στή μονή Κουτλουμουσίου. Ὅλα αὐτά βέβαια εἶναι ὑποθέσεις, οἱ ὁποῖες ὅμως εἶναι τόσον ἀπορριπτές, ὅσο καί διατηρητέες, ἀφοῦ δέν ὑπάρχουν τεκμήρια. Γεγονός εἶναι πάντως, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Κώνστας εἶναι ἐγνωσμένος στό πανελλήνιο καί σάν ἀντιγραφέας καί σάν μουσικός, ἀφοῦ τό Ἅγιον Ὄρος γίνεται παραγγελιοδότης καί ἀποδέκτης πολλῶν ἔργων του, πού διατηροῦνται μέχρι σήμερα στίς διάφορες μοναστηριακές βιβλιοθῆκες.

Ἀρσένιος μοναχός... τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου-4/4 ΙΒ΄ – 1/4 ΙΓ΄ al.

Andrés III, pp. 195-197.

548 (W. III. 15), Περγαμηνός, 260 × 218, φφ. Χ. 348. Ἔργα Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, Λιβερίου, Ἀλεξάνδρου Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Gregorio de Andrés δεν σημειώνει βιβλιογράφο, ἀφοῦ ὁ κώδικας στερεῖται βιβλιογραφικοῦ σημειώματος. Μνημονεύει ὅμως σάν τόπο προελεύσεως τοῦ κώδικα τή μονή Προδρόμου Κωνσταντινουπόλεως ἀπό ἕνα σημείωμα στό φ. 348^{v}: «† *ἡ βίβλος ἥδε τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς κειμένης ἔγγιστα τοῦ / Ἀετίου ἀρχαϊκή δέ τῇ μονῇ κλῆσις Πέτρα*».

Στό α΄ μέρος τοῦ παρόντος ἄρθρου, ὑπό τήν ἰδία διατύπωση μνημονεύεται ἀπό τόν καταλογογράφο Robert Devreese (codices Vaticani Graeci II; cod. 330-603, Bybliotheca Vaticana 1937, p. 619) ὁ κώδικας 537 (358) μέ γραφέα τόν Ἀρσένιο μοναχό καί ἀπό τόν Henri Omont (Fac-similés des manuscrits grecs datés de la Bibliothéque Nationale, du IXe au XVe siècle, Paris 1891, tab. 47, p. 10) ὁ Parisinus Graecus 891, τοῦ ἔτους 1136 μέ γραφέα τόν ἴδιο Ἀρσένιο καί ἀκριβῶς ἀπαράλλακτο κτητορικό σημείωμα. Ἐπειδή ἐκεῖνα τά κτητορικά καί τά βιβλιογραφικά ἐγράφησαν «*τῇ αὐτῇ χειρί*» καί ἐπειδή, τόσον ὁ παρών κώδικας, ὅσο καί τό κτητορικό σημείωμα, ταιριάζουν κατά τή χρονολόγηση πρός τά προηγούμενα, πρέπει νά θεωρήσουμε σάν γραφέα τόν Ἀρσένιο. Γιά τόν παραπάνω κώδικα βλέπε πληροφορίες καί στόν παλαιότερο κατάλογο τοῦ E. Miller, Catalogue des manuscrits grecs de la bibliothéque de l' Escurial, Paris 1848.

Γεννάδιος (Γεώργιος) Σχολάριος – 1460

Andrés II, pp. 232-233.
336 Cy. III. 13), Χαρτῶος, 203 × 141, φφ. 326.
Gennadii Scholarii patr. CPolitani nonnulla opera.

Ὁ Gregorio de Andrés θεωρεῖ τόν κώδικα ἔργο τριῶν χεριῶν, ἀπό τά ὁποῖα τά δύο εἶναι τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου καί τοῦ Ματθαίου Καμαριώτου. Ἡ διανομή στόν κώδικα εἶναι ἡ ἀκόλουθη φφ. 11-147 καί 152-185 αὐτόγραφα τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου· φφ. 1-10 καί 186-201 αὐτόγραφα Ματθαίου Καμαριώτου. Λευκά τά φφ. 10^{v} καί 185^{v}. Τά ὑπόλοιπα φφ. ἔργο γραφῆς τοῦ τρίτου γραφέα.

Σημειώσεις διάφορες, ὅπως στά φφ. 11 καί 102^{v} «† *Ἰησοῦ Χριστέ ἡγοῦ*» στήν ἄνω ὥα. Στό φ. 13 «*ΓΕΝΝΑΔ(ΙΟΥ) ΣΧΟΛΑΡ(ΙΟΥ)* † ». *Στό φ. 326 «Τέλος, δόξα καί αἶνος τῶ Κυρίω μου καί σωτῆρι μου Ἰησοῦ Χριστῶ, εἰς τούς αἰῶνας ἀμήν»* μέ τό χέρι τοῦ Σχολαρίου.

Γεώργιος Βασιλικός ἐκ τῆς ἐπταλόφου... Κωνσταντινουπόλεως – 1569.

Pierleoni, τ. I, pp. 48-50.
6. (II A 6) «*Olim in archivo Neapolitanae Theatinorum Domus (ce. Regg. ad SS. Apostolos)*».
Χαρτῶος, 269 × 200, φφ. 255 μέ κείμενο σέ 2 στῆλες.
Εὐαγγελιστάριο.
Στό φ. 244^{r} στή στήλη II μέ χέρι κειμένου ἡ σημείωση: «*ἐτελειώθη τό παρόν βιβλίον ἤγουν τό θεῖον καί ἱερόν εὐαγγέλιον διά χειρός κάμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καί ἐλαχίστου γεωργ(ίου) βασιλικοῦ ἐκ τῆς ἐπταλόφου λεγομένης κωνσταντινουπόλ(ε)ως ἔτη ἀπό κτίσεως κόσμου, ζοη ινδ ιγ. Καί ἀπό τῆς ἐνσάρ(κου) οἰκονομίας χριστοῦ τοῦ θεοῦ, αφξθ· ἐν μηνί νοεμβρίῳ ᾱ Ἡμέρ(α) δευτέρ(α) ὥρ(α) θ̄ τῆς ἡμέρας*».

Γεώργιος Σπηλαιώτης Κωνσταντινουπολίτης – ΙΕ΄ αἰ.

Andrés III, pp. 214-215.
561 (W. IV. 9), Χαρτῶος, 202 × 140, φφ. II. 108.

1. Ἀνωνύμου, Τέχνη γραμματική (φφ. 1^{r}-67^{v}).
2. Ἑτέρα σύνταξις συντομωτέρα τῆς γραμματικῆς (φφ. 68-78^{v}).
3. Μιχαήλ Συγκέλλου, περί τῆς κλίσεως τῶν ρημάτων (φφ. 78^{v}-102^{v}).
4. Ἐπιστολαί Λιβανίου (φφ. 104^{r}-108^{r}). Ὁ καταλογογράφος σημειώνει 2 χέρια γραφῆς (... escrito por dos manos diferentes). Τά φφ. 1-102 ἔγραψε ὁ Γεώργιος Σπηλαιώτης, τοῦ ὁποίου καί σημείωμα ὑπάρχει στό φ.

102ν: *«Ἐγράφη τό παρ(όν) βιβλίον διά χειρός Γεωρ / γίου Σπηλαιώτου Κωνσταντινουπολίτου διά συνδρομῆς τοῦ ὁσιωτ(ά)τ(ου)...»* (Τά ὑπόλοιπα ἐξέσθησαν πιθανῶς ἀπό τόν χορηγό).

Δαβίδ ὁ Ραιδεστινός – 1433

Τόν Δαβίδ ἀπό τή Ραιδεστό εἴδαμε ἐπίσης καί στό α΄ μέρος (τ. 4, σ. 256) σάν ἀντιγραφέα, ἀλλά καί μελοποιό τῶν χφφ. Παντοκράτορος 1248-214 τοῦ 1433 καί Λαύρας 635 (Ε 173) τοῦ 1436. Ὁ Andrija Jakovljevic στό ἄρθρο του *«David Redestinos i Jovan Kukuzelj u srpsko – slovenskim prevodima»* (Recueil des travaux de l' Institut d' Etudes byzantines, No XII, Beograd 1970) δίνει ἀρκετές λεπτομέρειες για τό Θρακιώτη μελοποιό καί μελογράφο, καθώς καί γιά τή σχέση του μέ τό μεγάλο μαΐστορα Ἰωάννη Κουκουζέλη ἤ Ἰωαννίκιο, κατά τό μοναχικό του ὄνομα.

Δανιήλ ἱερομόναχος Καλλιπολίτης – 1854

Λάμπρος, τ. Ιος, Μονή Χιλανδαρίου.
322-101 (1027), Χαρτῶος, φφ. 93.
Ἐκκλησιαστικό μουσικό ἀνθολόγιο.
Στό φ. 64ν τό σημείωμα: *«διά χειρός Δανιήλ / ἱερομονάχου καλλιπολείτου»*. Τό χφ. εἶναι ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς γραμμένο στά μέσα περίπου τοῦ 19ου αἰ., δέν ἀναφέρεται ὅμως σ' αὐτό οὔτε ἀκριβής χρονολογία, οὔτε τόπος ἀντιγραφῆς. Τό χέρι τοῦ Δανιήλ γράφει μέ ἐπιμέλεια καί μέ κάποια προσπάθεια μιμήσεως τυπογαφικῶν στοιχείων, προερχομένη ἴσως ἀπό τό ἔντυπο ἀντίβολο πού χρησιμοποιοῦσε σάν πρότυπο.

Πολίτης-Μανούσακας, σ. 91.
228 [647], Χαρτῶος 4ου σχήματος.
Ἀκολουθία ἀρχαγγέλου Γαβριήλ (Ἰαννουαρίου 11). *«Διήγησις περί τοῦ γενομένου θαύματος ἐν τῷ λάκκῳ τοῦ Ἅδειν (;) παρά τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ ψάλλοντας τό Ἄξιον ἐστίν ἐνώπιον τῆς θαυματουργοῦ ταύτης εἰκόνας τοῦ Πρωτάτου»*. Το βιβλιογραφικό σημείωμα ἀναφέρει: *«Χείρ Δανιήλ ἱερομονάχου Καλιπολίτου, ἐγράφη δι' ἐξόδων τοῦ κυρίου Δανιήλ Ζαχαρόπουλος καί Γεωργήου ἡ πατρῆς αὐτοῦ Πολιανῆς, κατα μίνα αὐγούστου 15 1854»*.

Διονύσιος ἱεροδιάκων... Μοσχοννησίων... ΙΘ΄ αἰ.

Λάμπρος, τ. Ιος, Μονή Χιλανδαρίου.
129 (1033), Χαρτῶος 8ου σχήματος, φφ. 77.

Λειτουργικό (Ἀκολουθίες εὐρείας χρήσεως).
Στό φ. 54^{v} τό σημείωμα: «*Διονύσιος Ἱεροδιάκων τοῦ ἁγίου / π(ατρός): Μοσχοννησίων κυρίου Καλλινίκου / Γέγραφα:* -». -

Ἰωάννης Χαλκεόπυλος ὁ Κωνσταντινουπολίτης – 1391 (;) – 1469.

Pierleoni I, pp. 21-22.
7 (Neapol. ex Vindob. Gr. 7 = Vindob. Suppl. Gr. 76). Dorotheus P. Archimandr. Olim Neapolitani monasterii S. Ioannis ad Carbonariam. Περγαμηνός κώδικας 11ου αἰ., 200 × 158.

1. Δωροθέου Ἀββᾶ: «*Ἐπιστολή πρός τόν αἰτήσαντα ἀδελφόν...*».
2. τοῦ αὐτοῦ, «... *διδασκαλίαι διάφοροι πρός τούς ἑαυτοῦ μαθητάς...*».
3. «*Νικήτα μοναχοῦ καί πρεσβυτέρου μονῆς ἀστυδ(ίου) διάλεξις πρός φράγγους, ἤγουν λατίνους*».

Στό φ. 46^{r} τό σημείωμα: «ἰωάννης ὁ χαλκεόπυλος ὁ κωνσταντινουπολίτης καί ἀδελφός (?) *γνήσιος τοῦ αἰδεσιμωτ(ά)τ(ου) καί ἁγιωτ(ά)τ(ου) ἐπισκόπου ἱέρακος καί ὁπίδου κυρίου ἀναστασίου φιλίππου τοῦ χαλκεοπύλου ὅς ἐλθών ἐγώ ἐν καλαβρία εἴ(ς) τήν πόλιν ἱέρακος τῆς λοκρίδος ἀπό τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατά τήν ιζ΄ τοῦ σεπτ(εμβρίου) τῆς γ΄ ἰνδ.* $c^{ου}\lambda^{ου}$ *(6900-5509 = 1391)*». Ὁ Ginus Pierleoni θεωρεῖ τό σημείωμα σάν «*nota possesaris*» (κτητορικό σημείωμα), ἐνῶ ἀπό τό περιεχόμενό του κατατάσσεται στά memoranda (ἐνθυμήματα).
Στό φ. 81^{r} ἐπίσης «*alia nota ejusdem Chalceopuli*» καθώς γράφει ὁ καταλογογράφος «... *μονῆς... παρασκευῆς τοῦ ἱέρακος*».
Σχόλιο: Ὁ συνδυασμός τῶν δύο ἐνθυμημάτων μᾶς ὁδηγεῖ στό συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἰωάννης Χαλκεόπυλος, μετά πρόσκλησιν τοῦ ὁμαίμου ἀδελφοῦ του — δέν ἐννοεῖ τόν πνευματικόν ἐν Χριστῷ ἀδελφόν μέ τήν λέξη «*γνήσιος*» —, μεταβαίνει στόν Ἱέρακα. Ἐκεῖ διαμένει στή μονή τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καί διαβάζει τόν κώδικα No 7. Ἐκφράζω ἐνδοιασμούς στή θεώρηση τοῦ σημειώματος σάν κτητορικοῦ. Συχνά συμβαίνει μοναχοί νά διατηροῦν στήν κατοχή τους χειρόγραφα πού ἀνήκουν στήν ἰδιοκτησία τῆς μονῆς ἐγκαταβιώσεώς τους. Αὐτό δέν σημαίνει κατ' ἀνάγκην, ὅτι ἀγόρασαν οἱ ἴδιοι τά χφφ. καί συνεπῶς εἶναι οἱ ἴδιοι κτήτορες. Ἐκτός ἄν ἡ νομή ἀντικειμένων συνεπαγόταν καί τήν κυριότητα αὐτῶν λόγῳ χρησικτησίας, πρᾶγμα σχετικά ἀπίθανο.

Pierleoni I, pp. 55-57.
8 (II A 8) Olim Neapolit. monasterii S. Ioannis ad Carbonariam, Περγαμηνός 11ου αἰ., φφ. 243, 222 × 172.
Πράξεις Ἀποστόλων — Ἐπιστολές Παύλου.

Στό φ. 1^{r} στήν ἄνω ὥα μέ χέρι διάφορο κειμένου: «† *φίλλ(α) διακόσια μ γ' (= 243)*».

Κατωτέρω μέ ἄλλο χέρι: «*Libro Jo(hanni) Chalceopylus (ἀντί Chalceopyli) / Constantinopolitanus (ἀντί C/Politani)*». Κτητορικό σημείωμα προφανῶς ἀπό τό χέρι τοῦ Ἰωάννου.

Σχόλια: Ὁ Ginus Pierleoni στόν κατάλογό του σχολιάζει μετά τήν παράθεση τοῦ σημειώματος τά ἑξῆς: «*de Ioanne Chalceopulo, qui anno 1469 scripsit cod. neapolit. II A 26, (cfr. M. Vogel-V. Gardthausen, Die griechische Shreibers des Mittelalters und der Renaissance, p. 202 und n. 1)*».

Pierleoni I, pp. 90-97.

26 (II A 26). Olim Neapolit. monasterii S. Ioannis ad Carbonariam, Χαρτῶος, Ἔτους 1469, 220 × 146.

Ἔργα: Μεγ. Βασιλείου, Ἀναστασίου Σιναΐτου, Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.

Στό φ. 141^{v} τό βιβλιογραφικό: «*ἐτελειώθι τό παρόν βιβλίον διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, Ἰω(άν)νου τοῦ χαλκεοπύλου. ἐν μηνί δεκεμβρίω κβ΄ ἰνδ$^{\overline{ος}}$ γ^{ης} τοῦ ϛλοη΄ (6978-5509)* = 1469) ἐν τῷ ἱέρακι τῆς λοκρίδος τῆς καλαβρίας».

Στό φ. 326^{v}: «*τέλος σύν θ(ε)ῷ εἴληφαν οἱ δώδεκα κανώνες τῶν ιβ΄ μηνῶν τοῦ χρόνου Ἰω(ά)ννης ὁ χαλκεόπυλος: ἐγράφη ἐν ὀπίδω ἤτ(ο)ι ἐν μαμερτίω κατά τόν (φεβρουάριον?) τῆς ῆμ· (?)*». Βλέπε Vogel-Gardthausen: Ἰωάννης ἁμαρτωλός ὁ Χαλκεόπυλος 1469 ἐν Ἱέρακι τῆς Καλαβρίας.

Σχόλια: Οἱ χρονολογίες τῶν παρατεθέντων κωδίκων τοῦ καταλόγου Pierleoni μᾶς δημιουργοῦν σοβαρά προβλήματα. Μεταξύ τοῦ 1391 καί τοῦ 1469 μεσολαβοῦν 78 ὁλόκληρα χρόνια. Στό διάστημα αὐτό ὁ Ἰωάννης δέν μετακινεῖται ἀπό τήν Καλαβρία καί κατέχει τή μοναχική ἰδιότητα. Πόσα χρόνια ὅμως ἔζησε; Πρέπει νά ἔφυγε ἀπό τήν Κ/Πολη ἔφηβος. Ἔζησε ὅμως 100 χρόνια; Δέν πρέπει ν' ἀμφισβητήσουμε τό ἔτος 1469, ἀφοῦ εἶναι ἔτος παραγωγῆς χφ. Ἀντιθέτως στό ἔτος 1391 θά πρέπει νά λείπουν κάποια γράμματα πού ἐμφανίζουν δεκάδες καί μονάδες ἐτῶν, ὅπως δηλαδή «ϛλ...» (6.9...). Πιθανῶς ὁ Ἰωάννης δέν συμπλήρωσε ἀπό ἀβλεψία τή χρονολογία καί γι' αὐτό στό σημείωμα δέν ὑπάρχει κενό στή θέση τῶν ἐλλειπόντων ἀριθμῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τό πρόβλημα ἐπισημαίνεται χωρίς νά μπορεῖ νά λυθεῖ μέ ἀσφάλεια...

Μακάριος Καλλιπολίτης Τζαούσης... μονῆς τοῦ Φιλοθέου -- 1566-1577.

Λάμπρος, τ. Ιος, Μονή Φιλοθέου.

Ὁ Μακάριος εἶναι ἀδελφός τοῦ Γαβριήλ, τοῦ βιβλιογράφου (βλ.

σχετ. τ. 4, σσ. 246/8), πού, ἀνάμεσα στά ἔτη 1566-1583, ἀντιγράφει ἑπτά, σωζόμενα σήμερα στή μονή, χφφ. μέ περιεχόμενο λειτουργικό (Μηναῖα, Πραξαπόστολος, Παρακλητική). Ὁ Μακάριος εἶναι ἕνα ἀπό τά χέρια — συγκεκριμένα τό χ^2 — τοῦ κώδικα 1840-76 (29), Χαρτώου 8ου σχήματος μέ περιεχόμενο Πραξαπόστολο. Γράφτηκε τό ἔτος 1577, ἐνῶ ὁ Μάξιμος Καλλιπολίτης (βλ. σχετ. τ. 4, σσ. 272/3) εἶναι τό χ^1 καί ὁ Γαβριήλ τό χ^3 τοῦ χφ. Στη μονή τοῦ Φιλοθέου, στό Ἅγιον Ὄρος, δέν ἔχουμε τυχαῖα συνάθροιση μοναχῶν ἀπό τήν Καλλίπολη. Πρῶτος φθάνει ὁ Μάξιμος γύρω στά 1529 καί μετά πολλά χρόνια, τό 1566 ἤ λίγο ἐνωρίτερα, προσελκύει τούς ἀδελφούς Γαβριήλ καί Μακάριο, εἰδικευμένους ἐπίσης καλλιγράφους. Ἔχοντας 30 χρόνια διαφορά ἡλικίας ἀπό αὐτούς, τούς προωθεῖ σ' ἕνα ἀντιγραφικό πρόγραμμα, πού εἶχε ἀρχίσει νά ἐφαρμόζεται στή μονή. Σ' ἀντίθεση ὅμως μέ τά ἀρκετά σήμερα σωζόμενα χφφ. τοῦ Γαβριήλ, ἡ παραγωγή τοῦ Μακαρίου μᾶλλον χάθηκε γιά πάντα ἀπό ἄγνωστη γιά μᾶς αἰτία.

Μανουήλ Χρυσάφης Λαμπαδάριος - 1458.

Λάμπρος, τ. 1ος, Μονή Ἰβήρων.
1120, Χαρτῶος.
Ὁ κώδικας εἶναι Ἀνθολογία τοῦ Στιχηραρίου καί ἕνα ἀπό τά πέντε αὐτόγραφα ἔργα τοῦ Μανουήλ Χρυσάφη Λαμπαδαρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας Κ/Πόλεως πού ἀναφέρεται στήν Παρασημαντική. (ΘΗΕ, 12, 402). Ὁ ναός τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπῆρξε κοιτίδα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἀφοῦ ἀπό ἐκεῖ ξεκίνησε ἕνας μεγάλος ἀριθμός Μαϊστόρων καί Πρωτοψαλτῶν. (ΘΗΕ, 3,1154).

Παῦλος ἱερεύς ἐν Βυζαντίῳ - 1694 καί 1705

Λάμπρος, τ. 1ος, Μονή Χιλανδαρίου.
268-47 (946), Χαρτῶος 4ου σχήματος, πφ. 1 φφ. 240.
Ἐκκλησιαστική μουσική ἀνθολογία.
Ὁ τίτλος ἔχει ὡς ἑξῆς: «*Τριῴδιον σύν Θεῷ ἁγίῳ περιέχον τήν ἀκολουθίαν τῆς ἁγίας καί μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. τῆς μεγάλης ἑβδομάδος καί τῶν Κυριακῶν μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς*». Στό φ. 240^v τό βιβλιογραφικό: «*,,, Ἐτελειόθη τό παρόν τριόδειον μετ(ά) του πεντικο / στάρι(ου) εἰσ ἔτουσ - 1694 ἐν μηνὶ ἀπριλλίου - ἰζ ἐ / γράφι διά χειρός ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦσ· παύλου ἱερέος, / ὄντας εἰς τό / ἐγρίκαπη, εἰς τήν Κωνσταντινοῦπολιν*».

Λάμπρος, τ. 1ος, Μονή Χιλανδαρίου.
263-42 (964), Χαρτῶος 4ου σχήματος, φφ. 610. Ἐκκλησιαστικό μουσικό

ἀνθολόγιο. Εἰδικώτερα περιέχονται τά μουσικά σημεῖα, ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ὄρθρου, τῶν Προηγιασμένων, τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας καί τά Κοινωνικά ὁλοκλήρου τοῦ ἔτους.

Πολλά τά βιβλιογραφικά σημειώματα, ἐπαναλαμβάνουν ὅμως τά ἴδια βασικά στοιχεῖα. Παραθέτουμε χαρακτηριστικῶς δύο ἀπ' αὐτά, τοῦ φ. 360^{r} καί τοῦ φ. 610^{r}. Στό φ. 360^{r} λοιπόν διαβάζουμε τό ἑξῆς σημείωμα: *«ἐτελειώθη ὁ παρῶν πρῶτος τόμος τῆς παπαδικῆς ἤτοι ὁ μεγάλος ἑσπερινός συν το ὄρθρο· διά χειρός κα / μοῦ τοῦ εὐτελοῦς τε τυχῶν παύλου ἤ καί ἱερέως. ἐν βυ / ζαντίῳ δέ πόνοις· πόνος δέ κ(αι)΄ κτῆμα ἡμέτερον· μέ / μνησθέ δέ ἤ (!) μελιρροῦντες ἐνταῦθα κ(αι)΄ συνχωρίσατέ / μοι διά τόν κ(ύριον)ν ὡς ἁμαθοῦς πονύματι τυγχάνων· κ(αι)΄ / ἤτοι (διάβαζε: εἴ τι) ἐπιδιωρθῶσι ὡς ἄξιον εὕρητε ἐρωτῶ σας διά / τόν κ(ύριο)ν διορθῶσατέ τω κ(αι)΄ συγγνῶτε μοι διά τόν κ(ύριο)ν, ἀν / θρώπινον γάρ πάθος τό ἁμαρτάνειν· ἔλαβεν δέ. πέρας κατ' ἔτος σ(ωτή)ριον. – ϡε^{ω} (= 1705) ἐν μηνί αὐγούστῳ κα΄: –»*. Τό σημείωμα συνεχίζει ἕνα δεύτερο, κρυπτογραφικό, πού ἀναφέρει τόν παπα-Παῦλο σάν προϊστάμενο ἱερέα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Κ/Πόλεως.

Στό φ. 610^{r}: *«ἐτελειώθη τό παρόν [ἦγουν ἡ] ασματομελιρυτόφθογγος / βίβλος· τῆς παπαδικῆς δέ ὁ δεύτερος τόμος. / διά χειρός καμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὑπέρ πάντας. / καί ἀναξίου παύλου τάχα κ(αι)΄ θύτου· πόνος δέ / κ(αι)΄ κτῆμα ἡμέτερον· μέμνησθε δέ καμοί ἡ (!) / μελιρροῦντες ἐνταῦθα κ(αι)΄ συνχορίσατέ μοι διά τόν κ(ύριο)ν ὡς ἁμαθοῦς πονύματι τυγχά / νων· καί ἤ τοι ἐπιδιορ'θῶσεως ἄξιόν / εὕρητε ἐρωτῶ σας διά τόν κ(ύριο)ν διωρθῶσα / τέ το κ(αι)΄ συγγνῶτε μοι — ϡε^{ω} (= 1705) ἐν μηνί αὐγούστω κα»*. Ὅπως καί τό προηγούμενο σημείωμα κλείεται μέ κρυπτογραφικό, ὅτι εἶναι κτῆμα καί πόνος τοῦ ἱερέα Παύλου.

Σχόλια: Τά δύο χφφ. βρίσκονται σήμερα στή μονή Χελανδαρίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ὁ Παῦλος τά ἔγραψε στό Ἐγρή-καπί τῆς Κ/Πόλεως καί παρουσιάζουν χρονική διαφορά 11 ἐτῶν. Τά χφφ. αὐτά ἤ μετέφερε ὁ Παῦλος σάν προσκυνητής στό Ὄρος καί τ' ἀνάθεσε στό Καθολικό κάποιας μονῆς γιά τίς λειτουργικές της ἀνάγκες ἤ τήν ἴδια μεταφορά ἔκανε κάποιος τρίτος μετά ἀπό προηγηθεῖσα ἀγορά. Ἂν ἀρχικός τόπος ἀναθέσεως ἦταν τό Χελανδάρι ἤ ἄλλη ἀθωνική μονή παραμένει ἄγνωστο. Στή γραφή του ὁ Παῦλος μιμεῖται πρότυπα πρίν ἀπό τόν 12ο αἰ. μιά καί ἡ γραφή του εἶναι ἀριστεροκλινής. Χρησιμοποιεῖ δύο ἀποχρώσεις μελάνης κειμένου. Στόν α΄ κώδικα ἔχει καφέ ἀνοιχτό χρῶμα καί 14 στίχους κειμένου σέ κάθε σελίδα καί στόν β΄ τῆς περιγραφῆς μας εἶναι καρβουνόσκονη σέ σκοτεινή ἀπόχρωση καί 13 στίχους κατά σελίδα. Καί στούς δυό κώδικες ὑπάρχει ἐρυθρογραφία σύμμεικτη, ἀποτελούμενη ἀπό κιννάβαρι καί ἀνοιχτόχρωμη κόκκινη μελάνη. Σημείωσα τά παραπάνω, γιατί μ' αὐτά προσδιορίζεται σαφέστερα ὁ ρόλος, ἀλλά καί ἡ τεχνοτροπία ἑνός

ἀντιγραφέα κωδίκων. Ἀσφαλῶς λειτούργημα κύριο τοῦ Παύλου παραμένει ἡ ἱερωσύνη. Ὅμως καί ἡ ἀντιγραφική τέχνη εἶναι κατά κάποιο τρόπο τό δεύτερό του λειτούργημα, στα προϊόντα τοῦ ὁποίου ὁ Παῦλος μεταφέρει καί ἀποθέτει στοιχεῖα τῆς προσωπικότητάς του, ἐπηρρεασμένης ἀπό τήν ἰδιότητά του σάν κληρικοῦ. Τό νά ἰσχυρισθοῦμε, ὅτι ὁ Παῦλος ἀντέγραψε αὐτά τά δύο μουσικά χφφ., καί μάλιστα μέ διαφορά πού ξεπερνάει τή δεκαετία, καί στή συνέχεια ἐσίγησε, θά εἶναι ἀσφαλῶς ἐπιπόλαιη καί ἄτοπη σκέψη. Ὁ Παῦλος εἶναι καλός γνώστης τῆς βυζαντινῆς σημειογραφίας, ἔστω καί ἄν, γιά λόγους ταπεινοφροσύνης, σημειώνει στό σημείωμά του *«ὡς ἀμαθοῦς πονύματι τυγχάνων»*. Τά ὑφιστάμενα μουσικά σφάλματα στούς κώδικές του κρίνονται σάν ἀβλεπτήματα ἤ συνήθη ἀντιγραφικά λάθη. Χρησιμοποιεῖ λοιπόν τίς γνώσεις του, ἀλλά καί τήν ἀντιγραφική του δεινότητα καί σέ ἄλλους κώδικες. Ἡ μέχρι στιγμῆς βέβαια ἔρευνά μας γύρω ἀπό τήν ἀνακάλυψη κωδίκων, γραφέντων ἀπό τόν ἴδιο, δέν ἀπέδωσε καρπούς. Αὐτό ὅμως δέν ἐπιτρέπει ν' ἀποκλείσουμε μέ ἀσφάλεια τήν ἐν τῷ μεταξύ ἤ ἐκ τῶν ὑστέρων παραγωγή του. Φυσικά τό ἴδιο θά ἐξακολουθήσει ἰσχῦον καί ὅταν ἀκόμη ἀποδειχθεῖ, ὅτι δέν διασώθηκε ἄλλο προϊόν τῆς ἀντιγραφικῆς του ἐργασίας. Τό γεγονός ὅτι δέν σώζονται ἔργα καλλιτεχνῶν δέν σημαίνει, πώς ἐκεῖνοι, δέν παρήγαγαν, ἀλλ' ὅτι ὁ καταλύτης χρόνος καί οἱ ἐθνικές μας περιπέτειες (ἐπιδρομές, πυρπολήσεις, λεηλασίες) ἐξαφάνισαν τήν παραγωγή. Ἡ Κ/Πολη ἄλλωστε, μπορεῖ νά εἶχε 240 κιόλας χρόνια (1694-1453 = 241) κάτω ἀπό τήν τουρκική κυριαρχία, ἀλλ' ἡ ὕπαρξη τοῦ ὀρθοδόξου Πατριαρχείου τῆς προσέδιδε ἀκόμη λαμπρή ἀκτινοβολία. Τό Πατριαρχεῖο καί τό Φανάρι — ὅσο κι ἄν σήμερα ἐπιχειρεῖται ἡ αὐθαίρετη καί σκόπιμη ὑποβάθμιση τῆς προσφορᾶς τους — ἀποτελοῦσαν γιά τό ὑπόδουλο Γένος τό στυλοβάτη τῶν ἐλπίδων καί τόν ἀπόστολο πού εὐαγγελιζόταν τήν ἀνάστασή του. Ἡ ζωή λοιπόν στήν Κ/Πολη διαποτιζόταν ἀπό τό Πνεῦμα αὐτό καί οἱ ἄνθρωποι — παρά τήν ἐξωτερική τρομοκρατία — ἑτοίμαζαν τό μεγάλο σηκωμό. Ἕνα τέτοιο κλίμα συναντάει καί ὁ Παῦλος καί μέσα σ' αὐτό ζεῖ, κινεῖται καί ἐργάζεται.

Πέτρος κληρικός Παλεοκά(ππας)... τῶν Στουδίου - ΙΓ΄ αἰ.

Andrés II, pp. 313-316.

388 (Χ. ΙΙΙ. 11), Περγαμηνός φφ. 240 καί πφφ. I—III χαρτῶα, 250 × 211.

1. Θεοδώρου Στουδίτου, Συλλογή κατηχήσεων (φφ. 1^{r}-217^{v}).
2. Ναυκρατίου, Εἰς τόν Ἅγιον Θεόδωρον Σταδίτην (φφ. 217^{v}-227^{r}).
3. τοῦ αὐτοῦ, Ἐπίγραμμα εἰς τόν Ἅγιον Θεόδωρον.
4. τοῦ αὐτοῦ, Ἴαμβοι εἰς διαφόρους ὑποθέσεις.

5. τοῦ αὐτοῦ, Τάξις ἐν τῇ Μονῇ Στουδίου.

6. Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Ἔπαινος εἰς τόν Γρηγόριον Νύσσης (Ἐγκωμιαστικός λόγος).

Στό φ. 55^{r}: «*Ἐγράφη ἡ παροῦσα ψυχωφελές βί / βλος τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τῶν Στουδίου, μηνί μαρτίω, εἰς τήν ιζ΄, / ἡμέρα ε΄, ὥρα ια΄ ὑπό χειρός (sic) Πέτρου κληρικοῦ Παλεοκά(ππα)*».

Σχόλιο: Ὁ καταλογογράφος ἐπισημαίνει τήν προέλευση τοῦ θρακικῆς καταγωγῆς κώδικα ἀπό τή μεσημβρινή Ἰταλία καί μάλιστα ἀπό τή Μονή Ἁγίου Ἀγγέλου Φλώρου: «*Codice procedente de la Italia meridional, del monasterio de S. Angelo Φλώρου de la / diócesis de Mesina*» (p. 315-316).

Στό φ. 217^{v} ἡ δέησις: «*Πέτρος κλήρυξ (!) ἔξυσε τήνδε τήν δέλτον, / ἀνατύσσοντες πάντες οἱ εὐσεβεῖς τε / σοφῶς ἀναπέμψαντες δόξαν Κυρίω / ἱλεοποιούμενοι ὑπέρ ἐμοῦ τε / ληίδος τύχω καγώ τῶν πρωτοτόκων / ἐρωμένη γάρ ἔστιν ὄντως καί μάλα. / ἱρός γάρ εἰμί τοῖς τε ἀγαθοῖς ἔργοις / ὅτι ταῖς ὑμῶν εὐχαῖς χάριν πιστεύω / σωῆς ἐπιτεύξωμαι ἀμήν γένοιτο*». Τό «ἔξυσε» λαμβάνεται μέ τήν ἔννοια τῆς γραφῆς μέ ὀξύ ὄργανο (κάλαμος ἤ πτερό πτηνοῦ).

Στό φ. 1^{v} στή ἄνω ὥα: «*αὐτοί βείβλοι (sic) ὑπάρχ(ουσι) Στουδοίτης τ(ῆς) μο(νῆς) ἁγ(ίου) Ἀγγ(έ)λ(ου) Φλώρου*».

ΦΑΙΔΩΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΗΣ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Ἡ ἐκπαίδευση τῶν μουσουλμάνων τῆς Δυτικῆς Θράκης, ὅπως παρουσιάζεται στά τουρκικά δημοσιεύματα, στόν τύπο τῆς Τουρκίας καί κυρίως στόν τύπο τῆς μουσουλμανικῆς μειονότητας τῆς Δυτικῆς Θράκης, μᾶς δίνει τήν εὐκαιρία νά ἀναφερθοῦμε στίς συνθῆκες λειτουργίας τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῆς Κωνσταντινούπολης, μέ στοιχεῖα τοῦ παρελθόντος καί τοῦ παρόντος[1].

Ἀμέσως μετά τό 1923 ἡ Τουρκική Κυβέρνηση μέ νόμους, μέ κανονισμούς, μέ ἐπίσημες καί ἡμιεπίσημες ἐνέργειες ἐπέβαλε στά σχολεῖα μας ὑποχρεώσεις ἀντίθετες πρός τίς διατάξεις τῶν ἄρθρων 40 καί 41 τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης.

Μέ τήν ὑπό ἡμ. 15 Μαρτίου 1927, ἀρ. 1209/82 ἐγκύκλιο τῆς Διευθύνσεως Παιδείας τῆς Τουρκίας, τά τουρκικά ἔπρεπε νά διδάσκονται πλέον τῶν δύο ὡρῶν καθημερινά[2]. Ἀπαγορεύτηκαν ἀπόλυτα ἡ διδασκαλία

1. Ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση καταπίεσε μέ εἰδικούς νόμους καί κανονισμούς τή μουσουλμανική μειονότητα τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἐνῶ ἡ Τουρκική προτίμησε νά μή κάνει διακρίσεις μεταξύ τῶν πολιτῶν. Ἔτσι ἀνατράπηκε σιγά σιγά ἡ ἰσορροπία ἀνάμεσα στίς δύο μειονότητες καί δημιουργήθηκε σήμερα τό δυσανάλογο χάσμα. Ἔχοντας ὑπόψη τόν τρόπο ζωῆς τῶν δύο μειονοτήτων εἶναι πράγματι δύσκολο γιά μᾶς νά περιγράψουμε τήν ἀνισότητα αὐτή. Μέ λίγα λόγια βρισκόμαστε στή γελοία θέση νά συγκρίνουμε τήν ἔρημο μέ τό δάσος, τήν κόλαση μέ τόν παράδεισο. *Adil Özgüc*, Batı Trakya Türkleri (= Οἱ Τοῦρκοι τῆς Δυτικῆς Θράκης), Κωνσταντινούπολη 1974, σ. 82.

2. Ἡ ὑπό ἡμ. 15 Μαρτίου 1927, ἀρ. 1209/82 ἐγκύκλιος τῆς Διευθύνσεως τῆς Παιδείας πρός τά ἡμέτερα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκπαιδευτήρια ὁρίζει ὅτι ἡ τουρκική γλῶσσα πρέπει νά διδάσκηται πλέον τῶν δύο ὡρῶν καθ' ἡμέραν ἤτοι 12 ὡρῶν τήν ἑβδομάδα... Ἤδη γίνεται ἔναρξις τῆς αὐξήσεως τῶν ὡρῶν τούτων χωρίς νά δύναται τις νά εἴπῃ εἰς ποῖον σημεῖον θά φθάσῃ». Ἔγγραφο τῆς «Legation de Grèce en Turquie» Ἀρ. 862 Ἄγκυρα 24-5-1927. Β΄ Πολιτική 1927, Ἑλληνική Μειονότης ἐν Τουρκία, Ἀρχεῖο Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδας (ΑΥΕ), Β/33, ὅπου καί τό «Ἀντίγραφον. Διεύθυνσις Παιδείας Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως. Ἀριθ. ἐγκυκλίου 1209/82. Κύριοι, Φέρεται εἰς γνώσιν ὑμῶν ὅτι ἐν τῷ προγράμματι τῆς ὑμετέρας Σχολῆς ὀφείλετε νά ὁρίσητε διδασκαλίαν τῆς τουρκικῆς γλώσσης πλέον τῶν δύο ὡρῶν καθ' ἑκάστην καί

τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας καί τῶν πατριωτικῶν γνώσεων, διδασκόμενα στά τουρκικά ἀπό Τούρκους δασκάλους καί μέ τρόπο πού ἔθιγε τό ἐθνικό αἴσθημα τῶν μαθητῶν.

Ἡ Ἄγκυρα, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 41 τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης, εἶχε τό δικαίωμα νά καταστήσει ὑποχρεωτική τή διδασκαλία τῆς τουρκικῆς γλώσσας στά ἑλληνικά σχολεῖα, ὄχι ὅμως καί νά αὐξήσει τίς ὧρες ὑπερβολικά, ἐπιχειρώντας τόν ἐκτουρκισμό τῶν σχολῶν τῆς Ἑλληνικῆς μειονότητας.

Ἡ ὑπό ἡμ. 26 Σεπτεμβρίου 1926, ἀρ. 5446/263 ἐγκύκλιος τῆς Διευθύνσεως Παιδείας τῆς Τουρκίας εἶχε ὡς σκοπό τήν τέλεια ἀποξένωση τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἀπό τίς κοινοτικές ἀρχές καί τήν ὑπαγωγή τους στό Τουρκικό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Μέ τήν ἐγκύκλιο αὐτή τά σχολεῖα τῆς Ἑλληνικῆς μειονότητας μετατράπηκαν ἀπό «ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ» σέ «ΣΧΟΛΕΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ». Οἱ κοινότητες ὑποχρεώθηκαν νά προσλάβουν μέ ὑψηλούς μισθούς, παρά τίς οἰκονομικές τους δυσκολίες, πρόσωπο τῆς ἀρεσκείας τῶν Τούρκων τό ὁποῖο κατεῖχε τήν τουρκική γλώσσα. Κάθε σχολή λειτουργοῦσε ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ προσώπου, διά τοῦ ὁποίου καί μόνο ἐπικοινωνοῦσε μέ τίς ἀρχές. Τό πρόσωπο αὐτό ὁ ΙΔΡΥΤΗΣ ὅπως λέγεται, μαζί μέ τό Διευθυντή ἦταν ὁ μόνος ἁρμόδιος νά διακανονίζει τά διάφορα σχολικά ζητήματα.

Μέ εἰδική ἐγκύκλιο καί ἐπί ἀπειλή ποινικῆς διώξεως ἀπαγορεύτηκε αὐστηρά ἡ ἀνάμιξη τῶν Ἐφοροεπιτροπῶν στά σχολεῖα[3]. Οἱ ἐπιθεωρητές

ὅπως ἀκολουθῆτε τά εἰς τήν τουρκικήν διδασκόμενα μαθήματα ἐπί τοῦ παρόντος συμφώνως μέ τό λεπτομερές πρόγραμμα τῶν ἐπισήμων σχολῶν. Τῇ 15 Μαρτίου 1927 Ὁ Διευθυντής τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως».

3. «Διά τοῦ νέου τούτου μέτρου αἱ Ἐφορεῖαι ὄχι μόνον δέν θά δύνανται τοὐντεῦθεν νά ἐνδιαφέρονται διά τήν κανονικήν λειτουργίαν τῶν Σχολῶν των, ἀλλ' οὔτε καί νά ἀντικαθιστῶσι τός μή συμμορφούμενους πρός τάς ὁδηγίας των καί τό συμφέρον τῶν κοινοτήτων ἱδρυτάς, ὡς ἐκ τῆς ποινικῆς διώξεως εἰς ἣν ὑποπίπτουσι. Διά τῆς ἐγκυκλίου ταύτης ἐπιφέρεται καιριώτατον πλῆγμα εἰς τήν ὑπόστασιν τῶν ἡμετέρων σχολῶν δυναμένων νά θεωρηθῶσιν ὡς ἀνηκουσῶν πλέον εἰς τούς φερομένους ὡς ἱδρυτάς τ. ἔ. εἰς ἄτομα καί οὐχί εἰς τάς Κοινότητας». Consulat Général de Grèce. Πρός τό ἐπί τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον, Κωνσταντινούπολις 21-10-1926. Β΄ Πολιτική 1927, Σχολαί Κωνσταντινουπόλεως, ΑΥΕ, Β/33, ὅπου καί τό «Ἀντίγραφον. Τουρκική Δημοκρατία Διεύθυνσις Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Κωνσταντινουπόλεως, Ἀρ. 5446/263. Πληροφορούμεθα ὅτι αἱ Ἐφορεῖαι Σχολῶν τινων, ἐν πλείρει ἀγνοία καί ἐν ἀπουσία καί ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Ἱδρυτοῦ τῆς Σχολῆς, πρός δέ χωρίς νά φέρωσιν ἐπισημόν τινα ἰδιότητα, ἀποτολμῶσι νά ἐπεμβαίνωσιν εἰς διάφορα σχολικά ζητήματα εἰς ὑποθέσεις ἀντιθέτους πρός τήν δικαιοδοσίαν των καί τεινούσας, παρά τά κεκανονισμένα νά δυσχεράνωσι τά καθήκοντα τοῦ Ἱδρυτοῦ εἰς τάς ἐπισήμους διατυπώσεις. Κατόπιν τῆς ὑποδείξεως τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Σχολῆς, ἡ Ἐφορεία ταύτης οὐδεμίαν κέκτηται ἁρμοδιότητα ἵνα ἐπεμβαίνει εἰς τά σχολικά ζητήματα. Οἱ μόνοι ἁρμόδιοι πρός τοῦτο εἶναι συμφώνως

εἶχαν τό δικαίωμα νά παύουν τούς δασκάλους, ἀκόμη καί αὐτούς πού διόριζε τό Ὑπουργεῖο. Ἔτσι, οἱ κοινότητες δέν εἶχαν τή δυνατότητα νά παρακολουθήσουν ἀπό κοντά τή λειτουργία τῶν σχολῶν πού συντηροῦσαν.

Ἡ μεταρρύθμιση αὐτή ἀπέβλεπε στό νά ἐξαφανίσει κάθε δεσμό τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Ἱδρυμάτων τῆς Ὁμογένειας μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί στήν ὕπαρξη φυσικῶν προσώπων, τά ὁποῖα ἡ Τουρκική Κυβέρνηση θά μποροῦσε νά θεωρήσει ὑπεύθυνα γιά τίς τυχόν παραβάσεις τοῦ νόμου.

Ὅλοι οἱ διευθυντές καί οἱ δάσκαλοι πού ἀπόκτησαν τά πτυχία τους μετά τήν ἀνακωχή ὑποβλήθηκαν ἀπό τή Διεύθυνση Παιδείας σέ ἐξετάσεις στά τουρκικά γιά νά πάρουν τή σχετική ἄδεια[4].

Οἱ δάσκαλοι τῆς τουρκικῆς διορίζονταν ὄχι ἀπό τίς Ἐφοροεπιτροπές ἀλλά ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας, πού καθόριζε καί τίς ἀποδοχές τους πιό ψηλές ἀπό τίς ἀποδοχές τῶν ὁμογενῶν δασκάλων. Ἡ δαπάνη τῶν ἀστικῶν σχολῶν γιά τούς μισθούς τοῦ προσωπικοῦ, συμπεριλαμβανομένου τοῦ διευθυντή, τοῦ ἱδρυτή καί τοῦ γραμματέα ὑπολογίζονταν κατά μέσο ὅρο σε 5600 λίρ. Οἱ 2000 τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ ἀντιπροσώπευαν τίς ἀποδοχές τῶν Τουρκοδιδασκάλων. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ παραμικρή καθυστέρηση τῶν ἀποδοχῶν τους σήμαινε ἀναστολή τῆς λειτουργίας τῶν Σχολῶν καί προκάλεσε μάλιστα σέ πολλές περιστάσεις καί τήν παύση τῶν Ἐφοροεπιτροπῶν διά τῆς ἀστυνομίας.

μέ τόν κανονισμόν ὁ διευθυντής καί ὁ ἱδρυτής τῆς Σχολῆς. Διά τοῦτο, καθίσταται γνωστόν διά τῆς παρούσης ἐγκυκλίου ὅτι ἐκεῖνοι οἵτινες ἤθελον φωραθῆ διαπράττοντες παρομοίας παρατυπίας καί ἐνεργοῦντες ἀντιθέτως πρός τάς διατάξεις τῆς παρούσης ἀνακοινώσεως, θά καταδιωχθῶσιν ποινικῶς, τοῦθ' ὅπερ φέρεται πρός γνῶσιν τῶν ἐνδιαφερομένων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1926. Διά τόν Διευθυντήν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Χασήπ Ριζᾶ».

4. Τά παραγγέλματα στό μάθημα τῆς γυμναστικῆς ἔπρεπε νά δίνονται ὑποχρεωτικά στά τουρκικά. Μεταξύ τῶν δασκάλων πού κλήθηκαν γιά νά ὑποστοῦν νέες ἐξετάσεις στήν τουρκικήν γλώσσα ἦταν καί ὅλοι οἱ δάσκαλοι τῆς γυμναστικῆς. Β΄ Πολιτική 1928-29, Δηλώσεις Ἀνταλλαξίμων καί διάφορα Ὁμογενῶν, ΑΥΕ, Β/32. Σημείωμα περί τῶν ἐκ μέρους τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως παραβιάσεων τῶν ὑπέρ τῶν μειονοτήτων διατάξεων τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, σ. 3 καί 4. Ἡ ἴδια ἐγκύκλιος εἶχε σταλεῖ καί στά σχολεῖα τῆς Ἴμβρου καί τῆς Τενέδου: «Ἡ Διεύθυνσις Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Δαρδανελλίων καλεῖ πάντας τούς διδασκάλους τῶν νήσων νά προσέλθωσιν τήν 10 Σεπτεμβρίου εἰς Δαρδανέλλια, ἵνα ὑποστῶσιν ἐξετάσεις γραπτῶς καί προφορικῶς ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ. Σημειωτέον, ὅτι οὐδείς τῶν διδασκάλων γνωρίζει τήν τουρκικήν γλώσσαν, ἐπομένως οὐδείς κατ' αὐτήν κέκτηται τά προσόντα τοῦ διδασκάλου, τά δέ σχολεῖα ἔχουσιν ἤδη κλείση πρός μεγίστην ζημίαν τῶν Ἰμβρίων καί Τενεδίων». Ὑπόμνημα τῆς ἐν Λήμνῳ Ἐπιτροπῆς Ἰμβρίων καί Τενεδίων προσφύγων, 26-8-1925. Κριτόβουλος 4 (1974), σ. 16.

Μέ τήν ὑπό ἡμ. 15 Φεβρουαρίου 1927, ἀρ. 804/83 ἐγκύκλιο τῆς Διευθύνσεως Παιδείας τῆς Τουρκίας, οἱ σφραγίδες, οἱ ἐπιγραφές, τά βιβλία ἐγγραφῶν, οἱ ἐπικεφαλίδες, τά κείμενα τῶν ἐγγάφων καί διπλωμάτων καί κάθε ἔντυπα ἐξερχόμενο ἀπό τά ἑλληνικά σχολεῖα ἔπρεπε νά εἶναι γραμμένα στά τουρκικά. Ἐπίσης στήν τουρκική γλώσσα ἔπρεπε νά τηροῦνται ὑποχρεωτικά τά λογιστικά βιβλία καί νά συντάσσονται οἱ διπλότυπες ἀποδείξεις. Ἡ ἀπαίτηση αὐτή καθιστοῦσε ἀπαραίτητη τήν πρόσληψη ἀπό τά ἑλληνικά σχολεῖα τουρκομαθή γραμματέα.

Τά διδακτικά βιβλία ἐλέγχθηκαν αὐστηρότατα καί μέ πνεῦμα σοβινιστικό σέ βαθμό γελοιότητας, ἐνῶ ἡ Διεύθυνση Παιδείας συνέστησε στά ἑλληνικά σχολεῖα σειρά ἀναγνωστικῶν βιβλίων πού αὐτά καί μόνο ἀρκοῦσαν γιά νά σχηματίσει κανείς μιά ἰδέα σχετικά μέ τίς θλιβερές συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες λειτουργοῦσαν τά ἑλληνικά σχολεῖα τῆς Πόλης.

Ἡ τουρκική καί τά μαθήματα πού διδάσκονταν στή γλώσσα αὐτή ὁρίστηκαν ὡς κύρια μαθήματα. Ὅσοι μαθητές δέν ἐπιτύγχαναν στά μαθήματα αὐτά ἀπορρίπτονταν ἀκόμη κι ἄν εἶχαν ἱκανοποιητικούς βαθμούς στά ὑπόλοιπα μαθήματα. Μέ τό μέτρο αὐτό οἱ Τοῦρκοι δάσκαλοι εὕρισκαν τό μέσο νά χρηματίζονται σέ βάρος τῶν μαθητῶν οἱ ὁποῖοι κινδύνευαν ν' ἀπορριφτοῦν, καί ὅσοι δέν ἐξαγοράζονταν ἐπιβάλλονταν ὡς προγυμναστές.

Ἡ Τουρκική Κυβέρνηση ἀπαγόρευσε τή λειτουργία ἐμπορικῶν ἤ ἄλλων τεχνικῶν σχολῶν τῶν μειονοτήτων. Ἀπαγορεύτηκε ἀκόμη, μέ τίς γνωστές συνθῆκες, ἡ λειτουργία τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τοῦ ὁποίου τήν περιουσία καί τήν πλούσια βιβλιοθήκη ἅρπαξαν καί τό μέγαρο κατέλαβαν αὐθαίρετα γιά νά τό χρησιμοποιήσουν ὡς Λέσχη τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος.

Ἡ Ἄγκυρα ἐπέβαλε εἰδικό φόρο παιδείας, ὄχι μόνο στούς μή μουσουλμάνους ἀλλά καί στά ἱδρύματα καί στίς ἑταιρεῖες τῶν ξένων ὑπηκόων. Ὁ φόρος αὐτός πού εἰσέπρατε ἡ Τουρκική Κυβέρνηση κατά τρόπο ἀνισότατο προοριζόταν γιά τήν ἐνίσχυση τῶν σχολῶν τῶν μειονοτήτων. Ὡστόσο, οὔτε δραχμή δέν καταβλήθηκε στά σχολεῖα μας[5].

5. Β΄ Πολιτική 1928-29, Δηλώσεις, ὅ.π., σ. 4-6. Ἀνάλογα μέτρα πῆρε ἡ Τουρκική Κυβέρνηση καί γιά τά σχολεῖα τῆς Ἴμβρου καί τῆς Τενέδου: «Ἐπιδιώκουσα τόν ἐκτουρκισμόν τῶν νήσων, ἀσκεῖ αὐστηρότατον ἔλεγχον ἐπί τῶν σχολείων, ἀπαγορεύουσα καθ' ὁλοκληρίαν τήν ἐθνικήν παίδευσιν ἐν αὐτοῖς καί περιορίζουσα τήν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς εἰς μίαν ὥραν καθ' ἡμέραν, ἐξοβελίσασα καθ' ὁλοκληρίαν αὐτήν ἐκ τῶν κοινοτικῶν γραφείων, τῶν ὁποίων τά ἀρχεῖα ζητεῖ νά κρατῶνται εἰς τήν Τουρκικήν γλῶσσαν, ἐπιβάλλουσα αὐστηροτάτας τιμωρίας εἰς τούς παραβάτας καί ὑποχρεοῦσα τάς Κοινότητας νά δέχωνται ἐπί πληρωμῇ ἀδρᾷ τούς ἐν ἑκάστῃ τούτων

Ὅπως προκύπτει ἀπό τούς στατιστικούς πίνακες ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως Κωνσταντινουπόλεως, κατά τά ἔτη 1925-26 λειτουργοῦσαν στήν Πόλη 64 ἑλληνικά σχολεῖα μέ 9316 μαθητές καί μαθήτριες, 60 καθηγητές, 122 δασκάλους, 1663 δασκάλισσες, 93 Τουρκοδιδασκάλους καί 69 Τουρκοδιδασκάλισσες[6], ἐνῶ τό 1981-82 εἶχαν ἀπομείνει μόνο 20 σχολεῖα — 14 Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσης καί 6 Μέσης — μέ 721 μαθητές καί μαθήτριες.

Ἄνοδος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, σέ σχέση μέ τό 1951-52, σημειώθηκε τό 1961-62 χάρη στίς προσπάθειες πού κατέβαλαν οἱ κοινότητες μετά τά Σεπτεμβριανά, μέ σκοπό νά ὀρθοποδήσει τό Ρωμαίικο. Ὁ ἀριθμός τῶν μαθητῶν ἀπό 5381 τό 1951-52 ἀνῆλθε σέ 7058 τό 1961-62. Ὡστόσο, μετά τίς ἀπελάσεις τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων ἀπό τήν Τουρκία (1964) καί τίς δυσμενεῖς κοινωνικές καί ψυχολογικές συνθῆκες λόγω τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος, ἡ ἀποδυνάμωση καί ὁ μαρασμός τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Πόλης κατά τή δεκαετία τοῦ 1970 ἦταν κατάδηλη. Καί ἐπαληθεύεται ὁ λόγος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅτι δηλαδή: «*Ἐάν θνήσκωσι καί ναοί καί πόλεις ὡς ἄνθρωποι αἰτία τούτου γίνεται πρωτίστη τῶν κατοίκων ἡ παρ' ἡμέραν ἐλάττωσις*».

Ἐξετάζοντας τούς στατιστικούς πίνακες ἐκπαιδευτικῆς κίνησης Κωνσταντινουπόλεως, παρατηροῦμε ὅτι τά 14 δημοτικά σχολεῖα εἶχαν στίς τάξεις τους τό 1981-82 ἀπό ἕνα, δύο, τό πολύ δέκα μαθητές. Μάλιστα, ἡ Γ΄ τάξη τῆς σχολῆς Μ. Ρεῦμα (Ἀρναούτκιοϊ) καί ἡ Α΄ Κεντρικοῦ δέν εἶχαν οὔτε ἕνα μαθητή. Ἄλλωστε, ὁ μικρός ἀριθμός μαθητῶν στά σχολεῖα Βλάγκας, Γαλατᾶ, Ἀρναούτκιοϊ, Μαρασλείου, Κεντρικοῦ, Φερίκιοϊ δείχνει ὅτι τά σχολεῖα μας αὐτά δέν ἔχουν ζωή περισσότερο ἀπό δύο-τρία χρόνια.

Ἡ ἴδια καί χειρότερη κατάσταση παρατηρεῖται καί στίς μητροπόλεις Χαλκηδόνος, Δέρκων καί Πριγκηποννήσων. Συγκεκριμένα, ἡ ἐπαρχία Χαλκηδόνος ἀπό τά 10 δημοτικά σχολεῖα πού διατηροῦσε μετά τή συνθήκη τῆς Λωζάνης, ἔχει σήμερα μόνο ἕνα τοῦ Καδήκιοϊ καί αὐτό μέ 27 μαθητές καί μαθήτριες τό 1981-1982. Στήν ἐπαρχία Δέρκων ἀπό τά ἕξι σχολεῖα ἀπέμειναν τρία: τῶν Θεραπείων μέ 12 μαθητές, τοῦ Μακροχωρίου (Μπακήρκιοϊ) μέ 13 μαθητές καί τοῦ Ἁγ. Στεφάνου (Γιεσήλκιοϊ) μέ 15 μαθητές τό 1981-82. Ἡ ἐπαρχία Πριγκηποννήσων πού διατηροῦσε ἀπό ἕνα σχολεῖο σέ κάθε νησί, ἀπέμεινε μέ τό ἕνα τῆς Πριγκήπου καί αὐτό μέ 8 μαθητές καί μαθήτριες τό 1981-82.

Τούρκους διδασκάλους, ἵνα διεξάγωσιν εἰς τήν Τουρκικήν γλῶσσαν τάς μεταξύ αὐτῶν καί τῆς διοικήσεως καί ὅλων τῶν ὑπηρεσιῶν σχέσεις». Ὑπόμνημα τῆς ἐν Λήμνῳ, δ.π., σ. 16.

6. Β΄ Πολιτική 1927, Ἐκπαιδευτικά Ζητήματα ἐν Τουρκίᾳ ΑΥΕ, Β/33. Στατιστικός Πίναξ Ἐκπαιδευτικῆς Κινήσεως Κωνσταντινουπόλεως 1925-1926.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι καί στίς τρεῖς ἐπαρχίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στήν Τουρκία — Χαλκηδόνος, Δέρκων, Πριγκηποννήσων — φοιτοῦσαν κατά τό σχολικό ἔτος 1981-82, 115 μαθητές καί μαθήτριες. Ἐνῶ, ὁ ἀριθμός τῶν μαθητῶν σ' ἕνα χωριό τῆς Ξάνθης πού λέγεται Σήμαντρα ἦταν 130 τό 1982-83[7]. Ὁπωσδήποτε, τά προβλήματα γιά τούς Ἑλληνορθόδοξους κάτοικους τῶν πιό πάνω ἐπαρχιῶν, τουλάχιστον γιά τίς ὀλιγοστές οἰκογένειες μέ παιδιά, θά εἶναι σοβαρότατα μέ τό κλείσιμο τῶν σχολείων στίς ἐπαρχίες αὐτές, λόγω τῶν μεγάλων ἀποστάσεων ἀπό τήν Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως.

Ὅσον ἀφορᾶ τή Μέση Ἐκπαίδευση καί ἐκεῖ ἡ κατάσταση γίνεται ὁλοένα καί πιό δραματική.

Τό Λύκειο τῆς ΙΕΡΑΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ (ΙΘΣΧ) μέ 22 μαθητές τό 1981-82 εἶναι ζήτημα ἄν θά μπορέσει νά λειτουργήσει γιά πολύ καιρό ἀκόμη*.

Ἡ ΜΓΣ καί τό ΖΩΓΡΑΦΕΙΟ πού προσέφεραν μέχρι τά τελευταῖα χρόνια τίς μεγαλύτερες ὑπηρεσίες στήν Ἐκκλησία καί στό Γένος, τούς ἀριστεῖς τῶν Ἀρχιερέων, τούς τραπεζίτες μεγαλεμπόρους, τούς ἐπιστήμονες καί διανοούμενους τῆς κοινωνίας μας, εἶχαν τό 1981-82 μόνο 53 μαθητές τό πρῶτο καί 117 τό δεύτερο.

	1925-26	1951-52	1961-62	1971-72	1981-82
ΜΓΣ	153	149*	438	217	53
ΖΩΓΑΦΕΙΟ[8]	—	335	649	360	117

Τά τρία Παρθεναγωγεῖα μας, τό ΖΑΠΠΕΙΟ, τό ΙΩΑΚΕΙΜΕΙΟ καί τό ΚΕΝΤΡΙΚΟ, πού ἀπέλυσαν μέχρι σήμερα ἑκατοντάδες μαθήτριες, οἱ ὁποῖες ἄσκησαν καί ἀσκοῦν μέ ἐπιτυχία τό διδασκαλικό ἔργο ἤ ἀποτελοῦν τόν πυρήνα τῆς μορφωμένης μερίδας τῆς κοινωνίας μας, εἶχαν τό 1981-82 μόνο 81 μαθήτριες τό πρῶτο, 34 τό δεύτερο καί 40 τό τρίτο.

* Το Λύκειο της ΙΘΣΧ έκλεισε το 1984.

7. Παρά τό γεγονός ὅτι ἀναφερόμαστε σέ διαφορετικές περιόδους σχολικῶν ἐτῶν, πιστεύουμε ὅτι τό 1982-83 ὁ ἀριθμός τῶν μαθητῶν στίς τρεῖς μητροπόλεις μαζί ἦταν ἀκόμη πιό μικρός τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς Σήμαντρα. Βλ. Ἐφημ. Akin Κομοτηνῆς 13-4-1983.

8. Τό Ζωγράφειο καί τά τέσσερα δημοτικά σχολεῖα τῆς ἐνορίας Σταυροδρομίου εἶχαν τό 1925-26 1332 μαθητές καί μαθήτριες.

	1925-26	1951-52	1961-62	1971-72	1981-82
ΖΑΠΠΕΙΟ[9]	257	172	390	212	81
ΙΩΑΚΕΙΜΕΙΟ[10]	259	103	234	185	34
ΚΕΝΤΡΙΚΟ[11]	450	50	281	206	40

Ἀπό ἔγκυρη πηγή πληροφορηθήκαμε ὅτι τό Μουσουλμανικό Γυμνάσιο Κομοτηνῆς εἶχε 365 μαθητές καί μαθήτριες τό 1981-82. Αὐτό σημαίνει ὅτι μόνο ἡ σχολή πού ἀναφέραμε, χωρίς τό Μουσουλμανικό Γυμνάσιο τῆς Ξάνθης καί τά δύο Ἱεροδιδασκαλεῖα, εἶχε τήν ἴδια περίοδο περισσότερους μαθητές ἀπό τά ἕξι ἑλληνικά γυμνάσια τῆς Κωνσταντινούπολης (347 μαθητές καί μαθήτριες τό 1981-82).

Ἐκτός ὅμως ἀπό τά πιό πάνω θά πρέπει ἀκόμη ν' ἀναφέρουμε τήν κατάληψη ἀπό τίς Τουρκικές Ἀρχές τοῦ κτιρίου τῆς Ἑλληνεμπορικῆς Σχολῆς Χάλκης καθώς καί τῆς βυζαντινῆς Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Καμαριωτίσσης τό 1941 καί τή μεταβίβαση αὐτῶν στό Ὑπουργεῖο Ναυτικῶν τῆς Τουρκίας· τήν ἀπαγόρευση τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στήν Ἴμβρο καί στήν Τένεδο καί τή δήμευση τῶν καινούργιων σχολικῶν κτιρίων τό 1964· τήν ἐκκένωση[12] τοῦ Ἐθνικοῦ Ὀρφανοτροφείου Πριγκήπου καί τή μεταφορά τῶν 180 τροφίμων στίς Μονές Ἁγ. Νικολάου καί Χριστοῦ τό 1964· τό κλείσιμο τέλος τοῦ Θεολογικοῦ Τμήματος τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης τό 1971.

Α— Ἡ Ἑλληνεμπορική Σχολή Χάλκης[13] ἱδρύθηκε τό 1831 ἐπί πατριάρχου Κωνσταντίου τοῦ ἀπό Σιναίου ἀπό μεγαλέμπορους ὁμογενεῖς τῆς Κωνσταντινούπολης, οἱ ὁποῖοι προσέφεραν σημαντικά ποσά ὑπέρ τῆς Σχολῆς ἀπό τό 1831-1875. Στίς 18 Μαΐου 1875 ἔγινε ἡ ἐκ βάθρων ἀνακαίνιση τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Σχολῆς καί μέρους τῆς βόρειας. Τό θεμέλιο λίθο κατέθεσαν οἱ Ἔφοροι Δημ. Νεόκοσμος, Θρασ. Γιάνναρος καί ὁ Ἰω. Βάλσαμος πρώην ἔφορος τῆς Σχολῆς ὡς ἐκπρόσωπος τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τῆς Σχολῆς Ζαρίφη, Ζαφειρόπουλου καί Νεγρεπόντε. Ἐπάνω στό θεμέλιο λίθο τέθηκε γυάλινο δοχεῖο πού περιεῖχε τό ἔγγραφο:

9. 23 μαθητές καί 257 μαθήτριες φοιτοῦσαν τό 1925-26 στίς 12 τάξεις τοῦ Ζαππείου.
10. Ὁ ἀριθμός τῶν μαθητριῶν στίς 11 τάξεις τοῦ Ἰωακειμείου ἀνερχόταν τό 1925-26 σέ 259.
11. Τό 1925-26 τό Κεντρικό εἶχε 450 μαθήτριες στίς 8 τάξεις.
12. Μέ τό θέμα αὐτό θά ἀσχοληθοῦμε ἰδιαίτερα σέ ἄλλη ἐργασία.
13. *Ξεν. Δ. Μογέ*, Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἑλληνεμπορική Σχολή, Κωνσταντινούπολη 1875.

«Εἰς δόξαν Χριστοῦ. /'Εν ἔτει σωτηρίῳ αωοέ. Μηνός Μαΐου ιή./ 'Επί τῆς β΄ Πατριαρχείας 'Ιωακείμ τοῦ β΄ / Κατετέθη ὁ θεμέλιος οὗτος λίθος / Τῇ γενναίᾳ συνδρομῇ τῶν φιλογενεστάτων / Γεωργίου Ζαρίφου καί Στεφάνου Ζαφειροπούλου / Συνεισενεγκόντων ἀνά χιλίας 'Οθωμανικάς λίρας / Γεωργίου Ζαφειροπούλου, Νικολάου Ζαρίφου καί 'Οδυσσέως / Νεγρεπόντου συνεισενεγκόντων ἀνά διακοσίας ὀθωμ. λίρας. / Α. Βλαστοῦ καί Εὐγενίδου ἀνά πεντήκοντα / Κορωνιοῦ ἑκατόν καί τῆς Γενικῆς 'Εταιρείας διακοσίας πεντή/κοντα· τῇ φροντίδι δέ καί ἐπιμελεία τῶν ἐφόρων τῆς Σχολῆς/Γεωργίου Ζαρίφου, Δημητρίου Ν. Ταμβάκου, Δημητρίου Σ./Νεοκόσμου, Γρηγορίου Κούππα, Θρασυβούλου Γιαννάρου, / 'Ιωάννου Χαλικιοπούλου καί τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς Χρή/στου Δ. Παπαδοπούλου. Θεμέλιον δέ ἄλλον οὐδείς δύναται θεῖναι παρά τόν / κείμενον, ὅς ἐστιν 'Ιησοῦς ὁ Χριστός».

'Η δυτική πλευρά τῆς Σχολῆς καί τό βόρειο μέρος μέχρι τό σπουδαστήριο κάλυπταν γήπεδο 1555 τετραγωνικῶν πηχῶν, ἐκτός τοῦ περιστηλίου μέσα στήν αὐλή πού κατεῖχε 105 πήχ. 'Η πρόσοψη τῆς Σχολῆς εἶχε μῆκος 87 πήχ., τό βόρειο τμῆμα 52 καί τό νότιο 23 πήχ. καί ἀποτελοῦνταν ἀπό τέσσερις ὀρόφους. 'Η δαπάνη ἀνῆλθε σέ 6500 λίρ. δηλ. 4 1/4 λίρ. κατά τετραγωνικό πήχυ. 'Αρχιτέκτων ἦταν ὁ Α. Κ. Παρηγόρης ἀπό τήν Τραπεζούντα.

Καί τό τεράστιο αὐτό κτιριακό συγκρότημα πού κτίστηκε μέ τόν ἱδρώτα, τίς θυσίες τῶν 'Ομογενῶν 'Εμπόρων τῆς Κωνσταντινούπολης καταλήφηκε, ὅπως καί τόσα ἄλλα κτίρια, οἰκόπεδα, ἀπό τήν Τουρκική Κυβέρνηση τό 1941.

Β—Σύντομη ἱστορική ἐπισκόπηση τῆς ἐκπαίδευσης Ἴμβρου καί Τενέδου ἀπό τό 1923-1967.

'Η Ἴμβρος καί ἡ Τένεδος, τα δύο ἑλληνικότατα ἱστορικά καί ἐθνολογικά νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἀπελευθερώθηκαν τό 1912 ἀπό τόν τουρκικό ζυγό ὑπό τοῦ 'Ελληνικοῦ Στόλου καί παραχωρήθηκαν στήν Τουρκία τό 1923 μέ τή συνθήκη τῆς Λωζάνης. 'Η σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ μέχρι τό 1923 ἦταν[14]:

	Ἕλληνες	Τοῦρκοι	Ἄλλες 'Εθνότητες	Σύνολο
ΙΜΒΡΟΣ	10000	—	—	10000
ΤΕΝΕΔΟΣ	4500	500	—	5000

Τό ἔδαφος τῆς Ἴμβρου εἶναι κυρίως πετρῶδες καί μόνο τό ἓν δέκατο πέμπτο εἶναι πεδινό. Τά ὑψηλότερα ὄρη τοῦ νησιοῦ, τοῦ Προφήτη 'Ηλία,

14. *'Αλέξ. Ζαφειριάδης*, 'Υπόμνημα Β΄, Ἴμβρος-Τένεδος δύο 'Ελληνικαί νῆσοι, 22 'Ιουνίου 1938, Κριτόβουλος 4 (1974), σ. 9.

τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, τῆς Ὁρασιᾶς, ἔχουν ὕψος 800 περίπου μέτρα. Ἡ Ἴμβρος στερεῖται φυσικῶν καί τεχνητῶν λιμένων, οἱ δύο ὅρμοι ὁ πρῶτος τοῦ Κάστρου βρίσκεται στά βόρεια τοῦ νησιοῦ, καί ὁ δεύτερος τοῦ Πύργου στά δυτικά. Τά ἕξι χωριά της εἶναι στίς κορυφές ἤ πλαγιές τῆς ὀροσειρᾶς, ἡ ὁποία περιβάλει τό νησί σάν τεῖχος. Τά χωριά αὐτά εἶναι: Παναγία, Σχοινούδιον, Ἀγρίδια, Ἅγ. Θεόδωροι, Κάστρον καί Γλυκύ. Πρωτεύουσα αὐτῶν εἶναι ἡ Παναγία, ἕδρα τῆς διοίκησης καί τοῦ Μητροπολίτη[15].

Τό 1923 στήν Παναγία λειτουργοῦσε ἡ Κεντρική Σχολή (Δημοτικό καί Γυμνάσιο). Σχολεῖα συντηροῦσαν καί οἱ ἄλλες Κοινότητες πλήν τοῦ Κάστρου[16].

Ἡ πρώτη ἐπέμβαση τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν στά σχολικά ζητήματα τῆς Ἴμβρου ἐκδηλώθηκε μέ τήν ἀπαίτηση νά ἐπισκευαστοῦν ὅλα τά σχολικά κτίρια σέ τακτό χρονικό διάστημα, διαφορετικά ἔπρεπε νά περιέλθουν στή δικαιοδοσία τοῦ Κράτους, νά ἐπισκευαστοῦν καί νά λειτουργήσουν ὡς τουρκικά.

Οἱ κάτοικοι τῶν κοινοτήτων Σχοινουδίου, Ἀγριδίων, Ἁγ. Θεοδώρων καί Γλυκέος, μετά ἀπό ἀνυπέρβλητες προσπάθειες, συμμορφώθηκαν ἐμπρόθεσμα πρός τήν διαταγή, ἐνῶ οἱ κοινότητες Κάστρου καί Εὐλαμπίου ἀναγκάστηκαν νά κλείσουν τά σχολεῖα τους ἀπό ἔλλειψη πόρων καί νά στείλουν τά παιδιά τους στά γειτονικά χωριά Γλυκέος καί Παναγίας. Ἡ μόνη κοινότητα πού δέν μπόρεσε νά μεριμνήσει γιά τήν ἐπισκευή τοῦ σχολικοῦ κτιρίου της ἦταν ἡ Παναγία, μέ ἀποτέλεσμα νά χάσει τό σχολεῖο της. Ἡ σχολή αὐτή περιερχόμενη στήν κατοχή τοῦ Κράτους ἄρχισε νά λειτουργεῖ ὡς τουρκικό, μέ πλῆρες τουρκικό πρόγραμμα καί μαθητές Ἕλληνες Ὀρθοδόξους, γιατί ὁ πληθυσμός τοῦ νησιοῦ ἦταν ἀμιγής Ἑλληνικός. Οἱ γονεῖς ὅμως ἀρνήθηκαν νά στείλουν τά παιδιά τους σέ τουρκικό σχολεῖο, ὁπότε οἱ Τοῦρκοι χωροφύλακες βγῆκαν στούς δρόμους καί διά τῆς βίας ὁδήγησαν τά παιδιά στό Κρατικό Σχολεῖο τῆς Παναγίας[17].

Λίγα χρόνια μετά οἱ Κοινοτάρχες, ἔχοντας ὑπόψη τήν προφορική ἐνθάρρυνση τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν, ἔκτισαν ἐκ βάθρων τό σχολεῖο τῆς

15. *Π. Χόρν*, Ἔκθεσις Α΄, Γεωγραφική καί Ἐθνολογική περιγραφή Ἴμβρου, 26 Ἀπριλίου 1915. Βλ. *Π. Καλαϊτζής*, Συμβολή εἰς τήν ἱστορίαν Ἴμβρου καί Τενέδου, Θρακικά 1 (1978), σ. 234.

16. Βλ. Μέσ' ἀπό τίς στάχτες. Ἀναμνήσεις καί Σκέψεις Β΄, Ἐφημ. Ἴμβρος 4 Μαρτίου 1977, σ. 4.

17. *Μ. Στέκας*, Τό ἐκπαιδευτικόν ἀπό τά πάγια προβλήματα τῆς Ἴμβρου. 14 Ἰουνίου 1937, Κριτόβουλος 7(1977), σ. 2. Τό 1937 ὁ ἀριθμός τῶν μαθητῶν στά σχολεῖα τῆς Ἴμβρου ἦταν: Σχοινούδι 237, Ἀγρίδια 163, Ἅγ. Θεόδωροι 155, Γλυκύ 62. Σύνολο: 617. Βλ. Ἀναφορά τῆς ἐν Ἴμβρῳ Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς 14-2-1937. Κριτόβουλος 5(1975), σ. 16.

κοινότητας Εὐλαμπίου μέ ἀπώτερο σκοπό νά προσελκύσουν τά παιδιά τῆς Παναγίας. Μόλις ὅμως τέλειωσε τό κτίριο καί ζητήθηκε ἄδεια ἀπό τήν Ἄγκυρα γιά νά λειτουργήσει, δηλώθηκε ὅτι τό σχολεῖο στό Εὐλάμπιο εἶναι περιττό καί ὅτι τά παιδιά μποροῦν νά φοιτοῦν στό Τουρκικό σχολεῖο τῆς Παναγίας, ὅπου ἡ ἑλληνική γλώσσα διδασκόταν δύο ὧρες τή βδομάδα ὡς ξένη γλώσσα[18]. Ἀπαγορευόταν αὐστηρότατα ἀκόμη καί ἡ κατ' οἶκον προγύμναση τῶν παιδιῶν[19].

Τό Φεβρουάριο τοῦ 1927 ἀπολύθηκαν ὅλοι ἀνεξαίρετα οἱ Ἕλληνες δάσκαλοι ὅλων τῶν κοινοτήτων μέ ἔγγραφο τοῦ διοικητή τῆς Ἴμβρου πρός τούς Τούρκους διεθυντές τῶν Σχολῶν. Ὡστόσο, μετά ἀπό τηλεγραφήματα καί ἀναφορές τῶν κατοίκων τῆς νήσου διατάχθηκε κατά τά τέλη Ἀπριλίου νά προσληφθοῦν ὅσοι εἶχαν ἀπολυτήριο Γυμνασίου ἤ Διδασκαλείου. Ἔτσι, ἀνέλαβαν πάλι τα καθήκοντά τους οἱ Ἕλληνες δάσκαλοι τῶν κοινοτήτων Παναγίας καί Γλυκέος, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι τῶν ἄλλων χωριῶν παρέμειναν ἀπολυμένοι ἐπειδή δέν εἶχαν τά προσόντα.

Στίς ἀρχές Μαΐου τοῦ 1927 λειτούργησαν στήν Ἴμβρο τά σχολεῖα δύο μόνο κοινοτήτων: α) Τό Δημοτικό Σχολεῖο Παναγίας μέ διευθυντή ὀθωμανό Τουρκοδιδάσκαλο ἀπό τήν Κρήτη καί δύο Ἕλληνες δασκάλους β) Τό Δημοτικό Σχολεῖο Γλυκέος, μέ διευθύντρια ὀθωμανίδα πολύ γηραιά καί ἕναν Ἴμβριο Ἕλληνα δάσκαλο. Στά σχολεῖα αὐτά ἡ ἑλληνική γλώσσα διδασκόταν σέ τρία μαθήματα: 1) Ἀνάγνωση, ὡς δευτερεῦον γλωσσικό μάθημα μία ὥρα ἡμερησίως. 2) Ἀριθμητική, δύο ὧρες τή βδομάδα. 3) Θρησκευτικά, μία ὥρα τή βδομάδα. Ὅλα τά ὑπόλοιπα μαθήματα διδάσκονταν στήν τουρκική γλώσσα χωρίς φυσικά νά γίνεται κάποια ἐργασία, ἐπειδή τά παιδιά ἀγνοοῦσαν τά τουρκικά. Ὅσον ἀφορᾶ τούς Τουρκοδιδασκάλους τῶν σχολείων πού εἶχαν κλείσει, παρέμεναν στίς θέσεις τους καί ἔπαιρναν τό μισθό τους σέ βάρος τῶν κοινοτήτων τῆς Ἴμβρου[20].

Τόν Ἰούνιο — Ἰούλιο τοῦ 1927 δημοσιεύτηκε ὁ «Νόμος περί τοπικῆς διοικήσεως τῶν νήσων Ἴμβρου καί Τενέδου[21]. Τό 14ο ἄρθρο τοῦ νόμου αὐτοῦ ἀναφέρεται στήν ἐκπαίδευση:

18. *Μ. Στέκας*, Τό ἐκπαιδευτικόν, ὅ.π., σ. 3.

19. «Ἑλληνοδιδάσκαλος Ἴμβριος πρό ἐτῶν παρ' ὀλίγον ν' ἀποσταλῆ κατηγορούμενος εἰς Ἄγκυραν, διότι ἀνέλαβε τήν κατ' οἶκον προγύμνασιν δύο παιδιῶν, τά ὁποῖα θά μετέβαινον εἰς Λῆμνον πρός τελειοποίησιν σπουδῶν εἰς τό Γυμνάσιόν της». Βλ. *Μ. Στέκας*, Τό ἐκπαιδευτικόν, ὅ.π., σ. 5.

20. *Ἀλ. Ζαφειριάδης*, Περί τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐν τῇ νήσῳ Ἴμβρῳ καταστάσεως κατά τάς ἀρχάς Μαΐου 1927, Κριτόβουλος 5(1975), σ. 12.

21. Νόμος περί τοπικῆς διοικήσεως τῶν νήσων Ἴμβρου καί Τενέδου, Κριτόβουλος 4(1974), σ. 3-6.

Ἄρθρο 14: Εἰς ἀμφοτέρας τάς Νήσους ἡ Δημοσία Ἐκπαίδευσις θά διαρρυθμισθῇ καί θά διευθύνεται συμφώνως πρός τούς Νόμους «περί προκαταρκτικῆς ἐκπαιδεύσεως». Ἡ διδασκαλία θά γίνεται εἰς Τουρκικήν γλῶσσαν, θά παρέχεται δωρεάν καί θά εἶναι ἀνεξίθρησκος. Οἱ γονεῖς οἱ θέλοντες νά ἐκπαιδεύσωσι τά τέκνα των εἰς τήν θρησκείαν καί τήν γλῶσσαν των δύνανται ν' ἀναθέσωσι τήν διδασκαλίαν εἰς εἰδικούς διδασκάλους οἵτινες θά διδάσκωσι ἐντός ἰδιαιτέρων παραδόσεων τῶν ἐπισήμων Σχολῶν διατελουσῶν ὑπό τήν διαρκῆ Ἐποπτείαν τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι θά ἔχωσι σχετικήν ἄδειαν, θά πληρώνωνται ὑπό τῶν γονέων τῶν διδασκομένων μαθητῶν καί θά διδάσκωσιν ἐκτός τῶν ὡρῶν τῶν ἀναγραφομένων εἰς τό Πρόγραμμα. Εἰς ἀμφοτέρας τάς Νήσους τά ἐκπαιδευτικά συμβούλια τῶν Νήσων διατελοῦσιν ὑπό τήν Προεδρίαν τοῦ Δημάρχου, ἔχουσι δέ μέλη τόν Ἐπιθεωρητήν τῶν Σχολείων, τόν διδάσκοντα Ἱερέα, τόν ἰατρόν καί δύο του Δημοτικοῦ Συμβουλίου».

Μέ τήν ἐφαρμογή τοῦ Νόμου αὐτοῦ περί Νήσων, πού εἶναι ἄκρως ἀντίθετος πρός τίς διατάξεις τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης, ἐπιτράπηκε νά διδάσκεται προαιρετικά καί ἐξωπρογραμματικά ἡ ἑλληνική γλῶσσα στό Κρατικό Σχολεῖο τῆς Παναγίας μία ὥρα τή μέρα. Στήν ἴδια σχολή ἔπρεπε νά πηγαίνουν καί τά παιδιά τῆς κοινότητας Εὐλαμπίου, ἐπειδή περιλαμβανόταν στή Δημαρχιακή περιφέρεια Παναγίας.

Τό Νοέμβριο τοῦ 1945[22], ὁ Νομάρχης Δαρδανελλίων μετά ἀπό περιοδεία του στά χωριά καί μέ ἔγγραφο διαταγή πού βασιζόταν στό Νόμο 1151 περί Νήσων, ἀπαγόρευσε τή διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί διέταξε τήν ἀποκλειστική διδασκαλία τῆς ἐπίσημης γλώσσας. Ἡ ἀδικαιολόγητη αὐτή ἐνέργεια τοῦ Νομάρχη προκάλεσε τότε σύγχυση καί βαρύ κλίμα στό νησί, ἐνῶ ἡ ἔντονη διαμαρτυρία τῶν Κοινοταρχῶν πρός τήν Ἄγκυρα εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἄρση τῆς διαταγῆς στίς ἀρχές τοῦ 1947[23].

Τό ἐκπαιδευτικό ὅμως καθεστώς τῶν νήσων Ἴμβρου καί Τενέδου ἐξακολουθοῦσε νά ἀνάγεται σέ μία ξεχωριστή, εἰδική περίπτωση πού ὁμοιά της δέν ὑπῆρχε σ' ὅλη τή χώρα. Τά τέσσερα δημοτικά σχολεῖα στίς κοινότητες Σχοινούδι, Ἀγρίδια, Ἅγ. Θεόδωροι, Γλυκύ λειτουργοῦσαν χωρίς εἰδικό ἀναλυτικό πρόγραμμα καί χωρίς κανονισμό. Παράλληλα συνέχιζαν οἱ πρόσπαθειες τῶν προκρίτων τῆς Παναγίας καί τοῦ Εὐλαμπίου

22. Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1945 στήν Ἴμβρο κατοικοῦσαν: Παναγία καί Εὐλάμπιο 2005, Σχοινούδι 1901, Ἀγρίδια 1064, Ἅγ. Θεόδωροι 817, Γλυκύ 443, Κάστρο 122. Σύνολο: 6352 ἄτομα. Βλ. Ἴμβρος, Μηνιαῖο Ἐγκυκλοπαιδικό περιοδικό (ΜΕΠ) 2 (1947), σ. 16.

23. Σημειώματα. Τό Ἐκπαιδευτικό Ζήτημα, Ἴμβρος, ΜΕΠ 19 (1948), σ. 166.

γιά τήν ἵδρυση κοινοῦ σχολείου. Αἴτηση εἶχαν ὑποβάλλει καί οἱ Τενεδιοί, γιατί καί ἐκεῖ λειτουργοῦσε μόνο ἐπίσημο κυβερνητικό σχολεῖο.

Τελικά χάρη στήν ἐπιμονή τῶν προυχόντων τοῦ νησιοῦ, κυρίως ὅμως χάρη στήν εὐνοϊκή εἰσήγηση τοῦ Ömer Mart, ἀνώτερου ἐκπαιδευτικοῦ ἐπιθεωρητή, καθώς καί στή συμπαράσταση βουλευτῶν τοῦ Νομοῦ ἡ Κυβέρνηση Μεντερές ψήφισε στίς 5 Φεβρουαρίου 1951 τό Νόμο 5713, μέ τόν ὁποῖο καταργοῦσε τό ἄρθρο 14 τοῦ περί Νήσων Νόμου 1151[24]: «Νόμος περί καταργήσεως τοῦ ἄρθρου 14 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1151 Νόμου περί τοπικῆς διοικήσεως τῶν Ἐπαρχιῶν Ἴμβρου καί Τενέδου. Ἄρθρον 1- Κατηργήθη τό 14ον ἄρθρον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1151 Νόμου περί τοπικῆς Διοικήσεως τῶν Ἐπαρχιῶν Ἴμβρου καί Τενέδου. Ἄρθρον 2- Ὁ Νόμος ἰσχύει ἀπό τῆς ἡμέρας τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ. Ἄρθρον 3-Τόν παρόντα Νόμον ἐφαρμόζει τό Ὑπουργικόν Συμβούλιον».

Μέ τήν ἄρση τοῦ ἄρθρου 14 περί Νήσων, ἄρχισε ἀμέσως ἡ κίνηση γιά ἀνέγερση σχολικοῦ κτιρίου στήν Παναγία. Ἱδρυτής τῆς σχολῆς, πού σύμφωνα μέ τό νόμο ἔπρεπε νά ὑποδειχθεῖ γιά νά κάνει τίς σχετικές αἰτήσεις καί νά πάρει τήν ἄδεια, ὁρίστηκε ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐκκλ. Συμβουλίου Παναγίας, κ. Ζαφειράκης Γ. Μομόγκος.

Τό σχολικό κτίριο θά κτιζόταν συνεταιρικά ἀπό τίς δύο ἐνορίες Παναγίας καί Εὐλαμπίου, στό οἰκόπεδο πού βρισκόταν στό μέσο τῶν συνοικιῶν Φραντζῆ, Παναγίας καί Εὐλαμπίου, διαστάσεων 35μ. πρόσοψη καί 55μ. βάθος. Τό σχέδιο τοῦ σχολικοῦ κτιρίου πού ἔστειλε τό Ὑπουργεῖο Παιδείας εἶχε σχῆμα L(λάμδα). Ἐπρόκειτο γιά ἕνα ἑξατάξιο σχολικό κτίριο μέ 10 μεγάλες αἴθουσες, ἕξι γιά τίς παραδόσεις, μία γιά διευθυντήριο, μία αἴθουσα δασκάλων, μία γιά σχολικό μουσεῖο καί μία γιά ἐργαστήριο ὀργάνων φυσικῆς, κ.ἄ.

Ταυτόχρονα καταρτίστηκαν διάφορες ἐπιτροπές ὅπως, Ἐπιτροπή Ἀνοικοδόμησης, Ἐπιτροπή Συλλογῆς Ἐράνων στήν Ἴμβρο, Ἐπιτροπή Ἐξελεγκτική, ἐνῶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Μελίτων ἀνέλαβε ν' ἀλληλογραφήσει μέ τίς ἀδελφότητες τῶν Ἰμβρίων τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Κατ' αὐτό τόν τρόπο, χάρη στίς ὑπεράνθρωπες προσπάθειες, τίς μεγάλες θυσίες καί μέ τόν ἱδρώτα τῶν Ἰμβρίων κτίστηκαν ἡ Κεντρική Σχολή (Δημοτικό καί Γυμνάσιο) στήν Παναγία, δημοτικά σχολεῖα στίς κοινότητες Σχοινουδίου, Ἀγριδίων, Γλυκέος, Τενέδου καί νηπιαγωγεῖα στ' Ἀγρίδια, στούς Ἅγ. Θεόδωρους, στήν Παναγία. Τότε ἄνοιξε καί τό σχολεῖο τοῦ Κάστρου καί ἐφαρμόστηκε σ' ὅλα τά σχολεῖα τῆς Ἴμβρου τό

24. Τό σχολικό ζήτημα καί ἡ ἱστορία του, Ἴμβρος ΜΕΠ 44-45 (1951), σ. 138-139.

μειονοτικό πρόγραμμα, ὅπως καί στήν Κωνσταντινούπολη (Σχολ. ἔτος 1952-1953)[25].

Μέ τήν ὄξυνση ὅμως καί πάλι τοῦ Κυπριακοῦ, ἡ Τουρκική Κυβέρνηση ἀγνοώντας τίς Διεθνεῖς Συμφωνίες καί τίς δικές της ἄδειες καί διαταγές ἐπανέφερε μέ τήν ὑπ' ἀριθ. 2690/27-7-1964 ἀπόφαση της τό γνωστό ἄρθρο τοῦ Νόμου περί Νήσων καί κατάργησε τή διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἔπαυσε τούς δασκάλους[26], δήμευσε τά καινούργια σχολικά κτίρια μέ τά ἔπιπλα, τίς βιβλιοθῆκες, πού γι' αὐτά μόχθησαν νύχτα-μέρα καί προσέφεραν καί τίς τελευταῖες τους οἰκονομίες οἱ Ἴμβριοι[27].

Μετά τρία χρόνια ἀπό τήν ἀπαγόρευση τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στήν Ἴμβρο καί τήν κατάληψη τῶν σχολικῶν κτιρίων, δημοσιεύτηκε στήν ὑπό ἡμερ. 4 Ἀπριλίου 1967 ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τῆς Τουρκίας «Κανονισμός ἐφαρμογῆς τοῦ ἄρθρου 14 τοῦ Νόμου 1151 στήν Ἴμβρο καί στήν Τένεδο». Ὁ Κανονισμός αὐτός ἀναφέρεται στούς ὅρους διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στά δύο νησιά καί ἀποτελεῖ ἕνα ἀκόμη δεῖγμα κατάφωρης παραβίασης ὄχι μόνο τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης, ἀλλά καί τῶν στοιχειωδῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων.

25. Ἡ ἀνέγερση τοῦ νέου σχολικοῦ κτιρίου Παναγίας-Εὐλαμπίου, Ἴμβρος, ΜΕΠ 49-50 (1951), σ. 12-13. Ἀναμνήσεις καί σκέψεις Β΄, Ἐφημ. Ἴμβρος, ἀρ. φύλ. 6 (1977), σ. 4 καί Ἴμβρος ΜΕΠ 56-57 (1952), σ. 89. Γιά τό σχολικό ἔτος 1952-53 γράφτηκαν στά σχολεῖα τῆς Ἴμβρου 789 μαθητές καί μαθήτριες: Παναγίας 248, Σχοινουδίου 249, Ἀγριδίων 171, Ἁγ. Θεοδώρων 82, Γλυκέος 39. Βλ. Ἴμβρος, ΜΕΠ 55 (1951), σ. 85. Τό 1955 στό σχολεῖο τῆς Τενέδου φοιτοῦσαν 156 μαθητές καί μαθήτριες. Βλ. Ἴμβρος ΜΕΠ Ἰαν. 1955, περίοδος Γ΄ Ἔτος Α΄, τεῦχος Ι. σ. 29.

26. Οἱ δάσκαλοι πού παύτηκαν ἦταν: Κεντρική Σχολή ΠΑΝΑΓΙΑΣ: Λάζαρος Λαζαρίδης, Εὔα Ἀποστολίδου, Δημ. Σωφρονίου, Σωτ. Μπρίγκος, Δημ. Τερζῆς, Ἰω. Νταμπάνης, Ἀδαμ. Μπάνος, Βασ. Χατζούδη. ΣΧΟΙΝΟΥΔΙΟΥ: Γεώρ. Μουχάλης, Κώς. Ξεινός, Εὐν. Ξεινοῦ, Ἔφη Μουχάλη (Μπρίγκου), Οὐρ. Σπόρου. ΑΓΡΙΔΙΩΝ: Χαρ. Κοτζίνης, Κώστας Ρεσέλλης, Ἑλ. Ζούνη, Βασ. Κυριακοπαίδης, Κώς. Τερζῆς, Φώτ. Πανάγος. ΓΛΥΚΕΟΣ: Γεώρ. Σγουρομάλλης, Σμ. Τσαμούρη, Ἄννα Κανάρη. ΚΑΣΤΡΟΥ: Μηνᾶς Γιαλιᾶς, ΤΕΝΕΔΟΥ: Εὐστρ. Ρεβύθης, Ἅγγ. Παπακωνσταντίνου, Ἀναστ. Μιχαηλίδης, Ἑλ. Ἀποστολίδου, Χαρ. Χίρκα. Βλ. Ἐφημ. Ἴμβρος, ἀρ. φύλ. 20, Σεπτ. 1979.

27. Ἡ Τουρκική Κυβέρνηση δέν ἀναμιγνύεται καθόλου στά ἐκπαιδευτικά ζητήματα τῆς Ἑλληνικῆς μειονότητας... Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 40 τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης, ὅλα τά ἐκπαιδευτικά ἱδρύματά τους ἀναγνωρίστηκαν ὡς αὐτόνομα καί δέ χρειάστηκε καμιά ἐπέμβαση. *I. Güventürk* (Emekli Korgeneral, Bati Trakya Türkleri Dayanişma Derneği Fahri Genel Başkani= Ἀντιστράτηγος ἐν ἀποστρατείᾳ, Ἐπίτιμος Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Ἀλληλεγγύης πρός τούς Τούρκους τῆς Δυτικῆς Θράκης), Bati Trakya Türklerinin drami (= Τό δράμα τῶν Τούρκων τῆς Δ. Θράκης), Ἐφημ. Milliyet 11 Μαρτίου 1980.

Γ–Τό 1971 ἡ Τουρκική Κυβέρνηση ἔκλεισε αὐθαίρετα καί ἀδικαιολόγητα τήν Ἱερά Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης (ΙΘΣΧ), ἡ ὁποία ἱδρύθηκε τό 1844 «πρός ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀμέσων ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καί τῆς Ὀρθοδοξίας εὐρύτερον». Ὁ Γ. Βιζυηνός στά «Ποιητικά Πρωτόλεια» του, σέ ποίημα γιά τή Χάλκη μνημονεύει τήν ΙΘΣΧ ὡς ἑξῆς[28]:

.....

Στή μία κορφούλα της ἔχει στεφάνι
Πού κεῖν' ἡ λάμψι του τόν ἥλιο φθάνει
Θεολογίας τό λέν σχολειό.
Μοιάζει μετέωρο θεοσταλμένο,
Νά χύνῃ φώτισι προωρισμένο
Στό νέο κόσμο καί στόν παληό.

Οἱ τρόφιμοι τῆς ΙΘΣΧ καταρτίζονταν «εἰς τήν θεολογικήν ἐπιστήμην καί τήν ἐκκλησιαστικήν τάξιν» καί ὄχι στήν ἀναρχία, ὅπως ἀναφέρουν τά τουρκικά δημοσιεύματα[29]. «Ἐμάνθανον τόν σεβασμόν πρός τήν ἱστορίαν

28. *Ξεν. Δ. Μογέ,* Ἡ ἐν Χάλκῃ, ὅ.π., σ. 23.

29. «Ermeni ve Rum Liseleriyle Heybeliada'daki anarşist karargâhiolan Elen-Ortodox Papaz okulu...» (= Τά Ἀρμενικά καί Ἑλληνικά Γυμνάσια καί ἡ Ἑλληνορθόδοξη Θεολογική Σχολή, ἡ ὁποία εἶναι στρατηγεῖο ἀναρχικῶν) , *A. Aydinli,* Bati Trakya Faciasinin içyüzü (= Ἡ πραγματική ὄψη τοῦ δράματος τῆς Δυτικῆς Θράκης), Κωνσταντινούπολη 1971, σ. 480 καί 401. «Bu Rum liseleri ve Ruhban Okulu hiçbir tahdide tabi tutulmadiği gibi Yunanistan'daki Rum liselerinden bile hür olarak çalişmaktadirlar. Ehliyetli ve Rumluk için çalisan hocalar bu güne kadar bu liselerden onbinlerce Rum Megalo-idea'cisi yetistirmislerdir. Heybeliada Ruhban okulu da Türkiye'de Islam din adami yetistiren (modern) tek müessese yok iken her yil yüzlerce papaz yetistiriyordu. Bu gün de yetistirmektedir. Nedense Müslüman din okullarimiza çatmayi adet edinen bir kisim kalem erbabimiz Kibris'taki papazin çetecilik, komitecilik, tethisçilik metodlarinin ögretildigi bu papaz mektebine tek kelimeyle çatmazlar. Bati Trakya'ya bizden koparan, Yuman ve Bulgar isyanlarini hazirlayan, Kibris'ta bugün Türk kani akitan eli silahli papazlar hep bu Heybeliada Ruhban mektebinden yetismislerdir» (= Τα Ἑλληνικά αὐτά Γυμνάσια καί ἡ Θεολογική Σχολή δέν ὑφίστανται κανένα περιορισμό καί λειτουργοῦν πιό ἐλεύθερα ἀκόμη καί ἀπό τά Ἑλληνικά Γυμνάσια τῆς Ἑλλάδας. Ἔμπειροι καθηγητές, πού ἐργάζονται γιά τόν Ἑλληνισμό ἔχουν ἐκπαιδεύσει μέχρι σήμερα χιλιάδες ὀπαδούς, τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Καί ἀπό τή Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, σέ μιά ἐποχή κατά τήν ὁποία δέν ὑπῆρχε στήν Τουρκία οὔτε ἕνα σύγχρονο ἵδρυμα γιά μουσουλμάνους ἱεροσπουδαστές, ἀποφοιτοῦσαν κάθε χρόνο ἑκατοντάδες κληρικοί. Συνεχίζουν νά ἀποφοιτοῦν καί σήμερα. Κατά περίεργο τρόπο, ὁρισμένοι συγγραφεῖς μας οἱ ὁποῖοι συνηθίζουν νά καταφέρονται ἐναντίον τῶν ἱερατικῶν σχολῶν μας, δέν ἀναφέρονται καθόλου στή Θεολογική Σχολή αὐτή, ὅπου διδάσκονται οἱ μέθοδοι ἀνταρσίας, τρομοκρατίας τοῦ παπᾶ τῆς Κύπρου. Οἱ κληρικοί πού ἀπέσπασαν τή Δυτική

καί τάς παραδόσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἀγάπην πρός τούς χριστιανούς ἀδελφούς καί πάντας τούς ἀνθρώπους» καί ὄχι τούς τρόπους διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας, ὅπως ἀφήνει νά νοηθεῖ ἡ ἐπιγραφή στά ἄνω δώματά της». Türk vatani bir bütündür parçalanamaz (=Ἡ Τουρκία εἶναι ἐνιαία δέν μπορεῖ νά διαμελιστεῖ)[30].

Ἡ ἔντονη προβολή τοῦ Κεμάλ στό Λύκειο τῆς ΙΘΣΧ — προτομή τοῦ Κεμάλ[31] στόν κῆπο, γωνία τοῦ Κεμάλ στά ἄνω δώματα, ἑπτά φωτογραφίες τοῦ Κεμάλ στό διάδρομο τῶν τάξεων, ἄλλες τόσες στό τελευταῖο δωματίο τοῦ διαδρόμου, ἀπό μία σέ κάθε τάξη, ἠλεκτροφωτισμένη ἐπιγραφή στόν ἐξωτερικό νότιο τοῖχο τῆς Σχολῆς «ATATURK 100 YAŞINDA» (= Ὁ Κεμάλ εἶναι 100 χρονῶν) — ἀλλά καί σέ ὅλα τά Ἑλληνικά Γυμνάσια τῆς Κωνσταντινούπολης, ἰδιαίτερα στή Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή (ΜΓΣ), μᾶς ἔκανε νά διερωτηθοῦμε: Ἐπικρατεῖ κατάσταση ἀνάλογη καί στά μειονοτικά σχολεῖα τῆς Δυτικῆς Θράκης.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ μόνη ἐπιγραφή πού ὑπάρχει στό Μουσουλμανικό Γυμνάσιο τῆς Κομοτηνῆς εἶναι: «Ἀνηγέρθη δαπάναις ἐράνων Βασιλέων Παύλου καί Φρειδερίκης εἰς ἔνδειξιν φιλίας Ἑλλάδος καί Τουρκίας». «Kiral Pol ve Kiraliçe Frederika Yardim Kurumu tarafindan Yunanistan-Türkiye dostluğunun belgisi olarak kurulmuştur 1952».

Θράκη ἀπό τήν Τουρκία, πού ἑτοίμασαν τήν Ἑλληνική καί Βουλγαρική Ἐπανάσταση πού κρατώντας ὅπλα στά χέρια χύνουν σήμερα στήν Κύπρο τουρκικό αἷμα, ἀποφοίτησαν ὅλοι τους ἀπό τή Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης) Βλ. *Dr. M. Toroslu.* Rum Azinilik Okullari (Τά Ἑλληνικά Μειονοτικά Σχολεία), Türk Kültürü 44 (1966), σ. 105.

30. Οἱ ὑπόλοιπες ἐπιγραφές στόν ἴδιο χῶρο εἶναι: «Hayatta en hakiki mürsit ilimdir» (= Ὁ πιο πραγματικός δάσκαλος στή ζωή εἶναι ἡ ἐπιστήμη), «Egemenlik kayitsiz sartsiz milletindir» (=Ἡ κυριαρχία ἀνήκει ἄνευ ὅρων στό λαό), «Cumhuriyet sönmeyen bir meşaledir» (=Ἡ Δημοκρατία εἶναι ἕνας ἄσβεστος πυρσός), «Biz Atatürk çocuklari Cumhuriyetin bekçileriyiz» (= Ἐμεῖς τά παιδιά τοῦ Κεμάλ εἴμαστε οἱ φύλακες τῆς Δημοκρατίας). Πῶς ὅμως οἱ σπουδαστές τοῦ Λυκείου τῆς ΙΘΣΧ μπορεῖ νά ἐκλαμβάνονται ὡς παιδιά τοῦ Κεμάλ; Ἀλλ' αὐτό εἶναι ἄλλο θέμα. «Ey Türk gençliği, birinci vazifen...» (= Ὦ νιάτα τῆς Τουρκίας, τό πρῶτο καθῆκον σας εἶναι...).

31. Τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Κεμάλ έγιναν στις 3 Νοεμβρίου 1981 με τη συμμετοχή των στρατιωτικών και διοικητικών αρχών. Κατά την τελετή μίλησε ο διοικητής της Πολεμικής Ναυτικής Σχολής Χάλκης ναύαρχος κ. Ιλχάν Αράν και έπειτα ο καθηγητής της Σχολής κ. Χαλίλ Ερντεβετζή, γνωστός για τις «καρποφόρες» υπηρεσίες του στη Σχολή επί σειρά ετών. Ο καθηγητής που αναφέραμε μεταξύ άλλων είπε τα εξής: «Ο στρατός και ο λαός ενωποιήθηκαν. Εξοντώθηκαν οι επιδιώκοντες τον διαμελισμό της Τουρκίας. Ατατούρκ σημαίνει φρόνηση, σημαίνει φιλοτιμία. Ο Ατατούρκ είναι ο μέγας ηγέτης, που συνδυάζει με τον καλλίτερο τρόπο την αγάπη του έθνους με την αγάπη του ανθρώπου...». Εφημ. «Απογευματινή» Κωνσταντινούπολης, 6 Νοεμβρίου 1981.

Ὅσον ἀφορᾶ τά Ἑλληνικά σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαίδευσης τῆς Κωνσταντινούπολης, ἐκεῖ οἱ μαθητές ἐκτός ἀπό τά ἐθνικιστικά σύμβολα καί τά ἐνθύμια τοῦ Κεμάλ μέ τά ὁποῖα εἶναι περιτριγυρισμένα, ἀπαγγέλλουν ὑποχρεωτικά κάθε πρωί πρίν ἀπό τά μαθήματα τόν ὕμνο: «Türküm, doğruyum, çalişkanim. Yasam, küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi özümden çok sevmektir. Ülküm ileri gitmektir. Varliğim Türk varliğina armağan olsum». («Εἶμαι Τούρκος, εἶμαι δίκαιος, εἶμαι ἐργατικός. Ἀρχή μου εἶναι νά προστατεύω τούς μικρότερούς μου, νά σέβομαι τούς μεγαλύτερούς μου, ν' ἀγαπῶ τήν πατρίδα μου, τό ἔθνος μου περισσότερο ἀπό τό εἶναι μου. Σκοπός μου εἶναι νά προοδεύω νά πηγαίνω μπροστά. Νά ἀφιερωθεῖ ἡ ὕπαρξή μου στήν ὕπαρξη τῆς Τουρκίας»).

Ἐπειδή ἀπό τότε που υποβλήθηκε η παρούσα μελέτη πέρασε κάποιο χρονικό διάστημα, κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν και τα τελευταία στοιχεία του σχολικού έτους 1985-1986. Ὅπως προκύπτει από τον πίνακα που επισυνάπτουμε, κατά το μνημονευόμενο σχολικό έτος η ΜΓΣ είχε 14 σπουδαστές, το Ζωγράφειο 97, το Ζάππειο 85 σπουδάστριες, το Ιωακείμειο 17, το Κεντρικό 36, συνολικά 249 μαθητές και μαθήτριες.

Ὅσον αφορά την πρώτη παίδευση διατηρήθηκε βέβαια ο αριθμός των σχολείων στα 14, ωστόσο μειώθηκε σημαντικά ο αριθμός των μαθητών από 721 που ήταν το 1981-1982 σε 300 μαθητές, το 1985-86. Παρατηρώντας ειδικά τον τελευταίο πίνακα δε θα ήταν καθόλου υπερβολή αν λέγαμε ότι στα σχολεία μας η διδασκαλία έχει μετατραπεί σε ιδιαίτερο μάθημα, με το δάσκαλο στην τάξη και απέναντί του ένα δύο μαθητές.

Πράγματι είναι αδιανόητο, είναι συνταρακτικό να διαπιστώνει κανείς ότι στην ιστορική Μεγάλη του Γένους Σχολή, στο μεγαλοπρεπέστατο εκείνο κτίριο, φοιτούν σήμερα μόνο 14 σπουδαστές. Ἤδη, το Ι ω α κ ε ί μ ε ι ο Παρθεναγωγείο και το δημοτικό σχολείο του Φερίκιοϊ ανήκουν στην ιστορία και τώρα πια ανησυχούμε όχι για το πώς και ποιοι θα αντικαταστήσουν τους αγαπητούς δασκάλους και καθηγητές μας, όχι για το αν ήρθαν ή θα έρθουν οι εκπαιδευτικοί μας από την Ελλάδα, όχι αν τα σχολικά μας βιβλία είναι κατάλληλα ή δεν είναι, αλλά για το τι θα γίνουν τα σχολικά μας κτίρια, τα οποία για να τα ανεγείρουν οι πρόγονοί μας έδωσαν και το αίμα τους.

Και μόνο το γεγονός ότι η Ἄγκυρα δεν εγκρίνει το κλίσιμο των σχολών μας δείχνει σε τι αδιέξοδο έχει οδηγηθεί με την αλόγιστη πολιτική της. Πάντως μία είναι η πραγματικότητα σήμερα. Η κατάσταση στην Κωνσταντινούπολη αποβαίνει ολοένα και πιο δραματική, πιο ασφυκτική και δεν υπάρχει πιο οξύμορο και παράλογο από το να διαμαρτύρεται έντονα διεθνώς η Ἄγκυρα, για τις πιέσεις που υφίσταται η

Τουρκική μειονότητα στη Βουλγαρία[32], όταν η ίδια έχει διαπράξει τα χειρότερα σε βάρος του Ελληνισμού της Κωνσταντινούπολης, αλλά και των υπόλοιπων μειονοτήτων, που ζούσαν και ζουν ως σήμερα στην Τουρκία.

32. Εκπρόσωπος του Υπουργείου Εξωτερικών της Τουρκίας, ο οποίος δεν αναφέρει τ' όνομά του, προτείνει να δυσφημιστεί και η Ελλάδα για την πολιτική της προς τη μουσουλμανική μειονότητα της Δ. Θράκης. Βλ. Eksi Okfay, Bulgarlara ne yapmali (τι πρέπει να κάνουμε κατά των Βουλγάρων), Εφημ. Hürriyet 17 Ιουλίου 1986, σ. 3.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΣΧ. ΕΤΟΥΣ 1925-1926

Περ.	Αὐξ. Ἀρ.	Ὄνομα Κοινότητος	Ἀρ. Σχ.	Εἶδος Σχολῶν	Μ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μ/τρ.	Ἀρ. Καθηγ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δ/σῶν	Ἀρ. Τ/ων	Ἀρ. Τ/σῶν
Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως	1	Ἡ ἐν Φαναρίῳ Πατριαρχικὴ ΜΓΣ	1	Γυμνάσιον κλασσικὸν ἐκ τάξεων ἕξ	—	153	—	11	1	—	5	—
	2	Σταυροδρομίου	10	1. Ζωγράφειον Γυμν. 2. Ἑλλ. Γαλλ. Λύκειον μετὰ δημοτ. ἐκ 4 τάξ. 3. 4 δημοτικὰ ἀρρένων 4. 4 δημοτικὰ θηλέων	—	1332	520	27	38	14	22	11
	3	Τὸ ἐν Σταυροδρομίῳ Ἐθνικὸν Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον	1	Γυμνάσιον θηλέων ἐκ τάξεων 12	—	23	257	7	—	11	3	2
	4	Τὸ ἐν Σταυροδρομίῳ Λύκειον Γ. Ἀποστολίδου (ἰδιωτικόν)*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	5	Τὸ ἐν Σταυροδρομίῳ Κεντρικὸν Παρ/γεῖον	1	Ἡμιγυμνάσιον ἓξ 8 τάξεων	—	—	450	5	3	11	3	5
	6	Τὸ ἐν Φαναρίῳ Ἰωακείμειον Παρθεναγωγεῖον	1	Γυμνάσιον θηλέων ἐκ τάξεων 11	—	—	259	6	1	7	4	3

* Δὲν λειτουργεῖ κλεισθὲν παρὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Περ.	Αὐξ. Ἀρ.	Ὄνομα Κοινότητος	Ἀρ. Σχ.	Εἶδος Σχολῶν	Μ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μ/τρ.	Ἀρ. Καθηγ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δ/σῶν	Ἀρ. Τ/ων	Ἀρ. Τ/σῶν
Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως	7	Τὸ ἐν Σταυροδρομίῳ Ἑλληνογαλλικὸν Παρθεναγωγεῖον Ταρσῆς Βαρείδου (ἰδιωτικόν)	1	Νηπιαγωγεῖον, ἐκ μιᾶς τάξεως καὶ πλήρης ἀστικῆς θηλέων.	Μικ.	45	200	4	2	12	—	6
	8	Γαλατᾶ	2	Ἑξ/ξιος Ἀστ. Ἀρ. Ἑξ/ξιος Ἀστ. Θηλ.	—	212	250	—	6	6	2	3
	9	Ταταούλων	2	Ἑξ/ξιος Ἀστ. Ἀρ. Ἑξ/ξιος Ἀστ. Θηλ.	—	295	280	—	6	6	4	3
	10	Φερίκιοϊ	2	Ἑξ/ξιος Ἀστ. Ἀρ. Ἑξ/ξιος Ἀστ. Θηλ.	— —	210	166	—	4	4	4	2
	11	Εὐαγγελιστρίας	1	4/ξιος Ἀστική	Μικ.	55	70	—	2	1	1	—
	12	Τζιβαλίου	1	5/ξιος Ἀστική	Μικ.	76	67	—	1	2	2	—
	13	Ἡ ἐν Φαναρίῳ Πατριαρχικὴ Σχολὴ Μαρασλῆ	1	6/τάξιος Ἀστ. Ἀρ.	—	212	—	—	1	3	4	—

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Ὄνομα Κοινότητος	Ἀρ. Σχ.	Εἶδος	Μ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μ/τρ.	Ἀρ. Καθηγ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δ/σῶν	Ἀρ. Τ/ων	Ἀρ. Τ/σῶν
Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως	14	Μουχλίου-Ποτηρᾶ	1	4/τακτος Ἀστική	Μικ.	49	51	—	1	3	1	1
	15	Βαλατᾶ	1	4/τακτος Ἀστική	Μικ.	55	57	—	1	2	—	2
	16	Ξυλοπόρτης	1	5/τακτος Ἀστική	Μικ.	66	54	—	1	2	2	—
	17	Ἐγρί-καποῦ	1	Δημ. ἐκ 3 τάξεων	Μικ.	20	20	—	—	2	1	—
	18	Ἐδιρνέ-καποῦ	1	4/τακτος Ἀστική	Μικ.	44	39	—	—	2	—	1
	19	Τεκφούρ-Σεράϊ*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	20	Ἡ ἐν Σαλματομβρουκίῳ Χατζοπούλειος Σχολή*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	21	Σαρμασικίου*	—	—	—	—	—			—	—	—
	22	Βελιγραδίου*	—	—	—			—	—	—	—	—
	23	Τόπ-καποῦ	1	Δημ. ἐκ 3 τάξεων	Μικ.	12	11	—	—	1	—	—

*Αἱ σχολαὶ τῶν κοινοτήτων τούτων δὲν λειτουργοῦσι ἀπὸ τοῦ Σχολικοῦ Ἔτους 1923-24 ἐλλείψει μαθητῶν τῶν ὀλίγων τοιούτων φοιτούντων εἰς τὰ πλησιέστερα σχολεῖα.

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Ὄνομα Κοινότητος	Ἀρ. Σχ.	Εἶδος Σχολῶν	Μ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μ/τρ.	Ἀρ. Καθηγ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δ/σῶν	Ἀρ. Τ/ῶν	Ἀρ. Τ/σῶν
Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως	24	Ἁγίου Θεράποντος Σιρκετζῆ	1	5/τακτος Ἀστική	Μικ.	40	30	—	1	2	2	—
	25	Κοντοσκαλίου (Κούμ-Καποῦ)	2	Ἀστική Ἀρρένων Ἀστική Θηλέων (πλήρεις)	—	250	200	—	4	7	2	5
	26	Ἓξ Μαρμάρων	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	27	Βλάγκας	1	5/τακτος Ἀστική	—	76	58	—	—	4	1	1
	28	Ὑψωμαθείων	1	6/τακτός Ἀστ. (πλήρης)	Μικ.	147	108	—	2	5	1	2
	29	Καζλῆ (Ἁγ. Παρασκευῆς 7/πυργίου)	1	Δημ. ἐκ 3 τάξεων	Μικ.	20	20	—	—	1	—	1
	30	Χάσκιοϊ	1	Δημ. ἐκ 3 τάξεων	Μικ.	40	32	—	—	2	1	—
	31	Διπλοκιονίου	1	Ἀστική πλήρης	Μικ.	84	69	—	3	2	1	2
	32	Μεσαχώρου	1	ὁμοίως	Μικ.	51	57	—	1	2	1	3
	33	Μεγάλου Ρεύματος	1	ὁμοίως	Μικ.	115	100	—	2	3	2	1

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Ὄνομα Κοινότητος	Ἀρ. Σχ.	Εἶδος Σχολῶν	Μ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μ/τρ.	Ἀρ. Καθηγ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δ/σῶν	Ἀρ. Τ/ων	Ἀρ. Τ/σῶν
Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως	34	Βεβεκίου	1	ὁμοίως	Μικ.	53	34	—	2	1	1	—
	35	Βαφεοχωρίου	1	Ἀστική πλήρης	Μικ.	63	41	—	1	2	1	2
	36	Σωσθενίου*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	37	Νεοχωρίου	1	Ἀστ. ἐκ 5 τάξεων	Μικ.	87	75	—	4	2	2	—
	38	Ἑλληνογαλλική Σχ. Ἑλληνο-καθολικῆς Κοινότητος ἡ «Ὁδηγήτρια»	1	Πλήρης Ἀστική Ἀρρένων	—	200	18	—	5	5	2	1
		Ἐν Ὅλῳ	44			3627	3361	60	89	112	67	53

* Ἡ Σχολὴ τῆς Κοινότητος ταύτης ἀργεῖ τῶν ὀλίγων μαθητῶν φοιτώντων εἰς Νεοχώριον.

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Ὄνομα Κοινότητος	Ἀρ. Σχ.	Εἶδος Σχολῶν	Μ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μ/τρ.	Ἀρ. Καθηγ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δ/σῶν	Ἀρ. Τ/ων	Ἀρ. Τ/σῶν
Ἐπαρχία Χαλκηδόνος	1	Χαλκηδόνος (Καδί-κιοϊ)	3	8/τάξιος Ἀρρένων 8/τάξιος Θηλέων 5/τάξ. ἐν Γελδεγιρμέν	1	325	285	—	9	14	3	6
	2	Καλαμισίων	1	Δημ. ἐκ 3 τάξεων	Μικ.	15	31	—	1	1	—	1
	3	Χρυσουπόλεως (Σκουτάρεως)	1	Πλήρης Ἀστική	Μικ.	85	76	—	3	2	2	1
	4	Κουσκουντζουκίου	1	ὁμοίως	Μικ.	65	55	—	1	4	3	—
	5	Τσεγκέλκιοϊ	1	Δημ. ἐκ 5 τάξεων	Μικ.	98	56	—	3	2	—	2
	6	Κανδυλλί	1	Ἀστική 4/τάξιος	Μικ.	24	26	—	—	2	1	1
	7	Πασᾶ-Βαξέ	1	Δημ. ἐκ 4 τάξεων	Μικ.	25	20	—	—	2	—	1
	8	Βέϊκοζ	1	ὁμοίως	Μικ.	16	14	—	—	2	1	—
		Ἐν Ὅλῳ	10			653	563	—	17	29	10	12

Περ. Αὐξ. Ἀρ.	Ὄνομα Κοινότητος	Ἀρ. Σχ.	Εἶδος Σχολῶν	Μ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μ/τρ.	Ἀρ. Καθηγ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δ/σῶν	Ἀρ. Τ/ων	Ἀρ. Τ/σῶν
Ἐπαρχία Δέρκων											
1	Θεραπείων	1	Ἑξατάξιος Ἀστ. Σχ.	Μικ.	76	59	—	2	2	4	—
2	Βαθυρρύακος	1	5/τάξιος Ἀστ. Σχ.	Μικ.	57	68	—	2	2	—	—
3	Γενῆ-Μαχαλέ	1	Δημ. ἐκ 2 Τάξεων	Μικ.	24	28	—	1	—	1	—
4	Μακροχωρίου	2	Ἀστική Ἀρρένων Ἀστική Θηλέων (πλήρεις ἀμφότεραι)	—	124	110	—	4	8	3	2
5	Ἀγ. Στεφάνου	1	Ἀστική πλήρης	Μικ.	63	49	—	1	4	1	2
	Ἐν Ὅλῳ	6			344	314	—	9	16	11	4

Περ. Αὐξ. Ἀρ.	Ὄνομα Κοινότητος	Ἀρ. Σχ.	Εἶδος Σχολῶν	Μ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μ/τρ.	Ἀρ. Καθηγ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δ/σῶν	Ἀρ. Τ/ων	Ἀρ Τ/σῶν
Ἐπ. Πριγκηποννήσων											
1	Πριγκήπου	1	Ἀστική πλήρης	Μικ	130	135	—	3	2	2	—
2	Χάλκης	1	ὁμοίως	Μικ	70	53	—	2	2	2	—
3	Ἀντιγόνης	1	5/τάξιος Ἀστική	Μικ.	23	23	—	1	2	1	—
4	Πρώτης	1	3/τάξιος Δημοτική	Μικ.	7	9	—	1	—	—	—
	Ἐν Ὅλῳ	4			234	220	—	7	6	5	—

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1925-1926

Αὐξ. Ἀρ.	Περιφέρεια	Ἀρ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μαθητρ.	Σύνολον	Ἀρ. Καθ.	Ἀρ. Διδ.	Ἀρ. Δι/σῶν	Ἀρ. Τ/ων	Ἀρ. Τ/σῶν
1	Ἀρχιεπισκοπή Κων/λεως	44	3627	3361	6988	60	89	112	67	53
2	Ἐπαρχία Χαλκηδόνος	10	653	563	1216	—	17	29	10	12
3	Ἐπαρχία Δέρκων	6	344	314	658	—	9	16	11	4
4	Ἐπαρχία Πριγκηποννήσων	4	234	220	454	—	7	6	5	—
	Σύνολον	64	4858	4458	9316	60	122	163	93	69

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΤΩΝ 1951-52, 1961-62, 1971-72 καί 1981-82
Α — ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Σχολή	1951-52 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1961-62 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1971-72 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1981-82 Σύνολον
Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως	1	Ἁγίας Τριάδος	54	39	93	88	65	153	29	27	56	Ἔκλεισε τό τό 1980
	2	Ἁγίου Κωνσταντίνου	163	121	284	157	190	347	69	58	127	32
	3	Ἀϊναλή Τσεσμέ	136	135	271	111	114	225	35	32	67	Ἔκλεισε τό 1975
	4	Ἀρναούτκιοϊ	86	64	150	106	93	199	25	28	53	12
	5	Βαλατᾶ	38	43	81	21	21	42	8	10	18	Ἔκλεισε τό 1977
	6	Βαρείδου Ταρσῆς	104	72	176	—	—	—	—	—	—	Ἔκλεισε τό 1956
	7	Βαφεοχωρίου	18	17	35	11	18	29	6	4	10	Ἔκλεισε τό 1974
	8	Βεβεκίου	9	9	18	14	6	20	4	6	10	Ἔκλεισε τό 1974
	9	Βλάγκας	36	46	82	36	26	62	31	26	57	15
	10	Γαλατᾶ	100	105	205	87	81	168	54	57	111	15
	11	Ἐδιρνέκαπου	34	27	61	23	11	34	6	3	9	Ἔκλεισε τό 1974

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Σχολή	1951-52 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1961-62 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1971-72 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1981-82 Σύνολον
Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως	12	Εὐαγγελιστρίας	75	64	139	65	74	139	34	32	66	Ἔκλεισε τό τό 1980
	13	Ζαππείου	105	181	286	168	220	388	56	79	135	91
	14	Ζωγραφείου	77	—	77	43	—	43	18	—	18	Ἔκλεισε τό 1974
	15	Ἰωακειμείου	—	44	44	—	21	21	—	—	—	Ἔκλεισε τό 1962
	16	Κεντρικοῦ	143	191	334	201	217	418	81	93	174	28
	17	Κοντοσκαλίου	54	49	103	41	53	94	19	14	33	Ἔκλεισε τό 1979
	18	Κουρτουλούς	175	163	338	257	233	440	133	95	228	60
	19	Μαρασλείου	38	36	74	25	39	64	15	13	28	14
	20	Μεγάλη τοῦ Γένους Σχ.	38	—	38	42	—	42	—	—	—	Ἔκλεισε τό 1969
	21	Μπεσίκτας	16	14	30	12	9	21	9	11	20	Ἔκλεισε τό 1975

Περ. 'Αρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως

Αὔξ. 'Αρ.	Σχολή	1951-52 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1961-62 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1971-72 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1981-82 Σύνολον
22	Νανέ	74	55	129	43	41	84	24	13	37	Ἔκλεισε τό τό 1973
23	Νεοχωρίου	54	36	90	39	36	75	21	16	37	Ἔκλεισε τό 1980
24	Ξυλόπορτας	9	17	26	8	7	15	2	4	6	Ἔκλεισε τό 1974
25	Ὀρτάκιοϊ	25	14	39	17	17	34	1	7	8	Ἔκλεισε τό 1972
26	Ὀρφανοτροφείου	70	44	114	111	57	168	49	35	84	Ἔκλεισε τό 1975
27	Τζιμπαλί	9	9	18	8	5	13	7	6	13	Ἔκλεισε τό 1974
28	Ὑψωμαθείων	98	92	190	77	83	160	25	21	46	Ἔκλεισε τό 1979
29	Φερίκιοϊ	132	114	246	240	200	440	87	89	176	32
30	Χάσκιοϊ	8	6	14	4	1	5	3	2	5	Ἔκλεισε τό 1973
	Σύνολον	1978	1810	3788	2055	1938	3993	851	781	1632	299

Περ. Ἐπαρχία Χαλκηδόνος

Αὔξ. 'Αρ.	Σχολή	1951-52 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1961-62 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1971-72 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1981-82 Σύνολον
1	Καδήκιοϊ	82	66	148	108	124	232	50	34	84	27
2	Καλαμισίων	6	11	17	6	3	9	—	1	1	Ἔκλεισε τό 1972
3	Γέλδεγιρμεν	14	14	28	15	19	34	2	1	3	Ἔκλεισε τό 1972
4	Σκουτάρεως	43	27	70	24	24	48	8	11	19	Ἔκλεισε τό 1979
5	Κουσκουντζουκίου	23	17	40	24	22	46	6	10	16	Ἔκλεισε τό 1976
6	Τσεγκελιοϊ	16	18	34	20	18	38	8	5	13	Ἔκλεισε τό 1979
7	Κανδυλλί	9	6	15	7	10	17	2	2	4	Ἔκλεισε τό 1972
8	Πασᾶ-Βαξέ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Βέϊκοζ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Σύνολον	193	159	352	312	220	532	76	64	140	27

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Σχολή	1951-52 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1961-62 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1971-72 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1981-82 Σύνολον
Ἐπαρχία Δέρκων	1	Θεραπείων	24	26	50	30	22	52	14	13	27	12
	2	Βαθυρρύακος	21	27	48	11	15	26	4	5	9	Ἔκλεισε τό 1974
	3	Γενῆ-Μαχαλέ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	4	Μακροχωρίου	48	42	90	88	64	152	56	37	93	13
	5	Ἁγίου Στεφάνου	15	26	41	50	39	89	30	24	54	15
		Σύνολον	108	121	229	179	140	319	104	79	183	40

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Σχολή	1951-52 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1961-62 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1971-72 Μαθ.	Μτρ.	Σύνολο	1981-82 Σύνολον
Ἐπαρχία Πριγκηπονησίων	1	Πριγκήπου	54	52	106	53	64	117	22	28	50	8
	2	Χάλκης	30	36	66	32	32	64	13	13	26	Ἔκλεισε τό 1979
	3	Ἀντιγόνης	12	19	31	12	9	21	2	—	2	Ἔκλεισε τό 1974
	4	Πρώτης	—	—	—	10	10	20	5	—	5	Ἔκλεισε τό 1975
		Σύνολον	96	107	203	107	115	222	42	41	83	8

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΤΩΝ 1951-52, 1961-62, 1971-72 καί 1981-82
Β — ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Περ. Αὔξ. Ἀρ. Σχολή

Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως

Αὔξ. Ἀρ.	Σχολή	1951-52 Μαθ.-Μτρ.	1961-62 Μαθ.-Μτρ.	1971-72 Μαθ.-Μτρ.	1981-82 Μαθ.-Μτρ.
1	ΙΕΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΧΑΛΚΗΣ*	—	—	—	22
2	ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΝ	335	649	360	117
3	ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ	149	438	217	53
4	ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ	172	390	212	81
5	ΙΩΑΚΕΙΜΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ	103	234	185	34
6	ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ	50	281	206	40
	Σύνολον	809	1.992	1.180	347

* Ἔκλεισε το 1984

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΤΩΝ 1925-26, 1951-52, 1961-62, 1871-72 καί 1981-82

Αὔξ. Ἀρ.	Περιφέρεια	1925-26 Μαθ.-Μτρ.	1951-52 Μαθ.-Μτρ.	1961-62 Μαθ.-Μτρ.	1971-72 Μαθ.-Μτρ.	1981-82 Μαθ.-Μτρ.
1	Ἀρχιεπισκοπή Κων/πόλεως	6988	4597	5985	2812	646
2	Ἐπαρχία Χαλκηδόνος	1216	352	532	140	27
3	Ἐπαρχία Δέρκων	658	229	319	183	40
4	Ἐπαρχία Πριγκηπονήσων	454	203	222	83	8
	Σύνολο	9316	5381	7058	3218	721

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1981-82

Α — ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Δημοτικά Σχολεῖα	Α΄ Μαθ.	Α΄ Μτρ.	Β΄ Μαθ.	Β΄ Μτρ.	Γ΄ Μαθ.	Γ΄ Μτρ.	Δ΄ Μαθ.	Δ΄ Μτρ.	Ε΄ Μαθ.	Ε΄ Μτρ.	ΣΤ΄ Μαθ.	ΣΤ΄ Μτρ.	Σύνολον Μαθ.	Σύνολον Μτρ.	Ἀθ.
Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως	1	Ἁγ. Κων/νου	2	1	3	—	3	1	3	7	3	2	4	3	18	14	32
	2	Ἀρναούτκιοϊ	3	—	1	—	—	—	—	2	1	3	—	2	5	7	12
	3	Βλάγκας	—	2	—	1	—	1	—	1	1	1	2	6	3	12	15
	4	Γαλατᾶ	1	2	1	2	1	2	2	1	2	—	—	1	7	8	15
	5	Ζαππείου	10	3	10	7	7	10	7	7	8	10	3	9	45	46	91
	6	Κεντρικοῦ	—	—	—	1	2	2	4	3	2	4	6	4	14	14	28
	7	Κουρτουλούς	5	9	4	5	3	9	4	5	1	3	7	5	24	36	60
	8	Μαρασλείου	—	1	1	—	—	3	2	3	2	—	1	1	6	8	14
	9	Φερίκιοϊ	2	3	2	3	2	1	4	3	1	5	1	5	12	20	32
			23	21	22	19	18	29	26	32	21	28	24	36	134	165	299

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Δημοτικά Σχολεῖα	Α΄ Μαθ.	Α΄ Μτρ.	Β΄ Μαθ.	Β΄ Μτρ.	Γ΄ Μαθ.	Γ΄ Μτρ.	Δ΄ Μαθ.	Δ΄ Μτρ.	Ε΄ Μαθ.	Ε΄ Μτρ.	ΣΤ΄ Μαθ.	ΣΤ΄ Μτρ.	Σύνολον Μαθ.	Σύνολον Μτρ.	Ἀθ.
Ἐπαρχία Χαλκηδόνος	1	Καδήκιοϊ	6	—	3	1	1	3	5	—	1	3	1	3	17	10	27

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Δημοτικά Σχολεῖα	Α΄ Μαθ.	Α΄ Μτρ.	Β΄ Μαθ.	Β΄ Μτρ.	Γ΄ Μαθ.	Γ΄ Μτρ.	Δ΄ Μαθ.	Δ΄ Μτρ.	Ε΄ Μαθ.	Ε΄ Μτρ.	ΣΤ΄ Μαθ.	ΣΤ΄ Μτρ.	Σύνολον Μαθ.	Σύνολον Μτρ.	Ἀθ.
Ἐπαρχία Δέρκων	1	Θεραπείων	3	1	3	—	—	—	1	2	—	1	—	1	7	5	12
	2	Μακροχωρίου	—	1	1	1	1	—	1	1	1	5	1	—	5	8	13
	3	Ἁγίου Στεφάνου	2	2	1	1	—	4	2	2	—	—	—	1	5	10	15
			5	4	5	2	1	4	4	5	1	6	1	2	17	23	40

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Δημοτικά Σχολεῖα	Α΄ Μαθ.	Α΄ Μτρ.	Β΄ Μαθ.	Β΄ Μτρ.	Γ΄ Μαθ.	Γ΄ Μτρ.	Δ΄ Μαθ.	Δ΄ Μτρ.	Ε΄ Μαθ.	Ε΄ Μτρ.	ΣΤ΄ Μαθ.	ΣΤ΄ Μτρ.	Σύνολον Μαθ.	Σύνολον Μτρ.	Ἀθ.
Ἐπ. Πριγκηπονησίων	1	Πριγκήπου	2	—	—	—	2	—	1	1	—	—	1	1	6	2	8

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1981-1982
Β — ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Περ.	Αὔξ. Ἀρ.	Σχολή	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΣΤ΄	Σύνολον
			Μαθητές			—	Μαθήτριες		
Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως	1	ΙΕΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧ. ΧΑΛΚΗΣ				7	8	7	22
	2	ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΝ	31	18	19	14	14	21	117
	3	ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ	6	8	9	14	6	10	53
	4	ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ	18	13	11	14	9	16	81
	5	ΙΩΑΚΕΙΜΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ	6	7	6	4	5	6	34
	6	ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ	14	8	4	4	5	5	40
	Σύνολον		75	54	49	57	47	65	347

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ
ΕΤΟΥΣ 1981-1982
ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Αὔξ. Ἀρ.	Περιφέρεια	Ἀρ. Σχ.	Ἀρ. Μαθ.	Ἀρ. Μτρ.	Σύνολον
1	Ἀρχιεπισκοπή Κων/πόλεως	15	326	320	646
2	Ἐπαρχία Χαλκηδόνος	1	17	10	27
3	Ἐπαρχία Δέρκων	3	17	23	40
4	Ἐπαρχία Πριγκ/νήσων	1	6	2	8
	Σύνολον	20	366	355	721

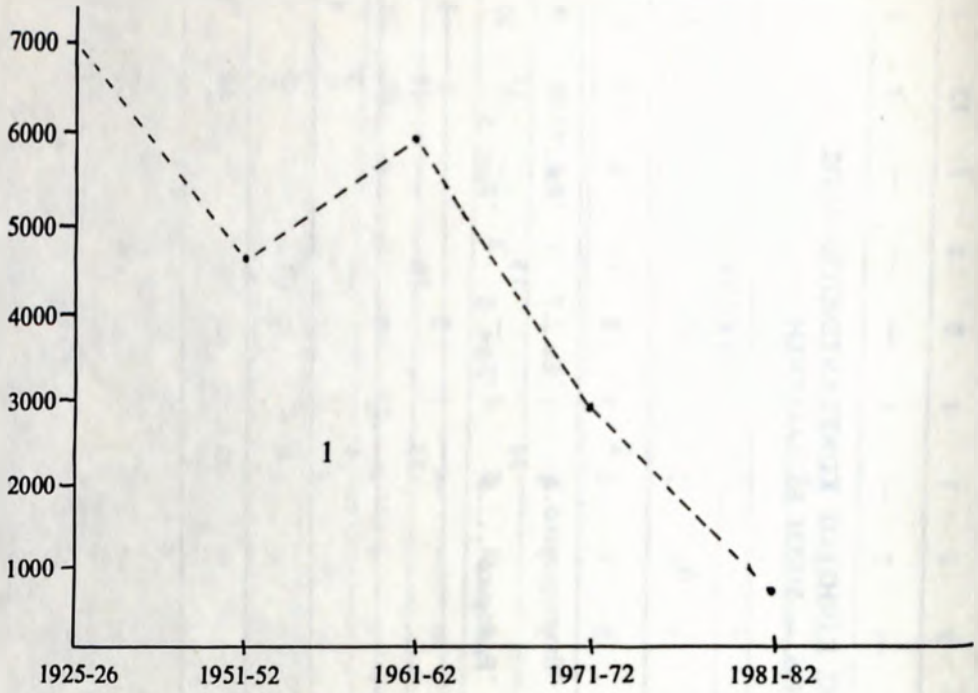
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1985-1986 — ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

	Σχολεῖα	Α΄		Β΄		Γ΄		Δ΄		Ε΄		ΣΤ΄		Σύνολο		Γεν. Συν.
		Α	*Κ*	*Α*	*Κ*	*Α*	*Κ*	*Α*	*Κ*	*Α*	*Κ*	*Α*	*Κ*	Μαθ.	Μτρ.	
1	Ἁγίου Στεφάνου	—	—	3	3	2	1	1	—	4	2	1	1	11	7	18
2	Ἁγίου Κων/ντίνου	1	—	2	—	1	1	—	—	3	1	1	—	8	2	10
3	Βλάγκας	2	—	2	—	2	2	—	1	—	2	—	—	6	5	11
4	Γαλατά	1	—	1	—	1	—	—	3	1	1	—	—	4	4	8
5	Ζαππείου Παρθεναγωγείου	12	4	10	3	4	7	5	7	12	4	5	6	48	31	79
6	Θεραπείων	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	1	2	3
7	Χαλκηδόνος	4	1	2	1	2	6	3	2	4	—	3	—	18	10	28
8	Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου	3	—	2	2	1	3	2	2	1	1	1	1	10	9	19
9	Κουρτουλούς	8	7	5	8	5	8	6	2	4	8	3	4	31	37	68
10	Μακροχωρίου	—	—	—	1	—	1	—	2	—	—	—	1	—	5	5
11	Μαρασλείου	3	1	1	1	1	2	—	3	—	—	1	—	6	7	13
12	Μεγ. Ρεύματος	1	—	2	—	1	—	4	2	2	—	3	—	13	2	15
13	Πριγκήπου	—	—	—	1	—	—	2	—	1	—	—	—	3	1	4
14	Φερίκιοϊ	1	1	2	—	3	2	3	1	1	2	2	1	12	7	19
	Σύνολο	36	14	32	20	23	33	26	25	34	23	20	14	171	129	300

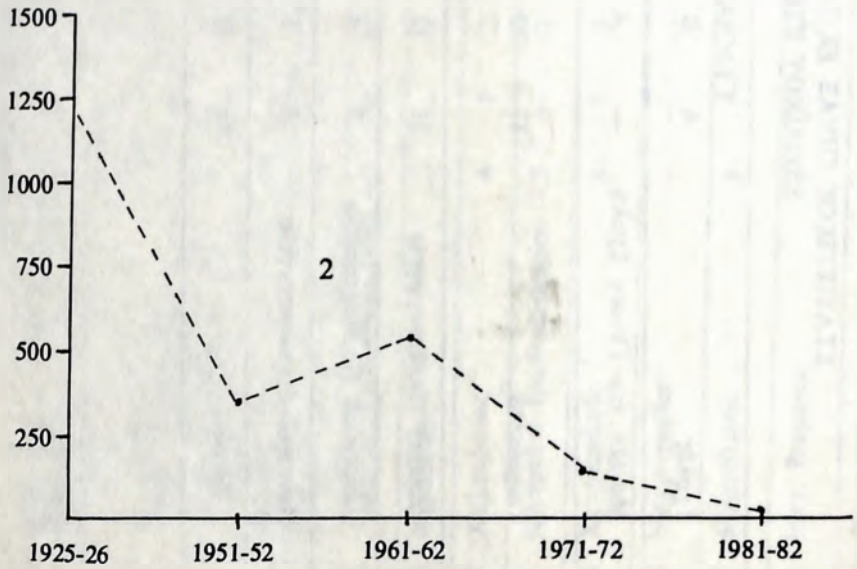
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 1985-1986 — ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

	Σχολές	ΓΥΜΝΑΣΙΟ Α΄	Β΄	Γ΄	ΛΥΚΕΙΟ Α΄	Β΄	Γ΄	Σύνολο
1	Μεγάλη του Γένους Σχολή	—	4	3	2	1	4	14
2	Ζωγράφειο	17	20	14	Ἐπιστημονικό . 8 Ἐμπορικό 6 14	Ἐπ. . . 7 Ἐμπ. 8 15	Ἐπ. . 12 Ἐμπ. 5 17	97
3	Ζάππειο Παρθεναγωγεῖο	21	12	18	13	10	11	85
4	Ἰωακείμειο Παρθεναγωγείο	3	4	1	4	—	5	17
5	Κεντρικό Παρθεναγωγεῖο	3	8	2	6	10	7	36
	Σύνολο	44	48	38	39	36	44	249

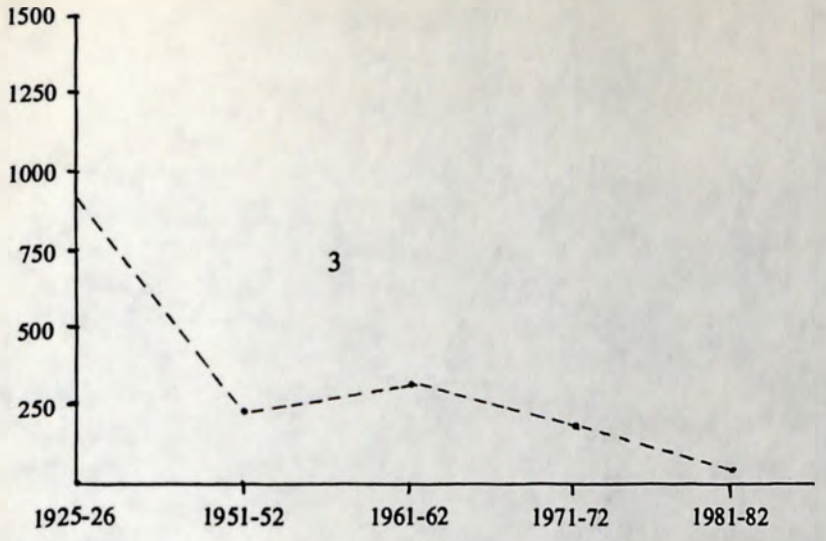
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΥΞΟΜΕΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

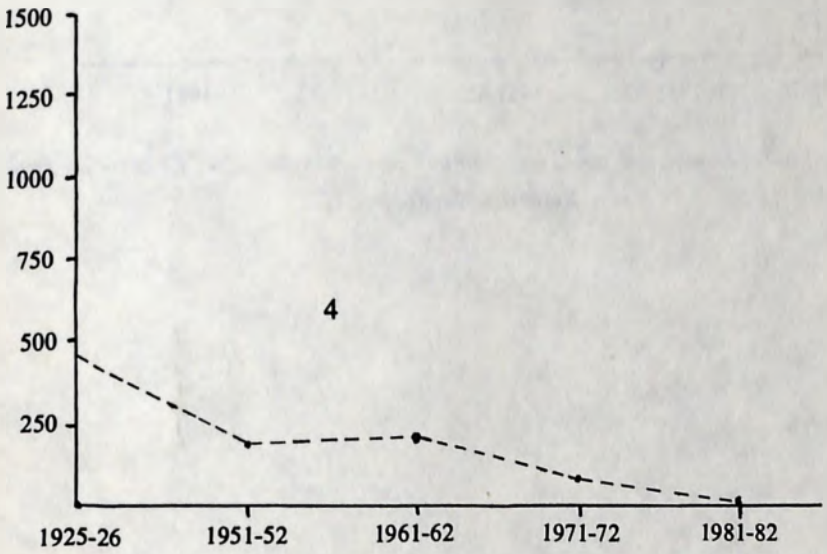
1. Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως

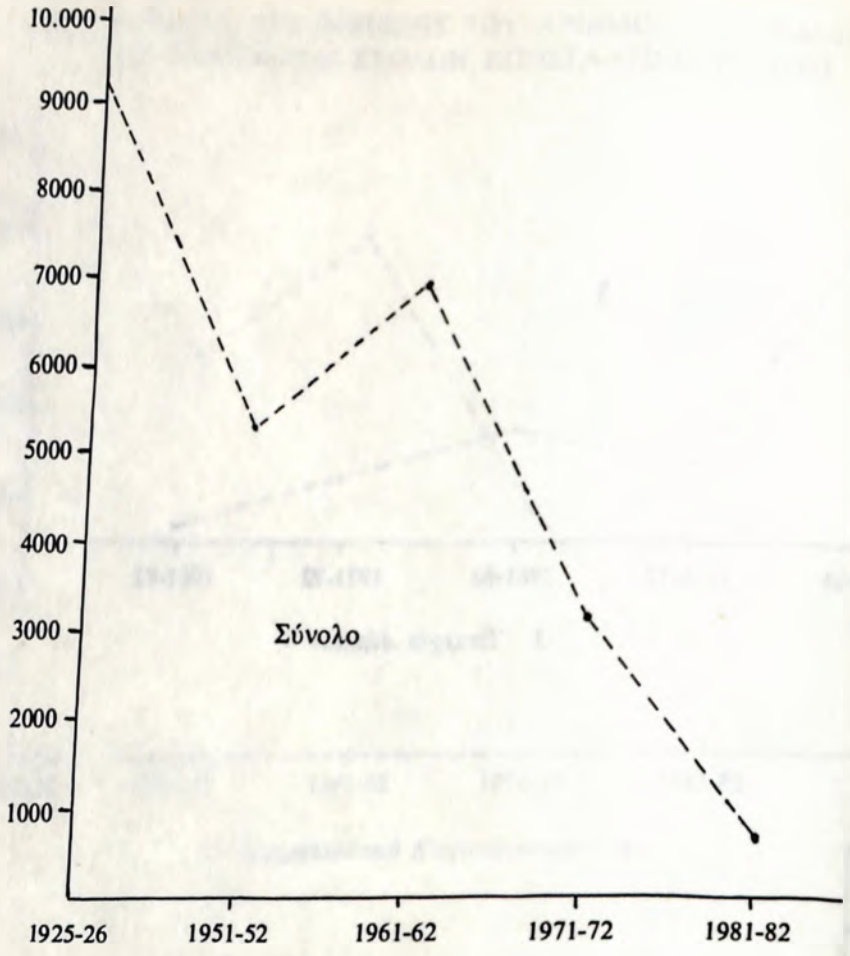
2. Ἐπαρχία Χαλκηδόνος

3. Ἐπαρχία Δέρκων

4. Ἐπαρχία Πριγκηποννήσων

5. Διάγραμμα αὐξομείωσης τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν τῶν 'Ελληνικῶν Σχολῶν Κωνσταντινουπόλεως.

Τά διαγράμματα συντάχθηκαν μέ βάση τό «Συνοπτικό Στατιστικό Πίνακα 'Εκπαιδευτικῆς Κινήσεως Κωνσταντινουπόλεως Σχολικῶν 'Ετῶν 1925-26, 1951-52, 1961-62, 1971-72 και 1981-82». Βλ. Στατιστικούς Πίνακες.

Τουρκική Δημοκρατία
Ἐφημερίδα τῆς Κυβέρνησης
4 Ἀπριλίου 1967
Ἀριθ. 12564

Κανονισμός πού ἀφορᾶ τήν ἐφαρμογή τοῦ ἄρθρου 14 τοῦ Νόμου 1151, σχετικά μέ τίς τοπικές διοικήσεις τῶν ἐπαρχιῶν (ilçe) Ἴμβρου καί Τενέδου.

Ἄρθρο: 1 Ὅσοι γονεῖς θέλουν νά ἐκπαιδεύσουν τά παιδιά τῆς Ἴμβρου καί τῆς Τενέδου στή γλώσσα καί στή θρησκεία τους, πρέπει νά ἀποταθοῦν μέ μιά αἴτηση στό Καϊμακαμλίκι τῆς περιοχῆς ἤ στή Νομαρχία. Ἡ ἐκπαίδευση τῆς γλώσσας καί τῆς θρησκείας τῶν παιδιῶν τους θά γίνεται στά Κρατικά Δημοτικά Σχολεῖα, ἐκτός τοῦ προγράμματος καί τῶν ὡρῶν διδασκαλίας στίς αἴθουσες πού θά ὁριστοῦν.

Ἄρθρο: 2 Στήν αἴτηση δηλώνεται τ' ὄνομα, τό ἐπώνυμο, ἡ διεύθυνση τοῦ δασκάλου πού θά διδάσκει τό μάθημα τῆς γλώσσας καί τῆς θρησκείας, καί ἀναφέρεται ὅτι κάθε δαπάνη θά βαρύνει τούς ἐνδιαφερομένους.

Ἄρθρο: 3 Ὁ δάσκαλος πού ἐπιθυμεῖ νά διδάξει τή γλώσσα καί τή θρησκεία πρέπει νά ἔχει τά παρακάτω προσόντα:

α) Νά εἶναι Τοῦρκος ὑπήκοος.

β) Νά ἔχει ἐκπληρώσει τίς στρατιωτικές του ὑποχρεώσεις.

γ) Νά εἶναι διαπιστωμένο ἀπό τήν ἀστυνομία ὅτι ἔχει καλή φήμη καί καλό ἦθος.

δ) Νά μή ἔχει καταδικαστεῖ σέ φυλάκιση ἕξι μηνῶν ἤ καί περισσότερο κυρίως γιά ἀδίκημα πού συνεπάγεται βαρειά ποινή ἤ γιά ἀδίκημα πού προσάπτει ντροπή, καθώς καί γιά ἀδίκημα ἐκ προθέσεως.

ε) Νά εἶναι ἀπόφοιτος Σχολῆς Δασκάλων καί σέ περίπτωση πού ἀποφοίτησε ἀπό ἰσότιμο μειονοτικό σχολεῖο ἤ ἀπό σχολή ξένης χώρας, νά ἔχει πετύχει στίς ἐξετάσεις ἱκανότητας τῆς τουρκικῆς γλώσσας πού θά γίνονται στό Νομό Τσανάκκαλε.

Ἄρθρο: 4 Οἱ ἐξετάσεις ἱκανότητας στήν τουρκική γλώσσα γίνονται ἀπό τριμελή ἐπιτροπή, πού ἀποτελεῖται ἀπό τό Διευθυντή τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας μέ τήν ἰδιότητα τοῦ προέδρου, ἀπό ἕναν Ἐπιθεωρητή τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσης καί ἀπό ἕνα μέλος πού θά ἐκλεγεῖ ἀπό τό Νομάρχη. Ἡ ἀπόφαση τῆς Ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς ὑπόκειται στήν ἔγκριση τοῦ Νομάρχη.

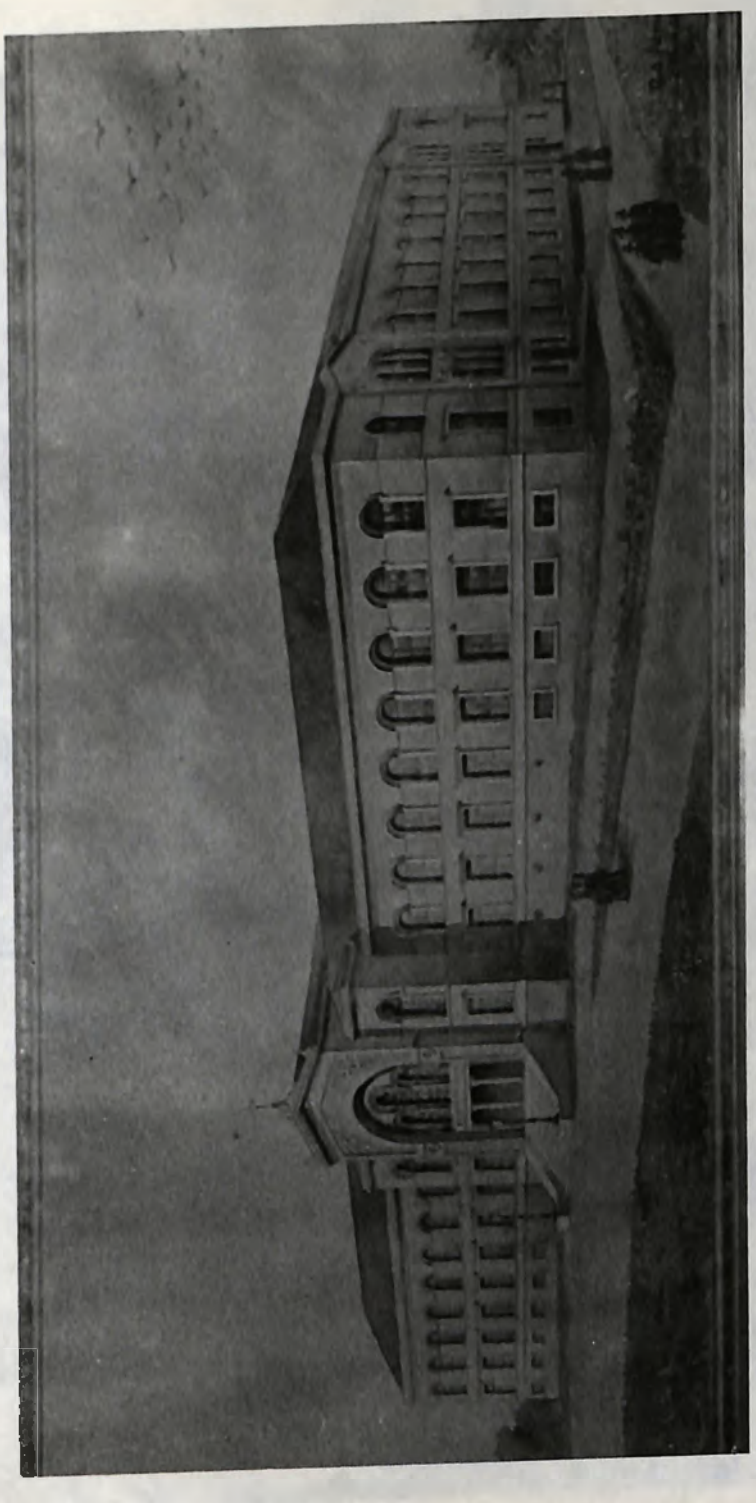
Ἄρθρο: 5 Οἱ σύλλογοι πού πρόκειται νά ἱδρυθοῦν ἀπό τούς γονεῖς μέ σκοπό τήν ἐξεύρεση δασκάλων, τήν ἐξασφάλιση τῶν ἀπαιτουμένων, τήν ἀλληλοβοήθεια, δέ θά ἔχουν δικαίωμα νά ἀπευθύνονται στή Διεύθυνση γιά θέματα διδασκαλίας γλώσσας καί θρησκείας.

Ἄρθρο: 6 Οἱ ἐγγραφές τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι θἄ παρακολουθοῦν τά μαθήματα γλώσσας καί θρησκείας, θά γίνονται ἀπό τό Διευθυντή τοῦ Κρατικοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, οἱ αἴθουσες τοῦ ὁποίου ὁρίστηκαν ὡς χῶρος διδασκαλίας.

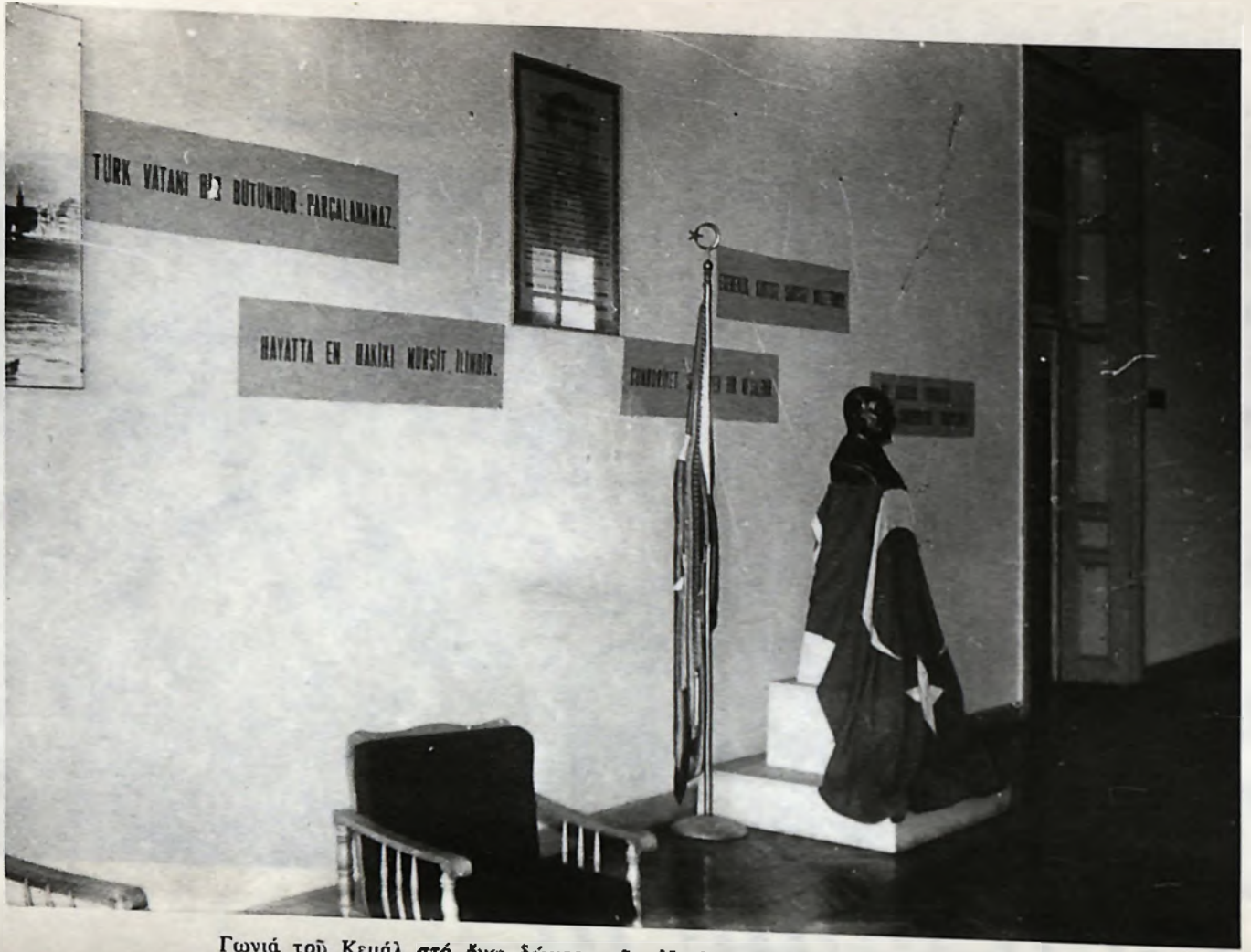
Ἄρθρο: 7 Ἡ διδασκαλία γίνεται σύμφωνα μέ τό ἀναλυτικό πρόγραμμα πού ἔχει ἐπικυρώσει ὁ Δάσκαλος τῆς γλώσσας καί τῆς θρησκείας ἀπό τή Διεύθυνση τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, παρουσία τοῦ Διευθυντή ἤ ἑνός δασκάλου πού θά ἐπιλέξει ὁ Διευθυντής. Οἱ παραδόσεις ἐπιθεωροῦνται ἀπό τό Νομάρχη, τόν Καϊμακάμη καί τούς ἐντεταλμένους τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Ἄρθρο: 8 Ἡ ἀμοιβή γιά τήν ἐργασία ἐπιθεώρησης τῶν μαθημάτων, πού θά γίνει ἀπό τόν Διευθυντή τοῦ σχολείου ἤ ἀπό τό Δάσκαλο πού τόν ἀντικαθιστᾶ σύμφωνα μέ τόν παραπάνω νόμο, καθορίζεται ἀπό τήν Τοπική Ἐπιτροπή Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσης. Ἡ ἀμοιβή δέν μπορεῖ νά ὑπερβαίνει τήν προβλεπόμενη ἀμοιβή γιά διδασκαλία μιᾶς ὥρας στή Μέση Ἐκπαίδευση. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἔχουν ὑποχρέωση νά καταθέσουν τό σύνολο τῶν ἀμοιβῶν γιά ἕνα σχολικό ἔτος στό ταμεῖο τοῦ Κράτους στό ὄνομα τῆς Ἐπιτροπῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσης. Ἡ ἀμοιβή καταβάλλεται στόν δικαιοῦχο κάθε μῆνα, μέ ἔγκριση τοῦ Καϊμακάμη.

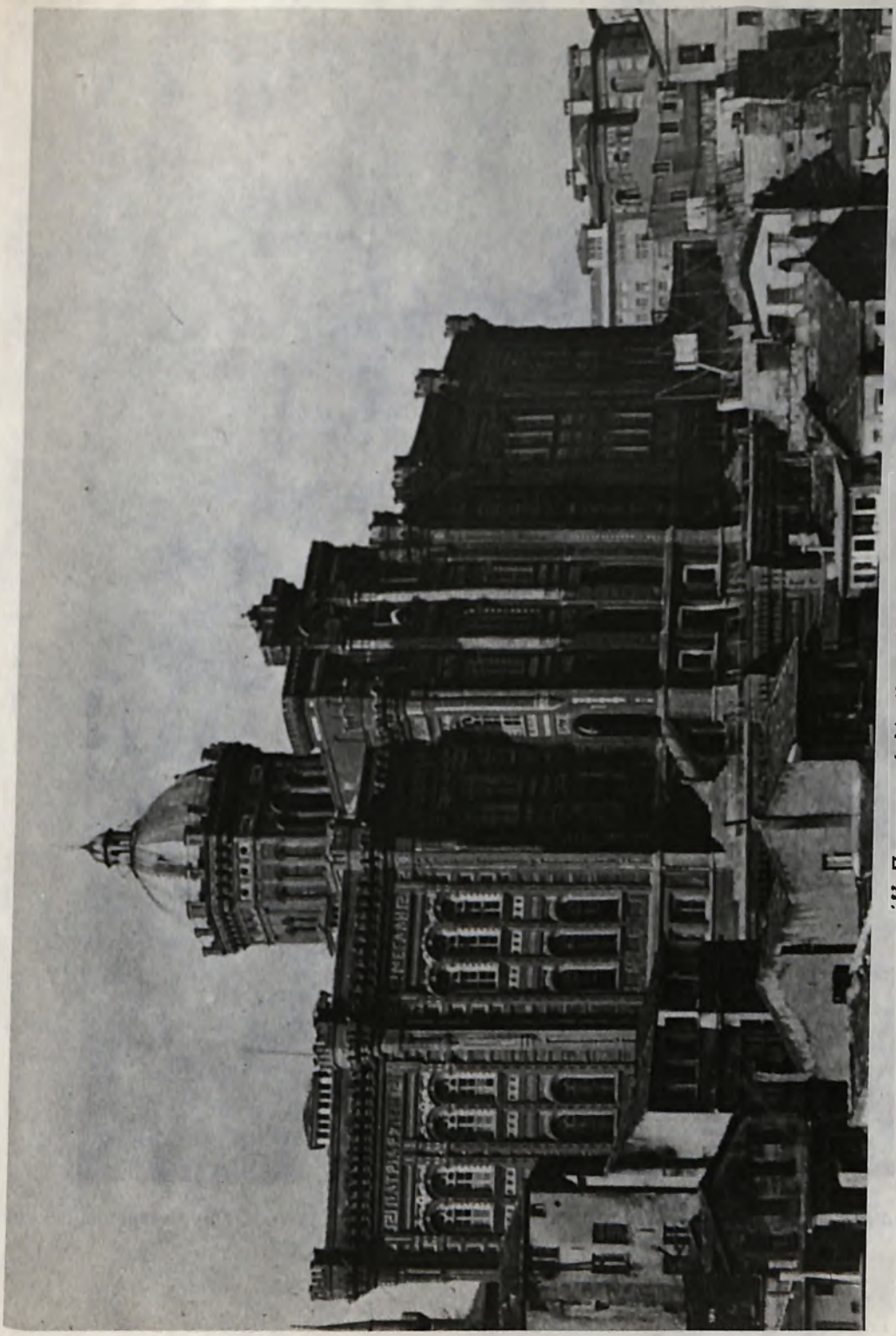
Ἄρθρο: 9 Δέν εἶναι δυνατό νά γίνει διδασκαλία γιά ὁποιονδήποτε λόγο πάνω σέ θέματα γλώσσας καί θρησκείας, ἐκτός τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος καί ἐκτός τῶν καθορισμένων ὡρῶν διδασκαλίας οὔτε σέ ἄλλο χῶρο.

Ἱερά Θεολογική Σχολή Χάλκης (Φωτ. Ἑστία Θεολόγων Χάλκης).

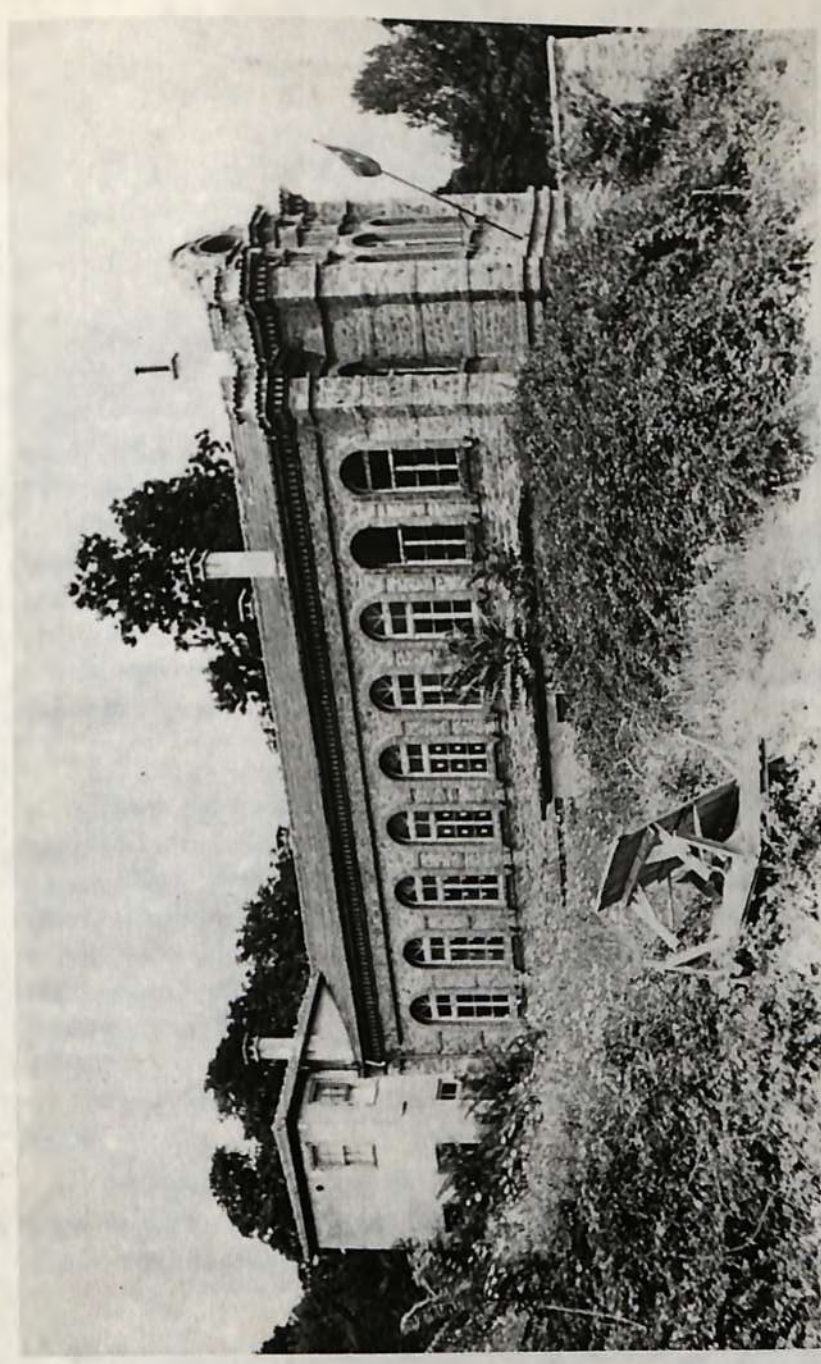
Γωνιά τοῦ Κεμάλ στά ἄνω δώματα τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης.

Ἡ Πατριαρχική Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή.

Μία ὄψη ἀπό τό μεγαλοπρεπέστατο Σχολικό κτίριο τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου.

Ἡ Κοινοτική μας Σχολή τοῦ Γενικοῦ μεγάλως Εὐεργέτης, Χρηστάκης Ζωγράφος. Ἄγνωστοι (!) ἔβαλαν φωτιά στίς 1 μετά τά μεσάνυχτα, μέ ἀποτέλεσμα νά καταστραφοῦν οἱ αἴθουσες τοῦ ἄνω ὀρόφου. (Βλ. «ΗΧΩ» Κωνσταντινούπολης 23-12-1978).

ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ*

I

Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζουν για τον ερευνητή της Λαογραφίας, της Ιστορίας, του Πολιτισμού γενικά, της Θράκης, τα περιοδικά και τα άλλα έντυπα που κυκλοφόρησαν στο χώρο της Θράκης ή στις πόλεις όπου κατά καιρούς συγκεντρώθηκαν θρακιώτες πρόσφυγες από τις χαμένες πατρίδες.

Θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε τη σταδιοδρομία και το περιεχόμενο των σημαντικότερων περιοδικών που αναφέρονται στη Θράκη ή που εκδίδονται στη Θράκη. Η έρευνά μας είναι αρκετά δύσκολη, ιδιαίτερα για μερικά βραχύβια περιοδικά του θρακικού χώρου.

Η προσπάθειά μας αυτή είναι μια αφετηρία για μια ολοκληρωμένη πολιτιστική χαρτογράφηση του χώρου της Θράκης.

*

Δελτία και άλλα έντυπα εκδίδονται από διάφορους συλλόγους θρακιωτών, ήδη από τον προηγούμενο αιώνα. Οι πληροφορίες μας όμως είναι λειψές. Στην Αθήνα το 1870 λειτουργεί ο Θρακικός Σύλλογος «Ορφεύς», που είχε τμήματα και στη Βόρεια Θράκη, ενώ το 1895 πάλι στην Αθήνα λειτουργεί ο Σύλλογος των Βορειοθρακών «Ροδόπη». Δύο χρόνια μετά, στά 1897 έχουμε τον πρώτο (και μάλλον μοναδικό) τόμο της «εν Αθήναις Θρακικής Αδελφότητος» με τίτλο «Θρακική Επετηρίς» (Ετήσιον Δημοσίευμα).

Στην εισαγωγή αυτού του τόμου διαβάζουμε τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

«Ἡ «Θρακικὴ Ἐπετηρὶς» περιέχουσα ἱστορικὰς πραγματείας σκοτεινὰ σημεῖα τῆς Θρακικῆς ἱστορίας διαλευκαινούσας, ἐξετάζουσα τὴν φύσιν τῆς Θράκης, βιογραφοῦσα Θρᾶκας διαπρεπεῖς, συγκομίζουσα

*Τα κείμενα αυτά για τα «Θρακικά Περιοδικά» είναι μια πρώτη προσπάθεια για καταγραφή πληροφοριών πάνω στο μεγάλο και ανεξερεύνητο αυτό θέμα.
Γράφτηκαν για να μεταδοθούν από το Ραδιοφωνικό Σταθμό Θράκης.

ἀρχαίας ἐπιγραφὰς καὶ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Θράκης ἐν γένει διατρίβουσα, ἀποθησαυρίζουσα τὰ κατὰ τὸν ἰδιωτικὸν τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ βίον διὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν παραδόσεων καὶ τῶν μύθων αὐτοῦ καὶ παντὸς ἄλλου λαογραφικοῦ γνωρίσματος, δημοσιεύουσα δημώδη ᾄσματα, ἐν οἷς ἐκφαίνεται ἡ ψυχὴ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, καὶ διηγήματα ἢ ποιήματα σχέσιν πρὸς τὴν Θράκην ἔχοντα καὶ περὶ πᾶν ἐν γένει θρακικὸν ἀσχολουμένη, ἔσται τὸ στόμα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς Θράκης, τὸ ὁμιλοῦν περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ ἐνεστῶτος καὶ συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος».

Ο τόμος αυτός της «Θρακικής Επετηρίδας» αποτελείται από 320 σελίδες και από τα περιεχόμενα αναφέρουμε κείμενα ιστορικά αρχαιολογικά και λαογραφικά. Ξεχωρίζουμε εργασία του Κωνσταντίνου Κουρτίδη για τη δημώδη «εν Ροδόπῃ» ποίηση, του Γεώργιου Βιζυηνού για τους Καλόγερους και τη λατρεία του Διονύσου στη Θράκη, του Χρήστου Τσούντα για την Προϊστορική Θράκη. Οι συγγραφείς είναι θρακιώτες και τα θέματα καθαρά θρακικά. Λέγοντας Θράκη εννοούμε τον ενιαίο χώρο, που σήμερα διακρίνεται σε βόρεια, δυτική και ανατολική Θράκη.

Δε γνωρίζουμε για ποιο λόγο σταμάτησε η έκδοση αυτού του σημαντικού, ίσως πρώτου, καθαυτό θρακικού περιοδικού. Πάντως πρέπει να σημειώσουμε ότι, όπως φαίνεται, και πολλές εφημερίδες είχαν λογοτεχνικές και ιστορικές στήλες, όπως η εφημερίδα της Φιλιππούπολης «Ειδήσεις του Αίμου», όπου ο Κοσμάς Μυρτίλος Αποστολίδης, για παράδειγμα, δημοσίευσε διηγήματα, ποιήματα, παιδαγωγικές μελέτες, αρχαιολογικά κείμενα. Ίσως μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι εφημερίδες στα τέλη του 19ου αιώνα είχαν ύλη που σήμερα έχει ένα περιοδικό.

*

Μετά από τη Μικρασιατική Καταστροφή στήνονται σε πολλά μέρη της Ελλάδας πάρα πολλοί θρακικοί σύλλογοι, κυρίως όμως στην Αθήνα όπου δημιουργούνται μεγάλες θρακικές παροικίες, αυτό δικαιολογεί την ίδρυση του «Θρακικού Κέντρου» και της «Εταιρείας Θρακικών Μελετών». Τα περιοδικά που εκδίδουν οι δύο αυτοί θρακικοί οργανισμοί είναι μακρόβια και σημαντικά, μ' αυτά θα ασχοληθούμε στη συνέχεια.

Το Θρακικό Κέντρο ιδρύθηκε το 1927 και το περιοδικό που εκδίδεται έχει τον τίτλο «Θρακικά». Ο πρώτος τόμος των «Θρακικών» κυκλοφόρησε στα 1928. Κυκλοφόρησαν 47 τόμοι.

Η Εταιρία Θρακικών Μελετών ιδρύθηκε το 1934 και εκδίδει το περιοδικό «Αρχείο του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού» (ή πιο σύντομα: «Αρχείο της Θράκης»). Κυκλοφόρησαν 39 τόμοι.

Το 1978 «δεδομένου ότι τα δύο Σωματεία, τον αυτόν σκοπόν επιδιώκουν» αποφασίζουν το Θρακικό Κέντρο και η Εταιρεία Θρακικών

Μελετών να «προβαίνουν σε ενιαία και από κοινού έκδοση ενός Ιστορικού, Λαογραφικού, Αρχαιολογικού και Γλωσσικού Περιοδικού-Συγγράμματος» με τον τίτλο «Θρακικά».

Εμείς θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε την πενηντάχρονη πορεία των δύο περιοδικών της Θράκης. Και πρώτα για το Θρακικό Κέντρο και το περιοδικό «Θρακικά» θα διαβάσουμε αποσπάσματα από δύο κείμενα, το ένα είναι από ιδρυτική προκήρυξη του 1927 και το δεύτερο είναι από τη λογοδοσία του θρακικού κέντρου του 1928.

Τά κείμενα αυτά δείχνουν την αφετηρία και τους στόχους του περιοδικού, που φώτισαν την πορεία του για πενήντα ολόκληρα χρόνια.

Στην προκήρυξή τους, λοιπόν, οι πρωτεργάτες του Θρακικού Κέντρου Χρήστος Τσούντας, Αριστοτέλης Κουρτίδης, Στίλπων Κυριακίδης, Απόστολος Δοξιάδης, Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου και άλλοι λόγιοι, διαπιστώνουν ότι απειλείται απώλεια της ψυχής της Θράκης και προσθέτουν:

«Πρέπει νὰ σπεύσωμεν, διότι μετ' ὀλίγον θὰ εἶναι ἴσως ἀργά. Πολύτιμον καὶ ἀνεκτιμήτως πλούσιον ὑλικόν, ποὺ ἐπεσώρευσαν οἱ αἰῶνες, κινδυνεύει τώρα ν' ἀπολεσθῇ. Πῶς εἶναι δυνατὸν ἡμεῖς οἱ Θρᾷκες νὰ μείνωμεν ἀσυγκίνητοι διὰ μίαν τοιαύτην καταστροφήν; Ἔχομεν καθῆκον νὰ κινηθῶμεν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ περισώσωμεν τὴν ψυχὴν τῆς Θράκης.

Διὰ τοῦτο κατόπιν πολλῆς καὶ ἐμπεριστατωμένης σκέψεως εὕρομεν ὅτι ὡς πρῶτον βῆμα πραγματοποιήσεως τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ μας θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἔκδοσις ἑνὸς περιοδικοῦ δημοσιεύματος ἀποκλειστικῶς θρακικοῦ, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον θὰ περιληφθῇ πᾶν ὅ,τι διασώζεται καὶ ὑπάρχει τὸ ἰδιαιτέρως θρακικόν, πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Θράκην. Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, θέλει ἀποταμιευθῇ ὡς ἐν κυψέλῃ πᾶν ὅ,τι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συνδέεται μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῆς Θράκης, γραπτὸν ἢ προσφορικόν, ἱστορία, μνημεῖον, γλῶσσα, παράδοσις, ἔθιμον. Πᾶσα ἐκδήλωσις τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν Θρακῶν, ἐθνική, κοινωνική, πατριωτική, βιοτεχνική, καλλιτεχνικὴ καὶ οἱαδήποτε ἄλλη, θὰ παρελάσῃ διὰ τῶν σελίδων του, κατοπτρίζουσα τό τε παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν τῆς Θρακικῆς διανοήσεως».

Ας ακούσουμε τώρα τι σημειώνει ο πρόεδρος του Θρακικού Κέντρου κατά τη γενική συνέλευση στις 12 Φεβρουαρίου 1928, όσον αφορά το περιοδικό. Αναφέρει στην αρχή ότι η πρώτη συντακτική επιτροπή αποτελούνταν από τους Τσούντα, Κυριακίδη, Κουρτίδη και Παπαχριστοδούλου και προσθέτει:

«Χάρις εἰς τὴν φιλόπονον τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς ἐργασίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν ἀξιέπαινον καὶ ἀξιομίμητον δραστηριότητα τοῦ κ. Παπαχριστο-

δούλου ἀναλαβόντος τὴν διεύθυνσιν τῆς δημοσιεύσεως, ὁ σκόπελος τῆς ἐξευρέσεως ἐπαρκοῦς ὕλης παρεκάμφθη καὶ σήμερον ὑπάρχουν ἕτοιμοι πραγματεῖαι πρὸς κάλυψιν τοῦ πλείστου μέρους καὶ τῶν ὑπολοίπων τευχῶν τοῦ ἔτους ἡ ἔγκαιρος ἔκδοσις τῶν ὁποίων κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐξασφαλίζεται. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κάλυψιν τῶν ὑλικῶν δαπανῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκρύψωμεν ὅτι παρετηρήθη ἔλλειψις ἐνδιαφέροντος καὶ ἀπροθυμία πρὸς ἐγγραφὴν συνδρομητῶν ἐκ μέρους τῶν Θρακῶν δυσανάλογος πρὸς τὴν σπουδαιότητα ἑνὸς τοιούτου ἔργου».

Δεν απογοητεύονται όμως και αυτό φαίνεται από τη λογοδοσία του επόμενου χρόνου, όπου με καμάρι αναφέρουν τις θετικές κριτικές αλλά και την ανταπόκριση που είχε το περιοδικό στους θρακιώτες, πράγμα που αποδεικνύεται από τις εγγραφές συνδρομητών.

Έτσι αρχίζει ο Μαραθώνιος αυτός του περιοδικού «Θρακικά» ως το 1978, που εκδόθηκαν όπως αναφέραμε ήδη 47 τόμοι με μέσο όρο 300 σελίδες.

2

Τα «Θρακικά» παρά τις δυσκολίες, που εξάλλου αντιμετωπίζουν όλα τα περιοδικά στην Ελλάδα, μπόρεσαν να προχωρήσουν με επιτυχία μέσα από το δρόμο που χάραξαν οι πρωτεργάτες του Θρακικού Κέντρου, στα 1928.

Η Κριτική στάθηκε θερμή απέναντι στην προσπάθεια που κατέβαλε κάθε φορά η Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού να ανακαλύψει και να προβάλει κάποια πτυχή της θρακικής γης και ψυχής.

Η Ακαδημία Αθηνών και η Εταιρία για ενίσχυση των Ελληνικών Σπουδών που εδρεύει στο Παρίσι βράβευσαν αυτή την πετυχημένη πορεία.

Θα ήταν βέβαια πολύ δύσκολο ή και έξω από κάθε προσδοκία να επιχειρήσουμε να χωρέσουμε μέσα σε λίγα λόγια το πλάτος και το βάθος των περιεχομένων στους 47 τόμους των «Θρακικών».

Απλά, μπορούμε φυλλομετρώντας ορισμένους τόμους να σταθούμε σε ορισμένες εργασίες και σε ορισμένα ονόματα, για να φανεί ο πλούτος και η αξία.

Έτσι, παίρνουμε τον Α΄ τόμο του 1928, τεύχος Α΄-Β΄. Η ύλη είναι χωρισμένη σε ενότητες: Αρχαιολογικά, Βυζαντινά, Ιστορικά, Λαογραφικά, Γλωσσικά, Μνημόσυνα, Βιβλιογραφία, Βιβλιοκρισία. Ξεχωρίζουμε το Κείμενο του Απόστολου Δοξιάδη που αναφέρεται στα χρόνια της απελευθέρωσης του 1920, της διασυμμαχικής κατοχής και μετά, ως το 1927. Είναι πολύ σημαντικό κείμενο για την ιστορία της εποχής εκείνης. Από τον πρώτο αυτό τόμο, παρουσιάζεται ο Πολύδωρος Παπαχριστοδού-

λου, που σε λίγα χρόνια θα φύγει από το Θρακικό Κέντρο, θα δημιουργήσει την Εταιρία Θρακικών Μελετών και θα εκδώσει το Περιοδικό «Αρχείο Θράκης». Στον πρώτο αυτό τόμο ο Παπαχριστοδούλου έχει παροιμίες και παροιμιώδεις φράσεις από τις Σαράντα Εκκλησίες.

Το 1931 για τα εκατό χρόνια της εθνικής ανεξαρτησίας εκδίδεται έκτακτο τεύχος ως παράρτημα του Γ΄ τόμου των «Θρακικών». Από τον πολύ σημαντικό αυτό τόμο, ξεχωρίζουμε τη «Συμβολή εις την Θρακικήν Βιβλιογραφίαν» του Μιλτιάδη Σταμούλη, που περιέχει πληροφορίες από το 1632 ως το 1929. Είναι βασική αυτή η εργασία για τη θρακική βιβλιογραφία, και πρέπει να παρατηρήσουμε ότι στη συνέχεια σ' όλους τους τόμους των «Θρακικών» υπάρχουν προσθήκες στη βιβλιογραφία του Σταμούλη.

Ώς το 1944 εκδόθηκαν 20 τόμοι, το παράρτημα του 1931 και η «Ανθολογία Θρακών ποιητών» το 1936. Η ανθολογία αυτή είναι αξιόλογη, γιατί περιέχει ποιήματα νεότερων θρακιωτών ποιητών που σήμερα είναι σπάνιο ή άγνωστο το έργο τους. Ο πρόλογος είναι Αρίστου Καμπάνη και η επιμέλεια του Άργη Κόρακα. Στον επίλογο ο Άργης Κόρακας παρατηρεί ότι στις εφημερίδες, ιδίως της Φιλιππούπολης, «θα συναντήσει (κανείς) αρκετά ονόματα θρακών κάτω από στίχους καλούς ή κακούς».

Το Θρακικό Κέντρο στη δεκαετία 1944-1954 ανέστειλε τη δραστηριότητά του. Στη συνέχεια άρχισε η κανονική έκδοση των «Θρακικών». Ο τόμος 25 του 1957 περιέχει εργασία του οικονόμου Κωνσταντίνου Λουΐζου για την Καλλίπολη της Ανατολικής Θράκης, περίπου 150 σελίδες. Στη συνέχεια του τόμου υπάρχουν εργασίες του Γεώργιου Μαμέλη για το Σαμίλη, του Στυλιανού Γονατά για Αναμνήσεις από τη Θράκη και την τύχη της. Πάντως ο μισός τόμος είναι η εργασία για την Καλλίπολη. Αυτό το τονίζω γιατί σιγά σιγά, οι τόμοι στηρίζονται σε μια βασική εργασία, ενώ η ποικιλία περιορίζεται στο πλάτος και στο βάθος επίσης. Έτσι έχουμε κυρίως αναμνήσεις από πρόσφατα θέματα της θρακικής ιστορίας.

Ο τόμος 26 του 1957 περιέχει εργασίες εκκλησιαστικής ιστορίας του Μητροπολίτη Κορυτσάς Ευλόγιου Κουρίλα, για την Εισαγωγή του Χριστιανισμού στη Θράκη, τους Άγιους Μάρτυρες της Επαρχίας Ηράκλειας και Κατάλογο Μητροπολιτών Ηράκλειας. Αυτά καλύπτουν πάνω από 200 σελίδες, ενώ ακολουθεί εργασία του Κάρολου Λεμάν για τη Σαμοθράκη (οδηγός για τις ανασκαφές και το Μουσείο). Και ο 28 τόμος βασίζεται σε εργασίες εκκλησιαστικές του Ευλόγιου Κουρίλα, ενώ ο τόμος 27 του 1958 περιέχει διάφορες εργασίες για πόλεις της Ανατολικής Θράκης (Τυρολόη, Στράντζα, Γάνος, Χώρα) Κώδικες και άλλες πηγές για την Αδριανούπολη και μια κάπως μαυροσκελή εργασία του Δημ. Μανάκα για το Διδυμότειχο.

Ο τόμος 35 του 1962 περιέχει μόνο την εργασία του Αντωνίου Γιαννακάκη «Η Θράκη ως προμαχών του Βυζαντίου. Αι επιδρομαί των βαρβάρων 330-1453 μ.Χ.», που καλύπτει 300 περίπου σελίδες.

Στα χρόνια της δικτατορίας, έχουμε τον τόμο 41 του 1967, με πολλά διοικητικά στοιχεία του Θρακικού Κέντρου, περιορισμένα περιεχόμενα, λόγω της κατάστασης.

Ο τόμος αυτός περιέχει πολλές συλλογές λαογραφικές δασκάλων του νομού Έβρου. Και φτάνουμε στους τελευταίους τόμους των «Θρακικών».

Ο τόμος 46 του 1972-73 ανάμεσα στα άλλα, περιέχει την εργασία του Δημήτρη Μουκάνου «Ο Αλεξανδρινός Γραμματικός Διονύσιος ο Θράξ», της Μαρίας Μιχαήλ-Δέδε «Το Αναστενάρι» (Ψυχολογική και Κοινωνιολογική θεώρηση) με 150 σελίδες, εργασίες του Άγγελου Γερμίδη για τα Γανόχωρα καιτην Αγαθούπολη και της Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου με άγνωστες πτυχές για απελευθέρωση Θράκης.

Και ο τόμος 47 του 1974 που περιέχει το βιβλίο της Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου «Οικονομική και κοινωνική ζωή του Ελληνισμού της Θράκης κατά την Τουρκοκρατίαν», μια πολύ σημαντική συμβολή της θρακιώτισσας συγγραφέα για τη νεότερη Θρακική Ιστορία.

Κάνοντας αυτή τη μικρή περιδιάβαση στα «Θρακικά» των πενήντα χρόνων ζωής, μπορούμε να διαπιστώσουμε — ίσως φάνηκαν κι όλας — μερικά αδύνατα σημεία σ' όλη την πορεία αυτή.

Δεν έχουμε σκοπό να επιμείνουμε στα αρνητικά, τώρα. Θα μιλήσουμε για τις αδύνατες πλευρές αφού αναφερθούμε και στο «Αρχείο της Θράκης».

Ας σταθούμε μόνο στη μεγάλη προσφορά των εργατών αυτών του θρακικού χώρου, των νοσταλγών της Χαμένης Πατρίδας και των Επιστημόνων της δεύτερης γενιάς. Και ας τονίσουμε την ανάγκη για βιβλιογραφία της Θράκης και Ευρετηριάση των «Θρακικών» και των άλλων Θρακικών περιοδικών, ώστε να γίνουν εργαλείο στην έρευνα των νεότερων θρακολόγων.

Θα έπρεπε ένας από τους στόχους των θρακικών συλλόγων ή του μελλοντικού και απαραίτητου Θρακολογικού Ινστιτούτου να γίνει η λεπτομερής και συστηματική καταγραφή και ταξινόμηση όλων των εργασιών που περιέχονται στα περιοδικά αυτά. Και κάτι ακόμη. Σε πολλά περιοδικά ειδικά, όπως η «Λαογραφία», «Αρχαιολογικό Δελτίο», «Αρχαιολογική Εφημερίς», «Balkan Studies», «Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου» υπάρχουν πολλές εργασίες για τη Θράκη. Θα έπρεπε και αυτές να συγκεντρωθούν, για να είναι πρόχειρες για τους ερευνητές. Αυτό πρέπει να το αναλάβει μια Εταιρία Θρακικών Μελετών ή το Θρακολογικό Ινστιτούτο.

3

Μετά την περιδιάβασή μας στο «Θρακικά» που εξέδιδε το Θρακικό Κέντρο, θα περάσουμε στο «Αρχείο του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού» που εξέδιδε η Εταιρεία Θρακικών Μελετών, από το 1934 ως το 1978. Γυρνώντας το βλέμμα μας στο Αρχείο και στην Εταιρεία αυτή, δεν μπορούμε παρά να εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στον Πολύδωρο Παπαχριστοδούλου, που τον αναφέραμε ήδη στην πρώτη συντακτική επιτροπή των «Θρακικών», ήταν μάλιστα (αυτό δεν το αναφέραμε) Διευθυντής Συντάξεως του περιοδικού.

Ο Στέφανος Ιωαννίδης, που μελέτησε το έργο του Παπαχριστοδούλου και έγραψε ένα κείμενο για το Αρχείο στο περιοδικό «Αρχαιολογία» (που πρόσφατα αφιέρωσε ένα τεύχος του στη Θράκη), σημειώνει:

«Φιλόδοξος όμως ὁ Π.Π., διαφώνησε μέ τά μέλη τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου πού εἶχαν τήν εὐθύνη τῆς ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ «Θρακικά» καί, ἔχοντας ἱδρύσει καί δικό του φορέα τήν *Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν, προχωρεῖ μετά πέντε χρόνια στήν ἔκδοση τοῦ «Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ καί Λαογραφικοῦ Θησαυροῦ»* μέ σκοπό, ὅπως διακυρύχνει στόν πρῶτο τόμο τοῦ 1934-1935, νά «ἐκπληρώσει τόν ὡραῖον ἐθνικόν σκοπόν, διά τόν ὁποῖον ἱδρύθησαν καί τά Θρακικά», ἤτοι τήν δημοσίευσιν σπουδαίου λαογραφικοῦ καί γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχοντας ἐπεξειργασμένου ἐπιστημονικῶς εἰς χεῖρας τοῦ κ. Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου, ἐκτός τοῦ καθημέραν συλλεγομένου καί ἀποθησαυρουμένου ὑπό τοῦ ἰδίου εἰς τό ἀρχεῖον του».

Και λίγο παρακάτω ο Στέφανος Ιωαννίδης πρατηρεί:

«Ὅπως προκύπτει ὅμως ἀπό τό προλογικό σημείωμα τοῦ πρώτου τόμου τοῦ «Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καί Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ» καί ὅπως φαίνεται ἀπό τούς τόμους πού ἐκδόθηκαν στή συνέχεια, τό περιοδικό αὐτό, κατεπίφαση ὄργανο τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν», πού ἰσόβιος Πρόεδρός της παρέμεινε ὁ Π.Π., ἔβγαινε σάν προσωπικό ὄργανο τοῦ ἐκδότη του καί μέ δική του εὐθύνη καί δικαιοδοσία γινόταν ἡ συγκέντρωση καί ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ».

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, που βέβαια ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, πρέπει να τονίσουμε ότι αυτό το περιοδικό στηρίχτηκε στη δύναμη και στη φλόγα του Πολύδωρου Παπαχριστοδούλου. Όσο ζούσε αυτός, ως το 1967, κυκλοφόρησαν 33 τόμοι του «Αρχείου του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού». Μετά το θάνατό του ο

τίτλος του περιοδικού συντέμνεται σε «Αρχείο Θράκης» και ως το 1978 κυκλοφόρησαν άλλοι 6 τόμοι.

Η πολύ σημαντική προσφορά των 39 τόμων του Αρχείου είναι δύσκολο να περιγραφεί. Πριν μπούμε σε λίγες λεπτομέρειες για το περιέχομενο των τόμων ανατρέχουμε σε ένα αφιέρωμα για τους Πρόσφυγες του «Οικονομικού Ταχυδρόμου» του 1973 όπου μιλώντας για τα προσφυγικά Σωματεία, συνεργάτες του περιοδικού αναφέρονται για την Εταιρεία Θρακικών Μελετών και ανάμεσα στα άλλα σημειώνουν:

«Μέχρι στιγμῆς ἔχουν ἐκδοθῆ 35 τόμοι ἀπό τούς ὁποίους διάφορες μελέτες καί ἄρθρα. Ἐκδίδονται σέ ἀνάτυπα πού στέλνονται δωρεάν σέ δήμους, κοινότητες, σχολεῖα καί βιβλιοθήκες ὅλης τῆς χώρας. Ἐπίσης ἔχει ἐκδώσει τό «Ἱστορικόν καί γεωγραφικόν Λεξικόν Θράκης», «Μουσικά κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν Θράκης». Οἱ «Παυλικιανοί». Ἡ Ἀκαδημία βράβευσε τό ἔργο τοῦ Ἀρχείου καί ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Χριστόφορος Β΄ τοῦ ἀπένειμε τόν Τίμιο Σταυρό τοῦ Ἀποστόλου Μάρκου. Διαλέξεις δίδονται σέ ὅλη τήν Β. Ελλάδα καί Ἀθήνα, ἐνῶ τελευταῖα ψηφίστηκε ἀπόφαση γιά τήν ἵδρυση στά Ἄβδηρα Ξάνθης, τοῦ «Διεθνοῦς Δημοκριτίου Ἱδρύματος» μέ σκοπό τήν περαιτέρω προβολή τῆς Ξάνθης καί τήν ἀνέγερση μεγάρου γιά διεθνῆ συνέδρια ἀτομικῶν ἐπιστημόνων. Ψυχή τῆς ὅλης δημιουργικῆς δραστηριότητας τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ἦταν ὁ Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου, πού ἀφιέρωσε ὅλη του τήν ζωή στήν ἀγαπημένη του πατρίδα, τή Θράκη».

Αυτά τα ανάτυπα που αναφέρει το κείμενο αυτό είναι και η μεγαλύτερη εκλαϊκευτική προσφορά της Εταιρίας. Γιατί πόσοι διαβάζουν τους μεγάλους τόμους ενός αρκετά επιστημονικά γραμμένου περιοδικού;

Αναφέρουμε μερικούς τίτλους ανατύπων από τόμους του Αρχείου και τους συγγραφείς τους: Ο Ελληνισμός της Θράκης από τις περιγραφές των περιηγητών (Π. Παπαχριστοδούλου), τα παιδικά τραγούδια του Γεώργιου Βιζυηνού, Η γλώσσα των Θρακών του Νικόλαου Ανδριώτη, Πνευματικές σχέσεις Ελλήνων και Βουλγάρων τον 19ο αιώνα του Δημητρίου Πετρόπουλου, Αρχαιολογικά και Λαογραφικά Θράκης του Γρηγορίου Ευθυμίου, Ήθη, Έθιμα και προλήψεις των Ελλήνων Βορειοθρακών του Βογαζλή, Η Θράκη του Βλάσιου Σκορδέλη, Η Αγία Σοφία του Κοσμά Μυρτίλου Αποστολίδη, Μια άγνωστη συλλογή του Γεωργίου Βιζυηνού του Πέτρου Μαρκάκη, Το Σουφλί και η ιστορία του του Δημήτρη Σεϊτανίδη, Η Γιορτή του Αγιόγιαννου του Παντελή Καβακόπουλου, Η Παιδεία στη Θράκη τον 18ο και 19ο αιώνα του Πολύδωρου Παπαχριστοδούλου, Θράκες αγωνισταί κατά την Επανάστασιν του 1821 του Κωνσταντίνου Διαμαντή, τα Αρχαία

Θρακικά Ἄβδηρα του Γεωργίου Ευθυμίου, Βιβλιογραφία Γεώργιου Βιζυηνού, ανέκδοτα ποιήματα από το χειρόγραφο «Λυρικά» της Κυριακής Μαμώνη, ο Ελληνισμός της Ανατολικής Θράκης του Μενέλαου Ζωτιάδη.

Από την ενδεικτική αυτή αναφορά μας νομίζουμε ότι φάνηκε το εύρος των κειμένων που αποθησαυρίστηκαν μέσα στο Αρχείο. Λαογραφία, Ιστορία, Αρχαιολογία, Λογοτεχνία, Γλωσσολογία — όλοι οι τομείς του θρακιώτικου πολιτισμού παρουσιάζονται μέσα στους 39 τόμους του Αρχείου. Ένα μικρό κείμενο της εταιρείας Θρακικών Μελετών δείχνει πως έβλεπε ο Παπαχριστοδούλου και οι συνεργάτες του την όλη προσπάθειά τους αυτή:

«Ἐργασίες πρωτότυπες, σύντομες, περιεκτικές, εὐχάριστα γραμμένες, τοῦ κύκλου τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν, ποὺ κυκλοφόρησαν τελευταίως, ἐκλαϊκεύουν μερικὰ ἀπὸ τὰ Θρακικὰ θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν Ἑταιρεία καί, γραμμένα ἀπὸ ἐπιστήμονες ποὺ ἐρευνοῦν τὴν ἱστορία τῆς Θράκης, ἀποτελοῦν ἱκανοποιητικὴ ἀπόδοση γιὰ τὸ 1953. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνο αὐτό. Ἡ ἐκτύπωση τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ τελευταία λέξις ἐπὶ τῶν θεμάτων, ἀλλὰ τὸ θεμέλιωμα τῆς ὅλης ἐργασίας καὶ ἡ βάσις γιὰ ἐπιστημονικώτερη καὶ εὐρύτερη ἀνάπτυξη. Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία σημειώνουμε ὅτι τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας εἶναι σημαντικὸ καὶ ἀξιόλογο. Πλουτίζεται ἡ Λαογραφία της, δυναμώνει ἡ Ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἐπεκτείνεται ἡ περιγραφὴ ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, καὶ οἱ κύκλοι τῶν θεμάτων εὑρύνονται καὶ προοιωνίζουν τὴν λύσιν πολλῶν προβλημάτων ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ θεμελιώσουν τὸ ἀληθινὸ ἱστορικὸ οἰκοδόμημα. Ἀλλὰ καὶ ἡ διαφώτισις τοῦ λαοῦ μας εἶναι ἕνας σκοπὸς τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρείας. Ὁ Κοραῆς εἶπεν ὅτι «τὰ ἐθνικὰ ζητήματα λύονται συνήθως μὲ τὴν Κοινὴ Γνώμη τῶν λαῶν». Αὐτὴ τὴν Κοινὴ Γνώμη τοῦ λαοῦ μας ἐπιδιώκει νὰ μορφώσῃ ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν μελετῶν μὲ τὰ δημοσιεύματά της.»

Απομονώνουμε μια φράση από το παραπάνω κείμενο, για να διατυπώσουμε μια θέση μας ευρύτερη: «η εκτύπωση των εργασιών αυτών δεν είναι η τελευταία λέξη για τα θέματα, αλλά το θεμέλιωμα της όλης εργασίας και η βάση για επιστημονικότερη και ευρύτερη ανάπτυξη». Μ' άλλα λόγια, εδώ θα βρεθεί η πρώτη ύλη για να γραφεί η Ιστορία της Θράκης και του Πολιτισμού της. Υπάρχει μια διαφορά ανάμεσα σε ένα επιστημονικά γραμμένο εκλαϊκευτικό έργο και σε ένα απλά εκλαϊκευτικό έργο στηριγμένο σε εμπειρική ή βιωματική επεξεργασία.

Χωρίς να είμαστε απόλυτοι, πάντως πιστεύουμε ότι δεν αρκεί το μεράκι ή το βίωμα, για να γράψεις σωστά, χρειάζεται και η επιστημονική

μεθοδική έρευνα. Δυστυχώς, δεν νομίζουμε ότι η Εταιρεία Θρακικών Μελετών ούτε και το Θρακικό κέντρο ίσως προχώρησαν σε επιστημονική καταγραφή και ανάλυση όλων των στοιχείων της Θράκης. Από τα παραπάνω εξαιρούνται βέβαια εργασίες νεότερων επιστημόνων, που παρουσίασαν τις εργασίες τους στα διάφορα Θρακικά Περιοδικά, και βέβαια και στο «Αρχείο της Θράκης».

Αναμφίβολα αποδίδουμε τις οφειλόμενες ευχαριστίες, γιατί οι πρωτεργάτες των θρακικών περιοδικών και συγκεκριμένα των «Θρακικών» και του «Αρχείου του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού», πραγματικά αποθησαύρισαν πολλά πράγματα που χάθηκαν μαζί με τις Χαμένες πατρίδες της Βόρειας και Ανατολικής Θράκης.

Μετά από πενήντα χρόνια ξεχωριστής παράλληλης πορείας τα δύο μεγάλα Θρακικά Σωματεία της Αθήνας εκδίδουν από κοινού τα «Θρακικά» από το 1978. Η νεότερη γενιά των ερευνητών της Θράκης θα πρέπει να περάσει το σύγχρονο πνεύμα του σύνθετου επιστημονικού δρόμου των επιστημών του ανθρώπου (ιστορίας, κοινωνιολογίας, ανθρωπολογίας, οικονομίας), για μια καινούρια πορεία των θρακολογικών ερευνών στη χώρα μας.

4

Τα «Θρακικά Χρονικά» είναι το μακροβιότερο περιοδικό που κυκλοφορεί στο χώρο της Θράκης. Από το 1960 που πρωτοκυκλοφόρησε ως το 1984 εκδόθηκαν 39 τεύχη, που από το 1972 είναι ογκώδεις τόμοι. Εκδότης και διευθυντής του είναι ο συγγραφέας Στέφανος Ιωαννίδης.

Η έκδοση του περιοδικού χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη καλύπτει την προδικτατορική εφταετία, τότε τα «Θρακικά Χρονικά» κυκλοφορούσαν ως τρίμηνη επιθεώρηση σε σχήμα 17×24 και με 64 σελίδες το κάθε τεύχος, κυκλοφόρησαν 28 τεύχη με 1600 σελίδες περίπου.

Με την επιβολή της δικτατορίας, σταματά η έκδοση του περιοδικού που ξανακυκλοφορεί στα 1972 σε νέο σχήμα μεγαλύτερο 21×29 και με περισσότερες σελίδες. Κυκλοφόρησαν από το 1972 έντεκα τόμοι με σύνολο σελίδων 1800 περίπου.

Για τα περιεχόμενα και τα ευρετήρια του περιοδικού υπάρχουν σχετικές δημοσιεύσεις μας στα «Θρακικά Χρονικά», που κυκλοφορούν και σε ξεχωριστό ανάτυπο. Θα μπορούσαμε να πούμε, δηλαδή, ότι έχουμε τη δυνατότητα για μια εποπτεία στην πορεία του περιοδικού.

Στα τεύχη 1-28 της προδικτατορικής περιόδου υπήρχε ο υπότιτλος «Έρευνα-Επιστήμη-Τέχνη», στόχος που πραγματοποιήθηκε. Ας ακούσουμε όμως τι έλεγε το Νοέμβριο 1960 στο πρώτο τεύχος ο Στέφανος Ιωαννίδης:

«Πλατειὲς καὶ ταυτόχρονα περιορισμένες οἱ ἐπιδιώξεις καὶ τὰ πλαίσια ποὺ μέσα σ' αὐτὰ τάσσουν προοπτική τους νὰ κινηθοῦν τά «ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ».

Οἱ ἐπιδιώξεις καὶ τὰ πλαίσια πλατειὰ γιατὶ σκοποῦν νὰ προβάλουν ἀπὸ τὶς σελίδες τους κάθε τομέα ζωῆς καὶ δραστηριότητος, κάθε πνευματικὴ μορφὴ καὶ ἔκφανση τοῦ ἀκραίου αὐτοῦ διαμερίσματος τῆς χώρας.

Κι' ἂν τὸ περιοδικὸ φιλοδοξεῖ νὰ μὴ ἀκολουθήσει κάπου τὰ καθιερωμένα, εἶναι τὸ σημεῖο τοῦτο ἀκριβῶς:

Δίπλα στὴν ἱστορικὴ μελέτη ἢ στὴ λαογραφικὴ ἐργασία, θἄχει τὴ θέση του καὶ τὸ ἄρθρο γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς περιοχῆς.

Στὴ μιὰ σελίδα ὑπάρχει ἕνα ποίημα ἢ ἕνα διήγημα;

Στὴν ἄλλη ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ βρεῖ κάτι γιὰ τὸν ἀθλητισμὸ ἢ τὰ προβλήματα τῆς νεολαίας, μιὰ καμπάνια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἰδέας τοῦ θεάτρου στὴν ἐπαρχία, μιὰ ἔρευνα γιὰ τὴ σύγχρονη ποίηση καὶ τὶς σχέσεις της μὲ τὸ κοινό, κάτι γιὰ τὴ μουσική

Πρόθεσή τους τὰ «ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» ἔχουν νὰ βγάλουν στὸ προσκήνιο καὶ ν' ἀξιοποιήσουν ὅλες τὶς Θρακικὲς δυνάμεις, ποὺ σ' αὐτὲς πρωταρχικὰ στηρίζονται.

Μὰ τὸ ἴδιο προσφιλεῖς καὶ οἱ συνεργάτες ἐκεῖνοι, ποὺ ἔστω κι' ἂν δὲν εἶναι Θρακιῶτες, μαζί μας, μέλημά τους θὰ ἔχουν τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τῆς Θράκης.

Νά, τὸ ἄλλο σκέλος τῆς ἀντινομίας ποὺ κατευθύνει τὶς προοπτικὲς τοῦ περιοδικοῦ.

Γίνεται ἡ προσπάθεια ὁ ἀγώνας μὲ ἐπιτυχία — τὸ σημειώνουν οἱ ευνοϊκὲς κριτικὲς — ὁμως οἱ δυσκολίες καὶ τα προβλήματα πολλά, ὄχι μόνο οἰκονομικά. Σημειώνει ὁ Στέφανος Ἰωαννίδης μετὰ δύο περίπου χρόνια, στα 1962:

«Εἶναι ὅμως μόνο τὸ θέμα τῶν συνδρομητῶν;

Τὴν συμπαράσταση τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Θράκης, ὅπως τὴν περιμέναμε κι' ὅπως ἔπρεπε νὰ τὴ βροῦμε, τὴ βρήκαμε;

«Βασιστεῖτε στὶς δυνάμεις σας. Στὶς δυνάμεις τῆς ἐπαρχίας», μᾶς λένε οἱ φίλοι μας. «Ἀφῆστε τοὺς Ἀλη-Πασάδες τοῦ κέντρου».

Ποῦ εἶναι ὅμως νἄρθουν ν' ἀγκαλιάσουν τὸ περιοδικό μας, νὰ συνεργασθοῦν μαζί του, οἱ δυνάμεις αὐτὲς τῆς ἐπαρχίας;

Δὲν ὑπάρχουν;

Ὑπάρχουν, ἀναμφισβήτητα, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἀγωνιζόμαστε νὰ κάνουμε συνείδηση σ' ὅλους καὶ μὲ τὴν ἔρευνα ποὺ ἀνοίξαμε, αὐτὸ δὲν ἔχουν

συνειδητοποιήσει. Ότι δηλαδή μόνοι τους οι πνευματικοί άνθρωποι της έπαρχίας, έχουν ύποχρέωση ν' ανορθώνουν την έπαρχία. Κι' όταν μιλούμε γιά πνευματικούς άνθρώπους δέν έννοούμε μόνο τούς λογοτεχνίζοντες. Μέσα σ' αύτούς περιλαμβάνουμε τούς έπιστήμονες, τούς διανοούμενους γενικά, τούς άσχολούμενους μέ τά κοινά.

Γι' αύτό καί τά «Θρακικά Χρονικά» άπό τήν άρχή άκόμα έδοσαν μιά εύρύτητα στήν ύλη τους. Άπό τή λογοτεχνία καί τή φιλολογία μέχρι τήν ίστορική έρευνα καί τήν οίκονομική μελέτη. Έτσι, ώστε νά μπορέσει νά γίνει βήμα καί τών οίκονομολόγων καί τών νομικών καί τών άσχολουμένων μέ τά εύρύτερα προβλήματα. Καί αύτή θά είταν ή ίδιαίτερη φυσιογνωμία τού περιοδικού.

Όμως νά! θαρρείς ότι στείρες είναι οί πηγές».

Δε χρειάζεται να συνεχίσουμε για την αγωνία και τον αγώνα που χρειάστηκε, για να βγουν ένα-ένα όλα τα τεύχη του περιοδικού. Αναφερόμαστε στην πρώτη περίοδο. Ανασκαλεύοντας τα τεύχη αυτά, τα πρώτα 28 των 1600 σελίδων, βρίσκουμε ορισμένους ταχτικούς συνεργάτες, όπως Δημήτρη Δανδαλίδη, Αντώνιου Κλαουδάτου Μητροπολίτη Ξάνθης, Κώστα Θρακιώτη, Θανάση Καρακατσάνη, Ράλλη Κοψίδη, Νίκο Ματσούκα, Σοφίας Κλήμη-Παναγιωτοπούλου, Μαρίας Κολοζώφ-Μαρκίδη, Παναγιώτη Παπαευαγγέλου, Γιώργου Πλατάρη, Άγγελου Ποιμενίδη, Αντώνη Ρωσσίδη, Κατίνας Βέικου-Σεραμέτη και πολλών άλλων.

Ιδιαίτερα αναφέρουμε τις εργασίες για τα Άβδηρα και τονίζουμε τον αγώνα του περιοδικού για τις ανασκαφές και την αξιοποίηση της πατρίδας του Δημόκριτου. Ακόμη τα αφιερώματα για τον Κωνσταντίνο Καβάφη και το Γεώργιο Βιζυηνό. Πολλές εργασίες βγήκαν και σε ανάτυπα. Αναφέρουμε ενδεικτικά τις λαογραφικές μελέτες του Κώστα Θρακιώτη, τις φιλοσοφικές δοκιμές του Νίκου Ματσούκα, τις γλωσσικές και λαογραφικές εργασίες της Κατίνας Βέικου-Σεραμέτη. Από τις διάφορες έρευνες αναφέρουμε τη σχετική με τις ευθύνες του πνευματικού ανθρώπου, και εκείνη που αναφερόταν στο άγχος των ανθρώπων της επαρχίας. Πρέπει να σημειώσουμε την εικαστική-αισθητική συμβολή στην όλη εμφάνιση του περιοδικού από το γλύπτη και ζωγράφο της Ξάνθης Χρήστο Παυλίδη.

Ας περάσουμε, τώρα, στη δεύτερη περίοδο του περιοδικού, που αρχίζει με το τεύχος 29 στα 1972. Με βάση τα στατιστικά και άλλα στοιχεία ανάλυσης μπορούμε να περιγράψουμε καλύτερα το περιεχόμενο του περιοδικού, στην περίοδο αυτή.

Πάνω από 100 συνεργάτες βοήθησαν στην παρουσίαση του περιοδικού στα δώδεκα χρόνια 1972-1984, κυρίως Θρακιώτες. Η κατανομή της ύλης:

40% Ιστορία-Αρχαιολογία-Λαογραφία Θράκης
20% Φιλολογία-Θεωρητικές Επιστήμες
10% Προβλήματα Ξάνθης-Επαρχίας (Οικονομικά και Πολιτιστικά).
20% Λογοτεχνία-Θέατρο-βιβλίο
10% Σχόλια-Απόψεις.

Νομίζουμε ότι δικαιολογείται απόλυτα ο νέος υπότιτλος του περιοδικού: Αρχαιολογία-Ιστορία-Λαογραφία-Έρευνες σε σύγχρονα θέματα-Δοκίμια-Ποίηση.

Μέσα από τις σελίδες, στους τελευταίους ιδιαίτερα τόμους φωτίζοντας όλα τα προβλήματα της περιοχής οικολογικά-ανάπτυξης-πολεοδομικά-θέματα ορυκτού πλούτου-χωροταξίας-τουρισμού.

Αν θα θέλαμε να ερμηνεύσουμε αυτή την πλευρά του περιοδικού θα αναφέραμε δύο στοιχεία: το πρώτο είναι η ενεργότερη παρουσία στα τελευταία χρόνια της Πανεπιστημιακής Κοινότητας — του Πολυτεχνείου Ξάνθης — στα τοπικά προβλήματα της περιοχής. Το δεύτερο είναι ότι ένα τοπικό περιοδικό δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στο παρελθόν αλλά πρέπει να προσβλέπει και στο μέλλον. Αυτό επιχειρεί και ως ένα μεγάλο βαθμό υλοποιεί ο Στέφανος Ιωαννίδης ως εκδότης και Διευθυντής των «Θρακικών Χρονικών», στα οποία, ας σημειώσουμε, έχουμε τη φιλολογική επιμέλεια από το 1973. Από την ύλη του περιοδικού που αναφέρεται στη Θράκη, σημειώνουμε ενδεικτικά στο τεύχος 29 το κείμενο του Γιώργου Μπακαλάκη για τη Μεσημβρία, του Δημήτρη Λαζαρίδη για τα Άβδηρα, από το 30 της Κατίνας Βέικου-Σεραμέτη για τους Επιβάτες, από το 31 αναφέρουμε τη σύνθεση του Στέφανου Ιωαννίδη για την Εκπαιδευτική Ιστορία της Ξάνθης, και το αφιέρωμα στην πνευματική Κύπρο.

Στο 32 από τον Πάντο Πάντο την Ιστορική Τοπογραφία του Νομού Ξάνθης και την εργασία του Επαμεινώνδα Τεκτονίδη για το Καβακλί της Ανατολικής Ρωμιλίας. Σημαντικότατη είναι η εργασία του Στέφανου Ιωαννίδη για την περίοδο της Διασυμμαχικής Κατοχής 1919-1920 που περιέχεται στον τόμο 33. Αφιέρωμα στην ανάπτυξη της Ξάνθης περιέχει ο τόμος 34, αλλά και άλλες θρακολογικές έρευνες, θέματα που επανέρχονται και στους επόμενους τόμους. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συνεργασία του Samuel Band-Bovy για δύο θρακιώτικα τραγούδια (στον τόμο 35) και του Vladimir Georgiev για την παρούσα θέση της Θρακολογίας, στον ίδιο τόμο. Θέματα Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Λαογραφίας από ειδικούς επιστήμονες καλύπτουν, όπως αναφέραμε ήδη, το 40% περίπου της ύλης.

Αναμφίβολα τα «Θρακικά Χρονικά» είναι το πιο ολοκληρωμένο διαμορφωμένο συλλογικό εργαλείο για τη μελέτη της Θράκης σήμερα. Η διαφορά του από τα άλλα θρακικά περιοδικά που αναφέραμε, τα «Θρακικά» και το «Αρχείο Θράκης», είναι η σύγχρονη εξελισσόμενη ματιά στα

θέματα της Θράκης. Το περιοδικό είναι προσηλωμένο όχι μόνο στο παρελθόν αλλά και στο παρόν και στο μέλλον της Θράκης.

5

Θρακικά Σωματεία στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, μα και σ' όλες τις περιοχές που εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από τη Βόρεια ή την Ανατολική Θράκη, υπάρχουν πολλά. Μετά το τέλος του πολέμου και του εμφύλιου πολλοί Θρακιώτες κατεβαίνουν στο Κέντρο από τη Δυτική Θράκη, έτσι ενισχύονται οι υπάρχοντες σύλλογοι ή δημιουργούνται καινούριοι. Αυτοί κατά καιρούς εκδίδουν δελτία, εφημερίδες ή άλλα έντυπα.

Αναφέρουμε στην Αθήνα το σύλλογο ο «Ελλήσποντος» που ιδρύθηκε το 1950, το «Θρακικό Φοίνικα», την «Ένωση Ελλήνων Ανατολικής Ρωμυλίας», το Σύλλογο Κομοτηναίων, το Σύλλογο Ξανθιωτών και την «Ένωση καταγομένων από το νομό Έβρου», (1962) που εκδίδει τα τελευταία χρόνια την εφημερίδα «Παλμός του Έβρου», όπου η πρόεδρος της Ένωσης θρακιώτισσα λογοτέχνιδα Δέσπω Καρούσου δημοσίευσε πολλά διηγήματα, ποιήματα, άρθρα της, το ίδιο και άλλοι εβρήτες λόγιοι. Το 1969 στην Αθήνα επίσης δημιουργήθηκε ο «Σύνδεσμος Νέων Θρακών Επιστημόνων». Όργανο του Συνδέσμου αυτού με εκδότη το Χάρη Μανανά είναι το βραχύβιο περιοδικό «Θρακικά θέματα», που κυκλοφόρησε το 1973-1974 με καμιά δεκαριά τεύχη. Όπως σημείωνε η Σύνταξη «Τα «Θρακικά Θέματα» ...απλά και απέριττα επιδιώκουν την πρόοδο και προκοπή της Θράκης». Με μικρές μελέτες προσπαθούν να προσεγγίσουν μεγάλα θέματα. Συναντούμε συνεργασίες της Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, του Γιώργου Μαμέλη, του Θεοδωρίδη Τριαντάφυλλου, στο τεύχος 10 του 1974 μια ενδιαφέρουσα δουλειά για το θρακιώτη ποιητή Ιωσήφ Ραυτόπουλο του Α. Μαυριώτη. Λίγα χρόνια μετά, γύρω στο 1979, έχουμε λίγα τεύχη από τη «Θρακική Εστία» ένα περιοδικό που εκδίδεται στην Αλεξανδρούπολη, με στόχους παραπλήσιους με τα «Θρακικά θέματα». Ανάμεσα στους συνεργάτες αναφέρονται ο Νίκος Δημητρακόπουλος (Ρένος Θρακιώτης), Σοφία Κλήμη-Παναγιωτοπούλου, Δέσπω Καρούσου, Φοίβος Μάλαμας, Καλλιόπη Παθανάση-Μουσιοπούλου, Θαλής Ρητορίδης και άλλοι. Σταμάτησε στα πρώτα τεύχη.

Στον Έβρο δεν έχουμε κανένα μακρόβιο περιοδικό, αλλά παρατηρείται το φαινόμενο να έχουμε πιο ολοκληρωμένες εφημερίδες, και στην Αλεξανδρούπολη, στο Σουφλί (και ίσως και αλλού), που περιέχουν τακτικά λογοτεχνική, λαογραφική και ιστορική ύλη.

Και στη Θεσσαλονίκη έχουμε δραστήριους Θρακικούς Συλλόγους και Ξανθιωτών και Κομοτηναίων. Ιδιαίτερα όμως αναφέραμε τη «Θρακική Εστία» Θεσσαλονίκης που ιδρύθηκε στα 1950. Τα τελευταία χρόνια με πρόεδρο τον Άγγελο Γερμίδη εκδίδει το Ημερολόγιο-Λεύκωμά της. Ο πρώτος τόμος κυκλοφόρησε το 1981, ο δεύτερος το 1982 και ο τρίτος το 1984. Είναι χωρισμένο κατά μήνες και περιέχει μαζί με το ημερολόγιο του μήνα μικρές ιστορικές και λαογραφικές εργασίες, καθώς και ποίηση. Βασικοί συνεργάτες είναι ο Σπύρος Ζεχερλής, και ο Άγγελος Γερμίδης.

*

Το 1980 κυκλορόφησε από το Μορφωτικό Όμιλο Κομοτηνής, η «Θρακική Επετηρίδα», ένα ολοκληρωμένο από την πρώτη στιγμή εργαλείο για τη Θράκη. Γράφει ο πρόλογος:

«Ὁ Μορφωτικὸς Ὅμιλος Κομοτηνῆς θεώρησε ἀπαραίτητο νὰ συμπληρώσει τὴν διαστηριότητά του στὸν πολιτιστικὸ τομέα μὲ τὴν ἔκδοση ἑνὸς ἐτήσιου περιοδικοῦ συγγράμματος. Ὁ προγραμματισμὸς καὶ ἡ σχετικὴ ἀπόφαση χρονολογοῦνται ἀπὸ ἀρκετὸ καιρό, φέτος ὅμως μόνον ξεπεράσθηκαν οἱ δυσχέρειες ποὺ ὑπῆρχαν καὶ κατέστη δυνατὴ ἡ ὑλοποίηση τῆς ἀποφάσεως μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ πρώτου τόμου τῆς «Θρακικῆς Ἐπετηρίδας».

Στόχος τῆς ἐκδόσεως, ἀπόλυτα συνταιριασμένος μὲ τὶς μέχρι σήμερα ἐπιδιώξεις τοῦ Ὁμίλου, εἶναι νὰ προσφέρει τὴν δυνατότητα δημοσιεύσεως καὶ προβολῆς ἀξιολόγων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν σχετικῶν μὲ τὴ Θράκη, παρουσίασεως τῶν δραστηριοτήτων ποὺ ἀναπτύσσονται σ' αὐτήν, τῶν προβλημάτων της, καθὼς καὶ τῶν ἀπόψεων καὶ θέσεων τοῦ Ὁμίλου πάνω στὰ καυτὰ θέματα τοῦ τόπου μας. Γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν στόχων αὐτῶν στοὺς τόμους τῆς «Θρακικῆς Ἐπετηρίδας» θὰ δημοσιεύονται μελέτες καὶ ἄρθρα ποὺ θὰ ἀναφέρονται στὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης, δηλαδὴ κείμενα ἱστορικά, λαογραφικά, ἀρχαιολογικά, κοινωνιολογικά, οἰκονομικὰ καὶ λοιπά. Ἐπίσης θὰ ὑπάρχουν λογοτεχνικὲς σελίδες ἀφιερωμένες στὴν παρουσίαση τοῦ ἔργου τῶν Θρακῶν λογοτεχνῶν, σελίδες χρονικῶν γιὰ τὴν καταγραφὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς κινήσεως τῆς Θράκης καὶ βιβλιογραφικὲς σελίδες γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου ποὺ ἀφορᾶ στὸν τόπο μας.

Ἡ ἰδέα δὲν εἶναι καινούργια· περιγράφεται ἄριστα στὸ εἰσαγωγικὸ κείμενο τοῦ πρώτου τόμου τῆς «Θρακικῆς Ἐπετηρίδος» ποὺ ἐξέδωσε ἡ «Ἐν Ἀθήναις Θρακικὴ Ἀδελφότης» τὸ 1897».

Τον άλλο χρόνο μάλιστα, ο Μορφωτικός Όμιλος Κομοτηνής, συνιστώντας «Κέντρο Θρακικών Μελετών» ως αυτοτελές τμήμα του Ομίλου, καθιστά τη «Θρακική Επετηρίδα» όργανο του Κέντρου. Μέσα στους στόχους του είναι, ανάμεσα στα πολλά και φιλόδοξα, να εκδώσει και ένα ξενόγλωσσο περιοδικό δημοσίευμα.

Ως τώρα κυκλοφόρησαν τέσσερις τόμοι της «Θρακικής Επετηρίδας», με σύνολο σελίδων 1.800 περίπου, οι τόμοι είναι ογκώδεις και περιέχουν κατά κανόνα μεγάλες εργασίες, επιστημονικές.

Ας δούμε λίγο τον κάθε τόμο χωριστά.

Στον πρώτο τόμο του 1980 ξεχωρίσαμε τις εργασίες του Αντώνη Ρωσσίδη για την απελευθέρωση της Θράκης, του Δημήτρη Δελιβάνη για την Οικονομία της Δυτικής Θράκης μετά το 1920, της Σοφίας Κλήμη-Παναγιωτοπούλου για τα Καβείρια Μυστήρια, του Θόδωρου Θωμόπουλου για το λαϊκό θεσμό της αυτοδιοίκησης στη Μαρώνεια, του Μανόλη Αναγνωστίδη για την Αναπαλαίωση του κτηρίου όπου στεγάζεται το Λαογραφικό Μουσείο Κομοτηνής, του Άρη Μανούδη για την αναγκαιότητα αυτοκινητοδρόμου στη Θράκη. Ο τόμος επίσης περιέχει λογοτεχνικές σελίδες και βιβλιογραφικά στοιχεία.

Ο δεύτερος τόμος του 1981 έχει την ίδια πλατύτητα και ενδιαφέρον. Ξεχωρίζουμε την εργασία της Καλ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου για την παλιννόστηση των προσφύγων στη Θράκη, του Δαμιανού Σταθάκη για την εκβιομηχάνιση και τα περιβαλλοντολογικά προβλήματα της Θράκης, του Μόσχου Κούκου για τους αγώνες των Θρακών το 1821, της Μαρίας Κολοζώφ-Μαρκίδη για έθιμα από το Καβακλή, της Σοφίας Κλήμη-Παναγιωτοπούλου για τον Χ΄΄ Αντώνη και τη Δόμνα Βισβίζη, του Διαμαντή Τριαντάφυλλου για Επιτύμβια επιγράμματα νεότερων χρόνων από το χώρο της Θράκης.

Στον τρίτο τόμο του 1982 έχουμε εργασίες για λαογραφία, διπλωματική ιστορία, βιομηχανία, κοινωνιολογική έρευνα για τα παραδοσιακά επαγγέλματα στη Θράκη, τα δάση της Θράκης. Ιδιαίτερα αναφέρουμε την εργασία του Θανάση Μουσόπουλου «Συνοπτική Ιστορία Θρακικής Λογοτεχνίας» που βγήκε και σε ανάτυπο, όπως οι περισσότερες από τις εργασίες της «Θρακικής Επετηρίδας».

Ο τέταρτος τόμος του 1983 (που κυκλοφόρησε κάπως καθυστερημένα), έχει μια αρτιότητα αξιέπαινη. Όλες οι εργασίες έχουν κάτι καινούριο να πουν, κάτι να προσθέσουν στο συγκεκριμένο θέμα.

Πάλι, επιλέγοντας, αναφέρουμε την εργασία του Αντώνη Λιάπη «Οι Πομάκοι μέσα στο χρόνο», της Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου «Αγώνες του Χαρισίου Βαμβακά στη Θράκη», της Σοφίας Κλήμη-Παναγιωτοπούλου, «Η σάτιρα στο Θρακιώτικο Τραγούδι, του Στέφανου

Ιωαννίδη «Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου — ο ζωγράφος της θρακικής ζωής», του Μίλτη Παρασκευαΐδη, «Η παραδοσιακή Σαμοθράκη», του Βασίλειου Κοντοβά, «Βιβλιογράφοι από τη Θράκη», Πέτρου Γεωργαντζή, «Πτυχές της Εκκλησιαστικής Ιστορίας της Θράκης κατά το 1821», του Διαμαντή Τριαντάφυλλου «Συμμαχία Ρωμαίων και Μαρωνιτών».

*

Κλείνοντας την αναφορά μας στα Θρακικά περιοδικά, μπορούμε να επαναλάβουμε αυτό που είπαμε στην αρχή, ότι, δηλαδή, «πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζουν για τον ερευνητή της Λαογραφίας, της Ιστορίας, του Πολιτισμού, γενικά, της Θράκης, τα περιοδικά και τα άλλα έντυπα που κυκλοφόρησαν στο χώρο της Θράκης ή στις πόλεις όπου κατά καιρούς συγκεντρώθηκαν θρακιώτες πρόσφυγες από τις χαμένες πατρίδες. Να προσθέσουμε όμως, ότι είναι ανάγκη να συγκεντρωθούν, να βιβλιογραφηθούν και να αξιολογηθούν, για να γίνουν πραγματικά όργανο για την επιστημονική γνώση του χώρου της Θράκης.

Ξάνθη, Δεκέμβριος 1984

ΚΩΣΤΑ ΚΑΤΣΙΜΙΓΑ

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΡΟΔΟΠΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αφορμή για να γραφεί το πόνημα αυτό δόθηκε από μια μελέτη του Υπουργείου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος, που είχε σαν θέμα την «αναγνώριση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας των οικισμών του Ν. Ροδόπης» και ανατέθηκε από το Νομαρχιακό Συμβούλιο Ροδόπης σε μία μελετητική ομάδα, στην οποία, εκτός από τον γράφοντα συμμετείχαν οι αρχιτέκτονες κ.κ. Μανόλης Αναγνωστίδης, Χρήστος Ασπρογέρακας, Κώστας Καλούδης και Γιάννης Πασσόπουλος, ο γεωπόνος κ. Απόστολος Τάσσος και ο γεωλόγος κ. Αντώνης Παπαδόπουλος.

Η μελέτη αφορούσε όλους τους οικισμούς του Ν. Ροδόπης που αναφέρονταν στο δελτίο απογραφής της ΕΣΥΕ του έτους 1981, εκτός από την Κομοτηνή, τις Σάπες, την Γρατινή, τον Ίασμο και την Ξυλαγανή, οικισμοί για τους οποίους αντίστοιχη εργασία έγινε στα πλαίσια άλλων μελετών του ΥΧΟΠ, για την Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης 82-84.

Η μελέτη περιλάμβανε επιτόπια μετάβαση σ' όλους τους οικισμούς, φωτογραφίσεις, διερεύνηση του αρχιτεκτονικού ύφους, των κατασκευαστικών λεπτομεριών με την χρήση εντόπιων οικοδομικών υλικών, καθώς και του πολεοδομικού ιστού και την εν γένει χωροταξική τους οργάνωση.

Η ομάδα μας πέρα από τις υποχρεώσεις της που προέκυπταν από την υπογραφείσα σύμβαση, προχώρησε και σε μια ιστορική και ανθρωπολογική έρευνα της περιοχής, εργασία που κρίθηκε απαραίτητη για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αρχιτεκτονική φυσιογνωμία των οικισμών κάθε τόπου είναι

απόλυτα συνδεδεμένη με την ιστορία του, το φυσικό περιβάλλον και την γεωγραφική θέση.

Ο Νομός Ροδόπης έχει μια μοναδική, μπορούμε να πούμε, ιδιομορφία, σε σχέση με άλλους Νομούς της Ελλάδας, γιατί συγκεντρώνει πληθυσμιακά στοιχεία διάφορα μεταξύ τους, που ωστόσο συνυπάρχουν αρμονικά στον ίδιο χώρο.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ξεφυλλίζοντας την ιστορία, βρίσκουμε ότι στην περιοχή αυτή τα αρχαϊκά χρόνια κατοικούσαν διάφορα θρακικά φύλα, όπως οι Κίκονες οι Δίοι, οι Οδρύσαι, οι Αγριάνες κ.α. Αργότερα τα παράλια δέχτηκαν κύματα Ελλήνων αποίκων, οι οποίοι απώθησαν τους Θράκες στην ενδοχώρα και ίδρυσαν αποικίες. Τέτοιες ελληνικές αποικίες ήταν, στην περιοχή του σημερινού Ν. Ροδόπης η Μαρώνεια και η Στρύμη (στην σημερινή Μολυβωτή).

Στους Αλεξανδρινούς χρόνους η περιοχή κατοικήθηκε και από Μακεδόνες και δεν είναι λίγα τα στοιχεία που βρίσκει συνεχώς η αρχαιολογική σκαπάνη[1].

Στα Βυζαντινά χρόνια η περιοχή γνώρισε μεγάλες δόξες. Εκτός από το γνωστό Θεοδοσιανό πόλισμα στην Κομοτηνή, στην πεδινή Ροδόπη συναντάμε τις Βυζαντινές πόλεις Μαξιμιανούπολη, Αναστασιούπολη, και διάσπαρτους άλλους Βυζαντινούς οικισμούς, και λείψανα εκκλησιών. Στην ορεινή Ροδόπη και συγκεκριμένα στο όρος Παπίκιο, που ορίζεται περίπου ανάμεσα στους ποταμούς Κομψάτο (Πολυάνθου) και Ασπρόρεμα (Συμβόλων), πρόσφατες ανασκαφικές έρευνες αποδεικνύουν την ύπαρξη πολύ αξιόλογου μοναστικού κέντρου[2].

Επίσης υπάρχουν μαρτυρίες για βυζαντινά ευρήματα στα ορεινά χωριά του Πολυάνθου Κρυστάλλη, Πόα, στη Μελίταινα της κοινότητας Ιάσμου στην Κερασιά της κοινότητας Σώστου, στην Εσοχή της κοινότητας Φιλύρας κ.α.[3]. Ένα έμπειρο μάτι διακρίνει ότι η παραπάνω περιοχή έχει κατοικηθεί στους περασμένους αιώνες και υπάρχουν διάσπαρτα ευρήματα κεραμικής σχεδόν παντού.

Η περιοχή της Ροδόπης κατακτήθηκε από τους Τούρκους πριν την πτώση της Κων/πολης στα μέσα του 14ου αι. από τον στρατηγό Γαζή

1. Πρόσφατη ανασκαφή σε Μακεδονικό τάφο στο χωριό Σύμβολα από την αρχαιολόγο κ. Ηλέκτρα Αναγνωστοπούλου.
2. Θανάση Παπαζώτου, «Προανασκαφικές έρευνες στο Παπίκιον όρος».
3. Παναγιώτη Φωτέα, «Οι Πομάκοι και το Βυζάντιο».

Εβρενός Πασά και παρέμεινε τουρκική μέχρι το 1878 οπότε καταλήφθηκε από τους Ρώσους (Β΄ Ρωσσοτουρκικός πόλεμος) και δόθηκε στην Βουλγαρία, η οποία παρέμεινε «φόρου υποτελής» στον Σουλτάνο, (Συνθήκες Αγίου Στεφάνου και Βερολίνου), αλλά μόνο για λίγο γιατί σύντομα ξαναγίνεται τουρκική, ενώ η μεταξύ Ροδόπης και Αίνου περιοχή έγινε αυτόνομη επαρχία με συμμετοχή στη διοίκηση της Ελλάδας, της Ρωσσίας και της Τουρκίας (Ανατολική Ρουμελία).

Μετά τον Ιο Βαλκανικό πόλεμο (1912-13) η Δυτική Θράκη παραχωρήθηκε στους Βουλγάρους (Συνθήκες Λονδίνου και Βουκουρεστίου), ενώ με τις συνθήκες του Νεϊγύ (1919), των Σεβρών (1920) και της Λωζάνης (1923) διαμορφώθηκε το σημερινό εδαφικό καθεστώς. Ουσιαστικά όμως η περιοχή είναι υπό ελληνική διοίκηση από τις 14 Μαΐου του 1920. Το 1922, μετά την Μικρασιατική καταστροφή η περιοχή του Ν. Ροδόπης δέχτηκε μεγάλο αριθμό προσφύγων από την Ανατ. Θράκη, την Μικρά Ασία και τον Πόντο, ενώ το 1924 και το 1925 δέχτηκε ελληνικό πληθυσμό από την Ανατολική Ρωμυλία, ύστερα από ανταλλαγές.

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Χρήσιμο θα είναι να δούμε την σύνθεση και τα χαρακτηριστικά των πληθυσμών του Νομού Ροδόπης και τις κατά καιρούς μετακινήσεις τους.

Στην ορεινή Ροδόπη όπως αναφέραμε κατοικούσαν, από τότε που έχουμε πληροφορίες, γηγενή θρακικά φύλλα, οι Αγριάνες. Σήμερα στην ίδια περιοχή κατοικούν ορεσίβειοι μουσουλμάνοι, επωνομαζόμενοι Πομάκοι, οι οποίοι ομιλούν δική τους γλώσσα που είναι μίγμα βουλγαρικής, ελληνικής και λιγώτερο τουρκικής. Για τους Πομάκους έχουν γίνει αλλεπάλληλες μελέτες και έρευνες, αλλά πιστεύουμε ότι είναι ελλειπείς και αποκλίνουσες από την επιστημονική αλήθεια, διότι κατά κανόνα βασικό κίνητρό τους ήταν η κατά περίπτωση απόδειξη της ελληνικής, βουλγαρικής, η τουρκικής καταγωγής τους.

Η σημαντικότερη μέχρι σήμερα ανθρωπολογική έρευνα που έγινε από τον 'Αρη Πουλιανό[4] δεν ασχολήθηκε ειδικά με τους Πομάκους, αν και αναφέρει ότι οι σλαβόφωνοι και ρωμανόφωνοι των βορείων περιοχών της Ελλάδας είναι πολύ πιο συγγενικοί ανθρωπολογικά με τους 'Έλληνες αυτών των περιοχών. Τελευταία αιματολογική έρευνα (1971) του γιατρού Ν. Ι Ξυροτύρη[5] απέδειξε ότι: α) οι Πομάκοι αποτελούν φυλετικά ενιαίο,

4. 'Αρη Πουλιανού, «Η καταγωγή των Ελλήνων», σελ. 181.

5. Παύλου Χιδίρογλου, «Οι 'Έλληνες Πομάκοι και η σχέση τους με την Τουρκία», σελ. 11.

απομονωμένο πληθυσμό που υπέστη ελαφρότατη επίδραση από φυλές μογγολικής προέλευσης, β) υπάρχει αιματολογική συγγένεια των σημερινών Πομάκων με τους Έλληνες που φθάνει σε ποσοστό 50-70%.

Χωρίς να εμπλακούμε σε ισχυρισμούς, επιχειρηματολογίες και ιστορικούς διαξιφισμούς, θα περιοριστούμε σε μη επιδεχόμενα αμφισβήτηση ιστορικά στοιχεία και σε σημερινές μαρτυρίες για το θέμα αυτό.

Ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου[6] αναφέρει, επικαλούμενος και την βουλγαρική ιστορία του Jirecek-Slavtschew, ότι οι Πομάκοι εξισλαμίσθηκαν ομαδικά στην περίοδο (1656-1661), επί Μωάμεθ Δ΄ και μητροπολίτη Φιλιππουπόλεως του Γαβριήλ, οπότε και κατεδαφίστηκαν 218 εκκλησίες και 336 περεκκλήσια. Το στοιχείο αυτό πρέπει να θεωρηθεί ακριβές, διότι, όπως γράφτηκε και πιο πάνω, η ορεινή Ροδόπη είναι γεμάτη από λείψανα εκκλησιών, χριστιανικών νεκροταφίων και αντικειμένων (Κερασιά, Μελίταινα, Πόα, Γενετή, Εσοχή, Μοναστήρι, Κρυστάλλη). Οι κάτοικοι στην πλειοψηφία τους ήταν Πομάκοι άρα χρησιμοποιούσαν οι ίδιοι τους ναούς πριν αλλαξοπιστήσουν.

Άλλες μαρτυρίες αναφέρουν οι Παν. Φωτέας[7] και Αντώνης Λιάπης[8]: «Στον Κέχρο συναντάμε την τουρκική ονομασία Μερκόζ που σημαίνει Καρυδιά (Κοζ) της Μαρίας (Μερ-Παναγία). Κατά την παράδοση υπήρχε καρυδιά απ' όπου ανάβλυζε αγίασμα. Τοπική παράδοση του οικισμού Κέρντεμε (σήμερα Κάρδαμος) δέχεται σαν ιδρυτή κάποιον τυφλό (Κιόρ) Δήμο (Ντεμέ).

Η τουρκική ονομασία του οικισμού Νυμφαία είναι Γιάνκιοϊ (χωριό του Γιάννη). Στην Κοινότητα Ωραίου της Ξάνθης υπάρχουν οικισμοί με την ονομασία «Τεοτόκα» και «Σταματέσκο», χριστιανικά κατάλοιπα σλαβόφωνων πληθυσμών.

Σήμερα οι Πομάκοι είναι φανατικοί μουσουλμάνοι και ελέγχονται σχεδόν απόλυτα από τους ιμάμηδες των χωριών τους.

Στον Νομό Ροδόπης με δική μας επιλογή ξεχωρίζουμε τους Πομάκους σε τέσσερις ομάδες: στους Πομάκους του Κέχρου, της Οργάνης, του Κάλχα και του Ιάσμου. Οι Πομάκοι του Κέχρου ζουν σε 12 οικισμούς, σημαντικότεροι των οποίων είναι η Χλόη, ο Κέχρος, ο Μικρός Κέχρος και ο Κάμπος. Ο πληθυσμός των χωριών αυτών παραμένει σχετικά σταθερός σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών της ΕΣΥΕ.

Οι Πομάκοι της Οργάνης ζουν κυρίως στα χωριά Κάτω Βυρσίνη,

6. Πολύδ. Παπαχριστοδούλου, «Οι Πομάκοι», σελίς 14.
7. Παναγιώτη Φωτέα, «Οι Πομάκοι της Δυτικής Θράκης», σελ. 7.
8. Αντώνη Λιάπη, «Οι Πομάκοι μέσα στον Χρόνο», σελ. 21, 22, 23.

Μυρτίσκη, Σμιγάδα, Κύμη, Ραγάδα, Εσοχή, Άνω Βυρσίνη, Κόβαλο και Κάρδαμο.

Ο πληθυσμός είναι σταθερός και ελαφρώς φθίνων. Οι Πομάκοι του Κάλχα κατοικούν στα χωριά Σαρακηνή, Μεγάλη Άδα και Μύτικα. Από αυτά μικρή πληθυσμιακή κάμψη παρουσιάζει η Σαρακηνή, ενώ ο Μύτικας και η Μεγάλη Άδα εγκαταλείπονται συνεχώς. Η Νυμφαία αποτελεί ιδιόμορφη περίπτωση, διότι η πλειοψηφία των κατοίκων της αρνείται την Πομακική καταγωγή της. Στην ίδια περιοχή υπάρχουν ασάφειες για τα χωριά Πάτερμα, Άρδεια και Δρύμη.

Στην περιοχή Ιάσμου τα περισσότερα Πομάκικα χωριά έχουν σχεδόν εγκαταλειφθεί, με εξαίρεση την Μελίταινα και την Κρυστάλλη, όπου ζουν μερικές οικογένειες. Πομάκικα χωριά που εγκαταλείπονται συνεχώς ή εγκαταλείφθηκαν είναι το Εύθυμον, το Πολύαρνον, η Αστραία, η Γενετή, η Φωλεά, η Μικρή Άδα, η Πόα κ.α. Ο πληθυσμός των χωριών αυτών εγκαταστάθηκε στα χωριά των «γιακάδων», στους πρόποδες της Ροδόπης, Μίσχο, Ασώματοι, Φωλέα, Ληνό, Ίασμο, Κοπτερό, Σώστη και Πολύανθο, καθώς και στην Κομοτηνή, η οποία κατά κανόνα δέχτηκε Πομάκους των τριών προηγούμενων ομάδων.

Ασάφειες ως προς την προέλευση εκφράζονται, εκτός από τους κατοίκους της Νυμφαίας και των άλλων οικισμών που προαναφέραμε, και για τους κατοίκους της Κερασιάς, ενώ μάλλον ξεκαθαρισμένα μη πομακικοί πρέπει να είναι οι ορεινοί οικισμοί Μοναχοί, Ιππικόν, Τρίκορφον, Τάλης, Ταγγαίον, Κόβος και Διχάλα. Από αυτούς οι τέσσερεις τελευταίοι είναι τελείως ακατοίκητοι και δεν μπορέσαμε να σχηματίσουμε ίδια αντίληψη.

Κατεβαίνοντας στα πεδινά συναντάμε τόσο χριστιανικούς, όσο και μουσουλμανικούς ή και ανάμικτους οικισμούς.

Για τους μουσουλμάνους της πεδινής Ροδόπης δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι είναι φερτός πληθυσμός, τόσο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας από την Μ. Ασία, όσο και κατά την περίοδο κατά την οποία η περιοχή ήταν στην κατοχή ή στην επιροή των Βουλγάρων (1878-1879 και 1913-1919) όταν κατά κύματα μετανάστευαν, κυρίως από τις περιοχές Κίρτζαλι και Μάστανλι. Πάμπτωχοι αυτοί οι Μουσουλμάνοι κατάφευγαν στην εύφορη πεδινή Ροδόπη και γινόντουσαν κολλήγοι στα τσιφλίκια των αγάδων, που αφθονούσαν στην περιοχή. Έτσι οι κολλήγοι αυτοί έγιναν σιγά-σιγά εποικιστές και έχτισαν ολόκληρα χωριά ή ενίσχυσαν πληθυσμιακά άλλα μικρότερα. Τέτοια χωριά είναι ο Φύλακας το Ίσαλο, το Μικρό Πιστό, το Κικίδιο, το Καλαμόκαστρο, το Παλαιό Παλλάδιο, η Καλλίστη, η Πόρπη, τα Παγούρια, η Αρωγή, η Μέση και το

Φανάρι. Θεωρείται βέβαιο ότι ειδικά τα πέντε τελευταία χωριά δημιουργήθηκαν το έτος 1878.

Πολύ αξιόλογο χωριό πρέπει να ήταν το Μωσαϊκό, όπου διακρίναμε και πολλά αξιόλογα κτίσματα ημικατεστραμένα. Κάποιος εντόπιος μας είπε ότι ήταν έδρα τσιφλικού 3.000 στρεμμάτων.

Σήμερα είναι πολύ δύσκολο να ξεχωρίσουν τα μουσουλμανικά χωριά γιατί έχουν αρκετά αναμειχθεί με Πομάκους και βουλγαρόφερτους.

Χρήσιμες πληροφορίες για τους χριστιανικούς οικισμούς προ του 1922 αντλούμε από το βιβλίο του ιατρού Μ. Μελίρρυτου, «Περιγραφή ιστορική και γεωγραφική υπ' εκκλησιαστικήν έποψιν της Θεοσώστου Επαρχίας Μαρωνείας» εκδ. 1871[9].

Αναφέρει λοιπόν ο Μελίρρυτος ως χριστιανικούς ελληνόφωνους οικισμούς την Νέα Μαρώνεια, την Κομοτηνή και το Κόσμιο (Κιουτσουκ-Κιοϊ) με 80 σπίτια και την Κίρκη με 100 σπίτια. Γνωρίζουμε ότι άλλοι ελληνόφωνοι οικισμοί ήταν η Σάλπη (Σάρσαλι), ο Ίασμος (Γιασίκιοϊ)[10] η Γρατινή (Γριτζάν-Ασαρ), ο Σώστης (Σουσούρ-Κιοϊ)[11] και οι Ασώματοι (Παλτ-Κιοϊ). Το ίδιο βιβλίο αναφέρει τους εξής βουλγαρόφωνους χριστιανικούς οικισμούς: Προσκυνητές (Χατζηλάρι) με 60 σπίτια, η Ξυλαγανή (Κούσλανλι) με 100 σπίτια, η Στύμη (Τζιαδιρλί) με 150 σπίτια, η Διώνη (Καραγάτσ-Κιοϊ) με 60 σπίτια, η Κρωβύλη (Καρά-Κούρτζαλη) με 50 σπίτια, οι Ασκητές (Σοφουλάρ ή Μίλιος) με 20 σπίτια, το Κίζαρι (Κιζιλάρ) με 30 σπίτια, το Ιάσιο (Γιασούτ) με 15 σπίτια, το Λοφάριο (Λεφετζιλέρ) με 16 σπίτια, η Καρυδιά (Κοζλού-Κιοϊ) με 30 σπίτια, η Πάνδροσος (Δερέ-Κιοϊ) με 20 σπίτια, η Μεσσούνη (Κίρσαρτζα) με 16 σπίτια. Επίσης ως χριστιανικοί οικισμοί χωρίς να προσδιορίζεται αν ήταν ελληνόφωνοι ή βουλγαρόφωνοι είναι ο Εβρεινός (Εβρέν-Κιοϊ), η Πελαγία (Δενιζλέρ) και η Αμβροσία (Ορταντζι). Πιθανολογείται ότι ήταν βουλγαρόφωνοι. Αναφέρονται επίσης και οι εξής βουλγαρόφωνοι οικισμοί που σήμερα δεν υπάρχουν πλέον: Είναι ο Φατήρ-Γιακάς, στην σημερινή θέση της Ιεράς Μονής Φανερωμένης Βαθυρύακα με 15 σπίτια, το Κιρ-Τσιφλίκ μεταξύ Παλλαδίου και Καλλίστης, το Μοναστήρι με 90 σπίτια κοντά στη Νέα Σάντα, οι Ποντικοί (Σίτζιανλι), με 180 σπίτια 5 χιλιόμετρα βορείως της Ν.

9. Αναδημοσίευση στη «Θρακική Επετηρίδα 1980», σελ. 61.

10. Η απουσία του Ιάσμου από τον κατάλογο πιθανολογείται με την ένταξή του στην Μητρόπολη Ξάνθης. Η ύπαρξη της Σάλπης θεωρείται αναμφίβολη και ιστορικά αποδεδειγμένη (Μαρτυρία του Κ. Βασίλειου Κουρή, τμηματάρχη του ΙΚΑ Κομοτηνής, ο οποίος γεννήθηκε στην Σάλπη, τόσο ο ίδιος όσο και ο πατέρας του το 1880). Επίσης υπάρχουν ερείπεια παληάς εκκλησίας.

11. Αναφέρεται ότι η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στο Σώστη χτίστικε το 1870 (υπάρχει σχετική επιγραφή).

Σάντας, και τα Κασσιτερά (Καλαϊτζί-Δερέ) με 150 σπίτια (Νοτιοανατολικά των Σαπών).

Μετά την Μικρασιατική καταστροφή στην περιοή εγκαταστάθηκαν Έλληνες από την Μ. Ασία, τον Πόντο, την Ανατολική Θράκη και την Ανατολ. Ρωμυλία. Η περιοχή δέχτηκε δύο προσφυγικά κύματα ένα το 1922 από την Τουρκία και ένα το 1924-25 από την Βουλγαρία. Συγκεκριμένα εγκαταστάθηκαν Πόντιοι στο Θρυλόριο, στους Υφαντές, στον Αετόλοφο, στο Κίζαρι, στην Νέα Σάντα και στις Σάππες, Θρακιώτες στην Πάνδροσο, στην Καρυδιά, τον Ροδίτη, την Παραδημή, το Μεσοχώρι, την Αίγειρο, Προσκυνητές, Ξυλαγανή, Ίμερο, Νέα Πέτρα, Ν. Σιδηροχώρι, Κρανοβούνια, Φανάρι, Ιάσιο, Αρίσβη, Άμφια, Ανθοχώρι, Πολύανθος, Άγιοι Θεόδωροι, Παγούρια, Μέση και Αμαξάδες. Μικρασιάτες στους Ασκητές (Καππαδόκες), στους Αγίους Θεοδώρους, στην Πελαγία, στον Σώστη, στην Στρύμη, στην Καλλιθέα, (από την ορεινή Νικομήδεια), και στην Καρυδιά.

Με τις ανταλλαγές του 1925 ήρθε από την Ανατολική Ρωμυλία της Βουλγαρίας ελληνικός πληθυσμός που εγκαταστάθηκε στην Αίγειρο (από το Καβακλί), στην Μεσούνη, στην Στρύμη, τη Διώνη, την Κρωβύλη, τους Προσκυνητές, την Ξυλαγανή και την Πελαγία. Από τους οικισμούς αυτούς δεν υπήρχε παλιότερα μόνο η Αίγειρος, ενώ στους υπόλοιπους προϋπήρχαν οικισμοί βουλγαρόφωνων, στα σπίτια των οποίων κατ' αρχήν στεγάστηκαν οι πρόσφυγες, συνεχίζοντας όμως και την ανοικοδόμηση.

Το ίδιο συνέβη και με τους κατοίκους της Πανδρόσου, της Καρυδιάς, του Λοφαρίου, του Ιασίου, του Κίζαρι, των Ασκητών και του Εβρεινού, οι οποίοι βέβαια δεν προέρχονταν από την Ανατ. Ρωμυλία.

Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι στην περιοχή, μετά την απελευθέρωση του 1920, εγκαταστάθηκαν και νομάδες Σαρακατσάνων, οι οποίοι όμως με τον καιρό δημιούργησαν μόνιμες κατοικίες σε οικισμούς που υπήρχαν ήδη, όπως στην Σάλπη όπου εγκαταστάθηκαν δύο τσελιγκάτα των Κουτρουλαίων και Παταρλαίων γύρω στα 1935, στα Παγούρια των Κουτσογιαναίων, των Μπλετσαίων και των Μπανιωταίων, καθώς και στην Πόρπη, το Λοφάριο, τη Γλυφάδα, τους Αμαξάδες, το Μωσαϊκό, την Νέα Σάντα το Πρωτάτο και τους Ασκητές.

Δημιούργησαν όμως και δύο ξεχωριστούς οικισμούς, την Διαλαμπή όπου εγκαταστάθηκαν από το 1922 και μετά αφού αγόρασαν από τους Τούρκους, που ζούσαν εκεί, όλες τις περιουσίες τους, προερχόμενοι κυρίως από την περιοχή Νευροκοπίου Δράμας και το Γλυκονέρι, που δημιουργήθηκε από τα τσελιγκάτα των Ζαρραίων και των Μπανιωταίων, στο χώρο που ήταν πριν το τούρκικο χωριό Καρά Μπουνάρ.

Σήμερα φυσικά όλοι οι ελληνικοί οικισμοί της Ροδόπης έχουν αναμειχθεί πληθυσμικά και δεν υπάρχει διάκριση καταγωγής όταν πρόκει-

ται για την δημιουργία νέων ζευγαριών, ενώ άρχισε σιγά-σιγά να αποκτάται συνείδηση δυτικοθρακικής καταγωγής και οι χαμένες πατρίδες έχουν κυρίως λαογραφικό ενδιαφέρον για τους ερευνητές.

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΜΟΥ

Από την φύση του ο Νομός Ροδόπης χωρίζεται σε ορεινό και πεδινό. Στο βόρειο, ορεινό τμήμα κατοικούν σχεδόν αποκλειστικά Πομάκοι και λιγότεροι τουρκόφωνοι μουσουλμάνοι ενώ στο νότιο πεδινό κατοικούν χριστιανοί και τουρκόφωνοι μουσουλμάνοι.

Εξετάζοντας κατά περιοχές τον Νομό βγάζουμε χρήσιμα συμπεράσματα, που έχουν άμεση συνάρτηση με την διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας. Επίσης παράλληλα θα δούμε την οδική υποδομή, η οποία και αυτή δεν είναι αμέτοχη σ' αυτό διότι επιτρέπει ή όχι την διακίνηση σύγχρονων οικοδομικών υλικών.

Στο βορειοανατολικό τμήμα, όπου η κοινότητα Κέχρου, διαπιστώνουμε το φαινόμενο των διάσπαρτων οικισμών, με ομάδες σπιτιών που απέχουν μεταξύ τους από 500 μέχρι 3000 μέτρα (Μικρός Κέχρος-Κάμπος), αλλά και σε πιο συμπαγείς οικισμούς, όπως η Χλόη και ο Κέχρος, διαπιστώνουμε την ύπαρξη δορυφορικών ομάδων κατοικιών. (Οικισμός Σουμάκ της Χλόης). Αυτό οφείλεται κύρια στον λόγο ότι οι κάτοικοι της Β.Α. Ροδόπης ασχολούνται βασικά με την κτηνοτροφία και προτιμούν να βρίσκονται κοντά στα μαντριά τους, «ελέγχοντας» ταυτόχρονα ευρύτερες περιοχές για βοσκή.

Η οδική υποδομή είναι ανεπαρκής, παρά το γεγονός ότι η Διεύθυνση Δασών έχει ανοίξει δεκάδες δρόμους, οι οποίοι είναι όμως δύσβατοι έως άβατοι τους χειμερινούς μήνες και η μεταφορά γίνεται μόνο με αυτοκίνητα μεγάλου κυβισμού και υψηλής ανάρτησης.

Η μη έναρξη έργων αναδάσωσης στην περιοχή επιτρέπει την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας (κατσίκια-πρόβατα) και έτσι εξηγείται η μη διαρροή του πληθυσμού. Η γεωργία είναι ελλειπής έως ανύπαρκτη, και με πρωτόγονα μέσα.

Στα χωριά της περιοχής Οργάνης, με εξαίρεση τα χωριά Καλύβια και Εσοχή, δεν παρατηρείται το φαινόμενο της διάσπαρτης δόμησης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός της κατά κάποιο τρόπο ανάπτυξης της γεωργίας, κυρίως με την καλλιέργεια καπνού, και την μείωση της κτηνοτροφίας, λόγω απαγορεύσεων, ύστερα από εκτεταμένες αναδασώσεις. Η περιοχή, με υψόμετρο μικρότερο από την περιοχή του Κέχρου, έχει άφθονα καλλιεργήσιμα οροπέδια και δεν λείπουν και τα σύγχρονα μέσα καλλιέργειας (ελκυστήρες κ.λ.π.).

Η οδική υποδομή είναι σχεδόν επαρκής, με εξαίρεση την περιοχή Μυρτίσκης-Άνω Βυρσίνης. Υπάρχει αμμοχαλικόστρωτος δρόμος μέχρι την Σμιγάδα, ενώ προβλήματα τους χειμερινούς μήνες υπάρχουν για το χωριό Κύμη, Εσοχή, Ραγάδα, Κάτω Βυρσίνη και Κόβαλο. Η μεταφορική υποδομή επιτρέπει την «εισβολή» άφθονων σύγχρονων οικοδομικών υλικών.

Η περιοχή του Κάλχα, που περιλαμβάνει μικρό αριθμό χωριών, μοιάζει οικιστικά με τα χωριά της Οργάνης, με εξαίρεση ίσως την Σαρακηνή, όπου πρόσφατα άνοιξε δρόμος και δεν παρατηρούνται πολλά σύγχρονα οικοδομικά υλικά, και τον Μύτικο που εγκαταλείφθηκε τελείως, λόγω των εκτεταμένων αναδασώσεων (1976).

Στην περιοχή του Ιάσμου, όπου δεν υπάρχει οδική υποδομή, τα χωριά εγκαταλείφθηκαν, με εξαίρεση την Μελίταινα. Οικιστικά τα χωριά μοιάζουν περισσότερο με εκείνα του Κέχρου, επειδή σπανίζουν οι κατάλληλες για καλλιέργεια εκτάσεις. Ο δρόμος Ιάσμου-Τρίκορφου-Μελίταινας, που άνοιξε πρόσφατα, είναι βατός μόνο από μεγάλα αυτοκίνητα με ψηλή ανάρτηση, ενώ ο δρόμος προς Κερασέα άνοιξε αφού το χωριό προηγουμένως εγκαταλείφθηκε. Στην περιοχή υπάρχουν και δύο ορεινοί μουσουλμανικοί οικισμοί τουρκόφωνων το Ιππικό και οι Μοναχοί. Ο δρόμος προς τον πρώτο είναι δύσβατος για μικρά οχήματα, ενώ προς τον δεύτερο ικανοποιητικός.

Από όλα τα παραπάνω είναι αυτονόητο ότι στην ορεινή Ροδόπη δεν υπάρχουν ασφαλτοτάπητες, με εξαίρεση τον δρόμο προς το Παλαιό Τελωνείο της Νυμφαίας ο οποίος όμως δεν εξυπηρετεί κανέναν οικισμό.

Στην πεδινή Ροδόπη δεν υπάρχει κανένα οδικό πρόβλημα. Οι περισσότεροι δρόμοι που συνδέουν τους οικισμούς είναι ασφαλτοστρωμένοι και ελάχιστοι αμμοχαλικόστρωτοι άριστης βατότητας. Οι οικισμοί είναι χριστιανικοί, μουσουλμανικοί και μικτοί. Είναι συνήθως μονοκεντρικοί, σπάνια δικεντρικοί (στους μικτούς), ή γραμμικοί. Δεν παρατηρείται διάσπαρτη δόμηση. Οι περισσότεροι χριστιανικοί οικισμοί έχουν διάγραμμα διανομής, διαθέτουν κάποιους κοινόχρηστους χώρους και τελευταία χτίζονται με το σύστημα πτερύγων με άπειρες παραβάσεις και υπερβάσεις.

Οι καλλιέργειες είναι συνήθως δημητριακών, βαμβακιού σουσαμιού, τεύτλων, τα τελευταία χρόνια δε και αρωματικών φυτών. Αρδευόμενες είναι οι περιοχές δυτικά του Κομψάτου (Γαλήνη, Μωσαϊκό) και οι περιοχές γύρω από την Πόρπη, οι οποίες άρχισαν να αρδεύονται τελευταία με γεωτρήσεις που έκανε το Υπουργείο Γεωργίας. Η ακραία ανατολική Ροδόπη είναι σχετικά άγονη που ευνοεί κυρίως την καλλιέργεια σκληρών δημητριακών. Ακριβώς αυτές οι καλλιέργειες σε συνδυασμό με την

εκβιομηχάνιση της γεωργίας προκάλεσαν κάθετη πτώση του πληθυσμού στις τελευταίες απογραφές (π.χ. Αετόλοφος).

Τα μόνα χωριά που ζουν με την βιομηχανία είναι ο Ροδίτης και το Θρυλόριο τα οποία βρίσκονται δίπλα στην ΒΙΠΕΚΟ και παρουσιάζουν πληθυσμιακή αύξηση.

Η Αίγειρος, το Ν. Σιδηροχώρι και η Ξυλαγανή είναι τα πιο αστικοποιημένα χωριά του Νομού όπου μάλιστα κατοικεί μεγάλος αριθμός Δημόσιων Υπαλλήλων, που μετακινούνται καθημερινά στην Κομοτηνή για την εκτέλεση της υπηρεσίας τους.

Τουριστικά αξιοποιημένο είναι μόνο το Φανάρι, με ορισμένα τουριστικά έργα, που έγιναν την περασμένη δεκαετία. Παράλληλα δημιουργήθηκαν παραθαλάσσιοι οικισμοί με οικοπεδοποίηση αγροτεμαχίων. Τέτοιοι είναι η Παραλία Μέσης, η Αρωγή, ο Προφήτης Ηλίας, η Αλκυώνα και ο Πλατανίτης.

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΙΣΤΟΣ

Η ανάπτυξη των οικισμών είναι συνήθως μονοκεντρική, με εξαίρεση τα χωριά του Κέχρου, όπου είναι διάσπαρτη. Στους ορεινούς οικισμούς η ανάπτυξη μπορεί να χαρακτηριστεί άτακτη και σε μερικούς ημιορεινούς γραμμική.

Χαρακτηριστικοί οικισμοί της τελευταίας κατηγορίας είναι ο Κάλχας, η Άγρα και τα Νεύρα, όπου οι οικισμοί αναπτύχθηκαν κατά μήκος της κοίτης χειμάρρων, οι οποίοι χείμαρροι αποτελούν και τον κύριο «οδικό» άξονα του οικισμού. Οι ορεινοί οικισμοί στερούνται σχεδόν παντελώς εσωτερικού δικτύου, με εξαίρεση ίσως την Οργάνη, επίσης δεν υπάρχουν καθόλου διαμορφωμένοι κοινόχρηστοι χώροι και παιδικές χαρές.

Στους πεδινούς οικισμούς τα πράγματα είναι ασφαλώς καλύτερα. Οι χριστιανικοί οικισμοί, οι περισσότεροι από τους οποίους διαθέτουν σχέδιο (διάγραμμα διανομής του Υπουργείου Γεωργίας), έχουν και οδικό δίκτυο και κοινόχρηστους χώρους. Αυτές οι κάποιες πλατείες έχουν διαμορφωθεί κατά κανόνα την περίοδο της επταετίας 67-74 από ανθρώπους, που όπως φαίνεται δεν συμπαθούσαν και πολύ το πράσινο. Στους χώρους αυτούς θριαμβεύει η λευκή τετράγωνη τσιμεντόπλακα, μαζί με κάποια φωτιστικά και στην καλύτερη περίπτωση με κανένα παγκάκι. Απαραίτητη δε πάντα η παρουσία κάποιου κακόγουστου ηρώου. Οι ξένοι προς το περιβάλλον και την ιδιοσυγκρασία των υποτιθέμενων χρηστών αυτοί χώροι, αγνοήθηκαν από τους κατοίκους και σε πολλές περιπτώσεις χορτάριασαν από την εγκατάλειψη (Παραδημή). Κάποιες παιδικές χαρές που τοποθετήθηκαν

από τις κοινότητες έγιναν απρογραμμάτιστα και πρόχειρα, ωστόσο σε όλες υπάρχουν παιδιά διψασμένα για παιγνίδι, μέχρι να καταστραφούν και να παραμείνουν έτσι για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ελάχιστα άλση υπάρχουν (αν έτσι μπορούν να χαρακτηριστούν κάποιες πυκνές δενδροφυτεύσεις σε καμμιά δεκαριά οικισμούς).

Στους μουσουλμανικούς πεδινούς οικισμούς η κατάσταση είναι ανάλογη. Ευτυχώς εδώ οι «διαμορφωμένες» πλατείες είναι ελάχιστες. Ωστόσο υπάρχουν μεγάλοι χώροι που μπορούσαν πολύ όμορφα να αξιοποιηθούν (π.χ. Άρατος-Ίσαλο). Παιδικές χαρές υπάρχουν και στους μουσουλμανικούς οικισμούς, που ακολουθούν την ίδια τύχη με τους προηγούμενους. Από πλευράς φυσιογνωμίας οι χριστιανικοί από τους μουσουλμανικούς οικισμούς διαφέρουν σημαντικά, από το γεγονός ότι στους πρώτους όλα τα σπίτια είναι ορατά ενώ στους δεύτερους (φωτ. 1) ψηλοί μανδρότοιχοι εμποδίζουν τον διαβάτη να δει εσωτερικά την αυλή και το σπίτι του ιδιοκτήτη.

Οι δρόμοι είναι συνήθως από χώμα, ένω τα τελευταία χρόνια τσιμεντοστρώθηκαν και εξακολουθούν να τσιμεντοστρώνονται αρκετοί. Θα μπορούσαν πολλά πράγματα να γραφτούν για το πόσο άσχημοι είναι οι δρόμοι αυτοί, ωστόσο πιστεύουμε ότι είναι προτιμότεροι από την λάσπη. Και θα υιοθετήσουμε τα λόγια τοπικού δημοτικού άρχοντα που λέει «όσο ο άνθρωπος βαδίζει μέσα στην λάσπη για να πάει στο σπιτικό του, άλλο τόσο αυτός αισθάνεται σαν και η ψυχή του να είναι βυθισμένη σ' αυτήν»[12].

Το πόσο εύκολο ή δύσκολο είναι να γίνονται στην θέση των τσιμεντόδρομων γραφικά λιθόστρωτα, ξεφεύγει νομίζουμε από την παρούσα δουλειά. Θα θέλαμε όμως να τονίσουμε ότι με εξαίρεση την Μαρώνεια το λιθόστρωτο ουδέποτε αποτέλεσε μορφολογικό χαρακτηριστικό των αγροτικών οικισμών της περιοχής.

Περισσότερο χαρακτηριστικά και αντιπροσωπευτικά είναι τα μικτά χωριά του Νομού Ροδόπης, με την συνύπαρξη χριστιανικού και μουσουλμανικού πληθυσμού όπου όλα τα στοιχεία που προκύπτουν από την καταγωγή, την θρησκεία την συνείδηση, την άσκηση πολιτικής και την ιδιοσυγκρασία των κατοίκων συνυπάρχουν στον ίδιο χώρο. (φωτ. 2) — χωριό Εβρεινός της κοινότητας Αρριανών.

12. Λόγια του Δήμαρχου Κομοτηνής Χαράλαμπου Κατσιμίγα σε συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου, το 1983.

Φωτογραφία 1

Φωτογραφία 2

Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Αναμφίβολο είναι ότι την σφραγίδα της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας ενός οικισμού την δίνει η κατοικία.

Αναζητώντας κανείς πληροφορίες από ειδικούς ερευνητές σταματά στην μόνη συστηματική σχετική δουλειά του καθηγητή της Αρχιτεκτονικής του ΑΠΘ Ν.Κ. Μουτσόπουλου και του Εργαστηρίου Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας που διευθύνει[13].

'Οσο κι αν προσπαθήσουμε να βρούμε κάποιες διαφορές ανάμεσα στη «χριστιανική» και τη «μουσουλμανική» αντίληψη κατοικίας είναι χωρίς αποτέλεσμα. Η διαφορά περιορίζεται στον ψηλό μανδρότοιχο των μουσουλμάνων που περιβάλλει την κατοικία.

Η κατοικία στην Ροδόπη ακολουθεί την ίδια λογική εξέλιξης της βαλκανικής κατοικίας, για την οποία δυστυχώς δεν έχουμε πειστικές πληροφορίες, για μια έστω ιστορική εξέλιξη[13]. Οποιεσδήποτε αναφορές στην ελληνική αρχαϊκή κατοικία θα ήταν παρακινδυνευμένες, μια και η λογική οικοδόμησης της πεδινής τουλάχιστον Ροδόπης ήταν λογική «ανάγκης», ύστερα από την προσφυγιά του '22.

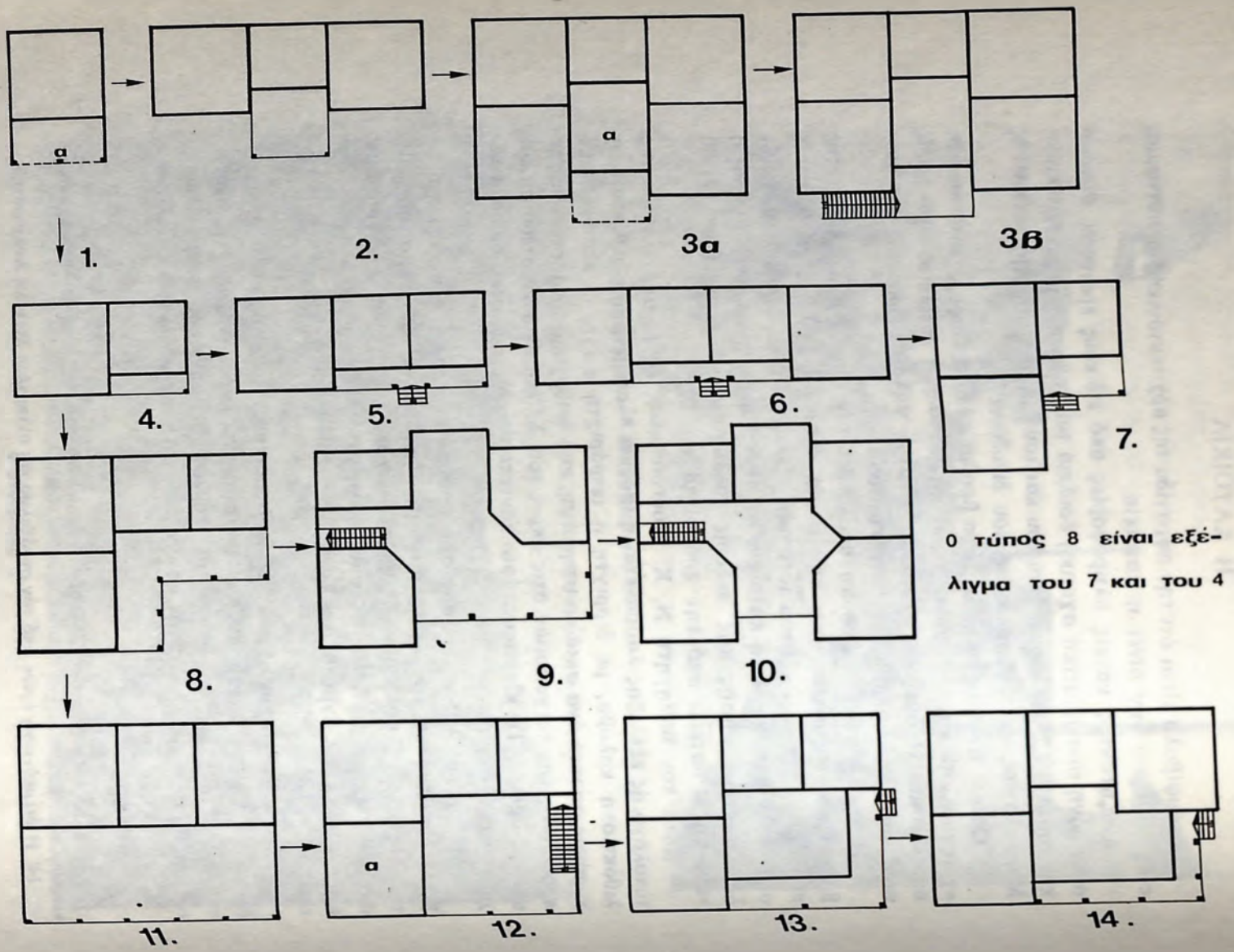
Κατά τον καθηγητή Ν. Κ. Μουτσόπουλο, ως βασικό κύτταρο της τυπολογικής εξέλιξης λαμβάνεται η ισόγεια πλατυμέτωπη πλινθόκτιστη ή λιθόκτιστη καλύβα, με δίρριχτη ή τετράριχτη στέγη. Ο πλατυμέτωπος πυρήνας αποκτά ένα σκιάδιο στην όψη, που διαδοχικά εξελίσσεται με την προέκταση της τοιχοποιΐας στις άκρες του. Σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο αποκτά όροφο. Το κλιμακοστάσιο πάντοτε τοποθετείται στον ημιυπαίθριο χώρο στην άκρη.

Δεν έχουμε λόγους να αμφισβητήσουμε τις απόψεις του καθηγητή Ν. Κ. Μουτσόπουλου, αλλά σε μια απλουστευμένη δική μας διερεύνηση της τυπολογίας θα ξεκινήσουμε από ένα μονόχωρο τετραγωνισμένο πυρήνα με σκιάδιο. (σχήμα 1)[14]. 'Οπως φαίνεται η κατά πλειοψηφία τύποι σπιτιών είναι φυσικά εξελίγματα του μονόχωρου προϊστορικού «μεγάρου» με «εν εσοχή» πρόδομο.

'Ενα άμεσο πρώτο εξέλιγμα δύο συμμετρικά προστιθέμενων πλευρικά δωματίων που καλύπτουν τις πιο προχωρημένες κοινωνικές ανάγκες είναι ο τύπος σπιτιού 2 που απαντάται σήμερα σε αρκετούς προσφυγικούς οικισμούς σαν πολύ συνήθης κοινός τύπος. Ο παραπάνω τύπος εξελισσό-

13. Ν. Κ. Μουτσόπουλου, «Συμβολή στην τυπολογία της Βορειοελλαδικής κατοικίας».

14. Η διερεύνηση έγινε από τον συνάδελφο και συνεργάτη Μανόλη Αναγνωστίδη.

Ο τύπος 8 είναι εξέλιγμα του 7 και του 4

Σχήμα 1

μενος ακόμη περισσότερο με προσθήκη χώρων προς το βάθος πλέον των σπιτιών δίνει τον τύπο 3α που είναι ο κλασσικός εξελιγμένος ημιαστικός τύπος σπιτιού (φωτ. 3), που στεγάζει μια πολυμελή οικογένεια με αυξημένες κοινωνικές απαιτήσεις. Ο τύπος αυτός συναντάται τόσο σε χριστιανικούς προσφυγικούς οικισμούς, όσο και σε μουσουλμανικούς ορεινούς (φωτ. 4) όπως στο Τρίκορφο της κοιν. Πολυάνθου. Ο ίδιος αυτός τύπος σαν ισόγειο, φέρει τον σχεδόν όμοιό του 3β σαν 1ο όροφο με εξωτερική σκάλα, που σαν διόροφη κατοικία αποτελεί και το μεγαλύτερο σε αριθμό χώρων και όγκο ημιαστικό σπίτι της περιοχής (φωτ. 5) και συναντάται μόνο σε χριστιανικούς οικισμούς.

Μια άλλη μορφολογική εξέλιξη του προϊστορικού «δόμου» (τύπος 1) είναι ο τύπος 4, απλούστερος και φτωχότερος και από τον 2, που υιοθετεί τον εν εσοχή ημιυπαίθριο πρόδομο έκκεντρα. Ο τύπος αυτός είναι η απαρχή της πλατυμένης οικίας με χαγιάτι (ημιυπαίθριο στεγασμένο χώρο) και ο οποίος με εξελιγμένο τον τύπο 5 και 6 αποτελεί την τυπική αγροτική οικία, υιοθετημένη μέχρι σήμερα κυρίως από μουσουλμανικό πληθυσμό, (φωτ. 6) στο Οχυρό, μια και είναι ο απλούστερος παρατακτικός τύπος σπιτιού, που αφήνει ένα μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων του νοικοκυριού να εκτελούνται υπαίθρια μέσα στην προστατευμένη περιτοιχισμένη αυλή και ικανοποιεί τις εξαπλουστευμένες ανάγκες ζωής και χώρου μιας οικογένειας, χωρίς ιδιαίτερες κοινωνικές απαιτήσεις.

Ο τύπος 4 έδωσε, με την προσθήκη ενός ακόμη δωματίου τον τύπο 7 κατοικία σχήματος Γ, που και αυτός απαντάται σίγουρα συχνότερα τόσο σε χριστιανικούς, όσο και σε μουσουλμανικούς οικισμούς.

Η προσθήκη κύριων ή βοηθητικών χώρων στον τύπο 7 και 8 δίνει τον τύπο 9, που συνήθως απαντάται σαν ισόγειο με όροφο, και τον τύπο 10, που αποτελεί, με διάφορες μικροπαραλλαγές στη μορφή και το μέγεθος και το κλείσιμο ή όχι του χαγιατιού και των σαχνισιών, τον κλασικό τύπο των αρχοντόσπιτων, διαδεδομένων σ' όλη την Θράκη και την Μακεδονία, εννοώντας όχι μόνο την σημερινή ελληνική Θράκη, αλλά και την ευρύτερη περιοχή της (Μαρώνεια, Μαυρομάτι, Ἄβδηρα, Κομοτηνή, Φιλιπούπολη, Πύργος) (φωτ. 7 και 8).

Ένας άλλος τύπος, που παράγεται από τους 7 και 8, είναι ο τύπος 12 που είτε γραμμικός είτε γραμμικότερος χωρίς το δωμάτιο αποτελεί ισόγεια οικία (τύπος 11).

Ο ίδιος τύπος σπιτιού με εξωτερική σκάλα σήμερα είναι και ο τύπος λίγων αρχοντικών που απέμειναν στην Διαλαμπή και το Μωσαϊκό (φωτ. 9).

Τέλος η ισόγεια οικία 12, με χτίσιμο της ημιυπαίθριας αυλής με ή χωρίς υποχώρηση από 2 πλευρές, για να δημιουργηθεί πάλι μια γωνιακή βεράντα, δίνει τους τύπους 12 και 13, που μέχρι σήμερα είναι η τυπική

Φωτογραφία 3

Φωτογραφία 4

Φωτογραφία 5

Φωτογραφία 6

Φωτογραφία 7

Φωτογραφία 8

Φωτογραφία 9

Φωτογραφία 10

σύγχρονη κατοικία εκμοντερνισμένη και εξοπλισμένη σε πολλά χριστιανικά χωριά της περιοχής (φωτ. 10).

Θέλουμε στο σημείο αυτό να σημειώσουμε το γεγονός ότι ο προσφυγικός χριστιανικός πληθυσμός, που εγκαταστάθηκε στην περιοχή και αναγκάστηκε να οικοδομήσει, ακολούθησε σχεδόν τυποποιημένη μορφή, αναθέτοντας τις εργασίες οικοδόμησης σε πλανόδια συνεργεία, τα οποία έναντι κάποιας αμοιβής έχτιζαν όπως ήξεραν[15]. Ο συνήθης τύπος ήταν ο (3α).

Στην Αίγειρο πολλές φορές ο χώρος (α) έμενε ελεύθερος ημιυπαίθριος, με ένα απλό ξύλινο κάγκελο και ονομαζόταν «ξεστρώχι». Επίσης στον ίδιο οικισμό κάποια μορφή του τύπου 5, που συνήθως έχτιζαν μόνοι τους οι κάτοικοι, τον στεγασμένο υμιυπαίθριο χώρο, που ήταν συνέχεια της στέγης, ονόμαζαν «τσικμά»[16] (φωτ. 11).

Στην Αίγειρο, της οποίας η πλειοψηφία των κατοίκων προερχόταν από το Καβακλί της Αν. Ρωμυλίας, η οικοδόμηση παρουσίασε αξιόλογες

Φωτογραφία 11

15. Υπενθυμίζουμε ότι ορισμένοι εγκαταστάθηκαν σε σπίτια που εγκατέλειψαν Βούλγαροι μετά το 1925 (Ασκητές, Καρυδιά, Πάνδροσος, Ιάσιο, Εβρινός, Λοφάριο, Στρύμη, Διώνη κλπ).

16. Πληροφορίες από τον πρόεδρο της κοινότητας Αιγείρου, δικηγόρο κ. Δημήτρη Καπνά.

εξελίξεις και απέδειξε την «αρχοντική» προέλευση των κατοίκων της. Μετά το 1950 συνηθιζόταν ο τύπος 3β, χωρίς ισόγειο, αλλά με ημιυπόγειο χώρο, όπου αποθήκευαν τα βαρέλια με τα κρασιά και τα άλλα τρόφιμα. Σήμερα η καλλιέργεια της αμπέλου εγκαταλείφθηκε οριστικά, και μαζί της η ιδέα του υπογείου.

Θα ήταν παρακινδυνευμένο να ασχοληθούμε με την Μαρώνεια σε μια μελέτη αυτής της έκτασης. Η Μαρώνεια αποτελεί μεγάλο και ιδιαίτερο κεφάλαιο για την ιστορία αυτού του τόπου. Ο σημερινός οικισμός δημιουργήθηκε τον 16 αιώνα (1513) αφού μεταφέρθηκε από τα παράλια, για προστασία από τους πειρατές[17]. 'Εδρα Μητρόπολης από αιώνες, ήταν το μεγαλύτερο ελληνικό κέντρο της περιοχής. Οι κάτοικοι ασχολούμενοι με το εμπόριο, κυρίως του λαδιού, γνώρισαν στιγμές δόξας και πλούτου και οικοδόμησαν με εντυπωσιακό τρόπο, ακολουθώντας την παραδοσιακή τεχνική των αρχοντόσπιτων της ευρύτερης περιοχής. 'Εχτιζαν ξηρολιθιά, τα σπίτια ήταν συνήθως διόροφα και η στέγη κεραμοσκεπής. Σήμερα η Μαρώνεια μισοεγκαταλείφθηκε και το ψηλό κόστος συντήρησης και αναπαλαίωσης των σπιτιών της, κάνει αμφίβολο το μέλλον του αξιόλογου αυτού οικισμού. (Σχέδιο 1, 2 και 3)[18].

Αναζητώντας άλλα μορφολογικά στοιχεία θα παρατηρήσουμε ότι προσφιλές στοιχείο τόσο στους χριστιανικούς όσο και στους μουσουλμανικούς οικισμούς ήταν το πρόστυλο, με κεραμίδι και ξύλινους ορθοστάτες παλαιότερα (φωτ. 12), που αντικαταστάθηκε σήμερα με σιδηροσωλήνες και πλάκα από μπετόν (φωτ. 13).

'Αλλο μορφολογικό στοιχείο, που θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε, είναι οι ποικιλόμορφες καμινάδες, που συναντάμε κυρίως σε μουσουλμανικούς οικισμούς (σχέδιο 4).

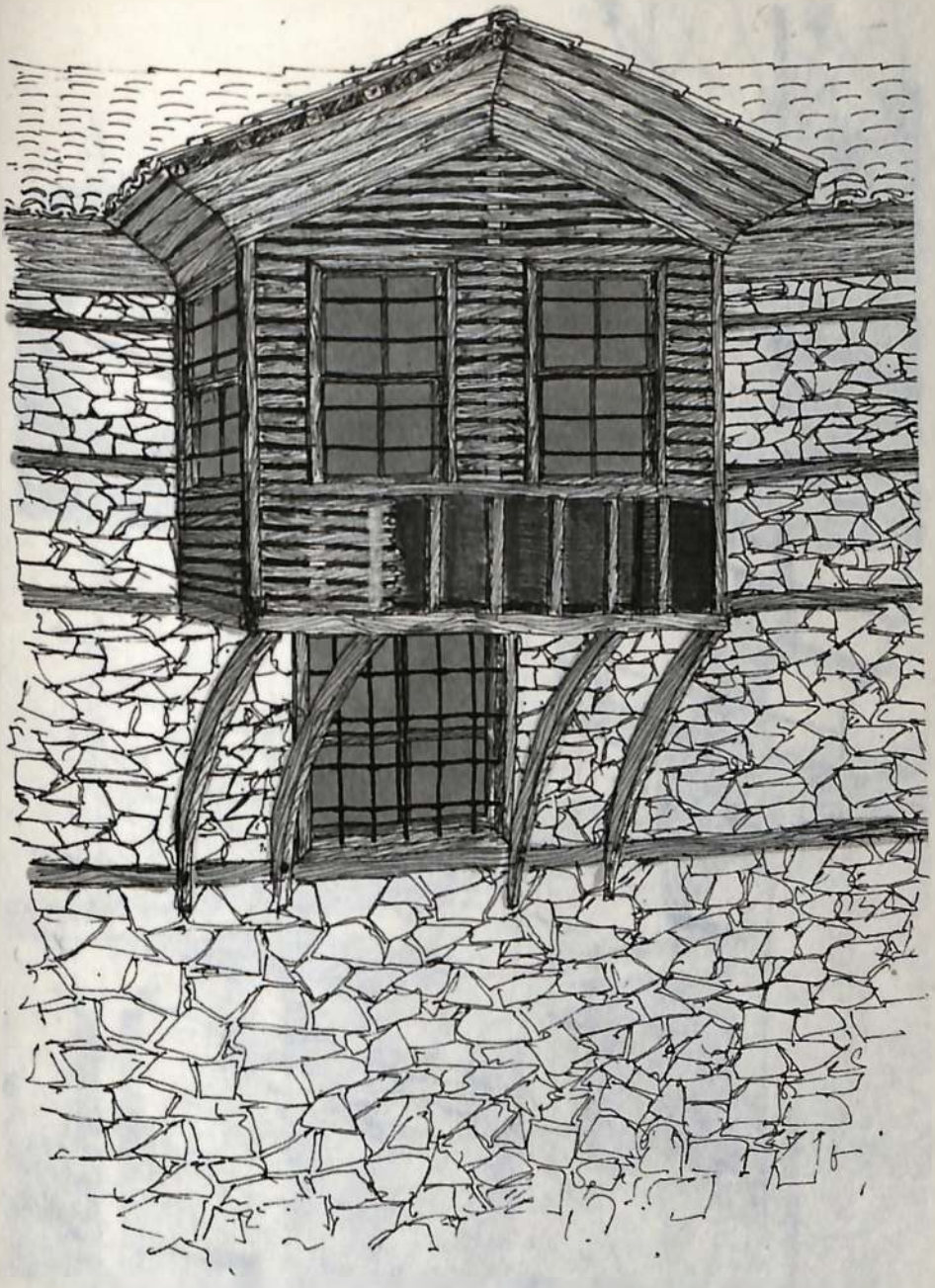
Τα υλικά που συναντάμε είναι ποικίλα. Στην πεδινή Ροδόπη κύριο δομικό υλικό είναι οι ωμόπλινθοι (κερπίτσια) παλαιότερα και οι οπτόπλινθοι πρόσφατα (Σχέδιο 5)[18]. Η στέγη είναι συνήθως κεραμοσκεπής (Σχέδιο 6)[18]. Σε ορισμένους οικισμούς βρήκαμε και οικοδομές λιθόκτιστες από πορόλιθο (Θρυλόριο, Καλλιθέα, 'Ισαλο), που, όπως πληροφορηθήκαμε, μαζευόταν από εγκαταλειμένα σήμερα λατομεία.

17. Η χρονολογία προσδιορίζεται από τον Μ. Μελίρρυτο στο βιβλίο του «Περιγραφή ιστορική και γεωγραφική υπ' εκκλησιαστικήν έποψιν της Θεοσώστου Επαρχίας Μαρωνείας» σελ. 31.

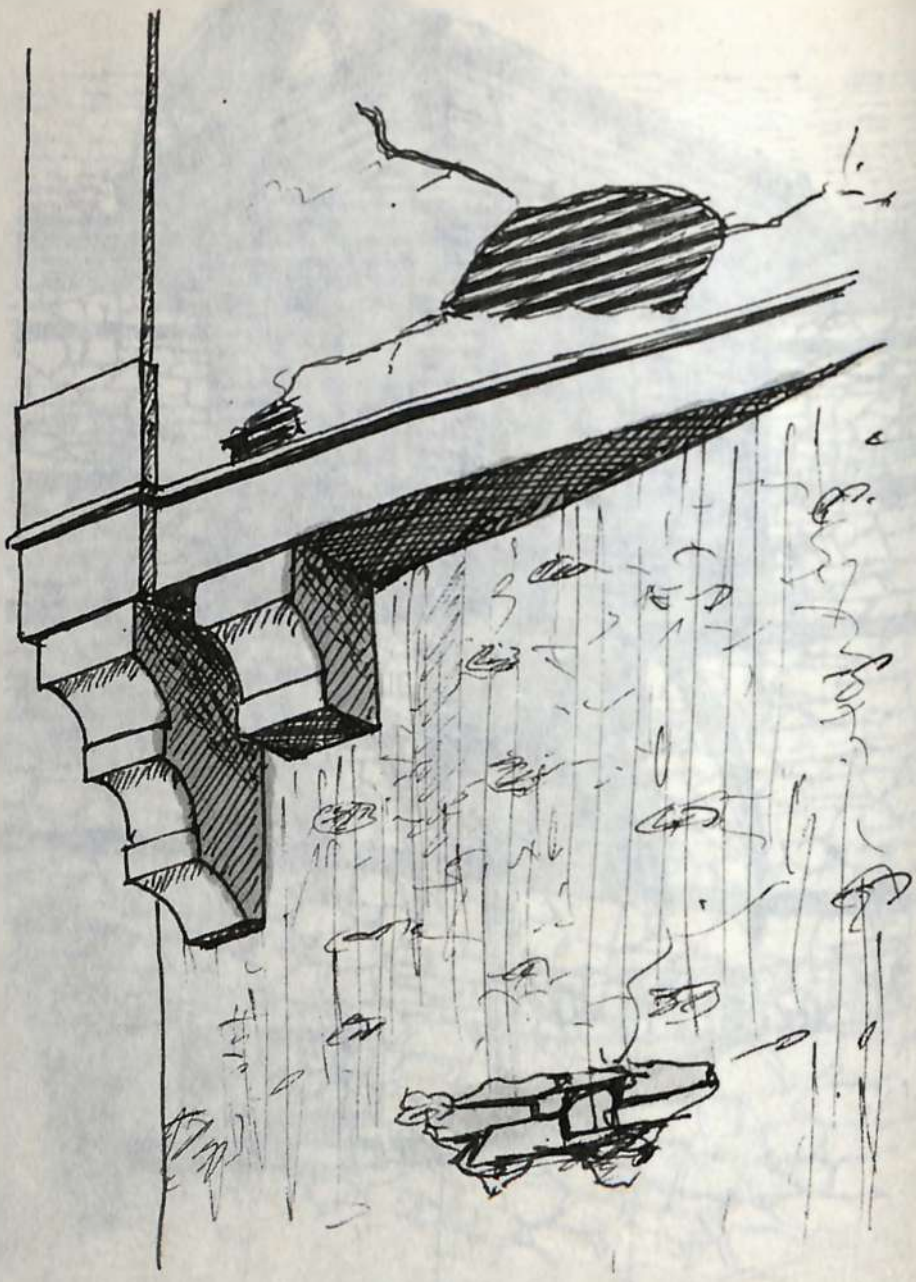
18. Η σχεδίαση έγινε από τους συναδέλφους και συνεργάτες Μανόλη Αναγνωστίδη και Κώστα Καλούδη.

ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ
ΠΕΤΣΩΜΑ
ΣΙΔΕΡΙΑ
ΤΖΑΤΜΑΣ?
ΛΙΘΟΔΟΜΗ
ΤΟΜΗ
ΨΗΦΙΔΩΤΗ ΟΨΗ

Σχέδιο 1

Σχέδιο 2

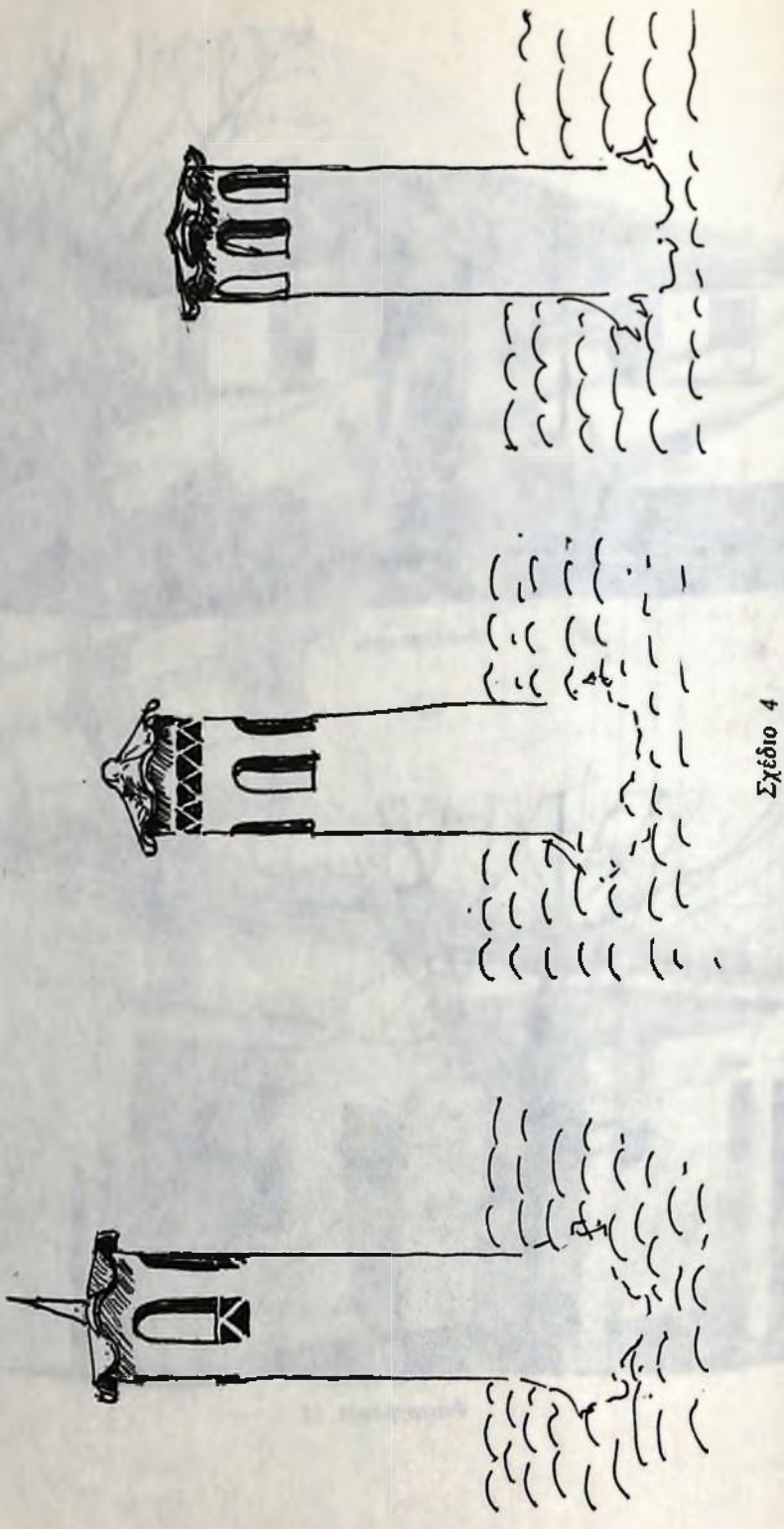
Σχέδιο 3

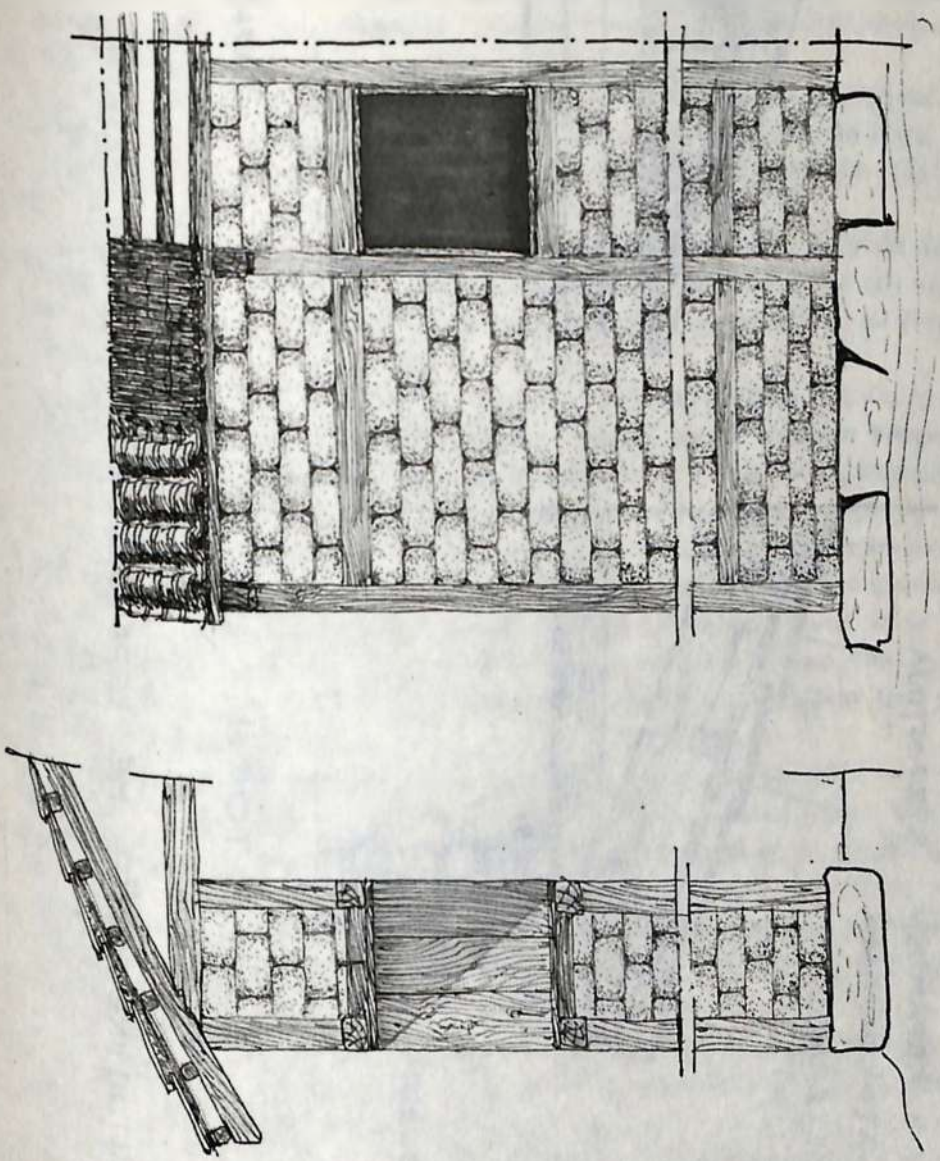
Φωτογραφία 12

Φωτογραφία 13

Σχέδιο 4

Σχέδιο 5

ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ
ΑΣΒΕΣΤΟΚΟΝΙΑΜΑ
ΠΕΤΣΩΜΑ ΜΕ ΣΑΝΙΔΙΑ
ΓΕΙΣΟ
ΕΠΙΧΡΙΣΜΑ
ΟΠΤΟΠΛΙΝΘΟΔΟΜΗ
ΤΟΜΗ
ΟΨΗ
ΟΠΤΟΠΛΙΝΘΟΔΟΜΗ ΜΕ ΚΕΡΑΜΟΣΚΕΠΗ ΞΥΛΙΝΗ ΣΤΕΓΗ

Σχέδιο 6

Στους ορεινούς οικισμούς κύριο οικοδομικό υλικό είναι η πέτρα, τόσο για την τοιχοποιΐα (ξηρολιθιά) όσο και για την στέγη (σχιστόπλακες) (φωτ. 14), (Σχέδιο 7)[18].

Στους οικισμούς αυτούς η αρχιτεκτονική δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Οι οικοδομές είναι συνήθως διόροφες και το ισόγειο ή ημιυπόγειο) χρησιμοποιείται σαν σταύλος (φωτ. 15).

Στα χωριά της Οργάνης, όπου είναι αναπτυγμένη η καλλιέργεια του καπνού, βρίσκουμε στον όροφο τα γνωστά καφασωτά χαγιάτια (φωτ. 16) που δικαιολογούν την ύπαρξη τους για την ξήρανση του καπνού. (Σχέδιο 8)[18].

Ιδιαίτερη εντύπωση από τα ορεινά χωριά αποτελεί η Νυμφαία όπου, άγνωστο γιατί, οι κάτοικοι χρησιμοποιούν επίχρισμα μόνο για την κύρια όψη του σπιτιού τους την οποία στην συνέχεια χρωματίζουν με έντονο λουλακί χρώμα.

Γενικά το μπλέ είναι χρώμα αγαπητό ιδιαίτερα στους Πομάκους και συναντάται σχεδόν παντού, κυρίως στα κουφώματα. Εντύπωση προκαλεί και ο εγκατελειμμένος οικισμός του Μύτικα (φωτ. 17), ο οποίος παρουσιάζει φαινόμενα «καστρικής» φυσιογνωμίας που θυμίζει την περιοχή της Πάργας στην 'Ηπειρο. 'Εντονη εντύπωση σε όλους τους πομάκικους οικισμούς δημιουργούν τα παράθυρα, τα οποία όπως πολύ εύκολα φαίνεται, ανοίχτηκαν μεταγενέστερα. 'Οπως πληροφορηθήκαμε αυτό έγινε με απόφαση «διαταγή» της Ελληνικής Πολιτείας μετά τον πόλεμο, για λόγους υγιεινής, αφού ο ορεινός πληθυσμός της Ροδόπης μαστιζόταν από την φυματίωση. (φωτ. 18).

Κύριο μορφολογικό χαρακτηριστικό τόσο στους πεδινούς όσο και στους ορεινούς μουσουλμανικούς οικισμούς αποτελεί η μεγάλη ξύλινη πόρτα (φωτ. 19) που επιτρέπει την είσοδο τροχοφόρων με το φορτίο τους στο εσωτερικό των αυλών. Οι πόρτες αυτές έχουν συνήθως στέγη, που προστατεύει το ξύλο της πόρτας και τους πυλώνες, κυρίως όταν αυτοί είναι χτισμένοι με ωμούς πλίνθους. Στους ορεινούς οικισμούς η παραπάνω πόρτα είναι πιο περίτεχνη και πιο μικρή (σχέδιο 9)[18].

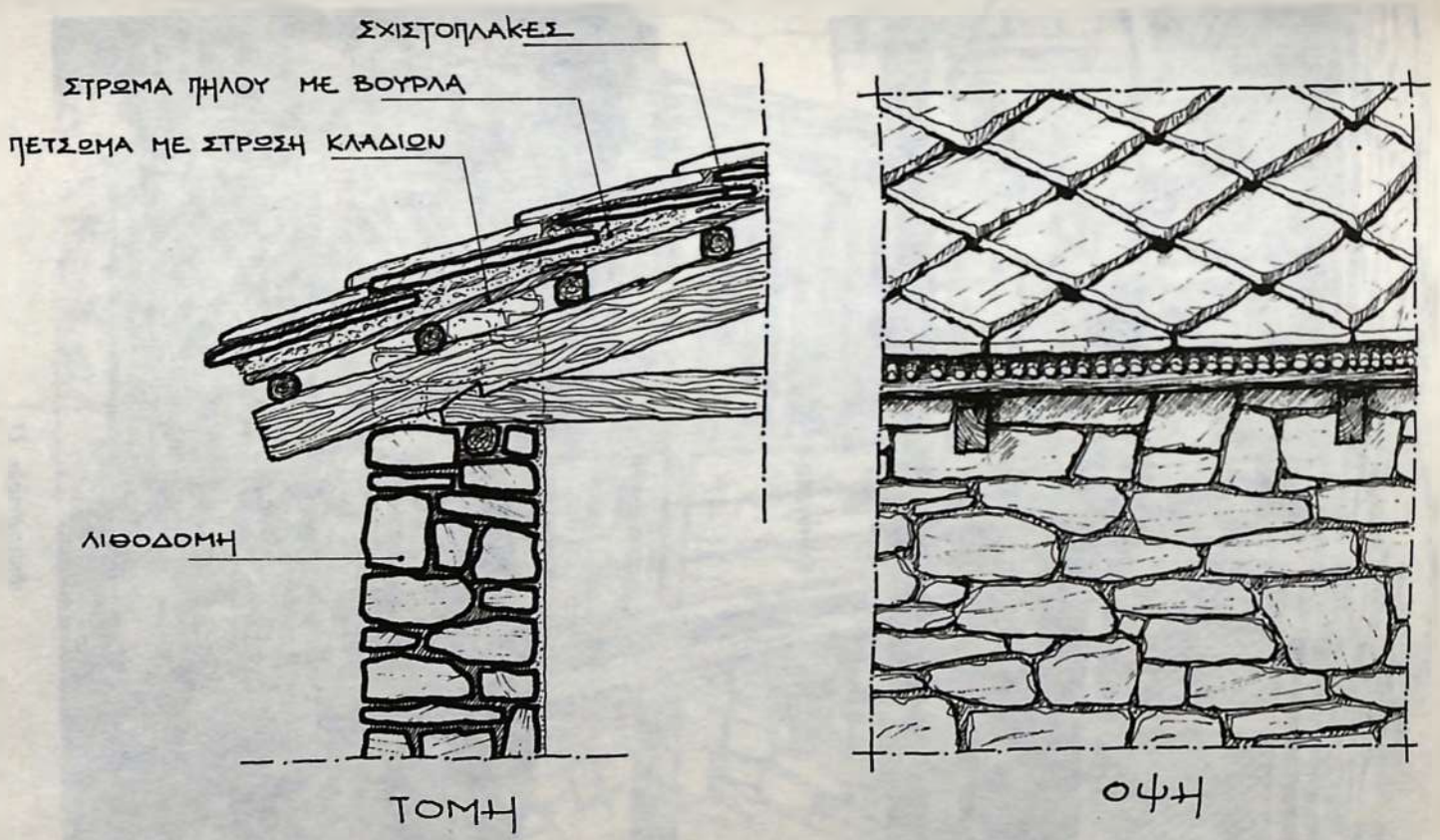
Ιδιαίτερα άσχημο θέαμα παρουσιάζουν ορισμένοι ορεινοί οικισμοί, με αλλοιώσεις της φυσιογνωμίας τους, εξαιτίας ανάμειξης σύγχρονων οικοδομικών υλικών. Οι αλλοιώσεις αυτές είναι πιο συχνές στα χωριά της Οργάνης, όπου το οδικό δίκτυο είναι επαρκές και τα σύγχρονα υλικά είναι εύκολο να διακομισθούν. (φωτ. 20 και 21, Κύμη). 'Ετσι βλέπουμε οι σχιστόπλακες να αντικαθιστώνται από ΕΛΛΕΝΙΤ ή λαμαρίνες και η ξηρολιθοδομή από εμφανή τσιμεντόλιθο. Στο αποκορύφωμα φτάνουμε στο χωριό Εσοχή της κοινότητας Φιλλύρας, όπου κάποιος κοινοτικός σύμβουλος ούτε λίγο ούτε πολύ έχτισε καινούργιο σπίτι με πλάκα οπλισμένου σκυροδέματος.

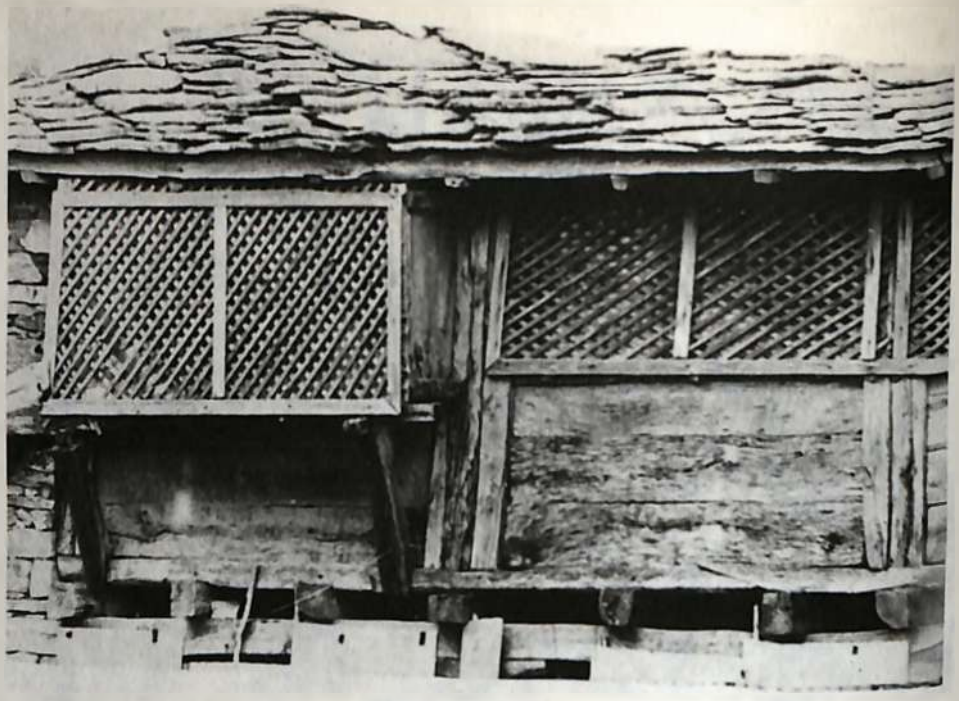
Φωτογραφία 14

Φωτογραφία 15

ΣΧΙΣΤΟΠΛΑΚΕΣ
ΣΤΡΩΜΑ ΠΗΛΟΥ ΜΕ ΒΟΥΡΛΑ
ΠΕΤΣΩΜΑ ΜΕ ΣΤΡΩΣΗ ΚΛΑΔΙΩΝ
ΛΙΘΟΔΟΜΗ
ΤΟΜΗ
ΟΨΗ
ΛΙΘΟΔΟΜΗ ΜΕ ΠΛΑΚΟΣΚΕΠΗ ΞΥΛΙΝΗ ΣΤΕΓΗ

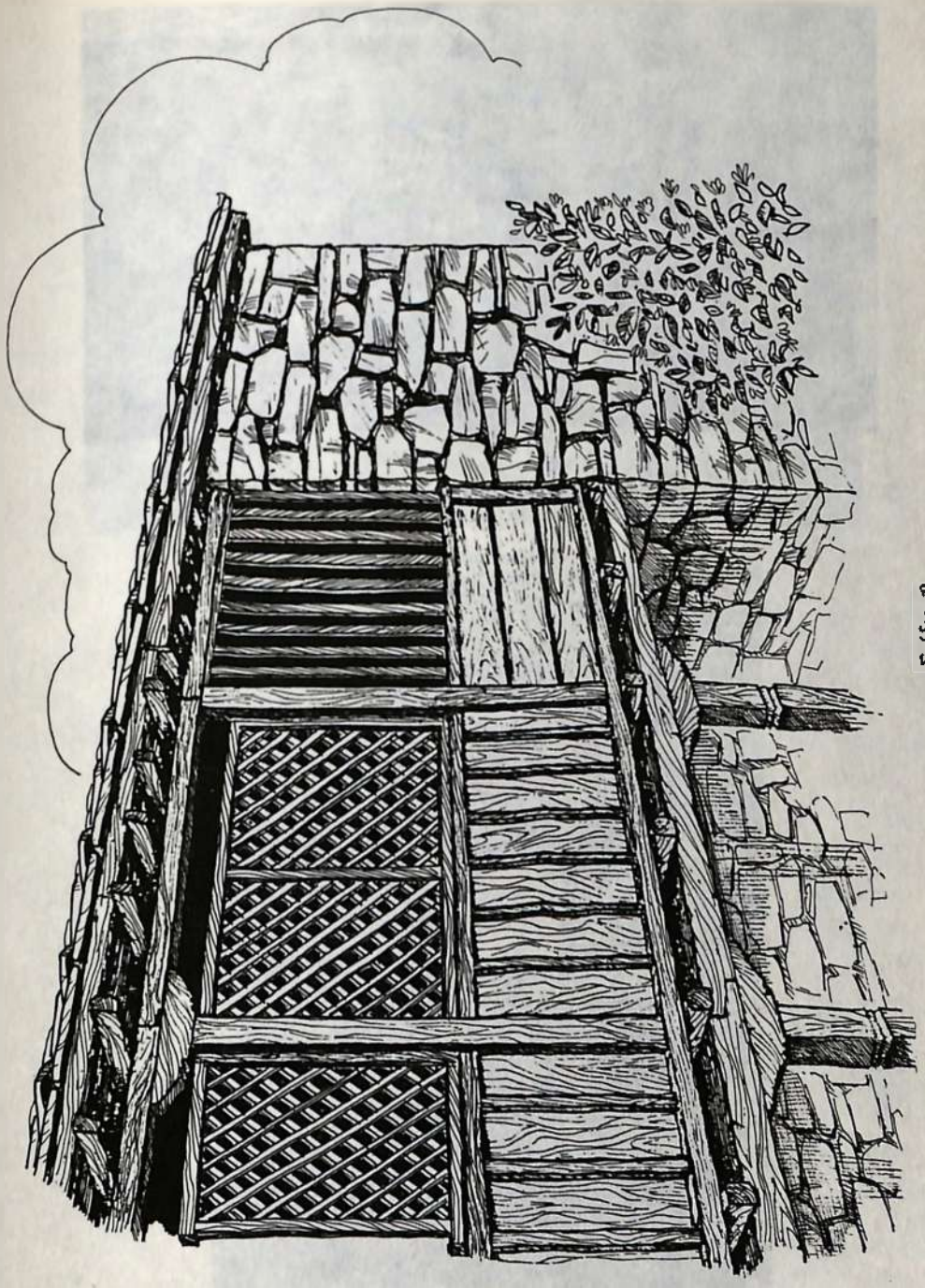
Σχέδιο 7

Φωτογραφία 16

Φωτογραφία 17

Σχέδιο 8

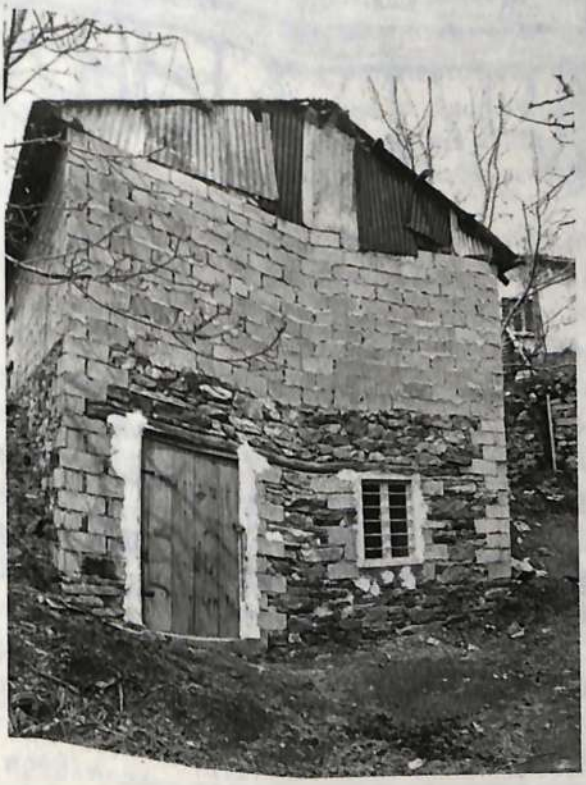
Φωτογραφία 18

Φωτογραφία 19

Φωτογραφία 20

Φωτογραφία 21

Σχέδιο 9

Πρέπει όμως να σημειώσουμε ότι οι οικισμοί που παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες αλλοιώσεις διατηρούν τον πληθυσμό τους σχεδόν σταθερό, διότι, έστω και έτσι, επιλύουν το στεγαστικό τους πρόβλημα με τις «σύγχρονες» απαιτήσεις.

Στους χριστιανικούς οικισμούς, όπου κανένα πρόβλημα υλικών ή άλλο τι δεν υπάρχει για οικοδόμηση, η αλλοίωση είναι μεγάλη. Το όνειρο κάθε αγρότη είναι να αποκτήσει ένα σπίτι, όπως αυτά στην πόλη, με μπετόν, και παράλληλα να κάνει «κάτι το ωραίον», που θα προκαλέσει τα ευμενή σχόλια των συγχωριανών του. Η άποψη του μηχανικού συνήθως δεν ακολουθείται η δε παρουσία του περιορίζεται στην χάραξη της οικοδομής και τον έλεγχο του οπλισμού. 'Ετσι έχουμε θρίαμβο του αλουμινίου, του πλαστικού εξωστόφυλλου και του οπλισμένου «φυμέ» υαλοπίνακα (φωτ. 23-24).

Ορισμένοι μάλιστα προχωρούν ακόμη περισσότερο, εκφράζοντας όλες τους τις καλλιτεχνικές ικανότητες στην πρόσοψη του σπιτιού τους (φωτ. 25).

'Ετσι η κακογουστιά (ή Kitsch όπως συνηθίζεται να λέγεται σήμερα) είναι στην ημερήσια διάταξη των αγροτικών πεδινών οικισμών μας.

Η μη ύπαρξη αρχιτεκτονικού ελέγχου και η μη αυστηρή τήρηση των αποφάσεων της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΕΑΕ) όπου αυτή επιβάλλεται, οδηγούν στο θέαμα που παρουσιάζεται σε όλα τα χωριά της Ροδόπης. Στην όλη αυτή κατάσταση, προστίθεται το κόστος των υλικών (κυρίως του ξύλου) και τα ψηλά ημερομίσθια των λίγων ειδικευμένων τεχνιτών.

Οι τεχνίτες είναι ένα άλλο μεγάλο κεφάλαιο για την διαμόρφωση της «φυσιογνωμίας» αυτού του τόπου. Οι λίγοι καλοί μαστόροι συνεχίζουν να λιγοστεύουν και σαν τεχνίτες εμφανίζονται αγρότες, που λόγω της εκμηχάνισης της γεωργίας βρίσκουν κάποιο χρόνο για μερικά «μεροκάματα», στις οικοδομές. 'Οταν η οικοδόμηση είναι πάρεργο γι' αυτόν που την κάνει δεν πρέπει να περιμένουμε περισσότερο. Και ακόμα όταν ο έλεγχος της κατασκευής, στο όνομα κάποιων διευκολύνσεων, ξεφεύγει από τον έλεγχο της Πολιτείας τα αποτελέσματα είναι ορατά. Η εκπαίδευση νέων τεχνιτών, παράλληλα με την σωστή μελέτη και επίβλεψη από τους μηχανικούς, ο έλεγχος της Πολιτείας και η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της ΕΕΑΕ είναι οι απαραίτητες προυποθέσεις για την αναβάθμιση της αισθητικής των οικισμών της Ροδόπης.

Το σύστημα πτερύγων που εφαρμόζεται σήμερα στους περισσότερους οικισμούς είναι νομίζουμε το ορθότερο, και με παράλληλη θεσμοθέτηση μορφολογικών κατευθύνσεων, θα μπορούσε να ήταν η αφετηρία για μια νέα θεώρηση του προβλήματος της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας των οικισμών του Ν. Ροδόπης.

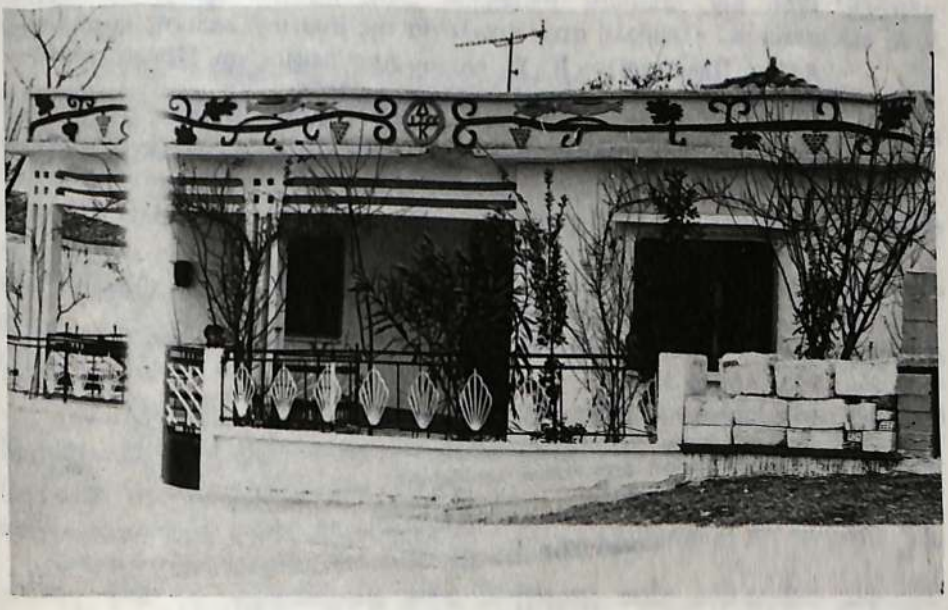
Φωτογραφία 22

Φωτογραφία 23

Φωτογραφία 24

Φωτογραφία 25

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου: «Οι Πομάκοι». Από τον 23ο τόμο του «Αρχείου του Θρακικού, Λαογραφικού και γλωσσικού Θησαυρού-Αθήνα 1958.

Παναγιώτη Φωτέα: «Οι Πομάκοι και το Βυζάντιο». Ανακοίνωση στο τρίτο Συμπόσιο Βυζαντινού Πολιτισμού. Αθήνα, Ιούλιος 1977. Έκδοση ΜΟΚ 1977.

Παναγιώτη Φωτέα: «Οι Πομάκοι της Δυτικής Θράκης». Από το περιοδικό ΖΥΓΟΣ Μαρτ.-Απρίλ. 1977. Ανάτυπο από τον ΜΟΚ 1978.

Παύλου Χιδίρογλου: «Οι Έλληνες Πομάκοι και η σχέση τους με την Τουρκία», Αθήνα 1984.

Μ. Μελιρρύτου: «Περιγραφή ιστορική και γεωγραφική υπ' εκκλησιαστικήν έποψιν της Θεοσώστου επαρχίας Μαρωνείας», Κων/πολη 1871. Αναδημοσίευση με επιμέλεια Δ. Βασιλειάδη στον πρώτο τόμο της Θρακικής Επετηρίδας. Έκδοση Μορφωτικού Ομίλου Κομοτηνής, Κομοτηνή 1980.

Αντώνη Λιάπη: «Οι Πομάκοι μέσα στον χρόνο». Δημοσίευση στον Τέταρτο Τόμο της Θρακικής Επετηρίδας, έκδοση ΜΟΚ, Κομοτηνή 1983.

Άρη Πουλιανού: «Η προέλευση των Ελλήνων», Αθήνα 1966.

Διαφόρων: «Μελέτες για την κατοικία στην Ελλάδα», επιμέλεια Δ.Α. Φατούρος, Λ. Παπαδόπουλος, Β. Τεντοκάλη.

Σεμινάριο: Ζητήματα Ελληνικής κατοικίας.

Εισηγήσεις των:

Κωστή Γκάρτζου: Υπαίθριος αστικός χώρος στην Ελλάδα και πολεοδομική νομοθεσία.

Π. Μαρτινίδη: Κατοικίες-Ιδεολογίες.

Λ. Παπαδόπουλου: Ένας αγροτικός οικισμός στην Θράκη (Γλυκονέρι), Θεσ/νίκη 1977.

Ν. Κ. Μουτσόπουλου: «Συμβολή στην τυπολογία της Βορειοελλαδικής κατοικίας». Από τα Πρακτικά του Β΄ Συμποσίου Λαογραφίας του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσ/νίκη 1976.

Θανάση Παπαζώτου: «Προανασκαφικές έρευνες στο Παπίκιον Όρος», δημοσίευση στον πρώτο τόμο της Θρακικής Επετηρίδας, έκδοση ΜΟΚ, Κομοτηνή 1980.

Θανάση Μουσόπουλου: «Η γη της Θράκης — Θέματα Ιστορίας και Πολιτισμού», Κομοτηνή 1985.

Δημητρίου Ζαγκλή: «Όρια και πόλεις της Αρχαίας Θράκης», από το «Αρχείο Θράκης» τόμος 34, σελίδες 9-16, Αθήνα 1969.

Δημητρίου Ζαγκλή: «Θρακικαί Φυλαί», από το «Αρχείο Θράκης» τόμος 37, σελίδες 5-38, Αθήνα 1974.

Περιοδικό: «Αρχαιολογία», τεύχος 13, Νοέμβριος 1984.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΡΩΣΣΙΔΗ

Ο ΑΝΤΙΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ 1903-1912 ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

– Ἀφιέρωμα στόν φετεινό ἑορτασμό τῶν 80 χρόνων ἀπό τήν ἔναρξη τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα.

Ὁ ἀντιβουλγαρικός ἀγώνας στά τέλη τοῦ 19ου καί τίς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας πού κορυφώθηκε τό 1904-1908, ὁ γνωστός ὡς Μακεδονικός ἀγώνας, εἶναι μιά ἀπό τίς πιό ἔνδοξες καί μεγαλόπνοες προσπάθειες τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ.

Ἀποτελεῖ, ἀπό κάθε πλευρά του θεωρούμενος τό δεύτερο μετά τό 21 σημαντικό σταθμό τῆς ἐθνικῆς ζωῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Τά ἀποτελέσματά του εἶχαν βαθειά καί πανελλήνια ἀπήχηση καί ἐπέδρασαν ἀποφασιστικά στίς μετέπειτα εὐνοϊκές γιά τήν Ἑλλάδα ἐξελίξεις.

Ὁ ἀγώνας ὅμως αὐτός πού ὠνομάσθηκε Μακεδονικός ξεκίνησε καί συστηματοποιήθηκε ἀργότερα ὄχι μόνον γιά τή σωτηρία τῆς Μακεδονίας ἀλλά γιά ὁλόκληρο τόν βορειοελληνικό χῶρο στόν ὁποῖον ἀποσκοποῦσε ὁ ἐπεκτατισμός τῶν βορείων γειτόνων μας. Δέν εἶναι ὅμως ἀκόμη γνωστός σ' ὅλη του τη τήν ἔκταση γιατί ἡ σχετική ἔρευνα καί μελέτη πού θά καταγράψει στήν ἱστορική μνήμη τά γεγονότα πού συνήγειραν τότε γιά τήν ἀπόκρουση τοῦ μεγάλου κινδύνου καί τούς Ἕλληνες τῆς Θράκης, τοῦ ἄλλου δηλαδή μεγάλου διαμερίσματος τοῦ βορειοελληνικοῦ χώρου, ἔχει καθυστερήσει.

Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1961 δημοσιεύθηκε στήν ἐφημερίδα «Ἑλληνικός Βορρᾶς» τῆς Θεσσαλονίκης μιά σειρά ἱστορικῶν κειμένων πού ἀναφερόταν στόν ἀγώνα ἐκεῖνο τῶν Ἑλλήνων κατά τῆς βουλγαρικῆς ἐπιβουλῆς στό γεωγραφικό χῶρο τῆς Θράκης.

Παρακινημένος ἀπό τό περιεχόμενο τῶν δημοσιευμάτων ἐκείνων καί κυρίως ἀπό τή δημοσίευση μιᾶς ἀφήγησης ἑνός συμπολίτη μας τοῦ Λεωνίδα Χατζηιωάννου στόν ὁποῖον ἦταν ἀφιερωμένο ὁλόκληρο κεφάλαιο

μέ τόν τίτλο «ὁ ἀμαξᾶς τοῦ Κονδύλη» ἄρχισα — ἀπό περιέργεια στήν ἀρχή — μιά ἐπιτόπια ἀναζήτηση καί συλλογή στοιχείων γύρω ἀπό τό θέμα αὐτό πού τά δημοσίευα συγχρόνως σέ συνέχειες στήν ἐκδιδόμενη τότε στήν Κομοτηνή ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα τοῦ Θανάση Παριανοῦ «ΠΡΟΟΔΟΣ». Τά κείμενα πού ἀκολουθοῦν εἶναι ἀνατύπωση τῶν κειμένων αὐτῶν τῆς ἐφημερίδας ἀπό τά φύλλα 99-111 τοῦ ἔτους 1961 μέ ἐλάχιστες διορθώσεις καί προσθῆκες.

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΘΡΑΚΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Στην ἐφημερίδα τῆς Θεσσαλονίκης «'Ελληνικός Βορρᾶς» δημοσιεύθηκε μιά σειρά σημειωμάτων τῶν δημοσιογράφων κ.κ. Νίκου Στάγκου καί Γιώργου Σαλονικίδη γύρω ἀπό τόν ἄγνωστο ἀγώνα τῆς Θράκης κατά τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιβουλῆς πρίν ἀπό τούς βαλκανικούς πολέμους.

'Απ' ὅσα γράφηκαν βάσει αὐθεντικῶν στοιχείων καί ἀφηγήσεων ἐπιζώντων ἀγωνιστῶν καί ὅσα δημοσιεύθηκαν ἄλλοτε σκόρπια σέ ἄλλες ἐκδόσεις δέν μένει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἀντιβουλγαρικός ἐκεῖνος ἀγώνας στήν Θράκη εἶναι ἐξ ἴσου ἀξιόλογος ὅσο καί ὁ Μακεδονικός.

Τό περίεργο μόνον εἶναι ὅτι ἔμεινε κι' αὐτός ἄγνωστος ὅπως καί τόσοι ἄλλοι ἀγῶνες τοῦ Θρακικοῦ 'Ελληνισμοῦ κατά τήν 'Ελληνική 'Επανάσταση καί τούς μετέπειτα χρόνους.

Σκόπιμο ἐπομένως εἶναι, χάριν τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀκόμη καιρός νά βρεθοῦν ἄν βρίσκονται ἀκόμη στή ζωή ἀγωνιστές καί νά παρακινηθοῦν νά φανερώσουν ὅσα στοιχεῖα ἔχουν στή διάθεσή τους, ὥστε νά μπορέσει ἀργότερα νά οἰκοδομηθεῖ πάνω σ' αὐτά ἡ ἱστορία τῆς περιόδου ἐκείνης.

Τήν ἐποχή ἐκείνη μετά τό 1903 οἱ Βούλγαροι (ἐξαρχία καί τό νέο βουλγαρικό κράτος) εἶχαν πεισθεῖ ὅτι μέ τά εἰρηνικά μέσα πού χρησιμοποιοῦσαν ὡς τότε (προπαγάνδα) δέν μποροῦσαν νά κατορθώσουν τίποτε περισσότερο πέραν τῆς διεισδύσεως πού εἶχαν πετύχει στά ὅρια τοῦ 'Ελληνισμοῦ καί ἀπεφάσισαν νά καταφύγουν στή βία ἐπιδιώκοντας νά ἐπικρατήσουν δυναμικά σέ ὁλόκληρο τό χῶρο τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης.

Μέ ὀργανωμένες συμμορίες κομιτατζήδων πού ἐξορμοῦσαν μέσα ἀπό τό βουλγαρικό ἔδαφος εἰσέβαλαν καί στό χῶρο τῆς Θράκης μέ ἀντικειμενικό σκοπό νά λυγίσουν μέ κάθε μέσο τό ἀκμαῖο φρόνημα τῶν 'Ελλήνων, νά σπάσουν τήν 'Ελληνική συνοχή καί νά ἐπιτύχουν τόν ἀφελληνισμό τῶν κατοίκων της.

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

Στήν Ἀνατολική Θράκη ἰδιαίτερα περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη περιοχή τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἀνέπνεε ἕνας ὑπέροχος Ἑλληνισμός, ὁ πιό ἀμιγής ἀπ' ὅλες τίς περιοχές τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου πού ἐπί αἰῶνες ἀγωνιζόταν καί θυσιαζόταν γιά νά ἀποκρούσει κάθε ξένη ἐπιβουλή καί ἐπίδραση.

Ὁ Ἑλληνισμός αὐτός κατώρθωσε κατά τά δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια μέ ἀγῶνες καί θυσίες ὄχι μόνον τήν Βουλγαρική προπαγάνδα καί τίς συμμορίες τῶν κομιτατζήδων νά ἐξουδετερώσει, ἀλλά καί νά ἐλευθερώσει ἀργότερα μόνος του τήν ἀγαπημένη Θρακική γῆ καί νά τήν παραδώσει ἐλεύθερη καί ἀπαλλαγμένη ἀπό τούς Τούρκους καί Βουλγάρους στόν προελάσαντα νικητή Ἑλληνικό στρατό.

Ἕνας ἀπό τούς πολλούς ἀγωνιστές τοῦ Θρακικοῦ ἀγῶνα πού ζεῖ καί κυκλοφορεῖ ἄγνωστος καί ἀγνοημένος ἀνάμεσά μας, εἶναι καί ὁ ἀμαξηλάτης τῆς Κομοτηνῆς Λεωνίδας Χατζηϊωάννου.

Ἡ παρακάτω πρόχειρη συνέντευξη μέ τόν συμπαθῆ μπάρμπα Λεωνίδα ἀποτελεῖ ἕνα συμπλήρωμα στή σειρά τῶν σημειωμάτων τοῦ «Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ». Ἐλπίζω ὅτι θά βρεθοῦν καί ἄλλα νά πλουτίσουν τά στοιχεῖα γιά τήν ἱστορία τοῦ ἀγῶνα.

Ο ΜΠΑΡΜΠΑ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Ο ΑΜΑΞΑΣ Ο ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

Ὁ μπάρμπα Λεωνίδας ὁ ἀμαξᾶς. Ἔτσι τόν ξέραμε παιδιά ἀκόμη ὅταν ἔμενε στή γειτονιά μας, στόν προσφυγικό συνοικισμό Ἁγίου Γεωργίου Κομοτηνῆς. Ἦταν ἀμαξάς, ἐπιβλητικός καί γεροδεμένος. Ψηλός καί παχύς, φοροῦσε πάντα κυλότες, γιλέκο πού ἔπιανε ὅλο τό στῆθος του, ζωνάρι καί καπέλλο λευκό μέ γύρο. Σπάνια περπατοῦσε. Τόν βλέπαμε πάντοτε νά περνᾶ τή γειτονιά πάνω στό παϊτόνι του μέ τά δυό ἄλογα.

Τήν δράση του στόν Θρακικό ἀγώνα τήν πληροφορηθήκα ἀπό τά δημοσιεύματα τοῦ «Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ» καί ἡ περιέργεια μέ ὤθησε νά τόν βρῶ καί νά τόν ρωτήσω. Τόν συνάντησα τυχαία στόν σιδηροδρομικό σταθμό τῆς Κομοτηνῆς. Τόν πλησίασα καί μόλις μιλήσαμε γιά λίγο σχετικά μέ τήν ἐποχή ἐκείνη κατάλαβα ὅτι εἶχε νά πεῖ πολλά. Τό τραῖνο ὅμως εἶχε φθάσει καί μερικοί πελάτες πλησίασαν. Τόν ἄφησα τότε ἀφοῦ συμφωνήσαμε νά τά ξαναποῦμε. Τόν παρακολούθησα ὅμως γιά ἀρκετή ὥρα μέ τό δικό μου αὐτοκίνητο καί καθώς ὁ ἴδιος δέν βλέπει καλά δέν μέ ἀντιλήφθηκε. Ἄκουγα καλά ὅτι εἶχε λυθεῖ ἡ γλώσσα του καί διηγόταν στούς ἐπιβάτες του οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀκούσει τά τελευταῖα λόγια μας καθώς τός πήγαινε ἱστορίες ἀπό τήν ἐποχή τοῦ ἀγῶνα.

Ὁ συμπολίτης μας κ. Λεωνίδας Χατζηϊωάννου ὁ ἀφανής ἀγωνιστής τοῦ ἀντιβουλγαρικοῦ Θρακικοῦ ἀγῶνος.

Μετά πέντε μέρες τόν συνάντησα πάλι στήν πλατεία τῆς Κομοτηνῆς. Δέν εἶχε ἀγώγι καί τόν πῆρα στό γραφεῖο μου. Ἦπιε, καφέ, ἄρχισε καί δέν σταματοῦσε. Μόλις προλάβαινα νά σημειώνω. Τόν διέκοπτα γιά νά βάζω σέ κάποια σειρά τήν ἀφήγησή του. Εἶχε ἕναν ἐνθουσιασμό νεανικό καί κατάλαβα ὅτι ζοῦσε σέ πατριωτική ἔξαρση.

Τόν ρώτησα πῶς λέγεται. Μοῦ εἶπε ὅτι ὀνομάζεται Λεωνίδας Χατζηϊωάννου τοῦ Νικολάου. Γεννήθηκε στή Βιζύη τῆς Ἀνατ. Θράκης τό 1877. Εἶναι δηλαδή σήμερα τό 1961, (τότε πού γράφηκε τό κείμενο) 84 ἐτῶν. Εἶμαι ἀμαξάς ἀπό 15 χρονῶν παιδί, συνέχισε. Τότε εἴμουν ταχυδρόμος τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Τό ἁμάξι μου ἦταν κλειστό μέ τζάμια καί τό ἔσερναν τρία ἄλογα. Τά ἁμάξια ἦταν βαριά τότε, γιατί ἔκαναν μεγάλες διαδρομές. Ἦταν τά λεωφορεῖα τῆς ἐποχῆς. Ἡ τακτική μου καθημερινή διαδρομή ἦταν Βύζα-Σιδηροδρομικός Σταθμός-Τσερκέζκιοϊ. Ἔπαιρνα μισθό ἀπό τό Τουρκικό κράτος. Μετέφερα τό ταχυδρομεῖο καί εἶχα συνοδεία 4 ἱππεῖς χωροφύλακες. Δύο πήγαιναν μπροστά καί δυό πίσω ἀπό τά ἁμάξι. Τά εἶχα καλά μέ τή φρουρά καί ἔπαιρνα καί ἐπιβάτες στίς διαδρομές.

Ὅταν ἄρχισε ὁ ἀγώνας τό 1905, Μητροπολίτης τῆς Βιζύης ἦταν ὁ Δωρόθεος. Οἱ Βουλγαρικές συμμορίες ἔσφαζαν καί γύμνωναν (χρησιμοποιῶ κατά τό πλεῖστον τήν φρασεολογία τοῦ Λεωνίδα). Τά παιδιά (οἱ νέοι)

ἤθελαν νά βγοῦν στό βουνό νά τούς ἀντιμετωπίσουν. Συμβουλεύθηκαν τόν Μητροπολίτη. Αὐτός μετά βίας τά συγκρατοῦσε.

— Σταθῆτε παιδιά μου ὁ ἀγώνας δέν εἶναι παιχνίδι, τούς ἔλεγε. Ἐνθουσιώδης καί τολμηρός καί ὁ ἴδιος, συνεννοήθηκε μέ τό Πατριαρχεῖο.

Ὁ κόσμος εἶναι ἀνάστατος, ξύπνησε. Θέλει νά βγεῖ στό βουνό. Τό Πατριαρχεῖο ἐπικοινώνησε μέ τήν Κυβέρνηση τῶν Ἀθηνῶν καί ἀποφασίσθηκε νά σταλεῖ ὁ Γεώργιος Κονδύλης γιά νά ὀργανώσει τόν ἀγώνα. Ὁ Κονδύλης εἰδοποιήθηκε ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη νά κατεβεῖ στό Τσερκέζκιοϊ καί νά ζητήσει τόν Λεωνίδα τόν ταχυδρόμο. Τοῦ ἔδωσαν τά χαρακτηριστικά μου. Ψιλό μαῦρο μουστάκι, τονίζει μέ κάποια αὐταρέσκεια ὁ Λεωνίδας.

Αὐτά ὅμως εἶχαν κανονισθεῖ χωρίς νά μέ ρωτήσουν. Ὅταν μέ κάλεσε ὁ Μητροπολίτης καί ἔμαθα τήν ἀποστολή πού μοῦ ἀνέθεσαν, ἐδίστασα.

— Στεῖλτε ἄλλον, εἶπα στόν Δωρόθεο. Ὁ Δεσπότης θύμωσε καί σηκώνοντας τό χέρι του, μόνον πού δέν μέ χτύπησε. Μού εἶπε: «Σήμερα καίγεται τό Ἑλληνικόν Ἔθνος ὑπό τόν πόδα τῶν Βουλγάρων. Νά καεῖς καί σύ». Τό φέσι πού φοροῦσα σηκώθηκε ἀπό τό κεφάλι μου. Ἄλλη μιλιά δέν σήκωνε.

— Τί θέλεις θά τό κάνω, τοῦ εἶπα. Εἶχα στό νοῦ μου τή στιγμή ἐκείνη καί τό αἷμα ἑνός ἀγωγιάτη Ἕλληνα πού τό εἶδα νά ἀχνίζει πρό ὀλίγων ἡμερῶν μόλις τόν εἶχαν σφάξει οἱ Βούλγαροι καθώς περνοῦσα μέ τήν πόστα.

Τό ἀποφάσισα. Πήγαμε μέ τήν συνοδεία τῶν τζαντερμάδων στό Τσερκέζκιοϊ. Μεσάνυχτα ἦλθε τό τραῖνο. Μέσα σέ ὅλα τά γνωστά πρόσωπα διέκρινα καί ἕναν ἄγνωστο. Δέν χρειάστηκε νά κάνω τίποτα ἐγώ. Ὁ ἄγνωστος μέ πλησίασε. Ἔξυπνος ὁ Κονδύλης. Μέ ἀναγνώρισε ἀμέσως.

Πλησίασε: «Κονδύλης» μοῦ εἶπε. Πῆρα τή βαλίτσα του καί ἤπιαμε καφέ στόν σταθμό. Περασμένα μεσάνυχτα. Πιό πέρα οἱ τζανταρμάδες κάθονταν χωριστά. Πάνω ἀπό δυό ὧρες μείναμε στό σταθμό. Εἶχα παραδώσει τό ταχυδρομεῖο (γράμματα καί χρήματα), στόν προϊστάμενο τοῦ ταχυδρομείου, παρέλαβα τό ταχυδρομεῖο καί ξημερώνοντας μέ τόν Κονδύλη μέσα στό ἁμάξι ξεκινήσαμε γιά τή Βιζύη. Θυμᾶμαι ὅτι μετά μιᾶς ὥρας πορεία ὁ Κονδύλης βλέποντας τή συνοδεία, ρώτησε:

— Αὐτοί οἱ ἱππεῖς, ὅλο μαζύ μας εἶναι.

— Γιά νά μή σέ πάρουν οἱ κομιτατζῆδες, τοῦ ἀπαντῶ ἀστειευόμενος.

Τόν πῆγα στήν Μητρόπολη, στόν Δωρόθεο. Τόν κέρασαν. Μέσα ἦταν καί οἱ νέοι πού τόν περίμεναν. Καμμιά τριανταριά νέοι, ὅλοι ἀθέρας καί ἄλλοι πολλοί ἀπ' ἔξω. Ἐκεῖ καί ὁ Θεοδωράκης ὁ Ἀμπατζόπουλος.

— Παιδιά μου, ἄρχισε νά λέει ὁ Κονδύλης, θά εἴμαστε πάντα γεροί; Μιά πού θά πεθάνουμε, νά πεθάνουμε μέ τήν τιμή μας καί ὄχι ὑπό τούς πόδας τῶν Βουλγάρων.

Ὁ Δημήτριος Ἀντωνίου (Γρηγόριος Λαδακάκος), ἀπεσταλμένος τοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου στήν Κομοτηνή (τότε Γκιουμουλτζίνα) γιά τόν ἀντιβουλγαρικό ἀγῶνα μέ τήν ἰδιότητα τοῦ διδασκάλου, φωτογραφίζεται ἀνάμεσα στούς μαθητές τοῦ 2ου Σχολείου Κομοτηνῆς (στό μέσον μέ τό μαῦρο ὑπογένειο). (Φωτογραφία τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου Θρακικῶν Μελετῶν τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς).

Τά παιδιά ἀπάντησαν:

— Ἐρέθισμα δέν θέλουμε, ἐμεῖς εἴμαστε ἐρεθισμένοι.

Τόν διώρισαν δάσκαλο στό Σοργάς πέντε ὧρες μακρυά ἀπό τή Βιζύη πρός τό βουνό πάνω ἀπό τά Πινακά. Κάνα δυό μέρες ἔκαμνε σχολειό καί ἔπειτα ἔφευγε. Συνεννοοῦνταν μέ τόν Ἕλληνα Πρόξενο τῶν 40 Ἐκκλησιῶν Τάσο. Τακτικά τόν πήγαινα ἐκεῖ καί στήν Ἀδριανούπολη καί τό Σαμάκοβο. Ἐπέστρεφε λίγες μέρες στό χωριό καί ἄϊντε χάνονταν στό βουνό. Μιά φορά, βραδυαστήκαμε στή Γέννα.

Στόν ἀγώνα τῆς Θράκης οἱ ἀντάρτες ἐνισχύονταν ἀπό εἰσφορές τῶν προυχόντων. Οἱ ὁμάδες προσέφεραν ἀντίτιμο, ἀλλά οἱ προύχοντες δέν τό δέχονταν. Ἕνας ἀπό τούς προύχοντες τῆς Γέννας, ὅταν κατέβηκε μιά ὁμάδα νά πάρει ἐφόδια, ἀρνήθηκε νά δώσει τή συνδρομή του καί οἱ ἀντάρτες ἐπέβαλαν κυρώσεις. Ὁ προύχοντας τό ἀνάφερε διαμαρτυρόμενος στίς Τουρκικές ἀρχές καί ἦλθε τουρκικός στρατός. Ὁ ἐπί κεφαλῆς ἔκανε ἀνακρίσεις δέρνοντας τόν κόσμο. Τό ξενοδοχεῖο τῶν ἀδελφῶν Ἀλέξανδρου καί Στέργιου Ἀλεξόπουλου ἦταν κατειλλημένο ἀπό τούς Τούρκους ὅταν ἔφθασε τό ἁμάξι μου μέ τόν Κονδύλη μέσα. Ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νά διανυκτερεύσουμε. Ὑπῆρχε μόνον ἕνα κρεββάτι στό ξενοδοχεῖο στό δωμάτιο τοῦ λοχαγοῦ.

Παρουσιάσθηκα στόν λοχαγό καί τόν παρακάλεσα νά μείνει μαζί του καί ὁ δάσκαλος πού εἶχα μαζί μου. Ὁ λοχαγός τό δέχθηκε. Ἔτσι, ὁ Κονδύλης κοιμήθηκε μέ τόν ἐπί κεφαλῆς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ πού εἶχε ἔλθει νά ἐπιβάλει τήν τάξη. Μάλιστα, μούδωσε καί τό κλειδί τοῦ δωματίου κι ὁ Κονδύλης πῆγε πρώτος στό δωμάτιο.

Τό πρωί φύγαμε γιά τίς 40 Ἐκκλησιές. Πέντε ὧρες δρόμο. Μόλο πού φοβήθηκε μήπως προδοθήκαμε ἦταν ἀτάραχος. Σκληρός ἄνδρας ὁ Κονδύλης.

Τά τζάμια τοῦ ἁμαξιοῦ μου πού τά καθάριζα μέ στάχτη, τά ἄφηνα μουντά γιά νά μή διακρίνονται ὅσοι κάθονταν μέσα. Μιά φορά πού μετέφερα ἀπό τίς 40 Ἐκκλησιές τόν Θεοδωράκη, τόν Μιμῖκο καί τόν Ἠλία, ὅλους ἀντάρτες μέ ὅπλα κάτω ἀπό τα πανωφόρια τους, πλησίασε ἕνας Τοῦρκος νά δεῖ μέσα. Τόν ἀπεμάκρυνα λέγοντας. «Κάτς ὀρντά, χαρέμ βάρ ἀραμπαντά». Καί ὁ Τοῦρκος ἀπομακρύνθηκε γιατί ἐθεωρεῖτο προσβολή, γιά τίς γυναῖκες.

Αὐτό ἔγινε πολλές φορές καί ἡ φράση «χαρέμβάρ ἀραμπαντά» δηλαδή γυναῖκες εἶναι μέσα στό ἁμάξι τό ἐπαναλαμβάναμε μεταξύ μας γιά νά γελάμε.

Ὁ Κονδύλης ἔμεινε στή Θράκη πέντε μέ ἕξη μῆνες καί ἀφοῦ ὀργάνωσε τούς ἀντάρτες, ἔφυγε παραδίνοντας τά πάντα στόν Θεοδωράκη Ἀμπατζόπουλο ἀπό τή Βιζύη.

'Ο Κονδύλης δέν ἦταν γνώστης τῆς περιοχῆς καί χρησιμοποιοῦσε χάρτες πού τόν δυσκόλευαν. Οἱ ντόπιοι στίς μετακινήσεις καί τίς ἐπιχειρήσεις τους χρησιμοποιοῦσαν καί τούς νταγτζῆδες (ξυλοκόπους, γνῶστες τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν) γιά ὁδηγούς.

Τό 1906 μέ κατέδωσαν στίς Τουρκικές ἀρχές γιά τή δράση μου στόν ἀνταρτικό ἀγώνα καί μέ φυλάκισαν. Δικάστηκα καί φυλακίστηκα ἐπί τρία χρόνια. Βγῆκα ἀπό τή φυλακή τό 1908 μέ τήν ἀνακήρυξη τοῦ Συντάγματος (χουριέτ) στήν Τουρκία. Κέρδισα ἀπό τήν ποινή μου μόνο 28 μέρες.

'Εν τῷ μεταξύ τήν πόστα τήν εἶχαν ἀναλάβει ἄλλοι ἀμαξηλάτες, Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι κάνανε πολλές κλοπές. Ποτέ δέν ἔφθαναν σωστά τά δέματα. Γι' αὐτό τόν ἑπόμενο χρόνο ἄν καί ὡς καταδικασμένος δέν εἶχα δικαίωμα νά μειοδοτήσω γιά νά ἀναλάβω τή μεταφορά τοῦ ταχυδρομείου τήν ὥρα πού γινόταν ἡ δημοπρασία, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβανόταν κάθε χρόνο κατά μήνα Μάρτιο, ὁ Τοῦρκος διοικητής μέ παρακίνησε νά χτυπήσω λέγοντάς μου:

«Μή σέ νοιάζει. 'Εμεῖς κάνουμε τό νόμο, ἐμεῖς τόν χαλάμε».

"Ετσι πῆρα πάλι τό ταχυδρομεῖο καί μάλιστα χωρίς καμμιά ἐγγύηση καί μπόρεσα νά βοηθήσω πάλι τόν ἀγώνα κρυφά μέχρι τό 1912 ὁπότε κηρύχθηκε ὁ πρῶτος Βαλκανικός πόλεμος καί κατέβηκαν οἱ Βούλγαροι.

Αὐτοί ἔμειναν ἑννέα μήνες. Κατόπιν ἦλθαν πάλι οἱ Τοῦρκοι οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὀργανώσει κομιτάτα καί ἐνέσπειραν τρομοκρατία, σκοτώνοντας τούς "Ελληνες. 'Αρχηγός τοῦ τουρκικοῦ κομιτάτου στήν περιοχή τῆς Βιζύης ἦταν ὁ 'Αχμέτ 'Εγιούπ. 'Η δράση μου ἦταν γνωστή πιά καί εἶχε ἀποφασισθεῖ καί ἡ δική μου ἐκτέλεση.

Τή βραδυά πού ἐκτελέσθηκε ἕνας πατριώτης ὀνομαζόμενος Δημοσθένης ἀπό τή Βιζύη καί ὁ ἀρχηγός τοῦ κομιτάτου ἀκούστηκε νά λέει «αὔριο εἶναι ἡ ἁράδα τοῦ Λεωνίδα» φίλοι μου μέ εἰδοποίησαν νά φύγω ἀμέσως καί νά μή ξημερωθῶ ἐκεῖ.

"Εφυγα ἀπό τή Βύζα τήν ἴδια νύχτα με τό ἁμάξι ἑνός Τούρκου γιά τή Ραιδεστό. "Αφησα τό ἁμάξι καί πῆγα στό σπίτι ἑνός ἐξαδέλφου μου, τοῦ Πολύβιου. Αὐτός μέ βοήθησε. Μέ ἔστειλε στό σπίτι κάποιας Χατζηφρόσως ὅπου ἔμεινα κρυμμένος ἐπί δυό μέρες καί ὅταν ἦλθε τό βαπόρι Τουρκικό μέ "Ελληνες ναῦτες, ὁ Πολύβιος, τά κανόνισε καί μέ πῆραν σέ μιά ἀπόμερη ἀκρογιαλιά ἔξω ἀπό τή Ραιδεστό καί μέ ἔβαλαν σέ μιά βάρκα. Πλησιάσαμε τό πλοῖο ἀπ' τήν ἀντίθετη πλευρά, ἀπ' τό νότο, καί μέ σχοινένια σκάλα ἀνέβηκα καί κρύφθηκα στό καρβουνάδικο.

Μέ τό πλοῖο αὐτό πήγα στή Θεσ/νίκη καί ἔμεινα ἐκεῖ ὡς τό 1920. Τό ἔτος ἐκεῖνο μέ τήν ἀπελευθέρωση τῆς 'Ανατ. Θράκης ξαναγύρισα στή Βιζύη ὅπου παρέμεινα μέχρι τή Μικρασιατική καταστροφή καί ἦλθα πρόσφυγας στήν Κομοτηνή.

Τόν ρώτησα γιά τόν Θεοδωράκη. Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Θεοδωράκης Ἀμπατζῆς ἤ Ἀμπατζόπουλος, πού ζεῖ καί σήμερα στή Σίνδο ἔξω ἀπό τήν Θεσ/νίκη, ἦταν ἐπί κεφαλῆς τῆς ὁμάδας ἡ ὁποία εἶχε τήν πιό εὐρεία καί ἀποτελεσματική δράση κατά τόν ἀγώνα τῆς Θράκης. Οἱ ἐξαιρετικές ὑπηρεσίες του στόν ἀγώνα ἀναγνωρίσθηκαν ἀργότερα καί ἀπό τήν Ἑλληνική κυβέρνηση ἡ ὁποία τιμώντας τόν ἥρωα τοῦ ἀπένειμε τό ἀναμνηστικό Μετάλλιο τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα μή ὑπάρχοντος μεταλλείου Θρακικοῦ Ἀγώνα.

— Τό βόλι τοῦ Θεοδωράκη, δέν ἔχανε, ἀπαντᾶ. Τά φυσέκια τά ἔκανε μόνος του. Σέ ἕνα φυσέκι ἔβαζε δυό βόλια. Ἦταν εἰδικός στό γέμισμα. Ἤξερε πού θά πᾶνε τά βόλια ἀνάλογα μέ τή μπαρούτη πού ἔβαζε. Ὅταν σκότωσε τόν ἀρχικομιτατζῆ Σισμάνωφ ἀνάμεσα στά χωριά Πινακά καί Ἅη Γιάννη, ἐγώ μετέφερα στόν τόπο τῆς ἐκτελέσεως τόν Εἰσαγγελέα, τόν Διοικητή Χωροφυλακῆς, τόν Εἰρηνοδίκη καί ἕνα γραμματέα.

Ὁ Σισμάνωφ ἦταν πεσμένος μέ τό ἕνα χέρι του ὑψωμένο. Μέ διέταξαν καί γύμνωσα τό σῶμα τοῦ Σισμάνωφ. Εἶχε ἕνα τραῦμα πίσω στό κάτω μέρος τῆς ραχοκοκαλιᾶς καί ἕνα μολύβι τοῦ εἶχε διαπεράσει τό κορμί καί βγῆκε ἀπό τό ἀριστερό μέρος τοῦ στήθους ἐνῶ ἕνα ἄλλο μολύβι τόν χτύπησε στόν δεξιό καρπό καί τοῦ μάργωσε τό χέρι. Ἡ ἐπιτροπή ἔβγαλε τό συμπέρασμα ὅτι ὁ Θοδωράκης τοῦ ἔρριξε ἀπό χαμηλά. Ὅταν ὅμως συναντήθηκα μέ τόν Θεοδωράκη αὐτός μοῦ εἶπε ὅτι καθώς ἔτρεχε νά προφθάσει τόν Σισμάνωφ καί ἀκριβῶς τή στιγμή πού περνοῦσε ἕνα ρυάκι σκάλωσε τό τσαρούχι του. Τόν ἀντελήφθηκε τότε ὁ Σισμάνωφ καί ἔσκυψε νά φύγει. Καθώς ἦταν σκυφτός τοῦ ἔρριξε μιά φορά καί τά βόλια τόν πέτυχαν σ' αὐτή τή θέση γερμένο καί τόν πέρασαν ὅπως ἔδειχναν τά σημάδια.

Ὁ Θοδωράκης καί ὅλοι οἱ ἀντάρτες φοροῦσαν πολιτικά ροῦχα, μαῦρο καλπάκι μέ σταυρό, τσαρούχια καί δυό ἁράδες φυσέκια.

Ὁ Θεοδωράκης σκότωσε καί τόν Ντικώφ. Αὐτός δέν ἦταν στό βουνό ἀλλά πολύ μορφωμένος καθηγητής Βούλγαρος μέ μεγάλη ὑπόληψη καί ἔκανε κατήχηση στά χωριά. Ἦταν γιά τούς Βουλγάρους δεύτερος Κύριλλος καί Μεθόδιος. Τόν σκότωσε ἔξω ἀπό τό Σαμακόβι.

Μετά τήν ἐκτέλεσή του οἱ Βούλγαροι τόν βαλσάμωσαν στή Βιζύη γιά νά τόν μεταφέρουν στίς 40 Ἐκκλησιές καί νά διαμαρτυρηθοῦν στίς Τουρκικές ἀρχές. Μέ τόν θάνατο τοῦ Ντίκωφ οἱ Βούλγαροι πάγωσαν. Τούς ἔκοψε τά ὕπατα ὁ θάνατός του καί ἀπό τότε τά πράγματα ἠρέμησαν.

ΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΣΤΗΝ Ν. ΕΛΛΑΔΑ

Ὁ ἀγώνας διήρκεσε ἀπό τό 1905 ἕως τό 1912. Ἐν τῷ μεταξύ τό 1906-

1907 ὁ Μητροπολίτης Βιζύης Δωρόθεος ἔφυγε καί ἦλθε γιά λίγους, πέντε-ἕξη μήνες, στή θέση του ὁ Νικόδημος, δειλός καί διστακτικός. Αὐτόν τόν διαδέχθηκε ὁ Ἄνθιμος, ὁ μετέπειτα Μητροπολίτης Μαρωνείας ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε καί συνέχισε τό ἔργο τοῦ Δωρόθεου. Τά βρῆκε ὅμως ὅλα ἕτοιμα ἀπό τόν Δωρόθεο.

Ὅταν στίς παραμονές τῶν Βουλγαρικῶν πολέμων εἶχε σταματήσει ὁ ἀγώνας, οἱ ἀντάρτες θέλησαν νά φύγουν γιά τήν Ἑλλάδα. Ἡ διαδρομή ἀπό τά βουνά μέχρι τήν Ραιδεστό ὅπου ἐπρόκειτο νά ἐπιβιβασθοῦν στό πλοῖο ἦταν μεγάλη καί ἔπρεπε κάπου νά διανυκτερεύσουν. Ἐγώ ἀνέλαβα νά μεταφέρω δυό ἐπιστολές. Μιά στή Μεσηνή, ἐνδιάμεσο χωριό, στόν Δημητράκη Τσορμπατζῆ γιά νά τούς περιποιηθεῖ καί μιά στόν Μητροπολίτη Ραιδεστοῦ γιά νά τούς ὑποδεχθοῦν στ' ἀμπέλια ἔξω ἀπό τήν πόλη καί νά τούς βάλουν στό πλοῖο.

Τό πρῶτο γράμμα τό πῆρε ὁ Δημητράκης ἀλλά τό παρέδωσε σέ ἄλλο, στόν Κρυωνᾶ Τσορμπατζῆ, πιό τολμηρό ὁ ὁποῖος ὑποδέχθηκε τούς ἀντάρτες καί τούς φιλοξένησε μέσα στή μύτη τῶν Τούρκων. Ἄναψε καί ἔβγαλε ἕνα φοῦρνο ψωμί γιά τούς ἀντάρτες.

Ἐπιστρέφοντας ἐγώ ἀπό τη Ραιδεστό, ἀφοῦ ἔδωσα καί τό ἄλλο γράμμα στόν Μητροπολίτη συναντήθηκα μέ τούς ἀντάρτες στή Μεσηνή καί εἶδα τόν ἐνθουσιασμό ἀπό τήν περιποίηση τῶν κατοίκων καί κυρίως τοῦ προύχοντα Κρυωνᾶ.

Στήν Ἑλλάδα πῆγαν ὅλοι ἐθελοντές στό εὐζωνικό καί πολέμησαν σάν ἥρωες στό Μπιζάνι καί στήν Μακεδονία.

ΤΑ ΑΝΔΡΑΓΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΟΔΩΡΑΚΗ

Τόν ρωτῶ πάλι γιά τόν Θοδωράκη. Τόν ἔλεγαν καπετάν Θοδωράκη ἀπαντᾶ. Τώρα λέγεται Ἀμπατζόπουλος. Στά τούρκικα τόν ἔλεγαν Ἀμπατζῆ. Γεννήθηκε στή Βιζύη. Ὁ πατέρας του ἦταν ράφτης (ἀμπατζῆς). Εἶχε πολλά ἀδέλφια. Τά ἀδέλφια του ὅλα ἐργάζονταν. Αὐτός ἦταν ἀντάρτης ἀπό μικρός. Εἶναι ἀμέτρητα τά κατορθώματά του. Ἦταν ὁ ἀρχηγός. Ἡ ὁμάδα του δέν εἶχε ποτέ λιγότερα ἀπό εἴκοσι ἄτομα. Στίς ἐπιχειρήσεις ἔπαιρνε ἐπικουρία καί ἀπό ντόπιους χωρικούς.

Ὁ ἴδιος σκότωσε τόν ἀρχικομιτατζῆ Σισμάνωφ καί τόν καθηγητή Ντικώφ. Στήν Ἑλλάδα ὡς εὐζωνας πολέμησε στό Κιλκίς. Τήν ὥρα πού ὁ ἀγώνας ἦταν ἀμφίρροπος καί οἱ Ἀθηναῖοι μέ τούς Πειραιῶτες πετοῦσαν τά ὅπλα λέγοντας, «δέν πᾶνε νά ἔλθουν οἱ Βούλγαροι στήν Ἀθήνα», ὁ Θοδωράκης μέ τούς δικούς του κράτησε τή γραμμή μέχρις ὅτου πρόλαβαν οἱ Πελοποννήσιοι. Τούς θαύμαζε τούς Πελοποννήσιους ὁ Ἀμπατζόπουλος.

Ἐπέστρεψε στήν Ἀνατολική Θράκη προτοῦ μπεῖ ὁ Ἑλληνικός Στρατός. Τόν ἔστειλε ἡ Μεραρχία νά προετοιμάσει τό ἔδαφος. Συγκρότησε ὁμάδες καί ἔδωσε μάχες μέ τόν Τουρκικό Στρατό. Πῆρε ὑλικό, μουλάρια καί κανόνια. Τό ἄτι τοῦ Ταγιάρ πασᾶ τό καβαλοῦσε ὁ Θοδωράκης.

Μιά ἑβδομάδα προτοῦ μπεῖ ὁ Ἑλληνικός Στρατός ὁ Θοδωράκης μέ τήν ὁμάδα του κατέλαβε ὅλα τά Δημόσια Καταστήματα τοποθετώντας σέ κάθε ὑπηρεσία καί ἀπό ἕναν ὑπεύθυνο καί ὑποδέχθηκε τόν ἀπελευθερωτή Ἑλληνικό Στρατό.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Γιά ἕναν ἀκόμη ἥρωα ἔχει νά μᾶς μιλήσει ὁ Λεωνίδας. Τόν λεβέντη Ἀριστείδη Χατζόπουλο ἀπό τό Κρυονέρι, τόν γυιό τοῦ Χατζῆ Δημήτρη. Ὅμορφος ὁ Ἀριστείδης, πάνω στό στολισμένο ἄλογό του, τόν ἔβλεπες καί ἤθελες νά τόν ξαναδεῖς, λέει ὁ Λεωνίδας.

Μιά μέρα ὁ Ἀριστείδης πῆγε νά δεῖ τό κτῆμα του, τόν νερομυλό του, στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ τόν ἔπιασαν οἱ Βούλγαροι καί τόν διέταξαν νά τούς πάει στά σπίτια τοῦ Στεφανῆ Τσορμπατζῆ, τοῦ Στεργιανῆ, τοῦ Γρηγόρη καί μετά στό δικό του.

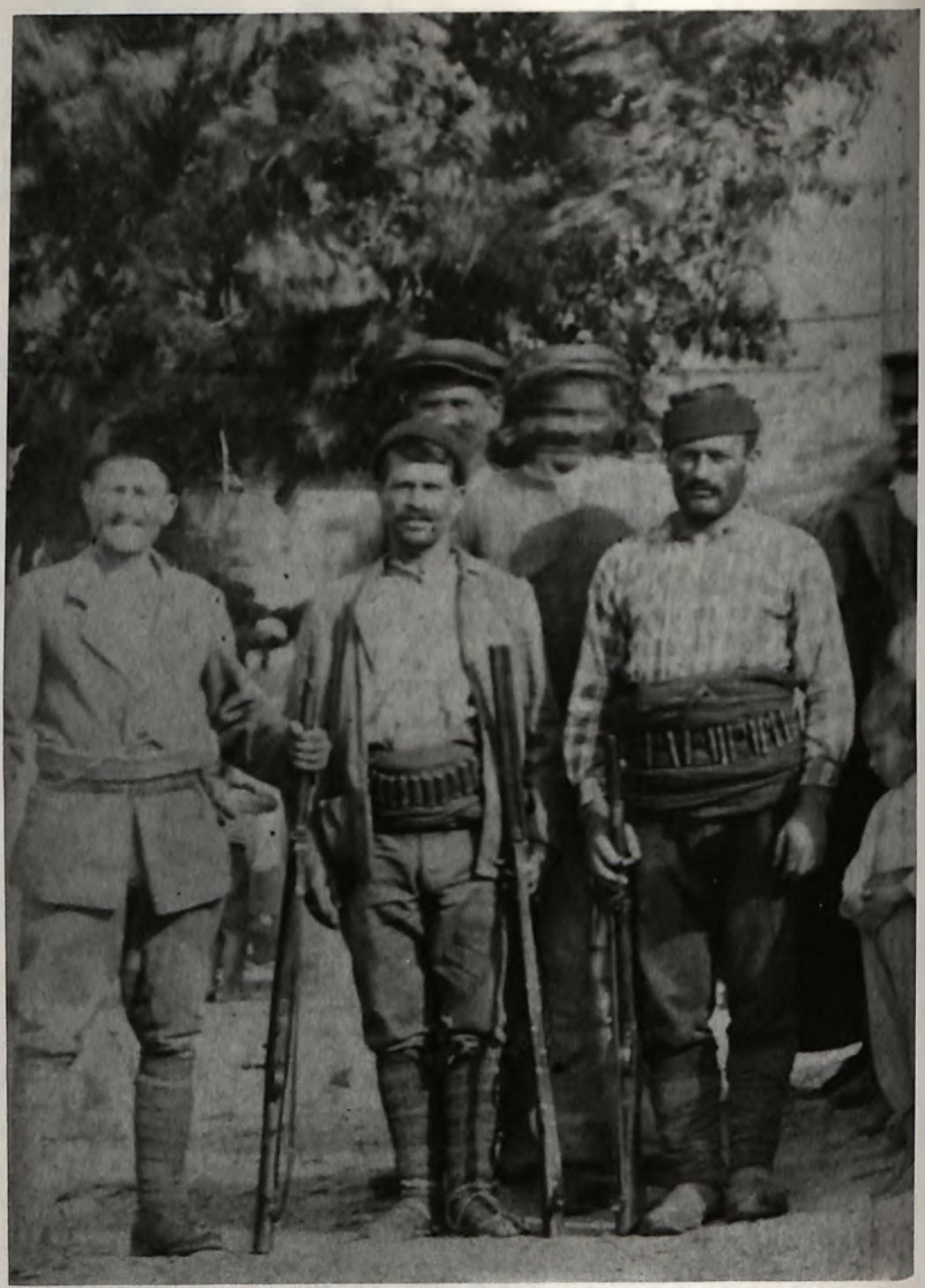
— Πῶς· νά γίνω προδότης, ἀπάντησε ὁ Ἀριστείδης. Προτιμώτερο τίμιος θάνατος παρά ἄτιμη ζωή καί ρίχνεται στή φτερωτή τοῦ μύλου. Οἱ Βούλγαροι δέν τόλμησαν νά τόν ἀκολουθήσουν καί τόν πυροβόλησαν.

Τραυματισμένος ἔφθασε στό χωριό. Μέ τά δόντια ἄνοιξε τήν πόρτα ἑνός σπιτιοῦ καί μπήκε μέσα. Ἐκεῖ τόν περιποιήθηκαν καί κάλεσαν ἐμένα νά τόν πάω στό γιατρό τόν Κων. Κεραμιτσόγλου στίς 40 Ἐκκλησιές, τόν πατέρα τοῦ Ἰωάννου Κεραμέα γιατροῦ κάποτε στήν Κομοτηνή.

Ὁ γιατρός τόν ἔγιανε καί μόνο ἕνα δάκτυλο στό δεξί του χέρι ἔμεινε ἀνάπηρο τό τέταρτο ἀπό τόν ἀντίχειρα. Ὅσο ἦταν ἐκεῖ, παρακαλοῦσε τόν γιατρό νά μήν πάθει τίποτε ὁ δείκτης τοῦ χεριοῦ του. Κι' ὅταν γιατρεύτηκε βγῆκε ἀντάρτης στό βουνό, στή συμμορία τοῦ Θεοδωράκη. Σκότωσε Βουλγάρους ἀμέτρητους ὁ ἥρωας Ἀριστείδης. Μετά πῆγε κι αὐτός ἀπ' τήν Ραιδεστό στήν Ἑλλάδα ἐθελοντής στό εὐζωνικό καί τό '12 βρῆκε ἡρωικό θάνατο στήν Ἄνω Τζουμαγιά. Ἀφού σκότωσε πολλούς Βουλγάρους, χτυπήθηκε κι ὁ ἴδιος ἀλλά καί πληγωμένος ἐξακολουθοῦσε νά χτυπᾶ καί ξεψυχῶντας, ὅπως μοῦ διηγήθηκε ὁ Θοδωράκης Ἀμπατζόπουλος, πού ἦταν κοντά του, σκότωσε ἀκόμη ἕνα Βούλγαρο ὥσπου ἕνας ἄλλος, τόν ἀποτέλειωσε.

Αὐτά εἶπε ὁ Λεωνίδας. Ἐδῶ τελειώνει ἡ ἀφήγησή του. Ἔχει κι ἄλλα νά πεῖ ἀλλά ὅπως φαίνεται αὐτή τή στιγμή δέν τόν βοηθᾶ ἡ μνήμη του.

— Εἶναι πολλά λέει, δέν τελειώνουν καί βγάζει τό ρολόϊ του νά δεῖ

Ἀγωνιστές τοῦ Θρακικοῦ ἀγώνα, φωτογραφούμενοι ἔξω ἀπό τό ἐπαρχεῖο Μυριοφύτου μετά τήν ἔπαρση τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας τήν 17/30 Ἰουλίου 1920.

τήν ὥρα. Ἔχει ἀγώγι καί σηκώνεται. Κλονίζεται γιά λίγο καί στέκεται ὄρθιος. Τά πόδια του δέν πιάνουν καλά. Ἴσως γιατί δέν τά χρησιμοποίησε ὅσο ἔπρεπε. Πέρασε τή ζωή του πάνω στό ἁμάξι του.

Ἀπ' ὅτι γνωρίζω, ἡ μόνη προσπάθεια πού ἔγινε μέχρι σήμερα γιά νά ἱστορηθοῦν οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης κατά τήν περίοδο αὐτή (1905-1912) εἶναι τό ἱστόρημα τοῦ δημοσιογράφου Κων. Κουκίδη ἀπό τή Γέννα τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης πού δημοσιεύθηκε στό 23ο τόμο τοῦ ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Θησαυροῦ καί κυκλοφόρησε ἀργότερα σέ ξεχωριστό φυλλάδιο μέ τίτλο «Ὁ ἀντιβουλγαρικός Θρακικός Ἀγών».

Μέχρι τότε ὁ ἀγώνας τῆς Θράκης ἐμνημονεύετο σέ ἄλλα δημοσιεύματα ἐντελῶς συμπτωματικά καί ὅλως διόλου συνοπτικά. Ἐλάχιστα ἐπίσης ἀναφέρει γιά τόν ἀγώνα καί ὁ Γεώργιος Γιαννακάκης στό εἰδικό κεφάλαιο τῆς ἱστορίας του περί Θράκης πού δημοσιεύθηκε στόν 29ο τόμο τῶν Θρακικῶν.

Στό κεφάλαιο αὐτό πού ἔχει τόν τίτλο «Μυστικαί ὀργανώσεις τῶν Ἑλληνοθρακῶν» γιά τήν ἔνοπλη δράση τῶν ἀνταρτῶν σημειώνεται μόνο ὅτι κατά τοῦ ἀρχικομιτατζῆ Σισμάν ὁ ὁποῖος εἰσέβαλε ἀπό τήν Βουλγαρία διαπράττοντας ἀνοσιουργήματα κατά τῶν Ἑλληνικῶν καί Τουρκικῶν χωριῶν, ἐκινήθη σώμα Ἑλληνοθρακῶν καί κατέστρεψε αὐτόν καί τήν ὁμάδα του. Ὁ κ. Κ. Κουκίδης εἶναι ὁ πρῶτος πού ἐπιχείρησε νά παρουσιάσει σέ γενικές βέβαια γραμμές, μιά συνολική εἰκόνα τοῦ ἀγώνα αὐτοῦ μέ βάση τίς δικές του ἀναμνήσεις καί τίς ἀφηγήσεις ἀγωνιστῶν οἱ ὁποῖοι διεδραμάτισαν ἤ ἄκουσαν τά γεγονότα. Οὔτε οἱ λεπτομέρειες ὅμως τοῦ ἀγώνα γράφηκαν οὔτε ὁ σκελετός τοῦ ἱστορήματος πού ἔπλεξε ὁ Κ. Κουκίδης εἶναι ὁλοκληρωμένος. Θά χρειασθεῖ ἴσως καί ν' ἀλλάξει σέ μερικά σημεῖα.

Ἡ ἀφήγηση τοῦ Λεωνίδα συμφωνεῖ στά περισσότερα σημεῖα της μέ τά ἱστορούμενα στό δημοσίευμα τοῦ Κ. Κουκίδη. Παρουσιάζει ὅμως καί μερικές διαφορές. Τό πρόσεξα αὐτό καί ἐπειδή ὅπως εἶπα, ὁ σκοπός μου εἶναι νά συγκεντρωθοῦν στοιχεῖα τά ὁποῖα θά βοηθήσουν ἀργότερα ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θά ἐπιχειρήσει νά γράψει τήν ἱστορία τοῦ ἀγώνα κάλεσα πάλι τόν Λεωνίδα καί ἐπέμεινα στά σημεῖα πού παρουσιάζονται διαφορές ἤ κενά.

Τά σημεῖα πού παρουσιάζουν κενά, εἶναι τά ἑξῆς:

1) Πότε καί πῶς ἦλθε καί ἔφυγε ὁ Γ. Κονδύλης; Ὁ κ. Κουκίδης ἱστορεῖ ὅτι ὁ Γ. Κονδύλης προτοῦ ἐμφανισθεῖ στό Σοργάς ὡς δάσκαλος μέ τό ψευδώνυμο Νικόλαος Ζάγκας ἐμφανίσθηκε στήν Ἀγαθούπολη τῆς Μαύρης Θάλασσας ὡς πράκτωρ Κονιάκ Καμπᾶ, ὅπου συνελήφθη καί ἀφέθηκε ἔπειτα ἐλεύθερος ἀφοῦ ἔπεισε τούς Τούρκους περί τῆς ἰδιότητάς του αὐτῆς, τοῦ πράκτορος δηλαδή τῆς ἐπιχειρήσεως Καμπᾶ.

Στά δημοσιεύματα δέ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ» σημειώνεται ἡ πληροφορία πού δίνει ἕνας ἀγωνιστής στήν ἐφημερίδα ὅτι ὁ Κονδύλης ἔφυγε μέσω Ραιδεστοῦ. Ὁ Λεωνίδας ἐπιμένει. Τό ξέρω καλά, λέει. Ἐγώ παρέλαβα τόν Κονδύλη ὅταν ἦλθε γιά πρώτη φορά στήν Θράκη τό 1905. Στήν Ἀγαθούπολη πῆγε μετά. Ἔφυγε ἀπό τήν Θράκη ὕστερα ἀπό 5-6 μῆνες, ἀφοῦ ὀργανώθηκαν τά ἀνταρτικά σώματα πάλι μέσω τοῦ Πατριαρχείου ἀπό τήν Κων/πολη. Ἀπό τή Ραιδεστό φύγανε ἀργότερα οἱ ἀντάρτες.

2) Ποιός ἦταν Μητροπολίτης στή Βιζύη ὅταν ἄρχισε ὁ ἀγώνας: Ὁ Δωρόθεος ἤ ὁ Ἄνθιμος; Ὁ Κ. Κουκίδης ἀναφέρει μόνον τόν Ἄνθιμο ὡς συμπαραστάτη τοῦ Στυλιανοῦ Γονατᾶ τοῦ ἑτέρου ἐκ τῶν δύο ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι ἐστάλησαν ἀπό τήν Ἑλλάδα γιά τήν ὀργάνωση τοῦ ἀγώνα.

Σ' αὐτό ὁ Λεωνίδας εἶναι βέβαιος καί δέν πρέπει νά ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι θυμᾶται καλά. Μητροπολίτης καί ἐμψυχωτής τοῦ ἀγώνα ἦταν ὁ τολμηρός Δωρόθεος. Ὁ Ἄνθιμος πού τόν διαδέχθηκε ἀργότερα ἦταν διστακτικός καί φοβιτσιάρης.

Οἱ δύο αὐτές ἀπαντήσεις τοῦ Λεωνίδα συνδυάζονται. Ὁ Κ. Κουκίδης δέν ἀναφέρει πουθενά τόν Δωρόθεο. Φαίνεται ὅτι οἱ πληροφορίες πού εἶχε στό σημεῖο αὐτό δέν φθάνουν μέχρι τίς ἀρχές τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἀγώνα (1905).

3) Πότε ἄρχισε ὁ ἀγώνας στή Θράκη; Ὁ Λεωνίδας σκέπτεται καί ἀπαντᾶ:

— Μετά τό 1905 καί διήρκησε μέχρι τούς Βαλκανικούς πολέμους.

4) Ποιά ἦταν ἡ δράση τοῦ Στ. Γονατᾶ;

— Γιά τόν Γονατᾶ δέν ἄκουσα τίποτα, εἶναι ἡ ἀπάντηση τοῦ Λεωνίδα.

5) Τί ἦταν ὁ Ντικώφ; Ὁ Κουκίδης γράφει, ὅτι ὁ Ντικώφ ἦταν ἀρχικομιτατζῆς μέ ἔνοπλη δράση καί ὅτι σκοτώθηκε ἀπό τόν Κ. Κουτσουκῆ, ἕναν ἀπό τούς ἀρχηγούς τῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων μέ μεγάλη δράση.

Ὁ Λεωνίδας ἐπιμένει πάλι. Ὁ Ντικώφ δέν ἦταν ἀντάρτης. Δίδασκε στά χωριά, τά ἐρέθιζε. Τόν σκότωσε ὁ Θοδωράκης ἐρχόντας ἀπό τό Σαμάκοβο πρός τό Γιάτρος, χωριό πού ἦταν μισοί-μισοί Ἕλληνες καί Βούλγαροι. Ὅταν οἱ Βούλγαροι τόν βαλσάμωσαν στή Βιζύη γιά νά τόν μεταφέρουν στίς 40 Ἐκκλησιές, οἱ ἀντάρτες διέταξαν νά μή τόν μεταφέρει κανείς. Ὅλοι οἱ ἀμαξάδες, Ἕλληνες καί Τοῦρκοι φοβήθηκαν καί κανείς δέν ἀναλάμβανε τή μεταφορά. Οἱ Βούλγαροι τότε ἔταξαν μιά χρυσή λίρα ἀμοιβή καί τότε ἕνας φτωχός γέρος Ἕλληνας ἀμαξᾶς ὁ παππού-Γιωργάκης πού ἄκουσε μιά λίρα, τόν πῆγε στίς 40 Ἐκκλησιές.

Θά τόν σκότωναν τόν παππού Γεωργάκη οἱ ἀντάρτες ἀλλά ἐγώ μεσολάβησα καί παρακάλεσα τόν Θοδωράκη νά μήν πάθει τίποτε καί ἔτσι γλύτωσε. Τόν Ντικώφ τόν περιφέρανε οἱ Βούλγαροι στά χωριά. Κάνανε

συλλαλητήρια διαμαρτυρίας στούς Τούρκους φωνάζοντας. Δέστε τί μᾶς κάνουν οἱ Γραικοί. Ὕστερα ἀπό τόν θάνατο τοῦ Ντικώφ οἱ Βούλγαροι μούδιασαν.

Αὐτά ἦταν τά σημεῖα πού ἤθελα νά διευκρινισθοῦν ἀπό τόν Λεωνίδα. Ἀλλά ἀφοῦ μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία τόν ρωτῶ γιά νά θυμηθεῖ καί ἄλλα. Τόν ρωτῶ ἄν θυμᾶται ὀνόματα ἀνταρτῶν ἀπό τήν περιφέρεια πού ζοῦσε.

Εἶναι πολλοί λέει. Καμμιά εἰκοσαριά σκοτώθηκαν ἀπό τούς Βουλγάρους. Ἀλλά οἱ ἀπώλειες τῶν Βουλγάρων ἦταν μεγαλύτερες. Ἐγώ στήν ἀρχή μετροῦσα αὐτούς πού σκότωναν οἱ δικοί μας. Εἶχα μετρήσει καμμιά τριανταριά. Ὕστερα λάθωσα τόν λογαριασμό. Ὁ Δῆμος Σιδερᾶς ἀπό τή Βύζα σκοτώθηκε στό βουνό. Ὁ Παρασκευᾶς ἀπό τό Σκεπαστό σκοτώθηκε στό βουνό. Ὁ Δημήτρης Γεωργίου Σταυράκογλου ἀπό τή Βύζα ἦταν πλούσιος. Εἶχε χωράφια, πρόβατα. Ἀνάγκη δέν εἶχε. Ἀπό τοῦτον ἀνώτερο δέν εἶχε. Ἔκαιγε καί νταλάκια γιά χαῖρι. Στήν ἀρχή γιά νά πάρει ὅπλο πῆγε καί γράφτηκε Τζαντερμᾶς καί ἔπειτα ἔφυγε στό βουνό. Εἶχε ξεχωριστή συμμορία ὑπό τήν καθοδήγηση τοῦ Θοδωράκη Ἀμπατζῆ. Σκότωσε πολλούς Βουλγάρους ἀλλά ἔπειτα σκοτώθηκε κι αὐτός στό βουνό. Κάποτε, πού εἶχε κατεβεῖ νά δεῖ τό σπίτι του τόν πρόδωσαν καί οἱ χωροφύλακες περικύκλωσαν τό σπίτι. Πιάσανε ὅλες τίς πόρτες. Αὐτός ὅμως τά κατάφερε καί ξέφυγε πηδώντας στό γειτονικό σπίτι. Παινεμένος παλλήκαρος, μόνο ἡ λεβεντιά του ἄξιζε, συμπληρώνει ὁ Λεωνίδας.

Ὁ Ἠλίας ἀπό τό Σοργάς ἀντάρτης κι αὐτός, ἐπέζησε καί εἶναι σήμερα στήν Ἀμερική. Τόν στείλαμε μέ διαβατήριο ἐνῶ διαρκοῦσε ὁ ἀγώνας, ἀφοῦ τόν δέσαμε τό χέρι γιά νά φαίνεται ὅτι ἔχει ἀνάγκη θεραπείας. Ἔφυγε σιδηροδρομικῶς ἀπό τό Τσερκέζκιοϊ γιά τήν Κων/πολη. Ἐγώ τόν πῆγα στόν σταθμό. Πολύ ξακουστός ἦταν ὁ Μιμίκος ἀπό τό Φανάρι τῆς Σηλυβρίας. Ὅλα του τά χρόνια ἦταν ἀντάρτης. Ζεῖ σήμερα στή Γενησέα τῆς Ξάνθης. Ἦταν ἀντάρτης καί στόν τελευταῖο πόλεμο. Ἦταν τόσο γρήγορος στό τρέξιμο, πού πρόφθασε μιά φορά ἕνα ἀγριογούρουνο στό βουνό. Τό φθασε καί τό χτύπησε. Τέτοιο κοσί (τρέξιμο) ἄλλο πράγμα, ἔλεγε ὁ Θοδωράκης, ἀπορώντας μέ τόν Μιμίκο.

Μιά ἄλλη φορά πού ἕνας Ἀρβανίτης ἀπό τή Σαρακίνα πῆρε ἀπό λόγια τούς ἀντάρτες καί πήγαινε ὅπως ἀντελήφθησαν οἱ ἀντάρτες μόλις ἀπομακρύνθηκε νά τούς καταδώσει στόν ἀγροφύλακα τοῦ χωριοῦ, τόν πρόλαβε τρέχοντας ὁ Μιμίκος καί τόν λόγχισε. Πολύ τόν παίνευε τόν Μιμίκο ὁ Θοδωράκης.

Ὁ Μαρῖνος ἀπό τό Κωστῆ Ἀγαθουπόλεως, ὁ νταῆ Μαρῖνος, ὅπως τόν ἔλεγαν δέν ἦταν στό βουνό. Αὐτός ἦταν τροφοδότης, τάιζε. Μιά φορά πού πῆγε γιά τροφές στό βουνό ἀποκλείσθηκε. Συνάντησε μιά καλύβα Τούρκων προσφύγων ἀπό τή Σερβία καί πλησίασε νά πάρει κρυφά τά

φασόλια τῶν Τούρκων γιά νά φάει. Τόν πῆραν χαμπάρι οἱ Τοῦρκοι καί τόν χτύπησαν. Ἔφυγε καί χτυπημένος μπόρεσε νά πάει στό Σαμάκοβο, καί ἀπό κεῖ στή Βιζύη.

Τίς μέρες ἐκεῖνες εἶχε πεθάνει ἕνας Βιζυώτης, ὀνομαζόμενος Εὐθύμιος Τερζῆς. Πήραμε τό διαβατήριο τοῦ πεθαμένου (τότε τα διαβατήρια δέν εἶχαν φωτογραφίες) καί μέ τό ὄνομα τοῦ πεθαμένου Εὐθύμη ἔφυγε γιά τήν Ἑλλάδα. Τώρα μένει στήν Κατερίνη. Εἶναι κτηματίας.

Τροφοδότης ἐπίσης μεγάλος ἦταν καί ὁ Ἀναστάσιος Χατζηγιάννης ἀπό τίς 40 Ἐκκλησιές, ὁ πατέρας τοῦ Γιάννη Χατζηγιάννη πού εἶναι μαραγκός σήμερα στήν Κομοτηνή καί ἔχει τό ἐργαστήριό του κάτω ἀπό τό παλιό Ὠδεῖο στήν ὁδό Ν. Τσανακλῆ. Εἶχε μεγάλο παντοπωλεῖο, ἦταν καλός πατριώτης, ἐργαζόταν, προσπαθοῦσε. Ἦταν φίλος μου, τά λέγαμε.

Καί ὁ Κύρκος ὁ γιατρός ἀπό τό Σαμάκοβο ἦταν παινεμένος. Ἐργαζόταν γιά τόν ἀγώνα. Τόν φευγάτησα κι αὐτόν ἀπό τήν Πόλη. Τά διαβατήρια καί τοῦ Κύρκου καί τοῦ Ἠλία καί τοῦ Μαρίνου καί ἄλλα τά θεωροῦσε ὁ ἀστυνόμος τῆς Βιζύης. Μεσολαβοῦσα ἐγώ. Εἴμουν ἔμπιστος καί ὁ ἀστυνόμος ἦταν φίλος μου. Μαζί τά πίναμε. Φεύγανε ὅσοι ἦταν ὕποπτοι καί κινδύνευαν.

Στό χωριό Ἀχμάτμπεη τροφοδότες ἦταν ὁ τσορμπατζῆς Κωστάκης, ὁ γυιός τοῦ Ἀλεξανδρῆ καί ὁ Κοσμᾶς ὁ τσαγκάρης. Αὐτούς τούς κατήγγειλε στούς Τούρκους ὁ Εὐθύμης ὁ μπαχτσεβάνης ἀπ' τό ἴδιο χωριό καί τούς συνέλαβαν. Τούς προφυλάκισαν στό Λουλέ-Μπουργκάζ καί ἔπειτα στίς 40 Ἐκκλησιές ὅπου ἔγινε καί ἡ δίκη τους. Τότε εἴμουν κι ἐγώ προφυλακισμένος. Δικηγόρος τους ἦταν ὁ Μελανίων ὁ Καραμανλῆς πού εἶχε τό γραφεῖο του ἐκεῖ.

Στή δίκη ἦλθε ὡς μάρτυρας ὁ Εὐθύμης ὁ ὁποῖος κατέθεσε καί εἰς βάρος μου ὅτι δηλαδή μέ εἶχε δεῖ πού πῆγα στά σπίτια τῶν κατηγορουμένων καί μιλήσαμε ἐπί μισή ὥρα. Ἡ ἀπόφαση ἦταν ἀπαλλακτική γι' αὐτούς. Γλύτωσαν αὐτοί ἀλλά ἐγώ ἀργότερα καταδικάστηκα.

Ὁ Κονδύλης τότε εἶχε φύγει ἀπό τή Θράκη. Τόν Εὐθύμη τόν ἐκτέλεσαν ἔπειτα οἱ ἀντάρτες ὅπως τοῦ τό εἶχε πεῖ ὁ δικηγόρος Μελανίων στό Δικαστήριο. Ὁ ἀδελφός τοῦ Κωστάκη, Ἀντώνης, εἶναι τώρα παντοπώλης στόν Πολύανθο.

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Ὁ μπάρμπα Λεωνίδας συνεχίζει τήν ἀφηγησή του. Φαίνεται κουρασμένος ὕστερα ἀπό ὅσα εἶπε καί γιά νά τόν βοηθήσω τόν ρωτῶ ἂν εἶναι ἀλήθεια ὅτι στόν Ἐθνικό Ἀγώνα τῆς Θράκης κατά τῶν Βουλγάρων πῆρε μέρος καί ὁ λήσταρχος καπετάν Ἀναστάσης. Ὁ Λεωνίδας κατσουφιάζει.

τήν ἄλλη φορά πού τοῦ εἶχα κάνει τήν ἴδια ἐρώτηση, ἀπέφυγε νά ἀπαντήσει.

—Ἀφῆστε τον αὐτόν εἶπε.

Καί δέν ἐπέμενα τότε γιατί εἴχαμε πολλά ἄλλα νά ποῦμε. Τώρα ὅμως ἦρθε ἡ σειρά του.

Τόν καπετάν Ἀναστάση τόν θυμοῦνται ὅλοι οἱ Θρακιῶτες. Τόν ἀναφέρει στήν ἱστορία του καί ὁ Γεώργιος Γιαννακάκης στό κεφάλαιο «Κλέφται καί λησταί στή Θράκη».

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Ὅπως ἴσως εἶναι γνωστό στή Μακεδονία καί τή Θράκη ἀπό τούς προεπαναστατικούς χρόνους δροῦσαν οἱ περισσότεροι κλέφτες καί λησταί μεταξύ δέ αὐτῶν οἱ ἐπικίνδυνοι κιρτζαλῆδες Πομάκοι, ἀπό τό Κίρτζαλη τῆς Ροδόπης, οἱ ὁποῖοι νέκρωναν τήν περιοχή ἀπό Φιλιππούπολη μέχρι Πελαγονία. Κατά τῶν Κιρτζαλήδων λῃστῶν καί τῶν ἄλλων κλεφτῶν, εἶχε ἐκστρατεύσει τό 1804 ὁ Ἀλῆ Πασᾶς μέ 80.000 μαχητές κυρίως Ἀλβανούς καί κατώρθωσε νά διώξει καί να συλλάβει ἀρκετούς.

Τόν ἐπόμενο χρόνο, οἱ Ἕλληνες κλέφτες ὀργανωθέντες ἐκινήθησαν πρός τά βορεινά γιά νά ἑνωθοῦν μέ τούς Ροδοπαίους καί νά πάνε νά βοηθήσουν τούς Σέρβους τοῦ Καραγιώργη ποῦ πολεμούσαν τότε τούς Τούρκους, ἀλλά ἡ ὁρμή τους ἀνακόπηκε στήν Ροδόπη ἀπό τούς Τούρκους καί ἀναγκάστηκαν νά ὑποχωρήσουν (Μέντελσον-Μπαρτόλντυ: «ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως»).

Μετά τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση, πολλοί ἀπό τούς κλέφτες τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος καί πολλοί ἀγωνιστές μή βρίσκοντας πρόσφορο ἔδαφος στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ἤ ἀπογοητευμένοι ἀπό τήν Ἑλληνική Διοίκηση, εἰσῆλθαν στήν Τουρκία καί αὔξησαν τόν ἀριθμό τῶν κλεφτῶν στά ὑπόδουλα μέρη.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Ἡ Θράκη μέχρι τά τέλη τοῦ πρασμένου αἰώνα ἦταν γεμάτη ἀπό κλέφτες καί τσακιτζῆδες μέ τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς κλεφτουριᾶς ὅπως τά ξέρουμε ἀπό τήν σχολική ἱστορία ἀλλά καί λῃστές, ὅπως τούς ἐννοοῦμε σήμερα, Ἕλληνες καί Βουλγάρους. Καί οἱ Τσερκέζοι ζωοκλέφτες δέν ἔλειψαν ποτέ. Τό κακό μεγάλωσε μέ τόν ἐρχομό τῶν Τούρκων ματζήριδων (προσφύγων) ἀπό τίς Σλαβικές χῶρες ὅπου εἶχε πάψει ἡ ἐξουσία τοῦ Σουλτάνου Βοσνίας, Βουλγαρίας).

Στήν κατάσταση αὐτή ἀποφάσισε νά θέσει τέρμα ὁ σουλτάνος Χαμίτ καί ἐξουσιοδότησε ἐν λευκῷ τόν 'Αλβανό ἀξιωματικό 'Εντίπ πασᾶ ὁ ὁποῖος μέ σκληρά καί ἀπάνθρωπα μέσα κατόρθωσε μέσα σέ λίγα χρόνια νά περιορίσει τή ληστεία.

'Από τοῦ 1890 καί ἐδῶ οἱ ληστρικές συμμορίες εἶχαν διαλυθεῖ ἀλλά ἀσφάλεια δέν ὑπῆρχε πάλι γιατί σέ λίγο δημιουργήθηκαν ἄλλες συμμορίες 'Ελληνικές καί Βουλγαρικές οἱ ὁποῖες ἐστρέφονταν κυρίως ἐναντίον ἀλλήλων πολλές φορές μέ τήν ἀνοχή καί τῶν Τούρκων, ἐξετρέποντο ὅμως καί σέ ληστεῖες καί κακοποιήσεις τῶν κατοίκων.

Γιά τόν λόγο αὐτό οἱ κάτοικοι στίς μετακινήσεις τους καί τίς μεταφορές τῶν ἐμπορευμάτων χρησιμοποιοῦσαν ἔνοπλες συνοδείες, τό ἔργο δέ αὐτό τό ἀνελάμβαναν κυρίως 'Αλβανοί.

Οἱ παλιότεροι θυμοῦνται τούς εὐσταλεῖς καί μακρυμάλληδες 'Αλβανούς φρουρούς στόν τύπο τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 21.

'Ο Γ. Γιαννακάκης γράφει ὅτι ἡ 'Ελληνική συμμορία τοῦ καπετάν 'Αναστάση κατατάραξε τήν διοίκηση τῆς Θράκης καί τόν Σουλτάνο Χαμίτ μέ τίς ἐπιθέσεις της. 'Ηλθεν λέγει ἀπό τόν Βόλο τῆς Θεσσαλίας μέ λίγους συντρόφους του, στρατολόγησε καί ἄλλους ἀπό τήν Θράκη καί προέβη σέ τολμηρότατα ἐπιχειρήματα ὡς τή ληστεία τῆς ἀμαξοστοιχίας Κων/πόλεως-Εὐρώπης, καί τίς αἰχμαλωσίες σημαινόντων Εὐρωπαίων οἱ ὁποῖοι ἀπελευθερώνονταν ἀντί λύτρων χιλιάδων χρυσῶν λιρῶν τίς ὁποῖες ἀναγκάζονταν κατ' ἀπαίτηση τῶν ξένων πρεσβειῶν νά καταβάλλει ὁ Σουλτάνος καί ἄλλα.

'Ο καπετάν 'Αναστάσης, γράφει χαρακτηριστικά ὁ Γ. Γιαννακάκης, ἔλαβε τό χρυσοῦν δέρας τῆς Θράκης καί ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του.

Εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι ἀπό τά γραφόμενα μόνο ὅσα ἀφοροῦν τίς ἐπιχειρήσεις τοῦ καπετάν 'Αναστάση εἶναι ἀληθινά ἐνῶ οἱ συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ἔγιναν καθώς καί οἱ πληροφορίες γιά τήν καταγωγή καί τήν μετέπειτα ζωή τοῦ Καπετάν 'Αναστάση εἶναι λανθασμένες. Αὐτό τό συμπεραίνω ἀπό τίς πληροφορίες καί ἄλλων Θρακιωτῶν πού θά μοῦ δοθεῖ εὐκαιρία νά τίς ἐκθέσω ἀργότερα. Ἂς ἀκούσουμε τώρα τόν Λεωνίδα.

Η ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ

'Ο Καπετάν 'Αναστάσης, λέγει, τρομοκράτησε τήν Τουρκία καμμιά δεκαριά χρόνια, πρίν ἀπό τό 1900. 'Ηταν ἀπό τό Διδυμότειχο. Πρίν ἦταν ζωέμπορος. Κατέβαζε ζῶα ἀπό τή Βουλγαρία γιά τήν Πόλη. Κάποτε, στόν δρόμο ἔξω ἀπό τήν Κων/πολη στήν τοποθεσία Σάγιοτζε ὅπου εἶχαν τήν ἕδρα τους οἱ ἁρμόδιοι πασάδες τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ζήτησαν βοσκιό (φόρο βοσκῆς). 'Εκεῖνος διαμαρτυρήθηκε γιατί δέν εἶχε βοσκήσει τά ζῶα του

ἀλλά τόν ἀνάγκασαν μέ δυσκολία νά πληρώσει τόν φόρο. Αὐτός τό πῆρε βαριά καί ἀποφάσισε νά ἐκδικηθεῖ.

— Ἐγώ θά σᾶς τά πάρω αὐτά τά λεφτά, εἶπε, θά τά βγάλω ἀπό τή μύτη σας καί ἔγινε ληστής.

Ἦταν μεγάλο μυαλό ὁ Καπετάν Ἀναστάσης. Τόν ἔτρεμε ὅλη ἡ Τουρκία. Τόν ἔλεγαν Τσατάλ Σακάλ (διχαλογένη ἄς ποῦμε), γιατί τά γένια του στό πηγούνι τά εἶχε χωρισμένα στά δύο καί ὄχι Τσατάλτζαλη (ἀπό τή Τσατάλτζα-Πέτρες Ἀνατ. Θράκης) ὅπως τόν λέγαν μερικοί. Ἔκανε μεγάλες ληστεῖες. Σταμάτησε τό τραῖνο τῆς Εὐρώπης ὄχι γιά νά ληστέψει τούς ἐπιβάτες, ἀλλά γιά νά πάρει ἕναν ἐπίσημο Γερμανό. Τό τελευταῖο βαγόνι τῆς ἀμαξοστοιχίας ἦταν τό ταχυδρομεῖο καί εἶχε καί χρήματα. Οἱ σύντροφοί του ἔσπασαν τό βαγόνι καί φορτώθηκαν τά σακκούλια μέ τά μετζήτια. Ὁ καπετάν Ἀναστάσης θύμωσε.

— Χαμάληδες μωρέ θά γίνουμε, εἶπε, καί πέταξε τούς σάκκους κάτω. Σκόρπισαν τά νομίσματα καί γέμισε ὁ τόπος ἀπό μετζήτια. Πῆραν τόν Γερμανό καί ἔφυγαν. Τόν ἄφησε ἔπειτα ἀπό μέρες ἔξω ἀπό τή Βιζύη ἀφοῦ πῆρε πολλές χιλιάδες χρυσές λίρες πού τίς πλήρωσε ὁ Σουλτάνος.

Τοῦ Γερμανοῦ δέν τό χωροῦσε τό μυαλό του. Τέτοιον ἄνθρωπο δέν ξαναεἶδα, ἔλεγε μέ ἀπορία. Ἀπό τήν Βύζα τόν ἔστειλαν στήν Πόλη.

Ὕστερα αἰχμαλώτισε τόν ἀνεψιό τοῦ Σουλτάνου Χαμίτ, Ἀμέτ ἐφέντη. Τόν πῆρε ἀπό τό τσιφλίκι του. Πῆρε καί γι' αὐτόν πολλά λύτρα. Τόσο πολύ εἶχε τρομοκρατηθεῖ ὁ Σουλτάνος ὥστε ὕστερα ἀπ' αὐτό ἔβγαλε διαταγή νά βγοῦν ὅλοι οἱ ἄνδρες ὁπλισμένοι στά βουνά νά τόν πιάσουν. Μόνο γυναῖκες καί παιδιά εἶχαν μείνει στά χωριά καί τίς πόλεις. Ἀλλά δέν πιάστηκε. Ὁ καπετάν Ἀναστάσης δέν σκότωνε. Μόνο μιά φορά σκότωσε ἕνα βουλγαράκι ἀπ' τόν Τύρναβο γιατί ὁ πατέρας του ἀρνήθηκε νά δώσει λύτρα. Μέ τά χρήματα πού ἔπερνε βοηθοῦσε φτωχούς καί ἀδύνατους. Ὁ Τσακιτζῆς δέν ἦταν τίποτα μπροστά σ' αὐτόν.

Ὅταν ὁ Ἐντίπ-πασᾶς πῆρε ἀπό τόν Σουλτάνο ἐξουσιοδότηση νά ἐξαλείψη τή ληστεία καί πιάστηκε ἡ ἄκρα δηλαδή ἔπιασε μερικούς πού τόν βοηθοῦσαν καί τ' ὁμολόγησαν, κατάλαβε ὅτι θά συλληφθεῖ καί ἔφυγε στή Βουλγαρία. Γύρισε στή Θράκη ἀργότερα ὅταν ἄρχισε ὁ ἐθνικός ἀγώνας κατά τῶν βουλγάρων καί συνεργάσθηκε μέ τή συμμορία τοῦ Θοδωράκη Ἀμπατζῆ. Αὐτός ὅμως ἦταν ἀνώτερος ἀπό τόν Θοδωράκη. Εἶχε μεγάλα σχέδια. Πρότεινε νά πᾶνε νά ἀπαγάγουν τόν ἴδιο τόν Βόρι, μέσα ἀπό τό παλάτι του στή Σόφια.

Δέν πρόλαβε ὅμως νά ἐκτελέσει τά σχέδια πού εἶχε γιατί τόν πυροβόλησαν ἐνῶ κοιμόταν ἔξω ἀπό τή Σαρακήνα οἱ ἴδιοι οἱ συμμορίτες τοῦ Θοδωράκη. Κάποιο μυστήριο κρύβει ὁ θάνατος τοῦ Καπετάν Ἀναστάση. Εἶναι ἕνα ἀπό τά σκοτεινά σημεῖα τοῦ ἀγώνα. Δέν πέθανε ἀμέσως

καί τόν μετέφεραν στήν Σαρακήνα, στήν ἀστυνομία. Ὁ ἀστυνόμος προσπαθοῦσε νά πάρει πληροφορίες. Ποιοί τόν τροφοδοτοῦσαν, μέ ποιούς συνεργαζόταν. Δέν μαρτύρησε κανέναν. Εἶπε στόν ἀστυνόμο.

—Ἐάν σοῦ βάλουν καί σένα τό μαχαίρι στό στήθος θά δώσεις καί σύ, ἐννοώντας ὅτι ὅ,τι ἔπαιρνε τό ἔπαιρνε διά τῆς βίας καί δέν εἶχε συνεργάτες.

Ἐγώ, λέει ὁ Λεωνίδας, δέν τόν εἶδα αὐτόν τόν ἄνθρωπο. Ἤθελα πολύ νά τόν δῶ. Ὅσο ζοῦσε δέν τόν πρόφθαινα πουθενά. Ὅταν ἔμαθα ὅτι χτυπήθηκε καί ἦταν στή Σαρακήνα πῆγα μέ τό ἀμάξι μου νά τόν δῶ καί πεθαμένο. Τόν εἶχαν θάψει. Ἀπό τόν ἀστυνόμο μόνο, ἄκουσα νά λέει. «Ἄνδρας σωστός αὐτός ἦταν». Σταμάτησε πάλι ὁ Λεωνίδας. Σάν κάτι νά σκιάζει τό μυαλό του. Θά κλείσουμε τήν ἀφήγηση τοῦ μπάρμπα Λεωνίδα μέ μιά εὐχάριστη ἀνάμνησή του. Μιά ἀνάμνηση πού ἀποτελεῖ καί πανηγυρική ἀναγνώριση τῶν ὑπηρεσιῶν του ἀπό τόν ἴδιο τόν πρωταγωνιστή τοῦ ἀγώνα τόν Γεώργιο Κονδύλη, τήν ἐποχή πού ἦταν ἀντιβασιλέας.

Ὁ Λεωνίδας δέν κουράζεται νά ἀπαντᾶ στίς ἐρωτήσεις. Κουράζει μόνο τό μυαλό του γιά νά θυμηθεῖ μόνος του ὅσα δέν ἔχει πεῖ. Κι' ὅταν θυμηθῆ, διηγεῖται μέ κέφι. Φαίνεται εὐχαριστημένος καί δίνει τήν ἐντύπωση ὅτι ξαναζεῖ τά γεγονότα.

Γιά νά μήν τόν ἀφήσω νά βυθίζεται σέ σκέψεις ὕστερα ἀπ' ὅσα εἶπε, τόν ρώτησα ἄν ξαναεῖδε τόν Κονδύλη ἀπό τότε.

— Τόν ξαναεῖδα, ἀπαντά. Ὕστερα ἀπό χρόνια ἐδῶ στήν Κομοτηνή, ὡς πολιτικό, στόν σιδηροδρομικό σταθμό. Ἐπρόκειτο νά φύγει καί τόν εἶχαν στή μέση οἱ φίλοι του, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι καί ἄλλοι καί μαζί μ' αὐτούς καί κάποιος Γιάγκος Παπαδόπουλος. Αὐτός μέ πῆρε καί μέ πῆγε κοντά του.

— Αὐτόν τόν γνωρίζεις, τοῦ εἶπε. Ὁ Κονδύλης δέν μέ γνώρισε ἀμέσως. Εἶχαν περάσει τόσα χρόνια. Μόλις τοῦ εἶπε ὁ Παπαδόπουλος, εἶναι ὁ Λεωνίδας ὁ ἀμαξᾶς σου, σηκώθηκε μοῦ ἔπιασε τό χέρι καί μέ πῆρε κοντά του. Χάρηκε πολύ πού μέ εἶδε.

Ἀργότερα ὁ Κονδύλης ὡς ἀντιβασιλέας μέ βοήθησε νά πάρω πίσω τό ἄλογό μου, πού εἶχε ἐπιταχθεῖ στό κίνημα τοῦ 1935. Ἕνα ὡραῖο ψαρί ἄλογο πού τό ἵππευε ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος Ρέντης, ταγματάρχης τότε. Ὕστερα ἀπό τή μάχη τοῦ Στρυμώνα ὁ ἐπίσης μακαρίτης λοχαγός Νικόλαος Ὀρφανουδάκης μέ συνάντησε καί μοῦ εἶπε ὅτι τό ἄλογό μου, εἶναι γερό. Ἀλλά ἐνώ ὅλα τά ἄλογα πού σώθηκαν τά ἐπέστρεψαν, τό δικό μου δέν τό ἔδιναν.

Πῆγα στό Φρουραρχεῖο καί στή Μεραρχία. Ἔγραψαν, ὅπως μοῦ εἶπαν, στό 2ο Σύνταγμα Ἱππικοῦ ὅπου ἦταν τό ἄλογό μου, ἀλλά τό Σύνταγμα δέν τό παρέδιδε. Τότε ἀποφάσισα, ἀφοῦ μέ παρακίνησε καί ὁ

δικηγόρος Μ. Μοσχόπουλος καί ἔγραψα ἕνα γράμμα στό Κονδύλη, τόν ἀντιβασιλέα. Λίγα λόγια. «Ὁ Λεωνίδας ὁ ἀμαξᾶς σου ἀπό τή Βιζύη ζητεῖ τό ἄλογό του πού τοῦ το πῆραν στό κίνημα καί βρίσκεται στίς Σέρρες». Τό τί ἐπακολούθησε, ὅπως τά διηγεῖται ὁ Λεωνίδας, εἶναι ὑπόθεσις λίγο κωμική.

— Δέν ξέρω τί ἀκριβῶς διέταξε ὁ συγχωρεμένος (Κονδύλης) ἀλλά φαίνεται ὅτι διέταξε αὐστηρά νά γίνει ἀμέσως ἔρευνα καί νά μοῦ παραδοθεῖ ἀμέσως.

Τή μέρα πού ἦλθε ἡ διαταγή, ἐγώ ἔλειπα μέ τό ἁμάξι μου σ' ἕνα χωριό. Ἔμαθα ὅτι ἕνας φαντάρος καί ἕνας χωροφύλακας ἔψαχναν ἀπό τό πρωί στήν πλατεία τῆς Κομοτηνῆς νά μέ βροῦν. Μόλις ἐπέστρεψα τό ἀπόγευμα ἀπό τό χωριό καί φάνηκα στήν ἄκρη τῆς πλατείας ἔξω ἀπό τό κατάστημα τοῦ Βασιλικοῦ, οἱ συνάδελφοί μου μέ ἔδειξαν στόν στρατιώτη καί τόν χωροφύλακα πού περίμεναν ὅλη τή μέρα ἐκεῖ, κι αὐτοί ἔτρεξαν ἀμέσως κοντά μου.

— Στάσου μοῦ λένε. Γρήγορα ὑπόγραψε ἐδῶ καί ἔλα νά πάρεις τό ἄλογό σου.

Ἔφυγα ἀμέσως γιά τίς Σέρρες μέ τό τραῖνο. Ἐκεῖ βρῆκα ἕναν γνωστό μου κτηνίατρο καί τοῦ ἔδειξα τή διαταγή πού εἶχα μαζύ μου.

— Βαρύ πράγμα αὐτό, εἶπε ἐκεῖνος. Πῶς τά κατάφερες καί τό πῆρες;

Πήγαμε τήν ἄλλη μέρα μαζύ μέ τόν κτηνίατρο στό Σύνταγμα. Μόλις παρουσιαστήκαμε καί εἴπαμε ποιοί εἴμαστε, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί σηκώθηκαν ἐπάνω.

— Καθῆστε μᾶς εἶπαν. Ἔχουμε διαταγή νά παραδώσουμε τό ἄλογο, ἀλλά αὐτή τή στιγμή, εἶναι ἔξω στά γυμνάσια.

Ὅταν σέ λίγο ἐπέστρεψαν τά ἄλογα, πέντε ἀξιωματικοί τά ἔβαλαν στή σειρά. Ἀναγνώρισα τό ἄλογό μου καί ἔπειτα μέ πῆγαν καί ὑπόγραψα σέ πολλά γραφεῖα καί τελευταῖα στοῦ σταυλάρχη, καί ἐνῶ ἔφευγα πάλι μέ γύρισαν πίσω καί ξαναυπόγραψα ὅτι τό ἄλογό μου τό παρέλαβα γερό καί δέν ἔχουν πιά καμμιά εὐθύνη αὐτοί. Πῆρα τό ἄλογό μου, τούς ἀποχαιρέτησα καί ἔφυγα.

Μετά, ἔστειλα ἕνα εὐχαριστήριο γράμμα στόν Κονδύλη. Πῆρα ἀπάντηση πού μοῦ ἔγραφε ἄν εἶχα καμμιά ἀνάγκη νά τόν εἰδοποιήσω. Ἀνάγκες εἶχα βέβαια πολλές, ἀλλά τό φιλότιμο δέν μέ ἄφησε νά ζητήσω τίποτε.

Τελειώνουμε ἐδῶ, μέ τό μπάρμπα Λεωνίδα. Αὐτή εἶναι ἡ δράση του.

ΑΦΗΓΕΙΤΑΙ Ο ΝΙΚ. ΜΑΥΡΙΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Ὁ Νικόλαος Μαυριγιαννάκης, ὁ γνωστός βιβλιοδέτης στήν ὁδό

Βενιζέλου, ἀπό τήν Κρήτη, ἔτυχε νά βρίσκεται στό γραφεῖο μου καί ἄκουσε τόν Λεωνίδα νά διηγεῖται. Κατάλαβε ἀμέσως τό θέμα μας καί πετάχθηκε ἀπό τό καθισμά του.

— Γιά τόν Θοδωράκη λέτε; εἶπε, καί ἄστραψαν τά μάτια του. 'Ηταν ντερβέναγας στήν 'Ανατολική Θράκη. Τό 1919 ὑπηρετοῦσα στό τάγμα κατοχῆς τῆς 'Ανατολικῆς Θράκης. Τό τάγμα αὐτό εἶχε ὀργανωθεῖ ἀπό τήν Μεραρχία ἀρχιπελάγους στή Δράμα. 'Αποτελοῦνταν ἀπό χίλιους ἄνδρες καί ἔδρευε στήν 'Αρκαδιούπολη. Εἴμουν ἐπιλοχεύων λοχίας στήν πυροβολαρχία. Πῆγα στή Θράκη τήν πρώτη 'Ιανουαρίου 1919 καί ἔφυγα τήν πρώτη 'Ιανουαρίου 1920. 'Ο Θοδωράκης 'Αμπατζῆς εἶχε προηγηθεῖ τοῦ τάγματος κατοχῆς στήν 'Ανατολική Θράκη καί προετοίμαζε τήν ἀπελευθέρωσή της.

«'Η ὁμάδα τοῦ Θοδωράκη εἶχε πολλά τμήματα καί ὁ ἴδιος ἦταν γενικός ἀρχηγός. 'Ο πεθερός μου 'Ιωσήφ Παπαδόπουλος ἀπό τίς Σοφίδες 'Ανατολικῆς Θράκης, ἦταν ἀντάρτης στήν ὁμάδα τοῦ Θοδωράκη. 'Ο Γεώργιος Κάλφας πού πέθανε στόν Πολύανθο, ὁ πατέρας τοῦ παλιοῦ προέδρου τῆς κοινότητας Χρήστου Κάλφα, ἦταν ὁπλαρχηγός στήν ὁμάδα τοῦ Θοδωράκη».

Αὐτά εἶπε, διακόπτοντάς μας ὁ Ν. Μαυριγιαννάκης βιαστικά, γιατί ἔπρεπε νά φύγει.

Η ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ Χ΄΄ ΓΙΑΝΝΗ

'Ο Γιάννης Χατζηγιάννης τοῦ 'Αναστασίου, εἶναι μαραγκός στήν Κομοτηνή καί ἔχει τό ἐργαστήριό του στήν ὁδό Νέστορος Τσανακλῆ κάτω ἀπό τό παλιό 'Ωδεῖο. Κατάγεται ἀπό τίς 40 'Εκκλησιές. Τόν ἐπισκέφθηκα στό ἐργαστήριό του.

— "Οτι ξέρω μοῦ λέει, τό ξέρω ἀπό τίς ἀφηγήσεις τῆς μητέρας μου 'Ασημένιας πού εἶναι σήμερα 95 ἐτῶν καί ζεῖ στήν Θεσσαλονίκη.

'Η μητέρα μου ξέρει πάρα πολλά. 'Απ' ὅσα ἄκουσα λοιπόν ἀπό τή μητέρα μου, γνωρίζω ὅτι ὁ ἀγώνας ἦταν σκληρός. Βρισκόταν στήν ἔντασή του κατά τά ἔτη 1906-1907 καί διεξάγονταν κυρίως στήν περιοχή ἀνάμεσα στίς 40 'Εκκλησιές καί στήν Βιζύη. Στό σπίτι μας στίς 40 'Εκκλησιές γινόταν τακτικά συσκέψεις. Μαζευότανε ὁ πρόξενος τῆς 'Ελλάδας, ὁ Μητροπολίτης Βιζύης "Ανθιμος (ὁ Βιζύης εἶχε τόν τίτλο Μητροπολίτης Βιζύης, Μηδείας, Σαμακοβίου καί ἔξαρχος πάσης Μαύρης Θαλάσσης), ὁ Γ. Κονδύλης καί ἄλλοι.

'Απ' ἔξω τούς φρουροῦσαν οἱ ἀντάρτες. 'Ο πατέρας μου διατηροῦσε μεγάλο κατάστημα ἀποικιακῶν στίς 40 'Εκκλησιές καί συντηροῦσε μέ

δικά του ἔξοδα σῶμα ἀνταρτῶν. Τούς τροφοδοτοῦσε μέ τσαρούχια, κάπες καί τρόφιμα. Ἐνίσχυε καί τίς οἰκογένειες τῶν ἀγωνιστῶν. Γιά τόν λόγο αὐτόν, τοῦ κόλλησαν καί τόν τίτλο τοῦ καπετάνιου.

Θυμᾶμαι ὅτι καί γιά μένα πού ὁ πατέρας μου στίς ἐθνικές γιορτές μέ ἔντυνε εὐζωνάκι, ὁ κόσμος πού μέ καμάρωνε ἔλεγε ὅτι ἤμουν ὁ γιός τοῦ καπετάν Ἀναστάση (ὄχι βέβαια τοῦ κλέφτη καπετάν Ἀναστάση πού ἀναστάσωσε τήν Τουρκία).

Ἡ μητέρα μου παραπονιόταν διαρκῶς, γιατί ἔφευγαν ἀπό τό μαγαζί πολλά τρόφιμα καί ἑκατοντάδες τσαρούχια καί κάπες. Ὅταν οἱ ἀντάρτες τοῦ σώματος πού τροφοδοτοῦσε ὁ πατέρας μου σκότωσαν τόν Βούλγαρο ἀρχικομιτατζῆ Ἀϊντοζλῆ ἔφεραν στόν πατέρα μου γιά ἀπόδειξη ὅτι τόν ἐξόντωσαν, τήν κάμα του. Τήν κάμα αὐτή, μήκους 65 ἑκατοστῶν τήν εἴσχαμε στό σπίτι μας μέχρι τό 1940.

Γιά τή δράση του αὐτή, τόν πατέρα μου τόν κλείσανε σέ δεσμωτήριο ἐπί ἐννέα μῆνες στήν Ἀδριανούπολη. Βγῆκε ἀπό τή φυλακή ἐξαγοράζοντας τήν ποινή του με πολλές χρυσές λίρες.

Ὅταν ἀκόμη ἦταν στή φυλακή ὁ πατέρας μου, πού εἶχε τότε τέσσερα κορίτσια γεννήθηκα ἐγώ. Τοῦ πῆγαν τήν εἴδηση στήν φυλακή καί μόλις τό ἔμαθε χάρηκε πολύ καί φώναξε. «Τώρα ἄς μέ ἐκτελέσουν. Γεννήθηκε ὁ διάδοχός μου πού θά συνεχίσει τόν ἀγώνα». Τήν εἴδηση τήν πῆγε στόν πατέρα μου ὁ καπετάν Κίμων. Μένει σήμερα στόν Πολύσιτο καί ἦταν ἀντάρτης καί στόν τελευταῖο πόλεμο. Αὐτός θά πρέπει νά ξέρει πολλά γιά τόν ἀγώνα.

Θά σᾶς διηγηθῶ καί ἕνα ἐπεισόδιο πού τό ἄκουσα ἀπό τή μητέρα μου.

Τά μαγαζιά στήν Τουρκία σφαλούσαν ἑνωρίς. Ἕνα βράδυ ἡ μητέρα μου περίμενε στό παράθυρο πίσω ἀπό τό τζάμι τόν πατέρα μου νά γυρίσει. Καθώς περίμενε βλέπει τόν πατέρα μου νά ἔρχεται μαζύ μέ τόν Κονδύλη πού ἦταν γνωστός στήν οἰκογένεια κι ἀπό πίσω κάποιον κακοντυμένο μέ τσαρούχια καί ἕνα πανοφόρι στήν πλάτη. Μόλις μπήκανε μέσα καί οἱ τρεῖς, ἀμέσως ἄλλαξε τό ὕφος ὅλων καί ὁ πατέρας μου μέ τόν Κονδύλη ἄρχισαν νά περιποιοῦνται τόν ξένο. Τόν ὡδήγησαν στόν μουσαφίρ ὀντά, παρά τίς διαμαρτυρίες τῆς μητέρας μου, ἡ ὁποία βλέποντας τήν ἀμφίεση τοῦ ξένου εἶχε ἀντιρρήσεις γι' αὐτά πού ἔβλεπε. Ὁ πατέρας μου τήν ἀγρίεψε.

— Κύτταξε τή δουλειά σου ἐσύ, τῆς εἶπε. Ἡ μητέρα μου περίεργη τούς ἀκολούθησε στήν ὑποδοχή. Καί εἶδε τότε τόν ξένο νά πετᾶ τόν ἀμπᾶ πού φοροῦσε καί νά συστήνεται ὡς λοχαγός Πέτρου. Ὁ Κονδύλης ἔβγαλε ἀπό τόν σάκκο του ἕνα ζεύγος σκαρπινιῶν ἔσκυψε καί τοῦ τά φόρεσε ὁ ἴδιος. Φαίνονταν σπουδαῖο πρόσωπο. Μετά κάθησαν καί συζήτησαν. Δέν γνωρίζω ποιός ἦταν ὁ λοχαγός Πέτρου. Ὁ Κονδύλης εἶχε τότε πολύ μικρότερο βαθμό.

Γιά τόν Μητροπολίτη Ἄνθιμο εἶχε ἀκούσει ὅτι στήν ἀρχή δέν ἤθελε νά ἀναμιχθεῖ στόν ἀγώνα φοβούμενος τούς Τούρκους. Γιά τόν ἀγώνα πρέπει νά ξέρουν καί ὁ Σταῦρος Γουδελῆς, ἡ γυναίκα τοῦ Νίκου Παπαδόπουλου τό γένος Κολοβοῦ, ὁ κρεοπώλης Κ. Παυλίδης στήν ὁδό Μακεδονίας, ὁ Δασκαλάκης καί ὁ Γιάννης Μελισσόπουλος.

Ὁ Κώστας Παυλίδης πού μᾶς τόν ὑπέδειξε ὁ Γιάννης Χατζηγιάννης εἶναι κρεοπώλης στήν ὁδό Μακεδονίας.

Στό κρεοπωλεῖο βρῆκα τούς γυιούς του.

— Ὁ πατέρας εἶναι ἀπέναντι, μοῦ εἶπαν, στό καφενεῖο. Ὁ Γιώργος Μπαλκουρανίδης ἀπό τό Νέο Καβακλῆ, πού ψώνιζε ἐκείνη τήν στιγμή, ἄφησε τό πακέτο καί ἦλθε μαζί μου.

— Πᾶμε νά τόν σηκώσουμε μοῦ λέει. Θά παίζει τάβλι. Πήγαμε μαζί. Ἔπαιζε πράγματι τάβλι. Ἐκεῖ συζητώντας καί περιμένοντας τόν κύρ-Κώστα νά σηκωθεῖ, ὁ Γιῶργος θυμήθηκε τήν πατρίδα του, τό Καβακλῆ τῆς Βουλγαρίας καί μοῦ εἶπε τά ἑξῆς:

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΚΟΥΡΑΝΙΔΗΣ ΜΙΛΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΒΑΚΛΗ

Τό 1905 κάηκε ἡ Ἀγχίαλος ἀπό τούς Βουλγάρους. Τό ἑπόμενο ἔτος οἱ Βούλγαροι ἐπιδιώκοντας τόν ἐκβουλγαρισμό τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἔδιωξαν τούς Ἕλληνες δασκάλους ἀπό τά Σχολεῖα τοῦ Καβακλῆ καί τῶν δεκαεπτά χωριῶν του καί βάλανε βουλγάρους δασκάλους.

Τότε τόν ἴδιο χρόνο τρεῖς χιλιάδες Καβακλιῶτες ἀπό τό Καβακλῆ καί τά γύρω χωριά, φύγανε καί πήγανε στήν παλιά Ἑλλάδα, στήν Αἴγινα, στό Κιάτο, στήν Ἀθήνα, στήν Ὕδρα καί στίς Σπέτσες. Οἱ περισσότεροι στήν Ἀθήνα καί στό Κιάτο.

Φοροῦσαν ὅλοι τίς ντόπιες φορεσιές τους καί ὁ βασιλιάς Γεώργιος ὁ Α΄ πού βγῆκε τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα ἔξω καί τούς ἀντίκρυσε, συγκινήθηκε. Διασκέδασε μαζύ τους καί τούς πρόσφερε χρήματα καί ἄλλα δῶρα. Οἱ πρόσφυγες αὐτοί ἐπέστρεψαν ἔπειτα οἰκειοθελῶς στό Καβακλῆ τό 1910 καί ξανάφυγαν τό 1924 μέ τήν ἀνταλλαγή. Μόνο μιά οἰκογένεια Καβακλιωτῶν ἔμεινε στήν Βουλγαρία.

Λέγοντας αὐτά, πλησίασε χαμογελώντας καί ὁ Κώστας Παυλίδης. Κάτι τοῦ εἶχε πεῖ ὁ Γιάννης Χ΄΄ Γιάννης καί κατάλαβε τί τόν θέλαμε.

ΜΙΛΑΕΙ Ο ΚΩΝ/ΝΟΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

Ὁ Κώστας Παυλίδης τοῦ Ἀριστείδη, κατάγεται ἀπό τίς Σοφίδες τῆς Βιζύης. Οἱ Σοφίδες λέει ἦταν καθ' ὁλοκληρίαν Ἑλληνικό χωριό καί

ἀριθμοῦσαν 700 οἰκογένειες. Τήν ἐποχή ἐκείνη δροῦσαν πολλές ληστοσυμμορίες στήν Θράκη. Οἱ τσορμπατζῆδες ὀργάνωναν σώματα γιά τήν ἀτομική τους ἀσφάλεια ἀπό τόν κίνδυνο τῶν ληστῶν. Οἱ θεῖοι μου, ποὺ ἦταν πλούσιοι παντοπώληδες, εἶχαν δική τους φρουρά.

Ἀπ' τίς βουλγαρικές συμμορίες, σπουδαιότερη ἦταν ἡ συμμορία τοῦ Σισμάνωφ, καπετάνιου στήν περιφέρεια τῆς Βιζύης μέ ἕδρα τά Πινακά, χωριό καθαρά βουλγαρικό. Ἀπό τούς Ἕλληνες ὑπῆρχαν πολλοί ληστές οἱ ὁποῖοι δροῦσαν γιά τήν τσέπη τους. Ἀπ' αὐτούς τούς ληστές στρατολογήθηκαν καί οἱ ἀγωνιστές τοῦ ἐθνικοῦ ἀγώνα.

Ὅπως παρατηροῦμε, ὁ Κ. Παυλίδης χρησιμοποιεῖ βαριούς χαρακτηρισμούς. Τούς ληστές αὐτούς ἄλλοι θρακιῶτες τούς χαρακτηρίζουν ὡς ἐκδικητές ἤ σάν καλά παιδιά. Ἀλλά, ἄς ἀκούσουμε τήν συνέχεια. Γιά ἐθνικό σκοπό βγῆκε τό Θοδωρακιώ (Θεόδωρος Ἀμπατζῆς) τό 1909-1910 μαζί μέ κάποιον Ἀπόστολο νομίζω, Σφίνιο, δέν θυμᾶμαι καλά τό ἐπώνυμό του, πού ἦλθε ἀπό τήν Μακεδονία. Ὁ Μητροπολίτης Βιζύης Ἄνθιμος εἶχε τήν πρωτοβουλία. Ἡ ἕδρα τῆς συμμορίας τοῦ Θοδωρακιοῦ, ὅταν ἄρχισε νά ἐργάζεται γιά τόν ἐθνικό σκοπό ἦταν τό χωριό μου, οἱ Σοφίδες.

Ὁ Θοδωράκης πῆρε μαζί του τόν ἀδελφό του Δημοσθένη, τόν Σταυράκογλου ἀπό τή Βύζα, τόν Γιάννη Τενεκετζῆ ἀπό τή Βύζα, τόν Ἀπόστολο (αὐτόν τόν σκότωσε ἀργότερα ὁ ἴδιος) καί ἄλλους καί κάνανε συμμορία. Ὅλο τό χωριό βοηθοῦσε. Μέ τήν ἴδια συμμορία συνεργαζόταν καί ὁ περίφημος ληστής καπετάν Ἀναστάσης ἀπό τό Διδυμότειχο ὁ λεγόμενος Τσατάλτζαλης γιατί στήν Τσατάλτζα εἶχε κάνει μιά μεγάλη ληστεία. Σταμάτησε τό τραῖνο καί πῆρε δέκα μουλάρια χρυσό τοῦ Τουρκικοῦ Δημόσιου. Γι' αὐτόν λέγανε ὅτι ἦταν ὁ Τσακιτζῆς τῆς περιφέρειας. Πείραζε μόνο Τούρκους. Μετά τήν ληστεία τοῦ τραίνου ἔφυγε στήν Βουλγαρία ὅπου παντρεύτηκε.

Ὅταν ἔγινε τό Ἑλληνικό κομιτᾶτο (τά ἀνταρτικά σώματα), ἐπέστρεψε καί πρόσφερε ἐθνικές ὑπηρεσίες κοντά στόν Θοδωράκη. Τόν σκότωσε ὅμως ἕνα παλληκάρι ἀπό τή Γερακίνα ὀνομαζόμενος Εὐλάμπιος γιά νά πάρει τό χρυσό του, πού τόν εἶχε κρυμμένο μέσα στά ἀμπέλια τοῦ Σκεπαστοῦ. Δέν πέθανε ἀμέσως. Πληγωμένο τόν ἔπιασαν οἱ Τούρκοι. Οἱ προύχοντες τῶν Σοφίδων φοβήθηκαν τότε, μήπως μαρτυρήσει καί ἔστειλαν ἐμένα καί τόν Χαράλαμπο Κηπουρό ἀπό τό χωριό νά πᾶμε στήν ἀστυνομία τῆς Σαρακήνας νά μάθουμε τί θά πεῖ στούς Τούρκους.

Δέν πρόδωσε τόν ἀγώνα ὁ καπετάν Ἀναστάσης. Εἶπε μόνο στόν ἀστυνόμο. Κάντε με καλά κι ἐγώ θά βρῶ αὐτόν πού μέ χτύπησε νά σᾶς τόν φέρω.

Ἐγώ καί ἕνας ἄλλος ἀπό τό χωριό μας κληρωθήκαμε ἀκόμα μιά φορά νά πᾶμε τή φορά αὐτή στίς 40 Ἐκκλησιές νά παραλάβουμε ὅπλα. Μᾶς

έστειλαν οί προύχοντες μέ μιά έπιστολή σέ κάποιον Κώστα στίς 40 'Εκκλησιές. Νύχτα πήγαμε στά μνήματα, τα ξεπαραχώσαμε καί πήραμε άπό δυό τουφέκια καί δυό πιστόλια ό καθένας μας. Τά πήγαμε στίς Σοφίδες. Βαδίζαμε δυό νύχτες. Τή μέρα μείναμε στή Γέννα, στό χάνι τοῦ Ντάγκα. 'Από τό Κρυονέρι καί μετά ὥσπου νά τά παραδώσουμε στούς προύχοντες τῶν Σοφίδων, μᾶς προστάτευαν οί άντάρτες τοῦ Θοδωράκη.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΝΔΥΛΗ

'Ο Κονδύλης ήταν δάσκαλος στό Γιαντζικλάρ τῆς περιφέρειας 40 'Εκκλησιῶν χωριό 'Ελληνικό. Μαζύ μέ τόν Κονδύλη είχε έλθει καί κάποιος Θωμᾶς Λαναρᾶς σταλμένος άπό τήν 'Ελλάδα. Αύτός διορίσθηκε δάσκαλος στίς Σοφίδες καί συνεργαζόταν μέ τόν Κονδύλη. 'Ο Λαναρᾶς αὐτός ἔχει ἕνα γιό ἐδῶ στήν Κομοτηνή. "Οταν άποφασίσθηκε ή έξόντωση τοῦ Σισμάνωφ ό Κονδύλης ήρθε δάσκαλος στό Γιάτρος, χωριό πού ήταν μισό 'Ελληνικό καί μισό βουλγαρικό, γιά νά πλησιάσει τά Πινακά, τήν έδρα τοῦ Σισμάνωφ καί νά κατευθύνει τόν άγώνα.

1919 — ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΤΡΟΥΛΙΑΝΟΣ

Στίς παραμονές τῶν Βαλκανικῶν πολέμων οί άγωνιστές ἔφυγαν γιά τό Μακεδονικό μέτωπο.

Τό 1919 ή άγγλική κατασκοπεία ἔστειλε άπό τήν 'Ελλάδα τόν Θεόδωρο 'Αμπατζῆ, τόν Μιμίκο καί τόν Γιῶργο Πολυμενίδη μέσω Βουλγαρίας ὡς άπεσταλμένους της στήν Βιζύη γιά καθοδήγηση τῶν κατοίκων τῆς 'Ανατ. Θράκης. Στή Θράκη δροῦσε τότε άκόμη καί ό καπετάν Θεόδωρος Τρουλιανός. Αὐτός είχε πάει στό Μακεδονικό μέτωπο. "Εμεινε στή Θράκη ἕξ-ἑπτά χρόνια, ἔκανε καπετανλίκι καί ἔσωσε πολλούς "Ελληνες πρίν είσέλθη τό 'Ελληνικό τάγμα κατοχῆς. 'Ο Θοδωράκης 'Αμπατζῆς ὅταν γύρισε στή Βιζύη, ἔλεγε, στούς πατριώτες του γιά τόν Θεόδωρο Τρουλιανό.

— Νά άνάβετε κεριά στόν Τρουλιανό πού σᾶς γλύτωσε.

'Η άγγλική κατασκοπεία χρησιμοποίησε γιά τόν ἴδιο σκοπό καί τόν καπετάνιο Θεόδωρο Τρουλιανό. "Ολοι αὐτοί κάνανε κατασκοπεία καί προετοιμασία γιά τήν προέλαση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. 'Ο Θεόδωρος Τρουλιανός πέθανε στόν "Ιασμο.

ΜΙΛΑΕΙ Ο ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΑΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΔΡΟΣΟ

Τόν Κων/νο 'Αραμπατζίδη τοῦ Θεοδοσίου, τόν βρῆκα στό χωριό του

τήν Πάνδροσο. Εἶναι τώρα ὀγδόντα χρονῶν καί κατάγεται ἀπό τόν Ἄη Γιάννη τῆς Βιζύης.

Ἡ συζήτηση γίνεται στό καφενεῖο τοῦ χωριοῦ. Πρίν ἀπό τήν ἔναρξη τοῦ ἀγώνα λέει ὁ Κωνσταντινάκης, ὑπῆρχαν στή Θράκη καί δροῦσαν στά ὀρεινά χωριά πολλές βουλγαρικές ληστοσυμμορίες. Ἔσερναν μαζί τους καί κανέναν Ἕλληνα γιά νά τούς δείχνει τά πρόσωπα πού εἶχαν περιουσίες. Λήστευαν τούς Ἕλληνες καί ὑπέφεραν τά ὀρεινά χωριά.

Στό κάμπο δέν τολμοῦσαν νά πατήσουν. Οἱ κάτοικοι γιά τήν ἀσφάλειά τους χρησιμοποιοῦσαν ἔνοπλους συνοδούς. Οἱ συνοδοί ἦταν κι αὐτοί Ἕλληνες, τούς ἀκολουθοῦσαν ὅμως συνήθως καί οἱ ἀγροφύλακες οἱ ὁποῖοι ἦταν κατά κανόνα Ἀλβανοί.

Αὐτό γινόταν μέχρις ὅτου βγῆκαν στό βουνό οἱ Ἑλληνικές συμμορίες. Ὅταν βγήκε στό βουνό ὁ Θοδωράκης οἱ Βούλγαροι ἔγιναν μπαμπάκι.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Λίγα χρόνια πιό μπροστά εἶχε βγεῖ ὁ καπετάν Ἀναστάσης. Ἀφοῦ ἔκανε μερικές μεγάλες ληστεῖες ἔφυγε γιά τήν Βουλγαρία ὅπου ἔκανε προκοπή. Δέν ξέρω ἀπό πού κατάγονταν. Εἶχα ἀκούσει ὅτι δέν ἦταν ἀπό τά μέρη τά δικά μας.

ΤΟ ΙΛΙΝΤΕΝ ΣΤΗΝ ΘΡΑΚΗ

Στήν περιφέρειά μας, καθ' ὁλοκληρία βουλγαρικό χωριό, ἦταν τά Πινακά καί κατά μεγάλο μέρος τό Γιάτρος, τά Τσάγκαρα καί τό Μπουνάρ Χισάρ.

Παλιότερα, ὅλα τά παιδιά τῶν βουλγαρικῶν χωριῶν εἶχαν δασκάλους καί ἱερεῖς Ἕλληνες. Ἀπό τό 1900 καί ἐδῶ οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν νά παίρνουν νέους ἀπό τά βουλγαρικά χωριά, νά τούς μορφώνουν στήν Ἀδριανούπολη καί νά τούς στέλνουν δασκάλους στά χωριά τους. Πέταξαν τά ἑλληνικά βιβλία καί ἔφεραν βουλγαρικά.

Τότε ἔγινε καί ἡ ἀναμπουμπούλα ἀπό τούς Βουλγάρους μέ τό αἴτημα Μήδεια-Αἶνος (γραμμή συνόρων). Ἔγιναν ἐπεισόδια καί οἱ Βούλγαροι σέ μιά βραδυά τήν 6η Αὐγούστου ἔκοψαν ὅλα τά σύρματα τοῦ τηλέγραφου. Τούς κυνήγησαν οἱ Τοῦρκοι καί συμμαζεύτηκαν. (Πρόκειται ἀσφαλῶς γιά τήν γνωστή ὡς Ἴλιντεν ἐπανάσταση τῶν Βουλγάρων τοῦ 1903 πού ἔγινε ὄχι μόνο στή Μακεδονία ἀλλά καί στή Θράκη).

Γιά τή βουλγαρική αὐτή ἐπανάσταση καί τήν εἰσβολή τῶν ληστῶν κομιτατζήδων στήν βορειοανατολική Θράκη πού ἔγινε μέ τήν συνδρομή

τοῦ ρωσικοῦ στόλου, ἀναφέρει λεπτομερειακά ὁ Θεόδωρος Κιακίδης στήν ἀξιόλογη μελέτη του «ἡ ἱστορία τοῦ Σαμακοβίου καί τῶν πέριξ Ἑλληνικῶν κοινοτήτων» πού δημοσιεύθηκε στόν 32ο τόμο τῶν «Θρακικῶν».

Ἐγώ, ἀπό ἡλικίας 18 ἐτῶν εἶμουν δάσκαλος στό Χάζ-Μπουγά, χωριό Ἑλληνικό. Μετά δυό χρόνια ὁ Μητροπολίτης Βιζύης Ἱερόθεος πού κατεῖχε τήν ἕδρα πρίν ἀπό τόν Δωρόθεο, τόν ὁποῖο διαδέχθηκαν ἐν συνεχεία ὁ Νικόδημος καί ἔπειτα ὁ Ἄνθιμος μέ ἔστειλε στά Πινακά νά διδάξω Ἑλληνικά.

Οἱ Βούλγαροι εἶχαν ἀναγνωρίσει πάλι τήν Ὀρθοδοξία ὕστερα ἀπό τήν ἀναμπουμπούλα πού δημιούργησαν. Μιά μέρα, στήν πόρτα τοῦ σχολείου βρῆκα ἕνα ἀπειλητικό γράμμα πού ἔλεγε νά μήν πιέζω τά παιδιά γιά Ἑλληνικά, γιά νά μήν πάθω σάν τόν Μουσταφᾶ. Ὁ Μουσταφᾶς ἦταν ἀγροφύλακας τοῦ χωριοῦ καί τόν εἶχαν σκοτώσει στήν ἀναμπουμπούλα.

Στά Πινακά ἔκανα δάσκαλος ἕνα χρόνο μαθαίνοντας τά παιδιά ἑλληνικά. Μετά πῆγα στό Γιάτρος ἐπί ἕνα χρόνο καί ἔπειτα στό Ὀργάζ τῆς Μήδειας.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΝΔΥΛΗ

Ὅταν ἦλθε ὁ Κονδύλης εἶμουν δάσκαλος στό Ὀργάζ. Ἐκεῖ τόν εἶδα γιά πρώτη φορά. Ἔμεινε δεκαπέντε μέρες ἐκεῖ καί ἔφυγε γιά τό Γιαντζικλάρ, ὅπου ἔμεινε ἐπί ἕνα μῆνα. Ἀπό τότε δέν τόν ξαναεῖδα. Ἔλεγε ὅτι κάνει περιοδεία στά χωριά γιά νά ἀντιληφθεῖ τίς ἀνάγκες τους σέ γεωργικά ἐργαλεῖα ἐπειδή ἐπρόκειτο νά ἀνοίξουν κατάστημα πωλήσεως γεωργικῶν εἰδῶν στήν Ἀδριανούπολη. Ἔγινε γνωστός μέ τό πραγματικό του ὄνομα ὡς Κονδύλης.

Ὁ Θοδωράκης ἦλθε στόν Ἅη-Γιάννη. Θά ἦταν τό 1906 μέ 9-10 παιδιά. Ἦταν τότε 24-25 χρονῶν. Εἶπε στούς χωρικούς ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος ἀπό τόν Γονατᾶ γιά νά δημιουργήσει συμμορίες κατά τῶν Βουλγάρων. Ἔκανε συστάσεις νά γίνει ἐπιτροπή στό χωριό γιά νά τούς ἐφοδιάζει καί νά τούς προστατεύει γιά τόν ἐθνικό σκοπό πού ἄρχιζε νά καθαρίσει ὁ τόπος ἀπό τούς Βουλγάρους. Συνέστησε ἐπίσης νά ὁπλισθεῖ τό χωριό μόλις φθάσουν τά ὅπλα. Τό ἴδιο ἔκανε καί στά ἄλλα χωριά.

Ο ΘΟΔΩΡΑΚΗΣ

Ὁ Θοδωράκιως ἦλθε στόν Ἅη-Γιάννη. Θά ἦταν τό 1906 μέ 9-10 παιδιά. Ἦταν τότε 24-25 χρονῶν. Εἶπε στούς χωρικούς ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος ἀπό τόν Γονατᾶ γιά νά δημιουργήσει συμμορίες κατά τῶν Βουλγάρων. Ἔκανε συστάσεις νά γίνει ἐπιτροπή στό χωριό γιά νά τούς

ἐφοδιάζει καί νά τούς προστατεύει γιά τόν ἐθνικό σκοπό πού ἄρχιζε νά καθαρίσει ὁ τόπος ἀπό τούς Βουλγάρους. Συνέστησε ἐπίσης νά ὁπλισθεῖ τό χωριό μόλις φθάσουν τά ὅπλα. Τό ἴδιο ἔκανε καί στά ἄλλα χωριά.

Ο ΟΡΚΟΣ

Σέ κάθε χωριό μαζευόταν οἱ κάτοικοι καί ὁρκιζόταν κατά ὁμάδες. Σέ ἕνα τραπέζι τοποθετοῦσαν σέ σχῆμα σταυροῦ ἕνα πιστόλι καί ἕνα μαχαίρι καί οἱ ὁρκιζόμενοι ἔβαζαν τό χέρι ἐπάνω στόν σταυρό αὐτόν καί ἀπήγγειλαν τόν ὅρκο, πού τελειώνε ὡς ἑξῆς. «Ἂν παραβῶ καί γίνω προδότης, νά μέ σκοτώσει τό μαχαίρι καί τό πιστόλι».

Στό χωριό μου, τόν Ἅη-Γιάννη ὁρκιστηκαν καμμιά διακοσαριά. Ἄλλοι ἦταν στήν ἐπιτροπή ἐπιμελητείας καί ἄλλοι, ὅσοι μποροῦσαν, πῆραν ὅπλα.

Ο ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Τά ὅπλα ἦλθαν ὕστερα ἀπό ἕνα-δυό χρόνια, τό 1907. Ἦταν μικροί γκράδες καί ἦλθαν ἀπό τήν Ἑλλάδα. Τά ἔφερε κάποιος πού κατάγονταν ἀπό τη Ρωσία. Τά ξεφόρτωσαν στό Μπουγιούκ Ντερέ τοῦ Βοσπόρου μέσα σέ κάσες ἀπό λεμόνια. Ὅποιος ἔπαιρνε ὅπλο πλήρωνε μιά λίρα χρυσή. Μαζί μέ τό ὅπλο, ἐδίναν καί 150 σφαίρες. Ὅσοι δέν ἔπαιρναν ὅπλο τούς ἀπειλοῦσαν. Ὅποιος ἀντιδροῦσε τόν σκότωναν. Σκότωσαν ἕνα-δυό σέ κάθε χωριό.

Στόν Ἅη-Γιάννη πῆραν ὅπλα πολλοί. Πῆρα κι ἐγώ. Τό ὅπλο αὐτό τό εἶχα μαζί μου μέχρι τήν τελευταία κατοχή ὁπότε ἀναγκάστηκα νά τό παραδώσω ἐδῶ στό χωριό σ᾽ ἕνα συνεργάτη τῶν Βουλγάρων.

Πῆραν ὅπλα ἐπίσης ἀπό τό χωριό μας ὁ παππούς ὁ Νάκος, ὁ παππούς ὁ Γιαννάκης ὁ Γιῶργος Τριανταφυλλίδης, ὁ Πολυχρόνης Ἀλμπάνης, ὁ Θανάσης τοῦ Καρυοφύλλη, ὁ Τραπέζης τοῦ Ἀγγελῆ, ὁ Στεφανάκης Τσιρέλης, ὁ Γιάννης Καρανταγλῆς, ὁ Τριαντάφυλλος Στεφάνου Μπακάλης καί ἄλλοι περίπου 30-50 ἄτομα.

ΔΙΗΓΕΙΤΑΙ Ο ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΕΤΑΛΩΤΗΣ

Ὁ Στέλιος Πεταλωτής εἶναι νέος. Γεννήθηκε τό 1931 στό χωριό Καρυδιά τοῦ Νομοῦ μας.

— Ὅτι ξέρω, λέει, τό ἄκουσα ἀπό τόν πατέρα μου καί τή μητέρα μου πού ἦλθαν ἐδῶ πρόσφυγες τό 1922 ἀπό τίς Σοφίδες τῆς Ἀνατ. Θράκης. Οἱ

Σοφίδες είναι ένα, χωριό κοντά στή Βιζύη. 'Ο πατέρας μου Γεώργιος Γλέρος έξασκοῦσε στήν πατρίδα τό ἐπάγγελμα τοῦ πεταλωτή γι' αὐτό πῆρε καί τό ἐπίθετο Πεταλωτής.

Στήν ἐποχή τοῦ 'Ελληνοβουλγαρικοῦ ἀγώνα, γύρω στά 1905 μέ 1910, ὁ πατέρας μου ἦταν κι αὐτός μικρός. Εἶχε γεννηθεῖ τό 1900 ἀλλά φαίνεται ὅτι θυμᾶται καλά τό σπιτικό τους καί εὐχαριστιέται νά μᾶς διηγεῖται συχνά ἱστορίες τῆς χαμένης πατρίδας μας ἀπ' ὅσα ὁ ἴδιος ἔζησε ἤ ἔχει ἀκούσει κι αὐτός ἀπό τόν πατέρα του τόν Καριοφύλη πού ἦταν ἕνας ἀπό τούς προύχοντες τοῦ χωριοῦ μας μέ μεγάλη περιουσία ἀπό κτήματα, ἀποθῆκες, μεγάλο διώροφο σπίτι καί 3 μέ 4 χιλιάδες γιδοπρόβατα.

'Απασχολοῦσε 15 μέ 20 τσομπάνους καί ἄλλο προσωπικό, ἀσκοῦσε ὅμως καί τό ἐπάγγελμα τοῦ πατέρα μου. 'Ηταν κι αὐτός πεταλωτής. 'Από τόν πατέρα μου ἄκουσα πολλές φορές, λέει ὁ Στέλιος, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τήν ἐποχή ἐκείνη τά μέρη μας τά εἶχαν ξεγραμμένα. Εἶχαν πιστέψει δηλαδή ὅτι τά ἐδάφη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἦταν γιά αὐτούς χαμένα καί ἄφηναν τούς "Ελληνες καί τούς Βουλγάρους νά τρώγονται μεταξύ τους. Κομιτάτα γιά νά ἐξοντώνουν τόν ἀκμάζοντα 'Ελληνισμό τῆς Θράκης ὀργάνωσαν πρῶτα οἱ Βούλγαροι. Οἱ "Ελληνες ὀργανώθηκαν ἀργότερα γιά νά ἀμυνθοῦν καί νά τούς ἀντιμετωπίσουν.

Καί τό πρῶτο 'Ελληνικό ἀντάρτικο σῶμα πού ὀργανώθηκε στή Θράκη, ὀργανώθηκε στό σπίτι τοῦ παππού μου, τοῦ Καριοφύλη. "Οταν ἦλθε ὁ Κονδύλης στή Θράκη, ὁ Μητροπολίτης Βιζύης τόν ἔστειλε στό σπίτι τοῦ παππού μου. 'Εκεῖ ἦταν κρυμμένος ἀπό δυό μῆνες πρίν ὁ Θοδωράκης 'Αμπατζόπουλος πού τόν κυνηγοῦσαν νά τόν πιάσουν οἱ Τοῦρκοι.

'Ο Θοδωράκης πού ὅπως φαίνεται καί σέ μεταγενέστερη φωτογραφία του πού τόν δείχνει μέ τήν στολή τοῦ εὐζώνου στούς Βαλκανικούς πολέμους, ἦταν ἕνας ὑψηλόσωμος εὐσταλής καί ὡραῖος νέος γύρω στά 22 του χρόνια τότε. Δυό μῆνες περίπου πρίν ἀπό τόν ἐρχομό του Κονδύλη βρισκόταν στή Βύζα τήν ὥρα πού ὁ Βαλῆς (ἔπαρχος) τῆς περιοχῆς, ἔκανε βόλτα πάνω στό ἄλογό του.

"Ολοι οἱ κάτοικοι "Ελληνες καί Τοῦρκοι ἔκαναν τήν χαρακτηριστική ἐκείνη κίνηση τοῦ προσκυνήματος στόν ἀφέντη τους. "Οταν ὁ Βαλῆς ἔφθασε μπροστά στόν Θοδωράκη, αὐτός ἔμεινε ἀκίνητος. Δέν προσκύνησε καί τότε ὁ Βαλῆς τόν πλησίασε καί θυμωμένος τόν ρώτησε γιατί δέν προσκυνᾶ ἐνῶ συγρόνως τόν χτύπησε μέ τό καμτσίκι του. Τότε ὁ Θοδωράκης, ὥρμησε πάνω του, καί λέγοντας, «δέν χτυποῦν ἔτσι βαλή μου», τόν ἅρπαξε, τόν κατέβασε ἀπό τό ἄλογό του, τοῦ κατάφερε ἕνα δυνατό χτύπημα καί τό ἔβαλε στά πόδια. Βλέποντας πώς πίσω του τόν κυνηγοῦσαν οἱ τζαντερμάδες μπῆκε στό κουρεῖο τοῦ Θρασύβουλου, κάθισε

σ' ἕνα κάθισμα καί παράγγειλε γρήγορα στόν κουρέα νά τοῦ βάλει μπόλικη σαπουνάδα στό πρόσωπο. Μόλις ἔγινε αὐτό καί ἄρχισε ὁ κουρέας νά τόν ξυρίζει, ὁ Θοδωράκης παρατήρησε μέσα ἀπό τόν καθρέπτη τρεῖς χωροφύλακες πού κατευθύνονταν στήν πόρτα τοῦ κουρείου. Τότε λέει στόν κουρέα. Θρασύβουλε, πάρε τό ξυράφι ἀπό τό πρόσωπό μου καί μέ μιά γοργή κίνηση τραβάει τό πιστόλι του καί ρίχνει πρός τήν πόρτα, σκοτώνει τόν ἕναν ἀπό τούς τρεῖς καί ὁρμᾶ στήν ἔξοδο πατώντας πάνω στόν σκοτωμένο.

Κατάφερε ἔτσι νά ξεφύγει καί τρέχοντας ἔφθασε στό χωριό μας, τίς Σοφίδες καί πῆγε καί κρύφθηκε στό σπίτι τοῦ παποῦ μου Καριοφύλη. Ἐκεῖ τόν βρῆκε ὁ Κονδύλης μετά δυό μῆνες, ἔχοντας ἀσφαλῶς καί τίς σχετικές πληροφορίες. Ἀπό κείνη τή στιγμή τόν ὅρκισε σάν καπετάνιο πάνω στό Εὐαγγέλιο, ὅπου τοποθέτησε σταυρωτά ἕνα πιστόλι καί ἕνα μαχαίρι.

Τροφοδότης τῆς πρώτης ὁμάδας πού ὀργανώθηκε ἀμέσως ἦταν ὁ παππούς μου Καριοφύλης. Οἱ Τοῦρκοι τά πληροφορήθηκαν αὐτά καί ἐπιχείρησαν νά συλλάβουν τόν παππού μου. Τόν γλύτωσε ὅμως ἕνας Τοῦρκος ἀγροφύλακας, ὁ ὁποῖος τόν εἰδοποίησε καί τόν βοήθησε νά κατέβει στή Ραιδεστό κι ἀπό κεῖ νά ἐπιβιβαστεῖ κρυμμένος σ' ἕνα βαρέλι κρασιοῦ, σ' ἕνα πλοῖο πού τόν ἔβγαλε στήν Θεσσαλονίκη.

Ὅλη ἡ περιουσία τοῦ παπποῦ μου κατασχέθηκε ἔπειτα ἀπό τούς Τούρκους καί ὁ παππούς μου δέν ξαναγύρισε στή Θράκη.

Στήν ἐποχή τῆς παντοδυναμίας τοῦ Κονδύλη, τοῦ Κεραυνοῦ, ὅπως τόν εἶπαν τότε, τό 1926, μετά τήν ἀνατροπή τῆς δικτατορίας τοῦ Πάγκαλου, ἕνας συγγενής μας στρατιώτης ἀπό τίς Σοφίδες καταδικάστηκε σέ θάνατο. Μετά τήν καταδίκη του ζήτησε ἀκρόαση ἀπό τόν Κονδύλη, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ τόν ἄκουσε καί ἔμαθε ὅτι κατάγεται ἀπό τίς Σοφίδες, τόν ρώτησε τί τόν εἶχε τόν Καρυοφύλη Ἀλμπάνη καί ὅταν ἔμαθε ἀπό τό στόμα τοῦ στρατιώτη ὅτι εἶναι συγγενής — θεῖος του — φρόντισε καί τοῦ δόθηκε χάρη, λέγοντας «Αὐτή ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀλμπάνη, πρόσφερε πολλά στήν πατρίδα».

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ὁ Στέλιος Πεταλωτής, συνεχίζει νά διηγεῖται, ὅσα ἄκουσε ἀπό τούς γονεῖς του γιά τόν Μακεδονοθρακικό ἀγώνα.

Ἕνα βράδυ λέει ἐκεῖ πού καθόταν στήν φωλιά του, στό σπίτι δηλαδή τοῦ παππού μου, ὁ Κονδύλης, ὁ Θοδωράκης καί ἄλλα παλληκάρια, χτύπησε ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Ἔτρεξε ὁ πατέρας μου, πού ἦταν κι αὐτός μικρός τότε καί πῆγε νά δεῖ ποιός εἶναι. Ἔξω χιόνιζε καί ὁ ἐπισκέπτης ποὺ

φοροῦσε κάπα, ζήτησε νά μπεῖ μέσα. Ὁ πατέρας μου δέν τοῦ ἄνοιξε καί πῆγε καί φώναξε τόν παππού μου. Ὅταν ὁ παππούς μου πῆγε στήν πόρτα ὁ ξένος φώναξε ὅτι εἶναι ὁ Ἀναστάσης ὁ Τσατάλ = σακάλ, ξακουστός τότε σ' ὅλη τήν περιοχή τῆς Θράκης. Ὁ παππούς μου γύρισε πίσω καί ἀφοῦ συννενοήθηκε μέ τόν Κονδύλη πῆγε καί ἄνοιξε τήν πόρτα. Ὅταν ὁ καπετάν Ἀναστάσης μπῆκε καί προχώρησε κοντά σ' ὅλους, συστήθηκε, εἶπε τό ὄνομά του καί ἀμέσως χωρίς νά περιμένει ἀπάντηση ἄρχισε νά κατανομάζει ἕναν-ἕναν ὅλους τούς παρευρισκομένους. Ἐσύ εἶσαι ὁ Κονδύλης, ἐσύ ὁ Θοδωράκης, ἐσύ... ἐσύ... καί συνέχισε.

— Ξεκίνησα ἀπό τη Βάρνα γιά νά ρθῶ νά γνωρίσω τά ἀνταρτικά σώματα ἀλλά βλέπω ὅτι δέν κάνετε καλά τή δουλειά σας. Ὅπως σᾶς βρῆκα ἐγώ, μποροῦσε νά σᾶς βρεῖ καί ἕνας Βούλγαρος. Καί εἶπε μερικά ἄλλα προσβλητικά γιά τούς ἀντάρτες.

Στεῖλτε, λέγει νά φωνάξετε τόν ἀγροφύλακα τοῦ χωριοῦ. Τότε ὅλοι διαφώνησαν γιατί ὁ ἀγροφύλακας ἦταν Τοῦρκος ἀλλά ὁ καπετάν Ἀναστάσης ἐπέμενε. Καίἐστειλαν τόν πατέρα μου πού πῆγε καί τόν ἔφερε. Μόλις μπῆκε μέσα ὁ ἀγροφύλακας, ὁ Ἀναστάσης τόν ρώτησε.

— Μέ γνωρίζεις ἐμένα,

— Ναί ἀπάντησε ὁ ἀγροφύλακας καί ὅλους σας σᾶς γνωρίζω.

—Ἐμένα πού μέ εἶδες γιά τελευταία φορά; λέει ὁ Ἀναστάσης.

— Σέ εἶδα ἀπόψε πρίν μισή ὥρα πού περνοῦσες ἀπό κεῖνο τό στενό.

— Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο σέ φώναξα, λέει ὁ Ἀναστάσης. Τί πρέπει νά γίνει τώρα;

— Ἐμένα λέει ὁ Τοῦρκος, θά μέ σκοτώσετε τώρα. Ἄν σέ ἀφήσω καί φύγεις λέει ὁ Ἀναστάσης, θά πεῖς σέ κανέναν τίποτε;

Ὁ Τοῦρκος ὀρκίστηκε ὅτι δέν θά πεῖ, ἀλλά ὁ Ἀναστάσης ἔβγαλε τό μαχαίρι καί τό πιστόλι του καί τόν ἔβαλε νά ἐπαναλάβει τόν ὅρκο πάνω τους. Καί πρόσθεσε. Ἐάν πῆς μιά λέξη θά σε σκοτώσω μέ τά ἴδια μου τά χέρια. Φύγε τώρα. Καί τόν ἄφησε. Ὁ Τοῦρκος κράτησε τόν λόγο του καί ἀργότερα βοήθησε καί τόν παππού μου νά δραπετεύσει.

Ὕστερα ἀπό αὐτά, ὁ Ἀναστάσης εἶπε στόν Κονδύλη καί τούς ἄλλους.

— Μέ λύπη μου βλέπω ὅτι ἕνας Βούλγαρος βοεβόδας, κακοποιεῖ καί σκοτώνει Ἕλληνες στήν περιοχή. Ἐσεῖς τί κάνετε; Ὁ Κονδύλης πού εἶχε ἀκούσει γιά τήν προηγούμενη δράση καί τίς ἱκανότητες τοῦ καπετάν Ἀναστάση τόν διώρισε ἀρχηγό στήν ὁμάδα ὥσπου νά σκοτώσει τόν βούλγαρο βοεβόδα.

Καί πράγματι, ἕνα βράδυ, ὁ καπετάν Ἀναστάσης σκότωσε τόν Βούλγαρο ἀλλά τήν ἴδια ὥρα ἕνας σύντροφος τοῦ Θοδωράκη ἔρριξε καί τραυμάτισε βαριά τόν καπετάν Ἀναστάση.

Γιατί ἔγινε αὐτό δέν ειναι γνωστό. Ἀπό ζήλεια μάλλον, λέει ὁ Στέλιος γιά νά μή μείνει ἀρχηγός τῆς ὁμάδας ὁ περιβόητος καπετάν Ἀναστάσης.

Τό πρωί τόν βρῆκαν στή θέση πού χτυπήθηκε οἱ Τοῦρκοι καί τόν μετέφεραν στό καρακόλι (ἀστυνομία). Τόν ρωτοῦσαν νά μάθουν ποιός τόν πυροβόλησε. Καί ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε..

— Ἄν ζήσω θά τόν τιμωρήσω ἐγώ.

Ἀλλά δέν ἔζησε. Πέθανε σέ λίγο.

ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ, ΣΤΗΝ ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ κ. ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΤΣΟΥΡΙΔΗ

Στήν Κεντρική πλατεία τῆς Κομοτηνῆς ὁ συμπολίτης μας δικηγόρος κ. Πολύβιος Τσουρίδης, κάνοντας τήν συνηθισμένη καθημερινή ἀντίστροφη διαδρομή, γραφεῖο-σπίτι, μέ σταμάτησε καί ἀνάμεσα σέ ἄλλα, μοῦ εἶπε:

Παρακολουθῶ αὐτά πού γράφεις στήν ἐφημερίδα τοῦ κ. Παριανοῦ. Ὁ ἀντιβουλγαρικός ἀγώνας εἶχε γενικευθεῖ τότε σέ ὅλη τήν Βόρεια Ἑλλάδα καί ὠργανώθηκε μέ τήν ἔγκριση τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Καί ἐδῶ στήν Κομοτηνή εἶχε σταλεῖ γιά τόν σκοπό αὐτόν ἕνας ἀξιωματικός τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ πού ἐμφανίστηκε ὡς δάσκαλος στό σχολειό πού φοιτοῦσα ἐγώ. Τόν ξέραμε μέ τό ἐπώνυμο Ἀντωνίου πού ἦταν ἀσφαλῶς ψευδώνυμο. Στό σχολεῖο τόν βλέπαμε σπάνια καί πάντα ἀξύριστο. Ὅταν ρωτούσαμε γιατί εἶναι ἀξύριστος, ὁ Ἀντωνίου, μᾶς λέγανε ὅτι εἶχε βγάλει σπυριά στό πρόσωπο. Ὅπως ἔμαθα ἀργότερα κέντρο τῆς δράσεώς του ἦταν ἡ Μαρώνεια. Ἔχω καί μιά φωτογραφία τῶν δασκάλων καί μαθητῶν τοῦ σχολείου μέ τόν Ἀντωνίου στή μέση. Αὐτά μοῦ εἶπε ὁ κ. Τσουρίδης καί τήν ἐπομένη μοῦ ἔφερε καί τήν φωτογραφία.

Ο κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΕΞΙΣΤΟΡΕΙ

Ἀργότερα ὁ συμπολίτης μας Ἀθαν. Ἀθανασιάδης στήν ἱστορική του ἀναδρομή μέ τίτλο «Ἡ Παλιά Κομοτηνή» πού δημοσιεύθηκε τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1980 στήν τοπική ἐφημερίδα «Ὁ Χρόνος» συμπεριέλαβε καί τά ἑξῆς γιά τήν ἐθνική δράση τῶν Κομοτηναίων μετά τό 1903.

Ἀξιόλογος ὑπῆρξεν καί ἡ ἐθνική δρᾶσις σύσσωμης τῆς κοινωνίας τῆς Κομοτηνῆς κατά τόν Μακεδονικό Ἀγῶνα 1903-1908. Τήν Ἐπιτροπή

Κομοτηναῖοι Μακεδονομάχοι.

τοῦ ἀγῶνος ἀπήρτιζαν οἱ: Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος Νικόλαος Σακελλαριάδης, Δημήτριος Βουτιάδης Δικηγόρος, Σοφοκλῆς Κομνηνός Διδάσκαλος, Ἰωάννης Ἀθανασιάδης ἰδιοκτήτης τοῦ Ξενοδοχείου «Ροδόπη», Δημήτριος Μουζιόπουλος ἀργυραμοιβός. Τήν ἐπιτροπήν αὐτήν ἐπλαισίωναν οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, Ἀνθυπασπιστής Γρηγόριος Λαδακᾶκος μέ ψευδώνυμο Ἀντωνίου, ὡς Διδάσκαλος καί Φίλιππος Τσίγκας, ὁπλαρχηγός ἐκ Πολυγύρου τῆς Χαλκιδικῆς μέ τό ψευδώνυμο Δούκας, ὡς ἔμπορος. Τήν ὁμάδα κρούσεως ἀπετέλουν 15 νέοι τῆς Κομοτηνῆς ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Διαμαντῆς Βαφείδης, Σοφοκλῆς Ζησιάδης, Κωστάκης Σουκιάζης, Γεώργιος Διαμαντίδης καί Βασίλης Σασάλης. Περιοδικῶς κατέφθαναν στήν Κομοτηνή γιά συντονισμό τοῦ Ἀγῶνος οἱ Ἴων Δραγούμης, Ὑποπρόξενος Δεδέαγατς, Κ. Χαλκιόπουλος, Ὑποπρόξενος Ξάνθης καί Εὐθύμιος Κανελλόπουλος, Γενικός Πρόξενος Ἀδριανουπόλεως.

Μέ τάς δραστηριότητας καί τάς ἐνεργείας τῶν ἀγωνιστῶν αὐτῶν ἀρκετά ἀπό τά βουλγαροχώρια τῆς περιοχῆς παρέμειναν πιστά στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἐξουδετερώνετο ἡ ὁρᾶσις τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, καί ἐγίνετο ἀνεφοδιασμός μέ ὅπλα μεταφερόμενα ἀπό τήν Σῦρον μέ καραβοκύρηδες Μαρωνείτας, πού ἐφυλάσσοντο σέ εἰδικές κρύπτες παρά τήν Μαρώνεια, ἀπ' ὅπου διανέμοντο καταλλήλως.

Στήν ὁμάδα κρούσεως ὠφείλετο τό δέσιμο καί τό φίμωμα τοῦ Βουλγάρου Παπᾶ τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1908 καί τό θρυμμάτισμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς προσωρινῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, πού εἶχε ἐγκαταστήσει τό Βουλγαρικό Κομιτᾶτο στήν οἰκία Σασάλη ἐπί τῆς ὁδοῦ Βελισσαρίου, πού ἀνῆκει στόν Ὀργανισμό Ἀνεγέρσεως Σχολικῶν Κτιρίων.

Τό σπίτι αὐτό, νεοκλασικοῦ ρυθμοῦ, δόθηκε προῖκα στήν ἀδελφή τοῦ Βασιλείου Σασάλη Καλλιόπη, πού πανδρεύθηκε ἕνα Βούλγαρο καπνέμπορο στήν Ξάνθη, ὁ ὁποῖος τῇ αἰτήσει τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, παρεχώρησε προσωρινῶς τήν χρῆσιν του πρός ἐγκατάστασιν σ' αὐτό τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ νέου κτιρίου της. Ὁ πατριώτης ὅμως Βασίλειος μή ἀνεχόμενος τήν μετατροπή αὐτή τοῦ πατρικοῦ του σπιτιοῦ παρεκίνησε τήν ὁμάδα κρούσεως στήν ὡς ἄνω ἐνέργεια, στήν ὁποία πρωτοστάτησε καί ὁ ἴδιος. Τόσο ἦτο τό κατά τῶν Βουλγάρων μένος του ὥστε ὅταν ἐστρατεύθη κατά τόν Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο στόν Τουρκικό Στρατό, πολεμοῦσε ὄρθιος κατά τῶν Βουλγάρων, ἀποσπάσας τόν θαυμασμόν τῶν Τούρκων ἀξιωματικῶν μέ ἀποτέλεσμα νά πέση μαχόμενος ἡρωϊκῶς κατά τήν μάχην πρό τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ (Σβίλεγκράντ).

Ἡ Ἐπιτροπή Ἀγῶνος ἐκτός ἀπό τήν τόνωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος δι' ἐράνων μεταξύ τῶν εὐπόρων Κομοτηναίων ἐνίσχυε μέ σοβαρά ποσά καί τήν μισθοδοσία τῶν διδασκάλων καί διδασκαλισσῶν τῶν χωρίων τῆς περιφερείας Κομοτηνῆς καί ἐφρόντιζε γιά τάς ἄλλας ἀνάγκας τῶν σχολείων των.

Ἡ ὁμάς κρούσεως προσεφέρθη καί μετέσχε ἐθελοντικῶς εἰς τήν ἐκστρατεῖαν τοῦ Γ΄ Σώματος Στρατοῦ Θεσσαλονίκης πρός ἐκθρόνησιν τοῦ Ἐρυθροῦ Σουλτάνου Ἀβδούλ Χαμήτ τοῦ Β΄ τόν Μάρτιο τοῦ 1909, συνοδεύσασα τά τμήματά του εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν καί λαβοῦσα ἐνεργό μέρος, εἰς τόν ἐξαναγκασμόν του νά παραιτηθῆ τοῦ θρόνου.

ΕΝΑ ΑΡΘΡΟ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΚΟΜΟΤΗΝΗ»

Προηγουμένως στο φύλλο 843/22-3-1970 τῆς τοπικῆς ἐφημερίδας «Κομοτηνή» εἶχε δημοσιευθεῖ σάν κύριο ἄρθρο τό παρακάτω κείμενο:

Σελίδες ἀπό τήν ἱστορίαν τῆς Κομοτηνῆς.

Εἰς τόν ἀνειρήνευτον ἀγώνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατά τῶν Σλάβων καί κατά τῶν Βουλγάρων, ἡ Κομοτηνή ἔδωσε πάντοτε τό παρόν.

Ὅταν τό 1867 συνεστήθη ὑπό τοῦ περιβοήτου Ρώσου Διπλωμάτου καί κατόπιν Πρεσβευτοῦ παρά τῇ Ὑψηλῇ Πύλη Κόμητος Ἰγνάτιεφ, ἡ Πανσλαβιστική ἑταιρεία μέ σκοπόν τήν συνένωσιν ὅλων τῶν Σλάβων ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ Τσάρου πασῶν Ρωσιῶν, ἡ κυβέρνησις τῆς μικρᾶς τότε Ἑλλάδος ἐκινήθη δραστηρίως διά νά ἀντιμετωπίση τόν κίνδυνον εἰς τήν περιοχήν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, πρός τήν ὁποίαν, καί κυρίως πρός τήν Κωνσταντινούπολιν προσανατολίζοντο καί κατευθύνοντο αἱ ἐπεκτατικαί τάσεις καί βλέψεις τῶν Ρώσων.

Διά τῶν κατά τόπους Ἑλλήνων Προξένων καί μέσῳ τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐδόθη τό σύνθημα τῆς ἀγορᾶς παρ' Ἑλλήνων εὐπόρων τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης, ὅσον τό δυνατόν περισσοτέρων ἀγροκτημάτων εἰς τήν ὕπαιθρον χώραν, διά νά μή περιέλθουν ταῦτα εἰς χεῖρας τῶν πρακτόρων τῆς Πανσλαβιστικῆς Ἑταιρείας καί ἀναχαιτισθῆ οὕτω ἡ προγραμματισθεῖσα ὑπ' αὐτῆς περαιτέρω διείσδυσις καί ἐπέκτασις τοῦ σλαβικοῦ καί βουλγαρικοῦ στοιχείου εἰς τήν Βαλκανικήν. Εἰς τήν ἔκκλησιν τῆς πρόκριτοι καί τῆς Ἐκκλησίας ἀντεπεκρίθησαν μέ ἐνθουσιασμόν οἱ Ἕλληνες Πρόκριτοι τῆς Κομοτηνῆς, οἱ ὁποῖοι καίτοι ἀστοί καί ἐμπορευόμενοι, διέθεσαν σεβαστά ποσά διά τήν ἀγοράν πλείστων ἀγροκτημάτων εἰς τήν περιφέρειαν Κομοτηνῆς καί Σαππῶν.

Χάριν τῆς ἱστορίας ἀναφέρομεν τά ὀνόματα τῶν πατριωτῶν τούτων Ἑλλήνων προκρίτων Κομοτηναίων εἰς ἄϊδιον μνήμην αὐτῶν καί τῶν οἰκογενειῶν των.

1) Λάμπρος Κομνηνός, ἠγόρασε τό ἀγρόκτημα Σώστου.

2) Θεοχάρης Ζώηογλου, ἠγόρασε τό ἀγρόκτημα Ἀμαράντων.

3) Μιχαήλ Σοῦζος καί Ἀθανάσιος Καστάνιας, ἠγόρασαν τό ἀγρόκτημα Μωσαϊκού.

4) Ἰωάννης Ζωίδης καί Γεώργιος Σίτης, ἠγόρασαν τό ἀγρόκτημα Παλλαδίου.

5) Κωνσταντῖνος Σκουτέρης καί Ἐλευθέριος Τελωνίδης ἠγόρασαν τό ἀγρόκτημα Κίρ-Τσιφλίκ (Καβακλῆ).

6) Χ΄΄ Γεώργιος Τσακίρογλου ἠγόρασε τό ἀγρόκτημα Βελκίου Σαππῶν.

7) Οἰκογένειαι Νικολάου καί Τηλεμάχου Μπάζμπα ἠγόρασαν τό ἀγρόκτημα Ὑφαντῶν καί τέλος

8) Οἱ Εὐεργέται Κλεάνθης καί Κυριάκος Κούλογλου ἱκανάς ἐκτάσεις ἀγρῶν εἰς τάς περιοχάς τῶν χωρίων Μέγα Δουκᾶτον καί Ἐργάνη.

Μέ τάς θυσίας αὐτάς καί τάς ἄνω ἀξιεπαίνους ἐνεργείας ὁ Ἑλληνισμός καθήλωσε καί ἀνεχαίτησεν ἐπιτυχῶς τήν διείσδυσιν τῶν Σλάβων καί Βουλγάρων εἰς τήν Μακεδονίαν καί Θράκην καί ἀνήκει πᾶσα τιμή καί ἐθνική εὐγνωμοσύνη εἰς τούς συμβαλόντας εἰς τό Ἐθνικόν τοῦτο ἔργο Προκρίτους τῆς Κομοτηνῆς.

Εἰς τά περισσότερα τῶν ἀναφερθέντων ἀγροκτημάτων, ἐγκατεστάθησαν μετά τό 1922 πρόσφυγες ἐκ Βορ. καί Ἀνατολ. Θράκης, Πόντου καί Μ. Ἀσίας, οἱ ὁποῖοι διά τῆς φιλοπονίας των τά ἀξιοποίησαν καί ἐδημιούργησαν αὐτόθι πρότυπα συγχρόνων ἀγροτικῶν Συνοικισμῶν. Δέν ἦσαν ὅμως αὐταί μόνον αἱ ὑλικαί θυσίαι τῶν προκρίτων τῆς Κομοτηνῆς, αἱ γενόμεναι χάριν ἐθνικοῦ σκοποῦ, διά τῆς ἐξαγορᾶς τῶν ἀναφερθέντων ἀγροκτημάτων κλπ. Βραδύτερον μετά τό Σχῖσμα καί τήν δημιουργίαν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας καί ἐν συνεχεία κατά τήν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος κατά τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ὁ ὁποῖος διεξήγετο μέ τήν αὐτήν ἔντασιν καί τό αὐτό πεῖσμα εἰς ὁλόκληρον τήν Θράκην, Βόρειον, Ἀνατολικήν καί Δυτικήν, οἱ Ἕλληνες Πρόκριτοι τῆς Κομοτηνῆς δέν ἔπαυσαν συνεισφέροντες ἀνελλιπῶς τά ταχθέντα εἰς ἕκαστον ποσά, τά ὁποῖα διετίθεντο διά τήν πληρωμήν καί συντήρησιν Διδασκάλων, Ἱερέων, τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν Ὁπλαρχηγῶν καί Ὁπλιτῶν καί διά πᾶν ὅ,τι ἀπῄτει ἡ διεξαγωγή τοῦ Ἀγῶνος.

Τόση ἦτο ἡ προθυμία ὅλων τῶν Κομοτηναίων γενικῶς, διά τήν συμμετοχήν εἰς τόν Ἀγῶνα ὥστε πολλάκις ἀνελάμβανον ριψικινδύνους ἀποστολάς, τάς ὁποίας μέ κινδύνους ζωῆς καί φυλακίσεως παρά τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν ἔφερον εἰς πέρας.

'Η 'Εθνική 'Εταιρεία άπέστελλεν έξ 'Ελλάδος μέ καΐκια, όπλα καί πολεμοφόδια. Τά έξεφόρτωναν είς έρημικήν άκτήν τῆς Μαρωνείας, έναποθηκεύοντο είς μυστικάς κρύπτας έντός τῆς Μαρωνείας καί άπό έκεῖ τά παρελάμβανον είδικοί άπεσταλμένοι έκ Κομοτηνῆς καί μέ άπόλυτον μυστικότητα, κάτω άπό τήν μύτην τῶν 'Αρχῶν καί τῶν Βουλγάρων προκτόρων τά διένειμον είς έμπίστους καί άποφασιστικούς άνδρας έντός τῆς Κομοτηνῆς καί είς τά περίχωρα.

'Επί κεφαλῆς τούτων έδρασαν 1) 'Ο ύπό τό ψευδώνυμον 'Αντωνίου ὡς διδάσκαλος έμφανιζόμενος, "Ελλην 'Αξιωματικός. 2) 'Ο ύπό τό ψευδώνυμον Καπετάν Δούκας έκ Χαλκιδικῆς όπλαρχηγός Φίλιππος Τσίγκας. 3) 'Ο ύπό τό ψευδώνυμον 'Αντωνιάδης, έμφανιζόμενος ὡς διδάσκαλος είς "Ιασμον, ὁ όποῖος προδοθείς παρά φιλοτούρκου κοτζάμπαση, άπηλάθη ύπό τῶν Τούρκων.

'Εκπρόσωπος τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας άνά τήν Μακεδονίαν καί τήν Θράκην ἦτο ὁ έθνικός άνήρ Κων/νος Βελλίδης τότε περιοδεύων 'Αντιπροσωπευτής τῆς «'Αληθείας» Θεσσαλονίκης καί μετέπειτα ίδρυτής τῆς «Μακεδονίας» Θεσσαλονίκης. Διατρέχων δι' έπαγγελματικούς λόγους τήν Μακεδονίαν καί τήν Θράκην μετέφερε καί μετέδιδε είς τάς τοπικάς όργανώσεις τάς έντολάς καί τάς άποφάσεις τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας, αί όποῖαι έκοινοποιοῦντο διά τῶν Προξένων τῆς Θεσσαλονίκης Κορομηλᾶ καί 'Ασκητοῦ.

Οὗτος κατέλυε ὅπως καί οί Πρόξενοι, Εὐθ. Κανελλόπουλος 'Αδριανουπόλεως, "Ιων Δραγούμης 'Αλεξανδρουπόλεως, Χαλκιόπουλος καί Μαυρομιχάλης Ξάνθης, είς τό μοναδικόν τότε έν Κομοτηνῇ Ξενοδοχεῖον-'Εστιατόριον-Καφενεῖον «ΡΟΔΟΠΗ», ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ όποίου ἦτο ὁ τοπικός σύνδεσμος μεταξύ ὅλων τῶν άνωτέρω καί τῆς τοπικῆς έθνικῆς όργανώσεως τῆς Κομοτηνῆς, ἡ έθνική δρᾶσις τῶν μελῶν τῆς όποίας ὑπῆρξεν άξιόλογος καί άκρως άποφασιστική καί πατριωτική είς ὅλας τάς περιστάσεις.

ΣΤΗ ΜΑΡΩΝΕΙΑ

'Από τό άσύνθετο άκόμη ὑλικό πού ἔχει συγκεντρωμένο γιά τόν Μακεδονικό άγώνα ὁ κ. Φώτης Μιχ. Κωνσταντινίδης, φύλακας άρχαιοτήτων στήν πατρίδα του τή Μαρώνεια άντιγράφουμε τίς παρακάτω σημειώσεις.

Γιά τήν όργάνωση ἔνοπλων τμημάτων πρός άντιμετώπιση τῶν Βουλγαρικῶν κομιτάτων εἶχαν σταλεῖ άπό τήν έλεύθερη 'Ελλάδα στή Μαρώνεια οί δάσκαλοι 'Ιωάννης Λιάπης καί ... Ζαμπρέκας.

Ὁ Ἰωάννης Λιάπτης πού τοποθετήθηκε ὡς διεύθυντής τοῦ Ἀρρεναγωγείου τῆς Μαρωνείας ἦταν καί ὁ ἀρχηγός τῶν ἔνοπλων τμημάτων καί ἔπαιρνε ἐντολές μόνο ἀπό τόν ὑποπρόξενο τῆς Ἑλλάδος στήν Ἀλεξανδρούπολη Ἴωνα Δραγούμη.

Οἱ δάσκαλοι αὐτοί πού εἶχαν Ἑλληνική ὑπηκοότητα εἶχαν καί τό δικαίωμα ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι τότε νά ἀναρτοῦν τήν Ἑλληνική σημαία στά σπίτια τους, ἀκόμη καί νά ὁπλοφοροῦν.

Μέ χρήματα τῆς ὀργάνωσης γιά τόν Μακεδονικό ἀγώνα συγκροτήθηκαν τότε στή Μαρώνεια ἔνοπλες ὁμάδες πού ἐξοπλίζονταν μέ ὅπλα πού μετέφεραν Μαρωνίτικα καράβια ἀπό τήν νῆσο Σύρο.

Ἐνεργό συμμετοχή στόν ἀγώνα ἐκεῖνο εἶχαν οἱ Μαρωνίτες.

1) Χουρμούζης Χουρμουζιάδης, ἰατρός καί φλογερός διαφωτιστής.
2) Κωστάκης Κωνσταντινίδης, Φαρμακοποιός-σημαιοφόρος
3) Φωτάκης Κωνστ. Κωνσταντινίδης, πάρεδρος.
4) Ἰωάννης Φωτ. Βιτλᾶς
5) Χρῆστος Ἀθανασίου
6) Ἀντώνης Παπανθίμου

} τῆς καθοδηγήσεως μέ μεγάλη δράση

7) Γεώργιος Πλιάτινκας
8) Γεώργιος Πανδρεμμένος
9) Ἰωάννης Μόσχος

} Ἀποθηκάριοι ὅπλων πού τά κρύβανε στό σπίτι τοῦ Λουκᾶ Μαντούδη ὁ ὁποῖος διέμενε στήν Κων/πολη

10) Ἀλέξανδρος Ι. Περβανᾶς
11) Ἀνδρομέγας Κωνσταντινίδης, ἀργότερα δημοσιογράφος
12) Βασίλειος Δεληβασίλης
13) Κυριάκος Σωτ. Περβανᾶς
14) Ἰωάννης Καντινίδης
15) Θωμᾶς Κωστή Χ΄΄ Θωμᾶς
16) Μιχάλης Φωτ. Κωνσταντινίδης
17) Εὐστράτιος Καθαρόπουλος
18) Κυριάκος Ἀντωνίου
19) Θωμᾶς Μιχ. Κωνσταντινίδης
20) Εὐστράτιος Βασ. Στογιαννίδης
21) Παναγιώτης Εὐθ. Δεληθεοδώρου
22) Κωνσταντῖνος Μάντζαρης

} Ὑπεύθυνοι τῆς πολιτοφυλακῆς τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου

23) Σταῦρος Ξανθόπουλος
24) Ἰωάννης Φωτ. Βιτλᾶς
25) Κυριάκος Περβανᾶς

} Ὑπεύθυνοι τῆς πολιτοφυλακῆς τῆς ἐνορίας Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου

καὶ ἄλλοι.

Οἱ Μαρωνίτες Θρακομακεδονομάχοι, 'Αλέκος Περβανᾶς καί Βασίλης Δεληβασίλης (φωτογραφία ἀπό τό ἀρχεῖο τοῦ κ. Φωτίου Μιχ. Κωνσταντινίδη).

Οἱ ἴδιοι Μαρωνίτες ἀγωνιστές σέ ἄλλη πόζα. (φωτογραφία ἀπό τό ἀρχεῖο τοῦ κ. Φωτίου Μιχ. Κωνσταντινίδη).

Γιά τή μεταφορά ὅπλων καί φυσιγγίων ἀπό τή νῆσο Σύρο μέ τρεχαντηράκια τῶν 6-7 τόνων προσεφέρθηκαν οἱ καπετανέοι.

1) 'Αθανάσιος Παρίσης
2) 'Ιωάννης Παρίσης
3) 'Αλκιβιάδης Καρακώστας
4) Παναγιώτης Καρακώστας

Οἱ καπετανέοι αὐτοί ταξίδευαν μέ πανιά, συνήθως τή νύχτα, ἐνῶ τή μέρα σταματοῦσαν καί ψάρευαν σέ ὅποιο κατάγιαλο ξημερωνόταν, μέχρι νά φθάσουν στή Σύρο ὅπου ἔκαναν καί τίς ἀγορές. Τά ὅπλα τά μετέφεραν πάλι νύχτα περιμένοντας τόν κατάλληλο καιρό νά τούς φουσκώσει τά πανιά γιά νά φθάσουν πίσω προτοῦ ξημερώσει.

Τά ξεφόρτωναν καί τά ἔκρυβαν πάντα σε διαφορετικά μέρη. Σέ μιά μικρή σπηλιά τῆς Μαρώνειας τοῦ ἀκρόγιαλου Μάλτεπε-Καβούρια, στό ἀκρόγιαλο Παχυάμμος, στή Σύναξη στό μικρό λιμανάκι, σέ χριστιανικούς τάφους ἤ μέσα σέ θαμνώδεις περιοχές.

'Από κεῖ ἡ μεταφορά στό χωριό ἤ ὅπου ἀλλού χρειαζόταν γίνονταν μέ ζῶα. Τό χειμώνα ἀνάμεσα σέ φορτωμένα ξύλα ἤ κλαδιά γιά τούς φούρνους τῶν σπιτιῶν καί τό καλοκαίρι μέσα στό φορτωμένο θερισμένο χορτάρι.

Τά ὅπλα τά περελάμβαναν οἱ ὑπεύθυνοι καί τά ἔκρυβαν στή Μαρώνεια σέ προκαθορισμένα μέρη. Τέτοια ἦταν κυρίως τό σπίτι τοῦ Λουκᾶ Μαντούδη μέ τή μεσολάβηση τοῦ Γεωργίου Πανδρευμένου.

'Ο μαρμάρινος κιβωτιόσχημος τάφος τοῦ Παναγιώτη Δημ. Προεστοπούλου καί κάτω ἀπό τήν 'Αγία Τράπεζα τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μέ τη βοήθεια τοῦ παπᾶ Σωτήρη καί τοῦ Μουστάκα πού ἔκανε τόν νεοκόρο γι' αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἀποστολή. "Ενα μέρος ἀπό τά ὅπλα αὐτά προωθοῦνταν στή Μάκρη. 'Ο Παναγιώτης Καρακώστας πού ἦταν παντρεμμένος ἐκεῖ εἶχε ἀναλάβει αὐτή τήν ἀποστολή καί τήν ἐκτελοῦσε μέ πολλές προφυλάξεις γιατί στό χωριό αὐτό κατοικοῦσαν καί Τοῦρκοι καί Βούλγαροι ἐνῶ ἡ Μαρώνεια ἦταν καθαρό ἑλληνικό χωριό μέ τρεῖς μόνον Τούρκους χωροφύλακες.

Οἱ ἔνοπλες ὁμάδες πού εἶχαν συγκροτηθεῖ στή Μαρώνεια ἔχοντας πληροφορίες ὅτι στά γειτονικά χωριά ἐρχότανε Βούλγαροι κομιτατζῆδες ντύνονταν εὐζωνικά μέ τίς κουμπούρες στό σελάχι, τά γιαταγάνια καί ἄλλα ὅπλα καί καβάλα στά ἄλογα μέ τό σημαιοφόρο τους μπροστά ἔκαναν τήν ἐμφάνισή τους σχεδόν κάθε βράδυ στά χωριά αὐτά καί ἴσως γι' αὐτό δέν χρειάστηκε νά δώσουν μάχες.

Γιατί οἱ κάτοικοι τῶν Βουλγαρικῶν χωριῶν γύρω ἀπό τή Μαρώνεια Χατζιλάρ (Προσκυνητές) Τσαντερλῆ (Νέα Στρύμη) Καρά Κουρτζαλῆ (Κρωβύλη) Καραγάτς Κιοϊ (Διώνη) Μυλιός ('Ασκηταί) ἀκούγοντας τά γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν καί τό ποδοβολητό τῶν ἀλόγων μέσα στά

στενοσόκακα τῶν χωριῶν τους καί βλέποντας ἀπό τα παράθυρά τους μέσα στή νύχτα φουστανελοφόρους νά τρέχουν μέ τά ἄτια τους τραγουδώντας μάλιστα, λένε, καί ἐμβατήρια ἐνῶ ἄλλες ἔνοπλες ὁμάδες εἶχαν κυκλωμένο τό χωριό τρομοκρατοῦνταν καί τό βράδυ δέν φαινόταν ψυχή ἀνθρώπου ἔξω ἀπό τά σπίτια.

ΣΤΗΝ ΞΑΝΘΗ

Τό παρακάτω ἀπόσπασμα, ἀπό τό ἡμερολόγιο ἑνός διανοούμενου, εἶναι βέβαια ἔξω ἀπό το πνεῦμα τῆς σκληρῆς πάλης τοῦ Μακεδονοθρακικοῦ ἀγώνα, ὅπως ἄλλωστε τό ἀναγνώρισε καί ὁ ἴδιος ἀργότερα, μᾶς δίνει ὅμως μιά εἰκόνα τοῦ τί περίπου γινόταν τήν ἐποχή ἐκείνη σέ μιά ἀπό τίς πόλεις τῆς Δυτικῆς Θράκης, τήν Ξάνθη.

«... Ἦταν μιά νύχτα τοῦ Δεκέμβρη. Μιά ἀπό τίς τρομερές ἐκεῖνες χειμωνιάτικες νύχτες τῆς Ξάνθης, κατά τίς ὁποῖες μανιασμένοι μαζεύονται σέ τρελό διονυσιακό χορό ὅλοι οἱ ἀγέρηδες ἀπ' τά μπουγάζια τῆς Ροδόπης. Μαζί μέ τόν βόγγο τοῦ ἀέρα, ἕνα χιόνι χονδρό πλούσιο στροβιλίζονταν σέ χίλιες διευθύνσεις, καί σκέπαζε τά πέτρινα σοκάκια, δίνοντας σ' αὐτά τήν ὁμορφιά τῆς κάτασπρης ἰσοπέδωσης.

Εἶχα βγεῖ ἀπό τή λέσχη πού ἦταν τόπος συγκεντρώσεως ὅλων τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἀγώνα. Στήν συνεδρίαση ἐκείνη εἶχε ληφθῆ ἀπόφαση νά διενεργηθῆ καί πάλι ἕνας φόνος. Τό θύμα θά ἦταν ἕνας ἀπό τούς πιό ἰσχυρούς παράγοντες τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας. Διαφώνησα, δέν ἔδωσα τήν ψῆφο μου στήν ἀπόφαση. Ὁ κλῆρος ἔπεσε σ' ἕναν ἀπό τούς φίλους μου, πού κατακίτρινος δέχθηκε τήν ἐντολή καί βγῆκε ἔξω πρῶτος ἀπ' ὅλους μας. Ἡ λέσχη ἦταν στό ἐξοχικό καφενεῖο, στήν ἀκροποταμιά. Πρίν ἀκόμα ἀνεβῶ τίς πέτρινες σκάλες γιά νά βγῶ στό δρόμο, ρίγησα ὁλόσωμος. Ὁ ἀέρας λύγιζε τίς κορφές τῶν δένδρων ἀνταμώνοντάς τες σέ ἄγρια ἀγκαλιάσματα. Κι ἦταν γεμάτος φωνές ὁ ἀέρας αὐτός, ὅλες ἐκεῖνες τίς ἀπειλητικές τίς προειδοποιητικές φωνές πού προαναγγέλλουν δυστυχήματα. Ἐπάνω στόν οὐρανό κρέμονταν μαῦρες τοῦφες ἀπό σύννεφα, κι ἀπό τή μαυρίλα αὐτή ξεχύνονταν καί ἔπεφταν μέσα σ' ἕνα τρελλό χορό ἄπειρες νιφάδες πού ἀποκτοῦσαν μιά φαντασμαγορική ὄψη μέ τό λαμπροκόπημα πού ἔπαιρναν σέ κάθε πλησίασμα φαναριοῦ τῶν δρόμων. Εἶχε τόση δύναμη ἡ χιονοθύελλα, ὥστε μ' ἔκοβε τόν δρόμο καί μ' ἔκανε πολλές φορές νά σταματήσω κάτω ἀπό τίς θολωτές πόρτες τῶν σπιτιῶν. Ὅταν βρέθηκα μπροστά στόν κινηματογράφο, χώθηκα στή στοά πού σχημάτιζε τό περιστύλιο καί ζάρωσα στή γωνιά τοῦ τοίχου. Χαλοῦσε ὁ κόσμος ὁλόγυρά μου. Ὁ ἀέρας ξεκλείδωνε παράθυρα, ἄνοιγε πόρτες, καί τίς

σφαλοῦσε κατόπιν μέ πάταγο πού ἔφερνε τόν τρόμο στήν ψυχή. Τό κτίριο τοῦ κινηματογράφου ἔτριζε. Τό χιόνι δέν ἔπεφτε ἁπαλά ὅπως πρίν ἀλλά χτυποῦσε δυνατά σάν νά ρίχνονταν ἀπό γλεντοκόπους σατανάδες γιά παιχνίδι. Ἡ μπόρα, ἡ χειμωνιάτικη μπόρα, ἦρθε κι ἔπεσε κεῖνο τό βράδυ ἀπάνω στήν πόλη, καβαλήκεψε τίς στέγες τῶν σπιτιῶν καί σάν ἱππέας ἄγριος μέ μανιασμένους καλπασμούς, μέ φωνές, μέ κροταλισμούς καμπτσικιῶν, μαστίγωνε, ἔσπαζε, ρήμαζε, χαλοῦσε.

Ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά εἶναι ἁπλῶς ἕνα σύνολο ἀπό κύτταρα. Εἶναι κάτι παραπάνω. Εἶναι στιγμές πού δίνουν στόν ἄνθρωπο μάτια που βλέπουν κάτι περισσότερο ἀπό τήν συνηθισμένη δύναμη τοῦ φακοῦ, εἶναι στιγμές πού οἱ φυσικές ἐπιδράσεις κάνουν καί τόν κοινότερο ὀργανισμό νά ἀποκτᾶ δύναμη προφητική. Κι εἶναι ἐπίσης στιγμές πού τόν ἄνθρωπο τῆς ξεχωριστῆς διανόησης, τόν σκεπτικιστή καί φιλόσοφο, τόν κάνουν νά πιστέψει πράγματα γιά τα ὁποῖα σ' ὅλη τή ζωή του γέλασε καί πού μέ χίλιους τρόπους τά κορόϊδεψε. Νά, σέ μιά τέτοια στιγμή βρέθηκα ἐγώ κουρνιασμένος καθώς ἤμουν μέσα στη γωνιά τῆς μικρῆς στοάς του κινηματογράφου. Αὐτό τό κακό ὁλόγυρά μου δέν μποροῦσε να ἔχει ἁπλά τόν χαρακτῆρα φυσικῶν ἐκδηλώσεων. Κάτι θά πρόλεγε αὐτό, κάτι θά μηνοῦσε. Ἄν γιά τά γενικά ἁμαρτήματα τοῦ κόσμου γίνηκε μιά φορά ἕνας κατακλυσμός, γιατί τάχα νά μή γίνονταν μικροί κατακλυσμοί γιά τίς ἀσθενέστερες μορφές τῶν ἁμαρτημάτων, γιά νά δείχνουν ἁπλῶς πώς τό χέρι ἑνός τιμωροῦ πάντα ὑπάρχει καί πῶς ἡ ἐξουσία δέν χάθηκε. Σύγκορμος τρεμούλιασα στή σκέψη πώς ὑπερφυσική δύναμη ἦταν ἀνακατεμένη στήν τρομερή αὐτή ἐπανάσταση τῆς φύσεως. Βγῆκα ἀπό τόν κρυψώνα μου καί μέ θέληση, μέ μιά συγκεντρωμένη περιφρόνηση πρός τά μαινόμενα στοιχεῖα καί τήν προέλευσή τους ὥρμησα στό δρόμο, στήν κατεύθυνση τοῦ σπιτιοῦ μου. Νάτο, εἶναι κοντά, ἔφθασα. Πίσω ἀπό τόν δρόμο αὐτόν. Ἕνα ρεῦμα ἰσχυρότερο μέ χτύπησε τή στιγμή πού γύρισα τή γωνία. Ἔπεσα στά γόνατα. Σηκώθηκα ξανά καί τράβηξα. Δέν ἀπεῖχα παρά λίγα βήματα ἀπό τήν θύρα. Ἔψαξα νά βγάλω τό κλειδί ἀπό τήν τσέπη μου.

Τήν στιγμή ἐκείνη, ἕνας πυροβολισμός ἀκούστηκε. Κοντά μου, πολύ κοντά μου. Μά ἦταν πυροβολισμός; Ἡ χτύπημα κανενός παραθύρου; Ἡ σφάλισμα κάποιας πόρτας; Ἄνοιξα τήν πόρτα μου καί μπῆκα μέσα. Τή στιγμή πού θά τήν σφαλοῦσα, μιά σκιά στάθηκε μπροστά μου. Ἕνας ἄνθρωπος μ' ἔσπρωξε μέσα καί μέ ταχύτητα ἀστραπῆς τήν ἔκλεισε αὐτός. Τήν ἴδια στιγμή πιστολιές ἀντήχησαν ἔξω ἀπό τό σπίτι, καί μιά βλαστημιά τρομερή.

— Τόν ἄτιμο. Μού ξέφυγε.

Ἄναψα ἕνα σπίρτο. Καί κύταξα τόν ἄνθρωπο πού μπῆκε στό σπίτι μου. Ἦταν ὁ Χατζηγιώργης ὁ Βούλγαρος, ὁ Χατζηγιώργης ὁ προγεγραμμένος τῆς βραδιᾶς. Γιά τόν ὁποῖο δέν ἔδωσα τήν ψῆφο μου.

Τώρα αὐτός στεκόταν μπροστά μου. Ὄχι γονατιστός. Ὄχι σκυφτός κάν. Οὔτε τρομαγμένος. Στέκονταν σάν ἄνδρας. Σιωποῦσε. Τοῦ ἔκανα νεῦμα νά μ' ἀκολουθήσει. Ἀνεβήκαμε στή σκάλα. Μέσα στό γραφεῖο μου ὅταν μπῆκε, ἔπεσε βαριά στόν καναπέ.

— Σῶστε με μή μέ παραδώσετε ... πέντε παιδιά χωρίς πατέρα, θά πεθάνουν. Μή μέ παραδώσετε θά φύγω γιά πάντα ἀπό δῶ καί κανείς δέν θά μάθη πώς μέ κρατήσατε, κανείς, οὔτε ἀπό τούς δικούς σας.

— Χατζηγιώργη, λάθος κάνεις. Ἄν ἀποφασίσω νά σέ κρατήσω καί νά μή σε παραδώσω, θά τό φανερώσω ἐγώ ὁ ἴδιος στούς δικούς μου. Θά τό πώς σέ κράτησα, καί πώς δέν σέ παρέδωσα.

— Εἶστε μεγάλος.

— Εἶμαι Ἕλληνας.

Τόν Χατζηγιώργη δέν τόν παρέδωσα. Τόν ἄφησα κι ἔφυγε τήν ἄλλη νύχτα. Στή συνέλευση πού ἔγινε τό βράδυ τῆς ἐπομένης, ἔκανα τήν ἀνακοίνωση τοῦ πράγματος. Σάν ἄνθρωπος καί σάν Ἕλληνας, ἐσεβάστηκα τόν ικέτη πού ἦρθε νά μοῦ ζητήσει ἄσυλο στό σπίτι μου. Ἡ συνέλευση δικαιολόγησε τήν πράξη μου.

Ὁ κλῆρος τήν βραδιά ἐκείνη ἔτυχε σέ ἄλλον. Ὁ Χατζηγιώργης ξέρασε αἷμα μπροστά στή θύρα ἑνός σπιτιοῦ καί ἄφησε τήν ψυχή του νά φύγη ἀνικανοποίητη, δυστυχισμένη, ἀπ' τῶν παιδιῶν του τήν ἔγνοια[1].

ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πήραμε καί δημοσιεύουμε εὐχαρίστως λόγω τοῦ ἐνδιαφέροντος πού προκαλέσαμε, τήν κατωτέρω ἐπιστολή ἀναγνώστη μας, τόν ὁποῖο παρακαλοῦμε νά μᾶς γνωρίσει τήν πραγματική του ταυτότητα:

«Μέ ἔδραν τάς 40 Ἐκκλησίας καί μέ συμβολήν τῶν περιχώρων της, εἰς τήν ἀρχήν τοῦ αἰῶνος μας, στήν Ἀνατολική Θράκη δροῦσαν συμμορίες κομιτατζήδων Τούρκων καί Βουλγάρων, με σκοπόν τήν ἐξόντωσιν τῶν προυχόντων Ἑλλήνων αὐτῆς, οἵτινες εἰργάζοντο ἐθνικῶς. Ἦταν ὅμως ἀδύνατον ν' ἀνακαλύψουν τόν μηχανισμόν τῆς ἐργασίας των αὐτῆς, διότι ἐγένετο κατά τοιοῦτον ἀνύποπτον τρόπον, ὥστε κατά τό πλεῖστον νά μή γίνωνται ἀντιληπτοί.

1. Λεπτομέρειες γιά τήν ἐκτέλεση τοῦ Βούλγαρου πράκτορα Χατζηγεωργίεφ ἤ Χατζηγιώργη, ὅπως τόν ἔλεγαν στήν Ξάνθη, ἀπό τόν δεκαοκτάχρονο τότε Ξανθιώτη Στέργιο Μπινόπουλο καί τήν ἐν συνεχεία διάσωση καί φυγάδευση τοῦ νεαροῦ Ξανθιώτη στη Σύρο ἀπό Μαρωνίτες, περιέχονται στίς σημειώσεις τοῦ κ. Φώτη Κωνσταντινίδη ἀπό ἀφηγήσεις τῶν αὐτόπτων μαρτύρων Γαβριήλ Λαδᾶ ἀπό τήν Ξάνθη καί Ἀνδρομέγα Λεονταρίδη ἀπό τή Μαρώνεια.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατ. Θράκης, ἦταν πάντοτε ἕτοιμοι καίτοι πολλοί μακράν τῆς πατρίδος των νά τήν βοηθήσουν ἕνας ἕκαστος μέ τόν τρόπον πού ἠσθάνετο. Σημαῖες Ἑλληνικές δέν ἐπέτρεπον νά ἔχομεν εἰμή μόνον τήν Τουρκικήν, ἐκτός τῶν ξένων ὑπηκόων, οἱ ὁποῖοι ἀνά πᾶσαν ἐθνικήν τῶν Τούρκων ἑορτήν, ἀνήρτων καί τήν Ἑλληνικήν τοιαύτην τήν ὁποίαν ἐβλέπαμεν ἀνηρτημένην εἰς τό Ἑλληνικόν Προξενεῖον ἐν Τουρκία.

Εἰς ἀντίπραξιν τῶν Τουρκικῶν κομιτάτων, ἱδρύθησαν καί Ἑλληνικά τοιαῦτα. Ἀρχηγός τῶν κομιτάτων αὐτῶν, κανών ἀπαράβατος, νά εἶναι ὁ ἑκάστοτε Μητροπολίτης, ὁ Ἕλλην Πρόξενος καί κανά δυό δάσκαλοι ἱκανοί γιά τήν δουλειά αὐτή, ὅπως ὁ ἀείμνηστος Κονδύλης. Παιδί μικρό ἤμουνα καί τόν θυμᾶμαι ζωηρότατα, ἕνας μαῦρος καί λεπτός.

Τήν ὑπόθεσιν αὐτήν ἐξυπηρετοῦσαν ἄριστα καί μερικοί ἀφανεῖς καί ἀσήμαντοι Ἕλληνες ἤ Ἑλληνίδες, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιοῦντο πρός τόν σκοπόν αὐτόν ὡς ὑπηρέται εἰς τήν Μητρόπολιν ἤ στά Προξενεῖα, ὥστε νά μήν τούς ὑποπτεύονται οἱ Τοῦρκοι, παρελάμβανον τά ὁτιδήποτε ἀποφασίζοντο καί τά ἔδιδον εἰς κανένα ἀμαξᾶ τῆς ἐμπιστοσύνης καί ὁ ὁποῖος ἤθελε νά δράση ἐθνικῶς, ὁ ὁποῖος τεχνιέντως τά μετέφερε εἰς τόν Ἕλληνα Πρόξενον τῆς Ἀδριανουπόλεως καί ἐκεῖθεν διεβιβάζοντο εὐκολώτερον εἰς τήν Ἑλλάδα.

Ὡς πρῶτος τοιοῦτος εἰς τήν πατρίδα μας (40 Ἐκκλησίαι), ἦταν ὁ Ἀναστάσιος Χ΄΄ Γιάννης, ὁ κοινῶς λεγόμενος καπετάν Ἀναστάς, ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε τόν ἀγώνα καί οἰκονομικῶς καί ψυχικῶς γι' αὐτό καί πῆρε καί τόν τίτλο τοῦ καπετάν Ἀναστάση.

Ἐπί τουρκοκρατίας, μποροῦσες σ' αὐτουνοῦ τό σπίτι μέσα, νά βρῆς πάνω ἀπό δέκα φορεσιές τσολιάδικες καί εἶχε καί τό θάρρος κάθε θρησκευτική γιορτή, ἀντί νά ντύνη τά παιδιά του μέ ἄλλα ροῦχα, τά ἔντυνε τσολιαδάκια, ἀδιαφορῶντας τόν κίνδυνο.

Αὐτός ὁ καπετάν Ἀναστάσης, ὁ Χ΄΄ Γιάννης δηλαδή, ἔδινε κατευθύνσεις στίς 40 Ἐκκλησιές, ὁ καπετάν Θοδωρῆς στή Βυζό, οἱ Καραλέξηδες στήν Πέτρα καί σέ πολλά ἄλλα χωριά τῆς Θράκης. Μάλιστα, λέγεται ὅτι ὁ καπετάν Θοδωρῆς στή Βυζό, πρίν νά βγῆ στό κλαρί, κατασκεύασε πρῶτο τό καταφύγιό του μέσα σέ ἕναν ὀντά πού εἶχε ἡ μάνα του τόν λάκκο (ἀργαλειό), ἔσκαψε, τακτοποίησε τόπο, ὅσο γιά τή συμμορία του, καί ἔτσι κατά τίς ἔρευνες ὑπό τῶν Τούρκων, ὁ Θοδωρακιός μέ τήν συμμορία του βρισκόταν στό κατασκευασθέν ὑπ' αὐτοῦ καταφύγιον καί ἀπό πάνω ἡ μάνα του εἶχε τόν ἀργαλειό καί ὕφανε. Δέν μπόρεσε ὅμως πολύ ν' ἀντέξει ἡ κακομοίρα καί ὑπέκυψε ἀπό καρκῖνο.

Τό μέ περισσοτέραν ἐθνικήν δρᾶσιν χωριό τῆς Ἀνατ. Θράκης ἦταν ἡ ἑλληνικωτάτη Πέτρα μέ τά ἀρχαῖα της μνημεῖα. Ἐπανειλημμένως παρουσιάσθηκαν Τσέτες Βούλγαροι σ' αὐτήν τό πρῶτον τό 1907 ἤ τό 1910

δέν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, πού ἀπήγαγαν τόν γιατρό Κων/νο Κιαραμιτσόγλου, πατέρα τοῦ ἐν τῇ πόλει μας ἰατροῦ κ. Ἰωάννου Κεραμέως καθώς καί τόν παππού τόν Σταυράκη τόν Γκοῦντα, πατέρα τοῦ ἰατροῦ Μιχαήλ Γουδελῆ καί πάππου τοῦ πολιτευτοῦ καί με λύτρα ἀφέθησαν ἐλεύθεροι. Λύτρα λέγοντας, ὄχι μετρημένες λίρες, ἀλλά μέ τό δισάκι, διαφορετικά ὑπῆρχε ἡ ἀπειλή νά τούς σφάξουν.

Πληροφορίας περισσοτέρας περί Θρακικοῦ ἀγῶνος μπορεῖ νά σᾶς παράσχη ὁ ἐξ Ἀμερικῆς κ. Τριαντάφυλλος Τζουνῆς Πετρινός καί κατά πολύ μεγαλύτερός μου, ὅστις θά ἐνθυμεῖται καλῶς[2].

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ἐ.α. κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Στό 43ο τεῦχος τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἱδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου δημοσιεύονται τά ἀπομνημονεύματα τοῦ Ρουμελιώτη (ἀπό τήν Ἀρτοτίνα τῆς Δωρίδος), στρατηγοῦ Βασιλείου Σταυροπούλου, τοῦ καπετάν Κόρακα, ὅπως εἶναι γνωστός στήν ἱστορία τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἀφηγεῖται τή δράση του — ἐπιλοχίας τοῦ πυροβολικοῦ τότε ὡς ἀρχηγοῦ ἀνταρτικῆς ὁμάδας στήν Δυτική Μακεδονία ἀπό τόν Νοέμβριο τοῦ 1905 μέχρι τά τέλη τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1906 καί τήν Κεντρική Μακεδονία ἀπό τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1907 ἕως τά τέλη Αὐγούστου τοῦ 1908, συνεχίζει τή διήγησή του καί γιά μιά τελευταία ἀποστολή του ἀπό τό Ἑλληνικό κομιτάτο στήν περιοχή τῆς Δυτ. Θράκης τόν Μάρτιο καί Ἀπρίλιο τοῦ 1909 γιά τήν ὀργάνωση καί τοῦ τόπου αὐτοῦ κατά τῆς ξένης κατοχῆς.

ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Στήν Ἀθήνα ἔφθασα τόν Δεκέμβρη τοῦ 1908 καί ἕνα ὁλόκληρο μήνα ἔμεινα ἀποστιασμένος στό Κομιτάτο καί πρίν προλάβω νά παρουσιασθῶ στό σῶμα μου πῆρα μιά διαταγή πού μέ ἔστελνε στήν Θράκη. Ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἐποχή πού ζητούσαν ἀνθρώπους νά ὀργανώσουν τήν Θράκη καί να ξεσηκώσουν τόν λαό της ἐνάντια στήν τουρκική κατοχή.

2. Ἀνταποκρινόμενος στήν ἐπίκληση τοῦ ἀνώνυμου αὐτοῦ ἐπιστολογράφου ὁ Τριαντάφυλλος Τζουνῆς, ὁ γέροντας Πετρινός, ὅπως αὐτοεπικαλεῖτο ἀπέστειλε τίς χειρόγραφες ἀναμνήσεις του πού δημοσιεύτηκαν σέ συνέχεια στήν τότε (τό 1961) ἐκδιδόμενη ἡμερήσια ἐφημερίδα τῆς Κομοτηνῆς «Χαραυγή» καί ἀναδημοσιεύτηκαν ἀργότερα (τό 1979-1980) στήν τοπική ἐφημερίδα «Πατρίδα» στά Φύλλα 522-549.

Χωρίς πολύ σκέψη ἀποφάσισα νά δεχθῶ τήν καινούργια ἀποστολή πού μοῦ ἀνέθεταν καί εἰδοποίησα ὅτι ἤμουν ἕτοιμος νά ξεκινήσω μόλις μοῦ τό ζητοῦσαν.

Σέ λίγες μέρες τό φύλλο πορείας καί μαζί ἕνα «νοφούσιο» πού βεβαίωνε πώς ἤμουν ὁ δάσκαλος Γεώργιος Παπάζογλου καί πήγαινα νά ἐργαστῶ στήν Θράκη.

Ἔφυγα ὕστερα ἀπό δύο μέρες μαζί μέ τόν Γιῶργο Κονδύλη μέ τό ἀτμόπλοιο τῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Σκοπός μας ἦταν ἀφ' ἑνός νά προλειάνουμε τό ἔδαφος γιά μιά ἐνδεχόμενη ἐξέγερση, ἕνα πόλεμο πιθανόν ἐναντίον τῶν Τούρκων καί ἀφ' ἑτέρου νά παραλαμβάνουμε τά ὅπλα πού γιά τό σκοπό αὐτό ἔστελνε πάνω στή Θράκη τό κράτος.

Ὁ Κονδύλης προοριζόταν γιά τίς Σαράντα Ἐκκλησίες. Ἐγώ θά δροῦσα στήν περιοχή Ἀλεξανδρουπόλεως, Κομοτινῆς καί Ξάνθης.

Ἔτσι ὅταν ἀπό μακρυά φάνηκε τό λιμάνι τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως, τοῦ Δεδέαγατς ὅπως λεγόταν τότε, ἀποχαιρέτησα τόν σύντροφο μου καί ἀφοῦ εὐχήθηκα καί γιά τούς δυό μας καλή τύχη ἑτοιμάστηκα νά ξεμπαρκάρω.

Κείνη τήν ὥρα εἶδα κάτι πού μοῦδωσε νά καταλάβω ὅτι οἱ δυσκολίες ἄρχιζαν κιόλας.

Στήν πλώρη Τοῦρκοι στρατιῶτες κάναν στούς ἐπιβάτες πού ἐπρόκειτο νά βγοῦν στό Δεδέαγατς ἐξονυχιστική ἔρευνα.

Γιά μιά στιγμή βρέθηκα σέ ἀμηχανία. Εἶχα ἐπάνω μου τό πιστόλι μου καί δέν εἶχα καιρό νά τό κρύψω πουθενά. Ἔφτανε δέ καί ἡ σειρά μου. Οἱ Τοῦρκοι μέ περίλαβαν σέ λίγο καί σχεδόν μέ ξεντύσανε ἀφοῦ κάναν τά πράγματά μου ἄνω-κάτω. Ἔβρεχε κιόλας μέ τό τουλούμι κι εἴχαμε γίνει ὅλοι μούσκεμα. Ἀλλά παρ' ὅλη τή νεροποντή οἱ ἀντίχριστοι ψάχνανε καί ἐγώ στεκόμουν ἀτάραχος τάχα κρατῶντας κλειστό τό παρασόλι μου στά χέρια.

Προπαντός τό παρασόλι μου δέν ἄφινα ἀπ' τό χέρι γιατί ἐκεῖ μέσα πρόλαβα νά ρίξω τό πιστόλι μου καί τήν κάμα μου.

Κάποτε ἡ ἔρευνα τέλειωσε καί μ' ἀφίσανε νά φύγω χωρίς κανείς νά ὑποψιαστεῖ τί κρυβόταν μέσα στήν κοινή αὐτή μαύρη ὀμπρέλλα πού παρ' ὅλη τη νεροποντή δέν ἔλεγε ν' ἀνοίξη.

Μπῆκα στήν πρώτη βάρκα πού βρέθηκε μπροστά μου. Ὁ βαρκάρης λεγόταν Ἀποστόλης καί ἀπεδείχθηκε ἄνθρωπος πού τόλεγε ἡ ψυχή του.

Ἔτσι πού τραβοῦσε ἥσυχα κουπί γυρίζει ξαφνικά καί μοῦ λέει:

— «Ἐσύ ἐφέντη μου εἶσαι σημαδιακός ἄνθρωπος. Εἶσαι ἐσύ παλληκάρι μεγάλο. Πατριώτης. Δικός μας. Πές τί θές νά σέ βοηθήσω;».

Βέβαια ἐμπιστοσύνη δέν μποροῦσα νἄχω σέ κανένα γύρω, οὔτε ἤξερα

τί σόϊ ἄνθρωπος ἦταν ὁ πάσα ἕνας. Ὕστερα φοροῦσαν ὅλοι τους φέσια καί δέν ἤξερα κἄν ἄν εἶναι Ἕλληνες ἤ Τοῦρκοι.

Ἀλλά τί νἄκανα; Αὐτή τήν ὥρα κάπου ἔπρεπε νά ἐμπιστευτῶ τουλάχιστον τά ὅπλα μου.

Εἶχα γλυτώσει ἀπό τήν πρώτη ἔρευνα, ἀλλά δέν ἤξερε κανείς τί μποροῦσε νά γίνη παραπέρα.

Ὁ Ἀποστόλης σάν νά διάβασε τή σκέψη μου ἔσκυψε καί μοῦπε.

— «Ἄν ἔχεις ἐφέντη μου τίποτε γιά κρύψιμο δῶστο τώρα γιατί στήν παραλία γίνεται μεγάλο πατιρντί».

Δέν εἶχα καιρό γιά χάσιμο. Ἔπρεπε νά ἀποφασίσω κείνη τή στιγμή. Καί ἤ νά ἐμπιστευτῶ τοῦ Ἀποστόλη καί νά βγῶ δικαιωμένος ἤ νά τοῦ δώσω τά ὅπλα καί νά πέσω σέ ἐνέδρα.

Πάντως ἔτσι ἤ ἀλλιῶς ὅπου καί νά μ' ἔπιαναν μέ ὅπλα τό κακό ἦταν τό ἴδιο.

Ἔβγαλα τότε τό πιστόλι καί τήν κάμα καί τἄδωσα στόν Ἀποστόλη.

Καί ὁ Ἀποστόλης δέν μέ προδωσε.

ΣΤΟ ΔΕΔΕΑΓΑΤΣ

Βγήκαμε στήν Ἀλεξανδρούπολη.

Ἀπό τίς Τουρκικές ἀρχές πέρασα χωρίς δυσκολίες. Τά χαρτιά μου ἦταν ἀπολύτως ἐν τάξει καί ἐπάνω μου δέν βρέθηκε τίποτε πού νά μ' ἐνοχοποιῆ. Ἄς ἦταν καλά ὁ Ἀποστόλης.

Ἔτσι σάν δάσκαλος πιά μέ τόνομα Γεώργιος Παπάζογλου βγῆκα στήν πόλη.

Καί πρῶτα ἀπ' ὅλα παρουσιάστηκα στό Προξενεῖο τό Ἑλληνικό. Ἐκεῖ ὅμως ὁ Ἕλληνας ἀξιωματικός τῆς ὑπηρεσίας δέν μέ δέχθηκε καλά. Δέν ἤθελε νά πιστέψη ὅτι ἤμουν ὁ ἀξιωματικός Βασίλειος Σταυρόπουλος καί ὅτι ἤμουν ἀπεσταλμένος τοῦ Κομιτάτου.

Οἱ μέρες ἦταν πονηρές, εἶπε, καί λυπόταν πολύ, ἀλλά ἄν δέν τοῦ ἐρχόταν εἰδική διαταγή δέν μποροῦσε νά μέ βοηθήση.

Καιρό γιά χάσιμο δέν εἶχα.

Ἔφυγα ἀμέσως γιά τήν Κομοτηνή καί παρουσιάστηκα στόν μητροπολίτη.

Τοῦ ἐξήγησα τήν ὑπόθεση καί τούς λόγους γιά τούς ὁποίους βρισκόμουν ἐκεῖ ἐπάνω. Τοῦ εἶπα τήν πραγματική μου ταυτότητα καί τοῦ ζήτησα να μέ διορίση σάν δάσκαλο κάπου γιά νά μπορῶ νά κάνω εὐκολώτερα τή δουλειά μου.

Ὁ μητροπολίτης ὅμως δέν ἔδειξε προθυμία νά μέ βοηθήση. Ἴσως δέν πῆρε πολύ στά σοβαρά ὅλα αὐτά πού τοῦ εἶπα, ἴσως ἀκόμα ἦταν πολύ

πρόωρα τά πράγματα καί στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖ πάνω δέν εἶχε ὡριμάσει ἡ ἰδέα ἑνός νέου πολέμου.

Ὁ μητροπολίτης μέ ἔδιωξε σχεδόν καί τότε ἀποτάνθηκα στό Προξενεῖο τῆς Ξάνθης. Πρόξενος ἦταν τότε ὁ Ἰ. Ἄννινος ὁ ὁποῖος ὄχι μόνο δέχθηκε νά μ' ἀκούσῃ, ἀλλά μέ παραστάθηκε καί μέ βοήθησε ὅσο γινόταν. Καί πρῶτα ἀπ' ὅλα μέ τή βοήθειά του ἐγκαταστάθηκα στήν Μαρώνεια σάν Ἐπιθεωρητής Σχολείων. Φυσικά ἄνευ διορισμοῦ.

Μποροῦσα ἔτσι ν' ἀρχίσω τή δουλειά μου. Τουλάχιστον ν' ἀσχοληθῶ γιά τήν ὥρα μέ τό νά παραλαμβάνω τά ὅπλα πού θἄστελνε τό κράτος.

Τά ὅπλα αὐτά δέν ἦταν βέβαια δυνατόν νά στέλνονται φανερά καί ὁ ἀξιωματικός τοῦ ναυτικοῦ Δεμέστιχας, πού εἶχε τό ἡρωικό παρατσούκλι Νικηφόρος, εἶχε ἀναλάβει τήν μυστική διεκπεραίωσή τους.

Μ' αὐτόν τόν ἄνθρωπο θά συνεργαζόμουν καί ἀπ' αὐτόν περίμενα τό πρῶτο μήνυμα.

Στό μεταξύ ὁ καιρός περνοῦσε ἤμουν κιόλας δεκαπέντε μέρες ἐκεῖ χωρίς νά γίνει τίποτε ἀπολύτως.

Ζοῦσα σάν ἕνας ἁπλός καί φιλήσυχος πολίτης Ἐπιθεωρητής Σχολείων στό ἐπάγγελμα, ἀξιοσέβαστος καί καθώς πρέπει.

Εἶχα ἀρχίσει νά ἀδημονῶ ὅταν μιά μέρα, ἐνῶ καθόμουν σ' ἕνα καφενεῖο στήν πλατεῖα τῆς Ξάνθης, μέ πλησίασε ἕνας ἄγνωστος.

— «Ὁ κ. Παπάζογλου;» μέ ρώτησε καί πρίν καλά προλάβω νά τόν ἀπαντήσω κάθισε δίπλα μου καί μοῦ ψιθύρισε.

— «Ὁ Δεμέστιχας θά φέρη τά ὅπλα στό Πόρτο Λάγο. Θά τά παραλάβῃς ἐσύ. Τό σημεῖο τοῦ Βάλτου πού θά βρίσκονται θά στό δείξω ἐγώ».

— «Ἐν τάξει» τοῦ ἀπάντησα καί φύγαμε μαζί νά συζητήσουμε τίς λεπτομέρειες.

Τά ὅπλα αὐτά θά τά διαθέταμε στά γύρω ἑλληνικά χωριά.

Τήν ἄλλη μέρα κινήσαμε ἀπό νωρίς γιά τό Πόρτο-Λάγο. Μόλις ἔφτασα ἐπικοινώνησα μέ τούς ψαράδες καί προσπάθησα, λίγο μέ τήν διαίσθηση, λίγο μέ τίς πληροφορίες πού εἶχα, νά ξεχωρίσω μερικούς ἔμπιστους πού θά μέ βοηθοῦσαν στή δουλειά μου.

Ἡ προπαγάνδα πού ἔκανα ἐκεῖ δέν φαινόταν νά καρποφορῇ. Τελικά κατόρθωσα νά διαλέξω τρεῖς ψαράδες καί μαζί μ' αὐτούς καί τόν ἄνθρωπο τοῦ Προξενείου, πού ἤξερε ποῦ θά βροῦμε τά ὅπλα, ξεκινήσαμε.

Περιπλανηθήκαμε δυό ὁλόκληρες μέρες μέσα στήν βαλτωμένη ἐκείνη περιοχή.

Ἡ λάσπη κόντευε νά μᾶς πνίξῃ. Κοιμόμασταν πάνω της, περπατούσαμε ὧρες ὁλόκληρες τσαλαβουτῶντας μέσα της. Λάσπη, λάσπη παντοῦ, πυκνή κι ἀτέλειωτη.

Ὕστερα ἀπό δύο μερῶν ταλαιπωρία μέσα σ' αὐτόν τόν ἀφιλόξενο βάλτο καί στό σημεῖο πού μᾶς ὡδήγησε ὁ ἄνθρωπος τοῦ Προξενείου, βρήκαμε πραγματικά τήν πρώτη παρτίδα.

Ἦταν ἀρκετά ὅπλα γιά πρώτη δόση. Γκράδες ὅλα, σχεδόν κατεστραμμένα ὅμως ἀπό τήν ὑγρασία. Ἦταν ἀμφίβολο ἄν ἀκόμα κι ὕστερα ἀπό τήν συντήρηση πού θά τούς κάναμε θά μποροῦσαν τελικά νά λειτουργήσουν ἐν τάξει. Πάντως ἐμεῖς ἀρχίσαμε νά τά κουβαλοῦμε λίγα-λίγα στό ὦμο. Τά κρύβαμε σέ μιά ἔρημη καλύβα πού βρισκόταν ἐκεῖ κάπου, καταμεσῆς στό βάλτο.

Τό βράδυ ὅμως τῆς δεύτερης μέρας μᾶς πῆραν μυρουδιά κάτι βοσκοί γκέγκηδες πού περνοῦσαν μέ τά κοπάδια τους ἐκεῖ γύρω καί ὅπως τούς εἴδαμε νά ἔρχονται πρός τά ἐμᾶς ἀναγκαστήκαμε νά τό σκάσωμε.

Κι ἐγώ μ' αὐτούς πού εἶχα φέρει ἀπ' τη Μαρώνεια γύρισα πίσω, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Προξενείου πῆγε στήν Ξάνθη καί ἡ ἱστορία σταμάτησε προσωρινά.

Τά ὅπλα ἔμεναν ἐκεῖ πού τά ἀφίσαμε, καλά κρυμμένα κάτω ἀπό τά καλάμια μέσα στήν καλύβα τοῦ βάλτου.

ΠΙΣΩ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Οἱ ἀρχές τοῦ τόπου στό μεταξύ κάνοντας ἔρευνες γύρω ἀπ' τό ἄτομό μου ἄρχισαν ν' ἀνακαλύπτουν στοιχεῖα πού φανέρωναν ὅτι πίσω ἀπό τό ἐπάγγελμα τοῦ δασκάλου κρυβόταν κάτι ἄλλο.

Ἀλλά δέν εἶχαν τίποτε σίγουρο γιά νά μπορέσουν νά μέ συλλάβουν.

Τό πρᾶγμα ἄρχισε νά διαδίδεται καί παρά ἔξω καί ἕνα βράδυ ἐνῶ καθόμασταν σ' ἕνα καφενεῖο, ἕνας γιατρός ὀνόματι Χουρμούζιος ἄρχισε μεγαλόφωνα μιά δῆθεν πολιτική συζήτηση καί κάποια στιγμή γυρνῶντας πρός ἐμένα μοῦ εἶπε, ἀδιάφορα τάχα, ἀλλά ἀρκετά δυνατά ὥστε νά τ' ἀκούσουν ὅλοι.

— «Ἐμεῖς δάσκαλε τή Θράκη δέν θά τήν αἱματοκυλίσουμε. Τ' ἀκοῦς;»

Ἔκανα πώς δέν κατάλαβα, ἀλλά δυό μέρες μετά ἕνας ἄλλος Θρακιώτης, γιατρός κι αὐτός, ὁ Περβινᾶς, ὅπως τόν ἔλεγαν, μοῦ ἔκανε μιά παρόμοια σκηνή.

Κατάλαβα ὅτι ἄρχισαν νά μέ ὑποπτεύονται καί ὅτι σέ λίγο τό ἐπάγγελμα τοῦ δασκάλου δέν θᾶταν ἀρκετό νά καλύψη τήν πραγματική ἀποστολή μου. Ἀπό τή στιγμή δέ πού θά φανερωνόταν ἡ ταυτότητά μου, ἡ δουλειά μου ἐδῶ πάνω θᾶχε τελειώσει.

Στή Θράκη ὁ Ἑλληνισμός ἦταν ὅλως διόλου ἀνοργάνωτος καί οἱ Τουρκικές ἀρχές ἀγρυπνοῦσαν.

Ἡ δουλειά μου τελείωνε πρίν καλά-καλά ἀρχίση.

Εἶχα γίνει ἀντιληπτός. Ἄρχισαν νά μέ ὑποπτεύονται καί ἔπρεπε νά φύγω. Κάποιος ἄλλος θά συνέχιζε τή δουλειά μου κι ὕστερα κάποιος τρίτος ὥσπου ἡ μεγάλη ἰδέα νά γινόταν πραγματικότης.

Μέ ἔκθεση ἐμπιστευτική ἀνέφερα τά γεγονότα στό Κομιτᾶτο καί ζητοῦσα ὁδηγίες γιά τήν κατοπινή δράση μου ἄν βέβαια παρέμενα ἀκόμα στή Θράκη. Σέ λίγες μέρες ἔφθασε, μέσῳ τοῦ Προξενείου, διαταγή ἀνακλήσεως στήν Ἀθήνα.

Ἑτοίμασα τά λιγοστά μου πράγματα καί χωρίς ν' ἀποχαιρετήσω κανένα, κρυφά ξεκίνησα νά φύγω.

Τήν τελευταία ὅμως στιγμή καί λίγο πρίν μπῶ στό βαπόρι μέ πλησιάζουν δύο Τοῦρκοι ἀγάδες, ψειριασμένοι, ἐλεεινοί καί τρισάθλιοι καί μέ συλλαμβάνουν γιά λογαριασμό τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, μέ τήν κατηγορία ὅτι προσπαθῶ νά ξεσηκώσω τούς Ἕλληνες.

Τούς ἀκολούθησα ἀναγκαστικά. Δέν μποροῦσα νά κάνω καί τίποτε ἄλλο. Ὁ τόπος βουρβούλιζε ἀπό Τουρκιά. Περπατοῦσα καί ἀναμετροῦσα τήν ἀναποδιά μου· νά μέ πιάσουν ἔτσι καί νά μέ μπλέξουν ποιός ξέρει σέ τί ντράβαλα, τήν τελευταία στιγμή, ἦταν ἀδικία.

Ἀλλά τί νἄκανα;

Πηγαίναμε κι οἱ τρεῖς πρός τήν ἀστυνομία ὅταν ἔπιασε πάλι ἡ βροχή. Μια βροχή ραγδαία ἀπ' τίς συνηθισμένες τοῦ τόπου. Ἐγώ στά χέρια, ἐκτός ἀπό τό σάκκο μου, κρατοῦσα πάλι τήν ὀμπρέλλα μου κλειστή γιά τούς ἴδιους λόγους πού τόκανα κι ἄλλοτε. Μιά κλειστή ὀμπρέλλα δέν κινοῦσε τίς ὑποψίες τῶν Τούρκων τζαντερμάδων καί μετά τήν διαπίστωση αὐτή ἔκρυβα συστηματικά τό ὅπλο μου καί τήν κάμα μου μέσα ἐκεῖ.

— «Γιατί δέν ἀνοίγεις τό παρασόλι σου ἐφέντη μου; Δέν βλέπεις πού ρίχνει νερό μέ τό τουλούμι;» μέ ρώτησε ξαφνικά ἕνας ἀπ' τούς συνοδούς μου.

Ἔκανα πώς δέν κατάλαβα τί μοῦλεγε. Ἀλλά τό μυαλό μου δούλευε γρήγορα. Καί τό μυαλό αὐτό μοῦλεγε ὅτι δέν μποροῦσα γιά πολύ ὥρα νά παραστάνω τόν ἠλίθιο. Κάποια στιγμή ἔπρεπε νά ἀνοίξω αὐτή τήν ....διαβολοομπρέλλα καί τότε ἡ κατηγορία ὅτι ἤλθα γιά νά ξεσηκώσω τούς Ἕλληνες θά στηρίζονταν σέ βάσιμα στοιχεῖα.

Ἀναμέτρησα τήν κατάσταση. Ἔπρεπε νά τό σκάσω ἀπαραιτήτως. Δέν σήκωνε ἄλλο. Γύρισα καί εἶδα τούς φύλακές μου. Δυό γηραλέοι ἀγάδες τοῦ χεριοῦ μου. Καί γύρω ὁ τόπος ἥσυχος. Κείνη τήν ὥρα μέ τή βροχή εἶχε ἐρημώσει.

Δέν χρειαζόταν σκέψεις πολλές. Δίστασα μονάχα μιά στιγμή κι ὕστερα τὄβαλα στά πόδια. Ἄκουσα μιά φορά πίσω μου τόν Τοῦρκο ἀγᾶ νά φωνάζη:

— «'Εν Σερῆ, Γκέλ μπουρντᾶ. Γκέλ, γκέλ...». 'Αλλά ἐγώ εἶχα γίνει κυριολεκτικά καπνός. Εἶχα στό νοῦ μου νά φτάσω στήν Ξάνθη καί νά ζητήσω τήν προστασία τοῦ Προξενείου γιά νά γυρίσω πίσω στήν 'Αθήνα.

Εἶχε ἀρχίσει νά νυκτώνει. 'Η ἐρημιά καί ἡ βροχή δυσκόλευαν ἀκόμα πιό πολύ τήν κατάσταση. Βρῆκα μέ πολύ κόπο τήν σιδηροδρομική γραμμή.

Ἔσκυψα καί ἔβαλα τό αὐτί μου πάνω στή γῆ ν' ἀφουγκραστῶ. Τό τραῖνο ἐρχόταν. Ἔπρεπε νά τό προλάβω μέ κάθε θυσία.

Τό ἄλλο θ' ἀργοῦσε πολύ καί ἐν τῷ μεταξύ οἱ Τοῦρκοι βέβαιοι πιά ὅτι δέν ἤμουν μόνον ὁ δάσκαλος Γεώργιος Παπάζογλου θά ψάχναν νά μέ βροῦν ὁπωσδήποτε.

Εὐτυχῶς ἐκεῖ κοντά ἔτυχε νά ὑπάρχη ἕνας μικρός ἐνδιάμεσος σταθμός.

Μπῆκα ἀμέσως καί ζήτησα βιαστικά ἕνα εἰσιτήριο.

'Ο σιδηροδρομικός ὑπάλληλος μέ κύτταξε μιά καλά ἀπό πάνω ὡς κάτω. Εἶχα πραγματικά τά χάλια μου. Ὕστερα ρώτησε:

— «Ποσούλα ἔχεις πατριωτάκι;»

Τί ἦταν αὐτό πάλι; Ὄχι, δέν εἶχα τέτοιο πρᾶγμα καί ὅπως φαινόταν ἦταν ἀδύνατο νά ταξιδέψη κανείς τήν ἐποχή αὐτή χωρίς αὐτή τήν ἄδεια μετακινήσεως. 'Ηταν αὐστηρή διαταγή τῶν Νεοτούρκων.

— «Ὄχι» τοῦ ἀπάντησα διστακτικά. Κι ἡ καρδιά μου κτυποῦσε. Τί θά μοῦ ἀπαντοῦσε ἄραγε; 'Αλλά γιά μιά ἀκόμη φορά στάθηκα τυχερός.

'Ο ἄνθρωπος αὐτός ἦταν Ἕλληνας σωστός. Ἄνοιξε ἕνα συρτάρι καί παίρνοντας ἀπό μέσα μιά παλιά τέτοια ἄδεια, διώρθωσε προσεκτικά τήν ἡμερομηνία καί μοῦ τήν ἔδωσε.

— «Νά καί ποσούλα. Ἄμε στό καλό, πατριωτάκι».

— «Νά 'σαι καλά», τοῦ φώναξα καί μπῆκα στό τραῖνο πού κινοῦσε ἐκείνη τή στιγμή. Δέν εἶχα προφτάσει νά μάθω οὔτε τό ὄνομά του. Ἔτσι ξεκίνησα γιά τήν Ξάνθη πιστεύοντας ὅτι τελείωσαν τά βάσανα καί ὅλα θά πᾶνε καλά ἀπό ἐδῶ καί ἐμπρός.

'Αλλά μόλις ἔφτασα καί πρίν σχεδόν προλάβω νά κατέβω ἀπ' τό τραῖνο μέ συνέλαβαν πάλι καί μέ ὡδήγησαν κατευθεῖαν στό κρατηρήριο.

Σκεπτόμουν ἀκόμη πῶς ἦταν δυνατόν νά εἰδοποιήθηκε ἔτσι γρήγορα ἡ τουρκική ἀστυνομία τῆς Ξάνθης γιά τό ποιόν μου, ὅταν μέ πληροφόρησαν ὅτι ἡ αἰτία τῆς συλλήψεώς μου ἦταν ἐντελῶς διαφορετική. 'Εκεῖνες τίς μέρες ἔγινε διάρρηξις μιᾶς ὀθωμανικῆς τραπέζης, καί συνελάμβαναν κάθε ἄγνωστο πού ἐθεωρεῖτο ὕποπτος.

Βέβαια δέν διέτρεχα κανένα κίνδυνο καί πολύ γρήγορα θά ἀποδεικνυόταν ἡ ἀθωότητά μου, ἀλλά ὑπῆρχε φόβος μήπως στό μεταξύ φτάνανε πληροφορίες γιά τό ἄτομό μου ἀπ' τή Μαρώνεια καί τότε τά πράγματα θά μπλέκανε στ' ἀλήθεια.

Ἔπρεπε νά βγῶ ἀπό ἐκεῖ μέσα τό γρηγορώτερο· ἀλλά πῶς; Οἱ ἄνθρωποι μέ τούς ὁποίους ἐπικοινωνούσαμε ἦταν λιγοστοί. Κυρίως δέ μπαινόβγαινε ὁ καφετζῆς. Καί σ' αὐτόν τελικά ἀπευθύνθηκα ὕστερα ἀπό κάποιο δισταγμό. Τό παλληκάρι ὅμως αὐτό ἔτυχε νάναι καλό παιδί· πῆγε στό Ἑλληνικό Προξενεῖο, ὅπως τοῦ εἶπα, καί τά κατάφερε. Πραγματικά σέ λίγες ὧρες ἔφτασε ἕνας ἔμπορος ὀνόματι Ζήσης, ὁ ὁποῖος ἦταν γνωστός στούς κύκλους τῆς πόλεως καί τόν σεβόταν ὅλοι ἀκόμα καί οἱ Τοῦρκοι. Αὐτός παρουσιάστηκε στίς τουρκικές ἀρχές, εἶπε ὅτι ἦμουν γνωστός Ἕλληνας καπνέμπορος, ἐγγυήθηκε γιά μένα καί κατόρθωσε νά μέ βγάλη.

Λίγο μετά μπαρκάριζα ὁριστικά πιά γιά τή Θεσσαλονική μέ τή μεσολάβηση πάντα τοῦ Προξενείου. Ἀλλά στήν Θεσσαλονίκη τά πράγματα ἦταν ἀκόμα χειρότερα. Ὁ φόβος τῶν Νεοτούρκων ἀνάγκαζε τίς τουρκικές ἀρχές νά κάνουν ἔρευνες ἐξονυχιστικές παντοῦ.

Ζητοῦσαν βίζες, διαβατήρια καί ἐγώ δέν εἶχα τίποτε ἀπ' αὐτά ἔξω ἀπό τήν ταυτότητα πού βεβαίωνε πώς ἦμουν ὁ δάσκαλος Γεώργιος Παπάζογλου.

Δέν μποροῦσα νά κάνω τίποτε καί μέ στενοχώρια ἔβλεπα πώς μέ περίμεναν καινούργιες φασαρίες.

Ἡ Θεσσαλονίκη μοῦ ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστη. Δέν εἶχα ἕνα φίλο, ἕνα γνωστό νά ἐγγυηθῆ. Καί ξαφνικά θυμήθηκα τόν Κανάκη.

Τόν ἄνθρωπο αὐτό τόν εἶχα γνωρίσει λίγα χρόνια πρίν στήν Βέροια καί εἴχαμε συνδεθῆ μέ φιλικούς δεσμούς. Μέ εἶχε δέ προσκαλέσει νά τόν ἐπισκεφθῶ στή Θεσσαλονίκη, ὅταν καμμιά φορά περνοῦσα ἀπό ἐκεῖ.

Τώρα τόν ξαναθυμήθηκα καί ἔστειλα νά τόν ζητήσω. Ἤξερα ὅτι διατηροῦσε τό ξενοδοχεῖο Ὄλυμπος στήν ὁδό Ἐγνατίας.

Ὁ Κανάκης ἦλθε ἀμέσως σχεδόν καί μετά ἀπό τίς πρῶτες χαρές καί τίς ἀπαιτούμενες ἐξηγήσεις παρουσιάστηκε στίς τουρκικές ἀρχές καί ἐγγυήθηκε γιά μένα, λέγοντάς τους ὅτι εἶμαι συγγενής του καί ἄνθρωπος τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης.

Ὁ Κανάκης ἦταν ἀρκετά γνωστός στήν Θεσσαλονίκη καί ἡ προφορική αὐτή ἐγγύηση ἔφτασε γιά νά μέ ἀφίσουν ἐλεύθερο.

Ἀμέσως μετά ἀπευθύνθηκα στό Προξενεῖο καί ζήτησα νά ἐξασφαλίσουν τήν ἀναχώρησή μου γιά κάτω.

Τήν ἴδια κιόλας μέρα ἦλθε καί μέ βρῆκε ἕνας ὑπάλληλος τοῦ Προξενείου, ὁ λοχαγός Γεώργιος Μαστραπᾶς, ὁ ὁποῖος μόλις εἶδε τά χάλια που βρισκόμουν τό πρῶτο πρᾶγμα πού φρόντισε, ἦταν νά μοῦ κάνη μιά καινούργια φορεσιά. Ὕστερα ἀνέλαβε νά μοῦ ἐξασφαλίση τίς ἀπαραίτητες βίζες πού θά μού ἐπέτρεπαν νά φτάσω ἀνενόχλητος πιά στήν Ἀθήνα.

Ἐν τῷ μεταξύ ἔμεινα στό ξενοδοχεῖο «Ὄλυμπος» τοῦ Κανάκη καί δέν

κυκλοφοροῦσα σχεδόν καθόλου. Ἔβγαινα μονάχα τή νύχτα καί περίμενα νά μέ εἰδοποιήσουν νά φύγω.

Πραγματικά πρίν περάσουν τρεῖς μέρες πῆρα μήνυμα νά βρίσκομαι στήν καθορισμένη μέρα δέκα τό βράδυ στο Λεύκο Πύργο μπροστά. Ἐκεῖ θά ἐρχόταν νά μέ πάρη μιά βάρκα. Θά μοῦ μιλοῦσε πρῶτα ὁ βαρκάρης.

Ἑτοιμάστηκα ἀμέσως καί ἀκριβῶς στίς δέκα βρισκόμουν στό σημεῖο πού μοῦ εἶπαν.

Δέν περίμενα οὔτε πέντε λεπτά ὅταν εἶδα μιά βάρκα νά πλησιάζη σιωπηλά μέσα στή νύκτα. Ὁ βαρκάρης μέ πλησίασε καί μοῦ ρώτησε ἂν ἤμουν ὁ Κόρακας.

— Ναί τοῦ ἀπάντησα καί πήδηξα στήν βάρκα πού ξεκίνησε ἀμέσως. Σέ λίγο βρισκόμουν σ' ἕνα καΐκι πού περίμενε λίγο πιό ἔξω μέσα στήν νύκτα.

Τήν τελευταία στιγμή μιά τουρκική ἀτμάκατος, θές ἐπειδή πῆρε χαμπάρι ὅτι κάτι γινόταν στό λιμάνι, θές ὕστερα ἀπό κάποια προδοσία, βγῆκε νά μᾶς καταδιώξη, ἀλλά εὐτυχῶς γιά μᾶς ξεκίνησε ἀργά καί ὕστερα ἀπό μιά ἄκαρπη προσπάθεια ἐγκατέλειψε τήν καταδίωξη καί γύρισε πίσω.

Καί μεῖς πιά ἀνενόχλητοι βάλαμε πλώρη γιά τήν Ἀθήνα.

Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1909 βρισκόμουν πίσω στήν πατρίδα ἀφίνοντας πίσω στήν Μακεδονία ἕνα μεγάλο κομμάτι τῆς ψυχῆς μου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. Κουκκίδη: «Ὁ ἀντιβουλγαρικός Θρακικός ἀγών» Ἀρχεῖον Θράκης τόμος 23ος.
Δ. Κ. Βογαζλῆ: «Τό Ἤλιν-ντεν» Ἀρχεῖον Θράκης τόμος 26ος σ. 3.
Ι. Μαμαλάκη: «Ἀναμνήσεις Θρακιώτη Ἀγωνιστή» Ἀρχεῖον Θράκης τόμος 26ος σ. 113.
Κ. Κουκκίδη: «Συμπληρωματικές πληροφορίες περί τοῦ ἀντιβουλγαρικοῦ ἀγῶνος ἐν Θράκη. Ἀρχείου Θράκης τόμος 26ος σ. 336.
Ν. Στάγκου-Γ. Σαλονικίδη: «Ὁ Θρακικός ἀγών» Ἀρχεῖον Θράκης τόμος 27ος σ. 209.
Μιχ. Μοσχόπουλου: Ἐπιστολή πρός Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἀρχεῖον Θράκης τόμος 33ος σ. 383.
Θ. Κιακίδου: «Ἡ ἱστορία τοῦ Σαμακοβίου» Θρακικά τόμος 32ος.
Γ. Γιαννακάκ: «Ἡ Θράκη κατά τήν Τουρκοκρατίαν» Θρακικά τόμος 29ος.
Τρ. Τζουνῆ: «Ἀναμνήσεις Γεγονότων τοῦ Θρακομακεδονικοῦ ἀγῶνα». Ἐφημερίδα Κομοτηνῆς «Πατρίδα» Φύλλα 522-549.
Βασιλείου Σταυροπούλου: Ἀπομνημονεύματα Ἐκδόσεις Ι.Μ.Χ.Α. τεῦχος 43.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΔΕΛΗ

Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΓΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΟΔΟΠΗΣ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ιον
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἀπό την καταστροφή τῆς Μ. Ἀσίας καί τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ὁ Θεός τῆς Ἑλλάδος διεφύλαξε ἕνα μεγάλο ἥρωα-πολεμιστή. Τόν Νικόλαο Πλαστήρα. Ὁ τίμιος αὐτός μαχητής πού δοξάστηκε στά πεδία τῶν μαχῶν ἀπέσπασε τόν θαυμασμό καί τήν ἀγάπη τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Λαοῦ. Μέ τό κύρος αὐτό ἐκήρυξε τήν ἐπανάσταση ἐναντίον τοῦ θρόνου καί τῆς Κυβερνήσεώς του. Καί ἀφοῦ τούς ἀνέτρεψε μέ ἀστραπιαία ταχύτητα ἀναδιοργάνωσε τήν ἱστορική καί πειθαρχημένη Στρατιά τοῦ Ἕβρου ἀποτελούμενη ἀπό 10 ἐπίλεκτες Μεραρχίες ὑπό τήν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Θεοδώρου Πάγκαλου, ἕτοιμη μέ τή σύμπραξη τοῦ στόλου γιά τήν ἀνακατάληψη τῆς Ἀνατ. Θράκης.

Μέ τήν στρατιωτική αὐτή δύναμη, καθώς καί μέ τήν διπλωματική πολιτική τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὡς ἐντολοδόχου τῆς ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, ἀναγκάσθηκαν οἱ Τοῦρκοι νά ὑποχωρήσουν ἀπό ὅλες τίς ἀξιώσεις, πού εἶχαν ἐπί τῆς Δυτ. Θράκης, τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Στόλου, καθώς καί τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως. Ὕστερα ἀπό σκληρές διπλωματικές διαπραγματεύσεις τελικά κατέληξαν σέ συμφωνία, μέ μικρές παραχωρήσεις ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος (τοῦ γνωστοῦ τριγώνου τοῦ Ἕβρου) καί τήν 23ην Ἰουλίου 1923 ὑπογράφηκε ἡ συνθήκη τῆς Λωζάνης ἀπό τόν Ἐλευθέριο Βενιζέλο καί τόν Ἰσμέτ Ἰνονοῦ.

Ἡ συνθήκη τῆς Λωζάνης μᾶς ἐξησφάλισε τά σημερινά σύνορά μας τοῦ Ἕβρου μέ τά νησιά τοῦ Αἰγαίου, ἕναν γεωγραφικό δηλαδή χῶρο πολύτιμο ἱστορικῶς, μεγάλης σημασίας ἀπό στρατηγικῆς ἀπόψεως μεταξύ

* Κείμενο ὁμιλίας πού ὀργανώθηκε ἀπό τόν Μορφωτικό Ὅμιλο Κομοτηνῆς μέ τήν εὐκαιρία τῆς 61ης ἐπετείου τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς καί πραγματοποιήθηκε στίς 21-9-1983 στήν Αἴθουσα τοῦ Διοικητηρίου Κομοτηνῆς.

'Ανατολῆς-Δύσεως, ἐντός τοῦ ὁποίου ἔγινε ἡ σύμπτυξη τοῦ 'Ελληνισμοῦ. 'Η ἐπαναστατική Κυβέρνηση ἀπηλλαγμένη πλέον ἀπό τούς ἐξωτερικούς κινδύνους καί τά πολεμικά ἔξοδα, ἐπιδόθηκε ἐπειγόντως στήν ἀντιμετώπιση τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν 1.500.000 προσφύγων.

Τό 'Ελληνικό Κράτος μέ 5.000.000 αὐτόχθονα πληθυσμό ἦτο κουρασμένο καί ἐξαντλημένο οἰκονομικῶς ἐξ αἰτίας τῶν συνεχῶν πολέμων ἀπό τό 1912 ἕως τό 1920. 'Εν τούτοις, παρά τίς δυσχέρειες, ἡ τότε ἐπαναστατική Κυβέρνηση ἐπέτυχε ἀμέσως νά λάβη ἐπείγοντα ἐπιβεβλημένα, ἀντιδημοκρατικά βεβαίως μέτρα κυρίως χάριν τῶν ἐκ Μ. 'Ασίας προσφύγων, τῶν ὁποίων ἡ κατάστασις ἦταν οἰκτρά.

'Εν τούτοις ἔγιναν οἱ πρόχειρες ἐγκαταστάσεις μέ ξύλινα παραπήγματα μέσα σέ ἀντίσκηνα, Σχολεῖα, ἀποθῆκες καί δημόσια κτήρια. 'Οργανώθηκαν ὑπηρεσίες πού τροφοδοτοῦσαν τούς πρόσφυγες μέ συσίτια, εἴδη διατροφῆς, ἱματισμοῦ καί προσέφεραν ἰατρική περίθαλψη.

Δια τήν χρηματοδότησιν ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν ἡ Κυβέρνησις τήν 3-11-1923 ἵδρυσε Ταμεῖον Περιθάλψεως τό ὁποῖον ἐχρηματοδότησε ἀπό τόν Κρατικό Προϋπολογισμό μέ 360.000.000 δραχμῶν. Παράλληλα μέ τήν Κρατικήν αὐτήν μέριμναν, φιλανθρωπικές Χριστιανικές ὀργανώσεις ἀπό εἰσφορές 'Ελλήνων 'Εσωτερικοῦ-'Εξωτερικοῦ συγκεντρώσανε ἀνυπολόγιστα ποσά πού διετίθεντο διά τούς πρόσφυγες. 'Ο 'Αμερικανικός 'Ερυθρός Σταυρός ἀνέλαβε τά ἡμερήσια συσίτια 500.000 προσφύγων, καί 18.000 ὀρφανά τά ἐγκατέστησε μέσα σέ ὀρφανοτροφεῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2ον

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΚΑΙ ΔΡΑΜΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ 22-23-24. ΠΩΣ ΤΑ ΠΕΡΑΣΑΜΕ ΕΜΕΙΣ ΕΔΩ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΡΑΚΗΝ

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἐκκένωσις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἔγινε ὑπό πολύ καλλιτέρας συνθήκας ἐν συγκρίσει πρός τούς δυστυχεῖς ἀδελφούς μας, πρόσφυγας τῆς Μ. Ἀσίας καί τούς Ποντίους. Οἱ ἑλληνικοί πληθυσμοί, οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τά παραθαλάσσια μέρη ἀνεχώρησαν πιό ἄνετα μέ ἐπιταχθέντα βαπόρια, καί οἱ ἄλλοι ἀπό τάς κεντρικάς περιοχάς μέ βαγόνια. Ὅλοι σχεδόν μετέφεραν τήν κινητήν περιουσίαν των ἀκόμη καί μικρές βιομηχανίες. Οἱ ἀγρότες μέ τά βοϊδάμαξα μετέφεραν ἕνα ἐλάχιστο ποσοστό τῆς κινητῆς περιουσίας καί κυρίως σιτηρά καί ρουχισμό.

Ἡ ἀναχώρησις καί ἡ διαδρομή ἦταν ἕνα πρωτοφανές τραγικό θέαμα. Ὁμάδες-καραβάνια ἀπό συγγενεῖς καί συγχωριανούς καί κοπάδια ζώων μικρῶν καί μεγάλων ἦταν μιά ἁλυσίδα ἀπό Ἀδριανούπολη-Θράκη μέχρι Μακεδονία. Ὁ καλός αὐτός κόσμος ἐβάδιζε συντριμένος ἀπό λύπη πού ἐγκατέλειπε παλαιάς πατρίδας τῶν προγόνων του μέ χιλιετηρίδες μακρινῆς ἱστορίας. Εἰς τό ἄγνωστο μακρυνό ταξίδι στάθηκαν πειθαρχημένοι, ἀλληλοβοηθούμενοι μεταξύ τους.

Μέσα στήν ὁμαλή διαδρομή πού βαδίζαμε, ξαφνικά καταρακτώδεις βροχαί, ὑποχρέωσαν ἕνα μεγάλο μέρος τῶν προσφύγων πού εἶχαν προορισμό τήν Μακεδονία νά καθηλωθοῦν ἀναγκαστικά στήν Δυτική Θράκη. Οἱ δύο Νομοί Ἔβρου-Ροδόπης ἦταν ὑπερπλήρως φορτωμένοι μέ ἀνθρώπους καί κοπάδια ζώων. Προπαντός ὁ Ν. Ἔβρου. Πολλά χωριά πλησιέστερα στά σύνορα μετέφεραν μέ ἁμάξια ἐπανειλημμένα φορτία ἐπίπλων καί κυρίως σιτηρά. Ἐπίσης καί μέ τά βαγόνια. Οἱ σταθμοί ἦσαν γεμάτοι στίβες σακιῶν. Δηλαδή ὁ Ἔβρος μετετράπη εἰς μίαν ἀπέραντη ἀποθήκη τῶν προσφύγων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

Ἐνῶ εἰς αὐτήν τήν κατάστασιν εὑρίσκετο ἡ Θράκη, εἴχαμεν τήν καλή τύχη πού ἡ Κυβέρνησις ἐδιόρισε Γενικό Διοικητή Θράκης τόν γέρο Δάσιο, προσωπικό φίλο τοῦ Πλαστήρα καί προστάτη τῶν προσφύγων, ὁ ὁποῖος εἶχε συνεργασία μετά τῶν στρατιωτικῶν πολιτικῶν καί διοικητικῶν ἀρχῶν καί μέ τούς ἐκπροσώπους προσφυγικῶν Συλλόγων. Εἰς Κομοτηνή ἦτο ὁ ἰατρός Γουδελής, μετά τοῦ ὁποίου εἶχε ἄριστην ἐπίσης συνεργασίαν. Μέ τούς ἐπί κεφαλῆς ὅλων τῶν ἁρμοδίων ὑπηρεσιῶν εὑρίσκετο σέ συναγερμό πολέμου διά τήν ἄμεσον προσωρινήν στέγασιν τῶν προσφύγων. Μέσα εἰς τήν πόλιν ὁ ἴδιος προσωπικῶς ἐρευνοῦσε ἀνεκάλυπτε χώρους διά νά ἐγκατασταθοῦν, νά κτίσουν μαγαζάκια, παράγκες. Οἱ ἐπαγγελματίες πρόσφυγες ἐκτιμῶντας τήν προσπάθειαν αὐτήν, πρός τιμήν του ὀνομάσανε ἕνα δρόμο, ὁδό Δασίου. Τά ἴδια ἐπίσης καί εἰς τά χωριά μας. Περιόδευσε

συνεχῶς καί ἐπί τόπου ἔδινε λύσεις εἰς τά προβλήματα τῶν προσφύγων, τά ὁποῖα ἦσαν πολλαπλά καί ποικίλα.

Ὅταν κτίζαμεν τά σπίτια μας εἰς τά ἀπαλλοτριωθέντα τσιφλίκια τῶν Ὑφαντῶν, πρίν νά ὀργανωθοῦν ὑπηρεσίες ἐποικισμοῦ, Αὔγουστο-Σεπτέμβριο 1923, συνέχεια μᾶς ἐπισκέπτετο. Ξαφνικά μέσα στίς λάσπες καί τά ἀσβέστια πού ἐργαζόμασταν ὅλοι μας ἄνδρες, γυναῖκες λίγο πρίν τελειώσουμε, μᾶς ἔφερε τήν διεθνῆ ἐπιτροπή μέ Πρόεδρο τόν Ὁλλανδό Χολτάπ μέ δημοσιογράφους. Καί ὅταν μπαίνανε μέσα εἰς τά σπίτια ἔδειχνε μέ ὑπερηφάνεια τήν ἐργατικότητα τῶν προσφύγων. Οἱ παλαιότεροί μας πρός τιμήν του ὀνομάσαν τόν Συνεταιρισμόν τοῦ χωριοῦ μας «Δάσια».

Ἡ στρατιωτική Διοίκησις πέραν ἀπό τήν ταχεῖαν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Στρατοῦ καί τήν ἑτοιμότητά του γιά ἐπίθεσιν, εἶχε καί πρόβλημα διά τήν τάξιν καί ἀσφάλεια τοῦ Λαοῦ.

Μέσα σέ μιά ἀνθρωποθάλασσα Βαβυλωνία ἀπό Στρατό, πρόσφυγες, Θρᾶκες, Ποντίους, Μικρασιάτες, ἐντόπιους, Τούρκους, Βούλγαρους, Ἀρμένιους, Ἑβραίους, κατόρθωσε νά ἐπιβάλη τήν τάξιν. Μιά ληστεία πού ἔγινε εἰς τό Καϊντσικούρ δέν ἔμεινε ἀτιμώρητη. Οἱ ληστές συνελήφθησαν. Ἦσαν Τσερκέζοι καί Ἀρμένιοι οἱ ὁποῖοι κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον.

Βούλγαροι στρατεύσιμοι κάτοικοι τῶν Νομῶν Ροδόπης καί Ἔβρου καθοδηγούμενοι ἀπό τό Βουλγαρικό κομιτάτο ἀρνοῦντο νά ἐπιστρατευθοῦν στόν Ἑλληνικό Στρατό καί οἱ ἐπιστρατευόμενοι λιποτακτοῦσαν. Ἐπί πλέον ὀργανώνοντο σέ ὡπλισμένες ληστρικές ὁμάδες οἱ ὁποῖες διέπρατταν δολοφονίες, ληστείες, ἁρπαγές ζώων τά ὁποῖα μεταφέρανε πρός Βουλγαρία κ.λ.π.

Συγκεκριμένα ἔχουμε ὑπόψει ἀρκετά ἐπεισόδια:

Ὁμάδα Πετρινῶν κτηνοτρόφων ἀποτελούμενη ἀπό τούς Χρῆστο Τζελέπη, Ἀλέξη Πάτσουβα, Νικόλαο Τζουνή, Δημήτριο Πέτρογλου, Μιχαήλ Καραλέξη, Ἰωάννη Μπίτζο καί Κων/νο Καραγκιόζη ἐλλείψει ζωοτροφῶν ἔβοσκαν τά ζῶα των εἰς ὀρεινά βοσκοτόπια πλησίον τῶν Σαππῶν. Οἱ κομιτατζῆδες τούς συνέλαβαν τούς ἔσφαξαν καί τούς πολτοποίησαν μέ τσεκούρια καί ἀπήγαγαν τά ζῶα των. Ἀρχηγός τῆς ὁμάδας τῶν Κομιτατζήδων ἦτο ὁ ὀνομαζόμενος Ραφαήλ ἀπό τό Βουλγαρικό χωριό Σιτσανλή (Ποντίκια) τῆς περιοχῆς Σαππῶν.

Στήν περιοχή Ἀλεξανδρουπόλεως εἰς τό χωριό Δερβένι, παρ' ὅλο ὅτι ὑπῆρχε λόχος στρατοῦ, τρία κορίτσια πού πήγανε μέ σταμνιά νά πάρουν νερό ἀπό τή βρύση πού ἦτο ἔξω ἀπό τό χωριό τό βραδάκι πυροβολήθηκαν καί φονεύθησαν ἀπό κομιτατζῆδες πού ἐνέδρευαν σέ κοντινό ὕψωμα. Εἰς αὐτήν τήν περιοχήν ἔσφαξαν ἕνα τσομπάνη τοῦ χωριοῦ Ἄνθεια καί ἀπήγαγαν τό ἀποτελούμενο ἀπό 50 καί περισσότερα

βόδια κοπάδι τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ, τά ὁποία μετέφεραν στήν Βουλγαρία.

Στό Ἀετοχώριο Ἀλεξανδρουπόλεως ἕνας ἀπό τούς πρόσφυγες πού ἐπήγαν νά ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ θέλησε ἀπό βραδύς νά ἑτοιμάσει τό νερό γιά τήν λάσπη τοῦ σπιτιοῦ πού ἔχτιζε καί μέ τό ἁμάξι του καί τήν γυναίκα του πῆγε στή βρύση, πού ἦτο σέ χαράδρα κοντά στο χωριό. Ἄφησε τή γυναίκα του νά γεμίσει τά βαρέλια καί ὁ ἴδιος γιά πᾶν ἐνδεχόμενο ἔπιασε θέση στό ὕψωμα κρυμμένος καί ὁπλισμένος. Ξαφνικά μέσα ἀπό τά πουρνάρια ἐμφανίσθηκαν 3 κομιτατζῆδες ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας προχωροῦσε πρῶτος, καί εἶχε τηλεσκόπιο. Ὁ πρόσφυγας πυροβόλησε καί ἐφόνευσε ἐπί τόπου τόν πρῶτο ἐνῶ οἱ ἄλλοι δύο κατόρθωσαν νά διαφύγουν.

Κατά τήν ἔρευνα πού ἔγινε βρέθηκαν στό νεκρό χάρτες, ἔγγραφα, ἀλληλογραφία ἐκ τῶν ὁποίων ἀπεδείχθη ὅτι ἦταν μέλη ὀργανωμένης ὁμάδας. Ὁ φονευθείς κομιτατζῆς κατήγετο ἀπό τή Στρύμη. Ὁ πρόσφυγας χωρικός πού τόν ἐφόνευσε βραβεύθηκε ἀπό τίς ἑλληνικές ἀρχές.

Αἱ ὀργανωμέναι αὐταί ὁμάδες δροῦσαν εἰς ὁλόκληρο τόν ὀρεινό ὄγκο ἀπό τάς Κοινότητας Γρατινῆς, Κέχρου, Ὀργάνης, Σαππῶν Συκοράχης, Κιρκά ὡς τήν περιοχήν Ἀλεξανδρουπόλεως μέχρι Μεταξάδων. Ἀσφαλῶς αὐτές οἱ ὁμάδες βοηθούμενες μέ τρόφιμα καί πληροφοριοδότες ἀπό τά Βουλγαρικά χωριά εἶχαν κάποιο στρατηγικό σχέδιο δράσεως ἐν καιρῷ ἐπιθέσεως τοῦ στρατοῦ μας διά τήν Ἀνατ. Θράκη, μέ στόχο τήν διακοπή συγκοινωνιῶν, σιδηροδρόμων καί δημοσίων ὁδῶν διά τῶν ὁποίων ἐγίνετο ὁ ἐφοδιασμός τοῦ στρατοῦ.

Ἡ στρατιά τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως ἦτο δυνατόν νά μήν ἀνησυχήσει ἀπό τήν δραστηριότητά των καί μάλιστα ὕστερα ἀπό τά θλιβερά παθήματα πού ὑπέστη ὁ στρατός στήν Μ. Ἀσία. Γι' αὐτό ὁ ἀρχιστράτηγος Θ. Πάγκαλος ἐξέδωσε διαταγή ἐκτοπισμοῦ τῶν κατοίκων ὅλων τῶν Βουλγαρικῶν χωριῶν πρός τήν Ν. Ἑλλάδα καί συγκεκριμένα τῶν χωριῶν 1) Ξυλαγανή 2) Προσκυνηταί 3) Στρύμη 4) Διώνη 5) Κρωβύλη 6) Μέστη 7) Χαμηλό 8) Σάππαι 9) Ἰάσιον 10) Ἔβρενος 11) Καρυδιά 12) Πάνδροσος 13) Μεσούνη 14) Κασιτεραί.

Ἀπό τά παραπάνω ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ ἐκτοπισμός τῶν Βουλγαρικῶν χωριῶν δέν ἔγινε ἀπό κίνητρα ἐκδικήσεως ἤ λαφυραγωγίας, ὅπως ἔκαναν αἱ Κυβερνήσεις Τουρκίας καί Βουλγαρίας στούς Βαλκανικούς καί τόν Εὐρωπαϊκό πόλεμο.

Εἰκόνες ἀπό τήν δραματική φυγή τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης πρός τήν ἐλεύθερη πατρίδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3ον

ΕΙΣ ΠΟΙΑΝ ΠΡΩΤΟΓΟΝΟΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ ΕΓΝΩΡΙΣΑΜΕΝ ΤΑΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ ΤΑΣ ΠΡΩΤΑΣ ΔΕΚΑΕΤΗΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΜΕ ΠΟΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΟ ΟΙ ΓΗΓΕΝΕΙΣ ΑΓΡΟΤΕΣ

Αἱ κυρίως κατοικούμεναι περιοχαί ἦσαν οἱ πλαγιές (Γιακάδες) τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου τῆς Ροδόπης, τῆς περιοχῆς Σαππῶν καί τοῦ Ἰσμάρου Μαρωνείας.

Ἡ μεγαλυτέρα περιοχή πού ἄρχιζε ἔξω ἀπό τήν Κομοτηνή, μέχρι Φαναρίου, Παγουρίων κ.λπ. ὅλη αὐτή ἡ μεγάλη ἔκτασις ἦταν τσιφλίκια καί ὑπῆρχαν μόνον 3-4 χωριουδάκια μέ ὀλίγους κολίγους κατοίκους (20-30 οἰκογένειες τό καθένα).

Ὅλες οἱ βαλτώδεις ἐκτάσεις Φιλιουρῆ, Ἀμβροσίας, Ἰάσμου Σάλπης, ἦταν τῶν τσιφλικάδων. Περιελάμβαναν ἐλάχιστες καλλιεργημένες ἐκτάσεις καί περισσότερα χορτολιβάδια καί βοσκοτόπια μέ ἐλώδεις ἐστίες κουνουπιῶν ἤ πυκνές θαμνώδεις ἐκτάσεις μέ σάζια καί πελώρια αἰωνόβια δένδρα. Ἦσαν γεμάτα ἀγρίμια, λύκους, τσακάλια, ἀγριογούρουνα, φασιανούς καί ἄλλα κυνήγια. Ἐπίσης ὑπῆρχαν καί ἄφθονα ψάρια εἰς τά παραποτάμια τῶν λιμνῶν κυρίως σαζάνια, γριβάδια, χέλια. Τάς χειμερινάς περιόδους μέ τήν πληθώρα ὅλων τῶν ἀποδημητικῶν πουλιῶν πολλοί κύκνοι ἦσαν τά στολίδια τῶν λιμνῶν. Ὑπερτεροῦσαν οἱ χῆνες οἱ ὁποῖες, σύννεφα ὁλόκληρα, σάν ἀκρίδες, προκαλοῦσαν μεγάλες ζημιές εἰς τάς σιτοκαλλιέργειας, κυρίως εἰς τά παραθαλάσσια χωράφια Φαναρίου, Παγουρίων ὅπου οἱ χωρικοί ἀναγκάζοντο νά ἔχουν μισθωτούς κυνηγούς διά τήν φύλαξιν τῶν καλλιεργειῶν. Πολλές φορές μέ τίς μεγάλες πλημμύρες ἀγριογούρουνα ἀναγκάζοντο νά βγοῦν ἀπό τα κρησφύγετά τους, περιπλανώμενα πρός τά ὑψώματα. Ἦτο θεαματικό τό κυνήγημα αὐτῶν ἀπό τά ποιμενικά σκυλιά καί τούς κυνηγούς. Μιά τέτοια εὐκαιρία μοῦ ἐδόθη καί ἐμένα ἔξω ἀπό τό χωριό μου Ὑφαντάς. Ἐσκότωσα ἕνα ἀγριογούρουνο ἐνῶ ἄλλα δύο εἰσῆλθαν εἰς τήν Κομοτηνή στήν συνοικία Πός-Πός καί ἐκεῖ ἐφονεύθησαν.

Οἱ ἀπέραντες ἐκτάσεις εὑρισκόμενες μεταξύ βαλτωδῶν τσιφλικιῶν ἐχρησιμοποιοῦντο διά βοσκοτόπια τά ὁποῖα ἐνοικιάζοντο κυρίως ἀπό τσιφλικάδες εἰς κτηνοτρόφους Σαρακατσάνους καί Πομάκους ὀνομαζόμενους καί Μπράγγατζιδες, πού κατήρχοντο ἀπό τό βόρειο ὀρεινό τμῆμα Ροδόπης μέσα ἀπό τό Βουλγαρικό ἔδαφος. Ξεχειμωνιάζανε καί τήν ἄνοιξη πανηγυρικῶς ὅλα τά κοπάδια ἐπιστρέφανε.

Ἡ μεγάλη μάστιξ, πού κατέστρεφε τήν παραγωγή τῶν πεδινῶν ἐκτάσεων ἦτο αἱ πλημμύραι τῶν χειμμάρων, οἱ πηγές τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο στόν ὀρεινό ὄγκο Ροδόπης. Ὁ χείμμαρος Ξηροπόταμος

(Κουροῦ Τσάϊ) πλημμύριζε περιοχάς τῶν κοινοτήτων Ἰάσμου, Πολυάνθου Ἀμβροσίας, Σάλπης. Οἱ χείμαρροι Πός-Πός καί Ντελῆ Ἰμπραίμ διήρχοντο ἔξω ἀπό τήν Κομοτηνή καί κατακλύζανε τάς ἐκτάσεις μέχρι τῆς λίμνης Μητρικόν (Ἀνά Γκιόλ) καί τά κτήματα Παγουρίων καί Σιδηροχωρίου. Οἱ πλημμύρες ἀπό τούς τρεῖς χείμμαρους Φιλιουρῆ ἀρχίζανε ἀπό τόν Δῆμο Σαππῶν, τά χωριά Πρωτᾶτο, Ἄμφια, Λοφάριο, Ἀρίσβη, Ἄρατος, Πάμφορο, Καλλιθέα, Βάκος, Πελαγία, Ἐργάνη, Ξυλαγανή, Ἵμερος. Μεγάλαι ζημίαι ἐγίνοντο στά πρόβατα πού πολλές φορές ἐπνίγοντο στά νερά τῶν πλημμυρῶν.

Ὅταν εἴχαμε μεγάλες πλημμύρες μέ χιόνια, πού τα χιόνια ἐκεῖνα ἦταν συχνά, ἐπάνω ἀπό τά ὑψώματα, κυνηγώντας βλέπαμε ἕνα σπάνιο θέαμα. Ὁλόκληρες αὐτές οἱ περιοχές μετατρέποντο σέ μιά λιμνοθάλασσα μέχρι τό 1951.

Στούς Γιακάδες ἐπικρατοῦσε ἡ παραδοσιακή καπνοκαλλιέργεια. Ἡ παραγωγή καπνοῦ τά ἔτη 1924-25-26 ἦτο ἀπό 1.200.000 ἕως 1.500.000 ὀκάδες. Ἡ διάθεσή του γινόταν μέσω τῶν Ἑταιρειῶν Γκαίρι-Ταμπάκο, καί Στάνταρ-Τομπάκο. Ἡ Γκαίρι εἶχε μονίμως ἐγκατασταθεῖ στίς ἀποθῆκες τοῦ κ. Ἰωαννίδη εἰς τάς ὁποίας ἐγίνετο καί ἐπεξεργασία. Ἠργάζοντο 500-600 καπνοεργάται, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀγορά τῆς Κομοτηνῆς εἶχε μεγάλα οἰκονομικά ὀφέλη.

Εἰς πεδινάς ζώνας, ἐκαλλιεργεῖτο καλαμπόκι ἐξαιρετικῆς ἐντόπιας ποικιλίας πού ἦτο ἡ βασική διατροφή κυρίως τῶν Πομάκων. Τά σπαρμένα χωράφια μέ σιτηρά ἐάν τό χειμώνα ἐσώζοντο ἀπό τάς πλημμύρας καί τίς παγωνιές, τήν ἄνοιξη κινδύνευαν ἀπό τά ζιζάνια κυρίως ἀπό μπακλάδες. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἐντόπιοι εἶχαν ὁρισμένας ζώνας-ὑψώματα πού συστηματικά καλλιεργοῦσαν σιτηρά μέ εἰδικάς ποικιλίας σκληρῶν σιτηρῶν κυρίως Καραμπασάκι.

Ἡ ἐξαιρετική ποιότης τῶν σιταριῶν Ν. Ροδόπης ὡς καί τοῦ Ν. Ἔβρου, συνετέλεσε ὥστε νά ἱδρυθεῖ καί λειτουργοῦσε ὁ πιό ἐκσυγχρονισμένος ἀλευρόμυλος τοῦ Πρωτόπαππα εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, τοῦ ὁποίου τά ἄλευρα προωθοῦντο πρός τήν Ἰταλίαν διά τά ἐργοστάσια μακαρονοποιίας.

Ὑπάρχουν πληροφορίες ὅτι λόγω τοῦ μεγάλου ἀνταγωνισμοῦ τοῦ Μύλου τοῦ Πρωτόπαππα μέ Γαλλικόν ἀλευρόμυλον ὁ γυιός τοῦ Γάλλου ἀλευροβιομηχάνου, πού διετέλεσε Πλοίαρχος τοῦ πολεμικοῦ Γαλλικοῦ εἰς τόν Ιον Εὐρωπαϊκόν πόλεμον ἐβομβάρδισε καί κατάστρεψε τό μύλο τοῦ Πρωτόπαππα, τά ἐρείπια τοῦ ὁποίου σώζονται μέχρι σήμερον, πλησίον τοῦ Σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ Ἀλεξανδρουπόλεως. Ἴσως βέβαια οἱ λόγοι νά ἦσαν στρατιωτικῆς φύσεως.

Στήν Κομοτηνή ὑπῆρχε καθ' ὅλα ἐπίσης ἐκσυχρονισμένος ἀλευρόμυλος· ἦτο τοῦ Στάλιου, πού εἶχε μεγάλες ἐγκαταστάσεις μέ τήν καπνοδόχο του, ἄνω τῶν 30 μέτρων, ἀπέναντι ἀπό τό ἀρχοντικό οἰκογενειακό του σπίτι. Ἐπί τουρκοκρατίας λειτουργοῦσε συνεχῶς. Ἦτο προμηθευτής τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καί τῶν πόλεων τῆς Θράκης. Ἡ λεγόμενη «φάμπρικα» τοῦ Στάλιου μαζύ μέ τό ἀρχοντικό του καί τό μέγαρο τῆς Σχολῆς Τσανακλῆ ἦταν τό στολίδι τῆς πόλεως καί τό καύχημα τῶν Κομοτηναίων. Ἐπί πλέον ἡ ἀλευροβιομηχανία Στάλιου εἶχε εὐεργετική ἐπίδραση σέ ὅλη τήν ἀγορά τῆς Κομοτηνῆς.

Ἀξίζει ἀκόμη νά ἀναφέρω διά τόν ἀλευρόμυλον τῆς οἰκογενείας Τσάμη στήν τοποθεσία Πός Πός. Ἐκεῖ ἀκριβῶς πού εἶναι τό Ὑδραγωγεῖο Κομοτηνῆς, τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ὁ μηχανισμός ἐκινεῖτο μέ νερό μέσω ἑνός μεγάλου κύλινδρου. Τά ἄλευρά του ἦταν ποιοτικῶς ἀνώτερα τῶν ἀτμοκινούμενων ἀλευρομύλων. Αὐτό τό ἐκτιμοῦσαν οἱ χωρικοί παρ' ὅλο ὅτι ὑπῆρχε κάποια ταλαιπωρία στή σειρά, ἐν τούτοις πηγαίναμε παρέες μέ τά ἁμάξια ἐφοδιασμένα μέ τά γνωστά κρασιά, οὔζα, μεζέδες. Τελικά ἡ μεγάλη μας χαρά ἦτο τό χρυσοκίτρινο ἐκεῖνο σιμιγδάλι τῶν σκληρῶν σιταριῶν πού κάναμε τόν περίφημο ἐκεῖνο χαλβά. Μέ τά κωμικά εὐχάριστα ἱστορικά μουχαμπέτια περνούσαμε ὧρες χαρᾶς, ὡσάν νά εὑρισκόμεθα σ' ἕνα πανηγύρι.

Οἱ ἐντόπιοι ἀγρότες εἶχαν μεγάλην κτηνοτροφίαν. Ἡ Μαρώνεια εἶχε κοπάδια ἀγελαδοτροφίας ἐλευθέρας βοσκῆς τά λεγόμενα *Γιόζια*. Τά ζῶα αὐτά πουλοῦσαν χειμώνα καλοκαίρι σέ ἡμιάγρια κατάσταση, ἐσυλλαμβάνοντο μέ λάσο καί τά πολύ ἄγρια ἐσκοτώνοντο. Ἡ οἰκογένεια Μαρκαῖοι, μέ μεγάλα κοπάδια 2.500 γίδια, καί ἄλλοι πολλοί κτηνοτρόφοι μέ μικρότερα κοπάδια.

Τό Κόσμιον εἶχε ἄνω τῶν 30.000 προβάτων, μέ τρεῖς ἀγέλες ἀγελάδες, βουβάλια καί γιόζια, πού βοσκοῦσαν σέ ἐκτάσεις μέχρι τό Ἀνά Γκιόλ. Οἱ κάτοικοι τῆς Σάλπης εἶχαν σχεδόν ὅλοι ἀπό 300-500 ἤ 800 πρόβατα καί ἀπό 20-30 ἤ 50 μεγάλα ζῶα ἀναπαραγωγῆς, ἀγελάδες καί βουβάλια.

Στούς Γιακάδες, στόν Ἴασμο, Σώστη, Ἀσώματο, Καρυδιά, Γρατινή, Πάνδροσο, μέχρι Σάππες καί Συκοράχη, Μέστη μέχρι Ξυλαγανή ὑπῆρχαν ἀμέτρητα κοπάδια πού μαζύ μέ τά κοπάδια τῶν Πομακέων πού εὑρίσκοντο μέσα εἰς τά βουνά συντηροῦσαν τά πολυάριθμα σφαγεῖα γιδοπροβάτων πού ὑπῆρχον εἰς Κομοτηνή καί νομίζω τά μεγαλύτερα βυρσοδεψεῖα εἰς τήν Θράκη.

Ἀπό τούς Πομάκους ὑπῆρχαν εἰδικοί τεχνίται, πού μέ τά μουλάρια ἔφερναν νόστιμα ψητά καλοψημένα, πού τά πουλοῦσαν λιανικῶς μέ πλάστιγγες πάνω σέ τραπέζια (σεργκιά).

Ἡ «φάμπρικα» (ἐργοστάσιο) τῆς ἀλευροβιομηχανίας τῆς οἰκογένειας Στάλιου στήν Κομοτηνή (Νεώτερη φωτογραφία τῆς ἐποχῆς πού δέν λειτουργοῦσε τό ἐργοστάσιο).

Ἀπό τίς πλημμύρες τοῦ κάμπου τοῦ Ν. Ροδόπης (περιοχή Κουλάκογλου, Κομοτηνή).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4ον

ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗ—ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ—ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ—ΕΘΙΜΑ

Σκληραί ἦσαν αἱ ἐργασίαι καλλιεργειῶν τῶν ἀγροτῶν μέ πρωτόγονα μέσα. Ἀπό τήν ἄνοιξη ἀρχίζανε νά ὀργώνουν μέ τά ἀροτριῶντα ζῶα, τά χωράφια των δι' ὅλας τάς ἐαρινάς καλλιεργείας. Ἐπίσης ἀρχίζανε τά σκαλίσματα τῶν ἀμπελιῶν καί κλάδεμα αὐτῶν.

Γινόταν προετοιμασίαι γιά σπορά φυτωρίων καπνῶν. Θεαματική ἦτο ἡ μεταφορά χωνεμένης κοπριᾶς μέ τά βοϊδάμαξα ἀπό τούς χωρικούς κυρίως τῆς Παραδημῆς. Γινόταν ἐπίσης ἡ σπορά καλαμποκιοῦ-μποστανιῶν καί καπνῶν καί ἡ ἀρχή σκαλισμάτων τους. Τέλος ὁ θερισμός χορτολιβαδιῶν μέ τίς μεγάλες κόσες, ξήρανση, μάζεμα καί μεταφορά. Τήν ἐποχή αὐτή ἐμφανιστήκανε χειροκίνητες χορτοδετικές μηχανές καθώς καί ψεκαστῆρες γιά ραντίσματα.

Συνήθως εἰς τάς περιόδους αὐτάς εἴχαμε βροχοπτώσεις καί πλημμύρας, οἱ ὁποῖες ἄφηναν λασπώδη ὕλη ἐκ τῆς ὁποίας ἀχρηστεύοντο τά θερισμένα χόρτα καί ἐπί πλέον εἴμασταν ὑποχρεωμένοι νά καθαρίσωμεν τά λειβάδια διά νά θερίσωμεν τήν δεύτερη χορτοπαραγωγή, ἡ ὁποία ἦτο ἀρίστης ποιότητος.

Τό καλοκαίρι γινόταν ὁ θερισμός τῶν σιτηρῶν μέ δρεπάνια. Μέσα εἰς αὐτήν τήν περίοδον περιλαμβάνεται ἡ μεγαλύτερη πληθώρα ἐργασιῶν μέ ἀνάμεικτα σκαλίσματα καί διά νά τάς προλάβουν, ἕνας πραγματικός πολεμικός συναγερμός ξεσήκωνε τάς ἀγροτικάς οἰκογενείας καί συμμετεῖχον εἰς αὐτάς καί γέροι καί γρηές ἐνῶ τά μωρά παιδιά μέ εἰδικάς κούνιας κρεμασμένας κάτω ἀπό τά ἀμάξια ὑφίσταντο τό μαρτύριο τοῦ καύσωνος ὅπως λέγανε καί οἱ παλαιότεροί μας. «Θέρος-τρύγος-πόλεμος». Ἀκολουθοῦσε ἡ μεταφορά τῶν δεματιῶν μέ τά βοϊδάμαξα, τό φόρτωμα καί τό ξεφόρτωμα. Οἱ θημωνιές ἔπρεπε νά γίνουν μέ τέχνη διά νά εἶναι ἀσφαλεῖς ἀπό τάς βροχάς. Ὁ ἁλωνισμός γινόταν μέ τίς δοκάνες μέ τά βόδια. Ἔπρεπε μέχρι τό βράδυ νά λιχνισθῆ, νά δρομωνισθῆ τό σιτάρι νά γεμισθῆ εἰς τά σακιά καί νά μεταφερθῆ εἰς τό ἀμπάρι. Τό ἄχυρο εἰς τόν ἀχυρώνα. Τό ἁλώνι ἔπρεπε νά εἶναι σκουπισμένο ἕτοιμο τό πρωί καί πάλιν νά στρωθῆ μέ δεμάτια πρός ἁλωνισμόν. Αὐτή δέ ἡ ἐργασία ἦτο ἡ πιό κουραστική.

Ἄρχιζε ἡ παραγωγή καρπουζιῶν κυρίως ἀπό πρώϊμα. Εἰδικά ἦταν τά Κρανοβούνια μέ πεῖραν ἀπό τάς πατρίδας των μέ ποικιλίας πεπονιῶν, τά μοσκομυροβολοῦντα, τά ὁποῖα ἐπουλοῦσαν εἰς τήν ἀγορά Κων/πόλεως. Μεγάλη παραγωγή καρπουζιῶν εἴχαμε εἰς τάς περιοχάς Σάλπης, Ἀμβροσίας, Ἰάσμου μέ μιά ἐντόπια ποικίλια καρπουζιῶν, γκιουλέδες, πού εἶχαν

μεγάλη ἀπόδοση κατά στρέμμα, στέρεα χονδρόφλουδα, γλυκύτατα, δροσερά, κατάλληλα ἐμπορεύσιμα. Γινόταν καί ἐξαγωγή αὐτῶν μέσω Πόρτο Λάγος καί μέ καΐκια προωθοῦντο πρός τά νησιά καί μέχρι τήν Ἀθήνα.

Ἐπίσης ὁ τρύγος καλαμποκιῶν καί καθαρισμός αὐτῶν ἕνα πρός ἕνα. Αὐτή ἡ ἐργασία ἀπαιτοῦσε χρόνο καί ἐγίνετο μέ Μετζί, δηλαδή μέ ἀλληλοβοηθούμενες οἰκογένειες κυρίως παλληκαριῶν καί κοριτσιῶν πού περνοῦσαν εὐχάριστες ὧρες τραγουδῶντας ὥσπου νά φθάσουν στόν ἁλωνισμό πού γινόταν μέ πέτρινους κυλίνδρους.

Ἀκολουθοῦσαν τά σουσάμια. Μάζεμα, δέσιμο σέ πυραμίδες (κοτσοῦλες) καί τίναγμα. Καί πέραν αὐτῶν ὑπῆρχαν καί μικρότερες καλλιέργειες φασολιῶν, βαμβακιοῦ κ.λ.π. Ὁ τρύγος μᾶς ἀποσχολοῦσε ὀλίγες εὐχάριστες ἡμέρες. Μέ τό μοῦστο γεμίζαμε τά καθαρά βαρέλια. Οἱ γυναῖκες ἔκαμαν τά πετμέζια μέ ρετσέλια, γλυκό κρασί γυναικῶν (χαρντάλι), ἀπό τά τσίπουρα οὔζο τσίπουρο (δεύτερο-καζανισμένο) μέ γλυκάνισο καί ἄλλα μυρωδικά. Οἱ μερακλῆδες συναγωνίζοντο ἀναμεταξύ των διά τήν καλυτέρα ποιότητα. Ἡ παραγωγή κρασιῶν διά κάθε οἰκογένεια ἦτο ἀπό 500-1000 ὀκάδες καί τσίπουρο ἀπό 50-100 ὀκάδες. Ἀπό αὐτές τίς ποσότητες ἐλάχιστες ἐπουλιοῦντο. Τέλος ἦταν οἱ χειμερινές σπορές σιτηρῶν, ἡ σπορά τῶν ὁποίων ἐγένετο συνήθως ἐπάνω σέ καλά ὀργωμένα χωράφια. Πρίν ἀπό τίς βροχές οἱ σπόροι ἔπρεπε νά εἶναι ἕτοιμοι, τούς ὁποίους καθαρίζανε τότε μέ τά κινητά μικρά σιτοκαθαριστήρια. Καί οἱ πιό προοδευτικοί ἐπιμελῶς ἔκαναν ἀνανέωσιν σπόρων μέ πρακτική μέθοδο ἀπό παράδοση.

Εἰς τόν ἁλωνισμόν ἁπλώνοντας τά δεμάτια, γυναῖκες καί παιδιά ἔπαιρναν τά πρῶτα μεγαλύτερα στάχια, με ψαλίδια ἔκοβαν τά δύο ἄκρα τά σκουπίζανε ξεχωριστά καί βγάζανε σπόρο διά 2-3 στρέμματα τά ὁποῖα ἐθερίζοντο μεταφέροντο καί ἁλωνίζοντο χωριστά. Αὐτό τό σιτάρι ἦτο πλέον ἐκλεκτό, πρώτης ποιότητος, σπόρος πού διαρκοῦσε 3-4 χρόνια. Ἡ σπορά συνήθως ἐγίνετο μέ τά ξύλινα ἄροτρα. Ἕνα ζευγάρι ἀροτριώντων ζώων ἔσπερνε τήν ἡμέρα ἀπό 2-3 στρέμματα. Ἐπειδή λόγω τῶν βροχῶν μερικές χρονιές ὡρισμένοι ἀγρότες δέν προλάβαιναν νά σπείρουν ὅλα τά ὀργώματά των, γι' αὐτό μέ τίς πρῶτες βροχές γινόταν καί πάλι ἕνας γενικός ξεσηκωμός μέσα εἰς τά χωριά μας.

Μετά τα μεσάνυχτα ἀπό ὧρες 3-4 πρωινές εἰς ὅλα τά σπίτια καί τούς σταύλους ἀνάβανε οἱ λάμπες καί τά κανδύλια. Οἱ ἄνδρες δίνανε τήν τροφή τῶν ζώων διά τό μεσημέρι. Οἱ γυναῖκες ἑτοιμάζανε τό πρωϊνό πού ἦταν τό τραχανό μέ καυτερές πιπεριές, ἑτοιμάζανε τό μεσημεριανό φαγητό μέ τά κουμαρούδια καί τό κρασί καί βάζανε τίς τσότρες μέσα στό δισάκι.

Καί σέ μερικά χωριά κυρίως στό Καβακλή ἀνοίγανε ἐκεῖνες τίς ὧρες τά καφενεῖα καί περιμένοντας νά φᾶνε τά ζῶα καλά, συναντῶντο οἱ παρέες φίλων ὅπου κι ἐκεῖ μέ τό τσάι τοῦ τσίπουρου, ἐγίνοντο τά σχόλια καί συζήτησις γύρω ἀπό τήν σπορά, διά τήν καλυτέραν ἀντοχήν τῶν ζευγαριῶν, καί ἄλλα καί μέ ἄμιλλα ἐργατικότητος καί προόδου ἀκούραστοι χαρούμενοι τά ξημερώματα ὅλοι εὑρίσκοντο μέσα εἰς τά χωράφια.

Οἱ πρόσφυγες ἀγρότες καί γενικά ὁ προσφυγικός κόσμος προερχόμενος μέσα ἀπό τούς αἰώνας τῆς σκλαβιᾶς, εἶχεν ὑποστεῖ διωγμούς, θεομηνίας, λεηλασίας καί γι' αὐτό εἶχε αὐστηρούς προγραμματισμούς εἰς τά οἰκονομικά των προβλήματα, διά τήν ἀσφαλῆ διατροφή καί ἐπισιτισμόν τῶν οἰκογενειῶν των.

Τά βασικά εἴδη διατροφῆς ἦταν. Τό νοστιμότατο ψωμί ἀπό τά σιτηρά πλούσια σέ συμιγδάλι ἀπό τά ὁποῖα παρασκευάζονται καί ἄλλα πολλά καί διάφορα ζυμαρικά. Τά γαλακτοκομικά πού τά εἶχαν ὅλοι λίγα ἤ πολλά ἀπό τίς ἀγελάδες, βουβάλες καί τά πρόβατά τους. Ἡ παραγωγή γάλακτος μόνον ἀπό τά πρόβατα ἠγοράζετο ἀπό τούς Μανδρατζίδες (τυροκόμους) σέ μιά ὡρισμένη περίοδο. Ὅλη ἡ παραγωγή ἀπό ἀγελάδες καί βουβάλες ἐχρησιμοποιεῖτο διά τάς οἰκογενειακάς ἀνάγκας (βούτυρο, τυρί μέ τουλούμια, γιαούρτι, ἀργιάνια).

Τά κοτόπουλα ἦταν ἄφθονα διότι δέν ὑπῆρχαν ἀσθένειες. Τά χοιρινά ἀπό παράδοσιν τά εἶχαν ὅλες οἱ οἰκογένειες καί ἐγνώριζαν τήν τέχνη νά τά τεμαχίζουν, νά τά ἐπεξεργάζονται χωριστά σέ μπριζόλες, νοστιμώτατα λουκάνικα μέ μπαχαρικά, καβουρμάδες καί τά πιό ἐπιτυχημένα ἐγένοντο μέ ἀνάμικτα βοδινά κρέατα. Διά τήν μαγειρικήν εἶχαν ὅλοι τίς τουρσές σέ βαρέλια. Ἀπό τόν χοιρινόν τό μέρος τοῦ λίπους πού λεγόταν βασιλική ἐγίνοντο μέ αὐγά καί τουρσιά οἱ νοστιμότατες τυρόπιτες (μηλίνες).

Τό κατσαμάκι ἀπό τό ἐντόπιο καλαμπόκι μέσα σέ ταψιά ἀπό ἐπάνω πλημμυρισμένα μέ βούτυρο, μέλι ἤ μέ πετμέζι, τό πλιγούρι προπαντός αὐτό πού κάνανε οἱ πόντιες γυναῖκες. Τά σκόρδα, τά κρομύδια, τά πράσα.

Ὅλα αὐτά τά εἴδη διατροφῆς πού ἀνέφερα ἦταν γνήσια δικῆς μας παραγωγῆς. Δέν θά ἐγνώριζα τήν ποιοτικήν ἀξίαν καί ὠφελιμότητα αὐτῶν ἐάν δέν ἐδιάβαζα τά ἐπιστημονικά συγγράμματα τοῦ Κομοτηναίου ἀείμνηστου Καθηγητοῦ τῆς Ἰατρικῆς Ἀλέξανδρου Συμεωνίδου πού τά ἀναφέρει ἕνα πρός ἕνα σημειώνοντας καί τίς πολύτιμες βιταμίνες ὡς καί ἄλλα ὠφέλιμα συστατικά πού περιέχουν διά τόν ἀνθρώπινο ὀργανισμό.

Ὁ ρουχισμός τῶν ἀγροτικῶν μας οἰκογενειῶν, ἐγένετο μέ τά ἀργαλιά. Τά περίφημα σαγιάκια διά ἀνδρικά κουστούμια καί παλτά, γιά τό χειμώνα, τά βαμβακερά γιά τό καλοκαίρι καθώς και οἱ προῖκες τῶν κοριτσιῶν. Λίγο ἤ πολύ κάθε ἀγροτοπούλα εἶχε τό προικιό της πού κατά τήν συνήθεια μεταφέρονταν μέ ἁμάξι στό σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Ὅλες οἱ ἀγρότισες

νοικοκυρές, γριές, νέες καί κοριτσόπουλα, τό χειμώνα ἀσχολοῦντο μέ τήν ρόκα τά πλεξίματα τά κεντήματα καί τόν ἀργαλιό. Μέσα σέ κάθε ἀγροτικό σπίτι λειτουργοῦσε μία μικρά βιοτεχνία.

Οἱ πρόσφυγες πατριῶτες μας 40/ἐκκλησιῶτες, Φαναριῶτες, Καβακλιῶτες, Μικρασιάτες ἀπό παράδοση ἀμπελουργοί ἵδρυσαν ἀμπελουργικό Συν/σμό ὁ Ροδόπης. Ἀπό τήν ὑπηρεσία τοῦ ἐποικισμοῦ τούς ἐχορηγήθη ὁμαδικῶς καλλιεργήσιμη ἔκταση εἰς ὑψηλήν τοποθεσίαν μεταξύ Προκτείου καί Θρυλορίου γιά νά φυτέψουν ἀμπέλια. Τό ἔδαφος ἐκεῖ εἰς ὁρισμένα μέρη ἦτο ἀδύνατο καί εἶχε ὀλίγην παραγωγήν, ἀλλά ἄριστην ποιότητα κρασιῶν καί τσίπουρου.

Εἰδικαί ταβέρναι κέντρα πού σερβίρανε τά ὡραῖα κρασιά καί τό τσίπουρο ἦσαν οἱ ἀδελφοί Ὀρφάνογλου, οἱ ἀδελφοί Μουμτζίδη στήν ὁδό Ξάνθης, ὁ Σταμάτης Σταματίου στήν ὁδό Σκεπαστοῦ, ὁ γέρο Δετσαρίδης μέ τό γυιό του Γεώργιο. Αὐτοί οἱ τελευταῖοι ἐπουλοῦσαν μέχρι πρίν λίγα χρόνια χονδρικῶς στό ἐστιατόριον «τ' Ἀδέλφια». Καί ὑπέρ ἄνω ὅλων ἦτο ὁ Χρῆστος Παπαδόπουλος εἰς τά Καβακλιώτικα. Αὐτός εἶχε ποικιλίας κρασιῶν, μέσα σέ καθαρότατα βαρέλια ἀπό δρύς καί πάντοτε ἐπιτυχημένα. Μεταξύ αὐτῶν εἶχε καί μέ πιλίνο, ἕνα χόρτο τό ὁποῖο ἔχει μίαν μικρά πικράδα, ἀλλά ἦτο ὠφελιμότατον. Καί δίπλα στά μεγάλα βαρέλια τά τραπέζια ὅπου σέρβιρε ἡ γυναίκα του ἡ κ. Παγώνα ἡ καθαρή πρόθυμη καί ἐξυπηρετική στούς πελάτες μέ μεζέδες ἐξαιρετικούς, εἰδικούς ὅπως τά λουκάνικα καί ἄλλους καί μέ ψωμί σπιτικό δικό τους.

Σάν κύριο στοιχεῖο τῆς ψυχαγωγίας τῶν χωριῶν μας ἀξίζει νά περιγράψω τόν ἑορτασμόν τῆς τοπικῆς πανήγυρης τήν 15 Αὐγούστου τῆς Κομοτηνῆς καί στήν συνέχεια τῆς 23ης Αὐγούστου πού ἐγένετο τό μεγαλύτερο ὁμαδικό προσκύνημα τῆς Παναγίας Φατήρ-Γιακά, πού τότε εὑρίσκετο μέσα εἰς τόν χῶρον τοῦ ἀμπελουργικοῦ Σταθμοῦ. Οἱ πρόσφυγες ἀπό τά πρῶτα χρόνια πού ἐγκαταστηθήκαμε, ἀκολουθήσαμε κι' ἐμεῖς τήν παράδοση πού ὑπῆρχε στούς ἐντόπιους, οὕτω σέ λίγα χρόνια ἐγενικεύθη καί παραμονάς τῆς ἑορτῆς μιά γενική ἑτοιμασία ἐγένετο μέσα εἰς ὅλα τά χωριά. Ὁμάδες συγγενῶν φίλων συγχωριανῶν συνεργάζοντο καί ἡ πρώτη δουλειά ἦτο νά ἑτοιμασθοῦν τά ἁμάξια μέ τίς λεγόμενες κουρκούγιες, οἱ ὁποῖες ἐκαλύπτοντο μπροστά μέ τά ὡραῖα σενδόνια μέ τίς μεγάλες δαντέλες. Στολισμένα τά ἁμάξια περνοῦσαν μέσα ἀπό τήν Κομοτηνή καί ἄλλα χωριά κατά καραβάνια καί συνεχίζοντας σχηματίζανε μιά ἀλυσίδα μέχρι τό συνοικισμό Καβακλῆ.

Ἐκεῖ εἰς τόν χῶρο γύρω ἀπό τό ἱστορικό παρεκκλήσιο ὑπάρχει ἡ παράδοσις ὅτι ἔγινε ἡ πρώτη συνάντησις τῶν Τούρκων εἰσβολέων μέ τήν Βυζαντινή φρουρά τῆς Κομοτηνῆς. Οἱ Τοῦρκοι πρό τῆς δυνάμεως αὐτῆς ὑπεχώρησαν χωρίς νά δώσουν μάχη. Σ' αὐτόν τόν καθαρό βοσκότοπο οἱ

ὁμάδες ἔκαναν μέ τα ἁμάξια των ἕνα κύκλο ὅσος ἐχρειάζετο διά χορό.

Οἱ νοικοκυρές πού εἶχαν ἕτοιμα ὅλα τά ἀπαιτούμενα ἐφόδια τῆς μαγειρικῆς ἀνάβανε φωτιές ἕτοιμες νά βάλουν τεντζερέδες πού ἦτο συνήθως μέ κρέας καί κοτόπουλο. Οἱ ἐντόπιοι συνηθίζανε νά κόβουν ἀρνιά καί κατσικάκια τῶν ὁποίων τά δέρματα δωρίζανε στήν Ἐκκλησία.

Μόλις ἄρχιζε ὁ Ἑσπερινός ὅλοι οἱ ἄνδρες καί γυναῖκες καλοντυμένοι καί πολλοί μέ φορεσιές ἀπό τίς παλαιές τους πατρίδες, μεταξύ τῶν ὁποίων οἱ ὡραιότερες τῶν γυναικῶν εἶσαν τῆς ἐκ τῆς Α. Ρωμυλίας καί τῆς Γρατινῆς πήγαιναν στό αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησίας.

Μετά τό τέλος τοῦ ἑορτασμοῦ ἀμέσως ἀρχίζανε τά ὄργανα ἀπό τά ἐξοχικά κέντρα πού ὑπῆρχε εἰδικός χῶρος δι' αὐτά. Συγκεντρώνονταν ὅλοι οἱ ὀργανοπαῖκτες Κομοτηνῆς, Ξάνθης καί Ἔβρου. Μαζί μέ τούς χωρικούς πανηγυρίζανε καί οἱ ἄνθρωποι τῶν πόλεων καί διάφοροι ἄλλοι πού δέν ἦσαν μέ τά ἁμάξια.

Τριγύρω εἰς τά ἁμάξια ἐπάνω εἰς τό χορτολίβαδο στρώνανε οἱ νοικοκυρές τά χωριάτικα χαλιά μέ τά μαξιλάρια κι ἐπάνω σε μεσάλες ἀραδιάζανε διάφορους μεζέδες τά ποτήρια καί τά μπουκάλια μέ κρασιά καί οὔζο. Ἀρχίζανε οἱ ἄνδρες καί οἱ γυναῖκες τσουγκρίζοντας τά ποτήρια μέ εὐχάς τρώγοντας καί πίνοντας, κι ὅταν τά γράδα τῶν κεριῶν ἐθερμένοντο ἄναβε τό γλέντι μέ ὄργανα καί χορούς, πού συνεχίζετο μέχρι τά ξημερώματα.

Ἐν τῷ μεταξύ εἰς αὐτό τό χρονικό διάστημα ἐγένοντο ἐπισκέψεις μεταξύ τῶν συγγενῶν φίλων, συγχωριανῶν, γνωριμίαι ἐπαφαί νέων μέ νέες ἀπό τάς ὁποίας ἀκολουθοῦσαν προξενιές καί ἀρραβῶνες. Εἰς ὅλο αὐτό τό χρονικό διάστημα τοῦ ἀπερίγραπτου ὁμαδικοῦ γλεντιοῦ χιλιάδων πιστῶν Χριστιανῶν, σπανίως θά ὑπῆρχον ἐπεισόδια ἤ φασαρίες. Παντοῦ σέ ὅλους κυριαρχοῦσε κέφι, χαρά, γλέντι καί χορός.

Το πρωί, τά ξημερώματα ὅταν κτυποῦσε ἡ καμπάνα, σταματοῦσαν οἱ πάντες, ἐπήγαιναν εἰς τήν Ἐκκλησία καί μετά τήν Λειτουργία ἄυπνοι ἐξαντλημένοι ἀρχίζανε νά διαλύονται. Μέ ἀπόλυτο τάξη, ὁμάδες καραβάνια σάν πειθαρχιμένοι στρατιωτικοί ἐπιστρέφανε εἰς τά χωριά των.

Θερισμός σιταριοῦ μέ δρεπάνια.

Σκάλισμα καλαμποκιοῦ.

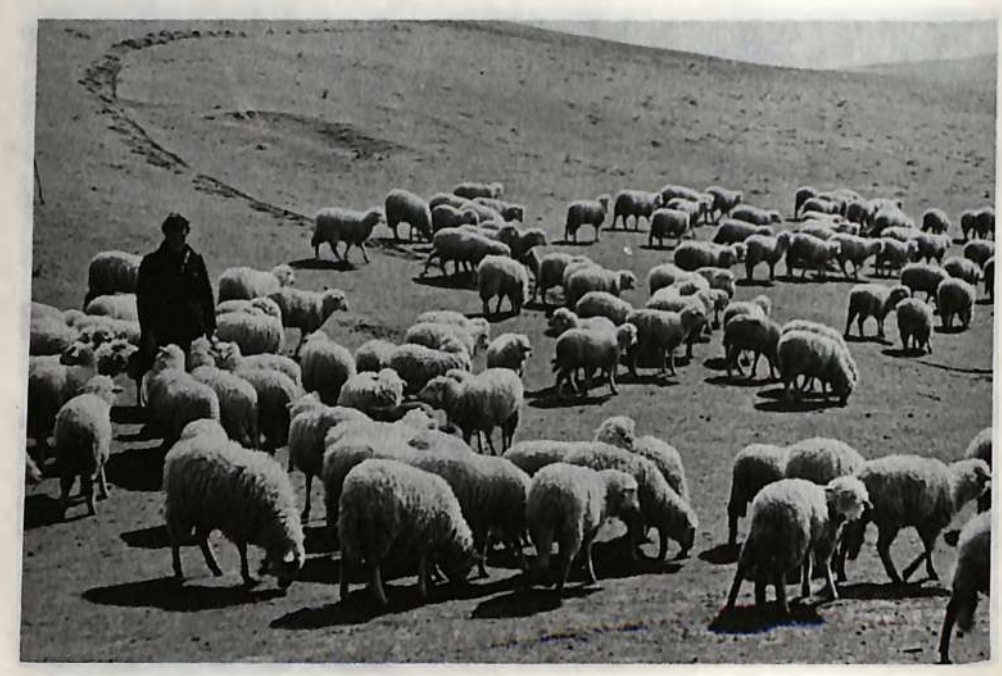
Ὄργωμα μέ ξύλινο ἄροτρο.

Ἀλωνισμός μέ ἅλογο.

Μεταφορά δεματιῶν χόρτου μέ βοϊδάμαξα.

Κοπάδι προβάτων.

Οἰκόσιτος ἀγελαδοτροφία.

Ἐπιστροφή ἀπό τήν ἐργασία στά χωράφια.

Σκάλισμα καπνοῦ.

Μιά αἰωνόβια Θρακιώτισσα τῆς Πέτρας 40 Ἐκκλησιῶν, ἡ γιαγιά Κοκώνη, ἀπέθανε τό 1970 σέ ἡλικία 105 ἐτῶν, εἶχε βγάλει μετά τά 100 χρόνια δόντια, εἶχε θαυμάσιο μνημονικό, γλυκύτατη στήν ὁμιλία καί γνώριζε ἱστορικά γεγονότα ἀπό τόν Ρωσοτουρκικό πόλεμο. Μέ τίς καλλίτερες οἰκογένειες τῶν 40 Ἐκκλησιῶν εἶχε φιλίες, πίστη Χριστιανική καί νήστευε ὅλας τάς νηστείας.

Γνήσιος τύπος Θρακιώτου Πετρινοῦ.

Προσφυγόπουλο ἀπό τήν 'Ανατολική Ρωμυλία.

Σκηνές ἀπό τό πανηγύρι τῆς Παναγίας Φατήρ-Γιακά.

Σκηνές ἀπό τό πανηγύρι τῆς Παναγίας Φατήρ-Γιακά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5ον
ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Πέραν τῶν ἐκτάσεων προσωρινῶν μέτρων γιά τά ὁποῖα μιλήσαμε προηγουμένως ἡ Κυβέρνησις προέβη εἰς λῆψιν βασικῶν ἀποφάσεων διά τήν ἐξασφάλισιν μονίμου ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων. Μέ τήν ὑπ' ἀριθ. 3.473 ἀπόφασιν τῆς 14ης Φεβρουαρίου 1923 ἡ ἐπαναστατική Κυβέρνησις προέβη εἰς τήν ἀθρόαν ἀπαλλοτρίωση ἀγροκτημάτων τσιφλικιῶν καί κοινοχρήστων ἐκτάσεων διά τήν ἐγκατάστασιν τῶν προσφύγων. Ἡ διαδικασία τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἦταν ταχυτάτη καί ἐπαναστατικοῦ δικαίου ἄνευ ἀποζημιώσεων καί νομικῶν διαδικασιῶν. Διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἀπαλλοτριώθηκαν ἄνω τῶν 2.000 μεγάλων τσιφλικιῶν ἐκ τῶν ὁποίων τά περισσότερα ἦταν τουρκικά μέ ἔκτασιν 18.000.000 στρεμμάτων, τά ὁποῖα μοιράστηκαν εἰς τούς πρόσφυγας ἀγρότας ἀλλά καί σέ γηγενεῖς ἀκτήμονας. Τά ἐλάχιστα διασωθέντα τσιφλίκια κι' αὐτά ἡ τύχη τό ἔφερε καί πάλιν ὁ Πλαστήρας νά τά ἀπαλλοτριώσει τό 1951.

Ἐπίσης ἀπαλλοτριώθηκαν ὅλες οἱ ἀπαιτούμενες ἐκτάσεις πλησίον πόλεων, κωμοπόλεων καί χωρίων ἐπί τῶν ὁποίων ἀνοικοδομήθησαν οἱ νέοι προσφυγικοί συνοικισμοί σέ ἔκταση 35.385.000 τ.μ. Ἀξίζει ἐπομένως νά δώσουμε εἰς τόν Νικόλαον Πλαστήρα, τόν ἥρωα Μαῦρο Καβαλάρη, τόν τίτλον τοῦ τσιφλικοφάγου.

Ἡ ἐπαναστατική Κυβέρνησις εἰς τήν προσπάθειάν της ὅπως λύσει τό ὅλον προσφυγικόν πρόβλημα κατήρτισε μελέτας προγραμματισμοῦ πού ἀπαιτοῦσαν, κεφάλαια, τά ὁποῖα δέν ἦτο δυνατόν νά οἰκονομηθοῦν ἀπό τήν ἑλληνικήν οἰκονομίαν. Διά τόν λόγον αὐτόν, ἀπετάνθη δι' αἰτήσεώς της πρός τήν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν καί ἐζήτησε τήν ἠθικήν αὐτῆς ὑποστήριξιν διά τήν ἐξεύρεσιν καί σύναψιν εἰδικοῦ προσφυγικοῦ δανείου.

Ἡ αἴτησις ἔγινε δεκτή καί ἐδόθη τό πρῶτο προσφυγικόν δάνειο τῶν 12.300.000 δρχ. Διά τήν διαχείρησιν τοῦ δανείου αὐτοῦ τόν Σεπτέμβριον τοῦ 1923 τό Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐνέκρινε πρωτόκολλον πού ὑπογράφηκε ἀπό ἐκπροσώπους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Μέ αὐτό ἡ τελευταία ἀναλάμβανε τήν ὑποχρέωσιν νά συστήση μία ἐπιτροπή ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων τήν γνωστή Ε.Α.Π. Ἡ ἐπιτροπή αὐτή συστήθηκε τό 1924 ὑπό μορφή νομικοῦ προσώπου ἰδιωτικοῦ δικαίου διοικούμενη ἀπό τετραμελές Συμβούλιο ἐνός Ἀμερικανοῦ πού ἦταν ὁ φιλέλληνας Μορκεντάου, ἑνός Ἐγγλέζου καί δύο Ἑλλήνων, μέ Πρόεδρον τόν Μορκεντάου.

Ὁ διαπραγματευτής τῆς ἐπιτυχίας τοῦ δανείου αὐτοῦ ἦτο ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ὁ ὁποῖος ἐπανῆλθεν εἰς τήν Ἑλλάδα μαζί μέ τόν

Μορκεντάου. 'Επίσης πολύ βοήθησε καί ὁ διευθυντής, ἀναγνωρισμένος ἀνθρωπιστής, ὁ Νορβηγός Νάνσεν, ὁ ὁποῖος βοήθησε ἀργότερα διά τήν ἀνταλλαγήν τῶν πληθυσμῶν. 'Η ἐπαναστατική Κυβέρνησις εἶχε ἀκόμη εἰς τήν διαθεσίν της τάς περιουσίας τῶν Τούρκων ἀνταλλαξίμων, 400.000 ἀτόμων. Τό σύνολον τῆς περιουσίας αὐτῶν ὑπολογίσθηκε ἀπό τήν Ε.Α.Π. εἰς 9.959.493.000 δρχ. ἤτοι 3.227.774.000 δρχ. διά τήν ἀξίαν τῶν 5.332.804 στρεμμάτων γῆς πού παρεδόθησαν πρός τήν ΕΑΠ πρός διανομήν εἰς τούς ἀγρότας καί οἱ ὑπόλοιπες γιά τήν ἀξίαν τῶν ἀστικῶν ἀκινήτων, τίς ὁποῖες ἀνέλαβε ἡ 'Εθνική Τράπεζα ἔναντι ὑποχρεώσεως πού ἀνέλαβε διά τήν ἔκδοσιν ὁμολογιῶν πρός ἀποζημίωσιν μέρους τῆς περιουσίας τῶν ἀστῶν προσφύγων.

Καταβλήθηκαν ἀπό τήν 'Εθνικήν Τράπεζα 7.000.000.000 εἰς δραχμάς καί ὁμολογίας πού ἐβοήθησαν πολύ τούς ἀστούς πρόσφυγας διά νά ὀργανώσουν καί νά συνεχίσουν καί ἐδῶ τά πατροπαράδοτα ἐπαγγέλματα τῶν προγόνων των.

'Εν τῇ ἐξελίξει τῶν ἐργασιῶν τῆς 'Επιτροπῆς αὕτη διεπίστωσε ὅτι τό ἀνωτέρω δάνειο δέν ἦτο ἀρκετό, διά νά καλύψει τάς ἀπαιτουμένας δαπάνας ἀποπερατώσεως τοῦ προγραμματισθέντος ἔργου «ἀποκατάστασις τῶν προσφύγων». 'Η 'Ελληνική Κυβέρνησις προσέφυγε καί πάλιν εἰς τό Συμβούλιον τῆς Κ.Τ.Ε. αἰτουμένη δεύτερον συμπληρωματικόν δάνειον, τό ὁποῖο καί ἐνεκρίθη διά τό ποσόν τῶν 2.500.000 χρυσῶν λιρῶν 'Αγγλίας.

Πέραν τῶν ἀπαλλοτριωθέντων τσιφλικιῶν οἱ πρόσφυγες ἔγιναν ἀφορμή νά ἀποξηρανθοῦν μεγάλες ἐκτάσεις μέ τεράστια διά τήν ἐποχήν ἔργα, πού ἐπινοήθησαν ἀπό τόν 'Ελευθέριο Βενιζέλο. Εἰς τήν Μακεδονίαν στήν λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν, ἡ ἀξιοποιηθεῖσα ἔκτασις αὐτῆς ἔφθανε τά 1.200.000 στρέμματα, εἰς τάς Σέρρας αἱ λίμναι 'Αχινοῦ καί Κερκίνης ἀπέδωσαν καλλιεργήσιμον ἔκτασιν 2.000.000 στρεμ. Πολλά ἄλλα μικρότερα ἀποστραγγιστικά ἔργα ἔγιναν εἰς διάφορα μέρη τῆς Μακεδονίας καί Θράκης. Τά ἔργα αὐτά πέραν τοῦ ὅτι ἔδωσαν πλουσιωτέρας παρθένους καλλιεργησίμους ἐκτάσεις ἔσωσαν τόν πληθυσμόν καί ἀπό τάς ἑστίας κουνουπῶν, φορέων τῆς ἑλονοσίας, ἡ ὁποία ἐμάστιζε γενικά τάς νέας γενεάς τῶν προσφύγων.

Οἱ ἐγκατασταθέντες πρόσφυγες εἰς τήν 'Ελλάδα σύμφωνα μέ τήν ἀπογραφήν τοῦ 1928 ἦσαν 643.000 ἀστοί καί 578.824 ἀγρότες. 'Απ' αὐτούς οἱ 626.954 ἦσαν ἀπό τήν Μ. 'Ασία 256.635 ἀπό τήν 'Ανατ. Θράκη 182.169 ἀπό τόν Πόντο, 38.458 ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, 49.000 ἀπό τήν Βουλγαρία, 57.526 ἀπό τήν Ρωσία καί 10.000 ἀπό τήν Κύπρο. Σύνολον 1.221.849 ἐγκατασταθέντων. 'Η διαφορά μέχρι τούς 1.500.000 ἀποτελεῖται ἀπό ἐκείνους πού ἔφυγαν εἰς τό ἐξωτερικό καί τούς ἄλλους πού ἐθερίσθησαν ἀπό ἀσθένειες, κυρίως ἀπό τήν ἑλονοσία ὡς καί ἀπό

διαφόρους μεταδοτικάς ἀσθενείας. Οἱ Πόντιοι π.χ. εἰς τό Καραμπουρνοῦ περάσανε ἀπό μαύρη κόλαση.

Τό Ἑλληνικό κράτος ἐπί πλέον τῶν Ἑλλήνων προσφύγων ἐδέχθη καί περιέθαλψε κατά ὁμολογία τῶν ἐκπροσώπων ἀρμενικῶν ὀργανώσεων καί 100.000 πρόσφυγας Ἀρμενίους. Τήν 24 Ἀπριλίου 1982 εἰς τήν ἐθνικήν τελετήν τῶν Ἀρμενίων, θρησκευτικοί ὁμιληταί αὐτῶν, ἐξέφρασαν τάς εὐχαριστίας των πρός τό Ἑλληνικό κράτος καί ἐτόνισαν ὅτι ἡ χειρονομία αὐτή εἶναι πρωτοφανής εἰς τήν παγκόσμιον ἱστορία.

Ἡ Ε.Α.Π. ὀργάνωσε εἰς ὁλόκληρον τήν Ἑλλάδα τά γνωστά εἰς τούς παλαιούς Γραφεῖα Ἐποικισμοῦ μέ ἐκλεκτό τεχνικό προσωπικό προερχόμενο ὡς ἐπί τό πλεῖστον ἀπό τούς πρόσφυγας. Ἡ Κομοτηνή ὅπου ἦτο ἡ ἕδρα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης ἔγινε καί ἕδρα τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἐποικισμοῦ Θράκης μέ Γενικό Διευθυντή τόν καθ' ὅλα ἐνδεδειγμένο κ. Δεμέστιχα. Διευθυντής Κομοτηνῆς ἦτο ὁ Κομοτηναῖος Τηλέμαχος Μπάσμπας καί ἐν συνεχεία ὁ Ἀδριανουπολίτης Ὀρέστης Χρηστίδης.

Αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ ἐποικισμοῦ διά τούς ἀστούς πρόσφυγας ἀσχολήθησαν, ὅπως ἀνέφερα διά οἰκοπεδικούς χώρους ὅπου ἐχαράσοντο σχέδια πολεοδομικά καί ἀνοικοδομοῦντο προσφυγικοί συνοικισμοί πλησίον τῶν πόλεων. Ἐδῶ στήν Κομοτηνή ἐχαράχθησαν οἱ συνοικισμοί Σταθμοῦ, Ρέμβης καί Κωνσταντινουπόλεως μέσα σέ λαχανοκήπους καί ἀμπέλια.

Διά τούς ἀγρότας ἔγιναν μερικαί ἀπαλλοτριώσεις σέ κεφαλοχώρια κυρίως ὅμως ἐχαράσοντο καί ἀνοικοδομοῦντο συνοικισμοί στά ἀπαλλοτριωθέντα τσιφλίκια ὡς καί σέ κοινοχρήστους ἐκτάσεις. Εἰς τούς ἀγρότας ἐχορηγοῦντο ἀμέσως γεωργικοί κλῆροι ἀπό 30-40-50 στρέμματα. Ἕνα μέρος τῶν προσφύγων μας ἐγκαταστάθη μέσα σέ οἰκήματα ἀνταλλαγέντων Βουλγάρων ἐπί πλέον ἱδρύθηκαν 45 νέοι προσφυγικοί συνοικισμοί μέ 4.000 οἰκογένειες καί 16.000 ἄτομα, εἰς τούς ὁποίους ἐδόθηκαν 161.500 στρέμματα προερχόμενα ἀπό ἀπαλλοτριωθέντα τσιφλίκια τῶν Βουλγάρων καί ἀπό κοινοχρήστους ἐκτάσεις.

Στόν πίνακα πού ἀκολουθεῖ φαίνονται οἱ συνοικισμοί τοῦ Νομοῦ Ροδόπης πού ἐγκαταστάθηκαν οἱ πρόσφυγες μέ τόν ἀριθμό κληρούχων καί τήν συνολική ἔκταση πού παραχωρήθηκε.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΘΕΙΣΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Ἀγροκτήματα	Κληροῦχοι	Ἔκτασις	
Πελαγία	68	2.661,395	στρεμ.
Ἀρσάκειο	132	5.986,157	»

Διώνη	79	3.525,434	στρεμ.
Αετοκορυφή	46	2.477.464	»
Στρύμη	183	8.195.285	»
Ἴμερος	93	4.726,265	»
Ἀσκηταί	47	2.424,098	»
Κρωβύλη	137	6.047,494	»
Ἀετόλοφος	80	4.300,145	»
Ν. Ἀδριανή	149	4.911,585	»
Σχοινιά	232	7.170,541	»
Ἀγ. Θεόδωροι	98	4.742,750	»
Μπρόκτειον	112	5.493,623	»
Πρωτάτον	51	1.482,961	»
Κασσιτεροί	116	5.369,094	»
Λοφάριον	80	3.477,984	»
Ν. Σάνδα	70	3.769,008	»
Πάμφορον	42	1.551,829	»
Ἰάσιον	71	2.883,143	»
Ἔβρενος	39	1.487,659	»
Σάππαι	47	1.906,345	»
Καλλιθέα	66	2.846,139	»
Θρυλλόριον	131	6.074,368	»
Ἀμβροσία	96	2.727,592	»
Καρυδιά	112	3.334,805	»
Κομοτηνή	118 Ἄμπελοι	712,420	»
Κομοτηνή	77 Λαχανόκηποι	434,150	»
Μικρό Κρανοβούνι	66	3.634,244	»
Ν. Καλλίστη	100	3.319,110	»
Ἴασμος	74	1.184,871	»
Αἴγειρος	259	11.672,876	»
Μέσση	44	1.400,176	»
Ἀμαξάδες	57	2.397,854	»
Πολύανθος	36	1.525,146	»
Χαμηλόν	66	3.027,376	»
Μεσσούνη	74	3.632,973	»
Φανάρι	60	1.991,095	»
Ὑφανταί	50	2.549,519	»
Μεσοχώρι	72	2.926,490	»
Πόρπη	71	4.780,176	»

Πάνδροσος	97	2.397,691	στρεμ.
Παγούρια	42	2.493,470	»
Σώστη	31	811,153	»
Παραδημή	141	6.476,721	»
Ἐργάνη	44	1.797,000	»
		161.449,482	»

Οἱ πρόσφυγες ἀγρότες συνδεδεμένοι ψυχικά μέ τό σκληρό ἀλλά τιμημένο ἐπάγγελμα τήν γεωργοκτηνοτροφία ἀνακαλύπτοντας ὅτι αἱ ἄγριαι χέρσαι παρθέναι ἐκτάσεις ἦσαν εὐφορώτατα μόλις ἀπεφασίζετο ἀπό τάς Ὑπηρεσίας τῆς ΕΑΠ ἡ χάραξις σχεδίου συνοικισμοῦ, μέ λαχτάρα καί ἐνθουσιασμόν σύσσωμοι ἐρρίπτοντο εἰς τόν σκληρόν ἀγώνα ἀνοικοδομήσεως τῶν σπιτιῶν τους, σταύλων, ἀποθηκῶν, γιά νά φτιάξουν καί πάλιν τά παλιά των νοικοκυριά, ἀδιαφορῶντας ἤ καί ἐν ἀγνοίᾳ εὑρισκόμενοι, ἀπό τόν ὕπουλο ἀφανή ἐχθρό τόν χάρο τῆς ἐλονοσίας. Εἰς τόν σκληρό ἀγώνα τῶν ἀγροτῶν μας διά τήν ἀξιοποίησιν τῶν χέρσων ἐκτάσεων, τό κράτος μέ τάς ὑπηρεσίας τοῦ ἐποικισμοῦ μᾶς ἐξόπλισε μέ νέα μηχανικά μέσα.

Τά πρωτόγονα ξύλινα ἀμάξια μέ τά κατρανοκούμαρα, μέ τίς τσαγάδες καί τά ξύλινα ἄροτρα ἀντικαθίσταντο μέ σιδερένια. Ἔκαναν τήν ἐμφανισή τους σπαρτικές καί θεριστικές μηχανές, κιβώτια καί πλαίσια γιά μελισσοκόμους, ζῶα ἀρροτριώντα βελτιωμένης ράτσας. Ἐπίσης νέες ποικιλίες σιτηρῶν, κτηνοτροφικά, μηδική, βίκος, πίσος, λιπάσματα, κλήματα, ἐμβολιασμένα. Σέ κάθε οἰκογένεια ἐδόθηκαν δύο στρέμματα διά ἀμπέλια καί ὀπωροφόρα δένδρα.

Διά τάς ἐκχερσώσεις ὁ ἐποικισμός μέ εἰδική ὀργανωμένη μηχανική ὑπηρεσία μέ μεγάλα βαρειά τρακτέρ μέ 9 ἄροτρα τά ὁποῖα τό Κράτος μας τά πῆρε ὡς πολεμική ἀποζημίωση ἀπό τούς Γερμανούς ἔκανε ὁμαδικάς καλλιεργείας ἐκχερσώσεων σέ ὅλους τούς συνοικισμούς καί εἴχαμε ἄριστα ἀποτελέσματα εἰς τήν ἀπόδοσιν τῆς ποιότητας κυρίως στά σκληρά σιτάρια. Ἀπό μίαν στατιστικήν τῆς καθηγητρίας Μαρίας Δεληβάνη ἡ χρέωσις κατά ἀγροτική οἰκογένεια ἀνήρχετο εἰς 41.000 δραχ. πλήν τοῦ γεωργικοῦ κλήρου. Ἀναλυτικῶς οἰκία 18.000, δύο βόδια 8.000, κάρρο 5.000, διατροφή 2.000, σπορά 1.500, σανός 400 ἄροτρον 300 ἐργαλεῖα 200, γενικά διάφορα 3.740.

Ἡ ΕΑΠ μέσα εἰς τό εὐρύτερον ἐκσυγχρονισμένον πρόγραμμά της, διά τήν ἀνανέωσιν τοῦ ζωικοῦ κεφαλαίου μέ ἀποδοτικώτερες ράτσες, ἵδρυσε

Κτηνοτροφικό Σταθμό· εἰς Κομοτηνή μέ ἐκσυγχρονισμένα σχέδια ἐγκαταστάσεων ἐφάμιλλα τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Ὁ Κτηνοτροφικός Σταθμός μέ τόν Δ/ντή Γκουλέμη εἶχε ἐφοδιασθεῖ ἀπό τό ἐξωτερικόν μέ ἐκλεκτάς ράτσας ζώων ἀναπαραγωγῆς, μέ ἐπιβήτορας καί ταύρους.

Τά χρόνια ἐκεῖνα τεχνική γονιμοποίηση δέν ὑπῆρχε. Ὁ Κτηνοτροφικός Σταθμός Κομοτηνῆς μέ τήν παραγωγή του ἐπρομήθευε τάς Κοινότητας μέ ταύρους ἐπιβήτορας μέχρι καί τῆς Ὀρεστιάδος. Διά τήν ἐνθάρρυνσιν τῶν κτηνοτρόφων ἀγροτῶν μας ὀργανοῦντο ἐκθέσεις καί ζωοπανηγύρεις μέ πλούσια ἐκθέματα, μέ τά νέα ἐκλεκτά ζῶα ἐντόπιας πλέον παραγωγῆς, καί τά ὁποῖα πλουσίως ἐβραβεύοντο.

Ἐκ τῶν μέτρων αὐτῶν μεταξύ τῶν ἀγροτῶν μας προκαλεῖτο ἕνας συναγωνισμός προόδου, αὐξήσεως παραγωγῆς καί σφαγίων. Ἐντυπωσιακή ἦτο ἡ ἀποστολή αὐτῶν τότε μέ βαγόνια πρός τάς Ἀθήνας. Τά βουβάλια 1-2 ἐτῶν ἦταν πρώτη ποιότης κρεάτων. Ὁ Νομός Ροδόπης συγκαταλέγετο μέσα στούς 3-4 πρώτους κτηνοτροφικούς Νομούς τῆς Ἑλλάδος.

Ἀξίζει ἰδιαιτέρως νά ἀναφέρω καί διά τήν ἱπποτροφίαν. Ἐπί δικτατορίας τοῦ Μεταξᾶ μέσα εἰς τά περιοριστικά μέτρα διά τό συνάλλαγμα εἰσαγωγῆς ἐκλεκτῶν ἵππων τοῦ ἐξωτερικοῦ διά τό ἱπποδρόμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλά καί διά νά προστατευθῆ καί ἡ δική μας παραγωγή, ὑποχρεώθησαν οἱ προμηθευταί τῶν ἱπποδρόμων νά ἀγοράζουν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἵππους. Οἱ ἀγορασθέντες ἐκ τοῦ Ν. Ροδόπης ἀπεδείχθησαν εἰς τάς ἱπποδρομίας οἱ καλλίτεροι. Τοῦτο ἐκίνησε τό ἐνδιαφέρον τῶν προμηθευτῶν οἱ ὁποῖοι ἦλθον προπολεμικῶς εἶδαν τά λειβάδια, ἔκαμαν ἀνάλυσιν τοῦ χόρτου καί διαπραγματεύθησαν νά νοικιάσουν 400 στρέμματα, λειβάδια δηλαδή, τό τσιφλίκι τῶν ἀδελφῶν Σαντήκ πλησίον τοῦ Μεσοχωρίου. Ἡ ἐξαιρετική ποιότης χόρτου τῶν λειβαδιῶν μας ὀφείλετο εἰς τάς μεγάλας πλημμύρας αἱ ὁποῖαι ἄφηναν μιά ὕλη πού ἦτο φυσικό λίπασμα.

Ἐπίσης κατά τά ἔτη 1926-28 ἱδρύθησαν 1) Τό Ἀγροτικόν Ὀρφανοτροφεῖον μέ Δ/ντή τόν Ζάμπογλου, ὅστις ἦτο ἐπιστήμων Μηχανικός Γεωπόνος. 45 μαθηταί ὀρφανά προσφυγόπαιδα ἐδιδάσκοντο θεωρητικά καί πρακτικά μαθήματα, σχετικά μέ ὅλους τούς κλάδους τῆς γεωργικῆς μας παραγωγῆς (καλλιέργεια δημητριακῶν, κτηνοτροφία, μελισσοκομία, πτηνοτροφία, δενδροκομία, κηπουρική, ἀγροτική οἰκονομία). 2) Τό Φυτώριο τοῦ Ἀμπελουργικοῦ Σταθμοῦ μέ Δ/ντή τόν Π. Παπαδόπουλο, εἰς τόν ὁποῖον ἐγίνετο παραγωγή ἐμβολιασμένων κλημάτων, δενδρυλλίων, ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν καί ἐπιστημονικαί ἔρευναι καταπολεμίσεως διαφόρων ἀσθενειῶν. Αἱ ἐγκαταστάσεις τῶν ἱδρυμάτων αὐτῶν εἶναι γνωσταί εἰς ὅλους καί εὑρίσκονται ἐπί τῆς δημοσίας ὁδοῦ πρός Πόρτο Λάγος.

Τά παραγωγικά αὐτά ἱδρύματα μᾶς ἐβοήθησαν πολύ στήν βελτίωση τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων καί τήν αὔξηση τῆς παραγωγῆς. Εἶναι λυπηρόν τό γεγονός ὅτι σήμερα μένουν ἀναξιοποίητα καί ζημιογόνα γιά τήν ἐθνική οἰκονομία.

Πόσο χρήσιμος ἦτο ὁ ὀργανισμός τῆς ΕΑΠ γιά τόν ὁποῖο μιλήσαμε παραπάνω ἀπεδείχθη κατά τά χρονικά διαστήματα τοῦ 1922-27 πού δυστυχῶς ἐσωτερικοί διχασμοί πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν προκάλεσαν 4 ἐπαναστάσεις, 5 Κυβερνήσεις παρήλασαν ἔγινε ὁ ἐκθρονισμός τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, δημοψήφισμα. Μέσα εἰς αὐτά τά θλιβερά γεγονότα αἱ ὑπηρεσίαι τῆς ΕΑΠ ἔμειναν ἄθικτοι κατοχυρωμέναι ἀπό τήν συμφωνίαν πού ὑπέγραψε τό Ἑλληνικό Κράτος, ὅτι τά εὐεργετικά δάνεια θά χρησιμοποιοῦντο καθ' ὁλοκληρίαν ἀποκλειστικῶς καί μόνον διά τήν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων.

Ἐξ αὐτοῦ τά στελέχη τῆς Ε.Α.Π. ἀνεπηρέαστα ἀπό ἐσωτερικά γεγονότα ἐσυνεχίσανε ἀδιακόπως καί σταθερά τό εὐρύτατον μελετημένο πρόγραμμά των. Ἀλλά πέραν ὅλων αὐτῶν, τελικά ἡ ἐπιτυχία ἐξηρτᾶτο ἀπό τόν παράγοντα ἄνθρωπο καί αὐτός ἦτο οἱ πρόσφυγες, πού ἐφάνησαν ἄξιοι. Εἰδικά δέ οἱ ἀγρόται, οἱ ὁποῖοι, ἀκόμη καί μέ ἀνθρώπινες θυσίες ἀξιοποίησαν ἄγριες ἐκτάσεις, ὅπως ἀνέφερα, ἀπ' ὅπου τώρα οἱ νεώτεροί μας ἀποκομίζουν κατ' ἔτος πλουσίαν παραγωγήν, καί τήν ἄνοιξιν ὅλα τά ἀγροκτήματά μας εἶναι στολίδια ὁμορφιᾶς, σωστοί πράσινοι παράδεισοι.

Ζεῦγος προοδευτικῶν προσφύγων ἀγροτῶν Ν. Ροδόπης.

Εἰκόνες ἀπό τήν χρησιμοποίηση τῶν μηχανημάτων στήν καλλιέργεια.

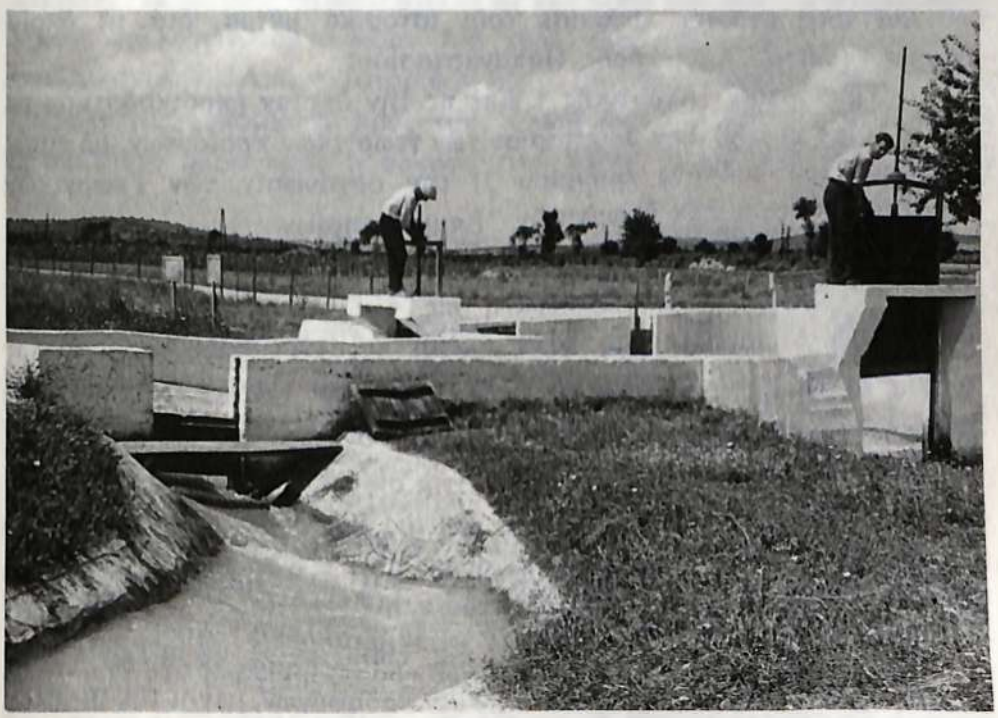

Εἰκόνες ἀπό τήν χρησιμοποίηση τῶν μηχανημάτων στήν καλλιέργεια.

Ἀπό τούς σκληρούς ἀγῶνες τῶν προσφύγων νά προστατεύσουν τίς καλλιέργειές των ἀπό τίς πλημμύρες.

Ἄρτια τεχνικά ἔργα ἐγγείων βελτιώσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 6ον
ΟΙ ΑΓΑΘΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Κατά τά χρονικά διαστήματα 1925-26-27 τῆς δικτατορίας καί μετέπειτα ἕνεκα τῆς ἀνυπαρξίας ἰσχυρῶν Κυβερνήσεων, ἐδημιουργήθηκαν σοβαρά προβλήματα μεταξύ καπνοβιομηχανίας καί ἐργατῶν. Προκλήθηκαν ἀπεργίαι, ἀναταραχαί καί συλλαλητήρια αἱματοβαμένα, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐκλονίσθη σοβαρά ἡ οἰκονομία τῆς χώρας. Οἱ πρόσφυγες ἀγρόται ἐνισχυόμενοι συνεχῶς ἀπό τάς ὑπηρεσίας τοῦ ἐποικισμοῦ διά τήν βελτίωσιν καί αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, ἐπέτυχον εἰς τοιοῦτον βαθμόν ὥστε τά ἔτη 1926-1927-28 πλημμύρισαν αἱ ἀγοραί τῶν ἐπαρχιακῶν μας πόλεων ἀπό γεωργικά προϊόντα τά ὁποῖα ὅμως τό ἐμπόριον δέν μποροῦσε νά τά συγκεντρώση κι ἔτσι αἱ τιμαί αὐτῶν ἐξευτελίσθησαν καί πολλά ἔμειναν ἀπούλητα. Εἰς αὐτήν τήν κρίσιμον οἰκονομικήν περίοδον, μέ τάς ἐκλογάς τοῦ 1928 πανηγυρικῶς ἐξελέγη Κυβερνήτης ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος εὑρεθείς ἐνώπιον αὐτῶν τῶν προβλημάτων μέ τήν μεγαλοφυίαν του καί τήν εὔστοχον διπλωματικήν του πολιτικήν, ἄρχισε διαπραγματεύσεις καί μέ τήν σειρά ὑπέγραψε συμφωνίας φιλίας, μέ τήν Ἰταλίαν, τήν Γαλλίαν, τήν Σερβίαν καί Ρουμανίαν, τήν Τουρκίαν. Μέ τίς συμφωνίες αὐτές ἐδραίωσε τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς Ἑλλάδος.

Διά τούς ἀγρότας ἐθέσπισε τρία ἱστορικά μέτρα, διά τά ὁποῖα ἐβοήθησε καί ὁ Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου:

1) Τήν ἵδρυσιν Ἀγροτικῆς Τραπέζης τήν ὁποίαν ἐπροικοδότησε μέ 1.081.731.698 δρχ. 2) Τήν προστασίαν τῶν γεωργικῶν προϊόντων, μέ τιμάς διπλασίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου 3) τήν ὀργάνωσιν τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν καί τῶν Γεωργικῶν Ἐπιμελητηρίων.

Ἐνῶ τά μέτρα αὐτά ἦσαν ἐνδεδειγμένα προοδευτικά, παραγωγικά κοινωνικά ἐθνοσωτήρια, πρωτοφανῆ εἰς τόν πολιτικό ὁρίζοντα τῶν Βαλκανικῶν γειτονικῶν μας λαῶν ἀκόμη καί εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἐν τούτοις ἐκ τῶν μέτρων αὐτῶν προεκλήθη ἕνα νέο κύμα ἀντιπολιτευτικό ἐναντίον τῆς Κυβερνητικῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου, κυρίως ἀπό τό σιτεμπόριον, τοῦ ὁποίου ἐθίγοντο τεράστια οἰκονομικά συμφέροντα ἀλλά καί ἀπό τά παρακλάδια αὐτοῦ, τούς μεσίτας τοκογλύφους, τραπεζικούς, οἰκονομολόγους τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καί πλείστους ἄλλους ἀφανεῖς καί ἰσχυρούς παράγοντας πού ἐπηρέαζαν τόν πολιτικό κόσμο τῆς χώρας μας.

Αὐτό δέ δυστυχῶς ἠθέλησαν νά τό ἐκμεταλλευτοῦν οἱ κομματικοί ἀντίπαλοι τοῦ Βενιζέλου καί διά τοῦ τύπου προσπάθησαν νά διευρύνουν τό χάσμα τοῦ φανατισμοῦ μεταξύ γηγενῶν καί προσφύγων, μέχρι τοῦ σημείου ὁ δημοσιογράφος Κρανιωτάκης τοῦ ὁποίου ἡ ἀρθογραφία προσωπικῶς

ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου καί τῶν προσφύγων ἦτο ὀχετός ὕβρεων, νά ὑποστηρίζη ὅτι εἰς τούς πρόσφυγας θά πρέπει νά ἐπιβληθῆ νά φορέσουν κίτρινα βραχιόλια διά νά τούς γνωρίζουν οἱ γηγενεῖς καί νά τούς ἀποφεύγουν.

Ἡ πολεμική αὐτή μεταφέρθηκε καί ἐντός τῆς Βουλῆς μέ θυελλώδεις συζητήσεις ἐκ τῶν ὁποίων παρεσύρθησαν καί ἀρκετοί βενιζελικοί βουλευταί τῆς Κρήτης καί Ν. Ἑλλάδος. Ὁ Καφαντάρης, ἐκ τῶν δημοκρατικῶν ἡγετῶν, ἐπετέθη προσωπικῶς ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου διότι ἐπῆρε ἀπό τήν Ἐθνική Τράπεζα 450.000.000 δρχ. καί μέ αὐτό τό κεφάλαιον ἵδρυσε τήν Ἀγροτική Τράπεζα.

Ἡ σοβαρότερη ἐκ τῶν κατηγοριῶν ἦτο ὅτι τά συνεχῶς προβαλλόμενα αἰτήματα τῶν προσφύγων ἦσαν παράλογα, καί ὅτι κάποτε ἔπρεπε νά γίνη ἀντιληπτό ἀπό τούς ἐκπροσώπους τῶν προσφύγων βουλευτάς, πού τότε τούς ὀνομάζανε προσφυγοπατέρες ὅτι τό Κράτος καί οἱ γηγενεῖς δέν εἶναι ὑποχρεωμένοι νά τρέφουν συνεχῶς ἕνα πληθυσμό, διά τόν ὁποῖον ἡ οἰκονομία τοῦ Κράτους ὑπέστη μεγάλας θυσίας. Μέ αὐτά τά ἐπιχειρήματα ἐκλόνισαν ἀκόμη καί αὐτόν τόν Βενιζέλο.

Ἐνώπιον αὐτῆς τῆς καταστάσεως οἱ πρόσφυγες βουλευταί μεταξύ τῶν ὁποίων πρωταγωνισταί ἦσαν καί οἱ δικοί μας τοῦ Ν. Ροδόπης Μπακάλμπασης, Ἐξηντάρης, Νικολαΐδης, Καβάλας Κωνσταντινίδης, Μουρατίδης, Σερρῶν, Ἰασονίδης Θεσσαλονίκης ὡς καί ἄλλοι ἐκπρόσωποι τῶν προσφυγικῶν Συλλόγων, ὀργάνωσαν ἕνα εὐρύ προσφυγικό συνέδριο εἰς τήν Θεσσαλονίκην. Ἀπό τό ἱστορικόν ἐκεῖνο συνέδριον προέκυψε ἕνα ἐκτενές διαφωτιστικό ὑπόμνημα πρός τόν Ἐλευθέριο Βενιζέλο διά τοῦ ὁποίου κατερίπτετο ὁλοσχερῶς ἡ συκοφαντική πολεμική ἐναντίον τῶν προσφύγων.

Εἰς τό συνέδριον ἐκεῖνο ἔγιναν ἐπίσημες διαπιστώσεις γύρω ἀπό τίς ἀνταλλάξιμες περιουσίες τάς ὁποίας παρέλαβε ἡ Ἐθνική Τράπεζα ἔναντι τῶν ὁποίων κι ἐξέδωσε τάς γνωστάς ὁμολογίας. Ἀπό τάς μελέτας ἐκείνας ἡ πιό διαφωτιστική λογιστικῶς ἦτο τοῦ Σταύρου Νικολαΐδη, ἡ ὁποία δημοσιεύθηκε εἰς τό «Ἐλεύθερο Βῆμα» τήν 6η Ἰανουαρίου 1930 καί ἀπό τήν ὁποίαν ἕνα μέρος ἀναφέρω. Ὅτι δηλαδή αἱ δαπάναι τοῦ Δημοσίου ὑπέρ τῶν προσφύγων ἀνήρχοντο εἰς 7.252.294.000 δρχ., ὅτι αἱ συνεισφοραί ἤτοι ἡ συμβολή τῶν προσφύγων ὑπέρ τοῦ δημοσίου ἐθνικοῦ πλούτου ἀπό τό 1923 ἕως τό 1930, ἀνήρχοντο εἰς 8.663.952.000 δρχ., ὅτι μέ τήν αὔξησιν παραγωγικότητος εἰς ὅλους τούς τομεῖς ἀπό τούς πρόσφυγας τό ἐθνικό εἰσόδημα, ἐντός τριῶν ἐτῶν ἀπό τα 27.560. 206.000 δρχ. ἀνῆλθε εἰς 46.213.000.000 δραχμάς ἤτοι αὐξήθη κατά 19.352.783.000 δρχμάς. Ὅτι οἱ πρόσφυγες συνέβαλαν ἀμέσως εἰς τήν ὑπεραξίαν τῆς κτηματικῆς περιου-

σίας τῶν γηγενῶν. Ὅτι οἱ πρόσφυγες ἀγρότες ἀξιοποιοῦντες χερσαίας βαλτώδεις ἐκτάσεις τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ηὔξησαν τὰς ὑφισταμένας καλλιεργείας κατά 100%, ἐπλούτισαν τὴν γεωργίαν μας οἰκονομικά μέ νέας καλλιεργείας καί ἄγνωστα προϊόντα, πολύτιμα διά τὴν ἐθνικήν οἰκονομίαν.

Θά περιορισθῶ ὡς παράδειγμα νά ἀναφερθῶ μόνο σέ δύο βασικά μας προϊόντα, διά τά ὁποῖα λογιστικά προκύπτει ἡ αὔξησις τῶν ποσοτήτων, καί τά κέρδη διά τὴν γενικώτερα κρατική μας οἰκονομία. Παραγωγή σιτηρῶν 1922-23 καλλιεργούμενα στρεμ. ἦσαν 8.752.000 μέ εἰσόδημα 1.820.700.000 δρχ. Τό 1928-29 στρεμ. 11.389.943 μέ εἰσόδημα 3.535.000.000 δρχ. Ἡ παραγωγή καπνῶν τὴν τριετία 1920-23 ἦτο 19.770.000 ὁκάδες ἐνῶ τὴν τριετία 1926-28 42.735.000 ὁκάδες. Ὑπολογίζεται ὅτι κατά μέσο ὅρο τὴν τριετία 24-25-1926 αὔξησις κατ' ἔτος 22.000.000 παραγωγῆς ἀπό τούς πρόσφυγας. Τό εἰσαχθέν συνάλλαγμα διά τὴν Ἐθνικήν μας οἰκονομία ὑπολογίσθη εἰς 14.000.000 χρυσάς λίρας. Δηλαδή οἱ Πρόσφυγες μέ τὴν παραγωγή ἑνός μόνον προϊόντος, τοῦ καπνοῦ, εἰς μίαν τριετίαν, ἐπλούτισαν τὴν Κρατικήν οἰκονομία μέ χρυσό συνάλλαγμα ὅσο ἦτο τό πρῶτο προσφυγικό δάνειο μαζί μέ τούς τόκους του. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι τά χορηγηθέντα ὑπό τύπον δανείου εἰς τούς ἀγρότας ἀνῆλθον εἰς 100.287.000 λίρες ἤτοι 3.336.000.000 δρχ. καί ὅλα αὐτά τά ποσά ἐξοφλήθησαν εἰς τό ἀκέραιον ἀπό τούς πρόσφυγας.

Οἱ ἀστοί πρόσφυγες ἦσαν πεπειραμένοι, εἰδικευμένοι εἰς τά ἐπαγγέλματα καί τό ἐμπόριον, ἀλλά καί μέ κεφάλαια εἰς τά πρῶτα χρόνια τῆς προσφυγιᾶς ἐδημιούργησαν νέες βιοτεχνίες, βιοτεχνικές μονάδες αὐξημένες κατά 25% ἐπί πλέον τῶν ὑφισταμένων. Σέ διαφόρους κλάδους ταπητουργίας, κλωστοϋφαντουργίας κ.τ.λ. ἀγνώστους μέχρι τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ παραγωγή καί ἡ ἀπασχόλησις τῶν ἐργαζομένων αὐξήθηκε κατά 175%. Τό ἐξαγωγικό μας ἐμπόριο ἀπό τούς πρόσφυγας ἐμπόρους οἱ ὁποῖοι μέσα εἰς τὴν μεγάλην τουρκικήν αὐτοκρατορίαν κυριαρχοῦσαν ὑπέρ ἄνω ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων, ἐπεξετάθηκε εἰς τάς διεθνεῖς ἀγοράς. Ἀνοίξανε νέα ἐμπορικά κέντρα εἰς Εὐρώπην καί τάς Μεσογειακάς χώρας, μέ τίς ὁποῖες εἶχαν συναλλαγάς ἀπό παράδοσιν εἶχαν κλειδιά καί ἐγνώριζαν ὅλα τά μυστικά τῆς τεχνικῆς ὀργανώσεως τοῦ μεγάλου ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου ἐκ τοῦ ὁποίου εἰσέρρεε πλούσιο συνάλλαγμα εἰς τὴν ἐθνικήν μας οἰκονομία.

Μεταξύ αὐτῶν κατ' ἐξαίρεσιν ἀξίζει νά ἀναφέρω ἕναν ἐκ τῶν κορυφαίων μέ τό γνωστό ὄνομα Μποδοσάκης πού ἐγεννήθη τό 1891 εἰς τό χωριό Πόρος τῆς Νίγδης Καππδοκίας. Καί ἔχομεν ἐδῶ εἰς τὴν πόλιν μας καί τά χωριά ἀρκετούς πατριώτας του οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν καί σωματεῖο τιμώντας καί συνεχίζοντας τά ἔθιμα ἀπό τίς χαμένες πατρίδες.

Ὁ πατριώτης τους ἐκ φύσεως προικισμένος μέ εὐφυέστατο ἐπιχειρηματικό πνεῦμα δέν παρεσύρθηκε εἰς τήν πολιτικήν. Ἄν καί τόν ἐπρότειναν διά ὑπουργόν ὁ Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου καί ὁ Βενιζέλος (ἦτο φίλος αὐτῶν καί τοῦ Πλαστήρα) ἀφοσιώθη ὁλοψύχως εἰς μεγάλας βιομηχανικάς ἐπιχειρήσεις, εἰς τάς ὁποίας ἐχρησιμοποίησε κατά 99% πρόσφυγας.

Ἡ πολεμική του βιομηχανία ἦταν πολυτιμότατη διά τόν ἐφοδιασμόν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἐβοήθησε πολύ εἰς τήν θριαμβευτικήν νίκην τοῦ Ἀλβανικοῦ Μετώπου. Αὐτός πού ἦτο στόχος ὕβρεων καί κατηγοριῶν ὡς τοῦ ἐκμεταλευτοῦ κ.ἄ. ἕνα μέρος βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων ἀξίας 25.000.000 λιρῶν τό ἐδώρησε εἰς τήν Κύπρον καί ὁλόκληρο τήν ὑπόλοιπον περιουσίαν του εἰς τό Ἑλληνικό κράτος. Ἀπέδειξε ὅτι εἰς τήν ψυχή ἦτο ἀνθρωπιστής πατριώτης, μέγας εὐεργέτης, γνήσιος Καραμανλής.

Κρίνοντας ἀντικειμενικά τήν πολεμικήν τῶν γηγενῶν κατά τῶν προσφύγων παρατηροῦμεν ὅτι ἐάν ἀπό αὐτούς ἀφαιρέσωμεν τάς ἀκρότητας, κομματικούς μπράβους καί ὑβριστάς τύπου Κρανιωτάκη, τό ὑπόλοιπο μέρος τῶν γηγενῶν ἦτο φυσιολογικό. Εἶχαν καί αὐτοί δίκιο νά διαμαρτύρονται, νά ἔχουν προστριβάς μέ πρόσφυγας σέ θέματα ὅπου ἐθίγοντο τά προσωπικά των συμφέροντα. Διότι ὅπως ἀνέπτυξα τά κυβερνητικά μέτρα ἦσαν ἀντιδημοκρατικά, ἀλλά ἦσαν ἀπαραίτητα διά νά σωθοῦν ἀνθρώπινες ψυχές.

Ἔχω νά παραθέσω ἀκόμη δύο παραδείγματα σχετικά μέ τά γειτονικά μας κράτη Βουλγαρία καί Τουρκία, μέ τά ὁποῖα εἴχαμε ἀνταλλαγή πληθυσμῶν. Εἶναι ἐξεταστέον ἔναντι τοῦ μεγάλου προγραμματισμοῦ πού ἐφήρμοσε τό Ἑλληνικό κράτος διά τούς πρόσφυγας τί ἔπραξαν αὐτοί διά τούς ἰδικούς τους.

Ἡ Βουλγαρία μέ τήν ἀνταλλαγή ἐδέχθη 40.000 πρόσφυγας εἶχε δέ συγκριτικά πολύ μεγαλύτερες ἐγκαταλελειμένες Ἑλληνικές περιουσίες. Τό 1941 μέ τήν εἰσβολή τῶν Γερμανῶν μόλις τούς ἐδόθη εὐκαιρία ἦλθαν στή χώρα νά διεκδικήσουν καί πάλιν τά μέρη αὐτά. Καί τούς εἶδαμεν ὅτι εὑρίσκοντο στήν ἴδια κατάσταση ὅπως ὅταν ἔφυγαν τό 1923-24. Μέ τά τσαρούχια, τά ξύλινα βοϊδάμαξα, τά ξύλινα ἄροτρα, τά μαξιλάρια ἀπό τουλούμια, μέ ψάθες, πτωχούς καί λιτοδίαιτους.

Ὅταν εἶδαν τήν ἀξιοποίησιν τῶν ἐδαφῶν, τούς προσφυγικούς συνοικισμούς, τήν πρόοδον μέ τάς καλλιεργείας μέ μηχανικούς ἐξοπλισμούς, μέ τιμάς τῶν σιτηρῶν καί κτηνοτροφίας διπλασίας ἀπό ὅτι αὐτοί πωλοῦσαν, τάς ἐπιπλώσεις των σπιτιῶν μας τῶν ἀνθρώπων, τήν καλοζωΐαν, ὁμολογοῦσαν ὅτι ἐζούσαμεν εἰς πολύ ἀνώτερο βιοτικό ἐπίπεδο. Βλέποντας τόν πλοῦτο τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν σάν ὄρνεα ὅλοι τους νηστικοί καί ἅρπαγες ὅπως ἦταν τότε πού τούς μετέφεραν εἰς Βουλγαρίαν.

Ἡ Τουρκία ἐδέχθη μέ τήν ἀνταλλαγή 400.000 τούρκους πρόσφυγας,

μέ ἐγκαταλελλειμένας περιουσίας Ἑλληνικάς ἀστικάς καί ἀγροτικάς τριπλασίας τῶν εἰς τήν Ἑλλάδα ἐγκαταλειφθεισῶν Τουρκικῶν.

Αἱ περισσότεραι καί αἱ καλύτεραι ἐξ αὐτῶν ἐκτάσεις, ἀνηρπάγησαν ἀπό ἐντόπιους Στρατοκράτορας καί Τσιφλικάδες. Καί εἰς τήν Ἀνατ. Θράκην ἐδόθησαν κλῆροι τῶν 40-50 στρεμμάτων. Πέραν ὅμως στήν Ἀνατολή ἐδόθησαν 10-20 στρέμματα καί αὐτά εἰς ἄγονα ἐδάφη. Γενικά τήν οἰκονομική κατάσταση τῶν ἀγροτῶν τῆς Τουρκίας τήν βλέπομεν ὅλοι οἱ ἐπισκεπτόμενοι τάς Παλαιάς Πατρίδας. Ἐρειπωμένα χωριά μέ ἐλάχιστα μηχανικούς ἐξοπλισμούς χρησιμοποιοῦν ἀκόμη πρωτόγονα μέσα θερισμοῦ, σκαλίσματος καί ἀλωνισμοῦ (δοκάνες κ.λπ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7ον
ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὅταν κατά τά ἔτη 1930-32 ὁ Ἐποικισμός σχεδόν ὁλοκλήρωσε τό πρόγραμμά του οἱ πλούσιοι καρποί, οἱ λογιστικοί ἀριθμοί παραγωγικότητας εἰς ὅλους τούς κλάδους ἔγιναν γνωστοί εἰς ὅλους, εὐμενέστατα σχόλια διατυπώθηκαν ἀπό κορυφαίους πολιτικούς οἰκονομολόγους καί δημοσιογράφους στό ἐσωτερικό καί τό ἐξωτερικό. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τά πρῶτα χρόνια ἔγραφαν δυσμενῆ ὑβριστικά σχόλια εἰς βάρος τῶν προσφύγων ἀπό ἐντροπή ἐξηφανίσθησαν ἀπό τόν τύπο καί ἀπό τό δημόσιο βίο. Ὁ Μορκεντάου ἐρωτηθείς εἰς τό ἐξωτερικό ἀπό ξένους δημοσιογράφους ἀπάντησε μέ λίγα λόγια ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῶν προσφύγων εἰς τήν Ἑλλάδα ἦτο ἕνα θαῦμα.

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἔλεγε: «Οἱ πρόσφυγες ἀπέδειξαν μέ τά ἔργα των ὅτι εἶναι εὐλογία τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι οὐδέποτε τό Ἑλληνικό κράτος ὑπῆρξε Ἐθνικά τόσο μεγάλο ἐντός τῶν ὁρίων του παρά μόνον μέ τήν βοήθειαν τοῦ θαυμασίου προσφυγικοῦ ἀνθρωπίνου ὑλικοῦ πού μᾶς ἐχάρισε ἡ πολεμική καταστροφή». Καί αὐτό πού ἔλεγε ὁ Βενιζέλος γιά νά γίνη πιό ἀντιληπτό παραθέτω ἀριθμητικά στοιχεῖα τῶν ἐθνοτήτων Μακεδονίας-Θράκης πρό καί μετά τό 1922.

Μακεδονία 1915: ἀλλογενεῖς 580.000, Ἕλληνες 680.000 μαζύ μέ τούς πρόσφυγες πού ἦλθαν καί ἐγκαταστάθηκαν μετά τούς Βαλκανικούς πολέμους. Ἀπογραφή 1925: ἀλλογενεῖς 170.000 Ἕλληνες 1.279.000 *Δυτική Θράκη* 1915. ἀλλογενεῖς 170.000 Ἕλληνες 17.000 1925 ἀλλογενεῖς 108.000 Ἕλληνες 173.000. Στήν ἀπογραφή τοῦ 1915 οἱ Ἕλληνες ἐμφανίσθηκαν μειωμένοι διότι οἱ Βούλγαροι κατά τό χρονικό διάστημα τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ὅπου κατελάμβανον ἔδαφος ἀμέσως ἔθετον εἰς ἐφαρμογήν διά τῶν κομιτατζήδων τό προαιώνιο σχέδιον γενοκτονίας τῶν Ἑλλήνων.

Τό 1928 μέ τό ἐκλογικό ἀποτέλεσμα τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὡς καί τήν ἐπανεκλογήν ἐδῶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου ἐντόπιοι καί πρόσφυγες συνδέθηκαν στήν πολιτική ἰδεολογία τοῦ Βενιζέλου. Οἱ εἰκόνες Βενιζέλου, Παπαναστασίου καί Πλαστήρα ἐστόλιζαν ὅλα τά σπίτια τοποθετημένες δίπλα στά εἰκονίσματα.

Κατά τήν περίοδο αὐτή παρουσιάσθηκε ἐξαιρετική πρόοδος εἰς ὅλα τά χωριά. Αἱ προστατευτικαί τιμαί τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἔδωσαν μεγάλη οἰκονομική εὐχέρεια εἰς τούς ἀγρότας, πού αὐτή εἶχε ἄμεση ἐπίδραση εἰς τάς ἀγοράς τῶν πόλεων. Μιά νέα ζωή ἄνθιζε εἰς ὅλους τούς τομεῖς. Οἱ παληές ἐπιπλώσεις τῶν σπιτιῶν, οἱ ποικίλες διάφορες φορεσιές ἀνδρῶν καί γυναικῶν Θράκης, Μ. Ἀσίας, τοῦ Πόντου, Ἀν. Ρωμυλίας οἱ ὄμορφες

ἐκεῖνες Βυζαντινές χρωματιστές φορεσιές ἐξηφανίζοντο. Καί ἕνας ἐνιαῖος ὁμοιόμορφος ἐκσυγχρονισμένος ἱματισμός ἔδιδε τήν πρέπουσα ἐμφάνισιν καί συντελοῦσε καί αὐτό εἰς τήν ἑνότητα τοῦ λαοῦ μας.

Μέ τήν οἰκονομική ζωντάνια καί τόν πολιτικό ἐνθουσιασμό παντοῦ ἀνεβίωσαν παληά ἔθιμα τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ ἀπό τίς χαμένες πατρίδες. Προπαντός κατά τάς χειμερινάς περιόδους τῶν ἑορτῶν, πού συνηθίζονταν τά οἰκογενειακά γλέντια μέ τάς ὀνομαστικάς ἑορτάς εἰς τά σπίτια καί τά καφενεῖα μέ ὄργανα, χορούς κασάπικους καρσιλαμάδες κ.λ.π.. Ἦσαν ἀπερίγραπτα τά γλέντια, αἱ διασκεδάσεις πού ἐγίνοντο εἰς τά χωριά καί μέσα εἰς τήν πόλιν μας στά Καβακλιώτικα στή Ρέμβη στήν ὁδό Ξάνθης, στίς λέσχες καί ἀλλοῦ. Εἰς ὅλα τά γλέντια οἱ ὀργανοπαῖκτες πού παίζανε διά νά προκαλέσουν περισσότερο κέφι καί χαρά, ἀλλά καί διά νά μαζεύουν περισσότερες δραχμές ἔπαιξαν τόν Θούριο ὕμνο «Βενιζέλε μας πατέρα τῆς φυλῆς κ.λπ.».

Ὅλος ἐκεῖνος ὁ παληός κόσμος προήρχετο ἀπό τά τυρανισμένα φαρμακερά χρόνια τῆς σκλαβιᾶς καί οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν εἶχαν λάβει μέρος εἰς τάς ἱστορικάς μάχας τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, καί τῆς ὁλεθρίας ἐκστρατείας Μ. Ἀσίας καί Σαγγαρίου. Οὗτοι αἰσθάνοντο ψυχικά τή χαρά καί τό μεγαλεῖον νά ἀπολαμβάνουν τόν καθαρό ἀέρα τῆς ἐλευθερίας πού ζούσαμεν στό ἐλεύθερο Ἑλληνικό κράτος. Ἐλευθερία πού εἶναι τό πολυτιμότερο ἀγαθό τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Αὐτή ἡ περίοδος θά πρέπει νά γραφῆ εἰς τήν ἱστορίαν ὡς Χρυσῆ Ἐποχή.

Τάς τελευταίας δεκαετηρίδας βλέπομεν ἀπό ἕνα μέρος τοῦ τύπου ἀπό ὁμιλητάς τῆς τηλεοράσεως, τῶν ἀνωτάτων σχολῶν, ἀπό διάφορα πολιτικά κόμματα νά γίνεται μιά συστηματική προπαγάνδα καί νά κατηγορεῖται τό παρελθόν τό λεγόμενον κατεστημένον, θεωρούμενον ὡς ἁμαρτωλόν καί πρωτόγονον. Μέ αὐτή τήν θεωρία παίρνουν σβάρνα τούς πάντας καί τά πάντα.

Βεβαίως μέσα εἰς τήν ἱστορική πορεία ὅλων τῶν ἐθνῶν πού διαγράφεται μέσα σέ αἰώνας, χιλιετίες ὑπάρχουν εὐχάριστα καί δυσάρεστα, ἐπιτυχίες καί ἀποτυχίες. Τοιαῦτα εἴδαμεν νά συμβαίνουν καί μέσα σέ ἀνεπτυγμένους πολιτισμένους εὐρωπαϊκούς λαούς.

Ἦτο ἐπόμενον καί ἐμεῖς βγαλμένοι μέσα ἀπό πολεμικάς περιόδους, βαλκανικούς, εὐρωπαϊκούς πολέμους, καταστροφήν Μ. Ἀσίας ἀπό ἐμφύλιους πολέμους, νά ἔχομεν εἰς τήν ἱστορίαν μας μαῦρες σελίδες ἐξ αἰτίας ἀναξίων πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν ἡγετῶν, μερικοί ἀπό τούς ὁποίους κατεδικάσθησαν ἐπί ἐσχάτη προδοσία καί ἐκτελέσθησαν.

Τά γεγονότα ὅμως αὐτά πού τά ἐζήσαμε καί ὑπέστημεν τά δεινά μαρτύρια τά γνωρίζομεν πολύ καλύτερα ἀπό μερικούς νεωτεριστάς συγγραφεῖς. Πιστεύουμε ὅτι δέν εἶναι σωστό νά τά τονίζουν περισσότερο ἀπό

τήν πραγματική σημασία τους καί νά διαστρεβλώνουν τήν ἀληθινή ἱστορία μας δίνοντας μόνον τήν δυσμενή ἄποψη στίς νεώτερες γενιές.

Ἀπό πατριωτική συνείδηση μεταξύ πολλῶν ἐκλεκτῶν συγραφέων πού γράφουν τίς ἀληθινές δοξασμένες λευκές σελίδες τῆς νεωτέρας ἱστορίας, ἡ ὁποία εἶναι κερδισμένη μέ αἱματηρούς ἀγώνας καί εἶναι κτῆμα πού ἀνήκει εἰς ὁλόκληρο τό Ἑλληνικό Ἔθνος ἔρχομαι κι ἐγώ νά προσθέσω, μέ τήν παροῦσα ὁμιλίαν μου μέ τά ἀδιάβλητα στοιχεῖα τά ὁποῖα ζήσαμεν νά δώσω στίς νέες γενεές μία εἰκόνα ἀληθείας καί δικαιοσύνης εἰς μνήμην τῶν δοξασμένων μας πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν ἡγετῶν, οἱ ὁποῖοι ἀγωνιζόμενοι διά τά δημοκρατικά ἰδεώδη καί ὑπέρ τῶν ἐργαζομένων λαϊκῶν τάξεων καί κυρίως διά τούς πρόσφυγας, ἔγιναν στόχοι κατηγοριῶν καί ὕβρεων, ἐπετροβολήθησαν ἐπολυβολήθησαν ἐξορίσθησαν καί ἀπέθαναν μέ τάς πικρίας. Τουλάχιστον μετά τόν θάνατον ἄς τούς δοξάσωμεν...

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΣΠΙΤΙ ΣΤΗΝ ΜΑΡΩΝΕΙΑ

Δημοσιεύθηκαν το 1984 σ' ένα τόμο μέ τόν τίτλο «Beuplanung und Bautheorie der Antike» άπό το Γερμανικό 'Αρχαιολογικό 'Ινστιτοῦτο τά πρακτικά μιᾶς συναντήσεως, πού ἔγινε στό Βερολῖνο άπό 16 ἕως 18.11.1983. 'Ανάμεσα στίς διάφορες άνακοινώσεις πού ἔγιναν στήν συνάντηση αὐτή δημοσιεύεται καί ἡ μελέτη τοῦ άρχιτέκτονος Γιώργου Καραδέδου «Entwurfmasse eines klassisch-hellenistischen Wohnhauses in Maroneia, Thrazien». Πρόκειται γιά τό γνωστό άρχαῖο σπίτι τῆς Μαρωνείας πού ἐδῶ καί κάμποσα χρόνια άνασκάπτεται άπό τόν Ἔφορο 'Αρχαιοτήτων κ. Εὐάγγελο Πεντάζο μέ τήν συνεργασία τοῦ καθ. Γ. Λάβα καί τοῦ άρχιτέκτονος Γ. Καραδέδου.

Τό μεγάλο αὐτό, εὐρύχωρο (περ. 654 $μ^2$) σπίτι εἶναι περίπου τετράγωνο στήν κάτοψη. Οἱ δύο αὐλές του θυμίζουν τήν παράδοσι τοῦ Βιτρουβίου (VI, 7) γιά τό «ἑλληνικό σπίτι». Οἱ νεώτερες ἔρευνες άποκαλύπτουν τώρα τίς μετρολογικές σχέσεις καί τόν «ἐμβάτη» (Modulus), μέ τόν ὁποῖο σχεδιάσθηκε. 'Η κανονικότης τοῦ σχεδίου ὁδήγησε στήν διερεύνησι τοῦ «ἐμβάτη». 'Αποδείχθηκε ὅτι ἦταν ὁ δωρικός πούς (32,7 ἑκ.), πού εὑρίσκεται άπό τούς δωρικούς κίονες τοῦ περιστυλίου καί άπό τό πάχος ἐσωτερικῶν καί ἐξωτερικῶν τοίχων. 'Ως μονάς χρησιμοποιήθηκε καί ὁ δωρικός πῆχυς (ἐνάμισυ δωρικό πόδι). Καί τά δύο μέτρα (δωρικός πούς καί δωρικός πῆχυς) ἐφαρμόζονται στούς κυρίως χώρους τοῦ σπιτιοῦ. 'Υπάρχει μιά τυποποίησις τῶν άνοιγμάτων ὡς πρός τό μῆκος καί πλάτος, καθώς καί στίς κλίνεις τοῦ άνδρῶνος. 'Η ἑστία στον «οἶκο» εἶναι ἔκκεντρη, άλλά περιλαμβάνεται καί αὐτή στίς μετρήσεις.

Στίς σχέσεις τῶν χώρων κυριαρχεῖ ἡ βιτρούβεια άναλογία βάθους καί πλάτους τῆς «προστάδος» 2:3, καθώς καί σέ ἄλλες διαστάσεις (βάθος παστάδος πρός βάθος πλευρικῆς στοᾶς περιστυλίου, βάθος παστάδος καί μῆκος άνδρῶνος). Οἱ τρεῖς στοές στό αἴθριο σχηματίζουν μαζί μέ τήν στοά τῆς παστάδος ἕνα τετράγωνο· ἡ στοά της παστάδος φαίνεται ὅτι ἦταν ψηλότερη καί ἔτσι σχηματίζονταν αὐτό πού ὁ Βιτρούβιος (VI, VII, 3) άποκαλεῖ «ρόδιο περιστύλιο».

'Η άναλογία ὑπαιθρίων καί ἡμιυπαιθρίων χώρων εἶναι 2:3, ὑπαιθρίων καί ἐσωτερικῶν χώρων περ. 1:2 καί τέλος ἡμιυπαιθρίων καί ἐσωτερικῶν

2:3. Τό γεγονός ὅτι τά ὑπνοδωμάτια καλύπτουν μόνο τό 6,3% τοῦ ἰσογείου στό βόρειο τμῆμα τοῦ σπιτιοῦ, μπορεῖ νά ἑρμηνευθῆ ἂν δεχθοῦμε ὅτι ὑπνοδωμάτια θά ὑπῆρχαν στόν πρῶτο ὄροφο, ὅπου πρέπει νά ὁδηγοῦσε ἡ κλίμακα πού ἡ βάσις της βρέθηκε στό ἄκρο τῆς αὐλῆς.

Π.Α. ΠΑΝΤΟΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ;

Μια διάλεξη και μια έκθεση φωτογραφίας προβληματίζουν και ευαισθητοποιούν τους Κομοτηναίους και ανακινούν το θέμα της αναγκαιότητας να περισωθούν αρχιτεκτονικές και άλλες αξίες του παρελθόντος.

Τον Σεπτέμβρη του 1983, η καθημερινή εφημερίδα της Κομοτηνής ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΗΜΑ, προκύρηξε διαγωνισμό ασπρόμαυρης φωτογραφίας με θέμα: «Η ΚΟΜΟΤΗΝΗ ΠΟΥ ΦΕΥΓΕΙ». Το γεγονός ήταν πρωτόγνωρο στα χρονικά της πόλης και αντιμετωπίστηκε μάλλον με επιφυλακτικότητα.

Αναμφίβολη αίγλη έδωσε η κριτική επιτροπή που απαρτιζόταν από την κ. Μαριάννα Σκαπαριώτου-Σωτηριάδου αρχιτέκτονα και προϊσταμένη των Τεχνικών Υπηρεσιών του Πανεπιστημίου Θράκης, τον κ. Γιάννη Πασσόπουλο αρχιτέκτονα, πρόεδρο του Συλλόγου Μηχανικών Ροδόπης άνθρωπο που ασχολήθηκε με φωτογραφικές αποτυπώσεις στην περιοχή, τον κ. Δημήτριο Βασιλειάδη τοπογράφο και πρόεδρο του ΜΟΚ, τον κ. Μανόλη Αναγνωστίδη αρχιτέκτονα που ασχολήθηκε με αναστηλώσεις στην περιοχή και έναν εκπρόσωπο της εφημερίδας.

Ενώ η συμμετοχή ήταν σχετικά μικρή από πλευράς αριθμού διαγωνιζομένων, η ποσότητα των φωτογραφιών που υποβλήθηκαν ήταν παραπάνω από ενθαρρυντική.

Η επιτροπή που συνήλθε τον Μαΐο του 1984 έκρινε ότι καμμία φωτογραφία δεν ξεχώρισε ιδιαίτερα γι αυτό δεν απένειμε Α΄ βραβείο. Αντί γι' αυτό αποφάσισε να απονεμηθούν δύο δεύτερα, τρία τρίτα, ένα ειδικό βραβείο καλλιτεχνικής ευαισθησίας στη φωτογραφία καθώς και τους αρχικά καθορισμένους επαίνους, δύο τεχνικής αρτιότητας και δύο επιλογής θέματος.

Στις γιορτές των ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΘΡΑΚΗΣ που οργάνωσε ο Δήμος Κομοτηνής, εντάχθηκε, στα πλαίσια εκδηλώσεων, φωτογραφική έκθεση που περιλάμβανε επιλογή 80 φωτογραφιών από όσες υποβλήθηκαν στην επιτροπή του διαγωνισμού και το υλικό εκτέθηκε στο Δημοτικό κατάστημα στην αίθουσα της βιβλιοθήκης.

Στη σύντομη τελετή που προηγήθηκε δόθηκαν τα βραβεία στους νικητές που ήταν η κ. Τζένη Γκουμουσιάν-Κασαπιάν, ο κ. Κώστας Κατσιμίγας, ο κ. Γιώργος Χριστοφορίδης και ο κ. Χρήστος Ασπρογέρακας. Χαρακτηριστικό είναι ότι από τους νικητές δύο είναι αρχιτέκτονες ένας πολιτικός μηχανικός και η κ. Γκουμουσιάν δραστήριο στέλεχος του πολιτιστικού συλλόγου Αρμενίων.

Αναφερόμενοι στο περιεχόμενο της έκθεσης που επισκέφθηκαν εκατοντάδες Κομοτηναίοι, θέλουμε να τονίσουμε ότι ήταν μια ερασιτεχνική προσπάθεια που κύριο στόχο της είχε την καταγραφή του λαϊκού αρχιτεκτονικού πλούτου που χάνεται στο πέρασμα του χρόνου. Χωρίς ιδιαίτερες τεχνικές εξάρσεις το επίπεδο των φωτογραφιών ήταν ικανοποιητικό ενώ τα συναισθήματα του κοινού ήταν ανάμικτα από νοσταλγία, γιατί θύμιζαν άλλες περασμένες και λιγότερο νευρώτικές εποχές, αλλά και προβληματισμό για το τι θα απογίνουν όλα αυτά τα σημάδια από το παρελθόν που σίγουρα κάτι μας λένε, αλλά κινδυνεύουν να χαθούν από την δική μας αμέλεια και αδιαφορία.

Η διάλεξη του αρχιτέκτονα κ. Μανόλη Αναγνωστίδη που πραγματοποιήθηκε στις 2 Ιουνίου 1984 οργανωμένη από τον Σύλλογο Διπλωματούχων Μηχανικών Νομού Ροδόπης, ήλθε στην κατάλληλη χρονική στιγμή για να τονώσει το ενδιαφέρον και να προωθήσει αυτόν τον προβληματισμό.

Αναλύοντας το θέμα «Η Αρχιτεκτονική κληρονομιά και εμείς» ο ομιλητής παρουσίασε και τεκμηρίωσε τους λόγους που επιβάλλουν τη διάσωση και συντήρηση του αρχιτεκτονικού πλούτου, που τόσο κακοποιήθηκε και παραμελήθηκε από τον σύγχρονο άνθρωπο στο όνομα της τεχνολογικής εξέλιξης, της οριακής εκμετάλευσης και «αξιοποίησης» της γης.

Ο κ. Αναγνωστίδης τόνισε ότι η αρχιτεκτονική του απώτερου αλλά και του άμεσου παρελθόντος, από τα λαμπρά αρχοντικά μέχρι τα ταπεινά φτωχόσπιτα, από τις εκκλησιές και τα δημόσια κτίρια μέχρι τα απομεινάρια των αρχαίων πόλεων και προϊστορικών οικισμών, είναι η ζωντανή απόδειξη της παρουσίας μας σ' αυτό το χώρο μέσα στους αιώνες, είναι η πολιτιστική μας ταυτότητα, είναι μια ανεκτίμητη κληρονομιά πνευματικού πλούτου και πολιτισμού.

Η διατήρησή της όμως δεν υπαγορεύεται μόνο από καθήκον απέναντι στην ιστορική μνήμη, ή γιατί αποτελεί μια συνεχή αναφορά σε ποιότητες ζωής χαμένες, σε κλίμακες μεγεθών ανθρωπινότερες, σε περιβάλλοντα όπου αναπτύχθηκαν σχέσεις ανθρώπων ξεχασμένες. Η διάσωση και συντήρηση μπορεί να επιτρέψει σε πολλά παλαιά κτίρια να χρησιμοποιηθούν και πάλι με χρήσεις σημερινές, εφοδιασμένα με σύγχρονο εξοπλισμό,

που να ικανοποιεί τις τωρινές και αυριανές άνάγκες και που θα πλουτίσουν με την μοναδικότητά τους και το μεράκι και την ποιότητα κατασκευής τους, το υποβαθμισμένο μορφολογικά και απρόσωπο περιβάλλον στους χώρους που ζούμε και εργαζόμαστε.

Ο ομιλητής ολοκλήρωσε με την προβολή μιας σειράς από διαφάνειες με χαρακτηριστικά δείγματα σπιτιών της Κομοτηνής υπογραμμίζοντας ότι δεν αρκεί πια μόνο μια νοσταλγική ματιά αλλά ουσιαστικό ενδιαφέρον από την πολιτεία και τους πολίτες αν θέλουμε να περισώσουμε ότι δεν προλάβαμε να καταστρέψουμε.

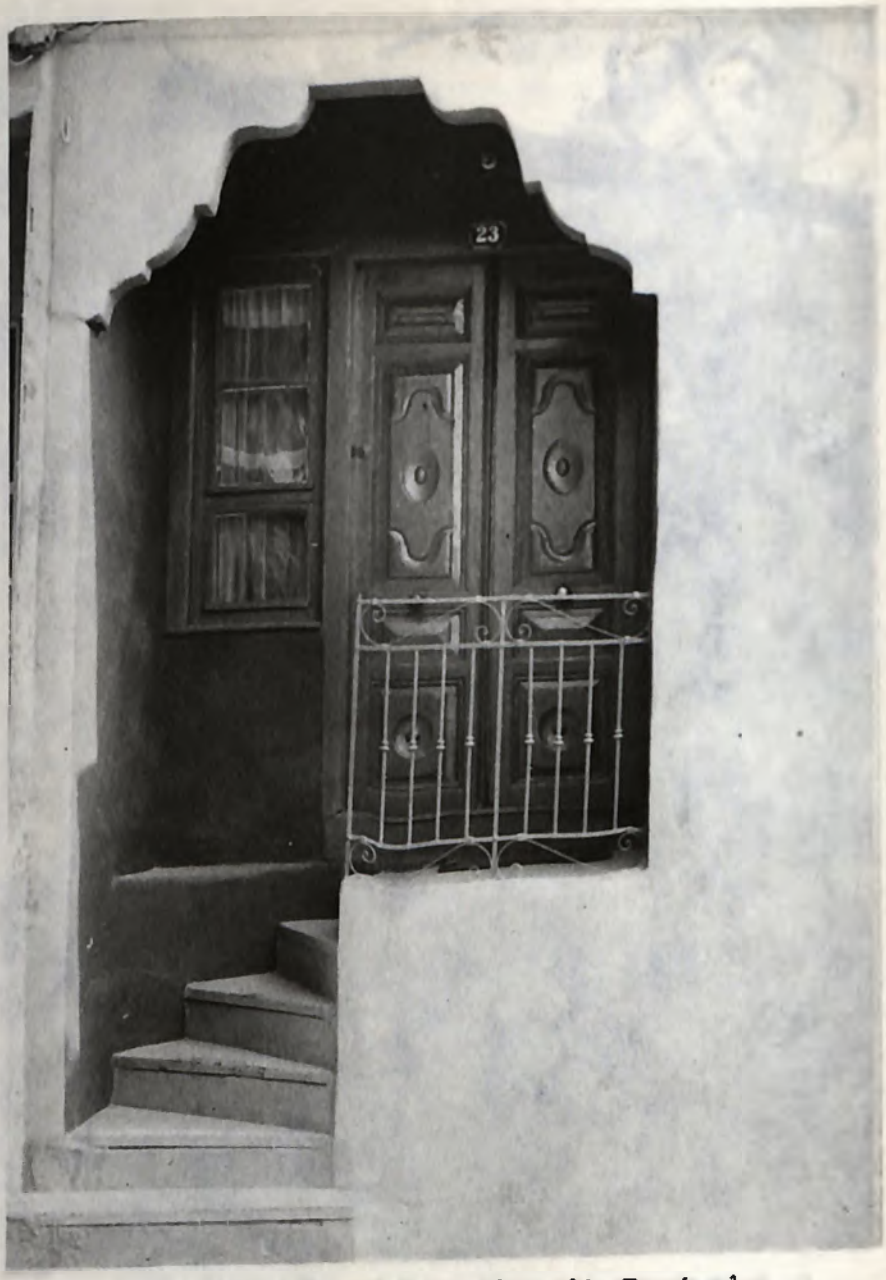
ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΤΣΙΜΙΓΑΣ - ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΟΥΔΗΣ

Β΄ Βραβείο, Κώστας Κατσιμίγας, οδός Σερρών.

Γ΄ Βραβείο, Γιώργος Χριστοφορίδης, οδός Περγάμου και Δελφών.

Γ΄ Βραβείο, Γιώργος Χριστοφορίδης, οδός Σισμάνογλου.

Γ΄ Βραβείο, Κώστας Κατσιμίγας. Ρόπτρο στήν οδό Κολοκοτρώνη.

Έπαινος Τεχνικής Αρτιότητας. Χρήστος Ασπρογέρακας, οδός Σταύρου Καλούδη.

Έπαινος τεχνικής Αρτιότητας. Γιώργος Χριστοφορίδης. Εσωτερική πόρτα κατοικίας στην οδό Χρυσοστόμου Σμύρνης.

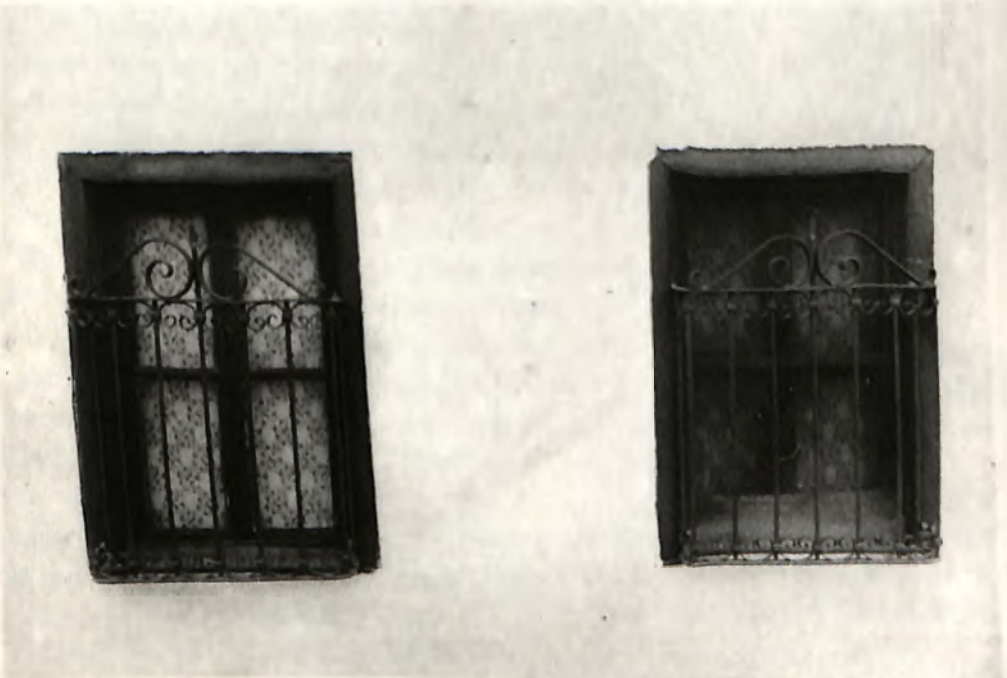
Β΄ Βραβείο, Γκουμουσιάν Κασαπιάν Τζένη, οδός Ερμού.

Έπαινος επιλογής θέματος, Κώστας Κατσιμίγας. Φουρούσι μπαλκονιού στην οδό Αθ. Διάκου.

Έπαινος επιλογής θέματος. Γιώργος Χριστοφορίδης, οδός Χρυσοστόμου Σμύρνης.

Ειδικό βραβείο Καλλιτεχνικής Ευαισθησίας. Κώστας Κατσιμίγας. Παράθυρα στην οδό Νικηφόρου Φωκά.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΟΥ ΚΥΚΛΩΠΑ ΠΟΛΥΦΗΜΟΥ ΣΤΗ ΜΑΡΩΝΕΙΑ

Με το σημείωμα αυτό θα προσπαθήσω, νοερά βέβαια, να σας κάνω μια ξενάγηση. Θα κάνουμε ένα ταξίδι κάπως διαφορετικό από τα συνηθισμένα, μια και έχουμε να κάνουμε με έναν οικοδεσπότη όχι και τόσο φιλόξενο και αξιαγάπητο.

Για όσους έχουν ξεχάσει τη μυθολογία, θα πρέπει να πούμε ότι ο Κύκλωπας Πολύφημος, ήταν ένα πλάσμα με ανθρώπινη μορφή, αλλά τεράστιο, όπως θέλουν τους δράκους στα παραμύθια. Αντί για δύο, είχε ένα πελώριο μάτι στο κέντρο του μετώπου του και αλλοίμονο σε όποιον έπεφτε στα χέρια του, τον καταβρόχθιζε. Αυτό τουλάχιστον μας λέει, και μας κάνει να πιστεύουμε η πλούσιά μας μυθολογία. Οι Θεοί όμως, εκτός από τον Ποσειδώνα που βασίλευε στη θάλασσα, έστειλαν στο δρόμο του έναν τετραπέρατο επισκέπτη, τον Οδυσσέα, τον πολυμήχανο βασιλιά της Ιθάκης, όταν γύριζε στην πατρίδα του μετά από το πάρσιμο της Τροίας. Αυτός κατόρθωσε να ξεφύγει από τα φοβερά του χέρια, την τεράστια μυική δύναμή του και να του τυφλώσει το μοναδικό του μάτι γλυτώνοντας έτσι όχι μόνο ο ίδιος, αλλά και οι σύντροφοί του.

Το ταξίδι μας μας κάνει να βρεθούμε στη μαγευτική Μαρώνεια της Ροδόπης που βρίσκεται 35 περίπου χιλιόμετρα στα νότια της πρωτεύουσας του Νομού, της Κομοτηνής, κάτω από τα καταπράσινα του βουνού Ίσμαρος. Κάπου κοντά η θάλασσα ημερεύει το τοπίο και φέρνει τα αγαθά της χιλιάδες χρόνια τώρα στους ευτυχισμένους ανθρώπους που κατά καιρούς έζησαν εδώ. Για την αρχαία πόλη της Μαρώνειας που βρίσκεται εκεί κοντά θα έχουμε την ευκαιρία να αναφερθούμε μια άλλη φορά. Τώρα σκοπός μας είναι η σπηλιά που η παράδοση θέλει να είναι η κατοικία του κύκλωπα Πολύφημου στα θρακικά αυτά παράλια.

Σύμφωνα λοιπόν με την παράδοση, στη Μαρώνεια άραξε το χτυπημένο από την τρικυμία πλοίο του Οδυσσέα και αυτός, και οι ταλαιπωρημένοι σύντροφοί του βγήκαν στην ξηρά. Εδώ ήταν η χώρα του Μάρωνα γιού του Διόνυσου που υπηρετούσε έναν άλλο θεό, τον Απόλλωνα σαν Ιερέας του. Γιός όμως του θεού του κρασιού και του αμπελιού είχε κτήματα με κρασάμπελα και το κρασί που έφτιαχνε ήταν για βασιλοτράπεζα. Απ' αυτό

έδωσε και στον Οδυσσέα που με την σειρά του πότισε τον κύκλωπα Πολύφημο, τον μέθυσε και κατόρθωσε να τον τυφλώσει και φυσικά να φύγουν γλυτώνοντας από βέβαια θάνατο. Πως και πότε ξεκίνησε ο μύθος που θέλει το σπήλαιο της Μαρώνειας κάτοικο του Πολύφημου, είναι άγνωστο. Χάνεται στην ομίχλη του παρελθόντος. Οι αρχαιολόγοι πάντως που χρόνια τώρα σκάβουν στην περιοχή μας βεβαιώνουν πως η σπηλιά αυτή είχε κατοικηθεί από τα προιστορικά χρόνια, τότε που οι άνθρωποι δεν κατασκεύαζαν σπίτια ακόμα και κατέφευγαν να κοιμηθούν και να προστατευτούν στα κοιλώματα των βράχων όπου, όσο κι αν φαίνεται παράξενο, έβρισκαν κάποια υποτυπώδη, ας πούμε, φιλοξενία.

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Θράκης το 1969 και το 1971 επιχείρησε νέα ανασκαπτική έρευνα λίγο πιο μέσα από την είσοδο της σπηλιάς της Μαρώνειας, όπου διαπιστώθηκε ότι το σπήλαιο είχε χρησιμοποιηθεί σαν κατοικία αλλά και σαν κρυσφήγετο σε περιόδους αγώνων. Τα ευρήματα που ήρθαν στο φως είναι κομμάτια από πήλινα αγγεία, οστά ανθρώπων και ζώων, καθώς και θαλασσινά όστρακα που είναι υπολείμματα της τροφής τους. Όλα αυτά τα ευρήματα εκτίθενται σήμερα στο αρχαιολογικό μουσείο της Κομοτηνής.

Σαν σπήλαιο, με ειδικό ενδιαφέρον, το μελέτησαν πολλοί σπηλαιολόγοι και ιδιαίτερα η κυρία Άννα Πετροχείλου που είναι γνωστή για τις μελέτες και τις έρευνές της στα ελληνικά σπήλαια που πραγματικά είναι αμέτρητα και κρύβουν θησαυρούς και που δυστυχώς μένουν ανεκμετάλλευτα, όπως είναι αυτό της Μαρώνειας που η αξιοποίησή του ασφαλώς θα μπορούσε να φέρει κάποια έσοδα στην περιοχή.

Το σπήλαιο του Κύκλωπα Πολύφημου, εκτός από τους θρύλους και την ιστορία που κρύβει, είναι και ένα θαύμα της φύσης. Θεωρείται εφάμιλλο με κείνο που υπάρχει στα Γιάννενα και που κάθε χρόνο το επισκέφτονται χιλιάδες κόσμος. Αυτό όμως, της Μαρώνειας, παραμένει κλειστό, μάλλον όχι ακριβώς κλειστό διότι όσες φορές, κατά καιρούς έχουν τοποθετηθεί πόρτες καταστράφηκαν είτε από τσοπαναραίους που ήθελαν να βάλουν τα κοπάδια τους μέσα το χειμώνα, είτε από περίεργους, ή ακόμα από ανθρώπους που ήθελαν να αποκομίσουν κάποιον σταλακτίτη ή σταλαγμίτη από μέσα.

Είναι καταπληκτικά όμορφο. Ο Πολύφημος ήξερε, και μάλιστα, καλά να ζει. Το αρχοντικό του γοητεύει τον επισκέπτη, αν φυσικά μπορέσει να μπει μέσα, με τα παράδοξα σχήματα των σταλακτιτών και σταλαγμιτών. Φαντασμαγορικές εικόνες ανοίγονται στα μάτια του επισκέπτη καθώς προχωρεί όλο και πιο βαθειά στα έγκατα της γης.

Το αρχοντικό του Πολύφημου είχα την ευκαιρία να επισκεφτώ πριν από μερικά χρόνια με οδηγό το φύλακα αρχαιοτήτων Φώτη Κωνσταντινίδη

από τη Μαρώνεια, μετά βέβαια από άδεια της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Κομοτηνής ο οποίος με ξενάγησε απ' άκρο σ' άκρο δίνοντάς μου τις πληροφορίες που ήθελα για το σκοπό αυτό.

Όπως είναι γνωστό, οι σπηλαιολόγοι συνηθίζουν να δίνουν ονόματα σε κάθε χώρο των σπηλαίων που απαντούν καθώς οι βράχοι σχηματίζουν παράδοξα σχήματα, τρέχει και η φαντασία των ειδικών αυτών επιστημόνων. Έτσι, το σήλαιο του Πολύφημου στη Μαρώνεια, για να δικαιωθεί η φήμη του, ένα μεγάλο χώρο τον ονόμασαν «Βωμό των Γιγάντων». Η εικόνα που συναντάει κανείς στο χώρο αυτό, δίνει πράγματι τη σωστή ερμηνία. Ένας άλλος θάλαμος λέγεται «Θάλαμος των Λαμπάδων». Οι σταλακτίτες και οι σταλαγμίτες που σχημάτισε η φύση δεν διαφέρουν από τις πραγματικές λαμπάδες. Επίσης, μια άλλη περιοχή έχει ονομασθεί «Το κόκκινο δάσος». Εκεί θαρρεί κανείς πως βρίσκεται σε ένα πραγματικό δάσος βλέποντας τα δέντρα, που στο χτύπημα της αχτίδας από τη λάμπα υγραερίου που χρησιμοποίησα, τις ανταύγιες που κάνουν, ενώ αλλού νομίζει πως μπροστά του ξανοίγεται μια πελώρια σάλα με στρωμένο τραπέζι για συμπόσιο δίπλα στον Πολύφημο και άλλους Κύκλωπες που μεθοκοπάνε και ροκανίζουν ψητά αρνιά και κατσίκια. Όλοι θα μείνουν κατάπληκτοι από το θεσπέσιο στόλισμα των «Αιθουσών με τα Ψηφιδωτά» που νομίζει πως χρόνια κάθησε η μεγάλη υφάντρα και τα ύφανε, βάζοντας όλη της τη μαστοριά, με τα κοράλια και τα μαργαριτάρια. Επίσης, θα θαυμάσουν τον αρχαίο ελληνικό ρυθμό στο θάλαμο της «Ωραίας Πύλης». Την τέχνη της φύσης στην «Λίμνη με τα νούφαρα», στο «Θάλαμο των κοραλιών», καθώς και στην αίθουσα με τους πελώριους καταρράκτες που ξεπερνούν σε θέαμα και τους πραγματικούς.

Βγαίνοντας από το σπήλαιο αναπνέεις τον καθαρό αέρα, τον αέρα που είναι τελείως απαλλαγμένος από τα καυσαέρια των μεγαλουπόλεων, ανακατωμένος με το πλούσιο άρωμα του θυμαριού που είναι άφθονο στην περιοχή, το οποίο σε αναζωογονεί και σε κάνει να νιώθεις αλλοιώτικος και αναγεννημένος άνθρωπος. Επίσης, βγαίνοντας από τα έγκατα της γης αντικρύζεις τη ζωή στην πιο φυσική της εικόνα. Γύρω σου βουναλάκια σκεπασμένα ως επάνω με λογής-λογής δέντρα και θάμνους, καθώς όμως προχωράς νιώθεις πως απομακρυνόμενος από την περιοχή χάνεις μια για πάντα όλες αυτές τις ομορφιές.

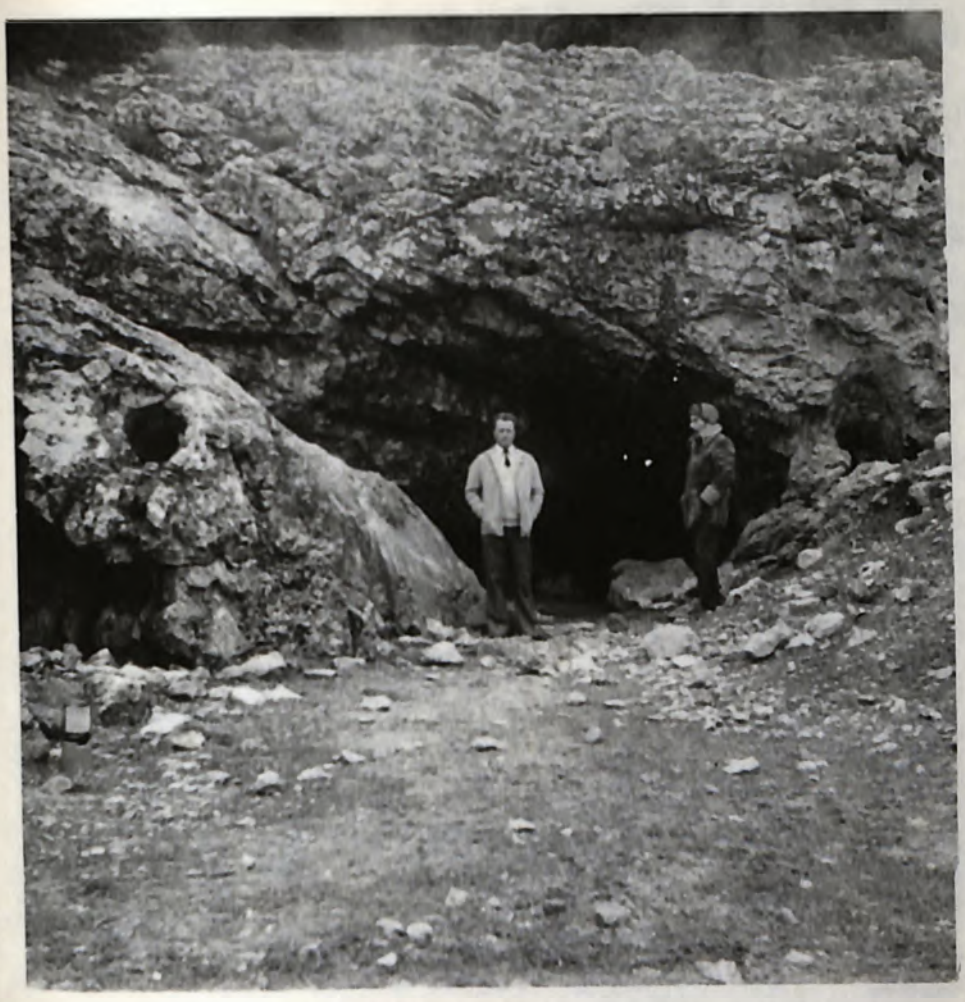
Μαγευτική τη λένε οι Θρακιώτες τη χώρα του Μάρωνα, την όμορφη Μαρώνεια. Καί είναι πράγματι ένας επίγειος Παράδεισος, παραθαλάσσιο διαμάντι με την αστραπόλαμψη του Ίσμαρου. Παντού πλούσια νερά που τα σιμώνουν γέρικες ελιές καθώς καθρεφτίζονται γερμένες από πάνω.

Καιρός λοιπόν να γνωρίσουμε στους στρατοκόπους πως υπάρχουν κι εδώ πάνω στην όμορφή μας Θράκη γλυκόμηλα που θα πρέπει να τα

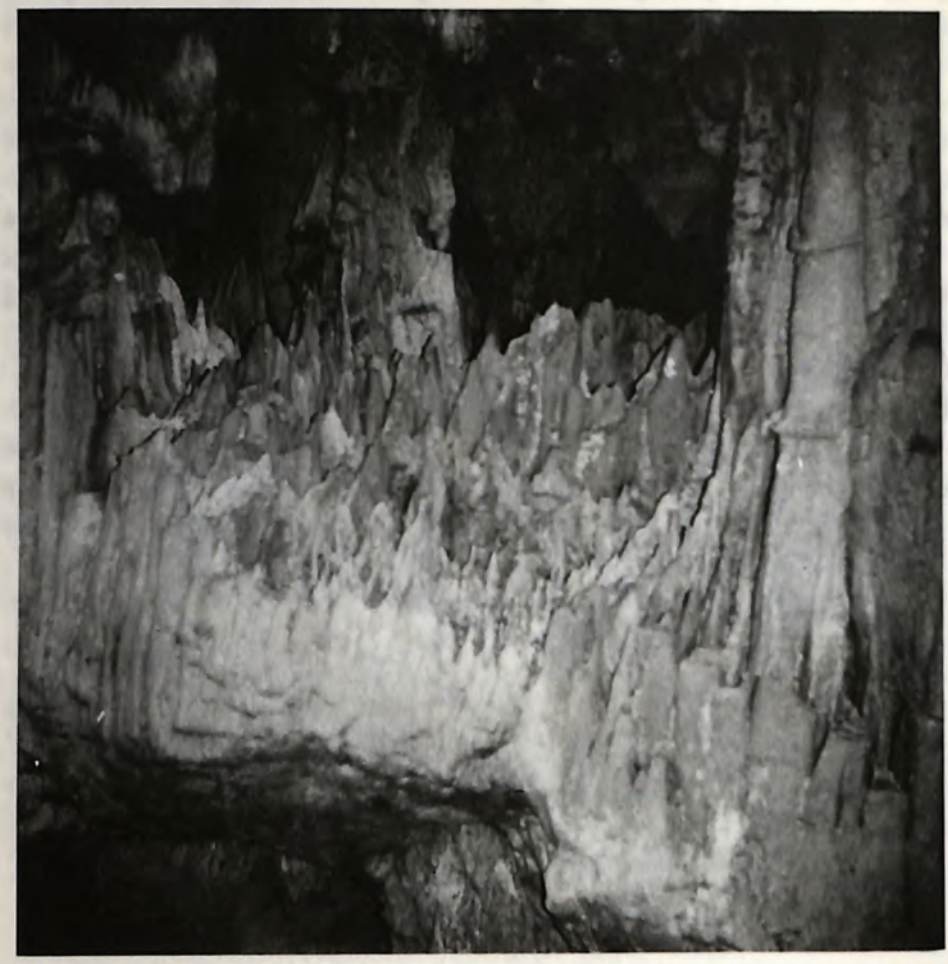
γευτούν. Είναι ώρα να μάθουν όλοι οι Έλληνες, αλλά και οι ξένοι, πως εδώ υπάρχει το καταπράσινο λιβάδι κι η λεύκα, το ζείδωρο λαδόχρωμο πεύκο, η ολογάλανη θάλασσα και τα κατασπαρμένα ερείπια μιας μυστικιστικής αρχόντισσας, της Ροδόπης, που προβάλλει τα κάλλη της με τον πιο φυσικό τρόπο, με τα πιο απλά, μα φυσικά, φτιασίδια. Υπάρχει ένα σπήλαιο που όμοιό του λίγα υπάρχουν. Υπάρχουν τα αρχαία κτίσματά της σαν συμπλήρωμα και αναφαίρετο μέρος της φυσικής ομορφιάς που διαθέτει και που πλανεύει κάθε καλοπροαίρετο νου με το απλό και ταπεινό θαύμα, καθώς συνδυάζεται με τη μεγαλοπρέπεια ενός ιερού ή ενός κάστρου που βρίσκεται σπαρμένο στα χώματα, θύμα κι αυτό των αμέτρητων βαρβαρικών επιδρομών κι αιώνιο στίγμα του μίσους και του πολέμου.

Σήμερα η περιοχή αυτή είναι, θα λέγαμε, τελείως νεκρή, εκτός βέβαια από τους καλοκαιρινούς μήνες. Με την αξιοποίηση του σπηλαίου θα αποχτήσει κίνηση γιατί το σπήλαιο δεν θα το επισκέφτονται μόνο οι κάτοικοι της Ροδόπης αλλά όλοι οι Έλληνες που επισκέφτονται την περιοχή, καθώς και ξένοι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΚΕΜΑΛΑΚΗΣ

Η είσοδος του σπηλαίου της Μαρώνειας.

Άλλη άποψη του σταλακτικού και σταλαγμικού υλικού του σπηλαίου.

Η είσοδος των θαλάμων των συμποσίων.

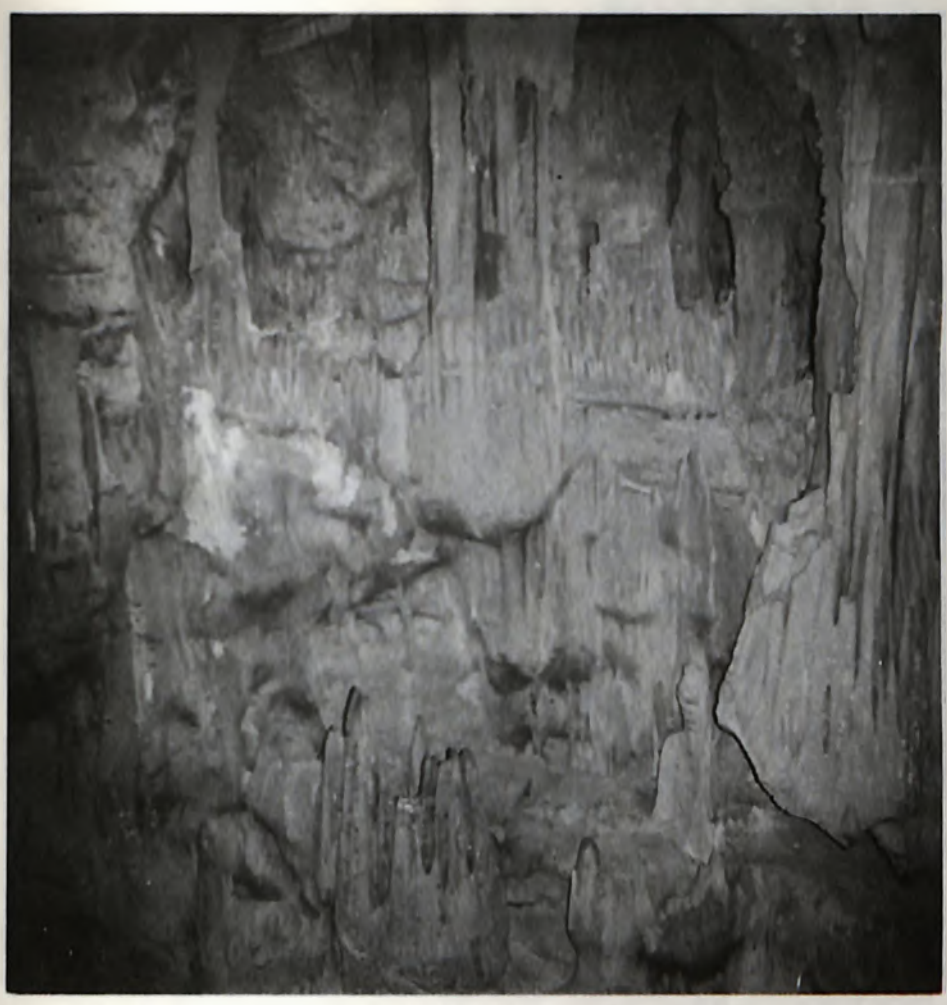
Η λίμνη με τα νούφαρα.

Ο θάλαμος με τα λαγοπόδαρα.

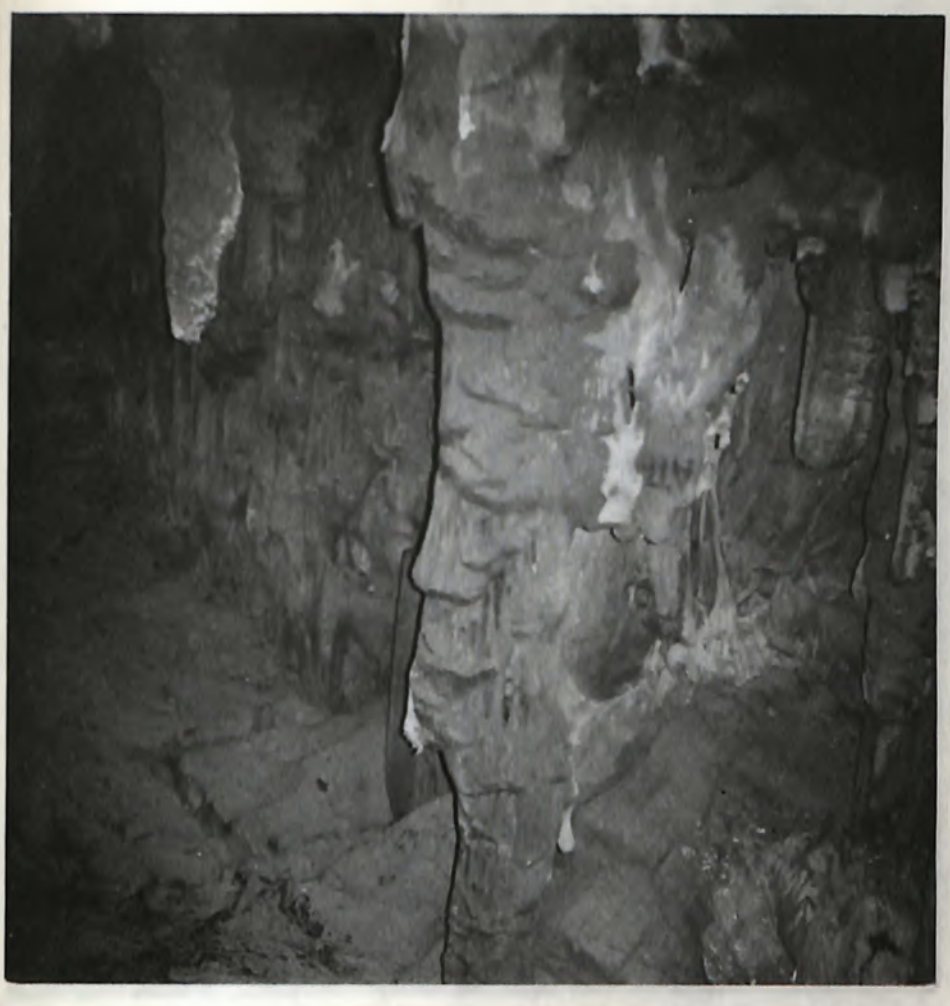
Μια καταπληκτική άποψη των σταλακτιτών και σταλαγμιτών.

Άλλη μια φαντασμαγορική εικόνα των σταλακτιτών και σταλαγμιτών του σπηλαίου.

Μέρος του σταλακτικού και σταλαγμικού υλικού του σπηλαίου του Κύκλωπα Πολύφημου στη Μαρώνεια.

Σταλαγμίτης που έχει μια καταπληκτική ομοιότητα με τον κεκλιμένο πύργο της Πίζας.

Η αίθουσα με τους καταρράκτες.

Άποψη του θαλάμου του βωμού των γιγάντων.

ΓΙ ΑΥΤΟ ΑΓΑΠΩ ΤΗ ΖΩΗ

Τα μάτια σου, γιε μου, πηγές
π' αναβλύζουν της ζωής το νερό,
σκύβω κι' αχόρταγα ρουφώ,
γι' αυτό τη ζωή αγαπώ.

Στα μάτια σου, γιε μου,
πλατάνια φουντώνουν πλατιά
και χιλιάδες πουλιά
στα πυκνά τους κλαδιά
τραγουδούν τη ζωή, που γι' αυτό
τόσο πολύ αγαπώ.

Στα δυο μάτια σου, γιε μου,
καθρεφτίζετ' η γη,
το φεγγάρι και τ' άστρα,
η ύπαρξή μου γεννιέται
κάθε μέρα και πιο δυνατή,
γι' αυτό αγαπώ, αγαπώ τη ζωή.

ΦΩΣ

Τώρα π' ολάκερη σκορπιέμαι
μες στης αγάπης σου το θαύμα
ο ουρανός φωτίστηκε με μιας,
χαθήκαν τα σκοτάδια.
Φως! Φως! ολούθε Φως!
Τώρα που εκεί ψηλά
τ' αστέρι σου
και τ' άστρο το δικό μου
σμίξαν ερωτικά
Φως! με τυφλώνει
της αγάπης μας το Φως!

ΚΟΡΙΝΝΑ ΧΑΡΗ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΑ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΧΡΟΝΑ
ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ
ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΧΡΟΝΑ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ*

Σεβασμιώτατε,
Κύριε Ἐκπρόσωπε τοῦ Νομάρχου Ροδόπης
Κύριοι Βουλευτές
Κύριε Ἀνώτατε Διοικητά Χωροφυλακῆς Θράκης
Κύριε Ἀντιδήμαρχε
Κύριε Ἀντιπρύτανι
Κύριοι ἐκπρόσωποι τῶν σωματείων καί ὀργανώσεων
Κυρίες καί Κύριοι

Τό Διοικητικό Συμβούλιο αἰσθάνεται βαθύτατη συγκίνησι, διότι σ' αὐτό ἐπιφυλάχθηκε ἡ ἐξαίρετη τιμή νά Σᾶς ὑποδεχθῆ σέ τούτη τήν πανηγυρική καί κορυφαία ἐκδήλωσι τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν εἰκοσιπεντάχρονων δράσεως τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς. Ἡ μεγάλη τιμή νά ἐκπροσωπῆ καί νά ἐκφράζη τόν Ὅμιλο στόν σημαντικώτατο αὐτό σταθμό τῆς πορείας καί τῆς δράσεώς του. Μ' αὐτή τήν βαθειά συγκίνησι Σᾶς εὐχαριστῶ θερμά γιά τήν παρουσία Σας ἐδῶ. Μιά παρουσία πού ἀποτελεῖ ἀδιάψευστη ἐπιβεβαίωσι τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Μορφωτικός στά εἴκοσι πέντε χρόνια πού πέρασαν ἀπό τήν ἵδρυσί του, μέ τήν δράσι καί τό ἔργο του κέρδισε τήν ἀγάπη, τήν ἐκτίμησι καί τήν ἀναγνώρισι ὅλων τῶν συμπολιτῶν, ὁλόκληρου τοῦ λαοῦ τῆς Ροδόπης, μά καί παραπέρα ὅλων ὅσοι εἶχαν τήν εὐκαιρία νά γνωρίσουν τίς προσπάθειες, τούς ἀγῶνες, τό ἔργο καί τά ἐπιτεύγματά του.

Ξεκινώντας ἀπό τήν πεποίθησι ὅτι ἡ πορεία καί τό ἔργο τοῦ Ὁμίλου δέν εἶναι πιά ὑπόθεσι τῆς διοικήσεως καί τῶν Μελῶν του, ἤ ἔστω μιᾶς

*Ἐκφωνήθηκε στήν πανηγυρική ἐκδήλωσι γιά τά εἰκοσιπεντάχρονα τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς, πού πραγματοποιήθηκε στήν Αἴθουσα τῆς Λέσχης Κομοτηναίων τήν Κυριακή 18 Νοεμβρίου 1984.

ὡρισμένης ὁμάδας ἀνθρώπων μὲ εἰδικά ἐνδιαφέροντα, ἀλλά ὑπόθεσι καί ἀντικείμενο ἐνδιαφέροντος, στοργῆς καί ἀγάπης ὅλων τῶν Κομοτηναίων κι' ἀκόμη ὁλόκληρου τοῦ λαοῦ τῆς Ροδόπης, τό Συμβούλιό μας ἀποφάσισε νά ἑορτάση πανηγυρικά τήν συμπλήρωσι 25 χρόνων ζωῆς καί δράσεως τοῦ 'Ομίλου. 'Αντικειμενικός σκοπός τοῦ ἑορτασμοῦ αὐτοῦ εἶναι νά τιμηθῆ καί νά προβληθῆ ἡ εἰκοσιπεντάχρονη παρουσία καί προσφορά τοῦ Μορφωτικοῦ στόν τόπο. Παρουσία καί προσφορά πού εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς φιλοπονίας, τῶν κόπων, τῶν μόχθων καί τῶν προσπαθειῶν δεκάδων κι' ἴσως ἑκατοντάδων συμπολιτῶν πού στρατεύθηκαν κάτω ἀπό τήν σημαία τοῦ 'Ομίλου κι' ἐργάσθηκαν γιά τήν πραγμάτωση τῶν σκοπῶν του. Μά ἀκόμη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς εὐγενικῆς καί φιλικῆς ἀνταποκρίσεως στά ἑκάστοτε προσκλητήρια τῶν ὑπευθύνων τοῦ Σωματείου μας πού ἔδειξαν ὅλοι οἱ Συμπολίτες, οἱ ἑκάστοτε ἐκφραστές καί ἀξιωματοῦχοι τῆς Πολιτείας καθώς καί κορυφαῖες προσωπικότητες τοῦ Πνεύματος, τῆς Τέχνης, τῆς 'Επιστήμης.

"Ενας δεύτερος σκοπός τοῦ ἑορτασμοῦ εἶναι νά ἀποβῆ ἐγερτήριο σάλπισμα γιά ἕνα καινούργιο ξεκίνημα τοῦ 'Ομίλου, γιά ἀνασύνταξι τῶν δυνάμεών του, γιά πλαισίωσί του ἀπό μεγαλύτερο ἀκόμη ἀριθμό συμπολιτῶν, ὥστε ὁ σταθμός τῶν εἰκοσιπεντάχρονων νά ἀποβῆ μιά νέα λαμπρή ἀφετηρία δράσεως, ἀγώνων καί ἐπιτευγμάτων. Οἱ δύο αὐτοί σκοποί τοῦ ἑορτασμοῦ πιστεύουμε ὅτι τόν καταξιώνουν καί δικαιολογοῦν πλήρως κι' αἰτιολογοῦν ἀπόλυτα καί τήν δική Σας τόσο τιμητική καί ἐνθαρρυντική γιά τό Συμβούλιό μας ἀνταπόκρισι.

Τό Διοικητικό Συμβούλιο μοῦ ἔκανε τήν ἐξαιρετική τιμή νά ἀναθέση σέ μένα τήν κύρια ὁμιλία τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς πού βέβαια δέν μπορεῖ νά ἔχη ἄλλο περιεχόμενο ἀπό τήν παρουσίασι τῶν ὅσων μέσα στήν εἰκοσιπενταετία ἔπραξε καί ἐπέτυχε ὁ "Ομιλός μας, δηλαδή ἐκεῖνοι πού κατά καιρούς ἐνστερνίσθηκαν τούς στόχους του κι' ἀγωνίσθηκαν γιά τήν πραγμάτωσί τους. 'Από τήν ἀρχή ἀποδέχθηκα μέ δισταγμό τήν ἀνάθεσι, μά ἰδιαίτερα τώρα πού βρίσκομαι πάνω σέ τοῦτο τό βῆμα μπροστά Σας ἀκόμη ἐντονώτερο ἔχω τόν δισταγμό γιά τό ἄν θά ἀνταποκριθῶ μέ ἐπιτυχία στήν ὑποχρέωσί μου νά ἐκφράσω τί ὑπῆρξε καί τί εἶναι ἀκριβῶς ὁ Μορφωτικός "Ομιλος καί νά ἐκθέσω μέ πληρότητα τήν δράση του στά 25 χρόνια τῆς ὑπάρξεώς του. Φοβᾶμαι μήπως ἀπό ἀδυναμία ἀδικήσω τόν "Ομιλο καί κείνους πού κατά καιρούς μόχθησαν γιά τούς σκοπούς του. Γι' αὐτό ζητῶ τήν ἐπιείκεια ὅλων Σας κι' ἰδιαίτερα τῶν συνεργατῶν καί τῶν προκατόχων μας.

"Οπως εἶναι γνωστό πιά, ὁ "Ομιλός μας ἱδρύθηκε τό 1959. "Ηταν μιά ἐποχή πού μόλις εἶχε ἀρχίσει νά διαγράφεται μιά ἀνοδική πορεία τοῦ τόπου μας ἀφοῦ εἶχαν ἐπουλωθῆ οἱ πληγές ἀπό τίς ἐθνικές περιπέτειες πού

εἶχαν προηγηθῆ. Μιά ἐποχή πού ἡ περιοχή μας βρισκόταν ἀκόμη στό περιθώριο τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, κι' ἡ πνευματική καί καλλιτεχνική δραστηριότητα ἦταν κυριολεκτικά ὑποτονοτική. Τήν πρωτοβουλία γιά τήν ἵδρυσι τοῦ Ὁμίλου πῆραν δύο ἄξιοι καί ἐνθουσιώδεις ἐργάτες τοῦ πνεύματος ὁ τότε Γυμνασιάρχης Θηλέων κ.Μαρῖνος Ξηρέας, γνωστός γιά τήν δράσι καί τήν προσφορά του ἀπό τήν προπολεμική περίοδο καί ὁ ἀρκετά νεώτερός του ὑποθηκοφύλακας κ. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, ἐξ ἴσου γνωστός γιά τά πνευματικά ἐνδιαφέροντα καί τίς ἀνησυχίες του. Στό κάλεσμά τους ἀνταποκρίθηκε ἕνας ἀξιόλογος ἀριθμός συμπολιτῶν, 54 τόν ἀριθμό πού ἔγιναν οἱ ἱδρυτές τοῦ Ὁμίλου. Ἡ ἱδρυτική πράξι πού ἔχει ἡμερομηνία 25-6-1959 προωθήθηκε ἄμεσα γιά τήν δικαστική ἀναγνώρισι τοῦ Σωματείου.

Ἡ πρωτοβουλία γιά τήν ἵδρυσι ἑνός πνευματικοῦ Σωματείου μέ στόχους ὑψηλούς καί σπουδαίους ὅπως ἐκεῖνοι πού ἀναγράφονται ἀλλά καί ὑπονοοῦνται στό Καταστατικό βρῆκε ἄμεση καί καθολική ἀνταπόκρισι στό σύνολο τῶν Κομοτηναίων, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τό εὐρύτατο φάσμα, πού ἀντιπροσωπεύουν οἱ ἱδρυτές τοῦ Ὁμίλου. Ἡλικιωμένοι, ὥριμοι καί νεαροί, ἐπιστήμονες, ἐμπορευόμενοι ἐπαγγελματίες, ὑπάλληλοι πού καλύπτουν ὅλα τά ἐπαγγέλματα, ἐντόπιοι, πρόσφυγες, μόνιμοι κάτοικοι καί προσωρινά λόγω ἐπαγγέλματος διαμένοντες ἀντιπροσωπεύουν ὅλες τίς διαφοροποιήσεις κι ἀπό αὐτή τήν ἄποψη, ἄνδρες καί γυναῖκες δέν ἀφήνουν περιθώρια καμμιᾶς μονομέρειας.

Ὁ δυναμισμός τῆς νέας κινήσεως ἀποδεικνύεται ἀμέσως. Χωρίς κἄν νά περιμένη τήν ἐπίσημη ἀναγνώρισι τοῦ Σωματείου, τό προσωρινό Διοικητικό Συμβούλιο ἀρχίζει ἀμέσως ἐνθουσιώδη, μεθοδευμένη καί ἐκ τῶν προτέρων προγραμματισμένη καί προπαρασκευασμένη δραστηριότητα. Ἀποφασίζεται ἀμέσως ἡ δημιουργία Ἱστορικοῦ Ἀρχείου καί Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης. Ἐνοικιάζεται Γραφεῖο. Ἀγοράζονται ἀντικείμενα λαογραφικῆς ἀξίας. Ἐξασφαλίζονται δωρεές. Ἐγκαινιάζονται οἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ Ὁμίλου. Προσλαμβάνεται ὑπάλληλος. Αὐτός ὁ δυναμισμός πού ἐκπλήσσει τόν ἀνυποψίαστο μελετητή τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὁμίλου γίνεται τό χαρακτηριστικό δράσεως τοῦ Σωματείου σ' ὅλη τήν διαδρομή τῆς εἰκοσιπενταετίας. Ὅ,τι μέ ἐνθουσιασμό καί προσοχή θεμελιώθηκε ἐκείνη τήν πρώτη ἡρωϊκή περίοδο ὁλοκληρώνεται,ἐπεκτείνεται, τελειοποιεῖται μετέπειτα καί γίνεται ἕνα ἀπό τά τμήματα πού μέχρι σήμερα λειτουργοῦν.

Στῶν τμημάτων αὐτῶν τήν λειτουργία καί τήν μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἐξέλιξι θά ἀναφερθῶ στήν συνέχεια, ὥστε νά μπορέσω νά ἐκθέσω μέ κάποιο σύστημα τίς κατά τομεῖς δραστηριότητες τοῦ Ὁμίλου. Ἡ παρουσίασι θά γίνει ὄχι φυσικά μέ ἀξιολογική σειρά, ἀλλά μέ προσπάθεια νά παρακολουθήσουμε χρονικά τήν ἐξέλιξι τῆς δραστηριότητας τοῦ Ὁμίλου. Ἔτσι θά ἀναφερθοῦμε μέ τήν σειρά στά θέματα:

1ο *Στέγασι*

Γιά νά στεγασθοῦν τά Γραφεῖα τοῦ Ὁμίλου καί τό ὑλικό πού θά συγκεντρωνόταν νοικιάσθηκε σχεδόν ἀμέσως μετά τήν συγκρότησι σέ σῶμα τοῦ προσωρινοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἰδιωτικό ἀκίνητο, ἰσόγειο κατάστημα στήν ὁδό Κλ. Κούλογλου, τοῦ ὁποίου τά ἐγκαίνια ἔγιναν στίς 5-10-1959. Στό ἀκίνητο αὐτό μέ μικρή μετακίνησι σέ παράπλευρο κατάστημα στεγάσθηκε ὁ Ὅμιλος μέχρι τό 1968. Γινόταν στό μεταξύ ἐνέργειες γιά τήν ἐξασφάλισι στέγης δωρεάν σέ κρατικό ἤ δημοτικό ἀκίνητο, χωρίς ὅμως ἀποτέλεσμα. Ἀπό τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1968 ὁ Ὅμιλος μεταστεγάσθηκε σέ ἄλλο πιό εὐρύχωρο καί κατάλληλο, ἰδιωτικό βέβαια πάλι κτήριο, τό ὁποῖο ἐπέτρεπε πλήρη ἀνάπτυξι καί προβολή ἀξιόλογου ὑλικοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου καί τῆς Λαογραφικῆς Συλλογῆς. Ἐπίσης ἐπειδή τό κτήριο ἦταν κατάλληλο, ἱδρύθηκε καί κυλικεῖο γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν μελῶν πού φοιτοῦσαν στό Ἐντευκτήριο καί τό ὁποῖο λειτούργησε μέχρι τίς ἀρχές τοῦ 1972. Ὁ Ὅμιλος στεγάσθηκε στό ἰδιωτικό κτήριο αὐτό μέχρι τόν Μάρτιο τοῦ 1980, ὁπότε μεταστεγάσθηκε στήν ὁριστική του στέγη, τό Δημόσιο Κτῆμα τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Γεωργίου 42, τό ὁποῖο εἶχε παραχωρηθῆ μέ ἀπόφαση τοῦ τότε Νομάρχου κ. Π. Φωτέα ἀπό τά μέσα τοῦ 1979. Τό κτήριο ἐπισκευάσθηκε καί διαρρυθμίσθηκε, ὥστε σήμερα ἄνετα στεγάζονται σ' αὐτό τά Γραφεῖα, ἡ Βιβλιοθήκη, τό Ἱστορικό Ἀρχεῖο, ἡ Ἱματιοθήκη τοῦ Χορευτικοῦ Συγκροτήματος καί ὑπάρχει διαθέσιμος χῶρος γιά νά χρησιμεύη σάν Ἐντευκτήριο καί Αἴθουσα πραγματοποιήσεως Συγκεντρώσεων τῶν Μελῶν. Δυστυχῶς ἀκόμη μέχρι σήμερα ἕνα τμῆμα τοῦ κτηρίου εἶναι δεσμευμένο γιά στέγασι Ἀρχείων Ὑπηρεσιῶν, ἀλλά ἐλπίζουμε ὅτι σύντομα θά ἀποδεσμευθοῦν καί οἱ χῶροι αὐτοί, ὥστε νά καταστῆ δυνατή ἡ πλήρης ἀνάπτυξι τῶν τμημάτων τοῦ Ὁμίλου.

2ο *Λαογραφική Συλλογή - Λαογραφικό Μουσεῖο*

Ὅπως καί προηγουμένως ἀνέφερα κύριο μέλημα τοῦ πρώτου Διοικητικοῦ Συμβουλίου ὑπῆρξε ἡ συλλογή κειμηλίων τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ. Χάρις στίς σύντονες προσπάθειες τῶν πρώτων στελεχῶν δημιουργήθηκε μιά ἀξιόλογη Λαογραφική Συλλογή, ἡ ὁποία ἐξετίθετο στά ἰδιωτικά κτήρια, ὅπου διαδοχικά στεγάσθηκε ὁ Ὅμιλος. Ἡ συλλογή αὐτή διαρκῶς ἐμπλουτιζόταν μέ εἴδη πού εἴτε προήρχοντο ἀπό ἀγορά εἴτε ἐδωρίζοντο ἀπό τούς κατόχους τους. Ἡ συλλογή αὐτή ἦταν μοναδική στό εἶδος της γιά πολλά χρόνια σ' ὁλόκληρη τήν Θράκη ἀλλά καί τήν ἐπαρχιακή Ἑλλάδα. Ἐπανειλημμένα τά ἀντικείμενά της ἐκτέθηκαν σέ σχετικές ἐκθέσεις σέ γειτονικές πόλεις καί ἰδιαίτερα στήν Ξάνθη. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ συστέγασι μέ τίς ἄλλες συλλογές, τά Γραφεῖα καί τό Ἐντευκτήριο

τοῦ Ὁμίλου δέν ἐπέτρεπε τήν σωστή προβολή τοῦ ὑλικοῦ, πού εἶχε αὐξηθῆ στό μεταξύ πολύ καθώς καί τήν ἀξιοποίησή του. Γι' αὐτό τόν Αὔγουστο τοῦ 1973 ἀποφασίσθηκε ἡ ἵδρυσι αὐτοτελοῦς Λαογραφικοῦ Μουσείου τοῦ Ὁμίλου. Ἀπό αὐτό τό ὑλικό ἐμπλουτίσθηκε σημαντικά μέ τήν παράδοσι στόν Μ.Ο.Κ. ἀπό τήν τότε Περιφερειακή Διοίκησι Ἀνατολικῆς Μακεδονίας Θράκης, ἀντικειμένων λαϊκῆς τέχνης καί στολῶν ἀξίας 240.000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τόν Νοέμβριο τοῦ 1973. Γιά τήν στέγασι τοῦ Μουσείου παραχωρήθηκε τό δημοτικό κτήριο τῆς ὁδοῦ Ἀν. Μπακάλμπαση στό ὁποῖο προηγουμένως στεγαζόταν τό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο. Ἡ ἐπισκευή καί διαρρύθμιση τοῦ κτηρίου καθώς καί ἡ διευθέτησι καί παρουσίασι τοῦ ὑλικοῦ ἔγιναν μέ μεγάλη προσοχή καί ἀγάπη. Στήν διευθέτησι καί παρουσίασι τοῦ ὑλικοῦ πρόσφερε πολύτιμη βοήθεια ἡ τότε Διευθύντρια τοῦ Μουσείου Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης κ. Πόπη Ζώρα καθώς καί ἡ τότε ὑπάλληλος τοῦ Μουσείου κ. Κωνσταντινιά Παπαδοπούλου-Καραθανάση πού μετεκπαιδεύθηκε στό παραπάνω Μουσεῖο. Τά ἐγκαίνια τοῦ Μουσείου πού ἔχει ἐπίσημο τίτλο «Λαογραφικό καί Ἱστορικό Μουσεῖο Κομοτηνῆς» ἔγιναν μέ κάθε λαμπρότητα στίς 14 Μαΐου 1975. Ἀπό τότε τό Μουσεῖο μας λειτουργεῖ κανονικά καί ἐμπλουτίζεται συνεχῶς ἀποτελώντας πραγματικό θησαυροφυλάκιο τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς περιοχῆς μας, ἀλλά καί τῶν ἑλληνικῶν πατρίδων τῆς Ἀνατολικῆς, κόσμημα τῆς πόλεως καί πηγή πληροφοριῶν γιά τούς νεώτερους σέ ὅτι ἀφορᾶ τόν πολιτισμό τῶν πατέρων μας. Σήμερα τό Λαογραφικό μας Μουσεῖο περιλαμβάνει τοπικές ἐνδυμασίες ἀπό τήν Ἀνατολική, τήν Βόρεια καί τήν Δυτική Θράκη καί τήν Μικρά Ἀσία, κοσμήματα, ὅπλα, ἐκκλησιαστικά εἴδη, ὑφαντά, κεντήματα, εἴδη οἰκιακῆς χρήσεως, χάλκινα, πήλινα, ξυλόγλυπτα, γεωργικά ἐργαλεῖα καί ἐργαλεῖα παραδοσιακῶν ἐπαγγελμάτων.

Στό σημεῖο αὐτό θά πρέπει νά ἀναφερθῆ ὅτι ἐπειδή τό κτήριο ὅπου στεγάσθηκε τό Μουσεῖο δέν ἐπέτρεπε τήν πλήρη ἀνάπτυξη τοῦ ὑλικοῦ, οἱ διοικήσεις τοῦ Ὁμίλου δέν τό θεώρησαν ποτέ σάν ὁριστική στέγη. Γι' αὐτό τόν λόγο μετά ἀπό ἔρευνα, ἐπελέγη τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1975 ὡς κατάλληλος γιά τήν στέγασι τοῦ Μουσείου χῶρος, ἡ ἀρχοντική παραδοσιακή οἰκία Πεΐδου καί ἔγιναν ἐνέργειες γιά τήν κήρυξή της ὡς διατηρητέου κτίσματος καί τήν ἐξασφάλισι τῆς ἐπιχορηγήσεως γιά τήν ἀγορά της. Τό σχετικό ποσόν ὕψους 3.000.000 διετέθη τό 1977 ἀπό τό Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καί Ἐπιστημῶν καί ἔτσι κατέστη δυνατή ἡ ὑπογραφή τῶν σχετικῶν πωλητηρίων συμβολαίων στίς 4 Φεβρουαρίου 1978. Τά συμβολαιογραφικά ἀντιμετωπίσθηκαν μέ ἐπιχορήγησι 300.000 δραχμῶν τοῦ Ὑπουργείου Βορείου Ἑλλάδος, πού δόθηκε τό 1978.

Τό κτήριο ὅμως παρότι λόγω τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μορφῆς του

προσφερότανε νά χρησιμεύση σάν στέγη Λαογραφικοῦ Μουσείου ἤτο ἐντελῶς ἀκατάλληλο ἀπό ἄποψη συντηρήσεως. Γι' αὐτό τόν λόγο ἀμέσως μετά τήν ἀγορά του ἄρχισε ἡ μελέτη ἀναστηλώσεως πού ἐκπόνησε ἀφιλοκερδῶς ὁ 'Αρχιτέκτων κ. 'Αναγνωστίδης. Μέ βάση τήν μελέτη τοῦ κ. 'Αναγνωστίδη ἐκδόθηκε ἡ σχετική οἰκοδομική ἄδεια καί οἱ ἐργασίες ἀναστηλώσεως ἄρχισαν τόν 'Ιούνιο τοῦ 1982 καί μέχρι σήμερα ἔχουν σχεδόν ὁλοκληρωθῆ, ἀφοῦ ἀπομένουν ἐλάχιστες δευτερεύουσες ἐργασίες. Τό Διοικητικό Συμβούλιο ἐλπίζει βασίμως ὅτι οἱ ἐργασίες ἀναστηλώσεως θά περατωθοῦν μέχρι τέλους τοῦ ἔτους καί στίς ἀρχές τοῦ ἐπομένου θά πραγματοποιηθῆ ἡ μεταστέγαση τοῦ Μουσείου στό κτήριο αὐτό πού θά ἀποτελέση κόσμημα τῆς πόλεως καί μοναδικό ἴσως δεῖγμα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς πού θά διασωθῆ ὁριστικά.

3ο *Ἱστορικό 'Αρχεῖο*

Οἱ ἱδρυτές τοῦ 'Ομίλου προσπαθώντας μέ πάθος νά διασώσουν ὁποιαδήποτε ἱστορικά τεκμήρια σχετικά μέ τήν Θράκη μαζύ μέ τήν Λαογραφική Συλλογή ἵδρυσαν καί τό 'Ιστορικό 'Αρχεῖο, τοῦ ὁποίου πρῶτο πυρήνα ἀπετέλεσε ἡ ἀξιόλογη Συλλογή πού δώρησε στόν "Ομιλο κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ κ. Ξηρέα ὁ ἀείμνηστος Μιλτιάδης Σταμούλης, διαπρεπής Θρακιώτης, γόνος ἐκλεκτῆς οἰκογένειας τῆς Σηλυβρίας. 'Η Συλλογή Σταμούλη πού φυλάσσεται μέχρι σήμερα ἀποτελεῖται ἀπό ἔγγραφα, φωτογραφίες, χάρτες καί σφραγῖδες τῆς περιοχῆς Συληβρίας. 'Η Συλλογή ἐμπλουτίσθηκε ἀργότερα μέ φωτογραφίες τῆς παληᾶς Κομοτηνῆς καί ἀπελευθερώσεως τῆς Κομοτηνῆς καθώς ἐπίσης καί τῆς πλημμύρας καί τῆς συμμετοχῆς τῶν Θρακῶν στήν ἐποποιΐα τοῦ 1940-41. Τό ἔτος 1971 προστέθηκαν στήν Συλλογή φωτογραφίες εἰκόνων τῶν Θρακῶν ἡρώων τῆς ἐθνεγερσίας καί διαφόρων κειμηλίων τῶν ἀγωνιστῶν αὐτῶν. 'Ο ἐμπλουτισμός τῆς Συλλογῆς μέ ἔγγραφα καί φωτογραφίες συνεχίσθηκε τακτικός μέχρι τά τελευταῖα χρόνια. Μέ τήν ἵδρυσι τοῦ Κέντρου Θρακικῶν Μελετῶν τό 'Ιστορικό 'Αρχεῖο ἐντάχθηκε σ' αὐτό καί ἄρχισε ἐντατική προσπάθεια ἐμπλουτισμοῦ.

4ο *Βιβλιοθήκη*

'Η ἵδρυσί της ἀνατρέχει στόν πρῶτο χρόνο τῆς ζωῆς τοῦ 'Ομίλου. "Εγινε μέ ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1959. Πυρῆνα της ἀποτέλεσαν σειρές βιβλίων πού δωρήθηκαν ἀπότήν 'Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τό 'Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τόν ἀείμνηστο Μιλτιάδη Σταμούλη καί διάφορους ἄλλους ἰδιῶτες. 'Ο ἐμπλουτισμός της συνεχίσθηκε σέ ὁλόκληρη τήν 25ετία εἴτε μέ δωρεές ἐκ μέρους

Ὀργανισμῶν, Συλλόγων καί Ἰδιωτῶν. Σήμερα ἀριθμεῖ 1200 τόμους περίπου πού ἀναφέρονται κυρίως στήν Ἱστορία, τήν Ἀρχαιολογία καί τήν Λαογραφία τῆς Θράκης καί ἀποτελοῦν σπουδαία βιβλιογραφική πηγή γιά τούς τοπικούς μελετητές. Καί ἡ βιβλιοθήκη σύμφωνα μέ τόν σχετικό κανονισμό ἔχει ὑπαχθῆ στό Κέντρο Θρακικῶν Μελετῶν.

5ο *Ἐκδόσεις*

Μιά ἀπό τίς πρῶτες ἐκδηλώσεις, πού ὀργάνωσε ὁ Ὅμιλος στά πλαίσια προσπάθειάς του νά πληροφορηθοῦν οἱ Κομοτηναῖοι τά τά σχετικά μέ τήν τοπική ἱστορία καί νά ἀποκαταστήσουν ἐπαφή μέ τούς διαπρεπεῖς συμπατριῶτες τους, ὑπῆρξε ἡ διάλεξι τοῦ σοφοῦ συμπατριώτη μας, Καθηγητοῦ τῆς Λαογραφίας στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἀείμνηστου Στίλπωνος Κυριακίδη μέ θέμα: «Ὁ Ἑλληνισμός τῶν συγχρόνων Θρακῶν» πού δόθηκε στίς 29 Νοεμβρίου 1959 σέ τούτη ἐδῶ τήν αἴθουσα. Συνέχεια ἐκείνης τῆς διαλέξεως ὑπῆρξε ἡ ἔκδοσι τό 1960 ἀπό τό ΙΜΧΑ τό ὁποῖο τότε ἦταν τμῆμα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν ἑνός τεύχους μέ τόν τίτλο «Περί τήν Ἱστορίαν τῆς Θράκης», στό ὁποῖο δημοσιεύθηκε τό κείμενο τῆς παραπάνω διαλέξεως καθώς καί δύο ἄλλες διαλέξεις τοῦ ἴδιου Καθηγητοῦ, πού ἀφοροῦσαν στήν Ἱστορία τῆς Ξάνθης καί τῆς Κομοτηνῆς, ἀντίστοιχα. Ἡ ἔκδοσι χρηματοδοτήθηκε ἀπό τόν Ὅμιλο καί ἔτσι παρόλο πού φέρεται σάν ἔκδοσι τοῦ ΙΜΧΑ δίκαια θεωρεῖται σάν ἡ πρώτη ἐκδοτική πρωτοβουλία τοῦ Μορφωτικοῦ. Ἀπό τίς πρῶτες μέρες τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ὁμίλου ἄρχισε ἐργώδης προσπάθεια γιά τήν διάσωσι καί προβολή τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν τῆς πόλεως καί τῆς περιοχῆς. Ἔτσι α) μετά ἀπό ἔρευνα ἀνακαλύφθηκαν ὡρισμένα ἀρχιτεκτονικά μέλη τοῦ Βυζαντινοῦ Παρεκκλησίου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, πού βρισκόταν μέσα στό Μεγάλο Πάρκο. Τό Παρεκκλήσιο εἶχε ἀναστηλωθῆ ἀμέσως μετά τό 1920 καί καταστράφηκε ἀπό τούς Βουλγάρους κατά τήν διάρκεια τῆς κατοχῆς. Μέ τά ἀνευρεθέντα ἀρχιτεκτονικά μέλη ἔγινε συμβολική ἀναστήλωσις τοῦ Ναϊδίου. β) Ἄλλη ἔρευνα εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν ἀνακάλυψη στά ὑπόγεια τοῦ τότε Α΄ Δημοτικοῦ Σχολείου τῆς προπολεμικῆς Ἀρχαιολογικῆς Συλλογῆς Κομοτηνῆς, ἡόποία τακτοποιήθηκε σέ μία αἴθουσα καί τήν αὐλή τοῦ τότε Γυμνασίου Ἀρρένων. γ) Ὀργανώθηκαν καί χρηματοδοτήθηκαν ἀνασκαφές περιωρισμένης ἐκτάσεως σέ ἀρχαιολογικούς χώρους τῆς περιοχῆς. δ) Ὀργανώθηκαν ἀρχαιολογικοί περίπατοι μέ ξενάγησι στούς χώρους αὐτούς (Μαρώνεια, Μαξιμιανούπολις, Ἀναστασιούπολις κ.λ.π.). Τό ὑλικό πού προέκυψε ἀπό αὐτές τίς δραστηριότητες καθώς καί προσωπικές του μελέτες ἔδωσαν τήν δυνατότητα στόν φιλόλογο καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Τρεμόπουλο νά συγγράψη

πόνημα μέ τίτλο «Ἡ Κομοτηνή καί οἱ Ἀρχαιότητες τῆς περιοχῆς της», πού ἐκδόθηκε τό 1966 ἀπό τόν Ὅμιλο καί ἀποτελεῖ μέχρι σήμερα, παρόλο πού σέ πολλά σημεῖα ἔχει ξεπερασθῆ ἀπό τήν σύγχρονη ἔρευνα, ἀξιόλογο βοήθημα γιά νά γνωρίση κανείς τήν ἱστορία καί τίς ἀρχαιότητες τῆς περιοχῆς μας.

Ἡ μελέτη τῶν Ἀρχείων τοῦ Ὁμίλου δείχνει ὅτι πάντοτε μέσα στούς στόχους τῶν διοικήσεων τοῦ Ὁμίλου ἦταν ἡ πραγματοποίησι καί ἄλλων ἐκδόσεων (τόμων, περιοδικοῦ κ.λ.π.). Οἱ προθέσεις ὅμως αὐτές ὑλοποιοῦνται μόνον τό 1977 μέ τήν ἔκδοσι δύο τευχιδίων μέ πονήματα τοῦ τότε Νομάρχου δόκτορα Παναγιώτη Φωτέα. Ἑνός πού περιλαμβάνει τήν διάλεξι μέ θέμα «Ἡ ἑλληνική ἀπελπισία» πού δόθηκε στά πλαίσια τῶν Ἐλευθερίων τοῦ 1977 καί ἑνός μέ τόν τίτλο «Οἱ Πομάκοι καί τό Βυζάντιο», πού περιλαμβάνει ἀνακοίνωση τοῦ συγγραφέως στό Γ΄ Συμπόσιο Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ. Ἐπίσης τό 1978 ἐκδίδεται ἄλλο τεῦχος πού περιλαμβάνει τήν ἐργασία τοῦ κ. Π. Φωτέα «Οἱ Πομάκοι τῆς Δυτικῆς Θράκης».

Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1980 παλαιοί ὁραματισμοί καί φιλοδοξίες μορφοποιοῦνται καί ἀποφασίζεται ἡ καθιέρωση ἐτήσιας ἐκδόσεως τοῦ Ὁμίλου μέ τίτλο «Θρακική Ἐπετηρίδα» γιά νά δημοσιεύονται σ' αὐτήν ἄρθρα καί μελέτες ὅλων τῶν Ἐπιστημῶν, πού ἀναφέρονται στήν Θράκη καί τούς διαπρεπεῖς Θρακιῶτες, ἔργα συγχρόνων Θρακῶν λογοτεχνῶν καί δοκιμιογράφων καθώς ἐπίσης καί χρονικά, σχόλια καί βιβλιοκρισίες πού ἀναφέρονται στήν Θράκη. Σέ ἐφαρμογή τῆς ἀποφάσεως καί χάρι στήν μεγάλη ἀνταπόκρισι μελετητῶν, ἀρθρογράφων καί λογοτεχνῶν κυκλοφόρησε στίς ἀρχές τοῦ 1981 ὁ πρῶτος τόμος τόν ὁποῖο ἀκολούθησαν ὁ δεύτερος τό 1982 καί ὁ τρίτος τό 1983. Ἡ ἐκτύπωση τοῦ τετάρτου τόμου δυστυχῶς καθυστέρησε στό τυπογραφεῖο κι ἔτσι δέν κυκλοφόρησε μέχρι σήμερα. Κατά ρητή ὑπόσχεσι τοῦ τυπογραφείου ἐλπίζουμε νά τόν παρουσιάσουμε στήν πανηγυρική Συνεστίαση τοῦ ἐπόμενου Σαββάτου. Στούς τρεῖς τόμους πού κυκλοφόρησαν καί διακρίνονται γιά τήν ἄψογη ἐμφάνισή τους ἔχουν δημοσιευθῆ ἀξιόλογες μελέτες, ἄρθρα καί κείμενα Θρακῶν λογοτεχνῶν. Ὅλοι ἔγιναν δεκτοί μέ κολακευτικά σχόλια ἀπό τούς εἰδήμονες καί πολλή χαρά ἀπό τούς Θρακιῶτες. Σήμερα πιά ἡ «Θρακική Ἐπετηρίδα» καταλέγεται ἀνάμεσα στίς πιό σοβαρές καί ἀξιόλογες ἀνάλογες προσπάθειες τῆς χώρας μας κι' ἀπό πολλούς εἰδικούς ἐκφράζεται ἡ ἀπορία πῶς ἔγινε δυνατό αὐτό τό ἐπίτευγμα σέ μιά μικρή πόλη σάν τήν Κομοτηνή. Ἀπό τήν ἵδρυσι τοῦ Κέντρου Θρακικῶν Μελετῶν ἡ «Θρακική Ἐπετηρίδα» ὑπάγεται σ' αὐτό καί ὁ τρίτος τόμος ἔχει ἤδη κυκλοφορήσει σάν ὄργανό του.

6ο *Ἑορτασμός Ἐπετείου Ἀπελευθερώσεως*

Ἀπό τόν πρῶτο κιόλας χρόνο τῆς δράσεώς του ὁ Ὅμιλος ἐπιδίωξε νά ἐπισημοποιήση καί νάτονώση τόν ἑορτασμό τῆς ἐπετείου τῆς Ἀπελευθερώσεως τῆς Κομοτηνῆς, πού μέχρι τότε ἦταν ἐντελῶς συμβατικός καί ὑποτονικός. Ἔτσι στίς 14 Μαΐου τοῦ 1960 ἔγινε πανηγυρική συγκέντρωσι τῶν Μελῶν κατά τήν ὁποία μίλησε ὁ τότε Πρόεδρος κ. Μ. Ξηρέας. Τόν ἑπόμενο χρόνο ἔγινε τήν ἴδια μέρα διάλεξη τοῦ νέου Προέδρου ἀειμνήστου Γ. Μαμέλη μέ θέμα «Ἱστορία καί χρονικόν ἀπελευθερώσεως τῆς Κομοτηνῆς». Τέλος τόν Φεβρουάριο τοῦ 1962 ἀποφασίσθηκε ἡ ὀργάνωσι πανηγυρικῆς ἐκδηλώσεως στήν κεντρική πλατεία τήν 13η Μαΐου. Ἡ ἐκδήλωσι πραγματοποιήθηκε μέ ἐξαιρετική ἐπιτυχία καί συμμετοχή χορωδιῶν, χορευτικῶν καί μουσικῶν συγκροτημάτων καί κόστισε 36.369 δρχ. Ἡ ἐπιτυχία πού σημειώθηκε, ἡ ἐνθουσιώδης συμμετοχή τῶν συμπολιτῶν καί ἡ συμπαράστασή τους ὑπῆρξαν ἡ αἰτία, ἡ ἐκδήλωση νά καθιερωθῆ καί μέ τόν τίτλο Θρακικό Πανηγύρι νά ἐπαναληφθῆ κατά τά ἑπόμενα χρόνια 1963, 1964, 1965. Θά πρέπει νά τονισθῆ ὅτι γιά τήν ἐποχή ἐκείνη ἡ πρωτοβουλία ἦταν ἐξαιρετικά πρωτοποριακή καί τολμηρή, ἐπειδή ἀκόμη αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ἐκδηλώσεις ἦταν ἄγνωστες καί οἱ οἰκονομικές δυσκολίες τεράστιες. Ὁ ἐνθουσιασμός ὅμως τῶν στελεχῶν τοῦ Ὁμίλου καί ἡ ἀνταπόκρισι τοῦ λαοῦ ξεπέρασαν ὅλα τά ἐμπόδια.

Ἀπό τό 1966 προστέθηκαν σέ ἔκθεση ζωγραφικῆς καί δύο ὁμιλίες, ἐνῶ τίς ἐκδηλώσεις παρακολούθησαν καί μέλη τῆς Ἑνώσεως Κομοτηναίων Ἀθηνῶν πού ἦλθαν γι' αὐτό τόν σκοπό ἐδῶ. Οἱ δαπάνες ἔφθασαν τίς 83.045 δραχμές.

Οἱ ἑορταστικές ἐκδηλώσεις συνεχίσθηκαν καί στά ἑπόμενα χρόνια 1967 καί 1968 ἐνῶ στά 1969 παίρνουν νέα διάστασι μέ τήν ὀργάνωσι, ἐκτός ἀπό τίς καθιερωμένες ἤδη ἐκδηλώσεις (Θρακικό Πανηγύρι, Ἔκθεσι Ζωγραφικῆς, ὁμιλία), καί Συναυλίας τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Θεσσαλονίκης, Λαογραφικῆς Ἐκθέσεως, ἐνῶ στό Θρακικό Πανηγύρι συμμετέχουν συγκροτήματα ἀπό τήν Κρήτη. Τυπώνεται ἀφίσσα. Οἱ ἐκδηλώσεις συνεχίζονται στά ἑπόμενα χρόνια 1970, 1971, 1972, 1973, 1974 ἀφοῦ πιά ἔχουν καταστῆ θεσμός.

Νέος σταθμός στήν διαδρομή τους σημειώνεται στά 1975, ὁπότε γιά πρώτη φορά τιτλοφοροῦνται «Ἐλευθέρια Θράκης» καί ἡ διάρκειά τους ἐπεκτείνεται σέ 5 ἡμέρες, ἀπό 10-14 Μαΐου, καθιερώνεται ἐπίσημη ὁμιλία ἐνάρξεως μέπρῶτο ὁμιλητή τόν ἀείμνηστο Γεώργιο Μαμέλη καί καθημερινές ἐκδηλώσεις (θεατρική παράσταση, ἐμφανίσεις χορευτικῶν κ.λ.π.). Στο ἴδιο πλαίσιο κινοῦνται καί οἱ ἐκδηλώσεις 1976. Ἀπό τό 1977 οἱ ἐκδηλώσεις παίρνουν διεθνῆ χαρακτήρα μέ τήν συμμετοχή τοῦ χορευτικοῦ

συγκροτήματος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λουμπλιάνας Πολωνίας. Ἡ διάρκειά του αὐξάνεται (ἀπό 7 ἕως 15 Μαΐου) καί ἡ ποιότητα καί ἡ ποικιλία τους βελτιώνεται σημαντικά. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε ὅτι τήν χρονιά αὐτή ἔχουμε ἐπίσης Συναυλία Συγκροτήματος Δοϊτσίδη, Θέατρο Σκιῶν, Θεατρική παράστασι, ἐμφανίσεις χορευτικῶν καί φιλαρμονικῶν.

Καινούργια διάστασι παίρνουν οἱ ἐκδηλώσεις ἀπό τό 1978 ὁπότε ἡ ἐναρξή τους γίνεται μέ ὁμιλία τοῦ κορυφαίου Ἕλληνα ἐπιστήμονα Ἀκαδημαϊκοῦ ἀείμνηστου Ἰωάννου Θεοδωρακόπουλου. Ἀπό τότε τά Ἐλευθέρια τιμοῦν οἱ διαπρεπέστεροι τῶν Ἑλλήνων Πνευματικῶν ἀνδρῶν. Ἀπό τό βῆματους παρελαύνουν ὁ Ἀκαδημαϊκός καί πρώην Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Μιχαήλ Στασινόπουλος τό 1979, ὁ διαπρεπής Καθηγητής κ. Μανώλης Ἀνδρόνικος τό 1980, ὁ πρέσβυς κ. Ἄγγελος Βλάχος τό 1981, ὁ Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης κ. Πολυχρόνης Ἐνεπεκίδης τό 1982. Συγχρόνως καί ἄλλοι φορείς ἀναλαμβάνουν τήν ὀργάνωσι ἐκδηλώσεων στά πλαίσια τῶν Ἐλευθερίων κι' οἱ ἐκδηλώσεις παίρνουν παλλαϊκό χαρακτήρα καί πανελλήνια προβολή.

Ἀπό τό 1983 τήν ὀργάνωσι τῶν ἐκδηλώσεων ἀναλαμβάνει ὁ Δῆμος Κομοτηνῆς.

Κλείνοντας τό κεφάλαιο αὐτό θεωρῶ ἀπαραίτητο νά ὑπογραμμίσω ὅτι ἡ πρωτοβουλία τοῦ Ὁμίλου νά ὀργανώση καλλιτεχνικές καί λαογραφικές ἐκδηλώσεις ἀπετέλεσε κίνητρο καί πρότυπο γιά τήν ὀργάνωση παρόμοιων ἐκδηλώσεων καί στίς ἄλλες πόλεις τῆς Θράκης, ὅπως εἶναι οἱ Ἀποκρηάτικες Θρακικές Λαογραφικές Γιορτές τῆς Ξάνθης καί τά Ἀνθεστήρια τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως.

7ο *Χορευτικό Συγκρότημα*

Τό στοργικό ἐνδιαφέρον τοῦ Ὁμίλου γιά ὅλα τά στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς παραδόσεως τοῦ τόπου μαςπολύ ἐνωρίς στράφηκε στά δημοτικά τραγούδια καί τούς δημοτικούς χορούς τῆς Θράκης.

Ἀπό τόν πρῶτο ἀκόμη χρόνο τῆς λειτουργίας τοῦ Ὁμίλου συστήθηκε εἰδικό συνεργεῖο πού περιώδευσε στά χωριά τῆς περιοχῆς καί κατέγραψε καί ἠχογράφησε παραδοσιακά τραγούδια. Συγχρόνως συγκροτήθηκε καί ὁ «Ὅμιλος Θρακικῶν Τραγουδιῶν» ἀπό νέες τῆς πόλεως, οἱ ὁποῖες διδάχθηκαν τά τραγούδια πού εἶχαν καταγραφῆ. Στή συνέχεια ἔγινε ἠχογράφησι τῶν τραγουδιῶν μέ συνοδεία τοπικῶν ὀργάνων γιά τόν Ραδιοφωνικό Σταθμό Κομοτηνῆς. Ἡ σχετική ταινία ὑπάρχει ἀκόμη καί μεταδίδεται πολλές φορές.

Παράλληλα ἄρχισε ἡ προσπάθεια γιά τήν δημιουργία Χορευτικοῦ Συγκροτήματος, πού μετά μεθοδική προπαρασκευή συγκροτήθηκε τό 1962

καί ἀποτελέσθηκε ἀπό νέα παιδιά τῆς Κομοτηνῆς πού μέ πολύ ἐνθουσιασμό διδάχθηκαν τοπικούς καί πανελλήνιους χορούς.Συγχρόνως μέ βάσι τίς γραπτές καί προφορικές πληροφορίες πού εἶχαν διασωθῆ κατασκευάσθηκαν πιστά ἀντίγραφα τῆς ἀνδρικῆς καί τῆς γυναικείας στολῆς τῆς Κομοτηνῆς γιά νάχρησιμοποιοῦνται στίς ἐμφανίσεις τοῦ Συγκροτήματος.

Ἀπό τήν ἐπόμενη χρονιά τό συγκρότημα ἄρχισε νά συμμετέχη μέ ἐπιτυχία σέ ἐκδηλώσεις τῆς περιοχῆς μας, ἀλλά καί ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων, προβάλλοντας τήν πόλι μας στό πανελλήνιο. Ἐπί 15 χρόνια, δηλαδή μέχρι τό 1978, τό χορευτικό συγκρότημα περιώδευσε σέ ὁλόκληρη τήν χώρα καί ἔλαβε μέρος ἐπανειλημένα στά πιό φημισμένα ἑλληνικά φεστιβάλ δημοτικῶν χορῶν. Ἐνδεικτικά ἀναφέρω τίς Γιορτές Λόγου καί Τέχνης τῆς Λευκάδας, τίς Θρακικές Λαογραφικές Ἑορτές Ξάνθης, ὅπου τό 1967 τιμήθηκε μέ τό πρῶτο βραβεῖο, τίς γιορτές τῆς Ν. Φιλαδέλφειας, τό Φεστιβάλ Φλωρίνης, τό Φεστιβάλ Παραδοσιακῶν χορῶν Καλαμάτας, τά «Ἠπειρωτικά» τῶν Ἰωαννίνων, τίς ἐκδηλώσεις γιά τά ἑκατοντάχρονα τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως, ὅπου τοῦ ἀπονεμήθηκε τό πρῶτο βραβεῖο σέ διαγωνισμό Θρακικῶν χορευτικῶν συγκροτημάτων. Συγχρόνως ἔδινε ἐπιβλητικό παρόν σέ ὅλες τίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις τῆς περιοχῆς.

Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ ἐθνική προσφορά τοῦ χορευτικοῦ συγκροτήματος στήν κρίσιμη περίοδο τοῦ θέρους τοῦ 1974, ὁπότε τό συγκρότημα μέ ἐπικεφαλῆς τήν διοίκησι τοῦ Ὁμίλου περιώδευσε στίς στρατιωτικές μονάδες τῆς περιοχῆς πού ἀποτελοῦνταν κυρίως ἀπό ἐπιστράτους ἐφέδρους, στούς ὁποίους προσέφερε μέ ἐνθουσιασμό δῶρα καί ψυχαγωγία. Μία ἄλλη πτυχή τῆς δράσεως τοῦ χορευτικοῦ συγκροτήματος πού συνδέεται μέ τήν διατήρησι ζωντανῆς τῆς ἐθνικῆς μας παραδόσεως εἶναι ἡ ἀναβίωσι τοῦ ἐθίμου τῶν θρακικῶν καλάντων πού ἄρχισε τό 1972 καί συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Τό βράδυ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων κάθε χρόνου, οἱ νέοι τοῦ χορευτικοῦ μέ τοπικές ἐνδυμασίες ψάλλουν τά θρακιώτικα χριστουγεννιάτικα κάλαντα στούς δρόμους τῆς πόλεως, τά ἱδρύματα καί τίς κατοικίες τῶν ἀρχόντων.

Τό 1978 ἀποτελεῖ σταθμό στήν πορεία τοῦ χορευτικοῦ συγκροτήματος, διότι τήν χρονιά αὐτή ἐπεκτείνεται ἡ δραστηριότητά του ἔξω ἀπό τά ἑλληνικά σύνορα μέ τήν συμμετοχή του στό Διεθνές Φεστιβάλ Ρουέργκ Γαλλίας. Ἀπό τότε τό συγκρότημάμας ἐκπροσωπεῖ τακτικά τήν χώρα μας σέ Διεθνῆ Φεστιβάλ τοῦ ἐξωτερικοῦ μέ ἐξαιρετική ἐπιτυχία. Συγκεκριμένα συμμετέχει τό 1979 στό Διεθνές Φεστιβάλ Ζάγκρεπ Γιουγκοσλαβίας, τό 1981 στό Φεστιβάλ Ντιζόν Γαλλίας, τό 1983 τό δίδυμο Φεστιβάλ τῶν Πυρηναίων πού διοργανώνεται κάθε χρόνο σέ πόλεις ἑκατέρωθεν τῶν γαλλοϊσπανικῶν συνόρων καί φέτος στό Φεστιβάλ Σαίντ Γαλλίας. Πέρα ἀπό τήν ἄρτια συγκρότησι καί τίς ἄψογες ἐμφανίσεις του τό συγκρότημά

μας διακρίνεται γιά τό ἦθος καί τήν ἄριστη συμπεριφορά τῶν μελῶν του πού προκαλοῦν τόν ἐνθουσιασμό τῶν ὀργανωτῶν τῶν Φεστιβάλ, ὅπως προκύπτει ἀπό ἐνθουσιῶδες ἔγγραφο τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Φεστιβάλ Σαίντ πού λάβαμε πρίν ἀπό λίγες μέρες.

Συγχρόνως βέβαια τό συγκρότημά μας συμμετέχει ἀνελλιπῶς σέ ἑλληνικά Φεστιβάλ καί ὅλες τίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις τῆς περιοχῆς μας.

Σήμερα τό χορευτικό μας συγκρότημα, πού βρίσκεται στό ψηλότερο σημεῖο τῆς ἀνοδικῆς του πορείας, ἔπαυσε νά εἶναι ὀλιγάριθμος ὅμιλος νέων μέ ἀγάπη καί ἐπίδοσι στούς ἑλληνικούς χορούς καί ἔγινε μιά πραγματική ἑστία διατηρήσεως τῆς χορευτικῆς παραδόσεως τοῦ τόπου μας στήν ὁποία περισσότεροι ἀπό ἑκατό νέοι τῆς πόλεωςκαί τῆς περιοχῆς μας, μαθητές τοῦ Δημοτικοῦ, τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, φοιτητές καί ἐργαζόμενοι μαθαίνουν τούς ἑλληνικούς χορούς καί ἀσκοῦνται στήν ἀπόδοσί τους χωρισμένοι σέ τμήματα ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία καί τόν βαθμό τῆς ἀσκήσεώς τους.

Ψυχή τοῦ Συγκροτήματος εἶναι ὁ καθηγητής τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς κ. Βασίλειος Σερμπέζης, πού ἀπό τό 1979 ἀγωνίζεται νά ὀργανώση ἄριστα καί νά ἐκπαιδεύση ἄρτια τούς νέους πού τόν περιβάλλουν μεταδίδοντάς τους, τήν ἄρτια κατάρτισί του στά θέματα τοῦ χοροῦ, τό ἦθος καί τήν εὐγένεια τῆς ψυχῆς του.

Εἶναι ἀπαραίτητο στό σημεῖο αὐτό νά μνημονεύσουμε τούς προηγουμένους ὑπεύθυνους τοῦ χορευτικοῦ συγκροτήματος, ἐκείνους τουλάχιστον πού ἀναφέρονται στά ἀρχεῖα τοῦ Ὁμίλου καθώς καί αὐτούς μέ τούς ὁποίους ὁ ὁμιλητής εἶχε τήν τιμή καί τήν χαρά νά συνεργασθῆ. Εἶναι ὁ ἀείμνηστος Σπύρος Μπογδάνος, καί οἱ καθηγητές τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς κ. Ἐλευθερία Χαραλαμπίδου, κ. Δημήτριος Γεωργαντζῆς, κ. Μιχαήλ Μαρτίδης, κ. Νικόλαος Παπανικολάου. Ὅλοι ἐργάσθηκαν μέ ἐνθουσιασμό, ζῆλο καί μεθοδικότητα καί προσέφεραν πολλά στήν ἀνοδική πορεία καί τήν ἐξέλιξι τοῦ συγκροτήματός μας.

Τό χορευτικό συγκρότημα εἶναι ἕνα ἀπό τά δυναμικώτερα τμήματα τοῦ Ὁμίλου, γιά τό ὁποῖο ὑπάρχουν βέβαιες προϋποθέσεις περαιτέρω ἐξελίξεως καί βελτιώσεως ὥστε νά καταλάβη κορυφαία θέσι ἀνάμεσα στά ὁμοειδῆ συγκροτήματα τῆς χώρας μας.

8ο *Μουσική - Μανδολινάτα - Χορωδία*

Ἀμέσως μετά τήν ἵδρυσι τοῦ Ὁμίλου ζωηρή ὑπῆρξε ἡ δραστηριότητά του στό χῶρο τῆς μουσικῆς, πού συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Στά πλαίσια αὐτῆς τῆς δραστηριότητας καί χάρι στήν προσφορά τοῦ συμπολίτη

ἀρχιμουσικοῦ κ. Γιάννη Ματζίρη ἱδρύθηκε τό 1962 καί ἄρχισε νά λειτουργεῖ ἀπό τό 1963 ἡ Μανδολινάτα τοῦ Ὁμίλου, ἐνῶ τό 1965 ἱδρύθηκε ἡ Χορωδία τοῦ Ὁμίλου, πού ἐπίσης διηύθυνε ὁ κ. Ματζίρης.

Τά δύο αὐτά μουσικά συγκροτήματα ἐγνώριζαν ἐξαιρετική ἐπιτυχία καί ἀκόμη εἶναι ζωηρές οἱ ἀναμνήσεις τῶν συμπολιτῶν ἀπό τίς ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἐμφανίσεις πού πραγματοποίησαν. Μετά τήν ἀποχώρησι τοῦ κ. Ματζίρη ἡ Χορωδία διέκοψε τήν λειτουργία της ἐνῶ ἡ Μανδολινάτα συνέχισε τήν δραστηριότητά της μέ ὑπεύθυνους διαδοχικά τόν ἀείμνηστο Στ. Καρακατσούλη καί τόν κ. Ἰων. Παπαδόπουλο μέχρι τό 1970, ὁπότε ἔπαυσε νά λειτουργῆ. Ἐπανειλημμένες προσπάθειες γιά τήν ἀναβίωσι τῶν λαμπρῶν αὐτῶν συγκροτημάτων, πού ἔγιναν μέχρι σήμερα, δυστυχῶς δέν ἀπέδωσαν. Ὁ Ὅμιλος ὅμως δέν ἔπαυσε νά ἔχει σάν στόχο του τήν ἐπανασύστασι τῆς Χορωδίας καί τῆς Μανδολινάτας καί ἐλπίζει ὅτι σύντομα θά γίνει ἐφικτή ἡ ὑλοποίηση αὐτοῦ τοῦ στόχου. Θά πρέπει στό σημεῖο αὐτό νά ὑπενθυμίσουμε ὅτι χάρι στά μέλη τῆς Χορωδίας τοῦ Ὁμίλου ἔγινε δυνατή ἡ ἵδρυσι καί ἡ λειτουργία τῆς Μικτῆς Χορωδίας τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου τοῦ Δήμου Κομοτηνῆς.

Πέρα ἀπό αὐτά ὁ Ὅμιλος ἀδιάκοπα μέχρι σήμερα ἐκδηλώνει τό ἐνδιαφέρον του γιά τήν μουσική μέ τήν ὀργάνωσι συναυλιῶν κλασσικῆς μουσικῆς ἀπό ὑψηλοῦ ἐπιπέδου συγκροτήματα καί καλλιτέχνες τῆς πατρίδας μας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ. Περιορίζομαι στήν γενική αὐτή ἀναφορά διότι νομίζω ὅτι ἡ στενότης τοῦ χρόνου δέν μοῦ ἐπιτρέπει νά ἀναφέρω λεπτομερῶς τίς σχετικές ἐκδηλώσεις.

9ο *Ἐθνικές - Πνευματικές - Καλλιτεχνικές - Κοινωνικές Ἐκδηλώσεις*

Στήν διάρκεια τῆς 25ετίας ὁ Ὅμιλος μας ὑπῆρξε ὁ κύριος καί σέ ὁρισμένες περιόδους ὁ μοναδικός ὀργανωτής ἐκδηλώσεων στήν πόλι καί τήν περιοχή. Οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές πού ἄλλοτε εἶχαν χαρακτῆρα ἐθνικό, ἄλλοτε πνευματικό καί ἄλλοτε καλλιτεχνικό εἶναι τόσες πολλές πού εἶναι ἀδύνατη ἡ ἔστω καί ἐπιτροχάδην ἀναφορά σ' αὐτές καί γι' αὐτό ἀναγκαστικά μνημονεύω ἐκεῖνες πού φρονῶ ὅτι ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία. Τέτοιες εἶναι:

α) Διαλέξεις διαπρεπῶν ἐπιστημόνων ὅπως τῶν Στίλπωνος Κυριακίδη, Εὐαγγέλου Παπανούτσου, Πολυχρόνη Ἐνεπεκίδη, Γεωργίου Μπακαλάκη, Γεωργίου Μέγα, Τάσου Ἀθανασιάδη καί ἄλλων.

β) Παραστάσεις θιάσων καί καλλιτεχνῶν συγκροτημάτων ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, ὅπως τοῦ Χοροδράματος τῆς Ραλλοῦς Μάνου, τοῦ Θυμελικοῦ Θεάτρου τοῦ Λίνου Καρζῆ, τοῦ θιάσου τῆς Ἔλσας Βεργῆ καί λοιπῶν.

γ) Ἐκδηλώσεις ἀφιερωμένες στήν Μνήμη τῶν Πατρίδων τῆς Ἀνατολῆς πού ὀργανώθηκαν μέ πρωτοβουλία τοῦ Ὁμίλου μας δύο φορές. Τό

1972 γιά τά πενηντάχρονα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς καί τό 1982 γιά τά ἑξηντάχρονα. Οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ 1972 πού ὀργανώθηκαν σέ συνεργασία μέ τό μόνο ὑφιστάμενο τότε στήν Κομοτηνή προσφυγικό Σωματεῖο τόν Σύλλογο Ποντίων Κομοτηνῆς καί Περιφερείας διήρκεσαν ἀπό 5-12 Νοεμβρίου 1972 καί περιελάμβαναν Θεία Λειτουργία καί Μνημόσυνο, Πανηγυρική Ἐκδήλωσι μέ ὁμιλητές τούς Χρῆστο Σολομωνίδη, Δημήτριο Μαγκριώτη καί Χαράλαμπο Κιαγχίδη, ὁμιλία τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἀντωνίου Δαμασκηνίδη καί Ἔκθεσι φωτογραφιῶν καί κειμηλίων. Οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ 1982 πού ὀργανώθηκαν σέ συνεργασία μέ τήν Ἱερά Μητρόπολι Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς καί τούς Συλλόγους Ποντίων καί Καππαδοκῶν περιλάμβαναν Θεία Λειτουργία καί Μνημόσυνο, κατάθεσι στεφάνων, ἔκθεσι φωτογραφιῶν καί κειμηλίων τῶν πατρίδων τῆς Ἀνατολῆς, διαλέξεις τῆς κ. Ἰφιγένειας Χρυσοχόου καί τῶν κ.κ. Ἄγγελου Γερμίδη, Βασιλείου Μαυρίδη, καί Χαράλαμπου Δαμιανίδη καθώς καί παράστασι ἑλληνικῶν Δημοτικῶν χορῶν μέ συμμετοχή τῶν συγκροτημάτων τοῦ Ὁμίλου μας, τοῦ Συλλόγου Ποντίων καί τοῦ Συλλόγου Καππαδόκων. Ἡ στενότης τοῦ χρόνου δέν μοῦ ἐπιτρέπει δυστυχῶς νά σχολιάσω τήν ἐπιτυχία καί τόν ἀντίκτυπο στό λαό τῆς περιοχῆς πού εἶχαν αὐτές οἱ ἐκδηλώσεις.

δ) Οἱ τιμητικές ἐκδηλώσεις γιά διαπρεπεῖς Κομοτηναίους.

Τέτοιες ἐκδηλώσεις ἔγιναν κατά χρονολογική σειρά πρός τιμήν 1) τοῦ καθηγητοῦ Ἀλέξανδρου Συμεωνίδη στίς 23 Νοεμβρίου 1975 (θρησκευτικό μνημόσυνο, φιλολογικό μνημόσυνο μέ ὁμιλητή τόν καθηγητή κ. Μάριο Πολυζώνη) 2) τοῦ καθηγητοῦ Στίλπωνος Κυριακίδη τοῦ ὁποίου ὁ Ὅμιλος κατεσκεύασε μέ δαπάνες του μαρμάρινη προτομή στίς 23 Ἰανουαρίου 1977 (Φιλολογικό Μνημόσυνο μέ ὁμιλητές τούς καθηγητές κ.κ. Ἀγαπητό Τσομπανάκη, Δημήτριο Δελιβάνη, Κωνσταντῖνο Βαβοῦσκο, τρισάγιο καί ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς πού στήθηκε ἀπέναντι στήν Λέσχη Κομοτηναίων) 3) τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου στίς 19 Νοεμβρίου 1979 (Μνημόσυνο, κατάθεσι στεφάνων στόν ἀνδριάντα του). Φιλολογικό Μνημόσυνο μέ ὁμιλητή τόν Καθηγητή κ. Ἀντώνιο-Αἰμίλιο Ταχιάο.

10ο. *Ἐνέργειες γιά τοπικά θέματα*

Ἔχοντας σάν καταστατική ἀρχή τήν δραστηριότητα γιά τήν προβολή καί ἐπίλυσι τῶν τοπικῶν προβλημάτων ὁ Ὅμιλος μας δέν ἔπαυσε σέ ὅλη τήν διάρκεια τῆς 25ετίας νά ἀγωνίζεται εἴτε μόνος ἔτε σέ συνεργασία μέ τούς ἄλλους φορεῖς τῆς πόλεως στόν τομέα αὐτόν. Κύριο ἀντικείμενο αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα ὑπῆρξε ἡ ἵδρυσι τοῦ Πανεπιστημίου Θράκης. Ἀπό τό

1965, ὁπότε πρώτη φορά τέθηκε θέμα τῆς ἱδρύσεως ἀπό τό Διδασκαλικό Σύλλογο μέχρι τό 1977, ὁπότε ἔγινε ἡ ἀνεπιτυχής δυστυχῶς προσπάθεια γιά τήν ἵδρυση τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς στήν Κομοτηνή μέ κύρια φάση τήν περίοδο 1972-1974 κατά τήν ὁποία δόθηκε καί κερδήθηκε ἀπό τούς φορεῖς τῆς πόλεως ἡ μάχη γιά τήν ἵδρυσι τοῦ Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης καί τόν καθορισμό τῆς Κομοτηνῆς σάν ἕδρας του. Ἐπίσης ὁ Ὅμιλος σάν μέλος τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Σωματείων καί Ὀργανώσεων τοῦ Ν. Ροδόπης ἔλαβε μέρος σέ ὅλους τούς ὡραίους ἀγῶνες τοῦ λαοῦ τῆς περιοχῆς γιά τήν προώθηση τῶν αἰτημάτων τοῦ Ν. Ροδόπης.

IIο. *Κέντρο Θρακικῶν Μελετῶν*

Μιλῶντας προηγουμένως γιά τό Ἱστορικό Ἀρχεῖο, τήν Βιβλιοθήκη καί τήν «Θρακική Ἐπετηρίδα» μνημονεύσαμε τό Κέντρο Θρακικῶν Μελετῶν τοῦ Ὁμίλου μας, πού ἱδρύθηκε τόν Δεκέμβριο τοῦ 1981 μέ ἀπόφασι τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία ἐπικυρώθηκε ἀπό τήν Γενική Συνέλευση τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1982. Ὅπως ἀναφέρεται στόν Κανονισμό λειτουργίας τοῦ Κέντρου «Σκοπός τοῦ Κέντρου εἶναι ἡ α) ἐπιστημονική ἔρευνα τῶν θεμάτων καί προβλημάτων τοῦ Θρακικοῦ χώρου ἀπό φιλολογική, ἱστορική, ἐθνολογική, ἀρχαιολογική, λαογραφική, κοινωνιολογική, οἰκονομική καί κάθε ἄλλη ἄποψη, β) ἡ προβολή καί ἀξιολόγηση τοῦ ἔργου τῶν Θρακῶν ἐπιστημόνων, λογοτεχνῶν, καλλιτεχνῶν καί ὅλων γενικά τῶν διακεκριμένων προσωπικοτήτων πού κατάγονται ἀπό τήν Θράκη»

Εἶναι προφανές ὅτι μέ τήν ἵδρυσι τοῦ Κέντρου συστηματοποιοῦνται καί ἀναδιοργανώνονται οἱ σχετικές δραστηριότητες τοῦ Ὁμίλου, τῶν ὁποίων βεβαίως ἡ ἀρχή ἀνάγεται στά πρῶτα χρόνια λειτουργίας τοῦ Ὁμίλου. Ἀπώτερη ἐπιδίωξη τοῦ Ὁμίλου μας εἶναι νά καταστῆ τό Κέντρο ἕνα ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἐπιστημονικό ἵδρυμα σπουδῆς τοῦ Θρακικοῦ χώρου ἀπό κάθε ἐπιστημονική ἄποψι, ἀνάλογου καί ἰσάξιου μέ τό περιώνυμο ΙΜΧΑ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καί ἄλλα ἀντίστοιχα τῆς χώρας μας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ Διοίκησι καί τά στελέχη τοῦ Ὁμίλου ἔχουν σαφῆ ἐπίγνωσι τοῦ πόσο τολμηρός εἶναι ὁ ὁραματισμός αὐτός καί πόσο δύσκολη εἶναι ἡ ὑλοποίησι μιᾶς τέτοιας φιλοδοξίας. Ἔχουν ὅμως τήν πεποίθησι ὅτι μέ τήν συμπαράσταση τῆς πνευματικῆς καί πολιτικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου μας καί εἰδικώτερα τῆς Βόρειας Ἑλλάδας, τήν στοργή καί τήν ἀγάπη τῶν συμπολιτῶν καί ὅλων τῶν Θρακιωτῶν καθώς καί τήν συστηματική καί ἀδιάκοπη ἐργασία τῶν παραγόντων καί τῶν συνεργατῶν τοῦ Κέντρου τό ὅραμα δέν θά ἀργήσει νά λάβη σάρκα καί ὀστᾶ καί νά γίνη πραγματικότητα. Εἶναι ἐξαιρετικά

ἐνθαρρυντικό τό γεγονός ὅτι τό Κέντρο μας ἀπό τά πρῶτα βήματα του κέρδισε τήν ἀγάπη πολλῶν ἐκλεκτῶν, νέων κυρίως, ἐπιστημόνων καί ἐρευνητῶν Θρακιωτῶν καί ξένων πού ἐκδήλωσαν πρόθεσι συνεργασίας καί τήν ἐκτίμησι καί τό στοργικό ἐνδιαφέρον ἀξιόλογων πνευματικῶν παραγόντων τῆς πατρίδας μας.

12ο *Σχολή Μπαλλέτου*

Ὁ κλασσικός χορός εἶναι ἕνας ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρων τομέας τῆς τέχνης μέ πολλούς φίλους σέ ὅλο τόν κόσμο πού ὁλοένα κερδίζει ἔδαφος στήν πατρίδα μας. Ἐπιδιώκοντας νά ἱκανοποιήση σχετική ἐπιθυμία τῶν γονέων τῆς Κομοτηνῆς τό Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ Ὁμίλου ἀποφασίζει τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1981 τήν ἵδρυσι τῆς Σχολῆς Μπαλέτου.

Τήν καλλιτεχνική διεύθυνσι τῆς Σχολῆς, πού ἄρχισε ἀμέσως ἀπό τό Σχολικό ἔτος 1981-82 νά λειτουργῆ, ἔχει μέχρι σήμερα ὁ κ. Ἀναστάσιος Χαλκιόπουλος ἱδρυτής καί διευθυντής τῶν ὁμώνυμων Σχολῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπό τήν πρώτη στιγμή τήν πρωτοβουλία αὐτή τοῦ Ὁμίλου ἀγκάλιασαν μέ πολύ ἐνδιαφέρον οἱ γονεῖς τῶν μικρῶν μαθητριῶν τῆς Κομοτηνῆς, πού ἔσπευσαν νά ἐγγράψουν τά κορίτσια τους. Φέτος ἡ Σχολή λειτουργεῖ γιά τρίτη χρονιά. Ἡ Διοίκηση τοῦ Ὁμίλου σημειώνει μέ ἐξειρετική ἱκανοποίησι τήν ἀνοδική πορεία τῆς Σχολῆς καί τῆς ἀπηχήσεως τοῦ ἔργου της στήν κοινωνία τῆς πόλεώς μας, ἡ ὁποία προοιωνίζεται τήν ἱκανοποιητική περαιτέρω ἐξέλιξί της.

13ο *Εἰκαστικές Τέχνες - Ἐργαστήρι Ζωγραφικῆς*

Οἱ εἰκαστικές τέχνες πολύ ἐνωρίς ὑπῆρξαν ἀντικείμενο ἐνδιαφέροντος καί δραστηριότητας τοῦ Ὁμίλου. Ὅπως προαναφέρθηκε ἀπό τό 1966 στίς ἐκδηλώσεις τῶν «Ἐλευθερίων» περιελήφθη Ἔκθεσι Ζωγραφικῆς, πού ἀργότερα ὠνομάσθηκε «Ἔκθεση Θρακῶν Καλλιτεχνῶν» καί ἡ ὁποία μέχρι σήμερα πραγματοποιεῖται στά πλαίσια τῶν Ἐλευθερίων. Πέρα ὅμως ἀπό αὐτή τήν δραστηριότητα ὁ Ὅμιλος ὀργανώνει μέχρι σήμερα τακτικά ἐκθέσεις εἰκαστικῶν τεχνῶν δύο κατηγοριῶν α) νέων καλλιτεχνῶν γιά νά βοηθήσει στήν προβολή τοῦ ταλάντου καί τοῦ ἔργου τους στήν κοινωνία τῆς πόλεώς μας. β) καθιερωμένων διαπρεπῶν καλλιτεχνῶν γιά νά συμβάλη στήν ἀπόκτηση σχετικῆς παιδείας καί τήν ἐνημέρωσι τῶν συμπολιτῶν. Στήν δεύτερη αὐτή κατηγορία ἀνήκουν οἱ ἐξαιρετικά σημαντικές, ὑψηλῆς ποιότητος, ἐκθέσεις πού διοργανώθηκαν συνδυασμένες μέ ὁμιλίες τοῦ Καθηγητῆ Χρύσανθου Χρήστου σέ συνεργασία μέ τήν Μακεδονική Καλλιτεχνική Ἑταιρεία «Τέχνη» καί τήν Σ.Ε.Ε.Σ.Β.Ε καθώς καί οἱ ἐκθέσεις Γλυπτικῆς Ἑλλήνων Χαρακτῶν, τοῦ Σπύρου Βασιλείου κ.ἄ.

Ἄλλη ἐκδήλωσι αὐτοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπῆρξε ἡ λήψι στίς 11 Ὀκτωβρίου 1982 ἀποφάσεως γιά τήν ἵδρυσι τοῦ Ἐργαστηρίου ζωγραφικῆς πού ἄρχισε νά λειτουργῆ τόν Ἰανουάριο τοῦ 1983. Στό Ἐργαστήρι, πού λειτουργεῖ καί ἐφέτος γιά τρίτη χρονιά, οἱ συμπολίτες πού ἔχουν σχετική κλίσι διδάσκονται ὅλα ἐκεῖνα τά στοιχεῖα τῆς ζωγραφικῆς πού θά τούς ἐπιτρέψουν νά καλλιεργήσουν τήν κλίσι καί τό τάλαντο τους καί νά δώσουν δείγματα τῆς δεξιότητος καί τῆς εὐαισθησίας τους. Ὁ ἀξιόλογος ἀριθμός τῶν συμπολιτῶν πού παρακολουθοῦν τά μαθήματα τοῦ Ἐργαστηριοῦ καθώς καί ἡ ἱκανοποιητική ποιότητα τῶν ἔργων τους, ὡρισμένα ἀπό τά ὁποῖα ἐκτίθενται στήν αἴθουσα αὐτή στά πλαίσια τῆς ἀφιερωμένης στά 25χρονα ἐκθέσεως, ἀποδεικνύουν τήν ἐπιτυχία τῆς προσπάθειας. Θά πρέπη νά τονισθῆ ὅτι ἡ ἵδρυσι καί ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς ὀφείλονται κυρίως στήν ἀνιδιοτελῆ προσφορά τοῦ δραστήριου μέλους τοῦ Ὁμίλου μας ζωγράφου - ἁγιογράφου κ. Κωνσταντίνου Προυσανίδη πού εἶναι ὑπεύθυνος τοῦ Ἐργαστηριοῦ καί διδάσκει σ' αὐτό μέ πολύ ἐνθουσιασμό καί ζῆλο.

Κυρίες καί Κύριοι

Ἤδη ἡ διάρκεια τῆς ὁμιλίας μου ἔχει παραταθῆ ἀνεπίτρεπτα καί εἶμαι ὑποχρεωμένος νά φθάσω στό τέλος της. Διαπιστώνω μέ λύπη ὅτι ὁ φόβος πού ἐξέθεσα στήν ἀρχή, ὅτι δέν θά μπορέσω νά ἐπιτύχω στόν στόχο τῆς ἐκθέσεως τῆς δράσεως τοῦ Ὁμίλου κατά τα 25 χρόνια τῆς ὑπάρξεως καί νά ἀδικήσω ἔτσι καί τό Σωματεῖο καί ὅσους μόχθησαν γιά τούς σκοπούς του εἶναι πραγματικότητα. Πολλά ἀπό τά πλούσια στοιχεῖα πού βρῆκα στό Ἀρχεῖο δέν μπόρεσα νά τά ἀξιοποιήσω, πολλές καί ἀξιόλογες δραστηριότητες δέν κατόρθωσα νά μνημονεύσω, πολλούς ἐπώνυμους συντελεστές τοῦ ἔργου, στελέχη ἤ συνεργάτες παρέλειψα νά ἀναφέρω.

Παρά ταῦτα ἐλπίζω ὅτι ἔστω καί μέ μεγάλες ἐλλείψεις καί ἀστοχίες ἐπέτυχα νά ἐκθέσω τό κύριο μέρος τῶν δραστηριοτήτων τοῦ Ὁμίλου στα 25 χρόνια τῆς ζωῆς καί τῆς δράσεώς του, νά ὁρίσω τό περίγραμμα τῶν στόχων καί τῶν ὁραματισμῶν του, νά περιγράψω τίς προοπτικές πού διανοίγονται μπροστά του για τό μελλοντικό ἔργο του. Ἀπό αὐτή τήν ἔκθεσι προκύπτει ἀβίαστα τό μέγεθος τοῦ ἔργου καί τῆς προσφορᾶς τοῦ Ὁμίλου κατά τό παρελθόν ἀλλά καί οἱ λαμπρές δυνατότητές του στό μέλλον. Στούς συντελεστές τοῦ ἔργου αὐτοῦ, δηλαδή τούς ἱδρυτές, τά στελέχη, τά ἁπλά μέλη καί τούς συνεργάτες τοῦ Ὁμίλου καί ὅλους τούς παράγοντες τοῦ τόπου μας κι' ἰδιαίτερα τό σύνολο τῶν συμπολιτῶν τῆς Κομοτηνῆς καί συμπατριωτῶν τοῦ Ν. Ροδόπης ἀνήκει ἡ τιμή καί εὐγνωμοσύνη ὅλων μας.

Μέ τήν προσδοκία καί τήν πεποίθησι ὅτι ὁ πανηγυρικός ἑορτασμός τῶν 25χρονων δράσεως τοῦ Ὁμίλου θά ἀποτελέση τήν ἀφετηρία γιά νέους

ὡραίους ἀγῶνες καί ἐπιτεύγματα, ὁμοιους κι ἀνώτερους ἀπό ἐκεῖνα τῆς 25ετίας ἀπευθύνω ἐκ μέρους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου σέ ὅλους Σας, τούς ἄρχοντες καί τούς παράγοντες τοῦ τόπου, τούς φίλους καί τά μέλη τοῦ Ὁμίλου θερμή ἔκκλησι νά συστρατευθῆτε μέ ἐνθουσιασμό στούς ἀγῶνες αὐτούς. Ἐπίσης Σᾶς ἐκφράζω καί πάλι ἐγκάρδιες εὐχαριστίες γιά τήν ἐξαιρετικά τιμητική γιά μᾶς παρουσία Σας στίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις καί εὔχομαι νά ἀξιώση ὁ Παντοδύναμος τόν Ὅμιλό μας νά ἑορτάση τά πενηντάχρονα τῆς ζωῆς καί δράσεώς του μέ τόν ἴδιο ἐνθουσιασμό.

Ἄποψη τοῦ ἀκροατηρίου τῆς Ἐκδηλώσεως.

Ὁ Ἀντιδήμαρχος κ. Ἰορδάνης Ταουκίδης ἐπιδίδει τήν τιμητική πλακέτα τοῦ Δήμου στόν Πρόεδρο κ. Δημήτριο Βασιλειάδη.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Δαμασκηνός ἀπευθύνει προσφώνηση.

Ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Νομάρχου Ροδόπης κ. Ἰσίδωρος Πασσᾶς ἀπευθύνει προσφώνηση.

Ὁ βουλευτής κ. Δημήτριος Βραδέλης στό βῆμα.

Ὁ βουλευτής κ. Στυλιανός Μπλέτσας στό βῆμα.

Ὁ Ἀνώτερος Διοικητής Χωροφυλακῆς κ. Σωτήριος Κούστος στό βῆμα.

Ὁ Ἀντιπρύτανις τοῦ Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης κ. Ἰωάννης Βούλγαρης στό βῆμα.

Τμῆμα τῆς ἐκθέσεως.

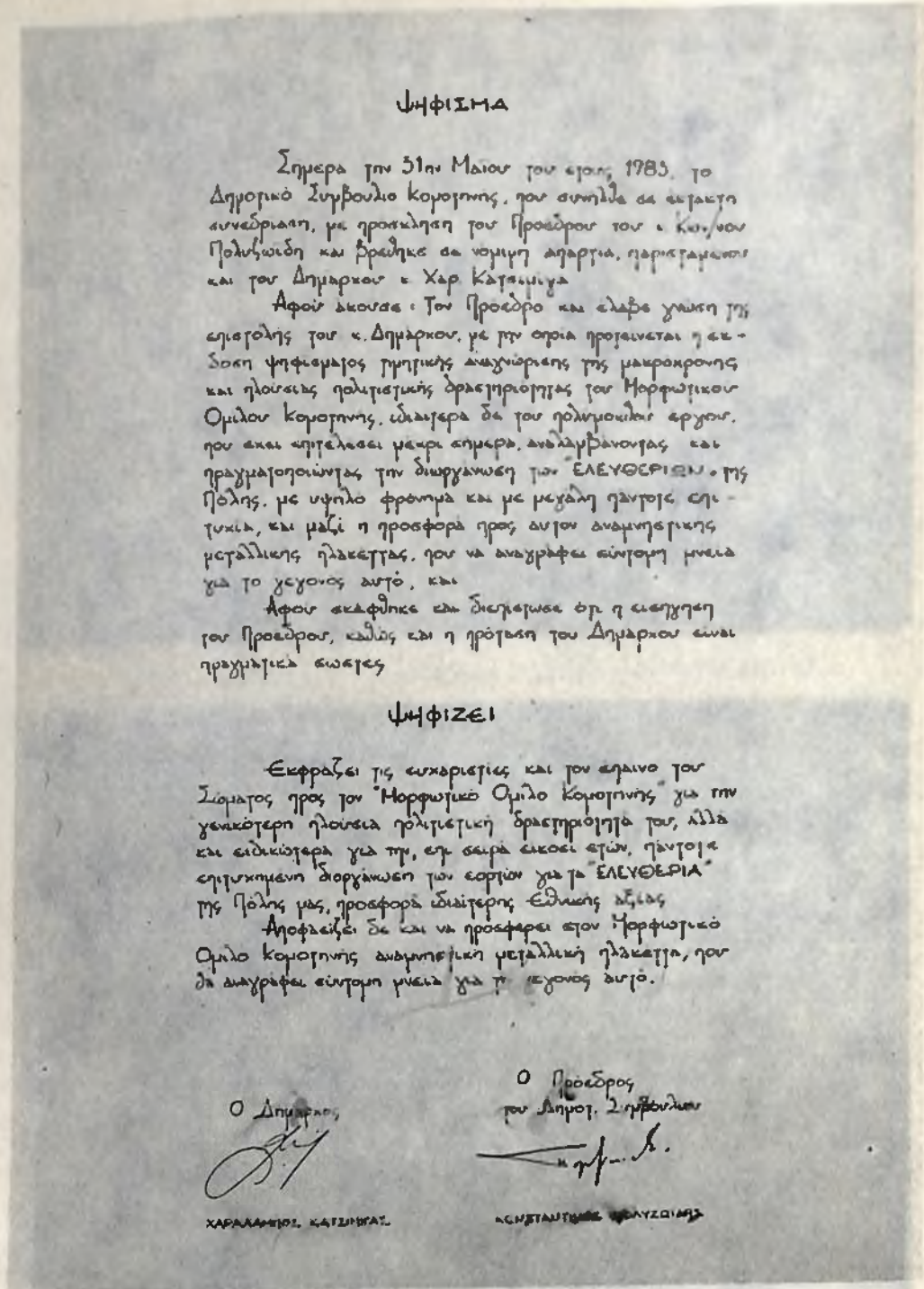

Τμῆμα τῆς ἐκθέσεως.

Τμῆμα τῆς ἐκθέσεως.

ΨΗΦΙΣΜΑ

Σήμερα την 31ην Μαΐου του έτους 1983, το Δημοτικό Συμβούλιο Κομοτηνής, που συνήλθε σε έκτακτη συνεδρίαση, με πρόσκληση του Προέδρου του κ. Κων/νου Πολυζωίδη και βρέθηκε σε νόμιμη απαρτία, παρισταμένου και του Δημάρχου κ. Χαρ. Κατσιμίγα

Αφού άκουσε τον Πρόεδρο και είδε γνώση της εισηγήσεως του κ. Δημάρχου, με την οποία προτείνεται η έκδοση ψηφίσματος χρηματικής ανταμοιβής της μακροχρόνιας και πλούσιας πολιτιστικής δραστηριότητας του Μορφωτικού Ομίλου Κομοτηνής, ειδικότερα δε του πολυμοχθίου έργου, που έχει επιτελέσει μέχρι σήμερα, αναλαμβάνοντας και πραγματοποιώντας την διοργάνωση των ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ της Πόλης, με υψηλό φρόνημα και με μεγάλη πάντοτε επιτυχία, και μαζί η προσφορά προς αυτόν αναμνηστικής μεταλλικής πλακέττας, που να αναγράφει εύστοχη φράση για το γεγονός αυτό, και

Αφού ακούσθηκε και διαπιστώσε ότι η εισήγηση του Προέδρου, καθώς και η πρόταση του Δημάρχου είναι πραγματικά σωστές

ΨΗΦΙΖΕΙ

Εκφράζει τις ευχαριστίες και τον έπαινο του Σώματος προς τον "Μορφωτικό Όμιλο Κομοτηνής" για την γενικότερη πλούσια πολιτιστική δραστηριότητά του, αλλά και ειδικώτερα για την, εφ' όλης σχεδόν εικοσαετίας, πάντοτε επιτυχημένη διοργάνωση των εορτών για τα "ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ" της Πόλης μας, προσφορά ιδιαίτερης εθνικής αξίας

Αποφασίζει δε και να προσφέρει στον Μορφωτικό Όμιλο Κομοτηνής αναμνηστική μεταλλική πλακέττα, που θα αναγράφει εύστοχη φράση για το γεγονός αυτό.

Ο Δήμαρχος

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΑΤΣΙΜΙΓΑΣ

Ο Πρόεδρος
του Δημοτ. Συμβουλίου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΥΖΩΙΔΗΣ

Τό ψήφισμα τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ
ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΝ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ
1959-1984

Η δημοσίευσι στό άφιέρωμα αὐτό τῶν χρονολογικῶν πινάκων τῶν διοικήσεων τοῦ Ὁμίλου κατά τήν 25ετία 1959-1984 κρίθηκε άπαραίτητη γιά νά άποδοθῆ ἡ ὀφειλόμενη τιμή σ' ἐκείνους πού μέ τήν ψῆφο τῶν μελῶν μόχθησαν γιά τήν ὑλοποίηση τῶν σκοπῶν τοῦ Ὁμίλου καί δημιούργησαν τό άξιοθαύμαστο ἔργο τῆς 25ετίας. Εἶναι ἐπίσης βέβαιο ὅτι ἡ δημοσίευσι τῶν πινάκων ἀποτελεῖ άξιόλογη συμβολή στήν μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ Ὁμίλου, πού θά παράσχη πολύτιμη συνδρομή στό ἱστορικό τοῦ μέλλοντος. Σημειώνεται ὅτι τά στοιχεῖα γιά τήν σύνταξη τῶν πινάκων άντλήθηκαν άπό τά βιβλία πρακτικῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὁμίλου.

Δ.Ι.Β

Ἀπό 25-6-1959 ἕως 22-2-1960

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Μαρίνος Ξηρέας, Πρόεδρος
2. Πολύβιος Τσουρίδης, Ἀντιπρόεδρος
3. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Γεν. Γραμματεύς
4. Ξανθή Ζαφειριάδου, Ταμίας
5. Γεώργιος Ἀντωνιάδης, Σύμβουλος
6. Εὐφροσύνη Μόσχου - Καρρά, Σύμβουλος
7. Δημήτριος Τσούκας, Σύμβουλος

Ἀπό 22-2-1960 ἕως 30-3-1961

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Μαρίνος Ξηρέας, Πρόεδρος
2. Πολύβιος Τσουρίδης, Ἀντιπρόεδρος
3. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Γεν. Γραμματεύς
4. Ξανθή Ζαφειριάδου, Ταμίας

5. Γεώργιος Ἀντωνιάδης, Σύμβουλος
6. Εὐφροσύνη Μόσχου - Καρρά, Σύμβουλος
7. Ἀντώνιος Παπαντωνίου, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Χρήστος Χατζημιχάλης
2. Πύρρος Καραμανώλης
3. Γεώργιος Σιγουριτάς

Ἀπό 30-3-1961 ἕως 7-2-1962

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Γεώργιος Μαμέλης, Πρόεδρος
2. Νικόλαος Ἀντωνιάδης, Ἀντιπρόεδρος
3. Χαράλαμπος Χαραλαμπίδης, Γεν. Γραμματεύς
4. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Ταμίας
5. Δημήτριος Ἀραμπατζόγλου, Σύμβουλος
6. Ξανθή Ζαφειριάδου, Σύμβουλος
7. Κωνσταντίνος Καρκατσέλης, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Δημήτριος Καρυώτης
2. Πύρρος Καραμανώλης
3. Εὐάγγελος Σκαπαριώτης

Ἀπό 7-2-1962 ἕως 7-3-1963

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Πρόεδρος
2. Νικόλαος Ἀντωνιάδης, Ἀντιπρόεδρος
3. Κωνσταντίνος Καρκατσέλης, Γεν. Γραμματεύς
4. Χρήστος Χατζημιχάλης, Ταμίας
5. Ἑλένη Ἀντωνιάδου, Σύμβουλος
6. Ἀριστέα Γρηγορίου, Σύμβουλος
7. Ἀπόστολος Μουζιόπουλος, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Εὐάγγελος Σκαπαριώτης
2. Ἐλευθέριος Ψάλτης
3. Τριαντάφυλλος Τζουνής

Από 7-3-1963 ἕως 9-4-1964

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Άντώνιος Ρωσσίδης, Πρόεδρος
2. Κωνσταντίνος Τρεμόπουλος, Άντιπρόεδρος
3. Κωνσταντίνος Καρκατσέλης, Γεν. Γραμματεύς
4. Χρήστος Χατζημιχάλης, Ταμίας
5. Άριστέα Γρηγορίου, Σύμβουλος
6. Εὐαγγελος Θεοφάνους, Σύμβουλος
7. Ἰωάννης Ματζίρης, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Ἑλένη Άντωνιάδου
2. Πύρρος Καραμανώλης
3. Κική Σκουτέρη

Από 9-4-1964 ἕως 6-4-1965

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Άντώνιος Ρωσσίδης, Πρόεδρος
2. Κωνσταντίνος Τρεμόπουλος, Άντιπρόεδρος
3. Κωνσταντίνος Καρκατσέλης, Γεν. Γραμματεύς
4. Χρήστος Χατζημιχάλης, Ταμίας
5. Άριστέα Γρηγορίου, Σύμβουλος
6. Στυλιανός Μπλέτσας, Σύμβουλος
7. Κωνσταντίνος Σπαγγόπουλος, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Νικόλαος Μακεδονίτης
2. Ἑλένη Άντωνιάδου
3. Νικόλαος Άντωνιάδης

Από 6-4-1965 ἕως 7-4-1966

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Άντώνιος Ρωσσίδης, Πρόεδρος
2. Κωνσταντίνος Τρεμόπουλος, Άντιπρόεδρος
3. Στυλιανός Μπλέτσας, Γεν. Γραμματεύς
4. Χρήστος Χατζημιχάλης, Ταμίας

5. Ἀριστέα Γρηγορίου, Σύμβουλος
6. Ἀπόστολος Μαρκόπουλος, Σύμβουλος
7. Κωνσταντίνος Σπαγγόπουλος, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Μόσχος Κούκος
2. Ἀπόστολος Μπουρατζόπουλος
3. Γεώργιος Βακαλούδης

Ἀπό 7-4-1966 ἕως 14-3-1967

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Πρόεδρος
2. Ἀπόστολος Μαρκόπουλος, Ἀντιπρόεδρος
3. Ἀπόστολος Φωτούδης, Γεν. Γραμματεύς
4. Ἀριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Δήμος Ἐλευθερόπουλος, Σύμβουλος
6. Μόσχος Κούκος, Σύμβουλος
7. Κωνσταντίνος Σπαγγόπουλος, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Γεώργιος Μπακαλούδης
2. Στυλιανός Μπλέτσας
3. Ἀναστάσιος Κοντογιάννης

Ἀπό 14-3-1967 ἕως 28-6-1968

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Μόσχος Κούκος, Ἀντιπρόεδρος
3. Ζαφείριος Μέκκος, Γεν. Γραμματεύς
4. Ἀριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Βασιλική Δημητριάδου, Σύμβουλος
6. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος
7. Ἀπόστολος Φωτούδης, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Νικόλαος Σγοῦρος
2. Σταύρος Χιωτάκης
3. Γεώργιος Μπακαλούδης

Από 28-6-1968 έως 11-3-1969

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Δήμος Ματσκίδης, Αντιπρόεδρος
3. Μόσχος Κούκος, Γεν. Γραμματεύς
4. Αριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Ελισσάβετ Αραμπατζόγλου, Σύμβουλος
6. Αντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος
7. Κωνσταντίνος Σπαγγόπουλος, Σύμβουλος

Εξελεγκτική Επιτροπή

1. Σταύρος Χιωτάκης
2. Νικόλαος Σγοῦρος
3. Ιωάννης Σταυρίδης

Από 11-3-1969 έως 31-1-1970

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Σάββας Κουτλογεωργίου, Αντιπρόεδρος
3. Μόσχος Κούκος, Γεν. Γραμματεύς
4. Αριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Μαρία Μαρκίδου, Σύμβουλος
6. Θεόδωρος Μέκκος, Σύμβουλος
7. Αντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος

Εξελεγκτική Επιτροπή

1. Σταύρος Χιωτάκης
2. Παναγιώτης Πυρνάρης
3. Ιωάννης Σταυρίδης

Από 31-1-1970 έως 3-2-1971

Διοικητικό Συμβούλιο

Από 31-1-1970 έως 16-2-1970

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Αλέξανδρος Καταρόπουλος, Αντιπρόεδρος
3. Μόσχος Κούκος, Γεν. Γραμματεύς

5. Ἀριστέα Γρηγορίου, Σύμβουλος
6. Ἀπόστολος Μαρκόπουλος, Σύμβουλος
7. Κωνσταντίνος Σπαγγόπουλος, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Μόσχος Κούκος
2. Ἀπόστολος Μπουρατζόπουλος
3. Γεώργιος Βακαλούδης

Ἀπό 7-4-1966 ἕως 14-3-1967

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Πρόεδρος
2. Ἀπόστολος Μαρκόπουλος, Ἀντιπρόεδρος
3. Ἀπόστολος Φωτούδης, Γεν. Γραμματεύς
4. Ἀριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Δήμος Ἐλευθερόπουλος, Σύμβουλος
6. Μόσχος Κούκος, Σύμβουλος
7. Κωνσταντίνος Σπαγγόπουλος, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Γεώργιος Μπακαλούδης
2. Στυλιανός Μπλέτσας
3. Ἀναστάσιος Κοντογιάννης

Ἀπό 14-3-1967 ἕως 28-6-1968

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Μόσχος Κούκος, Ἀντιπρόεδρος
3. Ζαφείριος Μέκκος, Γεν. Γραμματεύς
4. Ἀριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Βασιλική Δημητριάδου, Σύμβουλος
6. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος
7. Ἀπόστολος Φωτούδης, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Νικόλαος Σγοῦρος
2. Σταύρος Χιωτάκης
3. Γεώργιος Μπακαλούδης

Από 28-6-1968 ἕως 11-3-1969

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Δήμος Ματσκίδης, Άντιπρόεδρος
3. Μόσχος Κούκος, Γεν. Γραμματεύς
4. Άριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Έλισσάβετ Άραμπατζόγλου, Σύμβουλος
6. Άντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος
7. Κωνσταντίνος Σπαγγόπουλος, Σύμβουλος

Έξελεγκτική Έπιτροπή

1. Σταύρος Χιωτάκης
2. Νικόλαος Σγοῦρος
3. Ἰωάννης Σταυρίδης

Από 11-3-1969 ἕως 31-1-1970

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Σάββας Κουτλογεωργίου, Άντιπρόεδρος
3. Μόσχος Κούκος, Γεν. Γραμματεύς
4. Άριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Μαρία Μαρκίδου, Σύμβουλος
6. Θεόδωρος Μέκκος, Σύμβουλος
7. Άντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος

Έξελεγκτική Έπιτροπή

1. Σταύρος Χιωτάκης
2. Παναγιώτης Πυρνάρης
3. Ἰωάννης Σταυρίδης

Από 31-1-1970 ἕως 3-2-1971

Διοικητικό Συμβούλιο

Από 31-1-1970 ἕως 16-2-1970

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Άλέξανδρος Καταρόπουλος, Άντιπρόεδρος
3. Μόσχος Κούκος, Γεν. Γραμματεύς

4. Ἀριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Σάββας Κουτλογεωργίου, Σύμβουλος
6. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος

Ἀπό 16-2-1970 ἕως 3-2-1971

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Χρήστος Χατζημιχάλης, Πρόεδρος
2. Δημήτριος Τριανταφύλλου, Ἀντιπρόεδρος
3. Σάββας Κουτλογεωργίου, Γεν. Γραμματεύς
4. Ἀριστέα Γρηγορίου, Ταμίας
5. Ἀλέξανδρος Καταρόπουλος, Σύμβουλος
6. Μαίρη Κωνσταντινίδου, Σύμβουλος
7. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Νικόλαος Σγοῦρος
2. Βασίλειος Κατερινάκης
3. Χρήστος Παπάζογλου

Ἀπό 3-2-1971 ἕως 19-5-1972

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Πρόεδρος
2. Μόσχος Κούκος, Ἀντιπρόεδρος
3. Χρήστος Χατζημιχάλης, Γεν. Γραμματεύς
4. Σάββας Κουτλογεωργίου, Ταμίας
5. Δῆμος Ἐλευθερόπουλος, Σύμβουλος
6. Δῆμος Ματσκίδης, Σύμβουλος
7. Ἀλβίνη Ἰωαννίδου, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Εὐστάθιος Χατζηνέστορος
2. Νικόλαος Μπιλιμπίνης
3. Βασίλειος Κατερινάκης

Ἀπό 14-5-1972 ἕως 11-12-1973

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Δημήτριος Βασιλειάδης, Πρόεδρος

2. Γεώργιος Ποντίκης, Άντιπρόεδρος
3. Δημήτριος Κυρέζης, Γεν. Γραμματεύς
4. Κωνσταντίνος Καρκατσέλης, Ταμίας
5. Θεόδωρος Μέκκος, Σύμβουλος
6. Δημήτριος Παπαθεοδώρου, Σύμβουλος
7. Άντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος

Έξελεγκτική Έπιτροπή

1. Εὐστάθιος Χατζηνέστορος
2. Δῆμος Ματσκίδης
3. Κωνσταντίνος Τριανταφυλλίδης

Από 11-12-1973 ἕως 18-2-1974

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Δημήτριος Βασιλειάδης, Πρόεδρος
2. Μαρία Μαρκίδου Άντιπρόεδρος
3. Δημήτριος Κυρέζης, Γεν. Γραμματεύς
4. Κωνσταντίνος Καρκατσέλης, Ταμίας
5. Δῆμος Ματσκίδης, Σύμβουλος
6. Άντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος
7. Διαμαντής Τριαντάφυλλος, Σύμβουλος

Έξελεγκτική Έπιτροπή

1. Ἰωάννης Μάϊνας
2. Δημήτριος Ήλιάδης
3. Κωνσταντίνος Μήτσιου

Από 18-12-1974 ἕως 12-2-1975

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Κωνσταντίνος Καρκατσέλης, Πρόεδρος
2. Μαρία Μαρκίδου, Άντιπρόεδρος
3. Διαμαντής Τριαντάφυλλος, Γεν. Γραμματεύς
4. Άντώνιος Ρωσσίδης, Ταμίας
5. Δημήτριος Βασιλειάδης, Σύμβουλος
6. Δημήτριος Κυρέζης, Σύμβουλος
7. Δῆμος Ματσικίδης, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Δημήτριος Ἠλιάδης
2. Ἰωάννης Μάϊνας
3. Νικόλαος Σγοῦρος

Ἀπό 12-2-1975 ἕως 2-3-1976

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Πέτρος Ματσκίδης, Πρόεδρος
2. Δημήτριος Βασιλειάδης, Ἀντιπρόεδρος
3. Ἀναστάσιος Ἰωάννου, Γεν. Γραμματεύς
4. Δημήτριος Κυρέζης, Ταμίας
5. Ἐλισάβετ Ἀραμπατζόγλου, Σύμβουλος
6. Στέλλα Κατσανοπούλου, Σύμβουλος
7. Ἑλένη Τέφου, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Νικόλαος Σγοῦρος
2. Πάντος Πάντος
3. Ἰωάννης Μάϊνας

Ἀπό 2-3-1976 ἕως 30-3-1977

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Πέτρος Ματσκίδης, Πρόεδρος
2. Ἐλισάβετ Ἀραμπατζόγλου, Ἀντιπρόεδρος
3. Διαμαντής Τριαντάφυλλος, Γεν. Γραμματεύς
4. Νικόλαος Σγοῦρος, Ταμίας
5. Δημήτριος Ἀραμπατζόγλου, Σύμβουλος
6. Διαμαντής Τριαντάφυλλος, Σύμβουλος
7. Ἀντώνιος Ρωσσίδης, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Ἰωάννης Μάϊνας
2. Παλαιολόγος Παναγόπουλος
3. Δημήτριος Κυμπαρίδης

Ἀπό 30-3-1977 ἕως 1-3-1979

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Δημήτριος Βασιλειάδης, Πρόεδρος

2. Ἰωακείμ Καλδιριμτζῆς, Ἀντιπρόεδρος
3. Ἑλένη Τέφου, Γεν. Γραμματεύς
4. Ἰωάννης Πασσόπουλος, Ταμίας
5. Δημήτριος Ἀραμπατζόγλου, Σύμβουλος
6. Ἐλισάβετ Ἀραμπατζόγλου, Σύμβουλος
7. Μαίρη Κωνσταντινίδου, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Ἰωάννης Μάϊνας
2. Δημήτριος Κυμπαρίδης
3. Ἀχιλλεύς Στεργιούλης

Ἀπό 1-3-1979 ἕως 26-3-1981

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Δημήτριος Βασιλειάδης, Πρόεδρος
2 Ἰωακείμ Καλδιριμτζῆς, Ἀντιπρόεδρος
3. Ἑλένη Τέφου, Γεν. Γραμματεύς
4. Ἀχιλλεύς Στεργιούλης, Ταμίας
5. Δημήτριος Ἀραμπατζόγλου, Σύμβουλος
6. Ἀναστάσιος Γκώγκος, Σύμβουλος
7. Στέλλα Κατσανοπούλου, Σύμβουλος
8. Εὐάγγελος Κοϊμτζόγλου, Σύμβουλος
9. Ἰωάννης Πασσόπουλος, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Ἰωακειμίδης Στέργιος
2. Κυμπαρίδης Δημήτριος
3. Εὐφραιμίδης Ἀνδρέας

Ἀπό 26-3-1981 ἕως 16-3-1983

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Δημήτριος Βασιλειάδης, Πρόεδρος
2. Εὐάγγελος Κοϊμτζόγλου, Ἀντιπρόεδρος
3. Ἑλένη Τέφου, Γεν. Γραμματεύς
4. Δημήτριος Κυρέζης, Ταμίας
5. Στέργιος Ἰωακειμίδης, Σύμβουλος
6. Ἰωακείμ Καλδιριμτζῆς, Σύμβουλος

7. Στέλλα Κατσανοπούλου, Σύμβουλος
8. Ἀπόστολος Νικητόπουλος, Σύμβουλος
9. Ἰωάννης Πασσόπουλος, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Ἰωάννης Θεοφάνους
2. Κωνσταντῖνος Συνοδινός
3. Θεόδωρος Μέκκος

Ἀπό 16-3-1983 ἕως σήμερα

Διοικητικό Συμβούλιο

1. Δημήτριος Βασιλειάδης, Πρόεδρος
2. Εὐάγγελος Κοϊμτζόγλου, Ἀντιπρόεδρος
3. Στέργιος Ἰωακειμίδης, Γεν. Γραμματεύς
4. Δημήτριος Κυρέζης, Ταμίας
5. Ἰωακείμ Καλδιριμτζῆς, Σύμβουλος
6. Στέλλα Κατσανοπούλου, Σύμβουλος
7. Ἀπόστολος Νικητόπουλος, Σύμβουλος
8. Ἰωάννης Πασσόπουλος, Σύμβουλος
9. Ἀχιλλεύς Στεργιούλης, Σύμβουλος

Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή

1. Ἰωάννης Θεοφάνους
2. Ἰωάννης Σανιδάς
3. Θεόδωρος Μέκκος

ΣΥΝΤΟΜΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΕΙΣΟΣΙΠΕΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Στίς 25 Ἰουλίου 1984 συμπληρώθηκαν 25 χρόνια ἀπό τήν ἵδρυσι τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς. Για νά τιμηθῆ ἡ ἐπέτειος καί νά πανηγυρισθῆ ἡ συμπλήρωσι 25 χρόνων ζωῆς καί δράσεως τοῦ κυριωτέρου πολιτιστικοῦ σωματείου τῆς Κομοτηνῆς καί τῆς Θράκης, ἡ Διοίκηση τοῦ Ὁμίλου ὠργάνωσε ἑορταστικές ἐκδηλώσεις πού πραγματοποιήθηκαν ἀπό 18 μέχρι 25 Νοεμβρίου στήν Κομοτηνή.

Ἡ ἔναρξι τῶν ἐκδηλώσεων ἔγινε στήν Κομοτηνή 18 Νοεμβρίου μέ εὐχαριστήρια Ἀρχιερατική Θεία Λειτουργία στόν Μητροπολιτικό Ναό Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κατά τήν ὁποία χοροστάτησε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς κ. Δαμασκηνός. Μετά τήν Θεία Λειτουργία τελέσθηκε Ἀρτοκλασία καί Μνημόσυνο τῶν ἀποβιωσάντων Μελῶν, Δωρητῶν καί Συμπαραστατῶν τοῦ Ὁμίλου.

Μετά ἀπό δεξίωσι πού δόθηκε στήν ἰσόγεια Αἴθουσα τῆς Λέσχης Κομοτηναίων ἀκολούθησε Πανηγυρική ἐκδήλωσι γιά τά εἰκοσιπεντάχρονα στήν μεγάλη αἴθουσα τοῦ ὀρόφου τῆς Λέσχης. Κύριος ὁμιλητής ἦταν ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὁμίλου κ. Δημήτριος Βασιλειάδης πού ἀναφέρθηκε στό ἱστορικό τῶν 25 χρόνων ζωῆς καί δράσεως τοῦ Ὁμίλου. Στήν συνέχεια ἀπηύθυναν προσφωνήσεις ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Δαμασκηνός, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Νομάρχου Ροδόπης κ. Ἰσίδωρος Πασσᾶς, οἱ Βουλευτές Ροδόπης κ.κ. Δημήτριος Βραδέλης καί Στυλιανός Μπλέτσας, ὁ Ἀντιδήμαρχος Κομοτηνῆς κ. Ἰορδάνης Ταουκίδης ὁ ὁποῖος ἐπέδωσε τιμητικό ψήφισμα τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου καί σχετική πλακέττα, ὁ Ἀνώτερος Διοικητής Χωροφυλακῆς Θράκης κ. Σωτήριος Κούστας καί ὁ Ἀντιπρύτανις τοῦ Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης κ. Ἰωάννης Βούλγαρης. Συγχρόνως ἔγιναν τά ἐγκαίνια ἐκθέσεως φωτογραφιῶν καί ντοκουμέντων ἀπό τήν 25ετία δράσεως τοῦ Ὁμίλου πού ἔδινε ἀνάγλυφη καί ζωηρή εἰκόνα τῆς μακρόχρονης προσφορᾶς του Ὁμίλου. Εἰδικά τμήματα τῆς ἐκθέσεως ἀποτελοῦσαν τά ἔργα τῶν μαθητῶν τοῦ Ἐργαστηριοῦ Ζωγραφικῆς τοῦ Ὁμίλου καί τά βιβλία πού ἐκδόθηκαν ἀπό τόν

Ὅμιλο. Στήν ἐκδήλωσι παρέστησαν ἐκτός ἀπό τούς ἐπισήμους πού ἀπηύθυναν προσφωνήσεις ἐκπρόσωποι Ἀρχῶν, Προϊστάμενοι Ὑπηρεσιῶν, Πρόεδροι Σωματείων καί Ὀργανώσεων, καθώς καί πολλά μέλη καί φίλοι τοῦ Ὁμίλου.

Τό Σάββατο 24 Νοεμβρίου πραγματοποιήθηκε ἐπίσκεψι τῶν Μελῶν καί τῶν Φίλων τοῦ Ὁμίλου στό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Κομοτηνῆς κατά τήν ὁποία τούς ἐπισκέπτες ξενάγησε ὁ Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων κ. Διαμαντής Τριαντάφυλλος, δραστήριο στέλεχος τοῦ Μ.Ο.Κ.

Τό βράδυ τῆς ἴδιας μέρας πραγματοποιήθηκε μέ ἐξαιρετική ἐπιτυχία πανηγυρική συνεστίασι τῶν Μελῶν καί Φίλων τοῦ Ὁμίλου σέ παραλιακό κέντρο τῆς Ἀρωγῆς. Ἔλαβαν μέρος ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης, ὁ Νομάρχης Ροδόπης κ. Ἀπόστολος Παπαδῆμος, οἱ βουλευτές κ.κ. Βραδέλης καί Μπλέτσας, ὁ Δήμαρχος Κομοτηνῆς κ. Χαράλαμπος Κατσιμίγας καί ἄλλοι, ἐκπρόσωποι ἀρχῶν καί σωματείων καθώς καί πολλά μέλη μέ τούς φίλους τους. Μετά ἀπό προσφώνησι τοῦ Προέδρου κ. Δημητρίου Βασιλειάδη ἀπηύθυναν χαιρετισμό ὁ Νομάρχης κ. Ἀπόστολος Παπαδῆμος καί ὁ Δήμαρχος κ. Χαράλαμπος Κατσιμίγας, οἱ ὁποῖοι λόγω κωλύματος δέν εἶχαν παραστεῖ στήν πανηγυρική ἐκδήλωσι τῆς 18ης Νοεμβρίου.

Τούς συνδαιτημόνες ψυχαγώγησαν τό Μουσικό καί τό Χορευτικό Συγκρότημα τοῦ Ὁμίλου, πού ἄφησαν ἐξαιρετικές ἐντυπώσεις καί συνέβαλαν οὐσιαστικά στήν ἐπιτυχία τῆς ἐκδηλώσεως.

Οἱ ἐκδηλώσεις ἔκλεισαν μέ Μουσικοχορευτική ἐκδήλωσι πού πραγματοποιήθηκε σέ Κινηματοθέατρο τῆς Κομοτηνῆς τήν Κυριακή 25 Νοεμβρίου καί ἦταν χωρισμένη σέ δύο μέρη. Στό πρῶτο τό Χορευτικό Συγκρότημα τοῦ Ὁμίλου παρουσίασε ἑλληνικούς χορούς ἀπό ὅλες τίς περιοχές τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐνῶ στό δεύτερο οἱ μαθήτριες τῆς Σχολῆς Μπαλλέτου ἀπέδωσαν ἀσκήσεις ρυθμικῆς καί κλασσικοῦ χοροῦ καθώς καί γνωστές χορογραφίες. Τήν ἐκδήλωσι παρακολούθησε πολυπληθές ἀκροατήριο μέ ἐπικεφαλῆς τούς ἐκπροσώπους τῶν ἀρχῶν πού χειροκρότησε μέ ἐνθουσιασμό τούς χορευτές τοῦ Συγκροτήματος καί τίς μαθήτριες τῆς Σχολῆς Μπαλλέτου γιά τήν ἐπιτυχημένη ἐμφάνησί τους.

Ὁ ἀρχαιολογικός περίπατος στήν ἀρχαία Μεσημβρία πού εἶχε προγραμματισθεῖ γιά τήν Τετάρτη 21 Νοεμβρίου δέν πραγματοποιήθηκε λόγω δυσμενῶν καιρικῶν συνθηκῶν.

Γενικά οἱ ἐκδηλώσεις γνώρισαν ἐξαιρετική ἐπιτυχία καί εἶχαν μεγάλη ἀπήχησι στά μέλη τοῦ Ὁμίλου, τίς ἀρχές τοῦ τόπου καί ὁλόκληρη τήν κοινωνία τῆς πόλεως καί τόν λαό τῆς περιοχῆς πού τούς πλαισίωσαν μέ ἐνθουσιασμό καί ἐκδηλώσεις ἀναγνωρίσεως τοῦ σπουδαίου ἔργου τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς καί τῆς πολύτιμης προσφορᾶς του.

Δ.Ι.Β.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Τάκη Χρ. Τσονίδη, Κύριλλος Στ. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, 1813-1818, Ὀρεστιάς 1984 σ.σ. 96.

Κωνσταντίνου Α. Βακαλοπούλου, Ὁ Βόρειος Ἑλληνισμός κατά τήν πρώτη φάση τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα (1878-1894), Απομνημονεύματα Ἀναστασίου Πηχεώνα, Θεσσαλονίκη 1983, ἔκδοση Ι.Μ.Χ.Α. σ.σ. 497 + 2 πίνακες.

Δανάης Παπαστράτου, Ταξείδια μέ τόν Πολικό, Ἐντυπώσεις ἀπό Ἑλλάδα, Ρώμη, Γαλλία Κων/πολη, Ἰρλανδία κ.λ.π., Ἀθήνα 1979, ἐκδ. Μαυρίδη σ.σ. 193.

Δανάης Παπαστράτου, Ὀψόμεθα εἰς Φιλίππους, Ἀθήνα 1981, σ.σ. 219.

Μαρία Γ. Παπαγεωργίου, Παραμύθια, ἀπό μύθους ἀρχαίων ἑλληνικῶν ποιητικῶν ἔργων πού χάθηκαν καί ἄλλα παραμύθια τοῦ βλαχόφωνου χωριοῦ Σκρᾶ (Λιουμνίτσα) Α., Θεσσαλονίκη 1984 σ.σ. 281 + 5 πίνακες.

Μαρία Γ. Παπαγεωργίου, Παραμύθια, ἀπό μύθους ἀρχαίων ἑλληνικῶν ποιητικῶν ἔργων πού χάθηκαν καί ἄλλα παραμύθια τοῦ βλαχόφωνου χωριοῦ Σκρᾶ (Λιουμνίτσα) Β, Θεσσαλονίκη 1984, σ.σ. 500 Β'.

Συμπόσιο Γλωσσολογίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου, Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1983, ἔκδ. Ι.Μ.Χ.Α. σ.σ. 384.

Εὐρυδίκη Ἀντζουλάτου-Ρετσίλα, Νιόβη Λυγγιάρη, Το Λαογραφικό Μουσεῖο Ἄρτας, μέθοδος καί στόχοι τοῦ μουσειολογικοῦ προγράμματός του, Ἄρτα 1984, ἔκδ. Μουσικοφιλολογικοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶς» σ.σ. 15.

Οἱ Σαρακατσαναῖοι, Μελέτες, Δοκίμια, Τόμος Α, Θεσσαλονίκη 1984 ἐκδ. Πανελλήνιας Ὁμοσπονδίας Συλλόγων Σαρακατσαναίων (Π.Ο.Σ.Σ.) σ.σ. 270 Θράκη. Ἀνάλυση ἐπενδύσεων τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα στή μεταποίηση μέ βάση τά κίνητρα τοῦ Ν. 289/76, Κομοτηνή Ἰανουάριος 1982, ἔκδ. Ὑπηρεσίας Περιφ. Ἀναπτύξεως Θράκης σ.σ. 46 (πολυγρ.).

Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, οἱ ἑλληνορθόδοξες τοῦ ἔργου του, Λαογραφική Μελέτη, Ἀθήνα ἔκδ. Πίτσιλος σ.σ. 190.

Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Σελίδες ἱστορίας, Θράκης, 1870-1886, Ἀθήνα ἔκδ. Πιτσιλός σ.σ. 223.

Εὐαγγέλου Γ. Κακαΐδη, Ἀναμνήσεις ἀπό τήν πολεμική δρᾶσιν τοῦ θρυλικοῦ 29ου Συντάγματος Κομοτηνῆς κατά τόν πόλεμον 1940-41, Ἀθῆναι 1980 σ.σ. 157.

Εὐαγγέλου Γ. Κακαΐδη, Ποιητική Ἀνθολογία, Θεσσαλονίκη 1984 σ.σ. 155.

Δεκαετία θεοφιλοῦς ποιμαντορίας, τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς κ.κ. Δαμασκηνοῦ, Κομοτηνή 1984, ἔκδ. ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς σ.σ. 99 + 18 πίνακες.

Τελετή ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀδριάντος τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Μαρωνείας Κωνσταντίου, σ.σ. 11.

Δ΄ Συμπόσιο Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου, Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1983, ἔκδ. I.M.X.A. σ.σ. 279.

Georges Mounin, Κλειδιά γιά τή Γλωσσολογία, μετάφραση Ἄννας Ἀναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ἀθήνα 1984 ἔκδ. Μορφ. Ἱδρύματος Ἐθνικῆς Τραπέζης, σ.σ. 206.

Σόλωνα Μιχαηλίδη, Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Μουσικῆς, Ἀθήνα 1982, ἔκδ. Μορφ. Ἱδρύματος Ἐθνικῆς Τραπέζης σ.σ. 364.

Παντελῆ Πρεβελάκη, Ἄγγελος Σικελιανός, τρία κεφάλαια βιογραφίας κι' ἕνας πρόλογος, Ἀθήνα 1984 ἔκδ. Μορφ. Ἱδρύματος Ἐθνικῆς Τραπέζης σ.σ. 241.

Ἀρχαία Μακεδονία, Τρίτο Διεθνές Συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 1983 ἔκδ. I.M.X.A. σ.σ. 305 πίνακες 100.

Les relations gréco-russes pendant la domination turque et la guerre d'inlei'endance grecque, Premier Colloque, Thessaloniki, 1983, ἔκδ. I.M.X., σ.σ. 169.

Ζαφείρη Στάλιου, Ὁ Βυθός, Μυθιστόρημα, ἔκδ. Τό Ἑλληνικό βιβλίο σ.σ. 290.

Ζαφείρη Στάλιου, Ἡ Εὐρώπη τῶν Λαῶν, πορεῖα μιᾶς μνήμης, Ἀθήνα, σ.σ. 94.

Ζαφείρη Στάλιου, Ἡ Πολιτεία, III, Ἀθήνα, σ.σ. 77.

Ζαφείρη Στάλιου, Ἡ Νύχτα καί ἡ ὀργή, μνήμη καί θρῦλος, Ἀθήνα σ.σ. 171.

Ὁ Μακεδονικός Ἀγῶνας, Ἀπομνημονεύματα, Π. Ἀργυρόπουλος. Α. Ζάννας, Κ. Μαζαράκης-Αἰνιάν, Α. Σουλιώτης-Νικολαΐδης, Ναούμ Σπανός, Β. Σταυρόπουλος, Θεσσαλονίκη 1984 ἔκδ. I.M.X.A. σ.σ. 490.

Δημητρίου Χρ. Σέττα, Τό Μουσεῖο τῆς Ἁγίας Ἄννας-Εὐβοίας Λαϊκῆς Τέχνης καί ἀγροτικῆς ζωῆς, 1984, ἔκδ. Συνδέσμου Εὐβοέων «Ὁ Μηλεύς» σ.σ. 30.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Θρακικά Χρονικά, Ἐτήσια Ἔκδοση, 39/1984, Ξάνθη σ.σ. 238.

Ἡμερολόγιο-Λεύκωμα, τεῦχος τρίτον, Θεσσαλονίκη, 1984, ἔκδ. Θρακικῆς Ἑστίας Θεσσαλονίκης, σ.σ. 174.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

Βακουφάρης Περικλῆς. Γεννήθηκε στήν Κλεισούρα τῆς Καστοριᾶς, ὅπου τέλειωσε καί τή δημοτική ἐκπαίδευση. Ὁλοκλήρωσε τίς Γυμνασιακές σπουδές στή Θεσσαλονίκη. Εἶναι πτυχιοῦχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου. Ἀποφοίτησε μέ ἄριστα ἀπό τό Διδασκαλεῖο Μέσης Ἐκπαίδευσης. Εἶναι κάτοχος master στήν ἱστορική Ἐπιστήμη καί γνωρίζει τή Γαλλική καί Τουρκική γλώσσα. Ὕστερα ἀπό εἰκοσαετή ὑπηρεσία σέ Σχολεῖα τῆς Β/θμιας Ἐκ/σης, καί κυρίως στό Πειραματικό Σχολεῖο Θεσσαλονίκης, ἐπιλέχθηκε ὡς σχολικός σύμβουλος στό νομό Ροδόπης καί στή συνέχεια Σερρῶν. Εἶναι συγγραφέας ἀρκετῶν βιβλίων καί ἔχει ἀρκετή συγγραφική δράση σέ περιοδικά (Νέα Παιδεία, Νεοελληνική Παιδεία, Δελτίο Φιλολόγων νομοῦ Ροδόπης, Ἑλιμειακά, Θασιακά κλπ.). Διδάσκει στή Σχολή Ἐπιμόρφωσης Καθηγητῶν Β/θμιας Ἐκ/σης τῆς Καβάλας.

Εἶναι μέλος τῆς ἱστορικῆς Ἑταιρείας Ἑλλάδας, πού ἐδρεύει στή Θεσσαλονίκη. Ἔχει κάμει ἀρκετές ἀνακοινώσεις σέ ἐπιστημονικά καί διεθνή συνέδρια. Ὡς σχολικός σύμβουλος διοργάνωσε πολλά σεμινάρια, ὅπου ἔκαμε πολλαπλές εἰσηγήσεις διδακτικοῦ καί ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου. Ὁμιλίες καί διαλέξεις του ἔχουν δημοσιευτεῖ στόν καθημερινό καί περιοδικό τύπο. Ὑπῆρξε ὁ συντονιστής ὅλου τοῦ φιλολογικοῦ μέρους τῆς Ἐγκυκλοπαίδειας «Ἐπιστήμη καί Ζωή», ὅπου καί ἔγραψε πολλά λήμματα. Συνεργάστηκε καί στό πολυλεξικό τῆς ἴδιας ἐκδοτικῆς ἑταιρείας.

Βασιλειάδης Δημήτριος. Γεννήθηκε τό 1945 στήν Κομοτηνή, ὅπου μεγάλωσε καί διαμένει μόνιμα. Σπούδασε στήν Πολυτεχνική Σχολή τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καί ἔλαβε τό δίπλωμα τοῦ ἀγρονόμου καί τοπογράφου μηχανικοῦ. Ἐπαγγελματικά ἀσχολεῖται μέ τήν μελέτη καί ἐπίβλεψη δημοσίων καί ἰδιωτικῶν ἔργων. Ἀπό τά φοιτητικά του χρόνια συμμετέχει ἐνεργά στό συνδικαλισμό, τήν πολιτιστική κίνηση καί τήν ἐκκλησιαστική δραστηριότητα, σάν μέλος τῆς διοικήσεως καί πρόεδρος διαφόρων πολιτιστικῶν καί συνδικαλιστικῶν σωματείων, καθώς καί ἐκκλησιαστικῶν φορέων. Χρημάτισε ἐπανειλημμένα πρόεδρος τοῦ Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς, τοῦ ὁποίου προεδρεύει καί σήμερα. Ἔδωσε διαλέξεις καί δημοσίευσε στόν τοπικό Τύπο ἄρθρα καί μελέτες μέ ἱστορικά, λαογραφικά καί ἐκκλησιαστικά θέματα.

Γουδελῆς Σταῦρος. Γεννήθηκε τό 1904 στήν Κωμόπολη Πέτρα τοῦ Νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Μετά τήν μικρασιατική καταστροφή ἦλθε πρόσφυγας στόν Ν. Ροδόπης καί ὑπῆρξε ἀπό τούς πρώτους οἰκιστές τοῦ συνοικισμοῦ Ὑφαντῶν, ἀσχολούμενος μέ τήν γεωργία καί τήν κτηνοτροφία. Ἀναμίχθηκε στό συνεταιριστικό κίνημα καί ὑπῆρξε Πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Ν. Ροδόπης (1932) καθώς ἐπίσης καί μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ΠΑΣΕΓΕΣ (1937-1947).

Ἐπιστρατεύθηκε τό 1940 καί ἔλαβε μέρος στίς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἀλβανικοῦ μετώπου. Διετέλεσε μέλος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Κομοτηνῆς (1945).

Ἀναμίχθηκε στήν πολιτική ὡς ἀνεξάρτητος ἀγροτικός ὑποψήφιος στόν συνδυασμό τῶν συνεργαζομένων ἡγετῶν Γ. Παπανδρέου, Σ. Βενιζέλου καί Π. Κανελλόπουλου. Στίς βουλευτικές ἐκλογές τοῦ 1950 ἐξελέγη βουλευτής καί ἀπετέλεσε μέλος τῆς ὁμάδος τῶν ἀγροτικῶν βουλευτῶν πού ἵδρυσαν τό κόμμα «Συναγερμός Ἀγροτῶν Ἐργαζομένων», τοῦ ὁποίου διετέλεσε κοινοβουλευτικός ἐκπρόσωπος.

Ἐξελέγη ἐπίσης Βουλευτής Ροδόπης στίς ἐκλογές τοῦ 1956, τοῦ 1958 καί τοῦ 1964. Ὡς συνεταιριστής καί βουλευτής ἀγωνίσθηκε κυρίως γιά τήν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῶν ἀγροτῶν, τήν ἀποκατάσταση τῶν ζημιῶν τοῦ Β΄ Παγκοσμίου πολέμου καί τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καθώς τήν ἀπαλλαγή τῶν ἀγροτῶν ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τῶν μεσαζόντων καί γι' αὐτό ὑπῆρξε ἐξαιρετικά δημοφιλής στήν Ροδόπη καί ὁλόκληρη τήν Θράκη.

Ἀφοσιωμένος λάτρης τῆς Θρακικῆς παραδόσεως ἀγωνίζεται σέ διάφορες προσπάθειες μελέτης καί προβολῆς τοῦ Θρακικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Δελιβάνης Ι. Δημήτριος. Γεννήθηκε τό 1909. Σπούδασε στήν Ἀθήνα, τό Παρίσι, τό Βερολίνο καί τό Λονδίνο. Τό 1948 ἐκλέχτηκε τακτικός καθηγητής στήν Ἕδρα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καί τό ἀκαδ. ἔτος 1965-66 χρημάτισε Πρύτανις τοῦ ἴδιου Πανεπιστημίου. Διατέλεσε γιά πολλά χρόνια Πρόεδρος τοῦ Ἱδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Προσκλήθηκε ὡς ἐπισκέπτης καθηγητής σέ πολλά Πανεπιστήμια τοῦ ἐξωτερικοῦ καί ἐκπροσώπησε τήν χώρα μας σέ διάφορα διεθνῆ ἐπιστημονικά συνέδρια. Δημοσιεύθηκαν 14 βιβλία του, ἀπ' τά ὁποῖα τρία σέ πολλές ἐκδόσεις, πολλά ἄρθρα καί μελέτες πού ἔγραψε στά ἑλληνικά καί σέ ξένες γλῶσσες. Ἀπό τό 1974 εἶναι ὁμότιμος καθηγητής τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης. Τό 1984 ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Καλούδης Κώστας. Γεννήθηκε στή Θεσσαλονίκη τό ἔτος 1955.

'Εφοίτησε στό Πειραματικό Δημοτικό καί Γυμνάσιο τῆς Συμπρωτεύουσας. Σπούδασε 'Αρχιτεκτονική στό 'Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης άπό ὅπου καί ἀποφοίτησε τό 1980. Στήν Κομοτηνή ἐγκαταστάθηκε τό 1983 μαζί μέ τή σύζυγό του πού εἶναι ἐπιμελήτρια ἀρχαιοτήτων. 'Ασχολήθηκε μέ φωτογραφικές καί ἄλλες ἀποτυπώσεις στήν περιοχή τῆς Ροδόπης. Συμμετεῖχε σέ μελετητική ὁμάδα πού ἐρεύνησε τήν ἀρχιτεκτονική φυσιογνωμία τῶν ἀγροτικῶν οἰκισμῶν τῆς Ροδόπης. 'Ασχολήθηκε μέ ἰδιωτικές μελέτες καί μελέτες Δημοσίου, σάν συνεργάτης, στήν περιοχή τῆς Θράκης. Τελευταία ἐργάζεται στήν Τεχνική 'Υπηρεσία τοῦ Δήμου Κομοτηνῆς.

Κατσιμίγας Κώστας. Γεννήθηκε στήν Κομοτηνή τό ἔτος 1954, ὅπου παρακολούθησε Δημοτικό καί Γυμνάσιο. Σπούδασε 'Αρχιτεκτονική στό Πανεπιστήμιο τῆς Βενετίας ἀπό ὅπου καί ἀποφοίτησε τό 1979. 'Από τότε ζεῖ καί ἐργάζεται στήν Κομοτηνή. 'Ασχολήθηκε μέ πολεοδομικές μελέτες στήν περιοχή καί συμμετεῖχε σέ μελετητική ὁμάδα πού ἐρεύνησε τήν ἀρχιτεκτονική φυσιογνωμία τῶν ἀγροτικῶν οἰκισμῶν τοῦ Νομοῦ Ροδόπης. Διδάσκει 'Ιστορία τῆς Τέχνης στό 'Εργαστήρι Ζωγραφικῆς τοῦ Μορφωτικοῦ 'Ομίλου Κομοτηνῆς. 'Από τό 1984 προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του καί στήν Τεχνική 'Υπηρεσία τοῦ Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης. Τήν ἴδια χρονιά ἐκλέχτηκε μέλος τοῦ Δ.Σ. τοῦ Συλλόγου Διπλ. Μηχανικῶν Ν. Ροδόπης.

Κεμαλάκης Γιῶργος. Γεννήθηκε τό 1937 στό Κισσάριο Διδυμοτείχου, ὅπου καί ἔμαθε τά πρῶτά του γράμματα. Τό 1947 μέ τόν ἐμφύλιο πόλεμο πῆγε στήν 'Αθήνα, τελείωσε τό δημοτικό καί στή συνέχεια φοίτησε στή Μέση Γεωπονική Σχολή τοῦ 'Αμαρουσίου. Τό 1955 διορίστηκε στήν τότε Βασιλική Πρόνοια (τώρα 'Εθνικός 'Οργανισμός Προνοίας) καί ὑπηρέτησε σέ πολλά χωριά τῶν νομῶν "Εβρου, Ροδόπης καί Ξάνθης. Σήμερα εἶναι ὑπάλληλος τοῦ 'Εθνικοῦ 'Ιδρύματος Νεότητος στήν Κομοτηνή, ὅπου ἐγκαταστάθηκε ἀπό τό 1970. Συνεργάστηκε πολλά χρόνια μέ τό Ραδιοφωνικό Σταθμό Θράκης (Κομοτηνῆς), κάνοντας ὁμιλίες σχετικές μέ τήν ἱστορία, τή λαογραφία καί σημαίνουσες προσωπικότητες τῆς Θράκης. 'Εκπομπές του αὐτοῦ τοῦ εἴδους μεταδόθηκαν καί ἀπό τό δίκτυο τῆς ΕΡΤ, κάνοντας γνωστά στό πανελλήνιο διάφορα ἤθη καί ἔθιμα τῆς Θράκης. 'Εργασίες του δημοσιεύτηκαν σέ περιοδικά καί στίς περισσότερες ἐφημερίδες τῆς Θράκης καί τῆς Θεσσαλονίκης. Εἶναι συνεργάτης τῆς ἐφημερίδας «'Ελληνικός Βορρᾶς», ἀπό ὅπου προβάλλει ζωτικά θέματα τοῦ θρακικοῦ χώρου.

Κοντοβᾶς Βασίλειος. Γεννήθηκε στό Βόλο τό 1951, ὅπου τελείωσε τίς γυμνασιακές σπουδές. Εἶναι πτυχιοῦχος τῆς Θεολογικῆς καί στή

συνέχεια τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἔλαβε δίπλωμα μεταπτυχιακῶν σπουδῶν στήν Ἱστορική Θεολογία. Ἐκπονεῖ διδακτορική διατριβή στήν Ἱστορική Θεολογία. Διετέλεσε ἐπιστημονικός ἐρευνητής στό Πατριαρχικό Ἵδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν Θεσσαλονίκης (1979-1981). Ἀσχολήθηκε μέ ἔρευνες παλαιογραφικῶν θεμάτων καί ἐκπόνηση καταλόγων χειρογράφων μονῶν Ἁγίου Ὄρους (Φιλοθέου καί Χελανδαρίου) σέ συνεργασία μέ συναδέλφους τοῦ Ἱδρύματος. Σήμερα παραμένει ἔκτακτος ἐπιστημονικός συνεργάτης του. Πραγματοποίησε σπουδές στό Παρίσι στό Institut Français d'Etydes Byzantines μέ παλαιογραφικό ἀντικείμενο μελέτης. Συμμετέσχε μέ ἀνακοίνωση στό XVI Διεθνές Βυζαντινολογικό Συνέδριο, πού πραγματοποιήθηκε ἀπό 3-11 Ὀκτωβρίου 1981 στή Βιέννη. Ἔγραψε καί δημοσίευσε μελέτες, ἄρθρα, βιβλιογραφίες καί λογοτεχνήματα. Ὑπηρετεῖ στή μέση ἐκπαίδευση σάν θεολόγος καθηγητής.

Κ ο ῦ κ ο ς Μ ό σ χ ο ς. Γεννήθηκε τό 1930 στό Σουφλί. Ἀποφοίτησε ἀπό τό Γυμνάσιο Σουφλίου καί τήν Παιδαγωγική Ἀκαδημία Ἀλεξανδρούπολης καί μετεκπαιδεύτηκε σέ θέματα Ἀγωγῆς στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ὑπηρέτησε ὡς δάσκαλος σέ χωριά τῆς Ροδόπης καί σέ σχολεῖα τῆς Κομοτηνῆς. Ἐπιθεωρητής στή Δημοτική Ἐκπαίδευση ἀπό τό 1971. Συνταξιοῦχος ἀπό τό 1985. Συνεργάζεται μέ τόν Ραδιοφωνικό Σταθμό Θράκης κάνοντας ἐκπομπές μέ τήν Ἱστορία καί Λαογραφία τοῦ Θρακικοῦ χώρου. Γράφει καί παρουσιάζει τήν ἐκπομπή «Στά βήματα τοῦ Ὀρφέα. Ὁδοιπορικό τῆς Θράκης». Δημοσίευσε σχετικές ἐργασίες σέ ἐφημερίδες καί περιοδικά.

Κ ρ α ν ι ώ τ η Λ υ δ ί α. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα. Σπούδασε στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀπό τό 1977 ἐργάζεται στήν ἀρχαιολογική ὑπηρεσία. Μέχρι σήμερα ὑπηρέτησε α) 1977-1983 στήν Β΄ Ἐφορεία Προϊστορικῶν καί Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς, ὅπου ἔκανε συνολικά 85 ἀνασκαφές (Ὠρωπός, Πειραιάς, Αἴγινα, Λαύρειο, Ἄνω Βούλα, Καλλιθέα), β) 1983-1985 στήν ΙΘ΄ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Κομοτηνῆς, ὅπου πῆρε μέρος στό ἀνασκαφικό πρόγραμμα Ἀβδήρων καί γ) ἀπό τό 1985 στήν ΙΗ΄ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Καβάλας. Πῆρε μέρος σέ διαλέξεις καί συνέδρια μέ ἀρχαιολογικές ἀνακοινώσεις. Ἐπιστημονικές της ἐργασίες ἔχουν δημοσιευτεῖ σέ ἀρχαιολογικά περιοδικά.

Μ η ν α τ δ η ς Μ η ν ᾶ ς, τοῦ Ἀναστασίου. Γεννήθηκε τό 1897 στά Μάδαλα - Μάγδης - Μ. Ἀσίας καί ἀποφοίτησε ἀπό τή Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή τό 1917. Ἄσκησε τό διδασκαλικό ἐπάγγελμα στήν Τουρκία ἐπί 11 χρόνια, στά σχολεῖα Καλλικράτειας - Μετρῶν, Τσεγκέλκιοϊ - Χαλκηδόνος καί Πατριαρχική Σχολή Μαρασλῆ-ΚΠόλεως μέχρι τό 1928, ὁπότε καί ἀπελάθηκε

ἀπό τήν Τουρκία σάν ἀνταλλάξιμος καί ἐγκαταστάθηκε στήν Ξάνθη. Στή συνέχεια ἐργάστηκε μιά διετία σάν γραμματέας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ξάνθης καί κατόπιν διορίστηκε δάσκαλος στό Γ΄ Δημοτικό Σχολεῖο Ξάνθης. Τό Σεπτέμβριο τοῦ 1938 διορίστηκε ἐπιθεωρητής τῶν μουσουλμανικῶν σχολείων καί ἐργάστηκε μέχρι τέλους τοῦ 1961, ὁπότε καί τερμάτισε τό δημοσιοϋπαλληλικό στάδιο, ἐπειδή εἶχε καταληφτεῖ ἀπό τό ὅριο ἡλικίας.

Μ ο υ σ ό π ο υ λ ο ς Θ α ν ά σ η ς. Γεννήθηκε (τό 1949) καί ζεῖ στήν Ξάνθη μόνιμα. Ἔχει πτυχίο τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης. Συνεργάτης καί φιλολογικός ἐπιμελητής τοῦ περιοδικοῦ «Θρακικά Χρονικά». Μέλος πολλῶν πολιτιστικῶν Σωματείων, ἔδωσε διαλέξεις σέ πολλές πόλεις τῆς Β. Ἑλλάδας. Συνεργάζεται μέ ἐφημερίδες καί περιοδικά, δημοσιεύοντας ποίηση, διηγήματα, μελέτες, ἐπιφυλλίδες. Ἔχει ἐκδώσει ἀξιόλογες μελέτες καί ποιητικές συλλογές.

Π ά ν τ ο ς Π ά ν τ ο ς. Γεννήθηκε στό Βόλο τό 1946. Εἶναι πτυχιοῦχος τῶν Τμημάτων α) Ἱστορίας καί Ἀρχαιολογίας, β) Βυζαντινῶν καί Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καί γ) Δημοσίου Δικαίου καί Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐργάστηκε ὡς ἔκτακτος ἀρχαιολόγος στήν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Ἀθηνῶν (1971-73), ὡς ἐπιμελητής ἀρχαιοτήτων στίς Ἐφορεῖες Κομοτηνῆς (1973-77) καί Ἔδεσσας (1977-78), ὡς τμηματάρχης μουσείων στό Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καί Ἐπιστημῶν (1978-80) καί ἀπό τόν Ἰούλιο τοῦ 1980 ἐφορεύει στήν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Λαμίας. Πῆρε μέρος σέ διεθνή, πανελλήνια καί τοπικά ἐπιστημονικά συνέδρια. Δημοσίευσε ἱστορικά καί ἀρχαιολογικά ἄρθρα σέ ἐπιστημονικά περιοδικά, πολλά ἀπό τά ὁποῖα ἀναφέρονται στήν Θράκη.

Π α π α θ α ν ά σ η - Μ ο υ σ ι ο π ο ύ λ ο υ Κ α λ λ ι ό π η. Κατάγεται ἀπό τή Θράκη. Πτυχιοῦχος ΑΣΟΕΕ καί Ἀγγλικῆς Φιλολογίας. Μεταπτυχιακές σπουδές (ἐθνολογία-κοινωνιολογία-ἱστορία) στήν Ἀγγλία καί Γερμανία. Ἔλαβε μέρος σέ ἐπιστημονικά συνέδρια μέ ἀνακοινώσεις, πραγματοποίησε διαλέξεις σέ θέματα λαογραφίας καί ἱστορίας, συνεργάστηκε στά ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Δίδαξε λαογραφία στά ἐπιμορφωτικά σεμινάρια τῆς Χ.Α.Ν. Ἀθηνῶν. Ἔχει συγγράψει οἰκονομικοκοινωνικές, ἱστορικές καί λαογραφικές μελέτες, πού δημοσιεύτηκαν σέ ἐπιστημονικές ἐκδόσεις, περιοδικά καί ἐφημερίδες. Συνέγραψε καί ἐξέδωσε ἱκανό ἀριθμό αὐτοτελῶν ἱστορικῶν καί λαογραφικῶν ἔργων, τά περισσότερα τῶν ὁποίων ἀναφέρονται στή Θράκη. Ἔργα της ἔτυχαν τιμητικῶν διακρίσεων. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπαίνεσε τή μελέτη της «Οἰκονομική καί κοινωνική ζωή τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης κατά τήν

Τουρκοκρατία» («Θρακικά»). Ἡ Ἑστία Ν. Σμύρνης βράβευσε τά «Ἑλληνικά προξενεῖα στήν Θράκη Α΄» καί «Λαογραφικά Θράκης Α΄». Ὁ Δῆμος Ἀλεξανδρουπόλεως τῆς ἀπένειμε γιά τό συγγραφικό της ἔργο ἀργυρό μετάλλιο τῆς πόλεως.

Ρωσσίδης Ν. Ἀντώνιος. Γεννήθηκε τό 1920 στή Ραιδεστό τῆς Προποντίδας ἀπό γονεῖς Καλλιπολίτες ἐκτοπισμένους ἐκεῖ ἀπό τό 1915. Μετά τήν μικρασιατική καταστροφή ἡ οἰκογένειά του ἐγκαταστάθηκε στήν Κομοτηνή ὅπου ἔζησε τά παιδικά καί ἐφηβικά του χρόνια. Σπούδασε Νομικά στό Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης. Τό 1944 διορίσθηκε δικηγόρος στό Πρωτοδικεῖο Βεροίας ἀπ' ὅπου μετά τήν ἀπελευθέρωση μετατέθηκε στό Πρωτοδικεῖο Ροδόπης. Ἀπό τό 1952 ἀσκεῖ τά καθήκοντα τοῦ ἄμισθου Ὑποθηκοφύλακα Κομοτηνῆς. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία πρίν καί κατά τή διάρκεια τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου καί ἀπό τό 1959 ἀφοσιώθηκε στήν μορφωτική καί πολιτιστική ἐξύψωση τοῦ Νομοῦ Ροδόπης ὡς ἱδρυτικό μέλος καί πρόεδρος τοῦ «Μορφωτικοῦ Ὁμίλου Κομοτηνῆς» μέ τόν ὁποῖον ταυτίσθηκε ἐπί πολλά χρόνια. Δημοσίευσε ἄρθρα καί πολλές ἱστορικές μελέτες σέ ἐφημερίδες καί περιοδικά.

Σκαρλατίδου Εὔη. Γεννήθηκε στήν Κομοτηνή. Σπούδασε Ἀρχαιολογία στό Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ἀπό τό 1976 ἐργάστηκε ὡς ἔκτακτη ἀρχαιολόγος καί ἀπό 1981 μέχρι σήμερα ὡς Ἐπιμελήτρια Ἀρχαιοτήτων στήν ΙΘ΄ Ἐφορεία Προϊστορικῶν καί Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων Κομοτηνῆς. Συμμετέχει μόνιμα στίς ἀνασκαφές τῶν Ἀρχαίων Ἀβδήρων καί εἶναι ὑπεύθυνη τῆς ἀνασκαφῆς στήν Πλωτινόπολη τοῦ Διδυμοτείχου. Συμμετοχή σέ διεθνή καί τοπικά ἀρχαιολογικά συνέδρια.

Χάρη Κορίννα. Λογοτεχνικό ψευδώνυμο τῆς Κορνηλίας Παπάζογλου. Γεννήθηκε στήν Κομοτηνή τό Νοέμβριο τοῦ 1948. Ἔζησε τά παιδικά καί ἐφηβικά της χρόνια στό Κόσμιο Κομοτηνῆς, ἀπ' ὅπου κατάγονται οἱ γονεῖς της. Σπούδασε φιλολογία στή Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης. Ἀπό τό 1976 ἐργάζεται ὡς καθηγήτρια σέ σχολεῖα τοῦ Νομοῦ Ροδόπης. Σήμερα ὑπηρετεῖ στό Α΄ Γυμνάσιο Κομοτηνῆς.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Αθ. Λατίντζη, ΕΘΝ. ΑΜΥΝΗΣ 38
ΤΗΛ. 222965, 221529
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ